T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TEFSİR)
ANABİLİM DALI

İSLAM KÜLTÜR TARİHİNDE 'KUR'ÂN HIFZI' GELENEĞİ ve GÜNÜMÜZDEKİ UYGULAMA BİÇİMLERİ

Doktora Tezi

Hatice ŞAHİN

Ankara- 2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TEFSİR)
ANABİLİM DALI

İSLAM KÜLTÜR TARİHİNDE 'KUR'ÂN HIFZI' GELENEĞİ ve GÜNÜMÜZDEKİ UYGULAMA BİÇİMLERİ

Doktora Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet Akif KOÇ

Hatice ŞAHİN

Ankara- 2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ (TEFSİR)
ANABİLİM DALI

İSLAM KÜLTÜR TARİHİNDE 'KUR'ÂN HIFZI' GELENEĞİ ve GÜNÜMÜZDEKİ UYGULAMA BİÇİMLERİ

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Akif KOÇ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Prof. Dr. Mehmet Akif KOÇ	……..
Prof. Dr. Halis ALBAYRAK	……..
Prof. Dr. Recai DOĞAN	……..
Prof. Dr. A. Nedim SERİNSU	……..
Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN	……..

ÖZET

Tezin başlığı: "İslam Kültür Geleneğinde 'Kur'ân Hıfzı' Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri"
Tezi Hazırlayan: Hatice Şahin
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Akif Koç
Ana Bilim Dalı: Temel İslam Bilimleri
Bilim Dalı: Tefsir

Bu araştırma, İslam kültür tarihinde Kur'ân hıfzının seyri hakkında bilgi vermeyi ve bugün Müslümanların aynı geleneği ne şekilde sürdürdüklerine dair inceleme yapmayı ve işleyen süreçteki ana problemleri tespit ederek çözüm önerisi sunmayı amaçlayan alan araştırmasıdır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde hafızlığın tarihi süreci hakkında bilgi verilmekte ve Kur'ân hıfzı geleneğinin günümüze nasıl ulaştığı konusuna değinilmektedir. İkinci bölüm, çağımızda Kur'ân hıfzının durumu çeşitli ülkeler ziyaret edilerek ve bizzat yerinde inceleme yapılarak hazırlanmıştır. Bu bölümde söz konusu ülkelerde hafızlık, metot ve yapıldığı ortamlar açısından; program ve ülkedeki statüsü açısından; hocaların ve öğrencilerin niteliği ve niceliği açısından vb. pek çok yönden ele alınarak incelenmiştir.

Üçüncü ve son bölümde hafızlık eğitiminde daha kaliteli sonuçlar elde edilmesi için, bu konuda profesyonelliğe doğru adımlar atabilmek üzere mevcut problemlerin çözümüne yönelik alternatif bir metot sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hafızlık, Kur'ân, Gelenek, Metot.

ABSTRACT

Title of thesis: “Tradition of ‘Quran Memorization' in Islamic Cultural Tradition and Present Application Methods”
Author: Hatice Şahin
Supervisor: Prof. Dr. Mehmet Akif Koç
Department: Main Islamic Sciences
Sub-department: the Quranic Exegesis (Tafsir)

This thesis is a research which covers giving information about the course of Quran memorization and presenting an analysis of how Muslims continue the same tradition today and, while identifying main problems within the process, suggesting a solution.

The study consists of three main parts. In the first part, information about the historical process of memorization is given and the issue of how the tradition of Quran memorization has reached the present day is touched upon. The second part was prepared through visiting various countries and personally conducting on-site investigations of the Quran memorization situation in our age. In this part, memorization in the countries involved was investigated dealing with various aspects; in terms of methods and places where they are applied; in terms of program and its status in the country; in terms of the quality and quantity of teachers and students; etc.

In the third and last part, an alternative method, which suggests solutions to existing problems in order to achieve better quality results in Quran memorization training and take right steps towards professionalism in this regard, is presented.

Keywords: Memorization, Quran, Tradition, Method

ÖNSÖZ

Kur'ân hıfzı konusunda, önemli bir tartışma konusu özellikle Türkiye Cumhuriyeti'nde hafızlık yapanların onu anlamamaları durumudur. Babamın vasiyeti üzerine çocukluğumda hafız olduktan sonra icazet merasiminde davetlilerin huzurunda iki günde baştan sona Kur'ân'ı ezbere okuyabilecek seviyeye geldiğim halde içinden bir kelime dahi anlamamış olmak bizim de dikkatlerimizden kaçan bir husus değildi. Vasiyet edilen bu olmamalıydı. Anlamak ve yaşamak da belki zımnında saklıydı. Bu gün hala bu alanda uğraşıyor olmamızın sebeplerinden biri bu problemi çözme amacıdır.

Bu araştırmanın yapılmasında sayısız insanın emeği bulunmaktadır. Öncelikle kendi planlarına rağmen her daim bana zaman ayıran ve emeğini esirgemeyen Saygıdeğer Hocalarım Mehmet Akif Koç'a; tezimin her aşamasını yakından takip eden, yazdıklarımı en basit seviyesiyle bile okuyup değerlendirmeye zaman ayıran ve sürekli cesaret vererek tezden bir süre dahi uzaklaşmama asla izin vermeyen Mehmet Zeki Aydın'a; değerli vakitlerini ayırarak Türkiye'de hafızlığın durumu hakkında detaylı bilgiler veren Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Program Geliştirme Daire Başkanı Bünyamın Albayrak'a; benimle gittiğim ülkelerin bir kısmına gelen ve dil konusu dahil pek çok konuda yardımcı olan arkadaşım ve öğrencim Betül Tolgay'a; tezin özet kısmını hazırlayan İngilizce Hocam Büşra Özer'e; ilk günden bu yana maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen sevgili anneciğim, yurtdışı güvenlik ayarlamaları başkanım Ali Ağabeyim başta olmak üzere diğer ağabeylerim, ablalarım, teknik sorunlarla ilgili acil çözüm sunan yeğenim Muhammed Altunalan'a ve diğer yeğenlerime şükranlarımı sunuyorum.

Takdir edilmelidir ki, araştırma çerçevesinde söz konusu ülkeleri ziyaret etmek hem çalışıyor olmamız dolayısıyla yıllık izinlerin yeterli olmaması açısından resmi izinlerde hem de maddi manada problem olmuştur. Resmiyette yardımcı olan uzun bayram tatilleri dışında Diyanet'in değerli yetkililerine ve amirlerime şükranlarımı sunmak istiyorum. Maddi alanda ise Din Hizmetleri Vakfı'nın duyurmuş olduğu "din eğitimini geliştirecek tez projelerine katkı" ilanına, tez konumuzu bir projeye dönüştürüp sunmamız sonrasında kazandığımız bursun ciddi

katkıları bulunmuştur. Ayrıca İlim Yayma Cemiyeti'nden alınan doktora öğrenim bursunun katkılarını da vurgulamak durumundayım.

Bu araştırmanın bir gereği olarak gittiğimiz ülkelerde kıymetli zamanlarını ayırarak yol gösteren sayın öğretim üyelerinden; kurslarında ya da bürolarında görüşme taleplerimizi karşılayıp bilgi veren öğretici ve çalışanlardan; o ülkelerle iletişim kurmamıza yardımcı olanlardan, oralarda bizi karşılayan ve evlerinde ağırlayanlardan oluşan teşekkür listesini burada kaydetmeyi bir borç bilmekteyim. İnsanî gafletlerimden ötürü ismini zikretmeyi unuttuklarımdan da peşinen özür dilemek istiyorum.

Suudi Arabistan'dan

Muhammed Hassan Ashor, Nazım Karaman, Islamic Development Bank yetkilileri, Muhannad Abdullatif al-Fetyanî, el Mansour Feten, Najat al-Marzouqi, Khadijah Diallo, Salim Sancaklı, Faysal el-Ğazzavî, Azizah al-Yusuf, Salim Zahrani, Ibtisam Badr Awad al-Jabri, Ahmad Abdullah Abdul Mohsen Furaih, Aisha Harbi, Abdullah b. Ali Basfar, Büşra Açıyor, Muhammed Açıyor, Zeynep Ustaoğlu, Büşra Muhammed İkram, Nusaybe Abbas el-Hamud, Fatıma b. Abdurrahman Ramazan b. Hüseyin, Selva b. Hamis, Büşra Demirci.

Filistin'den

Aqsa Tv yetkilileri, al Ahfa Kenan, Mahmud Davud, Abdurrahman al- Jamal ve eşi Hayfa Abdurrahman Ridvan.

Ürdün'den

Merve Gıca ve ev arkadaşları, Hatice Özkan.

Pakistan'dan

Anis Ahmad, Muhammad al- Ghazali, Ali Tariq.

Mısır'dan

Maha Kamal El Din Saleh, Nihal Hassan Nashaat, Mohamed Tarek Qorany, Rola Mohamed Tarek Qorany, Rana Mohamed Tarek Qorany, Diaa al-Din Mohammed, Ahmed Eessa al-Massarawy, Ziyauddîn Muhammed Abdir'Reba, Galal Fouad Hamam, Zeinab Abd El Hamid Abd El Dayim Ibraheem Khalel, Ghada Galal Fouad Hamam, Ahmed Galal Fouad Hamam, Muhammed Rafet, Abdulhakim Abdullatif ve oğlu Omar Abdulhakim Abdullatif, Abdulazîz Muhammed Avadallah, Fatima Receb Hasâneyn el-Bâcûrî, Amânî Adli Ali Hasan Selim, Muhammed Hassan Hima, Hasan Sa'id Silim el-Adevi, Salwa Hafez Ali ve kızı Hagar Galal, Nashwa el-Sayed Hassan al-Garhy, Zahra Ismail, Mürüvvet Tetik, İsmail Tetik, Merve Özer.

Sudan'dan

Abdullah Mekki Sadig, Muhammed es-Seyyidilhayr Ebul Kasım, Shamsuddin Bolatito Aina-Obe, Manahil Harun Ibrahim, Nataly Yasin Atah Almman, al-Sheikh At Tayeb, Birgül Nur Döner, Sadet Gül, Mehmet Fakıh, Muhammad el-Emin Abu Goukh ve eşi Suad Erwa, Hassan al-Mukhtar, Haşim Muhammed el-Feyyumî, Bedur et-Tayyib Rıramba, Hasan el-Abid el-Hanife, Hilal Eşol, Fatma Sarıca, Sümeyye Demir, Safiye Efe, Rahwa Muhammed Said.

Endonezya'dan

İslam Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Birliği (İDSB) yetkilileri, Ali Ünsal ve eşi Şennur Ünsal,Yusuf Altuntaş, Salih Ağabey ve Recep Ağabey, Mahfuz Asirun, Auzai Mahfudz, Indonesian Humanitarian Committee(KKI), Lembaga Amil Zakat Infaq & Sadaqah (LAZIS), Komaruddin Hidayat, Mohammad Siddik, Kamal Hasan, Imanul Hakim, Yeni Ranta, Ubaid Ridlo, Ade Salamun, Apriliana S.Pd., Hikmet Maulana, Üstaz Hanan, Rifat Şevki Nevevî ve eşi Büşra Nevevi, İbnan Mahardiki Nevevî, Ali Fahruddin, Zarkasyi Afif, Fahrur Rozi, Salman Harun, Refkî Safârî, Ahmet Seyfettin, Muhammed Orak, Mehmet Savaş, K.H. Hasan Abdullah Sahal, Hidayatul Mustafid, Romeo Favzy Oemar Rangkvti, Muhammad Nur Haziq Bin Bakhtiar, Akbar Al- Fahmi Hasbullah, Tommy Alvonso, KH. Mc. Ulinnuha Arwani ve eşi Nur Ishmah, Şeyh Ululelbab Arwani, Abdul Basith Nachrowiyy, M. Shofwan Hady, Wiryanto, Dedy Putra, Nur Izzah, Mutmainnah, KH. Ahsin Sakho

Muhammed, H.A. Sayuti Anshari Nasution, Faizah Ali Syibromalisi, Nadjematul Faizah, Nasaruddin Umar, H. Imam Addaruqutnî, Ahmed Dahurî, Nur Rafiah, Hayrun Nizam, Habibullah Hasouna, Abdul Ghoni, Hacerul Akbar, Yusuf Mansur, Aehmarul Hadi, Abdulaziz Nevevî, Firzan Ibnu Amin, Siti Zuhriyah.

Somali'den

Hasan Hüseyin Gacal, Abdunnazi Abdallah Hasan.

Singapur'dan

Necmettin Eskici, Gökhan Ali Dorum, Neslihan Tosun, Sibel Özkan, Fatma Pehlivanoğlu,Firdaus bin Yahya al-Hafiz, Mariam b. Mohd Hashim al-Hafizah, Habib Hassan al-Attas, Hayrunnisa bintü Muhammed Rahim, Abubakar b. Abdurrahman, Haji Ahmad Abu, Nurul Izzah, Muhammed Huzayfa, Mohamad Eznillah Mohamed Razali, Nailul Hafız, Syed Ahmad Al-Attas, Syed Isa Semait.

Malezya'dan

Awang Suffian, Mustafa Oğuz, Ahmet Ağabey ve eşi Betül abla, Mehtap Çoban, Işıl Türkmen, Nermin Tunci, Hatice Erdoğan, Feyza Kaya, Derya Burak , Wadah Society for the Enlightment of the Ummah Malaysia, Future Global Network Foundation, Abdulhalim Ismail, Mohd Halimi, Ahmad Azam, Wan Azizah binti Yusof, Mohd Asri b. Abdul, Sadiq Özata, Kaya Nerzat, Muzaphar Noman Abdulrahman Noman, Syahirah Sayad Romli, Ibrahim Mohammad Zein, Radwan Jamal, Norazman bin Alias, Zeynep Kılıç, Eda Subaşı, Seda Keleş, Mahmood Zuhdi b. Hj. Ab. Majid, Mohammad Kamal Hassan, Muhammad Ebulleys, Serdar Demiral, Abdullahil Ahsen, Noor Mohammad Osmani, Jilani Ben Touhami Meftah ve eşi Waniranoor binti Akbar, Shuraya Ahmad, Ibrahim Jurishi, Nor Salina Binti Mohamad Norlin, Azharuddin b. Sahil, Noor Aziah b. Mohd Lazim, Zainab b. Haron, Ibnu Toyib Amaluddin Soleh b. Abbas, Mohd Lafzul b. Muda, Mohd Hasnul Minzar b. Ismail , Mohd Sukri b. Che Mat, Mohd Amin b. Ahmad, Abd Rahim b. Abd Salim, Hayati b. Zakaria, Sharifa Nur Syahbani, Mohd Tarahim Mohd Razali, Abdillah Hisham b. Abdul Wahab, Amnah b. Yusoff, Ahmad Bazli Shafie, Mohd al-

Hafiz b. Karim, Mohd Khairul Nizam b. Uzip, Muhad b. Bidin, Hj. Ezheri b. Osman, Bakri b. Amboala, Norfazlina b. Mohamed Shafie, Nor Liyana b. Muhammed Kurnain, Yusri b. Chek, Ibrahim b. Ahmad, Che Ibrahim Che Man, Paimuzi b. Yahya, Ahmad Buhairi Nawawî, Shayuthy b. Abdul Manas, Zainora b. Daud, Shaharuddin Pangilun, Mohd Mahfuz Jaafar, Don Daniyal b. Don Biyajid, Ahmad Subki b. Abdullatif ve eşi Naznah Muhammad Taha, Abdul Latif Rahbar b. Ahmad Subki, Abdullah Amin b. Ab. Rahman, Kasma Muhammad Said, Norshidah bt Mohd Shah, Ma'had ed-Dirasatil- İslamiye'nin değerli hocalarına ve müdürüne, Hamza b. Talib ve eşi Syafini b. Abu Bakar, Fatimah b. Dhazi, Siti Norull Hajar, Halime b. Mahmud, Syehida b. Ilayatullah , Nur Aina al-Mardhiah, Ainul Syakirah, Rumaisyah b. Syemsuddin, Aisyah, Nur Şifa, Hajjah Nor Azimah Tan Sri Mohd Ghazali, Harun b. Zainal Abidin, Muhammed Razi b. Esrar, Zamani b. Ibrahim, Muhamad Azli b. Harun, Tuan Haji Zakaria b. Mohamed, Othman b. Lah al-Hafiz, Abdul Munir Mohd Mansor al-Hafiz, Shaharudin Yaacob al-Hafiz, W. Mohd Nazari b. W. Ismail, Mohammad Marzuqi Abdul Aziz al-Hafiz, Mohamad Zaki b. Yahya, Zakaria b. Hasan, Hazri b. Nawi, Adnan b. Mohamed Yusoff, Khairul Anwar b. Shari.

Türkiye'den

Ahmet Nedim Serinsu, Abdullah Emin Çimen, Nebi Bozkurt, Yunus Vehbi Yavuz, Mustafa Öcal, Beytullah Gültekin Çetiner, Mehmet Emin Maşalı, Mustafa Cevat Akşit, Mehmet Sıddık Akşit, M. Şevki Aydın, Mustafa Yelek, Abdullah Tarbzon, Ulvi Ata, Hatice Beşer, Kemal Kaya, Erdem Kaya, Mehmet Dereli ve Büşra Dereli, Halim ve Eyüp Demir, Ayşegül Sevimli Güngör, Beyza Aktürk, Sümeyra Demirel Uzut, Banu Soylu, Ahmet Baldöktü, Tolgay ailesi, Muhammet Altunalan, Hacer Altunalan Bakır, Esma Çetin, Elif Dursunüst, Mehmet Torunoğlu, Mohamed Muktar Kadir, Mustafa İren, Murat Gencer, Ramazan Kadir Gencer, Birsen Ayşe Özgür, Yusuf Maman, Zahra Ali Muhammad, Zunaira Shafiq, Numan Zamir, Serpil Günaydın, Sanaa Jahoui, İsam çalışanları, Kahraman ailesi, Lale Emine Yılmaz, Mustafa Sabri Yavuz, Semra Peker, Zeynep Havva.

Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Belçika'dan

Nurhan Torun, Fatma Gürel Kazancı, İkbal Köşeli, Sondos Ramzy Parker.

Güney Afrika'dan

Maulana Sulaiman Ganchi

ve isimlerini not almayı ihmal ettiğim diğer hizmet aşıklarına inkar edilemez emeklerinden dolayı teşekkür ediyorum. Gayret bizden tevfik Allah'tandır.

Hatice ŞAHİN

10.10.2011

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **III**

ABSTRACT ..... **IV**

ÖNSÖZ ..... **V**

İÇİNDEKİLER ..... **XI**

KISALTMALAR ..... **XV**

GİRİŞ **1**

1- Araştırmanın Konusu ve Amacı 1
2- Araştırmanın Yöntemi ve Bazı Kaynaklar 5

BİRİNCİ BÖLÜM: TARİHTE KUR'ÂN-I KERİM HIFZI **9**

1.1. Hafızlara ve Kur'ân Öğreticilerine Verilen İsimler 13
1.2. Hz. Peygamber (s.a.v.) Döneminde Kur'ân-ı Kerim Hıfzı 17
1.2.1. Hz. Peygamber (s.a.v.) Döneminde Kur'ân Eğitimi ve Kur'ân'ın Ezberlenmesi 22
1.2.2. Hafız Sahabiler 26
1.3. Hz. Peygamber (s.a.v.) Sonrası Hafızlık 33
1.4. Osmanlı Öncesi Hafızlık 42
1.5. Osmanlı'da Hafızlık 44
1.6. Cumhuriyet Sonrası Hafızlık 55

İKİNCİ BÖLÜM: GÜNÜMÜZDE KUR'ÂN-I KERİM HIFZI **60**

2.1. Müslüman ve Arap Olan Ülkeler 60
2.1.1. Suudi Arabistan Krallığı 62
2.1.1.1. Medine-i Münevvere 62
2.1.1.2. Mekke-i Mükerreme 68
2.1.2. Ürdün Haşimi Krallığı 73
2.1.2.1. Okulla birlikte hafızlık yaptıran kurslar 75
2.1.2.2. Sadece Kur'ân eğitimi veren kurslar 77
2.1.3. Suriye Arap Cumhuriyeti 83
2.1.4. Sudan Cumhuriyeti 88
2.1.5. Mısır Arap Cumhuriyeti 98
2.1.5.1. Hafızlık eğitimi 98
2.1.5.2. "eş-Şubrâ" 100
2.1.5.3. Ünlü kariler 102
2.1.6. Somali Demokratik Cumhuriyeti 108
2.2. Müslüman Ancak Arap Olmayan Ülkelerde 110
2.2.1. Endonezya Cumhuriyeti 110
2.2.1.1. İlkokulla Birlikte Hafızlık Yaptıran Merkezler 114
2.2.1.2. Ortaokul ve Lise İle Birlikte Hafızlık Yaptıran Merkezler 118

2.2.1.3. Üniversite İle Birlikte Hafızlık Yaptıran Okullar 120
2.2.1.4. Hafızlık Yaptıran Kurslar..... 124
2.2.2. Malezya Federasyonu 127
2.2.2.1. "JAKIM"e Bağlı Okullar 127
2.2.2.2. Diğer Okullar 135
2.2.2.3. Hafız Yetiştiren Özel Kurslar..... 138
2.2.2.4. Deoband (Diyûbend) Sistemi ve Hafızlık Birimi..... 140
2.2.3. Türkiye Cumhuriyeti..... 144
2.2.3.1. Isparta Mekke Kur'ân Kursu..... 153
2.2.3.2. Manisa/ Akhisar Hilaliye Kur'ân Kursu 157
2.2.3.3. İzmir / Kestanepazarı Hatay Kur'ân Kursu..... 160
2.2.3.4. İstanbul/ Kocatepe Camii Kur'ân Kursu..... 163
2.2.3.5. İstanbul/ İsmailağa Kur'ân Kursu 166
2.2.3.6. İstanbul/ Eminettepe Kur'ân Kursu 168
2.3. Müslüman Halkı Azınlık Olan Ülkelerde 171
2.3.1. Singapur Cumhuriyeti 171
2.3.2. Belçika Krallığı ve Fransa Cumhuriyeti 176
2.4. Araştırma Yapılan Ülkelerde Hafızlıkla İlgili Yazılı Yayınlar..... 177

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KUR'ÂN-I KERİM HIFZI KONUSUNDA TAVSİYELER..... 194

3.1. Hafızlıkta Temel Faaliyetler 195
3.1.1. Ezber Yapma..... 195
3.1.2. Ezberi Koruma 203
3.1.2.1. Hıfz Esnasında 203
3.1.2.2. Hafızlık Tespit Sınavı Öncesinde..... 208
3.1.2.3. Uzun Süreli Koruma Programı 208
3.2. Diğer Unsurlar..... 208
3.2.1. Beslenme Listesi 209
3.2.2. Sosyal Aktivite ve Rehberlik 210
3.3. Hafızlık Eğitiminde Sünnetten İlham Alınan Noktalar..... 211
3.4. Hafızlık Eğitimi Alanların Örnek 24 Saati..... 213
3.5. Kısa Süreli Hafızlık Programının İstatistiksel Bilgileri 213
3.6. Kursiyerlerin Kazanımları..... 214
3.6.1. Sıkça Sorulan Sorular..... 215

SONUÇ / DEĞERLENDİRME 221

EK 1..... 227

EK 2..... 228

EK 7..... 234

EK 8..... 235

EK 9..... 236

EK 10..... 237

EK 11 ..... **238**
EK 12 ..... **239**
EK 13 ..... **240**
EK 14 ..... **241**
EK 15 ..... **242**
EK 17 ..... **244**
EK 19 ..... **246**
EK 20 ..... **247**
EK 21 ..... **248**
EK 22 ..... **249**
EK 23 ..... **250**
EK 24 ..... **251**
EK 25 ..... **252**
EK 26 ..... **253**
EK 28 ..... **255**
EK 29 ..... **256**
EK 30 ..... **257**
EK 31 ..... **258**
EK 32 ..... **259**
EK 33 ..... **260**
EK 34 ..... **261**
EK 35 ..... **262**
EK 36 ..... **263**
EK 37 ..... **264**
EK 38 ..... **265**
EK 39 ..... **266**
EK 40 ..... **267**
EK 41 ..... **268**
EK 42 ..... **269**
EK 43 ..... **270**
EK 44 ..... **271**
EK 45 ..... **272**

EK 46 ..... **273**
EK 47 ..... **274**
EK 48 ..... **275**
EK 49 ..... **276**
EK 50 ..... **277**
EK 51 ..... **278**
EK 52 ..... **279**
EK 53 ..... **281**
EK 54 ..... **284**
EK 55 ..... **285**
EK 56 ..... **286**
EK 57 ..... **287**
EK 58 ..... **288**
EK 59 ..... **290**
EK 60 ..... **291**
EK 61 ..... **292**
EK 62 ..... **293**
EK 63 ..... **294**
EK 64 ..... **295**
EK 67 ..... **298**
EK 68 ..... **299**
EK 69 ..... **308**
EK 70 ..... **312**
EK 71 ..... **317**
EK 72 ..... **322**
EK 73 ..... **326**
EK 74 ..... **331**
EK 75 ..... **336**
KAYNAKÇA **341**

KISALTMALAR

AÜİF	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
İSAM	İslami Araştırma Merkezi
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
İSAV	İslami Araştırmalar Vakfı
İFAV	İlahiyat Fakültesi Vakfı
UÜİF	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
Neş.	Neşreden
Tas.	Tashih eden
Ter.	Tercüme eden
İnc.	İnceleyen
Açık.	Açıklayan
Mad.	Maddesi
Ed.	Editör
Çev.	Çeviren, Çevirenler
Tah.	Tahkik eden
Bkz.	Bakınız
bs.	Baskı
s.	Sayfa
b.	Bin
a.g.e.	Adı geçen eser
y.y.	Yayın yeri yok
vd.	Ve devamı
ts.	Tarihsiz

GİRİŞ

1- Araştırmanın Konusu ve Amacı

*"İslam Kültür Tarihinde Kur'ân Hıfzı Geleneği"*nin incelendiği bu tezde öncelikli olarak Kur'ân hıfzı konusunda literatür taraması yapılacak ve "h-f-z" kökünden türeyen kelimelerin nasslarda kullanım şekli ve anlamları hakkında kısa bilgi verilecektir.

Bu araştırmanın konusu tefsir bilim dalının bir alanı olarak ziyade kıraat alanını ilgilendirmektedir. Ancak ana kaynak olması hasebiyle Kur'ân-ı Kerim ve onun muhafazası hiç şüphesiz bütün İslamî Bilimlerin temelini oluşturmaktadır.

Tezin konusu, Kur'ân hıfzının bu güne kadar nasıl geldiği ve Kur'ân'ın nasıl korunduğunu incelemeyi kapsamanın yanında Kur'ân hıfzı geleneğinin günümüzde ne şekilde devam ettiğini de içermektedir.

Tezin birinci bölümünde Kur'ân'ın nazil olduğu Hz. Peygamber (s.a.v.) dönemindeki korunma ve ezberlenme şekli ele alınacaktır. Ardından sonraki dönemlerde İslamî literatürdeki Kur'ân hıfzına dair bilgilerin değerlendirilmesi yapılacaktır. Tezin ikinci bölümünde yaşadığımız çağda Müslümanların Kur'ân'ı ezberleme yöntemleri araştırılmıştır. Ayrıca bu konuda yazılı eserlerin bir kısmının kısa tanıtımı yapılacaktır. Üçüncü ve son bölümde şu ana kadar yapılan incelemelerin dışında alternatif olarak geliştirilmiş bir yönteme yer verilecek ve müstakil olarak sunumu yapılacaktır. Tezde yer alan bölümlerin ve işlenen konuların sınırlarının daha net görülebilmesi için aşağıda her bölüm hakkında detaylı bilgi verilecektir.

Birinci bölümün temel hareket noktası olan tarihte Kur'ân hıfzında, Cebrail (a.s.) konu dışında tutulursa Kur'ân'ı ilk ezberleyen Hz. Peygamber (s.a.v.)'dir. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v)'in Kur'ân'ı ezberlemesi vehbî bir süreç olduğundan kendisinin hafızlığı normal insanların hıfz fiiliyle meşgul olmalarından oldukça farklı bir yerdedir. Dolayısıyla bilinen manasıyla Kur'ân hıfzını, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den başlatmak yerine, sahabeden başlayarak ele almak yerinde olacaktır. O günün koşulları ve yazı alanındaki gelişmişlik düzeyi göz önünde bulundurulursa

Kur'ân'ın ezberlenmesinin onun muhafazasında ne kadar önemli olduğu erbabının takdirindedir. Dolayısıyla Kur'ân'ın günümüze ulaşmasında birinci etken onun ezberle muhafaza edilmesidir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'le başlayan bu uygulama geleneksel olarak bazen kısmî anlamda azalma gösterse de günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

Günümüzde Kur'ân'ın ezberlenmesinin nedeni ve amacı, bunun Kur'ân'ın korunmasına etkisi gibi hususlar çeşitli tartışmalara yol açsa da durum, tarihte açık ve anlaşılabilirdir. Tarihî süreç açısından konu, ilk bölümde ele alınarak aşağıda geniş bir şekilde yer verilecek eserlerin de yardımıyla işlenecektir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde Kur'ân hıfzına dair müdevvenat, konunun hassasiyeti dolayısıyla nispeten ulaşılabilir bilgileri içermektedir. Bu sürecin devamı olarak hulefa-i raşidin dönemi de benzer durumdadır. Ancak Abbasiler, Emeviler, Memlükler, Selçuklular ve Osmanlı dönemi inceleme altına alındığında yeterli ve detaylı bilgilere ulaşmak zorlaşmaktadır. Yazılı gelenek her konuya genel manada yer vermeyi ihmal etmemiş; ancak Kur'ân hıfzı konusunda tatmin edici düzeyde bilgileri nakletmekte muvaffak olamamıştır. Dolayısıyla belli başlı konuların dışında, popülaritesini koruyan bağlamlara binaen ve daha önce çeşitli düzeylerde işlenen yönlerine ilaveten bilgiler sunma açısından bu araştırmada, sıkıntılı bir sonuç gözlenmektedir ve üzülerek söylemek gerekir ki hıfz tarihi alanında yapılan çalışmalar –bu tez de dahil- yukarıda sıralanan sebepler nedeniyle belli sınırlar çerçevesinde kalmaktadır.

Konuya başka bir bakış açısı getirebilmek, yeni bir boyutta ele alabilmek ya da ulaşılamamış kaynaklara ulaşabilmek açısından önsözde yer alan ve dünyanın çeşitli ülkelerinde farklı akademik unvanlara sahip üniversite hocaları ya da bireysel çalışmalarında mahir olmakla tanınan ilim adamları ile yapılan görüşmeler bizi bu konuda istenilen sonuca götürememiştir. Ulaşılan sonucun nihai durum olmadığının farkındalığı noktasında şüphemiz olmadığı gibi, ilgili konudaki araştırma sürecimizin devamı için bu tezin tamamlanması bir sorun teşkil etmemektedir.

Araştırmanın ikinci bölümünde Türkiye başta olmak üzere dünya Müslümanlarının Kur'ân hıfzındaki farklılıkları ve birbirlerinden etkileşimi ele alınmaktadır. Buradan hareketle bazı ülkeler araştırmanın alanı olarak seçilmiştir. Söz konusu ülkelerden Suudi Arabistan, Ürdün, Suriye, Mısır, Sudan, Endonezya,

Malezya ve Singapur'a sadece doktora tezi araştırması için ziyaret edilmiş ve konu yerinde incelenmiştir. Belçika'ya Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görevlendirmesi ile gidilse de konu bu ülkede ve kısa bir ziyaretle Fransa'da araştırılmıştır. Görüşmeler esnasında sesli ve görüntülü kayıtlar alınmış ve yapılan röportajlar defalarca dinlenerek teyid edilmiştir. Yabancı dilde yapılan görüşmeler bizim dışımızda ilgili dile (Arapça ve İngilizce) hakim olan farklı kişilere de dinletilerek/ izletilerek elde edilen verilerin kesinliği gözden geçirilmiştir.

Türkiye'de yaşayan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kendi sisteminde hafızlık yapmış birisi olarak ülkemiz hakkında bir fikir sahibi olsak bile bizim asıl ilgi alanımız ülkemiz dışımızdaki Müslümanların Kur'ân'ı ezberleme geleneği konusunda neler yapmakta olduklarıydı. Acaba hafızlık müessesesi bu ülkelerde ne kadar yaygın ve gelişmişti? Hafızlık bir müessese olarak mı yoksa bireysel çabalarla mı ilerlemekteydi? Geçmişten bu güne ne kadar gelişmiş ya da gerilemişti?

Öte yandan hangi yöntemler kullanılarak hıfz yapılmaktaydı? Bu metotlardan alıntı yapabilir miyiz ve bunların bize ne kadar katkısı olabilirdi? Osmanlının keşfettiği klasik sistem diğer ülkelere örneklik teşkil etmiş miydi? Arap olmayan milletler Osmanlı gibi kendilerine yeni yöntem bulmuşlar mı yoksa Arapların takip ettikleri hafızlık sistemini mi kullanmaktaydılar?

Ayrıca hafızlık Türkiye'de yüklendiği anlamları diğer ülkelerde taşımakta mıydı? İnsanlar neden hafız olmaktaydılar? Dahası hafız olmakla İlamî ilimleri tahsile yeni mi başladıklarını sanıyorlardı ya da burada kamil noktaya ulaştıklarını mı zannediyorlardı? Ülkemizdeki gibi hiç Arapça bilgisi olmadan Kur'ân'ı ezberleyenler var mıydı?

Acaba yaşadıkları ülkelerde Müslüman azınlık olarak hayatlarını sürdüren Müslümanlar hafızlık konusunda ne gibi adımlar atmışlardı? Bu müesseseyi nasıl ayakta tutmaktaydılar? Farklı milletlerden oluşan toplumlar hıfzda neyi esas almaktaydılar?

Burada zikredemediğimiz pek çok cevap aradığımız soru bizi bu konuyu farklı ülkelerde araştırmaya yönlendirmiştir. Bu nedenle, yukarıda zikredilen ülkeler özenle seçilerek ziyaret edilmiştir.

Araştırma konusu olan ülkeler seçilirken sıralama Halkı Arap olan ülkeler, Arap olmayan ama halkı Müslüman olan ülkeler ve Müslümanların azınlıkta olduğu

ülkeler şeklinde belirlenmiştir. Arap ülkeleri, Kur'ân-ı Kerim'in kendi dilleri olması hasebiyle sıralamada ilk bölümlere alınarak ve incelenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde hafızlık için alternatif bir sistem sunulacaktır. Karadeniz'in binlerce hafızından biri olmanın bir önemi olmasa da konuya ilgimiz tazeliğini hep korumuştu. Üniversite yıllarında hafızayı doğru kullanmak ve bilgileri daha iyi muhafaza etmek için neler yapılacağı hususundaki problemler bizi, kişisel gelişim kapsamında değerlendirilen ve güncelliğini artıran hafıza tekniklerine ve ilgili alanların birikimine müracaat etmeye yönlendirdi.

Hafızlık yapan öğrencilerin temel problemi ezber yapmak değil, ezberi muhafaza etmektir. Türkiyede ve çalışmamıza dahil ettiğimiz ülkelerde hafızlık sınıfına alınacak öğrencilerin özenle seçildiği ifade edilmektedir. Mevcut talebeler arasından ezber yeteneği gelişmiş olan öğrenci, öncesinde bir takım eğitimlerle belirlenmekte ve hafızlık sınıfına alınmaktadır. Dolayısıyla bu aşamadan sonra öğrencilerin gerçek problemi, bilgiyi korumak yani ezberlediklerini muhafaza edebilmektir. Buradan hareketle yeni yaklaşım sunarken ilgi alanımız, hafıza teknikleri çerçevesinde bu sorunu çözmeye çabalamak oldu. Hafıza teknikleri bilgiyi edinme yolları ve bilgiyi muhafaza yolları şeklinde ayrılmaktaydı. Aslında birbirini tamamlayan unsurlar olmalarına rağmen, tespit edilen probleme çözüm olarak mütalaa ettiğimizden ikinci alanla daha ziyade ilgilendik. Dolayısıyla Türkiye'de yoğun olarak kullanılan bilgi edinmeye yönelik hafıza teknikleri ve yöntemleri değil, bilgiyi (hıfzı) muhafazaya dönük alanlarla meşgul olduk.

Bilginin (hıfzın) korunması meselesinin göründüğü kadar basit olmadığı bilinen bir husustur. Bu konuyla ilgilenen her bilim insanının üzerine bir şeyler söylediği konuydu. Bilgiyi korumak için şunları yapmalısınız veya bunları yapmalısınız gibi farklı önerilerde bulunmaktaydılar. Meseleye dışarıdan bakan biri olarak en güzel sonucu elde edebilmek üzere hangisini yapmamız gerektiğini anlamak, sunulan tezleri uygulama ve sonuçlarını değerlendirme şeklinde olabilirdi. Dolayısıyla denemelerin tamamlanmasında ulaşılan en olumlu sonucu içeren öneri, hafızlığın yapımında ve korunmasında uygulanırsa güzel sonuçlar vereceği öngörüsünde bulunmayı tercih ettik.

Yukarıdaki araştırmalardan sonra alternatif bir sistem geliştirilmiştir. Yıllar sonra hafız öğreticiliğine başladığımızda bir sistem haline getirilmiş bu metot,

denenmiş ve umulduğundan daha iyi sonuçlar elde edilmiştir. Üç yıl dört ay süren hafız öğreticiliğimiz süresince kullandığımız metot, üçüncü bölümde ayrıntılarıyla müstakil olarak anlatılacak ve sonuçlar paylaşılacaktır.

Bu metot anlaşılır olsun ve netlik kazansın diye bazı veriler görsel bir sunum beraberinde anlatılacaktır. Şu ana kadar yaptığımız yüzün üzerinde seminerden tecrübe ettiğimiz üzere bu sistem, görsel boyutu olmadan anlaşılamamaktadır. Hazırlıktan başlayarak hıfzın tamamlanması ve sonrası aşamaların tek tek ele alındığı metotta sınıf mevcudunun sayısı, beslenme, günlük düzen vb. hıfzın temel ve destekleyici yan etkenlerini dikkate alacak konular işlenecektir.

2- Araştırmanın Yöntemi ve Bazı Kaynaklar

Tez üç bölümden oluşmaktadır ve her bölümde farklı bir metot uygulanmaktadır. Birinci bölümde hafızlık ve hıfzın tarihi ile ilgili literatür taraması yapılacak, sözlük ve ıstılah anlamları üzerinde durulacak ve tarihte Kur'ân-ı Kerim hıfzı ele alınacaktır. Kur'ân'ın nazil olduğu dönemden itibaren hafızlığın ve ilgili müesseselerin bu güne kadar nasıl geldiği konusunda detaylı olmamakla birlikte yeterince bilgi verilecektir. Bu alanda "hadis" ve "ulumu'l-Kur'ân" eserleri başta olmak üzere "tarih" bağlı olarak "tabâkât" ve "kıraat" alanındaki eserlerden istifade edilmiştir. İlgili eserlere ulaşmada, birinci bölümün ilk dipnotunda sıralanan akademisyenlerin inkar edilemez yol gösterimlerinin yanında bu konuyla doğrudan ya da dolaylı ilişkisi bulunan yüksek lisans ve doktora tezlerinin önemi yadsınamaz.

İlk olarak araştırmanın sözlük taramasında İbn Manzûr'un (711/ 1311) *Lisânü'l-Arab'ı,* Âsım Efendî'nin (1236/ 1820) *Tercemetü'l-Kâmûs'u,* Râgıb el-İsfahânî'nin (502/ 1108) *el-Müfredat'ı,* el-Cürcânî'nin (816/ 1413) *et-Ta'rifât'ı* incelenen eserler arasındadır.

Bu araştırmanın ilk bölümünde, Buharî (256/ 870) ve Müslim (261/ 875) başta olmak üzere Ebû Dâvûd (275/ 889), Tirmizî, (279/ 892) Ahmed b. Hanbel (241/ 855), Dârimî (255/ 869), Nesâî (303/ 915) gibi kütübü tis'e eserleri ve bunlarda yer alan hadisler konunun yönünü belirleyici ana unsur olmuşlardır. Kur'ân hıfzının naslardaki yeri hadisler esas alınarak işlenecektir. Başlangıçta Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ve sonrası dönemlerin bu konuda neler yaptığını öğrenme konusunda

ulumu'l-Kur'ân eserlerinden Zurkanî'nin (1368/ 1948) *Menâhilü'l-İrfân'ı,* Zerkeşî'nin (794/ 1392), *el-Burhân'ı,* Suyûtî'nin (911/ 1505) *el-İtkân'ı,* diğer alanlarda ise ez-Zehebî'nin (748/ 1347) *Tezkiretü'l-Huffaz'ı* ve yine ez-Zehebî'nin *Ma'rifetü'l-Kurrâi'l-Kibâr ale't-Tabâkât'ı,* İbn Cezerî'nin (833/ 1429) *Ğayetü'n-Nihâye fî Tabakâti'l-Kurrâ'sı,* İbn Sa'd'ın (230/ 845) *Kitabu Tabakati'l-Kebir'i,* el-Heysemî'nin (807/ 1405) *Mecma'uz-Zevâid'i,* İbn Hacer'in (852/ 1449) *Fethu'l-Bâri'si,* Aynî'nin (855/ 1451) *Umdetü'l-Kari'si,* Kettânî'nin (1382/ 1962) *Nizâmü'l-Hükümeti'n-Nebeviyye'si,* İbn Hişam'ın (213/ 828), *Siretü'n-Nebevi'si* ve ez-Zehebî'nin (748/ 1347) *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'sı* istifade edilen klasik eserler arasında sayılabilir.

İlk bölümde kullanılan kaynaklar arasında Abdullah Emin Çimen'in *"Hafızlık Tarihi ve Türkiye'de Hafızlık Kurumunun İşlevselliği"* isimli çalışması yer almaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde hafızlık ve Kur'ân eğitimini, sonrasında hafızlığın geçirdiği süreçleri detaylı inceleyen eser bizim için ufuk açıcı olmuştur. Bu eserde Türkiye'de hafızlık ve hafızlığın sağlamlaştırılması üzerine bir metot denemesine ağırlık verilmesi, iki çalışmanın farklarını ortaya koymakta ve ilgi alanlarını ayırmaktadır.

Yukarıda sözü edilen kaynaklara ilaveten Ökkeş Dağ'ın hazırladığı *"Hz. Peygamber Zamanında Kur'ân'ın Ezberlenmesi ve Hafız Sahabiler"* isimli yüksek lisans tezi ağırlıklı olarak hafız sahabiler ile ilgili rivayetleri ele almakta ve bunların değerlendirilmesine özel önem vermektedir. Söz konusu tezin araştırmamızla kesişen noktaları olsa bile çalışmanın asıl problemi hafızlığın tarihi sürecidir.

Yasemin Tunç'un hazırladığı *"Kur'ân Hafızlığı ve Müslümanın Dini Hayatındaki Önemi"* isimli yüksek lisans tezinin ilk bölümü, araştırmamızın birinci bölümü ile benzerlik arz etmektedir. Bu çalışmada kullanılabilecek klasik kaynakların mecburî ayniyeti söz konusudur. Bunun dışında tezin işleniş tarzı, uslüp ve konuları detaylandırma ve sebepleri ile birlikte ele alma konusunda ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin söz konusu tezde sık sık dile getirilen, gerek hadisler aracılığı ile rivayet edilen metinlerde yer alan, gerekse bunun dışındaki pek çok sahabinin bütün Kur'ân'ı ezberlediklerinin ispatı, araştırmamızın amaçları dışındadır. Burada, sadece tarafların delilleri ve yorumlarına yer verilecektir.

Zikredilen bu kaynaklar yanında Kur'ân'ın ezberlenmesi ve metinleşme tarihi ile ilgili tezler ve kitaplar da gözden geçirilmiştir. İlgili tezler konumuz ile doğrudan alakası bulunmadığı için burada zikredilmeyecektir. Türkiye Diyanet Vakfı tarafından yayımlanan İslam Ansiklopedisi başta olmak üzere farklı yayın evlerince yayımlanan İslam Ansiklopedileri de taranmıştır. Suat Cebeci tarafından hazırlanan "Hafızlık Eğitimi ve Sorunları"; Zeki Salih Zengin'in yazdığı "Kurtuluş Savaşı Döneminde ve Cumhuriyet'in Başlarında Türkiye'de Medreseler ve Din Eğitimi"; Mehmet Adıgüzel'in kaleme aldığı "Kur'ân Öğretim Metotları ve Öğreticilik Vasıfları"; Mustafa Öcal'ın yayınladığı "Türkiye'de Kur'ân Eğitim ve Öğretiminde Görülen Gelişmeler ve Bir İcazetname Örneği" isimli yazılar konuyla ilgili ulaşabilinen makalelerin bir kısmıdır.

Diğer yandan araştırmamızın ikinci bölümünde uygulanacak metoda karar vermek için uzun süre incelemeler yapılmıştır. Tez geniş çaplı bir araştırma olacağı için uygun metodun röportaj tarzı görüşmeler olması öngörülmüştür. Röportaj soruları eklerde sunulacak,[1] görüşmelerde verilen cevapların tamamı olmasa da örneklik göstermesi açısından bir kısmı eklerde sunulacaktır.

İkinci bölümde bilgi edinilen ülkelerdeki hıfz ve hafızlık ile ilgili geniş bilgi verilecektir. Bu ülkelerdeki hafızlık çalışmaları dolayısıyla konumuzda birikim ve rehberliklerinden istifade edebileceğimiz akademisyenlerle görüşmeler yapılmıştır. Bunun yanı sıra hafızlık geleneğini yaşatan önemli merkezlerle temasa geçilmiştir. Bütün bunların sonucunda elde edilen veriler ve değerlendirmeler okuyucuyla paylaşılacaktır.

Bölümün sonunda bu ülkelerde konuyla ilgili yazılan akademik ve popüler yayınlar incelenecektir. İlginçtir ki bazı ülkelerde konuya dair yazılı literatür çok fazla gelişmemiştir.

---

[1] Röportaj soruları için bkz. Ek 68.

BİRİNCİ BÖLÜM:

TARİHTE KUR'ÂN-I KERÎM HIFZI

BİRİNCİ BÖLÜM: TARİHTE KUR'ÂN-I KERİM HIFZI

Tarihte Kur'ân-ı Kerim'in muhafazası ilk inen ayetlerin hıfzıyla başlamıştır. Hafızlığın tarihi seyri Hz. Peygamber (s.a.v)'den bu güne kadar nasıl olmuştur? Bu temel soru araştırmanın bir bölümünü işgal etmektedir. Ancak bütün çabalara rağmen bu konuda, tarihte sadece hafızlığı anlatan klasik müstakil bir esere rastlanmamıştır. Hafızlık, "ulumu'l-Kur'ân" eserleri başta olmak üzere farklı kaynakların çeşitli bölümlerinde yer almaktadır. Yeni dönemlerde hazırlanan çalışmalar da verileri bu kitaplardan edinmektedir.

Önemli olan soru, farz-ı kifâye hükmünde[2] görülen Kur'ân hıfzı hakkında detaylı bilgi veren derli toplu eserlerin neden olmadığıydı. Araştırma süresince çeşitli ülkelerde görüştüğümüz akademisyenlerden[3] bu sorunun cevabını öğrenmeye

---

2 İsmail, Karaçam, *Kur'ân-ı Kerim'im Faziletleri ve Okunma Kaideleri,* İFAV, İstanbul, 2008, s. 92 (Cürcanî'nin eş-Şâfî isimli eserinden naklen).

3 Burada sıralayacağımız akademisyenlerden branşı Kur'ân İlimleri ve Kıraat olanların isimlerinin başında yıldız bulunacaktır. Dr. Muhammed Hassan Ashor (Suudi Arabistan Krallığı); Dr. Salim Sancaklı (Umm al-Qura University, Suudi Arabistan Krallığı); *Prof. Dr. Faysal el-Ğazzavî (Harem İmamı ve Da'va Bölüm Başkanı, Suudi Arabistan Krallığı); *Dr. Azizah al-Yusuf (Taibah University, Suudi Arabistan Krallığı); *Prof. Dr. Salim Zahrani (Umm Al-Qura University, Suudi Arabistan Krallığı); *Doç.Dr. Ibtisam Badr Awad al-Jabri (Umm al-Qura University, Suudi Arabistan Krallığı); *Dr. Ahmad Abdullah Abdul Mohsen Furaih (Umm al-Qura University, Suudi Arabistan Krallığı); Dr. Aisha Harbi (Umm al-Qura University, Suudi Arabistan Krallığı); *Shaikh Dr. Abdullah b. Ali Basfar (Holy Qur'an Memorization International Organization); Prof. Dr. Anis Ahmad (Riphah International University, Pakistan); Prof. Dr. Muhammad al- Ghazali (University of Islamabad, Pakistan); *Prof. Dr. Diaa al-Din Mohammed (al-Azhar University, Mısır); *Prof. Dr. Ahmed Eessa al-Massarawy (al-Azhar University, Mısır); Dr. Ziyauddîn Muhammed Abdir'Reba (al-Azhar University, Mısır); Dr. Muhammed Mutvellî eş-Şe'râbî (al-Azhar University, Mısır); *Prof. Dr. Galal Fouad Hamam (al-Azhar University, Mısır); Dr. Ghada Galal Fouad Hamam (Ain Shams University, Mısır); Dr. Ahmed Galal Fouad Hamam (Ain Shams University, Mısır); *Prof. Dr. Abdulhakim Abdullatif (al-Azhar University, Mısır); Prof. Dr. Abdulazîz Muhammed Avadallah (al-Azhar University, Mısır); *Dr. Fatima Receb Hasânîn el-Bâcûrî (al-Azhar University, Mısır); Amânî Adli Ali Hasan Selim (Alexandria University, Mısır); Nashwa el-Sayed Hassan al-Garhy, MA (al-Azhar University, Mısır); *Dr. Şeyh Muhammed es-Seyyidilhayr Ebul Kasım (The African House for Printing the Glorious Quran, Sudan); Dr. Muhammad el-Emin Abu Goukh (Sudan); Dr. Ali Ünsal (Universitas Islam Negeri (UIN) Syarif Hidayatullah Jakarta, Endonezya); Prof. Dr. Komaruddin Hidayat (Universitas Islam Negeri (UIN) Syarif Hidayatullah Jakarta, Endonezya); Drs. Mohammad Siddik, MA (Universitas al-Azhar Indonesia, Endonezya); Dr. Yeni Ratna (Universitas Islam Negeri (UIN) Syarif Hidayatullah Jakarta, Endonezya); Ubaid Ridlo,MA (Universitas Islam Negeri (UIN)

çalıştık. Verilen cevaplardan çıkarılan sonuçlar iki maddede toplanabilir. Bunlardan birincisi ve bize göre en önemlisi, hafızlık eğitiminin yazılı değil, sözlü kültüre dayanmasıdır. Yani Hz. Peygamber (s.a.v.) Kur'ân'ın nasıl okunacağını Cebrail'den sözlü olarak öğrenmekte ve sahabiye de kendisi okuyarak öğretmekteydi. Ayet, ayetler ya da ayetin bir bölümü nazil olduğunda onları öncelikle erkeklerden bir

---

Syarif Hidayatullah Jakarta, Endonezya); Apriliana S.Pd., MA (University of Indonesia, Endonezya); *Prof. Rifat Şevki Nevevî (Universitas Islam Negeri (UIN) Syarif Hidayatullah Jakarta, Endonezya); *Ali Fahruddin, MA (Universitas Islam Negeri (UIN) Syarif Hidayatullah Jakarta, Endonezya); *Zarkasyi Afif, MA (Universitas Islam Negeri (UIN) Syarif Hidayatullah Jakarta, Endonezya); *Fahrur Rozi, MA (Universitas Islam Negeri (UIN) Syarif Hidayatullah Jakarta, Endonezya); *Prof. Dr. Salman Harun (Universitas Islam Negeri (UIN) Syarif Hidayatullah Jakarta, Endonezya); Dra. Nur Izzah, MA (The Institute of Quranic Studies (IIQ Jakarta) , Endonezya); *Mutmainnah, MA (The Institute of Quranic Studies (IIQ Jakarta), Endonezya); *Dr. KH. Ahsin Sakho Muhammed (The Institute of Quranic Studies (IIQ Jakarta) ve Universitas Islam Negeri (UIN) Syarif Hidayatullah Jakarta, Endonezya); Dr. H.A. Sayuti Anshari Nasution, MA (Universitas Islam Negeri (UIN) Syarif Hidayatullah Jakarta, Endonezya); Dr. Faizah Ali Syibromalisi (The Institute of Quranic Studies (IIQ Jakarta) , Endonezya); Dr. Nadjematul Faizah (The Institute of Quranic Studies (IIQ Jakarta) - Center for Woman Studies (CWS) , Endonezya); *Prof. Dr. H. Nasaruddin Umar, MA (Ministry of Religious Affairs & Institute for Quranic Sciences (PTIQ), Endonezya); Drs. H. Imam Addaruqutnî (Institute for Quranic Sciences (PTIQ), Endonezya); *Prof.Dr. Ahmed Dahurî (Institute for Quranic Sciences (PTIQ), Endonezya); *Dr. Nur Rafiah, MA (Institute for Quranic Sciences (PTIQ), Endonezya); Abdul Ghoni, M.Hum. (Darul Quran Mulia – DQ, Endonezya); Prof. Dr. Ibrahim Mohammad Zein (International Islamic University Malaysia, Malezya); *Dr. Radwan Jamal (International Islamic University Malaysia, Malezya); Prof. Dr. Mohammad Kamal Hassan (IIUM – ISTAC - The International Institute of Islamic Thought and Civilization); Dr. Muhammad Ebulleys (International Islamic University Malaysia, Malezya); Doç. Dr. Serdar Demiral (International Islamic University Malaysia, Malezya); Prof. Dr. Abdullahil Ahsen (IIUM – ISTAC - The International Institute of Islamic Thought and Civilization); Dr. Noor Mohammad Osmani (International Islamic University Malaysia, Malezya); *Yard. Doç. Dr. Jilani Ben Touhami Meftah (University of Malaya, Malezya); Shuraya Ahmad (University of Malaya, Malezya); Dr. Ibrahim Jurishi (Malezya); Prof. Dato' Dr. Mahmood Zuhdi b. Hj. Ab. Majid; Yard. Doç. Dr. Azharuddin b. Sahil (Kolej Universiti Insaniah, Malezya); *Dr. Sharifa Nur Syahbani (Universiti Darul Iman Malaysia – UDM, Malezya); Mohd Tarahim Mohd Razali (Universiti Darul Iman Malaysia – UDM, Malezya); Abdillah Hisham b. Abdul Wahab (Universiti Darul Iman Malaysia – UDM, Malezya); Dr. Ahmad Bazli Shafie (Institute of al-Kuran Terengghanu, Malezya); Doç. Dr. Shayuthy b. Abdul Manas (International Islamic University Malaysia, Malezya); *Zainora b. Daud, MA. (Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor, Malezya); *Shaharuddin Pangilun, MA. (Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor, Malezya); Mohd Mahfuz Jaafar (Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor, Malezya); Don Daniyal b. Don Biyajid (Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor, Malezya); *Dr. Adnan b. Mohamed Yusoff (Universiti Sains Islam Malaysia – USIM, Malezya); Prof. Dr. Yunus Vehbi Yavuz (Uludağ Üniversitesi, Türkiye); Prof. Dr. Beytullah Gültekin Çetiner (Yalova Üniversitesi, Türkiye); Prof. Dr. Mustafa Cevat Akşit (Sakarya Üniversitesi, Türkiye); *Prof. Dr. Nebi Bozkurt (Marmara Üniversitesi); *Doç. Dr. Abdullah Emin Çimen (Çanakkale Onsekiz Mart Üniveristesi); *Doç. Dr. Mehmet Emin Maşalı; Dr. Dt. Mehmet Sıddık Akşit, MA (Sakarya Üniversitesi, Türkiye); Dr. Zahra Ali Muhammad (Hacettepe Üniversitesi, Türkiye); Dr. Nurhan Torun (Harvard University, Amerika Birleşik Devletleri); Dr. Fatma Gürel Kazancı (Emory University, Amerika Birleşik Devletleri), Ali Tariq (University of Islamabad) .

topluluğa okumakta ve sonrasında kadınlara tebliğ etmekteydi.[4] Ancak bu aşamadan sonra vahiy katiplerini çağırmakta ve ilgili vahyi kendilerine yazdırmaktaydı. Akabinde yazılanın yüksek sesle okunmasını emretmekte ve böylece eksik, ilaveli ya da yanlış yazımlara müdahalede bulunmaktaydı.[5]

Hafızlık temel amaç olarak Kur'ân'ın korunması için yapılmış olsa bile neredeyse onun kadar önemli diğer bir husus da Kur'ân'ın okunması ve eğitimi sürecidir. İlk başlarda hıfz olmazsa Kur'ân'ın korunması sorun olacağı gibi Kur'ân eğitiminde yetkin olanlar da genellikle hafızlar olmuştur. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Kur'ân öğretimi için seçtiği kimseler nazil olduğu kadarıyla Kur'ân'a hakim olan sahabilerdi.[6] Yine Hz. Peygamber (s.a.v.), Kur'ân'ın, yetişmiş ve yetki verilmiş bir muallim huzurunda öğrenilmesinde ısrar etmekteydi. Dolayısıyla ilk muallim bizzat kendisiydi ve onun yetki verdiği sahabiler de sağlığında ve ondan sonra bunu sonraki nesillere aktarmışlardı.[7] Öyle ki bu tatbikat ve usul İslam toplumlarında uygulana uygulana bu güne kadar ulaşmıştır. Bu usul ile amaçlanan temel gaye, bilhassa Kur'ân'ın el yazması suretiyle çoğaltıldığı asırlarda kopya çıkaranların hatalarına mani olmaktı. [8]

Klasik uygulamada kıraatin aktarımında hoca talebe ilişkisi önemlidir. Öğrenci, öğrenim gördüğü hocanın onayını alırsa hocasına kadar gelen sened silsilesine dahil olur ve listenin son kısmına öğretici tarafından eklenir. Yani Hz. Peygamber (s.a.v.) 'den Kur'ân'ı öğrenen sahabi sonrasında tabiûn, tebe-i tabiin ve onlardan öğrenenler şeklinde devam eden sened silsilesi günümüze kadar bu uygulama ile ulaşmıştır. Dolayısıyla bu güne kadar gelen senedin en başında yer alan Hz. Peygamber (s.a.v.)'den en altta bulunan kişi arasında ekolüne göre değişse de

---

4 Muhammed, Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I-II, Çev. Salih Tuğ, İrfan Yayımcılık, İstanbul 1993, II, 697- 698, (İbn İshak, Mağazi, Fes Neşri, Hadis no: 192'den naklen).

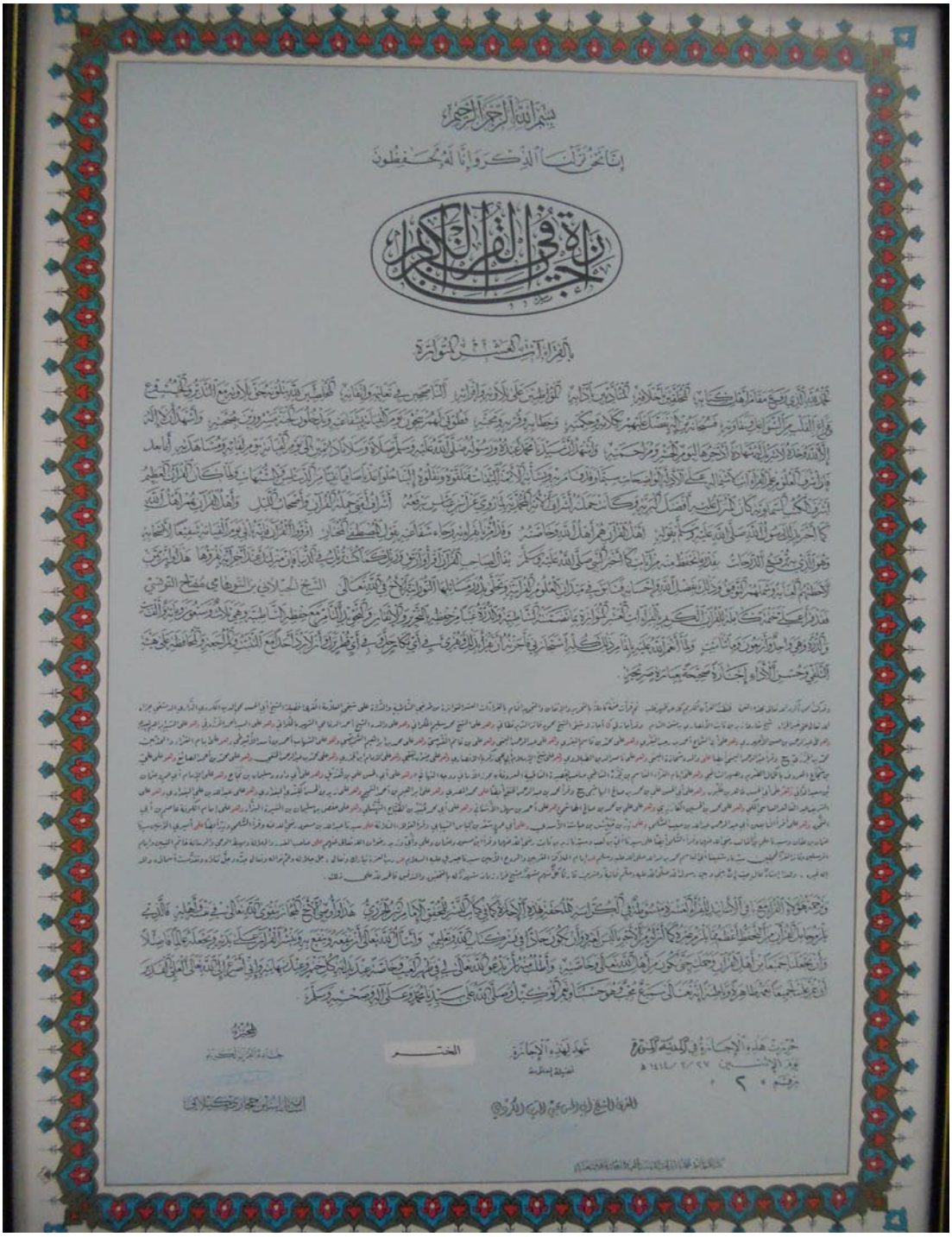
5 el-Heysemî, Ebû'l-Hasan Nureddin Ali b. Ebî Bekr b. Süleyman (807/ 1405), *Mecmâ'uz-Zevâid ve Menbaü'l-Fevâid*, I-X, 2.bs., Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1967, I, 152.

6 Bkz. Buhârî, Ebû Abdillah Muhammed. b. İsmail b. İbrahim el-Cufî (256/ 870), *el-Cami'u's-Sahih*, I-IX, Tah. Kasım eş-Şemmâ'î er-Rifâ'î, Dâru'l-Erkam, Beyrut ts., "Vitir", 7; Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî (261/ 875), *Sahih-u Müslim*, I-V, Tah. Muhammed Fuad Abdulbâkî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1413/ 1992, "Mesâcid", 301.

7 Hamidullah, *İslam Peygamberi*, II, 698; İlyas, Ekşioğlu, *Asr-ı Saadette Kur'ân Öğretimi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul ts., s. 15 vd.

8 Hamidullah, *İslam Peygamberi*, II, 698.

yaklaşık 51 veya 54 kişi bulunmaktadır. Görsel olarak netleşmesi düşüncesiyle aşağıda senet silsilesine yer veren bir icazetname örneği sunulmuştur.

Hafızlığın, tarihte kıraatin ve temel İslam bilimleri eğitiminin alt başlığı ve temeli olma özelliği, onun müstakil bir şekilde eserlere yansımamasının

nedenlerinden ikincisi olarak sayılabilir. Özellikle Ezher Üniversitesi'ndeki kıraat hocalarının vurguladığı üzere, gelenekte sadece hafızlığa çok fazla önem verilmemiştir. Dolayısıyla sadece hıfzını tamamlayanlara özel bir belge de yoktur ve bunun üzerinden bir ilim dalı oluşmamıştır. Öğrencinin ancak bir icaze alabilmesi için en azından kıraatin bize ulaşmasındaki sened listesini ezbere bilmesi gerekmekte ve bu listenin ezberlenmesi ile başlayan süreç yedi kıraat ya da on kıraatin öğrenilmesi ile sonuçlanmaktadır. Bu durumda hıfzını tamamlayan talebe ilmin başında kabul edilmekte; ancak eğitimine devam ederse yetkinliğe ulaşmakta ve o zaman kendisine yukarıda sunulan örnek gibi diploma verilmektedir.

Kısaca belirtmek gerekirse tedvin dönemiyle birlikte her türlü ilim yazıya geçirilmeye başlanmıştır. Ancak ilimler branşlaştırılarak ve kesin çizgilerle birbirlerinden ayrılarak kaleme alınmamıştır. Hafızlık tek başına bir branş oluşturma yetkinliğine sahip olmamasına ilaveten tabiatı gereği sözlü gelenekle ilerlemesi, onun detaylarıyla eserlere yansımamasında temel etken sayılabilir. Bunun yanında tecvit eğitiminin kaideleri ve tarifleri, ezber yapma usulleri ve Kur'ân eğitiminin nerelerde nasıl devam ettiği tarihten bize aktarılan bilgiler içerisindedir. Tarihte Kur'ân hıfzı konusunda işlenecek başlıklara geçmeden önce literatürde hafız kelimesi hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

1.1. Hafızlara ve Kur'ân Öğreticilerine Verilen İsimler

Arapça'da, İbn Side'nin (458/ 1066) tespitine göre unutmanın zıttı olan[9] ve "korumak, ezberlemek, muhafaza etmek, himaye etmek" manasındaki h-f-z

[9] İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfiî (711/ 1311), *Lisânü'l-Arab*, I-XV, Tah. Muhammed Abdülvehhâb, Muhammed es-Sâdık el-'Ubeyd, 3bs., Dâru İhyati't-Türâsi'l-'Arabî, Beyrût ts., III, 242; Âsım Efendî, Ebû'l-Kemâl Ahmed (1235/ 1819), *el-Ûkyânûsu'l-Basîd fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhîd*, I-III, Âsitâne, İstanbul ts., II, 531; h-f-z maddesi için ayrıca bkz. el-Cürcânî, Ebûl-Hasen Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf el-Hanefî (816/ 1413), *et-Ta'rifât,* Tah. Muhammed Abdurrahman, Dâru'n-Nefâis, Beyrût 1424/ 2003, s. 153.

kökünden türeyen ve sıfat olan hafız kelimesi "koruyan, ezberleyen, saklayan, gözetip kollayan, muhafaza eden"[10] anlamına gelmektedir.

Istılahta Allah'ın isim ve sıfatlarından biri olarak geçen *"el-Hafız"* tabiri, "göklerde ve yerde kendisinden zerre kadar bir şey gizli olmayan, hayır olsun şer olsun kullarının yaptıkları her şeyi muhafaza eden, yarattıklarını gözetip kollayan, kudreti ile gökleri ve yeri ayakta tutan, onların düzenini koruyan"[11] manalarını içermektedir. Yusûf Suresi'nde "Yakup dedi ki: Daha önce kardeşi (Yusûf) hakkında size ne kadar güvendiysem, bunun hakkında da size o kadar güvenirim! Allah en hayırlı koruyucudur. O, acıyanların en merhametlisidir."[12]; Hicr Suresi'nde "Kur'ân'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız."[13]; Enbiyâ Suresi'nde "Şeytanlar arasından da onun için dalgıçlık eden ve bundan başka işler görenler vardı. Biz onları gözetim altında tutuyorduk."[14] ayetlerinde hafız kelimesi Allah'ın sıfatı olarak kullanılmaktadır. Tekil ve çoğul olarak Kur'ân'da 28 yerde geçen hâfız kelimesi bazı ayetlerde sözlük anlamıyla yer almaktadır. Ayrıca hâfız kelimesinin mübalağalı şekli olan *"hafîz"* ise on bir ayette geçmektedir.[15] Allah'ın emriyle insanları koruyan, hayır ve şer, iyi ve kötü, doğru ve yanlış bütün inanç, söz ve fiillerini amel defterine kaydederek koruyan[16] "hafaza melekleri"nin[17] ismi de bu kökten gelmektedir. Vekil, muhafız, murakıb ve rakîb kelimeleri hafız kelimesinin müteradifleridir.[18]

---

10 Râgıb el-İsfahânî, Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal (502/ 1108), *el-Müfredat fî Garibi'l-Kur'ân,* Kahraman Yayınları, İstanbul 1986, s. 177- 178; İbn Manzûr, III, 242.

11 İbn Manzûr, III, 242; ayrıca bkz. Suat, Yıldırım, *Kur'ân'da Ulûhiyyet*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1987, s. 223.

12 Yusûf, 12/ 64.

13 Hicr, 15/ 9.

14 Enbiyâ, 21/ 82.

15 Muhammed Fu'âd, Abdülbâkî, *el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru'l-Hadîs, Kâhire 1417/ 1996, "hfz" mad.

16 Fikret, Karaman, İsmail, Karagöz, İbrahim, Paçacı, Mehmet, Canbulat, Ahmet, Gelişgen, İbrahim, Ural, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 215.

17 En'âm, 6/ 61.

18 Bkz. Hicr, 15/ 16- 18; En'âm, 6/ 61; Kâf, 50/ 18.

Hafız kelimesi Kur'ân-ı Kerim'i ezberleyen kişiler için kullanılmaktadır.[19] Bu anlamda hafız, ilahi kelamı ezberleyerek onun Hz. Peygamber (s.a.v.)'e indirildiği şekliyle dünya var oldukça aynen korunmasına hizmet etmektedir.[20] Hafız kelimesi "tarihi süreç içerisinde Kur'ân'ı ezberleyip camilerde mukabele okuyan ve müezzinlik yapanlar için bir sıfat olarak kullanılır olmuştur. Kur'ân'ı ezberleme işine de "hıfz" denilmiştir."[21]

Kur'ân hafızları için aynı kökün çoğulu olan *"huffâz"*[22] kelimesinin yanında *"hâmil*[23] ve çoğulu *hameletü'l-Kur'ân"*[24], *"ehlü'l-Kur'ân", "sahibü'l-Kur'ân"* ifadeleri de hadislerde yer almaktadır.[25] Bunun yanında Kastallânî (923/ 1517), Kur'ân'ı ezberleme ve yerleştirme fiili için *"cem"* kavramını kullanmıştır.[26]

Sözlükte *"okuyucu"* manasına gelen kari kelimesinin çoğulu olan *"kurra",* Kur'ân hafızları için yer yer kullanılmıştır.[27] Ancak ilk dönemlerden itibaren kurra değişik grupları ifade etmektedir: Buhârî'nin (256/ 870), "Peygamber (s.a.v.)'in kurrası" başlığı ile kaydettiği bölümde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kendilerinden

---

19 Elbânî, Muhammed Nâsıruddîn, *es-Silsiletü's-Sahîha*, Mektebetü'l-Me'arif, Riyad, ts., V, 281; bu konuda derli toplu bilgi için bkz. Nebi, Bozkurt, "Hafız", *DİA,* İstanbul 1997, XV, 74- 77; Türk Ansiklopedisi, "Hafız", *Milli Eğitim Basımevi,* Ankara 1970, XVIII, 303.

20 Abdullah Emin, Çimen, *Hafızlık Tarihi ve Türkiye'de Hafızlık Kurumunun İşlevselliği*, Sayfa Dijital Baskı, İstanbul 2010, s. 19.

21 Suat, Cebeci, Bilal, Ünsal, "Hafızlık Eğitimi ve Sorunları", *Değerler Eğitim Dergisi,* IV/ 11, İstanbul 2006, s. 27; ayrıca bkz. Bilal, Ünsal, *Günümüz Kur'ân Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri (İstanbul Örneği),* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, yy. 2006.

22 İbn Manzûr, III, 242.

23 İbn Manzûr, III, 332; ayrıca bkz. Ebû Dâvûd, "Edeb", 20.

24 Bkz. Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl (255/ 869), *es-Sünen,* I-II, Dâru İhyâi's-Sünneti'n-Nebeviyye, yy. ts., "Rü'yâ", 13; "Fezâilü'l-Kur'ân", 33.

25 Bkz. Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybanî el-Mervezî (241/ 855), *Müsned*, I-X, Alemü'l-Kütüb, Beyrut 1419/ 1998, III, 128, 242; Dârimî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 1; "Edeb", 52; Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (275/ 889), *es-Sünen,* I-IV, Dâru İhyâi's-Sünneti'n-Nebeviyye, yy. ts., "Vitr", 20; Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (279/ 892), *el-Camiu's-Sahih,* I-V, el-Mektebetü'l-İslamiyye, yy. ts., "Sevâbü'l-Kurân", 18.

26 Kastallânî, Ebû'l-Abbas Şehabeddîn Ahmed b. Muhammed (923/ 1517), *İrşâdu's-Sârî li Şerhi Sahîhi'l-Buhârî,* Dâru İhyâu't-Turâsi'l-Arabî, Beyrût ts. XI, 162.

27 Bkz. İsmail, Karaçam, *Kıraat İlminin Kur'ân Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kıratların Yorum Farklılıklarına Etkisi,* İFAV Yayınları, İstanbul 1996, s. 79; Kıraat ve Kurra için ayrıca bkz. İnternational Seminar on Qıraat and Qurra (SQ 2010), Keynote Speaker Syeikh Ahmed İsa al-Ma'saravî (al-Azhar University), Plenary Sessions Presenter: Salem Gharmallah al-Zahrani (Umul Qura University), Rohaizan Baru (UniSZA), Ahsin Sakho Muhamad (IIQ), Ustaz Sabri Mohd (UKM), Ustaz Muhad Bidin (IQT), 29- 30 October 2010, Universiti Sultan Zeynel Abidin Gong Badak Campus, Kuala Terengganu.

Kur'ân öğrenilmesini tavsiye ettiği Abdullah b. Mes'ud (32/ 652–53), Sâlim Mevlâ Ebû Huzeyfe (12/ 633), Muâz b. Cebel (17/ 638) ve Übey b. Kâ'b'dan (30/ 650) kurra diye bahsetmesi[28], Yemâme Savaşından sonra savaşlar sebebiyle kurranın azalmasıyla Kur'ân'ın yok olacağı endişesi ile Hz. Ömer'in (23/ 644) Hz. Ebû Bekir'e (13/ 634) gelerek Kur'ân'ın cem' edilmesini istemesi[29] örneklerinde kelime "Kur'ân kıraati konusunda uzman kişiler" anlamında kullanılmıştır.[30] Hz. Ömer'in meclisinde bulunan genç ve yaşlı kurra ile istişare ettiğini belirtilen rivayette[31] ise kurradan kastın ilim sahibi kişiler olduğu anlaşılabilir.[32]

Hicretin 4. yılı başlarında Amir b. Sa'saa kabilesine irşad amacı ile gönderilen ehl-i Suffe'den yetmiş kadar kurranın Bi'rimaune'de şehit edilmesi vakıası[33] kurra kelimesinin huffaz ile aynı anlama gelip gelmediği noktasında en çok tartışılan konudur. Bu sahabiler gündüzleri odun toplayan, geceleri namazla geçiren[34] kurra olarak tanımlanmaktadır. Burada kurradan kastın kıraat alanında uzmanlaşmış veya ilim ehli kişiler olmayıp ibadet maksadı ile çokça Kur'ân okuyan, namaz kılan ayrıca kendilerine verilen görevi yerine getiren sorumluluk sahibi kişiler olduğu düşünülmektedir. Bu görüş ümmetin münafıklarının çoğunu kurranın teşkil ettiğine dair rivayetle[35] desteklenmiştir. [36] Bunun dışında İslamiyet'e ve Kur'ân'a hakim kimseler oldukları belirtilmektedir.[37] Kur'ân'ın nüzulü tamamlanmadan önce hafız manasında kurra kelimesinin kullanılması, o kişilerin Kur'ân'ı korudukları, gönüllerinde sakladıkları anlamındadır. Tamamını olmasa da bildiklerini muhafaza etmekteydiler.[38] Bazı rivayetlerde Kur'ân'ın tamamını ezberlememiş olsa bile

---

28 Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 8.

29 Ahmed b. Hanbel, I, 3; Buhârî, "Tefsîr", 18, 20; "Fezâilü'l-Kur'ân", 3.

30 Mustafa, Öz, "Kurra", *DİA,* Ankara 2002, XXVI, 445.

31 Buhârî, "Tefsîr", 5.

32 Öz, "Kurra", XXVI, 445.

33 Geniş bilgi için bkz. Ahmet, Önkal, "Bi'rimaûne", *DİA,* İstanbul 1992, VI, 195.

34 Buhârî, "Cihâd", 184; "Mesâcid", 302; "Vitir", 7.

35 Ahmed b. Hanbel, II, 175; IV, 151.

36 Öz, "Kurra", XXVI, 445.

37 Önkal, "Bi'rimaûne", VI, 195.

38 M. Asım, Köksal, *İslam Tarihi,* I-XII, Şamil Yayınevi, İstanbul 1978, III, 211.

Kur'ân'ın ahkamı konusunda geniş bilgi sahibi olan kişilere *"kurra"* denildiği görülmektedir.[39]

Özetlemek gerekirse kurra[40] kelimesi, bazen "Kur'ân kıraatinde uzman kişiler" bazen "ilim sahibi kimseler" bazen de "kıraat alanında uzmanlaşmış ya da ilim ehli kişiler olmayıp ibadet maksadı ile çokça Kur'ân okuyan, namaz kılan ve kendilerine verilen görevi yerine getiren kişiler" anlamında kullanılmaktadır.[41] "Buna göre *"kurra",* yerine göre Kur'ân'ın bir kısmını veya tamamını ezberleyen kimse anlamına gelebileceği gibi, Kur'ân ezberleme işiyle hiç alakası olmayan bir anlama da gelebilmektedir."[42] Bunun gibi *"cem"* kelimesi de farklı anlamlarda kullanılmaktadır.[43]

Hafız kelimesi hadis literatüründe de sıfat olarak kullanılmaktadır. Kimlere hadis hafızı denilebileceği meselesi net değildir. Bir kısım alimler sadece belli sayılarda hadisin ezberlenmesi ile bu sıfatın kazanılmasını mümkün görürken bir kısım senetler, raviler, onların durumları gibi özelliklere hakim olmayı da hafız olabilmenin şartlarından görmüşlerdir. Zaman zaman durumu daha da zorlaştıranlar bulunmaktadır.[44]

1.2. Hz. Peygamber (s.a.v.) Döneminde Kur'ân-ı Kerim Hıfzı

Kur'ân'ın nazil olmaya başladığı andan itibaren ayetlerin ezberlenme süreci de başlamıştır. Ancak yaygın anlayışı ile Kur'ân'ı ilk hıfzeden Hz. Peygamber (s.a.v.) olsa bile onun Kur'ân'ı ezberleme durumu vehbî olduğu için farklı değerlendirilmelidir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in asıl görevi tebliğdir. Dolayısıyla irşad vazifesinde kullanacağı ayetleri ezberlemek için özel gayret sarfetmemiş bilakis

---

39 Bozkurt, "Hafız", XV, 74.

40 Kurra kelimesi ile ilgili ortantalistlerin yorumları ve yorumların değerlendirilmesi konusunda geniş bilgi için bkz. Yusuf, Alemdar, "Ortantalistlerin Kurra'ya Yaklaşımları", *C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi,* XII/ 2, 2008, 311- 346.

41 Çimen, a.g.e., s. 22; Öz, "Kurra", XXVI, 445.

42 Çimen, a.g.e., s. 22.

43 Geniş bilgi için bkz. Çimen, a.g.e., 22- 23.

44 M. Yaşar, Kandemir, "Hafız", *DİA,* İstanbul 1997, XV, 79.

hususi çabasından ötürü uyarılmıştır.[45] Hz. Peygamber (s.a.v.)'in inen ayetleri ezberleme seyrinin aşağıdaki rivayetle başladığı kabul edilmektedir.

Buharî (256/ 870), Hz. Aişe (58/ 678) kaynaklı hadisi şu şekilde rivayet etmiştir; "Allah'ın elçisine gelen ilk vahiy, onun uykusunda gördüğü sadık rüya ile başlamıştır. Öyle ki onun gördüğü her rüya, sabah aydınlığı gibi apaçık ve dosdoğru çıkmaktaydı. Sonra O yalnızlıktan hoşlanır oldu. Artık Hira Mağarası'nda ibadet etmekte evine gelip azığını almakta ve tekrar oraya dönmekteydi.

Nihayet orada bulunduğu bir gün, kendisine peygamberlik geldi ve Cebrail ona gelerek 'Oku.' dedi. Ancak O, 'Ben okuma bilmem.' şeklinde cevap verdi. Bu anı aktarırken Hz. Peygamber (s.a.v.) buyurdular ki: 'O zaman melek beni tutup, takatim kesilinceye kadar sıktı, sonra bıraktı ve tekrar 'Oku.' dedi. Ben yine 'Okuma bilmem.' diye cevap verdim. O beni ikinci defa tuttu ve yine takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra yine 'oku.' dedi. Ben de tekrar 'Okuma bilmem.' deyince üçüncü defa tutup beni sıktı, sonra bıraktı ve bana: 'Oku yaratan Rabb'inin adıyla… (O ki) İnsanı kan pıhtısından (asılıp tutunan zigottan) yarattı. Oku! Kalemle (yazmayı) öğreten, insana bilmediğini öğreten Rabb'in en büyük kerem sahibidir.'[46] ayetlerini okudu.'. İşte bu ayetleri ezberleyen Allah Rasulü, kalbi titreyerek eşi Hz. Hatice'nin yanına geldi ve: 'Beni örtünüz, beni örtünüz!' dedi. Korkusu geçinceye kadar O'nu örttüler. Sonra başından geçenleri Hz. Hatice'ye anlattı ve: 'Kendimden korkuyorum!' dedi. Hz. Hatice de 'Hayır, üzülme! Allah'a yemin ederim ki O, seni hiçbir zaman utandırmaz.' diyerek kendisini teselli etti…'[47]

Hıfz, Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde Kur'ân'ın korunmasında ana etken olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v.) ayetler nazil olduğunda onları önce ezbere sahabiye okur, sonra da yazılmasını isterdi. Bu durum; Kur'ân vahyinin tespitinde ilk sırayı, hıfz yoluyla yapılan tespitin aldığını göstermektedir.[48] Ayetlerin yazıya geçirilmesinin kesin tarihi kaynaklarda net olmamakla birlikte nüzulünden beş yıl

---

[45] Kıyâme, 75/ 16- 19.

[46] Alak, 96/ 1- 5.

[47] Buhârî, "Bed'u'l-Vahy", 3.

[48] Fatih Ahmet, Çaylı, *Kur'ân Kursu Öğreticilerine Göre Hafizlık Öğretimi ve Problemleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2005, s. 2; ayrıca bkz. Mustafa, Demirci, *Kur'ân Tarihi,* MÜİFV Yayınları, İstanbul 1997, s. 107.

sonra yazılmaya başlandığı belirtilmektedir.[49] Kur'ân'ın bu süreye kadar yazıya geçirilmemesinde bir mahzur görülmemektedir. Çünkü böyle bir durum, sözlü kültürün hakim olduğu bir toplumda normal bir uygulama çerçevesindedir.[50] Bu duruma ilaveten, gerek inen ayetlerin sayısının az ve metninin kısa olması gerekse üslup özellikleri dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.v.) ve sahabiler tarafından kolayca ezberleniyor olması, onun muhafazası için yeterli olabilmekteydi.[51]

Kur'ân-ı Kerim'in ilk dönemlerden itibaren yazıya geçirildiğinin en büyük delili Hz. Ömer'in (23/ 644) Müslüman olması hadisesidir. Hz. Ömer, kız kardeşi ve eniştesi Tâhâ Suresini yazılı metinden okurken onların yanına girmiş, okudukları metni istemiş ve gusül abdesti aldıktan sonra onu okuyabilmiştir.[52]

İlk inen ayetler,[53] bazı alimler tarafından, Kur'ân-ı Kerim'in hem yazılı hem de sözlü olarak korunması gerektiğine dair delil olarak gösterilmektedir. İlgili ayetlerde beşeri ilimlerin öğrenilmesi ve muhafazası için kaleme vurgu yapılması ile aslında ilahi vahyin de kaleme alınması zımnen emredilmiş olmaktadır.[54] Böylece Kur'ân hem ilk emir olan okuma ile hem de yazı ile koruma altına alınmıştır. Burada, oku emrinin daha önce gelmesi, Kur'ân'ı korumada sözlü kültürün daha evvel ve daha evla olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir. Ayrıca göz ardı edilemeyecek diğer bir husus da oku emrinin iki kez geçmesidir. Önemine binaen olmasına ilaveten birinci oku emrinin Hz. Peygamber(s.a.v)'e, ikincinin de O'nun insanlara öğretmesine delalet ettiği de düşünülebilmektedir. Yani birinci emirde "Sen

---

49 Muhammed, Hamidullah, *Kur'ân-ı Kerim Tarihi,* Ter. Salih Tuğ, İFAV Yayınları, İstanbul 2000, s. 41.

50 Montgomery W., Watt, *Kur'ân'a Giriş,* Çev. Süleyman Kalkan, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2000, s. 45; Hamidullah, *İslama Giriş*, Çev. Cemal Aydın, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996, s. 24.

51 Abdülhamid, Birışık, "Kur'ân", *DİA,* Ankara 2002, XXVI, 385.

52 İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdülmelik (213/ 828), *Siretü'n-Nebevi*, I-IV, Tah. Mustafa Saka, 2. bs., Mustafa el-Babi el-Halebi, Kahire 1955, I, 370-373.

53 Alak, 96/ 1-5.

54 Hamidullah, *Kur'ân-ı Kerim Tarihi,* s. 41; ayrıca bkz. İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İmâmüddîn İsmail b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımeşkî eş-Şafiî (774/ 1373), *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azim,* I-XVI, Çev. Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner, Çağrı Yayınları, İstanbul ts., XV, 8523; Elmalılı, Mehmed Hamdi Yazır (1294/ 1942), *Hak Dini Kur'ân Dili,* I-IX, Çelik-Şura Yayınları, İstanbul ts., VIII, 551.

Cebrail'den oku ve öğren.", ikinci emirde "Öğrendiğin gibi oku ve öğret." kastedilmiş olabilir.[55]

Allah Teâla'nın Kur'ân'ı koruma vaadi ayette[56] vurgulanmakta olup; *"Kur'ân"* ismiyle, sözlü, *"Kitap"* ismiyle de yazılı olarak muhafaza edileceğine ve dolayısıyla her iki şekilde de koruma altında olacağına dikkat çekilmiştir.[57] İbnü'l-Cezerî'nin (833/ 1429) Müslim'den (261/ 875) bir rivayetle[58] desteklediği kanaatine göre, Kur'ân'ın naklinde yazıya değil, hafızaya güvenmek Allah'ın bu ümmete bahşettiği en büyük özelliktir.[59] Buna göre Kur'ân'ın naklinde hıfz ana unsurdur.

İlk muallim ve "femi muhsin"[60] olma sıfatına layık olan Hz. Peygamber (s.a.v.) aynı zamanda ilk hafız ve hafızların seyidi, efendisi idi.[61] İlk vahyin başlaması ile Hz. Peygamber (s.a.v.) Kur'ân'ı ezberlemeye başlamış ve hatta vahiy esnasında ayetleri ezberlemek için azami gayret göstermiştir.[62] Bununla ilgili nazil olan "Vahyi tam alma telaşı yüzünden dilini kımıldatma. Onu zihninde toplayıp okumanı sağlama işi bize aittir. O halde onu okuduğumuz zaman sen onun okuyuşunu takip et. Sonra onu anlatmak elbette bize aittir."[63] ayetleri Hz. Peygamber (s.a.v.)'i acele etmemeye davet etmekte, Cebrail ile okumaya değil onu takip etmeye yönlendirmektedir.[64] İlave olarak başka bir ayette "Sana vahyedilmesi henüz tamamlanmadan Kur'ân'ı acele ile okumaya kalkma; "Rabbim ilmimi artır." de."[65]

---

55 Râzî, Ebû Abdillah Fahruddin Mahmud b. Ömer b. Hüseyn et-Taberistanî (606/ 1210), *Mefatihu'l-Gayb,* I-XXIII, Çev. Suat Yıldırım, Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç, Sadık Doğru, Akçağ Yayınları, Ankara ts., XXIII, 258.

56 Hicr, 15/ 9.

57 M. Abdullah, Draz, *En Mühim Mesaj Kur'ân*, Ter. Suat Yıldırım, Akçağ Yayınları, Ankara, 1985, s. 4- 5; ayrıca bkz. Halis, Albayrak, *Tefsir Usulü,* Şule Yayınları, İstanbul 1998, s. 25.

58 Müslim, "Cennet", 63.

59 Bkz. İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr,* I, 6 vd.

60 Ağız ve güzel kelimelerinden oluşan bir tamlamadır. Kur'ân-ı Kerim'i doğru ve güzel bir şekilde kurallarına uygun olarak okuma adına kendisinden ders alınacak öğreticide bulunması zaruri olan bir özeliğe işaret etmektedir. Bkz. Nihat, Temel, *Kur'ân Kıraatında Vakf ve İbtida,* İFAV Yayınları, İstanbul 2001, s. 21.

61 Zurkanî, Muhammed Abdul Azim (1368/ 1948), *Menâhilü'l-İrfân fi Ulûmi'l-Kur'ân,* I-II, Dâru'l-Mağrife, Beyrut 1999, I, 218.

62 Buhârî, "Bed'ü'l-vahy", 4.

63 Kıyâme, 75/ 16- 19.

64 Râzî, XXII, 299- 300.

65 Tâhâ, 20/ 114.

buyrulmakta ve ısrarla vahiy tamamlanıncaya kadar Hz. Peygamber (s.a.v.)'den acele etmemesi istenmekte ve "(Ey Muhammed!) Sana (Kur'ân'ı) okutacağız ve sen hiç unutmayacaksın."[66] ayetiyle de vahyin garanti altında olduğuna vurgu yapılmaktadır.[67] Burada sıralanan ayet ve yorumlar da yukarıda belirtilen Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hıfzının farklı katagoride ele alınması gerektiği yorumunu desteklemektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) Ramazan aylarında, gündüzleri o güne kadar nazil olan ayetlerden oluşan Kur'ân metnini yüksek sesle tilavet etmekteydi. Sahabiler bu okuma esnasında, yazdıkları nüshaları yanlarında bulundurmakta ve varsa yanlış, fazla ve eksikleri düzeltmekteydiler. Ayrıca ayetlerin tanzimini Hz. Peygamber (s.a.v)'in okuyuşuna göre yapmaktaydılar.[68] Bu yıllık karşılaştırmalar esnasında Cebrail'in de hazır bulunduğunu haber veren Hz. Peygamber (s.a.v.), ömrünün sonuncu Ramazan'ında Cebrail'in kendisine Kur'ân'ı baştan sona iki kez tilavet ettirdiğini[69] ve Cebaril'in de kendisine okuduğunu bildirmektedir[70] Nihayetinde Hz.

---

66 A'la, 87/ 6.

67 Tefsir çeşitlerine (rivayet, dirayet- fıkhî, tasavvufî, mezhebî, vb.-) göre ilgili ayetler hakkında geniş bilgi ve yorum için bkz. Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (310/ 926), *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Ku'rân,* I-XXX, Dâru'l-Fikr, Beyrût 1420/ 1999, XXIX, 232; el-Mâturîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd es-Semerkandî (333/ 944), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm: Te'vîlatü Ehli's-Sünneh,* I-V, Tah., Fâtimetü Yûsuf el Haymî, Müessesetü'-Risâle, Beyrût 1425/ 2004, V, 338; Kuşeyrî, Ebû'l-Kâsım Zeynülislâm Abdülkerîm b. Hevâzin b. Abdilmelik (465/ 1072), *Letâifü'l-İşârât,* I-III, Tah. Abdüllatif Hasen Abdurrahman, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1420/ 2000, III, 369- 370; Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer el-Havarizmî (538/ 1143), *el-Keşşâf 'an Hakâiki Ğivâmizi't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Ekâvîl fî Vucûhi't-Te'vîl,* I-IV, Tah. Muhammed Abdüsselâm, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1424/ 2003, IV, 648- 649; Râzî, XXII, 296- 298; Kurtubî, Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh (671/ 1273), *el-Cami' li Ahkâmi'l-Kur'ân,* I-XX, Tah. Sâlim Mustafâ el-Bedrî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1424/ 2004, XIX, 69; Beydâvî, Nâsirüddîn Ebû Sa'id (Ebû Muhammed) Abdullah b. Ömer b. Muhammed (685/ 1286), *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl,* I-II, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1424/ 2003, II, 548; Nesefî, Ebû'l-Berekât Hafizüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd (710/ 1310), *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiki't-Te'vîl, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye,* Beyrût 1421/ 2001, II, 753; el-Endelusî, Muhammed b. Yûsuf Ebû Hayan (745/ 1344), *Tefsîru'l-Bahru'l-Muhîd,* I-IX, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1422/ 2001, VIII, 378; Bursevî, İsmâîl Hakkı (1137/ 1725), *Ruhu'l-Beyân,* I-X, Cümle Yayınları, İstanbul ts., X, 347- 348; Âlûsî, Ebû's-Senâ Şihabüddîn Mahmûd b. Abdillah b. Mahmûd el-Hüseynî (1270/ 1854), *Ruhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî,* I-XVI, Tah. Alî Abdülbarî Atiye, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1422/ 2001, XV, 158; Tabâtabâî, Seyyid Muhammed Hüseyin (1401/ 1981), *el-Mizan fî Tefsîri'l-Kur'ân,* I-XXII, Müessesetü'l-A'lemî, Beyrût 1417/ 1997, XX, 120; Sâbûnî, Muhammed Alî, *Safvetü't-Tefâsîr,* I-III, Dâru'Fikr, Beyrût 1421/ 2001, III, 461.

68 Hamidullah, *İslam Peygamberi,* II, 698.

69 Buhari, "Bed'ü'l-vahy", 5, "Feza'ilü'l-Kur'ân", 7, "İ'tikaf", 17, "Menakıb", 25; Müslim, "Feza'il", 50, "Feza'il's-Sahabi", 98, 99; Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb (ö. 303/

Peygamber (s.a.v.) hem *"Semâ"*[71]ve *"Müşâfehe"*[72] yöntemi ile Kur'ân'ı Cebrail'den almış hem de *"Arza"* usulüyle aldıklarını kontrol ettirmiştir.[73] Aslında bu metot, Kur'ân eğitiminde pratiğin önemine işaret etmekte ve bu geleneği sözlü olarak devam ettirmeye yönlendirmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Kur'ân'ı baştan sona Cebrail'e arz etmesi ve O'nun da tasdik etmesi, Kur'ân'ın son halini ortaya çıkardığı için ayetlerin dizini tevkifidir.[74]

1.2.1. Hz. Peygamber (s.a.v.) Döneminde Kur'ân Eğitimi ve Kur'ân'ın Ezberlenmesi

Hz. Peygamber (s.a.v.) Kur'ân'ı sadece kendisi ezberlemekle yetinmemiş bilhassa namazlarda okunması gayesi ile sahabilerin de ayetlerden ezberlemesini istemiştir. Bu bağlamda sahabi Kur'ân'ı ezberlemeye son derece önem vermekte[75] ve yazma bilenleri nazil olan ayetleri ellerinde bulunan materyallere yazmaktaydılar. Ayrıca namazlarda ayetleri okumakta[76] ve insanlarla karşılaştıklarında onlara bildiklerini aktarmaktaydılar. Mescitlerde Kur'ân okuyan sahabilerin okuma sesleri mescidin dışına kadar taştığı için Hz. Peygamber (s.a.v.) hem insanların rahatsız

---

915), *Sünen,* I-IV, Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Kahire 1964, "Sıyam", 2; Ahmed b. Hanbel, VI, 282.

70 Buharî, "Bed'ü'l-halk", 6.

71 *"Femi Muhsin"*den dinleyerek kulak yoluyla öğrenme.

72 Sözlü, şifâhî olarak yüzyüze eğitimle öğrenme. Kıraati bizzat hocanın yakınında bulunarak onun ağzından alma ve gerekirse ona okuma ve tashih ettirme.

73 Sözlükte bir şeyi sunmak anlamına gelen *"arz"* kelimesi bir öğretim metodu olarak, öğrencinin hocasından öğrendiği şeyi doğrulamak ve teyit etmek manasında hocasına sunmasını karşılayan terimdir. (Bkz. Ayhan, Tekineş, *Cibril'in (a.s.) Son Dersi: Arza-i Ahira (Kur'ân'ın Mucizevi Korunması),* Yeni Ümit Kitaplığı -3, İzmir 2004, s. 176.)

74 Ahmed b. Hanbel, I, 57; ayrıca bkz. Zurkanî, I, 240; Necati, Kara, *Kur'ân Sünnet Bütünlüğü*, 2bs., İhtar Yayınları, İstanbul 1999, s. 13 vd.

75 el-Kevserî, Muhammed Zâhid b. el-Hasan b. Ali Zâhid (1371/ 1952), *Makalatü'l-Kevserî,* Matbaatü'l-Envâr, Kâhire 1372, s. 18.

76 Zurkânî, I, 218- 219; Hamidullah, *Kur'ân-ı Kerim Tarihi,* s. 45.

olmaması hem de Kur'ân okuyan sahabilerin birbirlerinden rahatsız olmamaları için onlardan seslerini alçaltmalarını istemekteydi.[77]

Hz. Peygamber (s.a.v.), nazil olan ayetlerin ezberlenmesine oldukça önem vermekteydi. Çünkü kendisinin ve içinde yaşadığı toplumun genel özelliği ümmilikti.[78] Bu durum aslında yazı malzemesinin kısıtlı olduğunu ortaya koymakta ve Hz. Peygamber (s.a.v.) önderliğinde sahabiyi, Kur'ân'ı ezberlemeye[79] sevk etmekteydi.[80] Sınırlılığa rağmen Kur'ân'ın yazılmasında kullanılan hurma dalları, düz yassı taşlar, kürek kemikleri[81] gibi malzemeler kullanılmaktaydı.

Sahabinin Kur'ân'la çok fazla meşgul olması, onu öğrenen, öğreten, yaşayan, başkalarına ulaştıranların alacakları karşılıkları içeren hadislerin oldukça teşvik edici hususları içermesidir. Örnekliği açısından konu ile ilgili birkaç hadis aşağıda zikredilmektedir.

"Sizin en hayırlınız Kur'ân'ı öğrenen ve öğreteninizdir."[82]

"İki şey dışında hased (hiçbir konuda) caiz değildir: (Birincisi) O kimseye hased edilir ki, Allah ona Kur'ân öğretmiş, o da gecenin (kutlu) saatleriyle, gündüzün (belirli) zamanlarında Kur'ân okur ve komşusu işitir de: "Keşke (komşum) filana verilen Kur'ân nimeti gibi bana da ihsan olunsaydı ve onun mûcibiyle amel ettiği gibi ben de amel etseydim." der. (İkincisi) Diğer bir kimseye de hased olunur ki, Allah ona mal vermiştir, o da malını hak yolunda harcamaktadır. Birisi de "Keşke şu hayır seven kişiye verilen mal gibi bana da verilseydi de onun hayır işlediği gibi ben de işleyebilmiş olsaydım." diye imrenir."[83]

Üseyd ibn Hudayr (r.a.)'dan (20/ 641) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Bir kere Üseyd gece vakti Bakara Suresi'ni okuyordu. Atı da yanında bağlıydı. Kur'ân okunurken birden at deprenmeye başladı. Üseyd sustu. O susunca at da sakinleşti.

---

77 Zurkânî, I, 218- 219 vd.

78 Demirci, a.g.e., s. 107.

79 Bkz. İlhan, Yıldız, "Hz. Peygamber'in Mekke Dönemi Yaygın Eğitim Çalışmaları", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 1998/ 2, s. 322.

80 Çaylı, a.g.e., s. 3.

81 Mustafa Asım, Köksal, *İslam Tarihi,* I-V, Şamil Yayınevi, yy. 1989, III, 43- 44.

82 Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 21; Tirmizî, "Sevâbü'l-Kur'ân" 15; İbn Mâce, "Mukaddime", 16.

83 Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 20, "Tevlıid", 45; Müslim, "Müsâfirin", 266; Tirmizî, "Birr", 24.

Üseyd tekrar okumaya başladı. At yine şahlandı. Üseyd sustu bunun üzerine at da sakinleşti. Bundan sonra Üseyd bir daha okumaya başladı at yine hırçınlaştı. Üseyd de artık okumaktan vazgeçti. Üseyd'in oğlu Yahya ise ata yakın bir yerde (uyumakta) idi. Atın çocuğa bir zararı dokunmasından endişe ederek çocuğu geriye çekti. Bu sırada başını kaldırıp göğe baktığında beyaz bulut gölgesine benzer bir sis içinde kandiller gibi bir takım ecrâmın parlamakta olduklarını gördü. Sabah olduğunda Üseyd, Rasulullah (s.a.v.)'a bu olayı arz etti. Nebî (s.a.) ona:

"Oku ey Hudayr oğlu, oku!" (okumaya devam etmesi gerektiğini bildirdi.)

Üseyd (20/ 641): "Ya Rasulullah (s.a.v.) atın Yahya'yı çiğnemesinden endişe ettim; çünkü çocuk ata yakın bir yerde idi. O sırada başımı göğe doğru kaldırdığımda gökyüzünde bulut gölgesi gibi bir beyazlık içinde kandiller gibi ecrâmın parlamakta olduklarını gördüm. Sonra bu beyaz gölge tabakası, içindeki ziya manzumesi ile göğe doğru çekilip gitti. Nihayet onu görmez oldum." dedi.

Rasulullah (s.a.v): "Bilir misin onlar nedir?" buyurdu. Üseyd "Hayır cevabını verdim" der.

Rasul-i Ekrem (s.a.v.): "Ey Üseyd onlar meleklerdi. Senin sesine yaklaşmışlardı. Eğer okumaya devam etseydin sabaha kadar seni dinleyeceklerdi. İnsanlar da onları göreceklerdi. Halkın gözünden gizlenmezlerdi." buyurdu.[84]

Zikredilen hadislerin dışında, kendisinde Kur'ân'dan bir şey bulunmayan kişinin harabe eve benzetilmesi,[85] dolayısıyla insan vücudundaki sağlam kalbin bütün vücudu sağlıklı yapacağı aksi takdirde vücudun bozulacağının haber verilmesi,[86] saygıyı hak eden kişiler arasında ahkamıyla amel eden hafızların bulunması,[87] Kur'ân'ı okuyan hafızların Abese Suresi'nde sözü edilen[88] vahiy

---

84 Buhârî, "Tefsîr", 263; Müslim, "Müsafirîn", 240- 242; Tirmizî, " Kıraat", 3; Ebû Dâvûd, "Salât", 343.

85 Ahmed b. Hanbel, I, 223; Dârimî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 1; Tirmizî, "Sevâbü'l-Kur'ân", 18.

86 Ahmed b. Hanbel, IV, 270; Dârimî, "Büyu'", 1; Buhârî, "İmân", 37; Müslim, "Müsâkât", 20; İbn Mâce, Ebû Abdillah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî (273/ 887), es-Sünen, I_II, îsâ el-Bâbî el-Halebî, Mısır 1972, "Fiten", 14.

87 Ebû Dâvûd, "Edeb", 20.

88 Abese, 80/ 15- 16.

getiren şerefli meleklere benzetilmesi,[89] konu ile ilgili diğer rivayetlerden bazılarıdır.[90] Hadislerin dışında bazı ayetler de hıfzı teşvik edici olarak yorumlanmıştır.[91]

Kur'ân'ı ezberlemeye sevk eden ibadet amaçlı, psikolojik ve sosyal etkenler de şu şekilde kısaca sıralanabilir; 1) Yeni dine karşı duyulan heyecan. 2) Namazda Kur'ân okumanın gerekliliği.[92] 3) Kur'ân'ın bölüm bölüm inmesi sebebi ile kolay ezberlenebiliyor olması.[93] 4) Arapların güçlü bir hafızaya sahip olmaları.[94]

Yukarıda zikredilen teşvik içerikli hadislerin yanında bir de uyarıcı hadisler bulunmaktadır.

"Kur'ân sahibinin (hafızın) misali, bağlı devenin sahibinin benzeri gibidir. Deve sahibi devesini gözetirse tutabilir. Şayet bırakırsa deve kaçıp gider."[95]

"Kur'ân'ı muhafazaya önem veriniz! Hayatım yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki, Kur'ân'ın hafızadan kaçıp gitmesi, bağlı devenin (ihtimamsızlık nedeniyle) boşanıp kaçmasından daha zorlu olur."[96]

"Kur'ân'ı okuyan sonra da onu unutan bir kimse kıyamet günü Allah Teâlâ'ya cüzzam hastalığına yakalanmış olarak ulaşır."[97]

Kur'ân'ı öğrenme, okuma, öğretme ve ezberleme adına gerek Türkiye'de gerekse diğer Müslüman ülkelerde pek çok çalışma yapılmıştır. Konumuz gereği biz, burada, hafızlıkla ilgili hazırlanan tezler ve kitaplarda oldukça detaylı bilgilerin bulunulabileceğini zikretmekle yetineceğiz.[98]

---

89 Ahmed b. Hanbel, VI, 110; Dârimî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 11; Buhârî, "Tefsîr", 80; Tirmizî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 13.

90 Ayrıca bkz. Buhârî, "Fedâilü'l-Kur'ân", 20.

91 Mesela bkz. Hicr 15/ 9; Furkân, 25/ 32; Fatır, 35/ 32; Kamer, 54/ 17, 22, 32, 40.

92 Hasan, Elik, *Kur'ân'ın Korunmuşluğu Üzerine,* İFAV, İstanbul 1998, s.174.

93 İsrâ, 17/ 106.

94 Bkz. Zerkeşî, Ebû Abdillah Bedreddin Muhammed b. Bahadır b. Abdillah (794/ 1392*), el-Burhân fî Ulumi'l-Kur'ân,* Tah. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhim, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kâhire 1376/ 1957, I, 241.

95 Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 23; Müslim, "Müsâfirîn", 226; ayrıca bkz. Nesâî, "İftitâh", 37.

96 Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 23; Müslim, "Müsâfirîn", 231; Nesâî, "İnfitah", 37; İbn Mâce, "Edeb", 52; Ahmed b. Hanbel, II, 23, 30, 36, 64, 112.

97 Ebû Dâvûd, "Vitr", 21; ayrıca bkz. Dârimî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 3.

98 Bu konuda geniş bilgi için bkz. Çimen, *Hafızlık Tarihi ve Türkiye'de Hafızlık Kurumunun İşlevselliği*; Ökkeş, Dağ, *Hz. Peygamber Zamanında Kur'ân'ın Ezberlenmesi ve Hafız Sahabiler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006; Yasemin, Tunç, *Kur'ân Hafızlığı ve Müslüman'ın Dini Hayatındaki Önemi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008; Mesut,

1.2.2. Hafız Sahabiler

Hz. Peygamber (s.av.)'in bu konuda benzer içerikli teşvik edici ve uyarıcı hadisleri sahabeyi Kur'ân'la iç içe olmaya o kadar yönlendirmiştir ki, pek çoğu Kur'ân'ın tamamını ya da bir kısmını ezberlemiştir. Tam bu noktada önemli bir husus ve tartışma konusu devreye girmektedir: "Kaç tane hafız sahabi vardır?"[99] Bu konu hem klasik kaynaklarda hem de modern kaynaklarda iki temel ayırıma odaklı olarak ele alınmaktadır. Bir taraf hafız sahabilerin sayısının çok fazla olduğunu vurgularken diğeri sayılarının oldukça az olduğunu belirtmektedir. Her iki düşünce de kendisini tarihi kaynaklardan ispatlama girişiminde bulunmaktadır.

Buhârî (256/ 870), Sahih'inde hafız sahabiler ile ilgili üç ayrı rivayette bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Mesrûk[100] (63/ 683) kanalıyla Abdullah ibn Mesûd'dan[101] (32/ 652- 53), ikincisi Katade[102] (117/ 735) yoluyla Enes'den (93/ 711-12)[103] ve üçüncü rivayet de yine Enes'den gelmektedir.

Çakmak, *Kur'ân'ın Ezberlenmesi İle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007; Ahmet, Okutan, *Kutsal Kitabımız Kur'ân-ı Kerim,* Emel Matbaacılık, Ankara ts.; Osman, Keskioğlu, *Nüzûlünden Günümüze Kur'ân-ı Kerim Bilgileri*, 3bs., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993.

99 Burada hafız kelimesi Türkiye'deki kullanımı ile *"tüm Kur'ân'ı ezbere bilen kişi"* manasında kullanılmıştır.

100 Mesrûk bin el-Ecdâ' bin Mâlik bin Ümeyye Âişe el-Hemedânî'nin babasıdır. Tâbiî'ndendir, hicri 63 yılında vefat etmiştir. (Bkz. ez-Zehebî, Ebû Abdillah Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman (748/ 1347), *Kitabü Tezkireti'l-Huffaz,* I-III, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1428/ 2007, I, 40.)

101 Abdullah bin Mes'ûd Ğafil bin Hubeyd bin Şemh bin Far bin Mahzun bin Sâhile bin Kâhil bin el-Hâris ibn Temim bin Sâ'd bin Hüzeyl bin Müdrike bin İlyas bin Mudarr bin Nezzâr'dır. Annesi Ümmü Abd Hüzeyliyye ilk hicret edenlerdendir. Ümmü Abd'ın oğlu, Abdurrahmân el-Hezelî el-Mekkî'nin babasıdır. Hz. Ömer'den önce Müslüman olup İslam'a ilk girenlerdendir. Sahabinin önde geleni ve hıfzını Hz. Peygamber (s.a.v.) hayatta iken tamamlamıştır. 70 kusur sureyi bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.)'den eğitim alarak ezberlemiştir. Rasulullah (s.a.v.) sırlarını onunla paylaşmış ve kendisi de Hz. Peygamber (s.a.v.)'nin hizmetinde yer almıştır. Hz. Osman'ın hilafeti döneminde hicri 32 senesinde vefat etmiştir. (Bkz. Zehebî, *Kitâbü Tezkireti'l-Huffaz*, I, 16- 17.)

102 Katâde bin Diâme bin Azîz es-Südûsî, el-Hattab el-Basrî'nin babasıdır. Hicri 117'de vefat etmiştir. Hafız olmakla birlikte Arap Dili ve Hadis alanlarında da ilim sahibidir. (Bkz. Zehebî, *Kitâbü Tezkireti'l-Huffaz,* I, 92- 93.)

103 Enes bin Malik bin en-Nadr bin Damdam bin Zeyd, Hamza el-Ensârî en-Necârî'nin babasıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hizmetinde bulunmuş, hicri 93 yılında vefat etmiştir. (Bkz. Zehebî, *Kitâbü Tezkireti'l-Huffaz*, I, 37.)

Rivayetlerin ilkine göre Abdullah ibn Mes'ûd'un (32/ 652- 53) şöyle dediği rivayet edilir: Rasulullah (s.a.v.)'ın şöyle buyurduğunu işittim: "Kur'ân'ı şu dört kişiden alınız: Abdullah ibn Mes'ûd (32/ 652- 53), Sâlim (12/ 633)[104], Muaz (17/ 638)[105] ve Übey bin Kâ'b (30/ 650).[106]" [107]

İkinci hadiste Katade (117/ 735) şöyle rivayet eder: "Enes bin Malik'e (93/ 711- 12) "Rasulullah (s.a.v.) devrinde Kur'ân'ı kimler cem'etmeşti (ezberlemişti)?" diye sordum. O da: "Hepsi Ensar'dan olan şu dört kişi Übeyy bin Ka'b (30/ 650), Muaz bin Cebel (17/ 638), Zeyd bin Sabit (45/ 665)[108] ve Ebû Zeyd'dir[109]" dedi. Bunun üzerine "Ebû Zeyd kimdir?" diye sorunca "Amcalarımdan biridir." cevabını verdi."[110]

Üçüncü ve son rivayette ise Enes (93/ 711- 12) şöyle rivayet eder: "Rasulullah (s.a.v.) vefat ettiğinde Kur'ân'ı şu dört kişinin dışında kimse

---

104 Ebû Huzeyfe bin Utbe bin Rabia bin Abd-i Şems bin Abd-i Menaf el-Kuraşî el-Abşemî'nin azaldı kölesi olan Sâlim bin Ma'kıl. İslam'a ilk giren sahabilerdendir ve hafızdır. Yemame olayında hicri 12 senesinde şehit olmuştur. (Bkz. İbn Cezerî, Şemsüddîn Ebî'l-Hayr Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî ed-Dimeşkî eş-Şafiî (833/ 1429), *Ğayetü'n-Nihâye fî Tabakâti'l-Kurrâ,* I-II, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1427/ 2006, I, 273- 274.)

105 Muaz bin Cebel bin Amr bin Evs el-Ensarî'dir. Abdurrahmân el-Ensarî babasıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sağlığında Kur'ân'ı hıfzeden sahabilerdendir. Hz. Ömer'in hilafeti döneminde hicri 17'de vefat etmiştir. (Bkz. Zehebî, *Kitâbü Tezkireti'l-Huffaz,* I, 19- 21.)

106 Übeyy bin Ka'b bin Kays bin Ubeyd bin Zeyd bin Muaviye bin Amr bin Mâlik bin Neccâr'dır. el-Münzir, el-Hazrecî, el-Ensarî'nin babasıdır ve kendisi de Ensar'dandır. Kur'ân eğitimini Hz. Peygamber (s.a.v.)'den almıştır ve Rasulullah (s.a.v.) hayatta iken hıfzını tamamlamıştır. Aynı zamanda vahiy katiplerindendir. Medine'de vefat etmiştir. (Bkz. Zehebî, *Kitâbü Tezkireti'l-Huffaz,* I, 18.)

107 Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 8.

108 Zeyd bin Sabit ibn ed-Dahhak bin Zeyd bin Levzân bin Amr bin Abd Avf bin Ğanem bin Malik en-Neccâr Harice el-Ensârî el-Hazrecî ve Said el-Ensârî el-Hazcerî'nin babasıdır. Hz. Peygamber (s.a.av.)'in vahiy katiplerindendir. Kur'ân'ı bizzat Rasululah (s.a.v.)'dan alarak hıfz edenlerdendir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in eşi Meymune'in azadlı kölesidir. Kıraat, feraiz, hukuk ve fetva konularında Medine'nin en bilginlerindendir. Hz. Ebû Bekir'in hilafeti döneminde Kur'ân'ın cem'i ve Hz. Osman'ın hilafeti döneminde Mushaf'ın çoğaltılması çalışmalarında komisyon başkanlığı yapmıştır. Genel kanaate göre hicri 45 yılında vefat ettiği belirtilirken bazılarına göre hicri 54, bazılarına göre ise hicri 55 Zeyd bin Sabit'in ölüm tarihidir. (Bkz. Zehebî, *Kitâbü Tezkireti'l-Huffaz,* I, 27- 28.)

109 Ebû Zeyd'in kim olduğu konusunda ihtilafların bulunmasına karşın İbn Hacer onun "Kays bin es-Seken" olduğunu kaydetmiş ve arkasında Enes'in: "Adiyy bin Neccâr Oğulları kabilesinden biriydi. Amcalarımdandır ve öldüğünde arkasından kimsesi olmadığı için ona biz mirasçı olduk" açıklamasını yapmıştır. (Bkz. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* s. 45.)

110 Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 8.

cem'etmemişti (hıfzetmemişti). Bunlar: Ebû'd-Derda' (33/ 654)[111], Muaz bin Cebel (17/ 638), Zeyd bin Sabit (45/ 665) ve Ebû Zeyd'dir."[112]

İlgili rivayetleri değerlendirenlerden Suyuti (849/ 1445), şöyle demektedir: "Son rivayet Katade'nin (117/ 735) rivayetine iki açıdan tezat düşmektedir; birincisi Kur'ân'ı ezberleyenlerin sadece bu dört kişi ile sınırlandırılması, ikincisi ise Übeyy bin Ka'b (30/ 650) yerine Ebû'd-Derda'nın (33/ 654) zikredilmesidir. Halbuki bazı ulema bu sınırlandırmayı kabul etmemektedir."[113]

Hafız sahabi sayısının yukarıda zikredilenlerle sınırlı olmadığını düşünen alimler[114]- ki bazıları sayılarını otuzdan yukarı çıkarmıştır-[115] Enes'in (93/ 711- 12) rivayetini inceleyerek genel manada şu yorumları yapmışlardır. 1) Rivayet bu dört kişiden başka hafız olmadığı anlamına gelmemektedir.[116] 2) Burada, Kur'ân'ın okunuşu, vecihleri, harfleri vb. hususların hepsini bu dört kişinin bildiği kastedilmiş olabilir.[117] Kur'ân'daki neshleri ancak bunlar bilebilir anlamında olabilir.[118] Bu

---

111 Uveymir bin Malik. Kays bin Ümeyye el-Ensârî el-Hazrecî'dir. Künyesi Ebû'd-Derda' el-Ensârî'dir. İsminden ziyade künyesi ile meşhur bir sahabidir. Kur'ân'ı Hz. Peygamber (s.a.v.) hayatta iken ezberlemiştir. Mescitlerde Kur'ân eğitimi vermekle meşgul olmuştur. Ebû'd-Derda'nın mescitte Kur'ân eğitimi verirken eğitim verilecek öğrencileri onar kişilik gruplara ayırmış ve her gurubun başına bir okutman (kaynaklarda "arif" olarak geçmektedir) koymuştur. Bu sırada kendisi de mihrapta durur ve onları takip ederdi. Gruplardan birisi yanıldığında onu grup başkanı düzeltir o da yanıldığında Ebû'd-Derda' düzeltmeyi yapardı. Başka bir rivayette Müslim bin Mişkem şöyle der: "Ebû'd-Derda' bana dedi ki: Yanımda Kur'ân okuyanları say. Ben de saydım, 1600 küsur kişi vardı ve her on kişilik grupların başında bir uzman vardı. Ebû'd-Derda' ayakta durarak onların çevresinde dolaşırdı. Onlardan biri hıfzını sağlamalştırınca Ebû'd-Derda'ya yönelirdi." (Zehebî, *Ma'rifetü'l-Kurrâi'l-Kibâr ale't-Tabakât ve'l-Asâr,* I- IV, Tah. Tayyar Altıkulaç, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), İstanbul 1416/ 1995, I, 23 vd.) Burada ilginç olan husus Ebû'd-Derda'nın Kur'ân ya da hıfz çalışan öğrencileri onar kişilik gruplara ayırması ve her grubun başına bir öğretici vermesidir. Bu durum aslında bize Kur'ân eğitiminin verimli olması için bir sınıf mevcudunun ne kadar olması gerektiği konusunda fikir vermektedir. Özellikle hıfza çalışan öğrencilerde sayının fazla olmasının, hem öğretici hem de öğrenci açısından verimliliği düşürdüğü pratikte bir vakıadır.

112 Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 8.

113 Suyûtî, Ebû'l-Fazl Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr (849/ 1445), *el-İtkân fî Ulumi'l-Kur'ân,* I-II, Tah. Mustafa Dib el-Buga, Dâru İbn Kesîr, Beyrût 1427/ 2006, I, 223- 224.

114 Konu ile ilgili farklı yorumlar için bkz.; İbn Sa'd, Ebû Abdillah Muhammed b. Sa'd b. Meni' Zühri (230/ 845), *et-Tabakatü'l-Kebir,* I- X, Tah. Ali Muhammed Ömer. Mektebetü'l-Hanci, Kahire 1421/ 2001, II, 356; Zehebî, *Siyeru A'lami'n-Nübela,* I, 281; Zerkeşî, I, 356; I, 241.

115 San'ani, Ebû İbrâhim İzzeddin Muhammed b. İsmail Emir (1182/ 1768), *Tavzihü'l-Efkar li-Meani Tenkihi'l-Enzar,* I-III, Tah. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, el-Mektebetü's-Selefiyye, Medine ts., II, 429- 430.

116 Suyûtî, *el-Itkân,* I, 224.

117 Suyûtî, *el-Itkân,* I, 224- 225.

118 Suyûtî, *el-Itkân,* I, 225.

sahabiler Hz. Peygamber (s.a.v.)'den bizzat eğitim almış olabilirler.[119] 5) Rivayetteki Kur'ân'ın cem'inden maksat hükümlerine vakıf olup onlarla amel etmek manasına olabilir.[120] 6) Kur'ân'ın cem'inden maksat onun ezberlenmesine ilaveten yazıya geçirilmesi olabilir.[121] 7) Bu kişilerin dışındaki sahabilerden çoğunluğu Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra hıfzını tamamlamışlardır.[122] Ayrıca Buhârî'nin (256/ 870) rivayetlerinde dört kişinin Kur'ân'ı cem'ettiğinden bahsedilirken bile yedi ayrı sahabinin ismi zikredilmektedir. Bu durum da göstermektedir ki Kur'ân'ı ezberleyen sahabiler her hangi bir sayı ile net bir şekilde sınırlandırılamaz.[123] Aynî (855/ 1451), hafız sahabilerin adedinin sayılamayacak kadar çok olduğunu söylemektedir.[124]

Aynî (855/ 1451) yine eserinde otuza yakın hafız sahabinin adını zikretmekte ve kadınlardan da Ümmü Varaka, Hz. Aişe (58/ 678), Hafsa (45/ 665) ve Ümmü Seleme'nin (61/ 680) bunlar arasında olduğunu vurgulamaktadır.[125] İslam bilginlerin bunların dışında sınıflandırmaları da mevcuttur.[126]

Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde Kur'ân'ı hıfzeden sahabilerin sayılarının net olmasa bile çok fazla olmadığını savunanlar, yukarıdaki hadislerden hareketle konuyu ele almaktadırlar. Ancak bu düşüncede asıl vurgulanmak istenen şey, hafız sahabilerin sayısının az olması değil, sahabi ile sonrasındakiler arasında Kur'ân'a yaklaşım, bakış açısı ve onu değerlendirme şeklidir. Çünkü eleştiriler Kur'ân'ın metnine yoğunlaşıp amel noktasında eksikliklerin ortaya çıkmasına odaklı devam etmektedir. Örneğin, "Kur'ân'ı kalpleriniz onunla birlikte olduğunda okuyunuz. Kalpleriniz Kur'ân'dan ayrılınca okumayı bırakınız."[127] hadisi, Abdullah b.

---

119 Suyûtî, *el-Itkân,* I, 224.

120 Aynî, Ebû Muhammed Bedreddin Mahmûd b. Ahmed b.Musa el-Hanefi (855/ 1451) , *Umdetü'l-Kari Şerhi Sahihi'l-Buhârî,* I-XVIII, Şerike Mektebe ve Matbaa Mustafa el-Babi el-Halebi ve Evladuhu, Kahire 1392/ 1972, XVI, 209; Suyûtî, el-Itkân, I, 225.

121 Suyûtî, *el-Itkân,* I, 224.

122 Suyûtî, *el-Itkân,* I, 226.

123 Geniş bilgi için bkz. Dağ, a.g.e., s. 64 vd.

124 Aynî, IX, 315.

125 Suyûtî, *el-Itkân*, I, 203- 204: Aynî, XVI, 209.

126 Geniş bilgi için bkz. Bozkurt, "Hafız", XV, 74- 77.

127 Müslim, "İlim", 4.

Mes'ud'un (32/ 652- 53): "Bize Kur'ân'ın lafzını ezberlemek zor, onunla amel etmek ise kolay gelirdi; bizden sonrakilere ise Kur'ân'ı ezberlemek kolay, onunla amel etmek zor gelmektedir." [128] ve Gazzali'nin (505/ 1111) "Çünkü insanlar onun tilavetini kendilerine meşgale edindiler; oysa Kur'ân, hükümleri ile amel edilmesi için indirilmiştir."[129] ve Suyûtî'nin (849/ 1445) sahabiden her hangi birinin on ayet ezberlediklerinde onları iyice anlamadan ve kendi nefsinde tatbik etmeden diğerlerine geçmediklerine[130] dair sözleri ile sahabiden Enes'in (93/ 711- 12) "Bizden birisi Bakara ve Al-i İmrân Sureleri'ni ezberlediklerinde o kişi gözümüzde çok büyür ve aramızdaki değeri oldukça artardı."[131] ifadesi; Hz. Ömer'in (23/ 644) Bakara Suresi'ni on iki yılda öğrenmesi (anlaması ve uygulamaya geçirmesi) ve tamamlayınca da bir deve kurban etmesi[132] ve yine oğlu İbn Ömer'in (73/ 692) Bakara Suresi'ni öğrenme süresinin kaynaklarda dört ya da sekiz yıl olarak belirtilmesi[133] hususları, bahsi geçen konu için delil kabul edilmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde Kur'ân'ın tamamının sahabiler tarafından ezberlendiği muhakkaktır. Ancak bu görüşe göre Kur'ân'ın tamamını sahabilerin çoğunluğunun ezberlemesinden ziyade farklı sahabilerin çeşitli bölümleri ezberlediği düşünülebilir.[134] Dolayısıyla Hz. Ömer (23/ 644) Kur'ân'ın iki kapak arasında toplanması için Hz. Ebû Bekir'i (13/ 634) ikna etmeye çalışırken, Bi'rimaûne, Ridde ve Yemame vakalarında[135] hafız sahabilerin şehit düşmesini delil getirmiş ve olayların bu şekilde devam etmesi halinde Kur'ân'ın kaybolacağı endişesini paylaşmıştır.[136] Çünkü sahabilerin tamamı her daim Hz. Peygamber (s.a.v.) ile

---

128 Kurtubî, I, 39.

129 Gazzâlî, Ebû Hamîd Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tusî (505/ 1111), *İhyâ-i Ulûmi'd-Dîn,* I-IV, Dâru'l-Mağrife, Beyrût 1402/ 1982, I, 288.

130 Suyûtî, *el-İtkân,* II, 208; ayrıca bkz. Ramazan, Buyrukçu, "Eğitimde Tedricilik ve Hz. Peygamber'in Uygulamaları", *I. Kutlu Doğum Sempozyumu (20- 21 Nisan 1998, Tebliğler),* Isparta ts., s. 34- 35.

131 Zerkeşî, I, 256.

132 Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensur fi't-Tefsiri'l-Me'sur,* I-VIII, Dârü'l-Fikr, Beyrût 1983, I, 54.

133 Kurtubî, I, 40.

134 M. Zeki, Duman, *Nüzulünden Günümüze Kur'ân ve Müslümanlar,* 3.bs., Fecr Yayınları, Ankara 2006, s. 196; konu ile ilgili ayrıca bkz. Nevzat, Aşık, "Sahabenin Kur'ân'ı Öğrenme ve Öğretme Gayretleri", *Diyanet Aylık Dergi,* Sayı 240, Aralık 2010, ss. 12- 17.

135 Kurtubî, I, 50; ayrıca bkz. Zerkeşî, I, 233.

136 Ahmed bin Hanbel, I, 10.

beraber olma şansına sahip olmadığı için Kur'ân'ın tamamını her sahabide bulmak mümkün değildi. Dolayısıyla Kur'ân'ın cem'i gecikirse az sayıda sahabinin ezberlediği bazı ayetlere ulaşma imkanı olmayacaktı. Bunun delili ise Kur'ân'ın cem'inde her ayet için iki şahit istenmesine rağmen Tevbe Suresi'nin 128 ve129 ayetleri için sadece Ebû Huzeyme'nin şahitliğinin kabul edilmesidir.[137]

Özetlemek gerekirse aslında ikinci düşüncede –çok uç noktalarda seyredenleri bir kenara bırakırsak- Kur'ân'ın hayata geçirilmesinin ihmal edilmesi ve sadece şekliyle uğraşılması eleştirilmektedir. Hafız yetiştirmeye teşvik manasında sahabilerin örnek verilmesine karşılık, onların Kur'ân'ın sadece ezberiyle meşgul olmaması aynı zamanda helalini, haramını ve bütün ahkamını anlayıp yaşama geçirmeleri durumunun ihmal edilmesi bu tutumun temel çıkış noktasıdır. Hem ezberlenip hem de hayata geçirilmesi ile ilgili bir önyargı genel manada gözükmemektedir.

Kısaca belirtmek gerekirse Hz. Peygamber (s.a.v.) vefat ettiğinde sahabilerin her biri Kur'ân'dan en az bir sureyi ezbere bilmekteydiler.[138] Bu açıdan bakıldığında sahabilerin tamamı hafızdır ve Kur'ân sahabiler tarafından ezberlenmiştir. Net olmayan durum kaç tanesinin Kur'ân'ın tamamını ezberlediğidir.

Sahabilerin ezber yapmada "tedârüs" yolunu benimsedikleri görülmektedir. Bu metoda göre bir sahabi on ayeti okuyor, diğerleri dinliyor, bu aşamadan sonra bir başkası on ayet okuyor… böylece ayetler karşılıklı okunmuş oluyordu.[139] Hz. Peygamber (s.a.v)'in de ayetleri sahabiye onar onar öğrettiği gözlenmekte ve birinci on ayet bitmeden diğer on ayete geçmediği rivayet edilmektedir.[140]

Kur'ân eğitimi faaliyetlerinde Mekke döneminde başta Hz. Peygamber (s.a.v.)'in evi olmak üzere Erkam'ın evi ve hicretten sonra ise Mescid-i Nebevî ve Suffe başlıca mekanlardı. Aslında Mescid-i Nebevî üç bölümden oluşmaktaydı.

---

137 Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 3.

138 Bkz. Kettanî, Muhammed Abdülhay b. Abdülkebir b. Muhammed (1382/ 1962), *Nizamü'l-Hükümeti'n-Nebeviyye (et-Terâtibü'l-İdâriyye),* I-IV, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût ts., II, s. 5

139 Kettanî, II, 221- 222.

140 Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ,* I- XXIII, Tah. Şuayb el-Arnaut, Hüseyin Erat, Müessesetü'r-Risâle, Beyrût 1405/ 1985, I, 350; Heysemî, I, 165.

Bunlar namaz kılınan bölüm, eğitim merkezi olarak kullanılan Suffe ya da Zulla (üstü örtülü yer, gölgelik), bir de Hz. Peygamber (s.a.v)'in eşlerine ayrılmış odacıklardı.[141]

Kur'ân'la bütün gün meşgul olma, ahkamının öğrenilmesi ve Kur'ân'dan ezberleme faaliyetlerinin düzenli yürütüldüğü ilk mekan olması açısından "Suffe" bunlar içerisinde özel bir yere sahiptir.[142] Suffe, ashâb-ı suffenin vakitlerini, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i dinleyip kendisinden İslam'ın esaslarını öğrenerek geçirmelerinden ötürü kısa sürede bir eğitim merkezi haline gelmiştir. Zaman zaman Kur'ân'ın nüzûlüne şahit olan ashab-ı suffe[143] Hz. Peygamber(s.a.v.)'e pek çok konuda sorular sorarak bir çok meselenin aydınlanmasına vesile[144] kılınmışlardır.[145] Kaynaklarda *"Suffetü'n-Nisa"* isminde başka bir suffeden söz edilmektedir.[146] Ancak hanım sahabilere ait olduğu anlaşılan bu mekanın yeri ve buraya katılanlar hakkında bilgi verilmemektedir.[147]

Suffe dışında Medine'de Abdullah İbn Ümmi Mektum'un (15/ 636) Kur'ân eğitimi için oluşturduğu Mahreme b. Nevfel'in[148] (54/ 674) evi Darülkurra ismiyle anılmaktaydı.[149] Buradan hareketle bazı alimler Mahreme'nin evinin İslam tarihinde sonraları ortaya çıkan medreselerin kaynağı olduğunu düşünmektedirler. [150]

---

141 M. Faruk, Bayraktar, "Yaygın Eğitimde Din Öğretimi", *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı (İzmir 4- 6 Aralık 1998 Tebliğler),* Yayına Hazırlayanlar, Fahri Unan, Yücel Hacaloğlu, Ankara 1999, s. 345.

142 Ömer Rıza, Doğrul (1371/ 1952), *Kur'ân Nedir ?,* 2.bs., Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1967, s. 43.

143 Suffe ehlinin sayısı yeni katılanlar ve çeşitli sebeplerden ötürü ayrılanlar sebebiyle sürekli değişkenlik arz etmektedir. Bununla birlikte zaman zaman sayılarının 400'e ulaştığı rivayet edilmektedir. Bkz. Baktır, Mustafa, "Suffe", *DİA,* İstanbul 2009, XXXVII, 470.

144 Baktır, "Suffe", XXXVII, s. 470.

145 Buhârî, "Salat", 84.

146 Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 145; Ebû Dâvûd, "Hudûd", 11; Nesâî, "Kat'u's-Sârîk", 8.

147 Baktır, "Suffe", XXXVII, s. 470.

148 Mahreme b. Nevfel hakkında daha fazla bilgi için bkz. İbn Hişâm (213/ 828), III, 152; Taberî, Târîhu'l-Umem, II, 123; İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şehabeddin Ahmed el-Askalani (852/ 1449*), Fethü'l-Bâri bi-Şerhi Sahihi'l-Buhârî,* I-XIII, Tah. Muhammed Fuad Abdülbaki, Muhyiddin Hatîb, 2.bs., Dârü'r-Reyyan li't-Türâs, Kâhire 1407/ 1987, VII, 281.

149 İbn Hacer, VII, 281; ayrıca bkz. Ziya, Kazıcı, *Ana Hatlarıyla İslam Eğitim Tarihi,* MİFAV, İstanbul 1995, s. 22.

150 Bozkurt, "Hafız", XV, 76; ayrıca bkz. Nebi, Bozkurt, "Medrese", *DİA,* Ankara 2003, XXVIII, 324.

Medine'de ayrıca Mescid-i Nebevi dışında dokuz mescidde daha Kur'ân eğitimi sürdürüldüğü belirtilmektedir.[151]

1.3. Hz. Peygamber (s.a.v.) Sonrası Hafızlık

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra Kur'ân hıfzına olan ilgi giderek artmıştır. Hatta Hz. Peygamber (s.a.v.) hayatta iken hıfzını tamamlamayan sahabilerin bir kısmının onun vefatından sonra Kur'ân'ın tamamını ezberledikleri rivayet edilmektedir.[152]

Vahyin nazil olma süreci Hz. Peygamber (s.a.v.) yaşadığı sürece devam ettiği için kendisinin sağlığında Kur'ân metinlerinin bir araya getirilmesinden bahsedilemez.[153] Yukarıda bahsi geçtiği üzere İslam toplumundaki olumsuz olaylardan ötürü Kur'ân'ın kaybolması endişesiyle bir araya getirilmesi çabaları[154] Hz. Ömer'in (23/ 644) teklifiyle başlamıştır. Başlangıçta konuya olumsuz yaklaşan halife Hz. Ebû Bekir (13/ 634), Hz. Ömer'in bunun hayırlı bir iş olduğunu belirtmesi üzerine ikna olmuş ve aralarındaki istişare sonucu bu işi, Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında vahiy katipliği yapmış genç sahabilerden Zeyd b. Sabit'in (45/ 665) başkanlığındaki bir komisyonun yapmasını uygun görmüşlerdir.[155]

Buhârî'deki aktarımdan Zeyd b. Sabit'in Kur'ân'ı toplamada sadece Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde yazılan metinlerden değil aynı zamanda insanların hafızalarından da yararlandığı anlaşılmaktadır. Yani metinlere ilaveten hafızalardan da faydalanmıştır.[156] Farklı sahabilerin Zeyd b. Sabit'in Kur'ân'ı toplama işleminde gözlemledikleri verileri aktarmalarına göre Zeyd ve Hz. Ömer, Mescid-i Nebevi'ye gidip "Kimin elinde Hz. Peygamber (s.a.v.) hayatta iken yazdığı Kur'ân parçası varsa

---

151 Hamidullah, *İslam Peygamberi,* II, 77.

152 Suyûtî, *el-Itkân,* I, 226.

153 Suyûtî, *el-Itkân,* I, 76; ayrıca bkz. Zerkeşî, I, 237.

154 Kur'ân'ın cem'iyle Mushaf adı verilmesi ile ilgili geniş bilgi için bkz. Mehmet Emin, Maşalı, "Mushaf", *DİA,* İstanbul 2006, XXXI, 242 vd.

155 Bkz. Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 3.

156 Ömer, Özsoy, *Kur'ân'ın Metinleşme Tarihi,* İlahiyat Yayınları, Ankara 2002, s. 62.

getirsin." şeklinde ilanları sonrasında sahabiler, ellerindeki malzemeyi getirmişlerdir. Akabinde gelen malzemenin Kur'ân'dan olup olmadığı konusunda iki şahit istenmiştir.[157] İki şahitten neyin kastedildiği klasik literatürde ele alınmakla birlikte[158] durumu yorumlamak gerekirse Zeyd b. Sabit'in (45/ 665) çağrısına uyan sahabiler ellerindeki yazılı belgeleri getirdiklerine göre, geriye, bunların Hz. Peygamber (s.a.v.)'e isnadının ispatlanması kalmaktadır ve iki şahit de bunun için istenmektedir.[159]

Tevbe suresi'nin son iki ayetinin yazılı olarak sadece Ebû Huzeyme'de bulunmasıyla mushafa dahil edilmesi[160] durumu yukarıdaki bakış açısı ile yerine oturmaktadır. Dolayısıyla Zeyd b. Sabit'in "Bu iki ayeti sadece Ebû Huzeyme'de bulduk ve yazıya aldık."[161] açıklaması ilgili ayetleri ondan başka kimsenin bilmediği anlamında değildir. Bunlar son inen ayetlerden olduğu için onların yazılı olarak sadece Ebû Huzeyme'de bulunduğu şeklinde anlamak gerekmektedir.[162] Pek çok İslam alimi Kur'ân'ın Mushaf olarak bir araya getirilmeden önce Müslümanların sadırlarında cem edildiğini ve böylece korunduğunu vurgulamaktadır.[163]

---

157 İbn Ebî Dâvûd, Ebû Bekr Abdullah b. Süleyman b. Eş'as (316/ 929), *Kitâbu'l-Mesâhif,* Neş. Arthur Jeffery, Matbaatü'r-Rahmaniyye, Kahire 1936/ 1355, s. 6.

158 Bkz. İbn Hacer, IX, 12; Suyûtî, *el-Itkân, I,* 77.

159 Geniş bilgi için bkz. Özsoy, a.g.e., 63.

160 Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 3.

161 Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 3.

162 Özsoy, a.g.e., s. 64- 65; konuyla ilgili geniş bilgi için ayrıca bkz. Hayrettin, Öztürk, *Hz. Peygamber ve Raşit Halifeler Döneminde Kur'ân'ın Yazılması ve Toplanması,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun 1998; Zeynel Abidin, Aydın, *Hz. Osman ve Sonrası Dönemde Kur'ân'ın Metinleşme Tarihi,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2008; Abdülkadir, Erkut, *Hz. Ebubekir Dönemi'nde Kur'ân'ın Cem'iyle İlgili Rivayetlerin Tahlili,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2003; Mahmut Sami, Çöllüoğlu, *Kur'ân-ı Kerim'in Cem'i ve Çoğaltılmasında Müsteşriklerin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Eleştirileri,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2001; Necati, Akbaş, *Hz. Peygamber Dönemi Kur'ân'ın Yazım Tarihi,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005; Zeynel, Aydın, *Kur'ân'ın Yazılması ve Cem'i Sorunu,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002; Merve, Ceylan, *Nüzul Sürecinde Kur'ân-ı Kerim'in Okunması, Ezberlenmesi ve Yazılması Gerçeği,* Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara 2009.

163 Konu ile ilgili bilgiler için bkz. Zerkeşî, I, 296- 297; Bağdâdî, Ebû Bekir Ahmed b. Sâbit el-Hatîb, 2.bs., *Takyîdü'l-İlm,Dâru İhyâi's-Sünneti'n-Nebeviyye,* y.y. 1974, s. 6- 18; Şelebî, Abdülfattâh İsmâîl, *Rasmu'l-Mushaf,* Mektebetu Nahdati Mısr, Mısır 1960, s. 23; Şehhâte, Abdullah Mahmud, *Tarihûl-Kur'ân ve't-Tefsîr,* el-Hey'etü'l-Mısrıyyetü'l-Amme, y.y. 1972, s. 19; Mûsâ Cârullah, Bigiyef, *Tarihu'l-Kur'ân ve'l-Mesâhif,* Tas. Arthur Jeffery, Matbaatu'l-İslâmiyye, Petersburg 1323, s. 19; ayrıca bkz. Aydın, *Kur'ân'ın Metinleşme Tarihi,* s. 56- 63.

Hz. Ömer (23/ 644) ve Hz. Osman (35/ 656) döneminde artan fetihler sonrasında İslam coğrafyası genişlemiştir. Bu durum değişik bölgelerde farklı ağızların oluşmasına neden olmuştu. Önlem alınması adına Hz. Osman'ın kararı ile Kur'ân'ın çoğaltılması işlemi gerçekleşmiştir. [164] Çoğaltılan Kur'ân nüshaları birer kari ile Mekke, Kûfe, Basra, Şam, Yemen ve Bahreyn bölgelerine gönderilmiş ve bir nüsha da Medine de bırakılmıştı.[165] Ağız birliği oluşması gerekçesiyle Hz. Osman'ın emriyle gönderilenler dışındaki kişisel nüshalar imha edilmiştir.[166] Her ne kadar Hz. Ebû Bekir (13/ 634) döneminde Kur'ân cem' edilmiş ve Hz. Osman zamanında çoğaltılmış olsa da bunlar insanların Kur'ân eğitimini yazılı dokümanlardan yürütmesi için yeterli olmamıştır. Dolayısıyla eğitim-öğretim hafızalardan devam etmiştir.

İslamın yayılmasına paralel olarak Kur'ân eğitimi ve hıfzında da ilerlemeler olmuştur. Ebû Musa el-Eş'arî (42/ 662- 63), Basra valisi iken bulunduğu bölgede pek çok kişinin Kur'ân'ı ezberlediğini halife Hz. Ömer'e (23/ 644) bildirmiş ve kendisinden onlara maaş bağlamasını istemiştir. Hz. Ömer ise Kur'ân'ı ezberleyenlerin onun hükümlerini ihmal edeceklerinden kaygılandığını ifade ederek onları kendi hallerine bırakmasını tavsiye etmiştir.[167] Bunun yanında Hz. Ömer'in ganimetleri dağıtırken Kur'ân'dan ezbere bildikleri miktara göre taksim etmeyi emrettiği de aktarılmaktadır.[168] Hafızların çokluğunu gösteren başka bir rivayette de Ebû Musa el-Eş'arî Basra'nın hafızlarını onlara nasihat etmek üzere çağırdığında sayılarının 300'e ulaştığı haber verilmektedir.[169]

Fetihlerle birlikte her vilayete bir vali gönderilirken aynı zamanda sahabinin önde gelenleri (bir rivayete göre hafızları) Kur'ân öğretmeni olarak o bölgeye gönderilmiştir. Hz. Ömer döneminde Ubâde b. Sâmit (34/ 654), Humus'a; Ebu'd-Derda' (33/ 654), Şam'a; Mu'az b. Cebel (17/ 638), Filistin'e, Ebû Mûsâ el-Eş'arî

---

164 Suyûtî, *el-Itkân,* I, 188.

165 Zerkeşî, I, 334; Suyûtî, *el-Itkân,* I, 190.

166 Buhârî, "Fezâilü'l-Kur'ân", 2, 3.

167 Kettanî, III, 95.

168 Kettanî, II, 292.

169 Müslim, "Zekât", 119.

(42/ 662- 63), Basra'ya maaşlı Kur'ân öğretmeni olarak tayin edilmişlerdir.[170] İbn Abbas'ın (68/ 687- 88) da Mekke'de sayısız öğrenciye Kur'ân dersi verdiği aktarımlar arasında yer almıştır. Bunun yanında İbn Mes'ud'un (32/ 652- 53) Kûfe'de öğretimini idare ettiği öğrenci sayısının 4 bin civarında olduğu belirtilmiştir.[171]

Kur'ân'ı Hz. Peygamber (s.a.v.) hayatta iken ezberleyen sahabilerden Ebû'd-Derda'(33/ 654), Şam'da mescitlerde ve Ümeyye camiinde Kur'ân eğitimi vermekle meşgul olmuştur. Ebû'd-Derda'nın mescitte Kur'ân eğitimi verirken eğitim verilecek öğrencileri onar kişilik gruplara ayırdığı ve her gurubun başına bir okutman (kaynaklarda "arif" olarak geçmektedir) koyduğu belirtilmektedir. Bu sırada kendisi de mihrapta durmakta ve onları takip etmekteydi. Gruplardan birisi yanıldığında onu öncelikle grup başkanı düzeltir o da yanıldığında Ebû'd-Derda' nihai düzeltmeyi yapardı. Başka bir rivayette Müslim bin Mişkem şöyle der: "Ebû'd-Derda' bana dedi ki: "Yanımda Kur'ân okuyanları say." Ben de saydım, 1600 küsur kişi vardı ve her on kişilik grupların başında bir uzman vardı. Ebû'd-Derda' ayakta durarak onların çevresinde dolaşırdı. Onlardan biri hıfzını sağlamlaştırınca Ebû'd-Derda'ya yönelirdi."[172] Rivayetten anlaşılmaktadır ki ilerleyen dönemlerde Kur'ân eğitimi ve hıfzı oldukça yaygınlaşmıştır. Burada ilginç olan diğer bir husus Ebû'd-Derda'nın Kur'ân ya da hıfz çalışan öğrencileri onar kişilik gruplara ayırması ve her grubun başına bir öğretici vermesidir. Bu durum aslında bize Kur'ân eğitiminin verimli olması için bir sınıf mevcudunun ya da bir halkanın kaç kişi olması gerektiği konusunda fikir vermektedir. Özellikle hıfza çalışan öğrencilerde sayının fazla olmasının, hem öğretici hem de öğrenci açısından verimliliği düşürdüğü pratikte bir vakıadır.

Hz. Osman döneminde ise Medine'de Zeyd b. Sabit (45/ 665); Mekke'de, Abdullah b. Sâib (70/ 689- 90); Şam'da, Muğîre b. Şihâb (91/ 710); Kufe'de, Ebû

---

170 Hamidullah, *Kur'ân-ı Kerim Tarihi,* s. 37- 38.

171 Kevserî, a.g.e., s. 18- 19.

172 Zehebî, *Ma'rifetü'l-Kurrâ,* I, 23 vd.

Abdirrahman es-Sülemî (73/ 692); Basra'da, Amir b. Abdillah b. Abdilkays (55/ 675) Kur'ân eğitimi ile görevlendirilmişlerdir.[173]

Hz. Osman (35/ 656) tarafından istinsah ettirilen Kur'ân nüshaları kıraat vecihlerine hakim olan kariler eşliğinde büyük merkezlere gönderilerek Kur'ân'ın okunuş şekli Hz. Peygamber (s.a.v.)'e nazil olduğu şekliyle muhafaza edilmiştir.[174] Arap olmayan milletlerin İslam'a girmesiyle Kur'ân'ın yanlış okunabilme ihtimali gündeme geldiği için tabiin döneminde Kur'ân harekelenmiş ve noktalama işaretleri konmuştur.[175]

Pek çok merkezde Kur'ân dersleri veren sahabiden itibaren tâbîin ve tebeü't-tâbîin alimleri değişik lehçelere göre Kur'ân okuyuş tarzlarını şekillendirirken[176] Emeviler döneminde yetişen kıraat alimleri ilim halkalarında kendi hocalarından aldıkları kıraat vecihlerini sistemleştirmeye başlamışlardır.[177] Kur'ân'ı ezberleyen ya da mütevatir kıraatlere göre okumayı öğrenen kişiye hocası tarafından bir icazetname verilmekteydi.[178] Her üstad öğretmen tarafından öğrencisine verilen bu icazetnamede, öğrencinin kıraatinin doğruluğunu ve kendi üstadından öğrendiğine uygun olduğunu, üstadının da onun üstadından bu ilmi böyle okuduğunu, isimlerini zikrederek belirtir ve bu üstad öğretmen zinciri Hz. Peygamber (s.a.v.)'e kadar uzanırdı.[179] Günümüzde de sened icazeti uygulaması bazı ülkelerde devam etmektedir.

Emevilerde kıraat vecihlerinin sistemleştirilmesi kıraat ilminin oldukça gelişmesine vesile olmuştur ve "kıraat-ı seb'a" imamlarından üçü bu dönemde yetişmiştir. Bunlar Mekke bölgesinin kıraat imamı İbn Kesîr (120/ 738), Kufe yöresinin kıraat imamı Âsım b. Behdele(127/ 744) ve Suriyelilerin kıraat üstadı İbn Âmir el-Yahsubî'dir (118/ 736). Kıraat ilmiyle ilgili ilk eserlerin bu dönemde

---

173 Hamidullah, *Kur'ân-ı Kerim Tarihi,* s. 37- 38.

174 İsmail, Yiğit, "Emeviler", *DİA,* İstanbul 1995, XI, 97.

175 Zurkânî, I, 400 vd.

176 Bozkurt, "Dârülkurra", *DİA,* İstanbul 1993, VIII, 543.

177 Yiğit, "Emeviler", XI, 97.

178 Bkz. Fazlur Rahman, *İslam ve Çağdaşlık,* Çev., Alpaslan Açıkgenç, M. Hayri Kırbaşoğlu, 4.bs., Ankara Okulu Yayınları, Ankara 1999, s. 85- 86.

179 Hamidullah, *Kur'ân-ı Kerim Tarihi,* s. 37- 38.

verildiği İbn Kesîr'in de bu sahada kitap yazdığı kaynaklarda zikredilmekte ancak bunlardan çok azının günümüze ulaştığı belirtilmektedir.[180] Bu dönemde tefsir çalışmalarına da önemli merkezlere yerleşen müfessir sahabiler öncülük yapmışlardır. Mekke [İbn Abbas (68/ 687- 88)], Medine [Ubey b. Kâ'b (30/ 650)] ve Kûfe [İbn Mes'ûd (32/ 652- 53)] tefsir çalışmalarının yoğunluk kazandığı bölgelerdir.[181]

Kıraat ilmiyle ilgili yapılan çalışmalar Kur'ân hıfzına yeni bir boyut kazandırmıştır. İbn Cezerî'nin (833/ 1429) kıraati "Kur'ân-ı Kerim'e ait kelimeleri edâ (okunuş ve söyleniş) biçimleriyle bunların çeşitlerini, ravilerine isnad ve atfederek bildiren bir ilim"[182] şeklinde tanımlamasından hareketle kıraat ilminin Kur'ân hıfzı geleneğini zenginleştirdiği düşünülebilir. Kıraatin, hafızlığın üst başlığı mı yoksa alt başlığı mı olduğu tartışmalarını bir kenara bırakırsak kıraat ilminin şekillenmesi ile hafızlık, sadece bir kıraat imamının rivayeti üzere Kur'ân'ın ezberlenmesinden ziyade yedi ya da on kıraat imamının rivayetleri çerçevesinde Kur'ân'ın hıfzı şekline bürünmüştür. Elbette bu durum Kur'ân'ın tek bir rivayet üzere ezberlenmediği anlamına gelmediği için vucuhatla birlikte Kur'ân ezberinin yaygınlaştığı manasında algılanmalıdır.

İlk dört asırda yüksek seviyedeki Kur'ân eğitimleri camilerde verilmekteydi. Camilerde ibadette huzura engel olacağı endişesi ile küçük çocukların Kur'ân eğitimi *"küttab"* adı verilen mekteplerde yapılmaktaydı.[183] Buhârî'nin bir rivayetinden[184] anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde var olan ve Osmanlı'daki sıbyan mekteplerini andıran bu müesseselerde Kur'ân dersi dışında farklı dersler de işlenmekteydi. Bu mekteplerden Kur'ân dersi ağırlıklı olanlarına sonraları *"Kur'ân küttabları"* denilmekteydi. Emevi halifesi Muaviye döneminde bu okulların

---

180 Yiğit, "Emeviler", XI, 97; ayrıca bkz. Abdurrahman, Çetin, *Kıraatların Tefsire Etkisi,* Marifet Yayınları, İstanbul 2001, s. 85- 87.

181 Yiğit, "Emeviler", XI, 97.

182 Ali Osman, Yüksel, *İbn Cezerî ve Tayyibetü'n-Neşr,* İFAV Yayınları, İstanbul 1996, s. 115.

183 Bozkurt, "Dârülkurra", VIII, 543.

184 Buhârî, "Diyet", 27.

Dımaşk'taki varlığı söz konusu okulların daha erken dönemlerde yaygınlaştığını göstermektedir.[185]

Gelişen İslam kültürüyle birlikte Kur'ân eğitiminde de farklılıklar olmuştur. Bu bağlamda Kur'ân öğretmenleri dört kategoride ele alınabilir:

1- Kur'ân-ı Kerim okullarında öğretmenlik yapanlar ve orta seviyedeki halka Kur'ân dersi verenler.

2- Zenginlere ve halifelerin çocuklarına Kur'ân eğitimi verenler. Bunlara *"Müeddibin"* adı verilmekteydi.

3- "*Müeddib*"lerin üst tabakasında yer alanlardır. Bunlar Arap ve İslam kültürünü bilip inceliklerine vakıf olanlardan oluşuyordu. Günümüzdeki üniversite hocalarına benzetilmeleri muhtemeldir.

4- Ulema tabakasıdır ki bunlar sahra bedevî şiirleri ve kabileleri bilen ve Arapça'ya son derece hakim olan kimselerdir. Mueddibinler Kur'ân okullarını gezerek ilimlerini onlarla paylaşmaktaydılar.

Öğretmen tabakasındaki bu çeşitlilik sonraki dönemlerde Kur'ân eğitiminin seviyesini göstermektedir.[186]

Emeviler döneminde yetişen birkaç kıraat alimi dışında diğer bütün kıraat imamları Abbasiler döneminde yetişmiş ve kıraat ilmi doruk noktasına ulaşmıştır.[187] Ayrıca bu dönemde önemli kıraat eserlerinin verildiği görülmektedir.[188] Kıraatte belli bir noktaya gelindiği[189] gibi tefsir faaliyetleri de diğer İslami bilimlerin gelişmesine

---

185 Bozkurt, "Dârülkurra", VIII, 543- 544.

186 İbtisam bintü Avaz, el-Cabiri, Ümmetin Kur'ân-ı Kerim Ezberleme ve Ezberletmedeki Gayreti, *Mecelletü Cami'ati'l-Ezher Külliyyeti Usuli'd-Dîn ve'd-Da'va,* Mekke 2/ 2365/ 2009- 2010, s. 7.

187 Yıldız, Hakkı Dursun, "Abbasiler", *DİA,* İstanbul 1988, I, 42.

188 Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm'ın *Kitâbü'l-Kırâ'ât'ı*, Ebû Bekir b. Mücâhid'in *Kitâbü's-Seb'a'sı,* İbn Mihrân'ın *el-Gaye fi'l-Kırâ'âti'l-'Aşr'ı,* Mekkî b. Ebû Tâlib'in *el-Keşf 'an Vücuhi'l-Kırâ'âti's-Seb'a'sı*, Ebû Amr ed-Dânî'nin *et-Teysîr'i* bu eserlerden bazılarıdır. (Bkz. Zerkeşî, I, 247; I, 330; ayrıca bkz. Abdülhamit, Birışık, "Kıraat", *DİA,* Ankara 2002, XXV, 431- 432.)

189 Bu alanda derli toplu bilgiler için bkz. Mekkî b. Ebî Talib, Ebû Muhammed b. Hammus b. Muhammed (437), *el-Keşf 'an Vücuhi'l-Kırâ'âti's-Seb'a',* Tah. Ahmed Hasan Ferhat, Dâru Ammar, Amman 1984; Mekkî b. Ebî Talib, *el-İbane an Meâni'l-Kırâa,* Tah. Muhyiddin Abdurrahman Ramazan, Dâru'l-Me'mun li't-Türas, Dımaşk 1979; İbnü'l-Cezerî, Ebû'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Muhammed (833), *en-Neşr fi'l-Kıraati'l-'Aşr,* Tah. Ali Muhammed

paralel olarak sistemli bir şekilde ilerlemiş ve Taberî kendisine kadar olan tefsir çalışmalarının hemen hemen hepsini kendi eserinde cem etmiştir. İlerleyen dönemlerde rivayet ve dirayet metotları teşekkül etmiş ve Abbasi devrinin sonlarında ez-Zemahşerî (538/ 1143) (el-Keşşâf) ve Fahrettin er-Râzî (606/ 1209) (Mefatihu'l-Gayb) gibi iki büyük müfessir yetişmiştir.[190]

Hulefâ-i Râşidîn devrinde ve özellikle Hz. Ömer (23/ 644) döneminde yaygınlaşan eğitim merkezlerinden birisi "mekteb"lerdir. Emevi ve Abbasiler döneminde mektepler gelişerek devam etmişlerdir.[191] Hicri ikinci asırdan itibaren her köyde en az bir mektep bulunmaktaydı. Söz konusu mektepler camilerin hemen yanında müstakil olarak yer almakta olup bu mekteplerin başında hafız öğreticiler görev yapmaktaydı.[192]

Hicri 105 yılında vefat eden Dahhâk b. Müzâhim'in (105/ 723) Kûfe'de 3000 civarında çocuğun okuduğu büyük bir mektep inşa ettirerek burada fahri öğretmenlik yaptığı bilinmektedir.[193] Ders müfredatı Kur'ân ağırlıklı olmakla birlikte mekteplerde hadis, gramer ve şiir gibi dersler de işlenmekteydi. Genel olarak mektepler okuma yazma ve Kur'ân eğitimi verenlerle dil vb. alanlarda eğitim verenler olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı.[194]

Mektep kelimesi ile eş anlamlı olan küttâb, batılı yazarlar tarafından daha ziyade "Kur'ân okulu" olarak tanımlanmıştır. Bu okulların tam olarak hangi tarihte ortaya çıktığı belli değilse de Emeviler ve Abbasiler döneminden itibaren en yaygın eğitim kurumu olarak işlev görmüşlerdir. Bir nevi medreselere hazırlık olan küttabda başarılı olan öğrenciler medreseye devam edebiliyorlardı.

Dabba', Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût ts.; İbnü'l-Cezerî, *Müncidü'l-Makri'in ve Mürşidi't-Talibîn,* Neş. Ali b. Muhammed Umran, Dâru'l-Alemi'l- Fevâid, Mekke h. 1419; Tahhan, Abdülmüheymin, *el-İmam Ebû Amr ed-Dânî ve Kitabihi Câmiü'l-Beyân fi'l-Kıraati's-Seb'a,* Mektebetü'l-Menâre, Mekke 1408/ 1988; Tayyar, Altıkulaç, *Ebû Şame el-Makdisî ve el-Mürşidü'l-Veciz,* Dâru Sadır, Beyrût 1390/ 1975.

190 Yıldız, "Abbasiler", I, 41- 42.

191 Nebi, Bozkurt, "Mektep" *DİA,* Ankara 2004, XXIX, 5.

192 İrfan, Aycan, Mahfuz, Söylemez, Ramazan, Altınay, Fatih, Erkoçoğlu, Nizamettin, Parlak, *Emeviler Dönemi Bilim Kültür ve Sanat Hayatı,* Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 2003, s. 58- 59.

193 Muhammed, Eroğlu, "Dahhâk b. Müzâhim", *DİA,* İstanbul 1993, VIII, 411.

194 Ahmed, Çelebi, *İslâm'da Eğitim- Öğretim Tarihi,* Ter. Ali Yardım, Damla Yayınevi, İstanbul ts., s. 36 vd.

Eğitim usulü olarak öğretmenin sözlerini defalarca tekrar ederek ezberleme esasına dayanmaktaydılar. Müfredat Kur'ân üzerine şekillenmekteydi. Öncelikle Kur'ân'ın ilk suresi olan Fatiha Suresi ezberlenmekte ve akabinde 114. sure olan Nas suresi hıfz edilmekteydi. Sonrasında Kur'ân'ın en uzun suresi olan Bakara Suresi'ne kadar surelerin ezberlenmesi sondan başa doğru devam etmekteydi. Başlangıçta dini dersler de Arapça verilirken Arap olmayan öğrencilerin zorluk çekmesi üzerine Kur'ân ayetlerinin Türkçe, Farsça, Urduca ve Malayca gibi dillerde açıklanmasına da yer verilmiştir.[195]

Kur'ân ayetlerinin ezberlenmesinde arz ve telakki metotları esas alınmıştır.[196] Telakki metodunda birinci aşama olarak hocanın ilgili pasajı okuması ve öğrencilerin dinlemesi yer alırken, arz yönteminde öğrencinin ezberlediği bölümü tashih için hocaya sunması yer almaktadır. Kur'ân'dan bir günde ne kadar ezberleneceği ise hocaların inisiyatifinde olan bir durumdu. Bazıları günde birkaç ayeti yeterli görürken bazıları birkaç sayfa okutabilmekteydi.[197]

Hadislerde ders ve tedârüs kelimeleri geçtiği halde[198] ders yapılan mekanlara ilk dönemlerde medrese denilmemektedir.[199] Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde Medine'de Kur'ân öğretimi yapılan Mahreme b. Nevfel'in (54/ 674) evine *"Darülkurra"* denilmekteydi. Bu evin medreselerin kaynağı olduğu ileri sürülmektedir.[200] Ancak yapımından itibaren eğitim ve öğretim kurumu olarak işlev gören Mescid-i Nebevî ve hemen yanında bulunan Suffe'yi medreselerin ilk modeli olarak kabul etmek daha doğru olabilir.[201] Mescitler, müstakil medrese binalarının

---

195 Jacob M., Landau, "Küttab", *DİA,* Ankara 2003, XXVII, 3- 4.

196 M. Mahfuz, Söylemez, "İslam'ın Erken Dönemlerinde Eğitim- Öğretim Faaliyetleri", *Dini Araştırmalar Y,*. 2002, S. 13, s. 67.

197 Söylemez, a.g.e., s. 67.

198 Ahmed b. Hanbel, VI, 11; Müslim, "Zirk ve'd-Du'a", 38.

199 Nebi, Bozkurt, "Medrese", *DİA,* Ankara 2003, XXVIII, 324.

200 el-Kettânî, (1382/ 1962), I, 138.

201 Bozkurt, "Medrese", XXVIII, 324.

inşasından sonra dahi işlevselliklerini sürdürmüşlerdir.[202] Kur'ân talimi ve hıfzı gibi uygulamalı dersler cami ve mescitlerde devam ede gelmiştir.[203]

450/ 1067 yılında şafi mezhebine ağırlık veren Nizamiye Medresesinin kurulmasından[204] sonra 631/ 1233 tarihinde Abbasi Halifesi Mustansır Billah (616/ 1219) tarafından Muntansiriye Medreseleri yaptırılmıştır. Bu medresede pozitif bilimlerin okutulduğu birimlerin yanında temel İslam bilimlerinin okutulduğu *"Medresetü'l-Kur'ân"* veya "Dâru'l-Kur'ân (İslami İlimler Fakültesi)" kurulmuştur.[205]

1.4. Osmanlı Öncesi Hafızlık

Batı dünyasına ilim ve kültür açısından ufuk katan Endülüs'te müstakil medrese binaları yaygın olmayıp eğitim ve öğretim camilerde devam etmekteydi.[206] Edülüs'te bazı kurraya kıraat ve hıfz dersi vermek için belli mescitler ayrılmaktaydı.[207] İbnü'l- Arabî (638/ 1240), ülkesinde başarılı bir şekilde Kur'ân eğitiminin devam ettiğini çocuklara kabiliyetlerine göre Kur'ân'dan ezber yaptırıldığını hıfzını tamamlayanların ise öğrenimlerini fıkıh, hadis gibi alanlarda devam ettiklerini bildirmektedir.[208]

Abbasiler döneminde *"küttab"* adıyla anılan mekteplere Karahanlılar veya Selçuklular'da *"sıbyan mektebi"* ismi verildiği ve Osmanlılar'da da yaygın olarak bu ismin kullanıldığı belirtilmektedir. Osmanlılar, zamanla bu mektepleri "dârütta'lîm,

---

202 Bozkurt, "Medrese", XXVIII, 326.

203 Ahmet, Önkal, Nebi, Bozkurt, "Cami", *DİA,* İstanbul 1993, VII, 51.

204 Ahmet, Ocak, "Selçuklular", *DİA,* İstanbul 2009, XXXVI, 376.

205 Hüseyin, Atay, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi,* Dergah Yayınları, İstanbul 1983, s. 33- 34.

206 Bozkurt, "Medrese", XXVIII, 324.

207 Bozkurt, "Hafız", XV, 76.

208 İbn Arabî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah b. Muhammed Meafiri, (543/ 1148), *Ahkâmu'l-Kur'ân,* I-IV, Tah. Ali Muhammed Bicavi, İsâ el-Babi el-Halebi, Kahire 1974, IV, 1895.

dârülilm, muallimhâne, mahalle mektebi, taş mektep, mekteb-i ibtidâiyye" gibi isimlerle de anmışlardır.[209]

Camiler dışında yüksek Kur'ân öğrenimi için ilk müstakil eğitim kurumları *"darülkurra"*lardır. Hicri IV. yüzyılın sonlarında ya da V. yüzyılın başlarında kurucusu ve hocalarına atfen Rişâiyye Darülkur'ân'ı adıyla ilk darülkurra inşa edilmiştir. Daha sonra hicri VIII. ve IX. yüzyıllarda Cezeriye, Haydariye, Dellâmiye, Sencâriye, Sâbûniye ve Vecîhiye adında darülkur'ânlar kurulmuştur. [210]

İslam dünyasında Kahire ve Dımaşk'ın önemli ilim merkezleri haline geldiği Memlükler dönemini "İslami İlimler"deki gelişme açısından İslam tarihinin en parlak devirlerinden birisidir. Kahire'de 75, Dımaşk'ta 160 civarında medresenin bulunması bunun açık delillerindendir.[211] Memlükler'de medrese hocalarının görevlerini nakleden İbn Tolun (953/ 1546) hafız öğreticilerin sorunluluğunun, hafızların derslerini dinlemekle olduğunu bildirmektedir.[212] Bu durum da medreselerde hafız yetiştirildiğini göstermektedir. Kur'ân derslerinde kıraat-ı seb'a okutulmaktaydı.[213] Bu dönemde önemli kıraat alimlerinden İbnü'l-Cezerî (833/ 1429), Cerâidî (688/ 1289), Ca'berî (732/ 1332) ve Burhâneddîn el-Kerekî (853/ 1449) yetişmiştir. Medreselere ilaveten darülkuran ve darülhadisler de bulunmaktaydı.[214]

Anadolu Selçuklaları Kur'ân eğitimine önem verdikleri gibi hafızlığı da önemsemişlerdir. Bu dönemde hafızlar değişik bölümlerde görevlendirilmektedirler. Örneğin Karatay Medresesi'nde iki hafız gün doğarken ve gün batarken günde iki kez Kur'ân okumaktadır. Bunların maaşları vakıflardan karşılanmaktaydı.[215] Ayrıca *"hassa hafızı"* ünvanı ile bir birim bulunmaktaydı. Hassa hafızı sultana tahsil edilmiş ve hem seferde hem de sarayda sultanın yanında bulunurdu. İlaveten *"türbe*

---

209 Cahit, Baltacı, "Mektep", *DİA,* Ankara 2004, XXIX, 6.

210 Bozkurt, "Darülkurra", VIII, 544.

211 İsmail, Yiğit, "Memlükler", *DİA,* Ankara 2004, XXIX, 94.

212 İbn Tolun, Ebû'l-Fazl Şemseddin Muhammed b. Ali b. Ahmed Salihi (953/ 1546), *Nakdü't-Talib li-Zegali'l-Menasıb,* Tah. Muhammed Ahmed Dehman, Dârü'l-Fikri'l-Muasır, Beyrût 1992, s. 35- 45.

213 Bozkurt, "Medrese", XXVIII, 326.

214 Yiğit, "Memlükler", XXIX, 94- 95.

215 Seyfullah, Kara, *Anadolu Selçuklularında Din ve Din Kurumları,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2002, s. 225.

hafızlığı" da vardı. Bunlar sultanın yakınlarının türbeleri için kendilerine bildirilen zamanlarda Kur'ân okur dua ederlerdi. Ücretleri vakfın uygun gördüğü miktarlarda ödenirdi.[216] Selçuklular döneminde kıraat ilminin okutulduğu medreseler[217] genellikle "darülhuffaz" olarak adlandırılmıştır. Bu isim Osmanlılar dönemine kadar kısmen uzanmaktadır. Timur devri mimarisinde bazı türbelerin çevresinde yer alan külliyelerde hafızların Kur'ân okuması için ayrılmış odacıklara bu isim verilmekteydi.[218] Yatılı olarak Kur'ân eğitimi veren okulların ilk defa Selçuklular zamanında açıldığı belirtilmektedir.[219]

Arşivlerde darülhuffazlar hakkında bilgi verilmektedir. Buna göre çoğunluğu şahıslar tarafından inşa ettirilmiş darülhuffazların Konya ilindeki sayısı otuz civarındadır. Bunlardan bir kısmı Karamanoğulları ve Selçuklular'dan Osmanlılar'a intikal edip varlığını sürdürmüştür.[220] Hafızlık çalışmaları sonraki asırlarda cami ve darülkurralara ilaveten medrese, darülhuffaz, darülhadis, ribat ve türbelerde de sürdürülmüştür. [221]

1.5. Osmanlı'da Hafızlık

Osmanlıda Kur'ân ihtisas medreselerine genellikle darülkurra[222] ismi verilmiştir. Bu güne ulaşmaları mümkün olmasa bile Osmanlı topraklarının her bölgesinde çok sayıda darülkurra bulunmaktaydı. Rumeli beylerbeyi Cafer Paşa'nın yaptırdığı Kütahya Darülkurrası, Mimar Sinan'ın yaptığı İstanbul Süleymaniye, Hüsrev Kethüda, Sokullu Mehmet Paşa, Atik Valide darülkurraları ve Davut Ağa'nın yaptığı Edirne Selimiye darülkurrası zamanımıza kadar ayakta kalabilenlerdir.

---

216 Kara, a.g.e., s. 224.

217 Selçuklularda ilmi faaliyetelr için bkz. Dilber İlimli, Usul, *Selçuklular Döneminde Kayseri'de İlmi Ve Kültürel Faaliyetler,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007.

218 Bozkurt, "Darülkurra", VIII, 544.

219 Corci b. Habib, Zeydan (1332/ 1914), *İslam Medeniyeti Tarihi,* Mütercim, Zeki Meğamiz, Naşir, Mümin Çevik, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1976, s. 413.

220 Bozkurt, "Darülkurra", VIII, 544.

221 Bozkurt, "Hafız", XV, 76.

222 Tahsin, Özcan, "Osmanlılar", *DİA,* İstanbul 2007, XXXIII, 539.

Darülhuffazlar ya da darülkurralarda ders veren hocalara *"Şeyhu'l-Kurrâ"*[223], *Şeyhu'l-Kırââ"*, yerine getirdikleri görevlerine de *"Meşîhâtü'l-Kırââ"* denilmekteydi.[224] İlk dönemden başlayarak Kurrânın biyografisinin kaleme alındığı ve günümüze kadar ulaşan iki eserden birincisi İbn Cezerî'nin (833/ 1429) *Gâyetü'n-Nihaye*'si diğeri ise Zehebî'nin (748/ 1347) *Ma'rifetü Kurrâi'l-Kibâr*'ıdır.[225]

Osmanlı devrinde ilk darülkurranın Orhan Gazi tarafından İznik'in fethinden sonra Süleyman Paşa Medresesi ile birlikte ve onun yanına yapıldığı rivayet edilmektedir.[226] Bunun yanında ilk darülkurranın Yıldırım Beyazıt tarafından Ulu Caminin yanına tesis edilen müessesenin olduğunu belirtenler de vardır. Bu kurumun başında bulunana *"Şeyhu'l-kurra"* denilmekte ve şeyhu'l-kurra o dönemin en iyi Kur'ân okuyanı kabul edilmekteydi.[227] İbnü'l-Cezerî'nin (833/ 1429) Bursa'ya gelmesinden sonra kıraat ilminde büyük bir gelişme olmuş ve binlerce hafız yetişmiştir.[228] Mısır'da meşhur Kur'ân öğretmeni olan Şeyh Ahmet el-Masrî, Sultan Süleyman'ın emri ile Sokullu Mehmet Paşa tarafından, imam olarak Eyüp sultan Camiine atanmıştır. Burada görev yaptığı sürede kıraat ilmini kolaylaştıran yöntemi ile eğitim vermeye başlamıştır. Kendisinden eğitim gören talebeler sonraki dönemlerde Osmanlının diğer şehirlerine dağılarak hocalarının üslubunda eğitim vermeye başlamışlardır. Sonraları bu eğitimin adı "İstanbûlî" olarak anılmaya başlamıştır.[229]

Darülkurraların sayısı ve içeriği ile ilgili çok değerli bilgiler Evliye Çelebi (1093/ 1682) tarafından verilmektedir. Kaydedilen bilgilere göre sadece Amasya'da dokuz adet darülkurra bulunmakta ve bunlardan biri olan Sultan Beyazıd Darülkurrası'nda 300'den fazla hafiz bulunmaktadır. Burada aynı zamanda kıraat-ı

---

223 Selahattin, Yıldırım, *Kur'ân Eğitimi Açısından Şehzade Selim'in Tire'deki Vakfiyesi,* Dûrulhadis Yayınları, İstanbul 2004, s. 76.

224 Bozkurt, "Darülkurra", VIII, 543.

225 Tayyar, Altıkulaç, "Ma'rifetü Kurrâi'l-Kibâr", *DİA,* Ankara 2003, XXVIII, 60.

226 Evliya, Çelebi (1093/ 1682), *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* (Topkapı Sarayı Bağdat 304 Yazmasının Transkripsiyonu- Dizini), Hazırlayanlar, Zekeriya Kurşun, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, I- X, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul ts., I, 140; ayrıca bkz. M. Baha, Tanman, "Darülkurra", *DİA,* İstanbul 1993, VIII, 545.

227 Kazıcı, *Ana Hatlarıyla İslam Eğitim Tarihi,* s. 91- 92.

228 Bozkurt, "Hafız", XV, 76.; el-Cabirî İbtisam, e.g.e., s. 9.

229 el-Cabirî İbtisam, e.g.e., s. 9.

seb‘a ve kıraat-ı ‘aşere okutulmaktadır.[230] Amasya tarihini inceleyerek buradaki darulkurraları tek tek ele alıp tanıtımını yapan Hüseyin Hüsameddin’in verilerine göre orada sekiz adet darulkurra bulunmaktadır.[231] Yine aktarılan bilgilere göre Amasya’da sıbyan mekteplerinde de hafız yetiştirilmektedir.[232] Ayrıca Merzifon’da da iki darülkurra, yetmiş darü’t-ta‘lim-i mekteb-i sıbyanın varlığından bahsedilmektedir.[233]

Evliya Çelebi Bitlis diyarından bahsederken her cami ve mescitte darülkurranın bulunduğunu ancak bilad-i Rum gibi müstakil darülkurraların bulunmadığını ama cami ve mescitlerdeki talebelerin sayısının yüksek olduğunu aktarmaktadır.[234]

Anlatımlarında Manisa’nın üzerinde duran Evliya Çelebi (1093/ 1682), bu şehirde dokuz adet darülkurradan ve her birinde yüz ila yüzeli arasında değişen sayılarda hafızlık çalışan öğrencinin varlığından söz etmektedir. Şehirdeki hafızlardan “Üç bin adem rical, sıbyan, nisvandan hafız-ı Kur’ân vardır” ifadesiyle Manisa’da üç bin hafızın varlığına dikkat çekmektedir.[235]

Tire şehrinde Sultan Selim Han’ın kurduğu darülkurrada haftada iki gün bütün hafız talebeler bir araya toplanıp Hafs ve İbn Kesir kıraatleri öncelikli olarak kıraat-ı seb‘a ve kıraat-ı ‘aşere üzere Kur’ân’ı hıfzettikleri aktarılmaktadır.[236] Tire vakfiyesini ele alan yazıda burada, bir öğreticinin öğrenci sayısının yedi ile sınırlandırıldığı ve haftada dört gün ders yapıldığı[237] belirtilmektedir.[238] Ayrıca

---

230 Çelebi, II, 97; Darülkurralar için ayrıca bkz. Zerrin, Köşklü, “Vakfiyelere Göre 17. ve 18. Yüzyıllarda Bir Eğitim Kurumu Olarak Osmanlı Darülkurraları”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* Sayı 14, Erzurum 2000, ss. 271- 278.

231 Abdî-zâde Yaşar, Hüseyin Hüsameddin (1358/ 1939), *Amasya Tarihi,* I-IV, Sadeleştirenler, Ali Yılmaz, Mehmet Akkuş, Amasya Belediyesi, Ankara 1986, I, 215- 218.

232 Hüseyin Hüsameddin, II, 265- 268.

233 Çelebi, *Seyahatname,* II, 206.

234 Çelebi, *Seyahatname,* IV, 65.

235 Çelebi, *Seyahatname,* IX, 42.

236 Çelebi, *Seyahatname,* IX, 88.

237 Selahattin, Yıldırım, *Vakıfnâme-i Şehzâde-i Civânbaht Hazret-i Sultân Selim (III. Selim Vakfiyesi),* Ekrem Matbaası, İstanbul 2004, s. 78.

238 Burada ilginç olan bir husus, öğrenci sayısının yedi ile sınırlandırılmasıdır. Günümüzde Türkiye Cumhuriyetin’de 2010 yılında yayımlanan hafızlık eğitim programına kadar Kur’ân

Konya darülhuffazlarında öğrenci sayısında kesin bir sınırdan söz etmek mümkün olmamakla birlikte Süleyman oğlu Selman, yaptırdığı darülhuffaza alınacak öğrenci sayısını on olarak belirtirken Hondi Hatun Darülhuffaz'ında ve Turgutoğulları'ndan Erdoğdu Bey'in Larende'de yaptırdığı darülhufazda öğrenci sayısı üç ile sınırlandırılmıştır. Talebe sayısının bu kadar az tutulmasında amaç hıfzın kavi olması ve sağlıklı bireyler yatiştirebilmek için öğreticilerin öğrencilere daha fazla vakit ayırabilmesi ve darülkurralara gidecek kursiyerlerin daha nitelikli yetişebilmesidir. Darülhuffazlarda öğrencilerin zihinlerinin berrak olduğu zaman dilimlerinde ezber yapmalarını sağlamak amacıyla dersler sabahın erken vakitlerinde işrak saatlerinde başlamaktadır.[239]

Osmanlı'da Anadolu sınırlarının dışındaki darülkurralardan da bahseden Evliya Çelebi, Mısır'da 370[240], Bağdat'ta altı[241], Kudüs'te yedi[242], Şam'da her birinde kıraat-ı seb'a, 'aşere ve takrîb kıraati tilavet olunan kırk adet darülkurra[243], Saraybosna'da toplamda sekiz yerde hafızlık yapıldığını ve kıraat-ı seb'a okunmakta olduğunu ancak hafızlarının fazla olmadığını[244] belirtmektedir. Evliya Çelebi (1093/ 1682) ayrıca Üsküp'te camilerin bünyesinde dokuz tane darülkurranın bulunduğunu ve halkın hıfza candan bağlı olmadığını vurgulamaktadır. Harameyn bölgesini gezmeyi ihmal etmeyen müellif Medine'de yedi, Mekke'de kırk yerde darülkurranın bulunduğundan ve bunlarda kıraat derslerinin de okutulduğundan bahsetmektedir.[245]

---

kurslarındaki sınıf mevcudu en az on beş olmalıydı. Bu bağlamda yer yer bir sınıfta 30 hafız adayının ders gördüğüne şahit olmak mümkündü. Yaklaşık beş saat süren resmi görev esnasında öğreticinin bu sayıdaki öğrencilerin derslerini dinlemesinin imkansızlığının yanında, onlara ilave zaman ayırması ve sosyal aktivite gibi unsurları gerçekleştirmedeki aksamalar kaçınılmazdı. Bizim de içinde görev yaptığımız komisyonun hazırladığı yeni programa göre öğrenci sayısı en az beşe kadar indirilebilecek. Bazı yasal sıkıntıların yanında Türkiye koşullarında alışılmamış bir durum olması nedeniyle bu program henüz uygulamaya geçememiştir.

239 Emin, Kılınç, Klasik Osmanlı Eğitim Kurumlarından Konya Darülhuffazları (XVII. Yüzyıl), *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 7(1): 18-43, 2008, s. 22.

240 Çelebi, *Seyahatname,* X, 129

241 Çelebi, *Seyahatname,* IV, 253.

242 Çelebi, *Seyahatname,* IX, 245.

243 Çelebi, *Seyahatname,* IX, 272.

244 Çelebi, *Seyahatname,* II, 250.

245 Çelebi, *Seyahatname,* IX, 641.

Anadolu'da, yukarıda sayılanlara ilaveten Bursa'da pek çok darülkurranın varlığını kayda almakla yetinen Evliya Çelebi, onlar hakkında fazla bilgi vermemektedir.[246] Gelibolu'da dokuz[247], Tekirdağ'da üç[248], Edirne'de pek çok darülkurranın varlığından ve bunlarda hafızlığa ilaveten çeşitli seviyelerde kıraat dersinin görüldüğünden ilaveten İbnü'l-Cezerî (833/ 1429) ve Şâtıbî'nin (790/ 1388) eserleriyle şiirler okutulduğundan bahsetmektedir.[249]

Evliye Çelebi'nin kayıtlarından anlaşıldığı üzere İstanbul'da "esnaf-ı hafızan-ı Kur'ân-ı Azîm"in sayısı 3000 kadarı bayan olmak üzere 9000'dir. Merasimlerde, "hafız ve hafızeler, ale'l-umum küheylan atlar üzerinde Feth-i şerif (Fetih Suresi) tilavet ederek Alay Köşkü dibinden geçerlerdi."[250]

Darülkurraların bir çeşidi de türbe darülkurralarıdır. Bazı kişiler, türbelerinde Kur'ân okunması adına vasiyette bulunarak bunun için vakfiyeler düzenlemişlerdir.[251]

Osmanlı'da Kur'ân ihtisas kurumları olarak görev yapan darülkurralar çeşitli seviyelerde bulunmaktaydı.[252] İlköğretim düzeyinde bulunan ve küçük çocuklara hafızlık yaptıran alt bölümdeki darülkurralarda hafızlığını başarı ile tamamlayan öğrenciler bir üst darülkurraya geçebilmekte ve orada kıraat ilmini öğrenmekteydiler.[253]

---

246 Çelebi, *Seyahatname,* II, 17.

247 Çelebi, *Seyahatname,* V, 162.

248 Çelebi, *Seyahatname,* VIII, 348.

249 Evliya Çelebi'nin aktarımlarına üzerinden Osmanlı devletinde bölgelere göre darulkurraların dağılımı ve bunların hangilerinde kıraat-ı seb'a ve 'aşere-i takrib ve tayyibe okutulduğu hakkında geniş bilgi için bkz. Evliya Çelebi, *Seyahatname,* II, 1, 2, 3, 14, 45, 51, 97, 107, 126, 164, 206, 242; III, 5, 9, 18, 107, 214, 251; IV, 13, 27, 65, 218, 253, 324, 351; V, 5, 35, 51, 63, 66, 115, 149, 151, 153, 162, 167, 170, 187, 188, 196, 205, 208, 267, 275, 276, 278, 297, 308, 310; VI, 57, 63, 91, 95, 102, 108, 144, 147, 237, 246, 251, 256, 260, 270, 289; VII, 20, 25, 67, 216, 231, 146, 258, 296, 300, 314; VIII, 26, 38, 58, 71, 88, 131, 145, 290, 308, 320, 348; IX, 36, 42, 51, 52, 70, 88, 147, 214, 220, 245, 272, 311, 400; X, 4, 110, 129, 140, 159, 163, 412, 420.

250 Çelebi, *Seyahatname*, I, 524; ayrıca bkz. Bozkurt, "Darülkurra", VIII, 544; "Hafız", XV, 76.

251 Bozkurt, "Darülkurra", VIII, 545.

252 Ziya, Kazıcı, *İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi,* Kayıhan Yayınları, İstanbul 2001, s. 375.

253 Caner, Arabacı, *Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri,* Konya Odası Kültür ve Eğitim Yayınları, Konya 1998, s. 127.

Alt düzeydeki darülkurralarda, ihtiyat ve huffaz olmak üzere iki sınıf bulunmaktaydı. Bunlardan ihtiyat sınıfının işlevi hafızlığa hazırlamaktı. Huffaz sınıfında ise hafızlığa ilaveten tecvit ve hüsnü hat dersleri verilmekteydi.[254] Darülhuffazlar Osmanlı'nın klasik eğitim sistemlerinden bir tanesiydi. Her kurum gibi onun da işleyiş kuralları bulunmaktaydı. Mektebi bitiren 9 ila 11 yaş aralığındaki öğrenciler bu kurumlarda eğitime alınırlardı. Kur'ân-ı Kerim ve tecvit eğitimine ilaveten bütün Kur'ân'ın ezberletilmekteydi. Buradan mezun olanlar üst birim olan darülkurralara gitmekteydi. Darülhuffazların yapımı ve işleyişi için devlet para harcamamaktaydı. İhtiyaçlar hayırsever vatandaşların buraya bağışladıkları gayr-i menkullerden elde edilen gelirlerden karşılanmaktaydı.[255]

Huffaz sınıflarında hafızlık eğitimi şu şekilde özetlenebilir: Okula devam eden öğrenci okumayı biraz çözdüğünde babası ve hocası tarafından alınan karar ile hafızlığa başlatılmaktaydı. Bu aşamadan sonra her gün biraz daha artırılmak kaydıyla ilk başlarda öğrenciden yarım sayfa ezberlemesi istenmekteydi. İlerleyen zamanlarda günde iki belki üç sayfa ezberleyebilenler bulunmaktaydı. Hıfzedilen sayfalar her sabah genel dersler başlamadan önce hocaya arz edilmekteydi.[256]

Hafızlık süresinin çocuğun öğrenim gücüne göre değiştiği bu okullarda hafızlık için bir ila dört yıl arasında değişen süreçlerden bahsedilmektedir. Hafızlığını bitiren öğrenciler için *"hafızlık merasimi"* yapılmaktaydı. Bu törenlerden birini Konya öğretmenlerinden İsmail Zühtü şu şekilde aktarmaktadır: "Hafızlığını bitiren öğrencinin babası önce hocasına dişinden tırnağına kadar bir elbise yaptırır ve biraz daha zengin ise bir kat da iç çamaşırı gönderir. Şayet fakir ise hocanın hakkı kalmamak üzere hiç olmazsa ayağına bir ayakkabı olsun tedarik eder. Hali ve vakti yerinde ise yemekler yapılır, bildik hocalar davet olunarak yenilir, içilir, dualar tilavet olunur.

Hıfzı ikmal eden çocuk gayet güzel giyinir, başına taze ve temiz bir abani sararak omzuna bir şal örter. Yanında hafız namzetleri olan birkaç refikıyla sıra ile bütün mektepleri dolaşarak hocanın kulağına eğilir. Yavaşça bir sır tevdi ediyormuş gibi kimseye asla duyurmayarak hocayı, "Hocam, ….Efendinin mahsus selamı var. Yarın sabah, bizde yemeğe, öğle üzeri de …. Camiine buyuracaksınız. Dua var." diye davet eder. Bir mektebe davetçi hafız geldi mi, hocanın susturamadığı o büyük

---

254 Hamit, Er, *Osmanlı Devletinde Çağdaşlaşma ve Eğitim,* Rağbet Yayınları, İstanbul 1999, s. 30.

255 Kılınç, a.g.e., s. 18.

256 Arabacı, a.g.e., s. 128.

gürültü birden bire kendiliğinden kesiliverirdi. Artık bütün talebelerin nazarı hafızda. Hafızın boynuna, sarığına, kundurasına, yüzüne bakarak açıktan açığa gıpta ederlerdi. Çünkü o hafız olmuş mektebe veda ediyordu. Ah ne olurdu, onlar da hafız olsalardı da onlar için bir çile demek olan şu darü'l-azabtan kurtulsalardı. Ah o günleri görecekler mi idi? Hepsinin kalbinde yeni yeni ümitler canlanır, herkes dersine yeniden sarılırdı. Hele o mektebin hafız namzetleri onu (hafız davetçiyi) görünce olanca kuvvetleriyle yeni ve taze hevesle iki büklüm olurcasına Kur'ân-ı Kerim'ler üzerine eğilip doğrulmaya başlarlardı.

Hafızlık töreninin yapılacağı gün, sabah dua hangi camide okunacaksa hafızın babası ve akrabalarından üç- beş erkek giderek büyük kazanları, güğümleri hazırlarlardı. Çünkü, hafız içerde Kur'ân okurken camiye gelen herkese ve hocalara bardak bardak şerbet dağıtılırdı. Bu arada "ulu cami"nin muhtelif yerlerine ateşler, buhurdanlıklar konarak öd ağacı, günlük vs. gibi maddeler yakılıp çevreye güzel kokular yayılırdı. Bir taraftan bu işler yapılırken diğer taraftan da hafız vakit gelince, Kur'ân-ı Kerim'den Amme cüzünü ezbere okur, şayet yanılırsa tashih etmek üzere yanına birkaç hafız namzedi veya hafız oturtulurdu. Okuyuş sonra çocuklardan güzel sesli biri tarafından aşr-ı şerif çekilir, şerbetler dağıtılır, dualar edilirdi. Sonra herkes yavaş yavaş dağılır, dışarıda kadınlar, hafızın validesini tebrik edip "biz de evladımızı hafız yapalım" derlerdi."[257]

Hafızların gündemde olduğu zamanlar, sadece merasim anları değildi. Önemli toplantı ya da törenlerde hafız yetiştiren kurumların talebeleri, sesleri ya da bülbül sedeları ile aranan insanlardı.[258]

Darülkurralar genel itibari ile camilerin yanına inşa edilmekteydi. Bunda okutulan ilimlerin camilere yönelik olmasının yanında "kari" ve cami görevlilerinin[259] de bu kurumlardan yetişmesinin etkisi bulunmaktaydı.[260]

---

257 İsmail, Zühtü, *"Konya'nın Eski (Mahalle Mektebleri) Hayatından: Bundan On- Onbeş Sene Evvelki Mekteblerde Usul-i Terbiye ve Tedris",* y.y., Konya 31 Kanunu Sani 1334, s. 69'dan naklen Arabacı, a.g.e., s. 128- 130.

258 Arabacı, a.g.e., s. 130; XIX. Yüz yılda Konya'da 29 ya da 28 adet dârülhuffazın varlığından bahsedilmektedir. Bilgi için bkz. İbrahim, Kutlu, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Konya Medreseleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 1992, s. 41.

259 Osmanlı'da din görevlilerinin konumu için bkz. Ahmet, Akın, "Osmanlı'da Din Görevlisinin Konumu Üzerine Değerlerndirme (Bursa Örneği)", *KSÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 8 (2006), ss. 65- 104.

260 Ziya, Kazıcı, *Osmanlıda Eğitim- Öğretim,* Bilge Yayınları, İstanbul 2004, s. 132- 133.

Temel eğitim kurumu olarak görev yapan ve köylere kadar yayılan sıbyan mekteplerinin programı Kur'ân ağırlıklıydı.[261] Abbasiler döneminde küttab adıyla bilinen bu okullar Osmanlılar döneminde sıbyan mektebi ismiyle anılmaktaydı. Mekteplerin ilk örneği olan küttabda sadece erkek çocuklar öğrenim görürken Osmanlılar devrinde kız çocukları da erkek çocuklarla birlikte bu mekteplere devam etmekteydi.[262] Osmanlılar döneminde Darülkurralara ilaveten bu kurumlarda da hafız yetiştirilmekteydi.[263] Sıbyan mekteplerini Kur'ân dersi açısından darülkurralardan ayıran fark Kur'ân'ın okunuşu, ezberlenmesi ve belki biraz vücuhat eğitimi verilirken ancak kıraat alanında daha köklü ve esaslı bir eğitim verilmemesidir.[264] Lâli Zade Abdülbaki Efendi'nin Eyüp'te yaptırmış olduğu mektep için kendi eliyle yazdığı ve mektepte muallim kürsüsünün üstüne asılı olan aşağıda zikredilecek beyit, aslında sıbyan mekteplerinde de Kur'ân'ın vücuhatları ile okutulduğunu göstermektedir.

Bu mektepte telemmüz eyliyen etfale lütfeyle

İlimde, marifette eyle ya Rab faik ül'akran

Kelamullah'ı hıfze sa'yedenler kalmasın mahrum

Vücuhatü kıraatile olsun hafızı Kur'ân[265]

Osmanlı eğitim sisteminin omurgasını oluşturan medreseler[266] bu dönemde sıbyan mektebinden sonra orta, lise, yüksek okul, lisans ve lisansüstü eğitime tekabül eden bir eğitim kurumu[267] olarak işlev görmüşlerdir. Söz konusu medreselerin[268] bir

---

261 Cemil, Öztürk, "Osmanlılar", *DİA,* İstanbul 2007, XXXIII, 565- 566.

262 Baltacı, "Mektep", XXIX, 6- 7.

263 Hüseyin Hüsameddin, a.g.e., I, 265- 268.

264 Osman, Ergin, *Türkiye Maarif Tarihi,* I-II, İstanbul Mektepleri ve İlim, Terbiye ve San'at Müesseseleri Dolayısiyle, İstanbul 1977, I, 169.

265 Ergin, I, 169.

266 Öztürk, "Osmanlılar", XXXIII, 566.

267 Mehmet, İşpirli, "Medrese", *DİA,* Ankara 2003, XXVIII, 327.

268 XX. Yüzyılın başlarında ve Osmanlı'nın son dönemlerinde Medreselerin basında yer alış durumları için bkz. Ramazan, Boyacıoğlu, "*Beyanü'l-Hak'ta Ulema, Siyaset ve Medrese",* eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/214.

kısmında darülkurra bölümleri bulunmaktaydı.[269] Süleyman Paşa Medresesi (İznik)[270], Hayrettin Paşa Medresesi (Midilli)[271], Şehzade Medresesi (İstanbul)[272], Selimiye (Edirne)[273] , Atik Valide (İstanbul)[274], Feyzullah Efendi Medresesi (İstanbul)[275] bunlardan bazıları olmakla birlikte Evliya Çelebi'nin aktarımlarından özellikle İstanbul'un büyük camilerinin bünyesinde de müstakil olanların dışında darülkurraların bulunduğu anlaşılmaktadır.[276]

Osmanlılar'da öğrenciler hafızlığa başlamadan önce ilk olarak Kur'ân'ı öğrenirlerdi. el-Cabirî İbtisam'ın aktardıklarına göre bu aşamada öğrenciler harfleri yazmayı öğrenerek evvela besmeleyi ya da Kur'ân'dan bir ayeti yazarlardı. Bu usule "Reşime" adı verilmekteydi. Sonra Fakî (ya da Fakiy) adı verilen üstaz öğrencinin imlalarını kontrol eder ve gerekli düzeltmelerden sonra ikinci aşamada kendisinden Fatiha Suresini yazmasını isterdi. Fatiha'dan sonra Nas Suresi yazdırılırdı. Böylece Nas Suresinden başlayarak öğrenci hıfzla birlikte Nebe Suresi ile Amme cüzü bitinceye kadar devam ederdi.

Amme cüzü bitince Mürselat Suresi'nden başlayarak Tebareke Suresi'ne doğru yazım ve ezberleme işlemi devam ederdi. Bütün cüzlere bu şekilde devam ederek Bakara Suresini de ezberleyerek hıfzını tamamlamış olurdu.[277]

Öğrencinin hıfzı bittiğinde ziyafet düzenlenir ve arkadaşları kendisini tebrik ederlerdi. Bu aşamadan sonra öğrencinin önüne iki seçenek sunulurdu. Bunlardan

---

269 Ahmet, Gül, *Osmanlı Medreselerinde Eğitim- Öğretim ve Bunlar Arasında Darülhadislerin Yeri,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997, s. 37.

270 Gül, a.g.e., s. 37.

271 Gül, a.g.e., s. 107.

272 Gül, a.g.e., s. 121.

273 Gül, a.g.e., s. 181.

274 Gül, a.g.e., s. 184.

275 Mübahat S., Kütükoğlu, *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2000, s. 264.

276 Çelebi, *Seyahatname,* I, 524.

277 el-Cabirî İbtisam, ag.e., s. 11- 12. yazarın verdiği dipnotların yetersizliği nedeniyle ilgili eserlerden bilgiler tashih edilemediği için Osmanlı oluşan klasik sistemin tersine bir ezberin varlığı konusu yeterince araştırılamamış ve hakkında yorum yapılamamıştır. Sadece anlatımındaki karışıklıktan anladığımız kadarı ile her cüzün sonundan başlanan klasik sistem ezber şeklini, o cüzü bitirinceye kadar başka cüzden ezber yapmamak şeklinde yorumladığı kanaatindeyiz.

birincisi ilim yolunu bırakarak başka bir işe başlamak; ikincisi ise bu yolda devam etmek olurdu. Şayet ikincisi tercih edilmişse, öğrenci hafızlığını Bakara'dan Nas'a kadar hocasına dinletirdi. Hafızlığı kuvvetli ise yine iki seçenek sunulmaktaydı; burada kalıp hafız yetiştirebilir ya da ihtisas bölümüne devam ederek kıraat ve diğer ilimleri öğrenebilirdi.

Hafızlık aşamasında öğrenciler günlük iki merhaleden geçmekteydiler. Birincisi olan "imla" bölümünde öğrenci, ezberleyeceği bölümü yazıya geçirmektedir. Yazıya geçirdiği bölüm hoca tarafından kontrol edildikten sonra öğrenci ezberleme aşamasına geçmektedir. Ezber aşamasından sonra talebe ezberlediği bölümleri hocasına dinletir. Şayet ezberi kabul görmüş ise levhasında yazılı olan ezberi siler ve sırada hıfzedeceği bölümü yazmaya başlar. Bazı zeki öğrenciler daha yazım aşamasında yazarken bölümü ezberleyebilmekteydiler.

Öğrenciler, derslerini yazarken, zeytin ağacından yapılan, yirmi beş santim eni ve bir metreye yakın uzunluğu bulunan levhaları kullanmaktaydılar. Kalemler, kamıştan yapılmıştır ve bir kalemin uzunluğu 10 ila 15 cm arasında değişmektedir. Kalemler, ucu bilendikten sonra kullanılır hale getirilmekteydi. Mürekkepliğe gelince *"ed-devat"* adıyla bilinmekte ve çömlekten yapılmaktaydı. İçerisine yün koyulduktan sonra mürekkep katılmakta ve yazı yazılacağı zaman üzerine su ilave edilmekteydi.

"es-sumuğ" mürekkebe verilen isimdi ve koyun yününden elde edilmekteydi. Koyun yünü ilk önce yakılmakta sonra külleri mürekkepliğe konulmakta ve yine yazı yazılacağı zaman üzerine su ilave edilmekteydi.

"et-Tîne" silgi yerine kullanılan sarı bir toprağın adıdır. Talebe bunun üzerine su döker ve tahtasını silmek için kullanırdı. Sonra tahtayı güneşe bırakarak kurumasını bekler ve kuruduktan sonra tekrar yazım işlemine başlardı.[278] Ayrıca silme işlevini görecek silgi de bulunmaktaydı.[279]

---

278 el-Cabirî İbtisam, a.g.e., s. 11- 13. Yazarın ilgili toprağın Mısrata'da bulunamayıp şehir dışından getirtildiğine dair verdiği bilgilerden, bu uygulamanın araştırıldığı esas yörenin o dönemde Osmanlılar'a bağlı olan şimdiki Libya bölgesi olduğunu anlamaktayız.

279 el-Cabirî İbtisam, a.g.e., s. 13.

Osmanlı devletinde sıralanan kurumların dışında sadece kız çocuklarına eğitim veren ve hafız yetiştiren mektepler de bulunmaktadır. Bu okullar, sıbyan mektebini tamamlamış on yaş[280] ve üzeri kız çocuklarına eğitim verdiği için "kadın mektebi" olarak isimlendirilmişlerdir. Öğreticiliğini, kamil bir hafızlığa sahip, ilahi ve kasidelere müzik kuralları çerçevesinde hakim olan olgun bayanların yaptığı bu mektepler, eğitim veren hanımların kendi evlerini bu öğretime açmalarıyla ortaya çıkmıştır.

Mektebe, Kur'ân'ı ezberlemek, hat ve musiki dersleri almak isteyenler arasından sesleri müsait ve musikiye kabiliyeti olan kişiler seçilmekteydi. Eğitici hanımlar kendilerinden sonra yetkili olduklarını düşündükleri bayanları kendi yerlerine vekil bırakmaktaydılar.[281] Genel manada Osmanlı devletinde usta çırak ilişkisi ile devam eden sistemde kurumlardan ziyade öğretim faaliyetleri, öğretici temeline dayanmaktadır. Müderrislerin belirleyici unsur olduğu bu anlayış İslam dünyasında teşekkül eden bir gelenek olarak Osmanlılarda da devam etmiştir. Bu konuda en çarpıcı örnek icazetnamelerde görülmektedir. Verilen icazetnamelerde medresenin adı geçmezken müderrislerin ve onlardan öğrenilen derslerin ve kitapların ismi zikredilmektedir.[282] Yani icazeler çoğunlukla okulun adından ziyade öğretmenin adına çıkarılmaktaydı. Medreselerin teşkilatlanmasından sonra dahi şöhretli kişi ve bilginlerin özgeçmişlerinde, öğrenim gördükleri medrese isimlerinden çok öğretmenlerinin isimleri yer almıştır.[283]

Yukarıda zikredilen bilgiler, Osmanlı'da hafızlığın ihtisas manasında darülkurralarda sürdürüldüğüne işaret etmekle birlikte farklı eğitim kurumları adı altında da aynı eğitimin devam etiğini göstermektedir.

---

280 İrfan, Başkurt, *Din Eğitimi Açısından Kur'ân Öğretimi ve Yaz Kur'ân Kursları,* DEM, İstanbul, 2007, s. 71; mekâtibi ibtidaiye okullarında dört yıllık öğrenimden sonra hıfza devam edildiğine dair bilgi için bkz. Gotthard, Jaschke, *Yeni Türkiye'de Kur'ân-ı Kerim Kursları,* Çev. Arsan Nimet, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1973, s. 48.

281 Başkurt, a.g.e., s. 71.

282 Bkz. Mehmet, İşpirli, "Müderris", *DİA,* İstanbul 2006, XXXI, 468.

283 Fazlur Rahman, *İslâm,* Çev., Mehmet Dağ, Mehmet Aydın, 6. bs., Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2000, s. 259.

1.6. Cumhuriyet Dönemi Hafızlık

Osmanlı eğitim sisteminde XVI. asırda başlayan aksaklık ve tıkanma bütün müesseselerde olduğu gibi medreselerin işleyişini de geniş ölçüde etkilemiş ve ihtiyaçlara cevap veremeyecek duruma gelmesine neden olmuştur. Mesleki ve idari alanlarda ihtiyacın karşılanabilmesi için XVII. asrın sonlarından itibaren XIX. ve XX. asır başlarına kadar modern usullerde eğitim veren mektepler açılmıştır. Bu intikalde dini alan da diğerleri gibi olumsuz etkilenmiş hatta büyük ölçüde kopukluklar yaşanmıştır.[284]

Geleneksel eğitimi temsilen devam eden sıbyan mektepleri ve medreseler, eğitimin tek elde birleşmesini ifade eden Tevhid-i Tedrisat'a kadar çeşitli el değiştirmelere rağmen bazen Evkaf'a bazen de Meşihat'a bağlı olmuşlardır.[285] Tevhid-i Tedrisat'la birlikte medreselere kıyasla Darulhuffaz'lar da kapatılmıştır.[286] 3 Mart 1924'te Şer'iyye Vekâleti kaldırılmış ve yerine Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur.[287] Dolayısıyla bu tarihten itibaren darülkurralar ve hafızlık Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde yaygın din eğitimi içerisinde Kur'ân kurslarında varlığını devam ettirmiştir.[288]

Darülkurralar Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 2. maddesi gereğince bütün okullar gibi Maarif Vekâleti'ne bağlanmak istenmişse de dönemin Diyanet İşleri Başkanı Rıfat Börekçi bunların birer ihtisas kursu olması hasebiyle Diyanet'e bağlı olarak eğitime devam etmeleri gerektiği noktasında ısrarcı davranmıştır. Ancak

---

284 Nuri, Gürgür, "Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı (İzmir 4- 6 Aralık 1998 Tebliğler),* Yayına Hazırlayanlar, Fahri Unan, Yücel Hacaloğlu, Ankara 1999, s. 15- 16.

285 Recai, Doğan, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Tevhid-i Tedrisat Çerçevesinde Din Eğitim-Öğretimi ve Yapılan Tartışmalar", *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı (İzmir 4- 6 Aralık 1998 Tebliğler),* Yayına Hazırlayanlar, Fahri Unan, Yücel Hacaloğlu, Ankara 1999, s. 229; ayrıca bkz. Şükrü, Öztürk, "Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Yaygın Din Eğitimi ve Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri", *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı (İzmir 4- 6 Aralık 1998 Tebliğler),* Yayına Hazırlayanlar, Fahri Unan, Yücel Hacaloğlu, Ankara 1999, s. 402.

286 Tevhid-i Tedrisat öncesi aşamalar ve uygulanışı ile ilgili geniş bilgi için bkz. Doğan, a.g.e., s. 240.

287 Doğan, a.g.e., s. 277.

288 Bkz. Halis, Ayhan, "Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimine Genel Bakış", *AÜİF Dergisi,* Özel Sayı, Ankara 1999, s. 250.

bunlar zamanla Kur'ân okumanın öğretildiği okullar haline gelmişlerdir. Kıraat ilmindeki ihtisaslaşma bireysel gayretler çerçevesinde devam etmiştir.[289]

Kıraat ilminin bu şekilde kesintiye uğraması sonrasında kıraat ilminin yok olacağı endişesini taşıyan Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür ve arkadaşları çözüm arayışı içerisinde Mısır ya da Suudi Arabistan gibi ülkelerden hoca getirmeyi düşünmüşlerdir. Bu çerçevede fikri sorulan Üsküdarlı Ali Hoca Efendi, Trabzon'un Of ilçesinin Uğurlu Köyü'nde yaşayan Mehmet Rüştü Aşıkkutlu Hoca'nın bu görev için yeterli donanıma sahip olduğunu belirtmiştir. Görüşmeler sonucunda ilk aşere, takrib ve tayyibe kursu Of'un Uğurlu beldesinde açılır ve normalde kurs süresi bir buçuk ila iki yıl arasında değişmesine rağmen hoca efendinin kendine has yöntemi sayesinde eğitim süresi dört ayda tamamlanmıştır.[290] 1974 yılında Diyanet İşleri Başkanı Tayyar Altıkulaç döneminde Mehmet Rüştü Aşıkkutlu Hoca Ankara'ya getirtilerek ikinci bir kurs düzenlenmiştir.[291] Sonrasında Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı İstanbul Haseki Eğitim Merkezi'nde 1976'dan bu yana devam eden üç yıllık aşere, takrîb ve tayyibe kursları açılmıştır. Buradaki eğitim, tarihteki darülkurraların eğitim sistemleriyle benzerlik arz etmektedir.[292]

Cumhuriyet döneminde, Kur'ân kursları, 50 milletvekilinin verdiği bir takrirle[293] "on hafız muallimi" için 1925 yılında bütçeye konulan[294] 50. 000 liralık[295] ödenekle başlamıştır.[296] 1948- 1950 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı yapan

---

289 Bozkurt, "Darülkurra", VIII, 545.

290 Mehmet, Günaydın, *Karadeniz Güneşi Reisü'l-Kurra Mehmet Rüştü Aşıkkutlu'nun Hayatı ve Din Eğitimine Katkıları,* y.y., Kahramanmaraş 2004, s. 88, 90. (25 Mayıs 2003 tarihinde Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi "Mehmet Rüştü Aşıkkutlu Anısına" düzenlenen sempozyuma konuşmacı olarak katılan Yaşar Tunagür'ün hatıratından naklen).

291 Günaydın, a.g.e., s. 94- 107.

292 Bozkurt, "Darülkurra", VIII, 545.

293 Mehmet, Bulut, "Kuruluşunun 74. Yıl Dönümü Münasebeti İle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kronolojisi", *Diyanet İlmi Dergi,* 1998/ 34/ 1, s.102.

294 Ayşe, Sucu, "Kur'ân Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretimi", *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı (İzmir 4- 6 Aralık 1998 Tebliğler),* Yayına Hazırlayanlar, Fahri Unan, Yücel Hacaloğlu, Ankara 1999, s. 436.

295 Bulut, a.g.e., s. 102; 1928- 1930 arası Kur'ân kurslarındaki gelişme seyri için bkz. Hasan Hüseyin, Ceylan, *Cumhuriyet Dönemi Din Devlet İlişkileri,* 2. bs., Risale Yayınları, İstanbul 1990, II, 262; Cahit, Baltacı, *"Türk Eğitim Sisteminde Kur'ân Kurslarının Yeri",* Kuran Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik, Ensar Neşriyat, İstanbul 2000, s. 16.

296 Sucu, a.g.e., s. 436; ayrıca bkz. Mustafa, Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", *UÜİF Dergisi,* 1998/ 7/ 7, s. 264; 1934- 1950 yılları arasında Kur'ân

Tahsin Banguoğlu'ndan aktarımda bulunan Mustafa Öcal, 1940'lı yıllarda din görevliliğini ifa edecek kişilerin kalmadığını Banguoğlu'nun "Beş- on ayet ezberleyen "din adamı" geçiniyor; bunlara da "Hademe-i Hayrat" adı veriyorlar." ifadesi ile belirtmektedir.[297]

Bu yıllarda öğretici ve görevli yetersizliğine paralel olarak hafızlık öğrencilerinde de azalma gözlemlenmektedir. 1926 yılında hafızlığa başlayan Kutuz Hoca, kendi döneminde birlikte hafızlık yaptıkları kişi sayısının 50 -60 civarında olduğunu ifade etmektedir.[298] Hafız yetiştirme hizmetlerinin gönüllülük esasına dayandığı dönemlerde hoca efendinin geçimi köylülerin gıda cinsinden yardımlarıyla sağlanmaktaydı. Kutuz hoca kendi döneminde öğrencilerin neredeyse tamamının fakirlik sebebiyle hocalarına herhangi bir hediye takdiminde bulunamadıklarından söz etmektedir.[299]

1933- 1934'te dokuz adet resmi Kur'ân kursunda 231 öğrenci öğrenim görürken 1947- 1948'de kursların sayısı doksan dokuza, öğrenci sayısı da 5751'e yükselmiştir.[300] Ara kesintilerden sonra 1950'de Kur'ân kursları hızlı bir yükselişe geçmiş ve 127 resmi kursta 8706 öğrenci okurken 1980'de kurs sayısı 2730'a, öğrenci sayısı da 80.911'e yükselmiştir. 1994- 1995 öğretim yılında 5483 kursta eğitim gören 193.528 öğrenciden 21.475'i (%35,2'si kız) hafızlığa çalışırken, 172.053'ü (%70,40'ı kız) yüzünden okumayı öğrenenlerden oluşuyordu. Bu öğretim yılında 3208 erkek, 827 kız öğrenci hafızlık belgesi almaya hak kazanmıştır. 1997'de kesintisiz eğitime geçilmesiyle birlikte kurs sayısına paralel olarak öğrenci sayısında da azalmalar olmuştur.[301]

---

kurslarının gelişim seyri için bkz. Süleyman Hayri, Bolay, Mümtaz, Türköne, *Din Eğitimi Raporu,* TDV Yayınları, Ankara 1995, s. 124; Şaban, Sitembölükbaşı, *Türkiye'de İslam'ın Yeniden İnkişafı,* İSAM Yayınları, Ankara 1995, s. 88.

297 Mustafa, Öcal, "Dünden Bugüne Din Görevlileri ve Mesleki Yeterlilikleri", *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu"* (28- 29 Mayıs 2002), Araştırma Bilimsel Eserler Serisi 3, İlahiyat Bilimleri Vakfı Yayınları, Kayseri 2003, s. 52.

298 Mustafa, Kara, *Kutuz Hoca'nın Hatıraları,* Dergah Yayınları, İstanbul 2000, s. 36- 37.

299 Kara, a.g.e., s. 40- 41; kendi döneminde yöresel deyimle *"dinlenme"* denilen hafızlık merasiminde özellikle hafızların Kur'ân'ı baştan sona ezbere okuma süreçleri ile ilgili Kutuz Hoca'nın aktarımları için bkz. Mehmet Yahya, Kutluoğlu, *Topal Hoca (Hacı Lekur) Mehmet Hanefi Kutluoğlu,* Dernekpazarı Köyleri Kültür ve Dayanışma Vakfı, İstanbul 2004, s. 34 vd.

300 Mustafa, Çağrıcı, "Kur'ân Kursu", *DİA,* Ankara 2002, XXVI, 424.

301 Çağrıcı, "Kur'ân Kursu", XXVI, 424- 42; ayrıca bkz. Öcal, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi,* s. 266; Kur'ân kurslarında yüzünden okuyan ve hafızlık yapan öğrencilerin yıllara göre dağılımı için bkz. Yaşar, Yürük, *Kur'ân Kursu Öğrencilerinin Psiko-*

1965 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında çıkan 633 Sayılı Kanun sonrasında Kur'ân kursları bir yönetmeliğe kavuşmuş ve ilerleyen yıllarda bu yönetmelik üzerinde değişiklikler ve ilaveler yapılarak nihayetinde 16 Kasım 1990 tarih ve 20697 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan DİB Kur'ân Kursları Yönetmeliği ile Kur'ân kursları gelişimini sürdürmüştür. Bu yönetmeliğin 10. Maddesi uyarınca Kur'ân kurslarının başlıca görevleri arasında "hafızlık yaptırmak" bulunmaktadır.[302]

1970 -1993 yılları arasında Kur'ân kurslarında yetişen ve hafızlık diploması alan öğrenci sayısı 30.000[303] civarında iken şu an itibari ile 01.01.1975 – 07.07.2011 tarihleri arasında hafızlık belgesi almaya hak kazanan öğrenci sayısı 65.558'i erkek, 30.116'sı bayan olmak üzere toplamda 95.674 kişi olarak belirtilmektedir.[304]

Türkiye Cumhuriyeti'nde günümüzde sunulan hafızlık hizmetleri ile ilgili geniş bilgi ikinci bölümde verilecektir.

Sosyal Problemleri, Basılmamış yüksek Lisans Tezi, Samsun 1992, s. 12 vd; ayrıca Samsun ve Giresun illerinde hafız yetiştiren öğretici ve hafızlığa çalışan öğrencileri için bkz. Ali Rıza, Aydın, *Kur'ân Kursu Öğreticilerinin Mesleki Problemleri,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 1991, s. 39 vd.

302 M. Faruk, Bayraktar, *"Beklentilerin Doğrultusunda Öğrencilerin Yönlendirilmesi",* Kur'ân Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik, Ensar Neşriyat, İstanbul 2000, s. 157.

303 Bozkurt, "Hafız", XV, 77.

304 Diyanet İşleri Başkanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü.

İKİNCİ BÖLÜM:

GÜNÜMÜZDE KUR'ÂN-I KERİM HIFZI

İKİNCİ BÖLÜM: GÜNÜMÜZDE KUR'ÂN-I KERİM HIFZI

Günümüzde Kur'ân-ı Kerim hıfzını, bir tez çalışması çerçevesinde ve zamanında tüm dünya ülkelerinde incelemenin imkansızlığı ortadadır. Buradan hareketle belli ülkelerin tercih edilmesi zorunlu hale gelmişti. Doğru adımı atmak için hangi ülkeler seçilmeliydi? Konu ile ilgili araştırmalar bizi Mukayeseli Eğitim Bilimi'ne ve Din Eğitimi'ne yönlendirmiştir. Bu bilimlerde yapılan çalışmalardan hareketle geniş çaplı iletişim, inceleme ve sorgulamalar yapılarak sonuçta hafızlık uygulamaları konusunda bölgelerinde model olma özelliğine sahip ülkeler tercih edilmiştir.

Körfez ve Ortadoğu ülkeleri adına model olması için Suudi Arabistan, Ürdün ve Suriye; Kuzey Afrika İslam ülkeleri adına Mısır; Orta ve Güney Afrika İslam ülkelerine model olarak Sudan; Pasifik ve Uzakdoğu İslam ülkeleri adına Endonezya, Malezya ve Singapur ve Avrupa ülkeleri adına Belçika ve Fransa ele alınacaktır.[305] Yukarıda sıralalanan ülkelere gitme amacı sadece doktora tezini hazırlamak içindir.

2.1. Müslüman ve Arap Olan Ülkeler

Müslüman toplumların tamamında hafız olmak önemli bir mertebe kabul edilmekle birlikte nasıl hafız olunacağı konusu milletlere göre farklılık arz etmektedir. Kur'ân-ı Kerim'in dili Arapça olduğu için Araplar, Mekki Sureler'i

---

305 İlgili ülkelerde din eğitimi ve dinin devlet-toplum çerçevesindeki yeri konusunda geniş bilgi için bkz. Rahmi, Demiral, *Suudi Arabistan'daki Yüksek Okullarda Din Öğretimi,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1990; Ahmet Turan, Arslan, "Malezya'da Din Eğitimi ve Arapça Öğretimi", *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Sayı 13- 15, İstanbul 1997; İsmail Hakkı, Göksoy, "Endonezya" *DİA,* İstanbul 1995, XI, 192- 209; İsmail Hakkı, Göksoy, "Malezya" *DİA,* Ankara 2003, XXVII, 486- 493 Hilal, Görgün, "Mısır", *DİA,* Ankara 2004, XXIX, 580- 584; ayrıca bkz. Abdurrahman, Dodurgalı, "Diğer İslam Ülkelerinde Din Eğitimi", *Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı (İzmir 4- 6 Aralık 1998 Tebliğler),* Yayına Hazırlayanlar, Fahri Unan, Yücel Hacaloğlu, Ankara 1999, s. 145- 178; Türkî Cumhuriyetlerde ve Balkan Ülkelerinde Din Eğitimi için ayrıca bkz. Mustafa, Erdem, "Türk Cumhuriyetlerinde Din Eğitimi (Dünü- Bugünü)", *Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı (İzmir 4- 6 Aralık 1998 Tebliğler),* Yayına Hazırlayanlar, Fahri Unan, Yücel Hacaloğlu, Ankara 1999, s. 101- 131; Ömer, Turan, "Balkan Ülkelerinde Din Eğitimi", *Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı (İzmir 4- 6 Aralık 1998 Tebliğler),* Yayına Hazırlayanlar, Fahri Unan, Yücel Hacaloğlu, Ankara 1999, s. 133- 144.

ezberlerken son derece edebî olan bir şiiri belagatine zarar vermeden hafızaya almak gibi yahut da Medeni Sureler'i hıfzederken her ayrıntısı özenle seçilmiş bir kıssa, bir hikayeyi dikkatle dinleyip aktarmaya çalışmak gibi ezberleyebilmektedirler. Dolayısıyla hafızlık, Müslümanın hayatını iyileştirebilecek ayetleri eksiksiz hatırlamayı ve onlara hakim olmayı beraberinde getirme ihtimali olduğu için kamil bir mümin olmanın basamaklarından kabul edilebilmektedir.

Arap toplumunda hafız olmak için günlük hayattan kopup ayrıca zaman ayırmak yaygın değildir. Bir yandan hayat devam ederken diğer yandan çok da düzenli olamayan Kur'ân hıfzı ilerlemektedir. Hafızlığın tamamlanma süresi ile ilgili bir sıkıntı yoktur. Çünkü o, hayatı engelleyen, bazı planların ertelenmesine sebebiyet veren bir unsur değildir. Aksine "Dünya meşguliyetleri beni alıp götürmüşken Allah'ın kelamından bu günüme neler katabilirim? O'nunla nasıl ferahlayabilirim?" şeklinde bir bakış açısı ile görev olmaktan çıkan hafızlık, günlük hayata renk katan, onu heyecanlı kılan bir meşgaledir.

Öğrencinin bir günde ne kadar ezber yapacağı ilke olarak belirlense bile uygulamada sıkı bir takip söz konusu değildir. Yatılı olmayan talebelerin günlük derslere katılma durumu da biraz kendi inisiyatiflerindedir. Bu ferah şartlarda ve zamana endeksli olmadan devam eden hafızlıkta ortaya çıkan en önemli problem hıfzın korunamaması durumudur. Kur'ân'ı anladıkları için ezberlediklerini unutma süreci diğer milletlere oranla yavaş işlese de sonuç değişmemektedir. Arapça bilmenin olumsuz yansımalarından biri bu noktada devreye girmektedir. Kelimenin aslını hatırlayamayan kursiyer mana olarak hatırlamaya çalıştığı için müteradifi olan bir kelimeyi onun yerine koyabilmektedir. Bu durum, bir hareke bile değiştirmeden orijinaline sadık kalmayı gerektiren Kur'ân hıfzına zarar vermektedir. Ayetleri unutma bir problem olarak kabul edilirken sorunu çözme adına yapılan çalışmaların yeterli sayılamayacağı aşağıdaki metinlerden anlaşılacaktır.

Arap yarımadasında yer almayan yatılı hafızlık kursları Afrika'nın bazı ülkelerinde bulunmaktadır. Her iki uygulamanın detaylı bilgileri ilgili başlık altında sunulacaktır.

2.1.1. Suudi Arabistan Krallığı

Suudi Arabistan Krallığı'nda hafızlık müesseselerinin otoriteleri Mekke ve Medine illerinde toplanmıştır. Hafızlık yaptıran kurumlara genel manada *"Dare'l-Hafızat"* denilmektedir. Ülkede hafız yetiştiren resmi kursların tamamı *Vizaretü'ş-Şuune'l-İslamiyye ve'l-Evkaf ve'd-Deavat ve'l-İrşad* isimli kuruluşa bağlıdır. Pratikte hafızlık yaptıran kurslar da ayrı ayrı isimlerle değil belli isimlerin şubeleri şeklinde hizmet vermektedirler. Bu durum hafızlığın bazı ülkelerdeki gibi sadece o kursun hocasına bağlı tasarruf ve sistemlerle devam ettirilmediğini göstermektedir. Dolayısıyla nispeten derli toplu, sistemli ve karmaşası daha az olan bir düzen ortaya çıkmaktadır.

el-Cemiyyetü'l-Hayriyye li Tahfizi'l-Kur'âni'l-Kerim hafız yetiştiren kuruluşlardan birisidir. Kurumun merkezi başkent Riyad'da bulunmaktadır. Orada erkekler ve bayanlar için ayrı ayrı merkezler vardır. *el-Cemiyyetü'l-Hayriyye li Tahfizi'l-Kur'âni'l-Kerim* ibaresinin sonuna Medine-i Münevvere ya da Mekke-i Mükerreme yahut da Riyad gibi şehir isimleri getirildiğinde oluşturulan yeni isim kuruluşun o şehirdeki temsilcisi olmaktadır. Medine'de varlığını sürdüren diğer büyük kuruluş Emir Samir adıyla ün kazanan *Müessesetü'l-Validet el-Emir Samir b. Abdilaziz el-Suud li Talim ve's-Sunne* isimli müessesedir.

2.1.1.1. Medine-i Münevvere

Medine şehrinde, *el-Cemiyyetü'l-Hayriyye li Tahfizi'l-Kur'âni'l-Kerim bi'l-Medine'l-Münevvere'*ye bağlı genel bir merkez ve bayanlara ait 136 tane Kur'ân kursu şubesi bulunmaktadır. Bu kursların bir kısmı Medine şehrine kilometrelerce uzaklıkta olabilmektedir. Bunlar yine de Medine'deki merkeze bağlıdır. Söz konusu kurslarda 676 öğretici görev yapmaktadır. Yaklaşık 18 bini kız, 22 bini erkeklerden

olmak üzere 40 binden fazla öğrenci bulunmaktadır. Kurumun Riyad ve Cidde'de de temsilcileri bulunmaktadır.[306]

Bu kurslarda Kur'ân ve Kur'ân ilimleri okutulmakta Hadis, Fıkıh gibi İslami Bilimler öğretilmemektedir.[307] Tecvit çok önemsenmekte ve tecvitsiz hafızlık yaptırılmamaktadır. Kurslar yatılı değildir ve bu husus bütün Suudi Arabistan'da da böyledir. Öğrenciler sabahları ya da ikindiden sonra veyahut akşamları kursa katılabilmektedir. Kursiyerler kursa katılma zaman dilimlerini kendileri belirleyebilmektedirler. Ancak köylerde bulunan hoca adaylarına nasıl hoca olacaklarını öğretmek için yoğunlaştırılmış programlarda yatılı eğitim verilebilmektedir. Bu kurs bir kaç ay devam etmektedir.

Kurslarda herhangi bir yaş sınırlaması bulunmadığı için 4 ila 90 yaş arasında öğrenciler bulunmaktadır. Bir sınıfta öğrenciler hafızlığa yeni başlamışlarsa o sınıfın öğrenci sayısı 30 olabilmektedir. Öğrencilerin seviyeleri ilerledikçe sınıftaki öğrenci sayısı yirmiye düşürülmektedir. Merkeze bağlı altı tane anaokulu bulunmakta ve bu okullarda da Kur'ân eğitimi verilmektedir.[308] Bu öğrencilere Kur'ân'la ilgili başka dersler de öğretilmektedir. Bu kuruma tabi olan üç okulda hem normal okul eğitimi verilmekte hem de hafız yetiştirilmektedir. Bunlar özel eğitim statüsünde ve paralı okullardır. Bu okullardan kazanılan gelirler hafız yetiştiren kurumların ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılmaktadır. Ayrıca devletin gönderdiği yardım parasını kurumlar daha iyi değerlendirmek üzere daimi gelir getirecek alanlarda kullanmaktadırlar. Örneğin bu para ile otel alınıp ondan kazanılan gelir ile kursların ihtiyaçları karşılanmaktadır.

---

306 Bu bilgiler *Cemiyyetü'l-Hayriyye li Tahfizi'l-Kur'âni'l-Kerim bi'l-Medine'l-Münevvere'*nin III. Müdür Yardımcısı ve Sınav Sorumlusu Büşra Muhammed İkram Şeyh tarafından verilmiştir. (Nisan 2011)

Not: Tercüme konusunda Medine-i Münevvere'nin tamamında Büşra Açıyor yardımcı olmuştur.

307 Ders programı örneği için bkz. Ek 14.

308 Suudi Arabistan'da hıfzın çeşitli aşamalarını ele alan tezler ve makaleler bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı okuyuş şeklini incelerken diğer bir kısmı hıfza kaliteyi yakalamak için neler yapılması gerektiğine yönelmektedir. Örnek için bkz. Abdülmuhsin, İbrahim- Abdullah, Halid, Adabi Tullabi Halakati'-Tahfiz, *Mecelletü Camia'ti Melik Abdülaziz,* Cidde 1427/ 2007; Lecne Şuuni'l-'Amilin, *Turuk ed-Tedris Duhul el-Halaka,* y.y. 1430; Müessesetü el-Haberat, *li Tahfizi'l-Kur'âni'l-Kerim,* y.y. 1427; Abdurrahman, Muhammed b. Nasır, *Hıfzu'l-Kur'âni'l-Kerim ve't-Ta'lim,* y.y. 1421; eş-Şankîtî, Muhammed Emin el-Hüseyin, *el-Medârisi'l-Hassa li Tahfizi'l-Kur'âni'l-Kerim,* y.y. 1421; ilgili konudaki pek çok çalışma için Ümmü'l-Kurra Üniversitesi Kütüphanesi'nin sitesi ziyaret edilebilir.

Öğrenciler genelde bir yılda beş cüz ezberlemekte ve altı yılda hafızlığı tamamlamaktadırlar.[309] Hıfza çalışan öğrencilerin yaş aralığı genelde 15 ila 30 arasında değişmektedir. Ancak öğrencilerin % 20-30'u üç yılda hafızlığı bitirmektedir. Bu öğrenciler arasında çok zeki olanlar bir yılda hıfzını tamamlayabilmektedir. Buna ilaveten kırk gün gibi bir sürede hafızlığını tamamlayanlar da bulunmaktadır. Ancak bu öğrenciler itikaf gibi bir programa girmekte, gece gündüz Kur'ân'la meşgul olmakta, genelde erkeklerden oluşmakta ve Harem'de eğitime alınmaktadırlar.

Öğrencileri hafızlığa kabul ederken her hangi bir seçime tabi tutmamaktadırlar. Seçim daha ziyade öğreticiler için yapılmaktadır. Hafız hocası olabilecek öğreticilerin en az yirmi cüz ezbere bilmeleri ve liseyi bitirmeleri gerekmektedir. Hoca adayı olan kişiler merkezlerde sınava alınmaktadırlar. Eğer sınavda başarılı olurlarsa özel hocalık kursuna katılmaktadırlar. Bir ay süren tatbikat, kursa dahil olmaktadır ve öğretici adayları bu kursta, ezberlerini tekrar etmekle birlikte tecvit dersi de almaktadırlar. Yirmi cüzü ezbere bilenler kalan diğer cüzlerde de okuma adına bir hata yapmamak için ilgili dersleri almaktadırlar. Ayrıca tefsir, fıkıh, ahlak ve eğitimcilik dersleri verilmektedir. Yirmi cüzün ezberlenme sırası Nas Suresinden başlayıp Tevbe Suresine doğru ilerlemektedir. Bu ezber sıralaması genel olarak Suudi Arabistan'ın sistemidir.

Bu kurslar tamamıyla hayırseverler ve hayır kurumlarının yardımları ile yürümektedir. Ancak Medine'de yardım eden insanlar fazlaca bulunmaktadır. Örneğin bir kişi ben bir binanın bütün masraflarını uzun bir süre karşılayabilirim diyebilmektedir.

el-Cemiyyetü'l-Hayriyye'nin öğrencileri çok çeşitli milletlerden oluşmaktadır; Sudan, Mısır, Nijerya, Teşad, Suriye, Pakistan, Hindistan, Uruba, Amerika, Libya, Türkiye, Malezya, Endonezya, Arap Emirlikleri, Tayland, Moritanya, Somali, Yemen, Bangladeş, Kuveyt bu ülkelerden bazılarıdır.

Suudi Arabistan'ın Riyad ilinde her yıl "*Emir Selman*" hafızlık yarışması yapılmaktadır. Bu yarışmaya her ilden beşi kız beşi erkek olmak üzere on öğrenci katılmaktadır. Yarışmaya katılacakların Suud vatandaşı olması gerekmektedir. Katılımcıların her biri kendi alanlarında birbirleriyle yarışmaktadırlar. Birinci

---

309 Kursiyerlerin seviyelerine göre yapacakları ezberi gösteren örnek çizelge için bkz. Ek 13.

kategori beş, ikinci kategori on, üçüncü kategori yirmi, dördüncü kategori otuz cüzden ve beşinci kategori de anlam bilgisinden oluşmaktadır. Ödüller derecelere göre değişmektedir.

Suudi Arabistan'da *"fi'z-Zeyne'l-Abidin"* adında başka bir hafızlık yarışması daha yapılmaktadır. Bu yarışmaya 13 yaşından küçük öğrenciler katılabilmektedir. Ayrıca buna katılmak için Suud vatandaşı olma şartı bulunmamaktadır. Her okuldan dersleri pekiyi derecesinde olan üç öğrenciye ödül verilmektedir. Yarışmaya bayanlar ve erkekler beraber katılmaktadırlar.

el-Cemiyyetü'l-Hayriyye her evde bir hafızın olmasını hedeflemektedir. İlaveten cezaevleri, hastaneler ve üniversitelerde de halkalar oluşturmuşlardır. Kurumun içerisinde hoca yetiştirme kursları, senet çıkarma kursları, kıraat-ı aşere veya kıraat-ı seb'a kursları, tecvit kursları, el-hıfz el mükessef (yoğunlaştırılmış programla hızlı ezber) kursları verilmektedir. Ayrıca *"utlu kitabellah"* isminde bağışçıların hanımlarına verilen kurslar da bulunmaktadır. Bu kurs bir ay sürmektedir. Yaz kurslarında *intidap* (formatör) öğreticilerin eğitildiği kurslar düzenlenmektedir.

Kurumun içerisinde bebek bakıcıları bulunmaktadır. Bunlar ayda elli riyal karşılığında hafızlık yapan annelerin çocuklarına, eğitim aldıkları süre içinde bakmaktadırlar.

Öğrenciler her beş cüzü tamamladıklarında o zamana kadar yaptıkları bütün ezberlerden sınav olmaktadırlar. Ayda bir kez velilere yazı yazılmakta, veliler öğrencilerin durumu hakkında bilgilendirilmektedir. Öğrenciler gibi hocalar da takip altındadır. Kurumda bulunan idari birim hocanın resmi yönünü ve derslere katılımını, fenni birim ise hocanın dersteki verimliliğini kontrol etmektedir. Bu bölümlerde yirmi iki müfettiş bulunmaktadır. Ayrıca müdürlere, daha iyi idareci olabilmeleri için kurslar verilmektedir. *el- Cemiyyetü'l-Hayriyye*'nin merkez binasında bulunan kursta asansör çalıştığında "sübhanellezi sehhara lena haza..."[310] şeklinde başlayan sefer ayeti okunmaktadır.

Emir Samir'in adı verilen *Müessesetü'l-Validet el-Emir Samir b. Abdilaziz el-Suud li Talim ve's-Sunne* isimli kuruluşun Medine şehrinde 80 şubesi bulunmaktadır. 10 bin kız ve 13 bin erkek öğrencinin eğitim gördüğü bu kurslarda 400 hoca görev

---

[310] Zuhruf, 43/ 13

yapmaktadır. *Emir Samir* kurslarında pratikte öğrenci yaş aralığı 5 ila 70 arasında olup öğrenci alımında vatandaşlık şartı aranmamaktadır. Yukarıda sayıları verilen öğrenciler sınıflarda eğitim görmektedirler. Her bir sınıftaki öğrenci sayısı 15 ila 25 arasında değişmektedir. Bir sınıfta 25'ten fazla öğrenci bulundurulmamaktadır. Sınıflarda resmi olarak yardımcı belletmen bulunmamaktadır. Hocanın yardıma ihtiyacı olduğunda müdürün izniyle yetkin öğrencilerden seçilenler hocaya yardımcı olabilmektedirler.

Öğrenciler *Emir Samir* kurslarını tercih ettiklerinde burada 5–6 yaşlarında *"Kaide Nuraniye"* isimli kurumun hazırladığı kitaptan düzgün Kur'ân okumayı öğrenmektedirler. Kur'ân okuyuşları iyice geliştiğinde ezber yapmaya başlayabilmektedirler. Hafız hocası yeni yapılan ezberi (çiğ sayfayı) muhakkak kendisi dinlemektedir ancak eski ezberleri dinlerken yardım almaktadır. Hoca sınıfı ikiye bölmekte ve bazı öğrencilerin ezberlerinin tamamını, bazılarının ise sadece yeni ezberlerini dinlemektedir. Sadece yeni ezberini dinlediği öğrencilerin bir sonraki gün bütün ezberlerini almakta, tüm ezberlerini dinlediği kursiyerin de sadece yeni hıfzını dinlemektedir. Bu durum Türkiye'deki hafızlık sistemi açısından düşünüldüğünde ciddi problem olabilecek bir uygulamadır. Çünkü Türkiye'de öğrenci her gün ayrı cüzlerden ders vermektedir. Dün verdiği dersle bu gün vereceği dersin hiçbir ilgisi bulunmamaktadır. Ancak Emir Samir'deki sistemde Bakara Suresinden başlayıp sıra ile ezberlendiği ve her gün yeni ezberle birlikte eski ezberlerden, yani bir önceki sayfa ya da sayfalardan tekrar yapıldığı düşünülürse, sıralı ezberlerin birbirine bağlı gittiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla dersler dinlenirken bir önceki dersin de dinlenilme imkanı vardır.

Bu kursa gelen bütün öğrenciler Kur'ân'ın tamamını ezberlemek zorunda değillerdir. Sadece ihtisas kursuna katılmak isteyenlerin en az yirmi cüzü ezberlemeleri gerekmektedir. Bu aşamadan sonra ihtisasa katılabilmekteler ve ihtisas kursu bir yıl devam etmektedir. Akide, Tefsir gibi ilimler ihtisas kursunda öğretilmektedir. Suudi Arabistan'ın genelinde olduğu gibi burada da yatılı değil gündüzlü eğitim verilmektedir. Kurs, sabah 7–11, akşam 15–18 saatleri arasında hizmet vermektedir. Buraya katılan öğrenciler günlük hayatlarında her işle meşgul olabilmektedirler. Ev hanımı, öğrenci, bebekli anneler bu kursa katılabilmektedir. Öğrencilerin çoğu yılda beş cüz ezberleyebilmekte ve bir taraftan normal hayata

devam ederken diğer taraftan 6 yılda hafız olabilmektedirler. Bunun yanında bir yılda beş cüz ezberleyemeyenler daha uzun eğitim alabilmektedirler.

Öğrenciler bir günde kısa ayetleri olan bir sayfadan en az dokuz ayet ezberlemek zorunda olup bu da bir sayfadan az bir ezbere denk gelmektedir. Bunun dışında daha fazla ezberlemek isteyenin sınırı bulunmamakta bu husus öğrencinin tercihine bırakılmaktadır. Ezberlerin tecvit kurallarına uygun bir şekilde yapılması zorunluluk arz etmektedir. Öğrencilerden Arapça bilmeyenler için ayrı kurslar verilmekte sonrasında hafızlığa başlatılmaktadırlar.

Hafızlığını tamamlayan öğrencilerden isteyenlere kıraat dersi verilmektedir. Ancak kıraat dersinden önce *şehade* (senet) bölümü vardır ve buradaki eğitim haremdeki hocalar tarafından verilmektedir. Onlardan senet eğitimi alıp başarılı olanlar, kurumda önce yedi sonra on kıraat eğitimine başlayabilmektedirler. Yani bu kurumda hafızlık, ihtisas ve kıraat eğitimleri verilmektedir. Elbette Kur'ân okumayı öğrenme eğitimi başlangıç sayılmakta ve verilen eğitimlere dahil edilmektedir. Aynı ismi taşıyan kurumların erkek ve bayan bölümleri arasında Kur'ân öğretimi ve hafızlıkta kullanılan metot açısından farklılık bulunmamaktadır.

Kursları idare eden, teftiş eden, eğiten merkez birimler bulunmaktadır. Bu merkezde görev yapacak olanların en az yirmi cüz bilmeleri zorunludur. Merkezdeki *"idariye"* bölümünde görev yapan beş müfettiş vardır ve bunlar resmi evrakları kontrol etmektedirler. Ayrıca yeni kurs açmak için kontrol ve düzenlemeler de bu bölümün işlevleri arasında sayılamaktadır. Bunun dışında *"fenniyye"* bölümü bulunmaktadır. Bu bölüm hocaların sınıftaki performansını kontrol etmek görevini üstlenmektedir. Yukarıdakilere ilaveten görev yapan *"terbiye"* bölümü öğrencilerin durumunu gözlemlemektedir. Öğrencileri yetiştirmek, eğitmek ve sorunlara çözüm bulmak gibi görev alanları bulunmaktadır. Kurum son iki yıldır devlete bağlanmıştır ve hocalarının maaşları devlet tarafından ödenmektedir.[311]

---

311 Bu bilgiler için görüşme Genel Merkez Hafızlık Bölüm Başkanı Nuseybe Abbas el-Hamud ve Müdür Vekili Şerife Kembudi ile yapılmıştır. (Nisan 2011)

2.1.1.2. Mekke-i Mükerreme

el-Cemiyyetü'l-Hayriyye li Tahfizi'l-Kur'âni'l-Kerim bi'l-Mekketi'l-Mükerreme, *el-Cemiyyetü'l-Hayriyye*'nin Mekke şehrinde hizmet vermekte olan birimidir. Kurum h.1382 yılında hizmete başlamış, önceleri Harem'de hizmet vermekte iken sonra evlere, dairelere taşınmış ve nihayetinde merkezler kurmuştur. Şimdi Mekke'de 480'den fazla şubesi olan kurumun aynı şehirde 18 tane; öğretmen yetiştiren merkezi bulunmaktadır. Bunların dışında dört tane de merkez binası hizmet vermektedir. *el-Cemiyyetü'l-Hayriyye*'nin Mekke'deki bu şubelerinde tamamı bayan olan 1400 öğretici görev yapmakta ve 38 binden fazla öğrenci öğrenim görmektedir. Her öğretmenin bir halakası vardır ve halakaların sayısı öğretmenlerin sayısı ile eşittir. Yani 1400 halaka bulunmaktadır. Her halakadaki öğrenci sayısı 15 ila 25 arasında değişebilmektedir. Ayrıca teftiş için merkezde 134 müfettiş bulunmaktadır.

Suudi Arabistan'da hanımlar için hafızlık kurslarının içerisinde tesettür zorunluluğu bulunmamaktadır. Hatta tesettürün pek kullanılmadığı söylenebilir. Yaklaşık 3 metre yüksekliğinde duvarlarla çevrili olan kurslardan içeri adım atılır atılmaz örtü çıkarılmaktadır. Kursta iç kıyafetlerle eğitim görülür ancak pantolon ve kısa kol giymek yasaktır. Kurumda öğrencilere cep telefonu yasağı vardır. Girerken telefonlarını emanete bırakan kursiyerler çıkarken almaktadırlar.

Forma olmamakla birlikte üst kıyafette bej rengi alt kıyafette kahverengi zorunludur. Renklere sadık kalındıktan sonra bluz, ceket, badi ya da gömlek giymek, eteği pileli, düz yahut da biraz kısa tercih etmek kursiyerlere bağlıdır. Rimel, kalem, oje vb. her türlü makyaj serbesttir. Söz konusu rahatlık çalışanları ve öğreticileri de içermektedir. Bu kılık kıyafetleri ile hocalar sınıflarda ders işleyebilmektedirler.[312]

Kurumun sabah ve akşam okulları şeklinde iki çeşit eğitimi bulunmaktadır. Sabah okulları, öğretici yetiştirmeye yönelik özel eğitimlerdir ve bunlara halk katılamamaktadır. Sabah kurslarında bir yıllık ve iki yıllık eğitimler verilmektedir. bir yıllık eğitim alanlar öğretici olabilmekte ancak sadece hafız

[312] Burada uygulanan kılık kıyafet serbestliği ve bizim gözümüzün dahi alışmakta zorluk çektiği milletler arası farklılıklar nereden kaynaklanmaktaydı? Tesettür zorunluluğu ya da serbestliği konusunda kim haklıydı? Ya da birisi haklı olmak zorunda mı? Öyleyse biz mi onları değiştirmeliydik yoksa onlar mı bizi? Acaba bu farklılık, inanç ve bağlı değerleri algılama, hayata geçirme konusunda şekilden hareketle öze doğru inmeye çalışmak ya da tam tersini yapmaktan mı kaynaklanıyordu?

yetiştirebilmektedirler. İki yıllık eğitim alanlar ise bir yıllık eğitim alanların hocalığını yapmaktadırlar. Bir yıllık eğitim alanlar *"İ'dad Muallaimat"* (hocalığa hazırlama) adı altında eğitim almaktadırlar. Burada en az 10 cüz ezberlemek zorundadırlar ya da 10 cüzü ezbere bilerek bu sınıfa katılabilmektedirler.

İki yıllık eğitim alanlar kurumdan tam hafız olmadan diploma alamamaktadırlar. *"Diploma Dirasati'l-Kur'âniyye"* (Kur'ân eğitimi diploması) adı altında eğitim alan iki yıllıklar bu sınıflara ancak 10 cüzü ezbere bilerek katılabilmektedirler. İlk dönem var olan ezberler tekrar edilmekte ve sonraki dönemlerde her dönemde 6,5 cüz ezberlenmektedir. Bunlar ezbere Bakara Suresi'nden devam etmektedirler. Suud'da Türkler'in ezber sistemini bilen ya da soran öğreticiler, mana anlaşılmasa bile Kur'ân'a bu şekilde muamele etmenin hükmî manada kesinlikle caiz olmadığını düşünmektedirler.

Diğer kurslarda hafızlık yapanlar *el-Cemiyyetü'l-Hayriyye*'nin kurslarında hafız hocası olabilmek için buradaki bir ya da iki yıllık eğitimi almak zorundadırlar.[313] Çünkü bu okullarda ezberin yanında eğitimcilik ve yan dersler verilmektedir. Bir yıllıklar ezbere ilaveten sekiz ders alırken, iki yıllıklar ezberin[314] yanında 18 ders görmektedirler ve bu dersler birbirinden tamamıyla farklı olmaktadır. Dolayısıyla bir yıllığı bitiren bir yıl daha okuyup iki yıllık mezunu sayılamamaktadır. Sabah okullarında bir yıllıktan mezun öğrenciler seviyelerini yükseltmek isterlerse sınava katılabilme ve iki yıllık eğitime geçebilmektedirler ve sadece hafiz hocalığı yapabilmektedirler. Ancak bu iki yılı en baştan okumak zorunluluğu bulunmaktadır. Bunun gibi iki yıllık eğitim almak isteyen öğrenciler bu eğitimi kaldıramazlarsa bir yıllığa geçiş yapabilmektedirler. Bu kurslara, başka yerlerde ya da akşam okullarında hafızlığını tamamlamış olarak katılanlar ezber adına sadece tekrar yapmakta ancak diğer dersleri almaktadırlar.

Sabah okullarına devam edenler merkezlerde bulundukları için her dönem sonunda merkezde sınava girmektedirler. Dönem sonu sınavlarını kendi hocaları yapmaktadır. Ancak 15 cüze ulaştıklarında merkez komisyon tarafından sınav yapılmaktadırlar. İki yıllık sınıflara girenler bir yılın sonunda okulu bırakırsa buradan sertifika alarak çıkamamaktadırlar. Bunlar ancak akşam okullarının sınavına

---

313 İki yıl eğitim alacak eğitici adaylarının ders programı örneğinden bir kesit için bkz. Ek 17.

314 İki yıllık eğitimi ve hıfzı tamamlayanların şehade örneği için bkz. Ek 12.

katılabilmekte ve onlar gibi eğer ezberi 15 cüz ise sadece bu cüzleri ezbere bildiğine dair sertifika alabilmektedirler.

İki yıllık eğitim alanlar ile bir yıllık eğitim alan öğrencilerin binaları ayrı ayrı yerlerde bulunmaktadır. Kurumun akşam okulları herkese açıktır isteyen herkes bunlara katılabilmektedir. Ancak bu okullarda sadece ezber yapılmaktadır. Dolayısı ile buradan mezun olanların ilmi anlamda birikimleri bulunmamaktadır. Akşam okullara katılanlar ezber yapmaya Nas Suresi'nden başlamaktadırlar. Hem akşam hem de sabah okullarında öğrencinin ne kadar yeni ezber yapacağına öğrencinin kendisi karar verebilmektedir. Ayrıca yeni ezber sayısı her gün değişebilmektedir. Günde iki sayfa ezberleyen öğrenci dilerse bu sayıyı dörde çıkarabilmektedir. Öğrenciler genel talimlerini kurslarda, yeni ezberlerini evlerde yapmaktadırlar ve ertesi gün gelip yeni derslerini vermektedirler. Haftanın dört günü yeni ezber, son günü de tekrar yapılmaktadır. Yani haftada beş gün ders, iki gün tatil yapılmaktadır. Sabah okullarında ders saatleri resmi saatler olan 07:30 ila 13:00 arasında yapılmaktadır. Bu dersler arasında *"tesmi'"(dinleme), "tilavet"(okuma)* ve *"tecvit"* dersleri önemli yere sahiptir.

Akşam okullarında ikindi ile akşam namazı arasında iki saat ders yapılmaktadır. Bu kurslara halk katılabilmekte ve hafızlık yapabilmektedir. Ancak buradan mezun olanlar hafız öğreticisi olamamaktadır. Çünkü sadece ezber yapmıştır ama nasıl eğiticilik yapacağını öğrenmemiştir.[315] Ezber esnasında bütün surelerin tekrarında iki yol kullanılmaktadır. Birinci metotta, sure uzunsa, ara tekrar günlerinde surenin ezberlenen kısmı birleştirilerek tekrar edilmektedir. İkincide sure kısa ise sonuna kadar tamamı tekrar edilmeden bitirilmektedir. Tekrarları sınıfın

---

315 Genel manada Arap ülkelerinde Kur'ân'ı öğretme adına yöntem edinmede devletler birbirinden istifade etmektedir. Bu sebeple başka bir ülkede yayına girmiş bir kitap ihtiyaç olursa kullanılabilmekte ve tavsiye edilebilmektedir. Söz konusu eserlerden bir kaçını burada zikretmek yerinde olacaktır: Abdülkerim, Ahmed Hüseyn, *Te'allemü'l-Kur'âni'l-Kerîm,* 2.bs., Mektebetü Hâruni'r-Reşid li't-Tevzî', Dımaşk 1430/ 2009; Hamam, Celâl Fuâd, *el-Menâr fî İlmi't-Tecvît,* 4.bs., Dirâsât Kur'âniyye, Merkez Fecr li't-Tabâ'a, Mısr 1422/ 2002; İslamî Komisyon, *el-Medârisi'l-Kur'âniyye,* y.y. Riyad h. 1417; Muhammed Hâvevt, Semir, *San'atü Temyîz ve'l-İbda',* Cem'iyyetü'l-Muhâfaza, Ürdün 1429/ 2008; es-Senîdî, Süleyman b. 'Umer, *Tüdebbirü'l-Kur'ân*, Mecelletü'l-Beyân, Riyâd 1423/ 2002; Muhammed Riyâd. Abdülmu'tî, *el-Halakatü'l-Kur'âniyye*, Dâru Nûri'l-Mektübât, Cidde 1421/ 2000; ez-Zehrânî, Alî b. İbrâhîm, *el-Halakâtü'l-Kur'âniyye,* 2.bs., Mektebetü'd-Dâr, Medine 1420/ 1999; Abdülkerim, Halid, *Mefâtih Tüdebbiri'l-Kur'ân*, 2.bs., Mektebetü'l-Mülk, Riyâd 1428/ 2007; Alfi, Muhammad Yaseen, *An Applied Linguistics Approach to Improving the Memorization of the Holy Quran: Suggestions for Designing Practice Activities for Learning and Teaching,* King Saud University, Riyadh Saudi Arabia, h. 24/7/1423.

hocasından başka bir hoca dinlemektedir. Öğrenciler ezber yaparken o ana kadar yaptıklarının tamamını tekrar etmek zorunda değillerdir. Eğer tekrar etmek isterlerse *"devret tespit"* adında içinde 10 kadar kursiyerin bulunduğu halakalara[316] katılmak durumunda kalmaktadırlar.

Öğrenciler ezber yaparken sorun yaşadıklarında sorunları halka hocaları çözmektedir. Bunun için kurulmuş ayrı bir komisyon bulunmamaktadır. Öğrencinin sorunu hıfzdan kaynaklanıyorsa ezberlenen ayetin tefsiri ile meşgul olma önerisi sorunu çözmek için üretilmiş yollardan birisi olarak kabul edilmektedir.

Öğrenciler ders dışında farklı etkinliklerde de bulunmaktadırlar. Suud'un genelinde olduğu gibi bu okullar da yatılı eğitim vermemektedirler. Kurslara katılan öğrencilerin milliyetleri Medine'deki gibi oldukça çeşitlilik arz etmektedir. Bu okullardan mezun olanlardan bir kısmı üniversiteye gitmekte ve mezuniyet sonrası *"Tahfizu'l-Kur'ân"* okullarına öğretmen olabilmektedirler. Ancak Suud vatandaşı olmayanların Suudi Arabistan'da üniversite okumaları imkansıza yakın olduğu için bu okullara gelip bunlarda eğitim aldıktan sonra üniversiteye başvurursa şansı bir nebze olsun yükselmektedir. *el-Cemiyyetü'l-Hayriyye* kurslarına katılanlar öğrenimlerini tamamladıklarında onlar için salonlarda hafleler (özel merasim, tören) düzenlenmekte ve diplomaları kendilerine orada takdim edilmektedir. Bu programlar emirlerden birinin adına düzenlenmektedir.[317]

Akşam kurslarına katılanlar her dönem sonunda sınava girmekte ve o zamana kadar ezberlediklerinden sınav olmaktadırlar. Bu sınavlar için merkez tarafından 20 komisyon oluşturulmaktadır. Sınav 14–15 gün sürmekte ve her gün sınava 15 öğrenci katılabilmektedir. Eğer öğrenciler Kur'ân'ın tamamından sınav olacaklarsa Kur'ân ikiye bölünmektedir ve ilk hafta 15 cüzden, diğer hafta da 15 cüzden sınav olmaktadırlar. Tüm Kur'ân'dan[318] ya da 15 cüzden sınava katılıncaya kadar sınavlar

---

316 Sınıf sistemi ile ezber yaptırmayan kurslarda öğrenciler küçük gruplar halinde ezber yapmaktadır. Bu gruplara "halka" ya da "halaka" ismi verilmektedir.

317 Kurumun imtihan sorumlusu Sukeyfe b. Yusuf Fatan ve bölüm müdürü Selva b. Hamis görüşmeye katkıda bulunan kişilerdir. Tercüme konusunda Mekkeyi Mükerreme'nin tamamında Büşra Demirci yardımcı olmuştur.

318 Akşam okullarında tüm Kur'ân'ı ezberleyip sınava girerek şehade almaya hak kazanan bir kursiyerin örnek şehadesi için bkz. Ek 2.

şubelerde yapılır. Ancak bu aşamaya gelindiğinde sınav merkezde özel komisyon tarafından yapılmaktadır.[319]

Suudi Arabistan'da hafızlık sadece bu gibi resmi müesseselerin yanında farklı alanlarda da devam etmektedir. Bunlardan en etkili olanlar, okullarla birlikte yapılan hafızlıklar ve Harem'deki özel halkalardır. Okulla birlikte yapılan hafızlıkta ilkokuldan itibaren hafızlık başlamakta ve ortaokulun sonuna kadar bitmesi planlanmaktadır. Harem'deki halkalarda her hangi bir zaman sınırlaması bulunmamakta ve öğrencilere bırakılmaktadır.[320]

Suudi Arabistan'da ilk ve orta öğretimde öğrenime devam eden binlerce öğrenciye *"Tahfizu'l-Kur'ân"* ve *"İlmi Enstitü"* okulları İslami eğitim vermekte ve hafız yetiştirmektedir.[321]

Merkezi Suudi Arabistan'da Cidde şehrinde bulunanve hicri 1421 yılında kurulan el-Hey'etü'l-Alemiyye li Tahfizi'l-Kur'âni'l-Kerîm cemiyeti, Rabidatü'l-Alemi'l-İslamî (Muslim World League) sloganı ile pek çok kıtada faaliyet gösteren dünya çapında merkezler kurmuştur. Endonezya, Cibuti, Filipin, Afkanistan, Pakistan, Lübnan, Filistin, Türkiye, Hindistan gibi 65'ten fazla ülkede hafızlık müesseselerine destek veren kurumdan faydalanan hafız adayı öğrenci sayısı Asya'da 3684, Afrika'da 599, Avrupa'da 33 olmak üzere toplamda 4316'dır. Bunun yanında Kur'ân hizmeti için kurulan Asya'da 2167, Afrika'da 1553, Avrupa'da 488 adet Ma'had bulunmaktadır.[322]

---

319 Yukarıdaki bilgiler *Cemiyyetü'l-Hayriyye li Tahfizi'l-Kur'ân bi'l-Mekketi'l-Mükerreme*'nin Genel Merkez Müdürü Fatıma b. Abdurrahman Ramazan b. Hüseyin ile yapılan görüşmeden derlenmiştir. (Nisan 2011)

320 Bu bilgiler Kabe İmamı ve Dağva Bölüm Başkanı Faysal el-Ğazzavî ile yapılan görüşmeden alınmıştır. (Nisan 2011)

Not: Suudi Arabistan'da erkek hocalar bayanlarla röportajı kabul etmedikleri için bu görüşmeyi bizim adımıza eski başbakan müsteşarı Sayın Nazım Karaman yapmıştır.

321 Dodurgalı, a.g.e., s. 154.

322 Rabidatü'l-Alemi'l-İslamî (Muslim World League) el-Hey'etü'l-Alemiyye li Tahfizi'l-Kur'âni'l-Kerîm, www.hqmi.org.sa, info@hqmi.org.sa; ayrıca kurumun öğrenci kabul şartları ve detaylı bilgi için bkz. hqmio-scholarship@hotmail.com, http://scholarship.hqmio-edu.org.

2.1.2. Ürdün Haşimi Krallığı

Ürdün Haşimi Krallığı, Arap dünyasında farklılığıyla ve gelişmişlik düzeyi ile dikkat çekmektedir. Kullandığı para birimi (dinar) avrodan daha değerlidir. Suriye sınırından Ürdün'e geçildiğinde bir anda yollar otobana, evler villalara dönüşmektedir. Ülkedeki bu farklılıklar hafızlık müesseselerinde de kendini göstermiştir. Hafızlık ve Kur'ân eğitimi *Vizaretü'l-Evkaf (Vakıflar Bakanlığı)'*a bağlı olarak devam etmektedir. Vizare (Bakanlık), 1991 yılında Kuran hizmetleri için *Cemiyyetü'l-Muhafaza'*[323]yı kurmuştur. Cemiyyetü'l-Muhafaza'nın Başkan Yardımcısı Ömer Subeyhi, kendilerine bağlı 700 hıfz merkezinin olduğunu belirtmektedir. Subeyhi, bilinçli hafız yetiştirmek, hıfzla ilgili yayınlar neşretmek ve dünya çapında programlarla hizmeti genelleştirmenin kuruluşun hedefleri olduğunu belirtmektedir. Genel manada kurslardan sorumlu olan kurum, hafızlık sistemi önerisi getirmek gibi konularda onlara karışmamaktadır. Kurs yöneticilerinin bir kısmı, uygulamanın isabetli olduğu kanaatiyle dışta bağımlı ancak içte özerk olmanın Avrupa Birliği'ni andırdığını belirtmektedirler.

Merkezde on ayrı *"lecne"* (komisyon) bulunmaktadır. *İcaze, yöntem, bilinç* ve *terbiye*, komisyon çeşitlerinden bazılarıdır. *Lecneler* sistem geliştirip idareye sunmaktadır. Tamamı akademisyenlerden oluşan dokuz idari grup, önerilen tezleri inceleyip karara bağlamaktadır.

"Hafız" kelimesinin ülkedeki kullanımı ilk görüşmelerde bizi sıkıntıya sokmuştur. Biz, Türkiye'deki anlamıyla hafız kelimesine yaklaşmaktaydık. Yani Türkiye'de, Kur'ân-ı Kerim'in tamamını ezbere bilenlere hafız denilmektedir. Oysa

---

323 *Cemiyyetü'l-Muhafaza* Kur'ân eğitimine oldukça önem vermektedir. Bu konuda zaman zaman motive içerikli bazen de ilmi bilgiler içeriğiyle yazılarak yayımlanan eserden bir kısmının ismini burada zikredeceğiz: el-Mecîdî, Abdusselâm Makbul, *et-Ta'lilîmü'l-Kur'ânî,* Cem'iyyetü'l-Muhâfaza, Amman 1426/ 2005; Lecnetü Tilâvet, *el-Münîr,* 16.bs., Cem'iyyetü'l-Muhâfaza, Amman 1430/ 2009; el-Kadâ Mustafa, Ahmed, *el-Amel fî'l-Merkezi'l-Kurân,* Cem'iyyetü'l-Muhâfaza, Amman 1426/ 2005; Kur'ân merkezlerinde okutulacak ders programını içeren seri ise Komisyon, *Menhacü'l-Merâkizi'l-Kur'âniyye* 1, 2, Cem'iyyetü'l-Muhâfaza, Amman 2004 şekliyle yayına sunulmuştur. Bunun dışında küçük çocuklar için ayet ve sureler, anlamlarına uygun çizimlerle anlatılmaktadır; Lecne, *Menhac Nâdî li't-Tıfli'l-Kur'ânî Ehbâb el-Kur'ân 1,2,3,4,* Cem'iyyetü'l-Muhâfaza, Amman 1429/ 2008. Ayrıca merkezin Furkan isminde düzenli aralıklarla yayımladığı dergi bulunurken Türkiye'de de bulunan Hira dergisi Arapça olarak okuyucuya sunulmaktadır. Cem'iyyetü'l-Muhâfaza'nın *Ta'rîf* ve *İncâzât* ismindeki tanıtım kitabından tarihteki ve bugünkü çalışmaları takip edilebilir.

Ürdün ve Suriye başta olmak üzere bir takım Arap ülkelerinde kavram ismi fail olarak –aslında doğru anlamıyla- değerlendirilmekte ve ezber yapan herkese hafız denilmektedir. Bu durumu bizim fark etmemiz "Hafız mısınız?" sorusunu "Evet" olarak cevaplamamıza ilaveten "Ne kadar?" sorusuyla konuya devam edilmesiyle olmuştu. Dolayısıyla yapılan görüşmeleri yinelemek yerinde olacaktı ve doğru soru "Hafız mısınız?" yerine "Kur'ân'dan ne kadar ezbere biliyorsunuz?" şeklinde sorulmalıydı.[324]

Ezber yapmaya devam eden ile ezberi bitireni ayırmak ikinci sorunun cevabına bağlıydı. Şayet "Tamamen kamilen" cevabı verilirse hıfz sona ermiş demektir. Aksi takdirde mevcut ezber söylenmektedir. Bu karmaşa hafız kelimesinin tarihte nasıl algılandığı ile ilgili soru işaretlerini akla getirmektedir. Şayet bu, köklü bir Arap kültürü ise rical kitaplarında ve ilim ehlini anlatan diğer kitaplarda pek çok alimin hafız olmasından söz edilmesi nasıl anlaşılmalıdır, sorusu tartışılmalıdır.

"Muracaa" (tekrar) diğer polemik alanıdır. Birkaç kez tam hafız olduğunu söyleyenleri anlamak başlangıçta zordu. Ancak uygulanan hafızlık sistemini dinleyince Kur'ân'ın tamamı ezberleninceye kadar tekrarların genelde ihmal edilmesinden ve her defasında unutulup yeniden ezberlenmesinden dolayı bu kavramın kullanıldığı anlaşılmaktaydı. Yani bilgi korunamadığı için tekrardan söz etmek yerine her seferinde yeniden ezberlemek anlamında *"hıfz"* kelimesi tercih ediliyordu.

Öğretici olmak niyeti ile öğrenciliğe başlayan kursiyerler Cemiyye'nin hazırladığı eğitim aşamalarını geçmek zorundadır. Birinci aşama olan *"temhidiyye"* hiç bilmeyenlere tecviti öğretir. İkinci aşama olan *"mutekaddime"*de tilavet ve tecvit hatalarının tamamından arınılır. Üçüncü seviye *"icaze"*dir ve Kur'ân'ı baştan sona icazetli bir hocanın huzurunda yüzünden okumayı içerir. Dördüncü ve son mertebe olan *"te'hiliyye"*de ise kursiyer formasyon derslerini alarak hocalığa adımını atmaktadır. Ürdün'de *Cemiyyetü'l-Muhafaza'*ya bağlı kurumlarda öğrenim gören kursiyerlere verilen şehadelerden bir kısmı on sekiz ülkede geçerliliğini korumaktadır.[325]

---

[324] Bu tezde "hafız" kelimesi Türkiye'deki anlamıyla kullanılmaktadır.

[325] Örnek bir şehade için bkz. Ek 1.

Cemiyye, Kur'ân eğitiminde klasik sisteme[326] ilaveten farklı bir yol kullanmaktadır. *"Makra"* adı verilen öğretim yönteminde internetten ders verilmektedir. Gece saat 22:30'dan sabaha kadar devam eden süreçte hoca 100 kişiye Münir isimli tecvit kitabını şerh etmektedir. Öğrenciler hocaya soru sormada rahat olabilsin diye bayanların muhatabı bayan öğreticidir.

Furkan ismiyle çıkarılan aylık dergi tamamen bilinçlendirme amaçlıdır. Cemiyye Kur'ân eğitimini en güzel şekilde yapabilmeye yönelik 32 kitap yayınlamıştır. Teşvik amaçlı düzenlenen müsabakalarda ödüller beş yüz dinar civarındadır.

Ürdün'de hafızlık çeşitli şekillerde yürütülmektedir. Sadece Kur'ân eğitimi veren yerlerin yanında okulla birlikte hıfz çalıştıranlar bulunmaktadır. Hafızlık küçük merkezlerde ve bireylere ait evlerde de devam etmektedir.

2.1.2.1. Okulla birlikte hafızlık yaptıran kurslar

Medinetü'r-Riyaziyye kuruluşunun merkezi olan *İbadu'r-Rahman*, okul eğitiminin yanında hafız yetiştirmektedir. Okul öncesi programla çocuklar dört yaşında eğitime alınır. Onlar için kış aylarında yılın her günü hıfz dersi yapılır ve yazın üç ay tatile girilir. Minikler sadece amme cüzünü ezberler ve ezberde tecvit şarttır. Ezberler okulda hoca eşliğinde yapılır ve günde yarım sayfa ezberlenir. Çocuklar okul çağına geldiklerinde hıfz programı sadece cumartesi günü devam etmektedir. Hafızlığa, dileyen 29'uncu, dileyen 15'inci cüzden, dileyen de Bakara Suresinden başlayabilmektedir.

Kurum çalışanlarının tuttuğu çizelgeler, müdürün huzuruna geldiğinde olumsuz bir gidişat varsa öğretici çağırılmaktadır. Başarısızlığa neden olan mazeretler dinlendikten sonra kurul öğreticinin hatalı olduğuna karar verirse hocayı formasyon kursuna almakta ve yerine başka birini tayin etmektedir.

Öğrenciler ezber yapmaktan bunaldıklarında Kur'ân'dan nefret edecekleri endişesi ile onlara asla baskı yapılmaz. Çözülebilecek sorunlara öneriler getirilir ve iyileşme süreci zamana bırakılır. Kurumun müdürü Vefa U'ranî, Ürdün'ün hafız

---

326 Ürdün'de din eğitimi üzerine Marmara İlahiyatta, Ürdün'lü Selci tarafından Türkçe bir doktora tezi hazırlanmıştır. Geniş bilgi çin bkz. Mohammed, Thalgi (Selci), Ürdün'de Din Eğitimi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007.

yetiştirme sayısında değil hafızların ahlakî nitelikleri açısından sorun yaşadığını belirtmektedir. U'ranî hafızların hıfzlarını unutmaları karşılığında azap göreceklerine dair her hangi sahih bir delilin bulunmadığını, insanları bununla tehdit etmenin oldukça yanlış olduğunu düşünmektedir. Çünkü Ürdün'deki yaygın anlayışa göre hafızlar öldükten sonra ezberlerini unutmuş olsalar bile Allah onlara hatırlatacaktır.[327]

Okulla birlikte hafızlık yaptıran erkek bölümlerinde sistem biraz daha farklıdır. 1995 yılında kurulan *Merkezi Hira*'nın Genel Müdürü Usame Muhammed Macit Cabir, kışın haftada iki gün, yazın 15 Haziran ila 15 Eylül arası hıfza devam ettiklerini belirtmektedir. Okul derslerinin yoğunluğu nedeniyle çok fazla ezber yapıldığında tekrarlar aksamaktadır. Bu sebeple hem yazın hem de kışın ezbere fazla yüklenilmez. Tekrarlar öğrencinin kendisine bırakılır. Hıfz bitene kadar tekrar yoktur. Sadece ara sınavlarla hıfzın korunup korunmadığı yoklanmaktadır.[328]

Kurumda, bir hafızlığa hazırlık bir de hafızlık bölümü bulunmaktadır. Hazırlık hocası icazetli öğreticilerden seçilmez. Çünkü katılan öğrencilerin hepsi hafızlığa başlamak zorunda değildir. Eğer kursiyer hafızlık sınıfına geçmeyi başarırsa o zaman yetkin hocalardan faydalanma şansını elde edecektir. Hazırlık sınıfında en az beş cüz ezberletilir. Ezberlenmesi kolay olabileceği düşünüldüğü için kısa ayetli Mekki Sureler öne alınır Medeni Sureler sona bırakılır. Mekki Sureler içinde imamların namazlarda sürekli okudukları Rahman, Mülk, Duhan gibi sureler kulakların aşinalığı nedeniyle ilk önce ezberlenir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tavsiyesinin de bu yönde olduğuna inanılır. Ezberde bilgisayar kullanımı yaygındır. Kursiyerler dinleyerek ya da kendi seslerini bilgisayara kaydederek ezber yapmaktadırlar. Hafızlık yapmak istemeyen öğrenciler kendi hallerine bırakılmaz. Yetenekleri doğrultusunda farklı bir alana yönlendirilir.

Kursun en ciddi problemi hocalarının resmi niteliğe sahip olmamalarıdır. Bu durum da öğreticilerin sürekli değişmesine neden olmakta ve öğrenciler bundan olumsuz etkilenmektedirler. Hocalarını seven ve onlara bağlanan kursiyerler hafızlığı

---

327 Bu bilgiler, kurum Müdürü Vefa U'ranî ile yapılan görüşmeden derlenmiştir. (Temmuz 2008)

328 Merkezi Hira'nın öğrenci programının detayları için bkz. Muhammed, Usame, *Bernamec Mutâbi'e Hıfzı'l-Kur'âni'l-Kerim,* y.y. ts.

eğitimcilerle bütünleştirmektedirler. Dolayısıyla hocalarını kaybedince hıfza devam etmede sorun yaşamaktadırlar.

Merkezi Hira'nın hedefleri arasında *"Beytu'l-Kur'ân"* adındaki projeyi hayata geçirmek vardır. Projeye göre on ev seçilecek ve evdeki her birey hafızlığa başlatılacaktır. Ev halkı kursa gelmeyecek hocalar onlara gidecektir. Buradaki amaç; hafızlık yapmaları nedeniyle çocuklarının okullarda başarı oranlarının düştüğüne inanan aileleri, hafızlığın aslında zor bir şey olmadığına ve hayatı olumsuz etkilemediğine ikna etmektir. Çünkü kursiyerlerden ailesinin haberi olmadan hıfza çalışanların sayısı az değildir.

2.1.2.2. Sadece Kur'ân eğitimi veren kurslar

Ürdün'de hafızlık çoğunlukla Kur'ân eğitimi veren kurslarda yürütülmektedir. Kurslar ülkenin genelinde olduğu gibi yatılı değildir ve *Cemiyyetü'l-Muhafaza*'ya bağlıdır. Kursların dikkat çekici yanı *"telakki"* (talkin) yöntemi ile hafız yetiştirmeleridir. Telakki, ezberlenecek ayeti önce hocanın okuması arkasından öğrencilerin tekrar etmesi ve ezberleme işlemi tamamlanıncaya kadar bu şekilde devam edilmesidir. Telakkinin faydası, öğrencilerin yanlış ezberlemelerine engel olmaktır. Bununla beraber bütün sınıfı aynı seviyede olmaya zorladığı için ilerleme en düşük öğrenciye göre olmaktadır. Kısa ayetlerde altı ayet bir defada okunur ve ezberlenmeye çalışılırken uzun ayetlerde her ayet kendi başına ezberlenir. Bu şekilde yarım sayfaya kadar ezberlenir ve ertesi gün ders olarak sunulur. Öğrencilere her hafta karne verilerek veliler bilgilendirilmiş olur.

Kurslara öğretici alınacağı zaman genel ilan verilir ve başvurular çerçevesinde öğretici alınır. Merkezden atama bulunmadığı gibi maaşlar da halktan toplanan paralardan ödenir. Kurumlar genel olarak üç yılda hafızları mezun edebilmektedirler.

Kursiyerlerin yaş aralığı 12 ila 30 arasında olmakla birlikte 15 ila 20 yaş arası hafızlık için en elverişli dönemdir. Ürdün'de bayan öğrenciler diğer ülkelerden farklı olarak özel günlerinde de ezber yapmaya devam ederler. İlk dersleri hoca dinlemekte ancak tekrarlara vakit ayırmamaktadır. Bu herkesin kendisine ait bir

sorumluluktur. Kursta öğrenciler her sureyi bitirdiklerinde ondan yazılı sınav olurlar. Çünkü doğru okuyabilmek kadar doğru yazabilmek de önemlidir.[329]

Ürdün'de icazetli hafız olabilmek kendi sistemleri çerçevesinde oldukça fazla çaba gerektirirken icazet almak isteyenler için beş aşamadan oluşmaktadır. Öncelikle talibin hocanın yanında Fatiha Suresinden Nas Suresine kadar yüzünden hatasız ve tecvitli okuması ve yukarıda sayılan Cemiyye'nin istediği şartları yerine getirmesi gerekir. Bu aşamadan sonra *"Senedi hıfza"* talip olabilen öğrenci *"Talkin"* basamağını geçtiği için *"Hıfz"*dan devam eder. Hıfzda öncelikle sayfalar ezberlenir. *"Tespit"* boyutuyla surelerin bir araya getirilmesi sağlanır. *"Temkin"* ile cüzler toplanmaya başlanır ve nihayetinde öğrenci bir oturuşta (bir gün) ya da iki günde Kur'ân'ın tamamını şeyhin huzurunda ezbere okur. Şeyh (ya da şeyha) kursiyerin okuyuşunu tasdik ederse kendisine icazet verirken Ürdün'ün genelinde icazetli öğrenci azdır ve sadece kendine güvenenler yukarıda belirtilen eğitime katılabilir. Çünkü ezber yapıldıktan sonra muhafazası konusunda ciddi çözümler üretilmemiş hatta tekrar öğrencinin kendine bırakılmıştır. Sağlıklı bir şekilde korunamayan ezberin kullanılmak istenildiğinde geri dönüşümü mümkün olamamaktadır.

Kurs esnasında beslenmeleri için öğrencilere hurma, meyve suyu gibi aperatifler dağıtılmakta, talebelerin sıkılmaları önlenmeye çalışılmaktadır. Sınıfta bulunan bir tabloda beyaz zemin üzerinde mavi deniz dalgalarını andıran, aşağıdan yukarı doğru paralel olarak devam eden kalın kıvrımlar çizilmiştir. Bu kıvrımların her biri sınıftaki öğrencinin ezber seviyesini gösterirken, öğrenciler için ayrı ayrı hazırlanmış ve üzerinde sahibinin ismi yazan koyu mavi kuşlar, sureler ilerlettikçe bir üst kıvrıma atlamaktadır. Ayrıca kuşlar tabloda enine olarak da ilerlemektedir. Çünkü tablonun sağ tarafı öğrencinin surenin başında, sol tarafı surenin sonunda olduğunu gösterir.

Hafızlık eğitimi veren ve Amman'da bulunan *Merkezu'l-Envar'*ın Müdürü Zeher el-Cerîrî, kendi kurslarında ezber yapmanın tefsire dayalı olduğunu vurgulamaktadır. Haftada üç gün ders gören öğrenciler genel olarak günde 2,5 sayfa olmak üzere, haftada 7,5 sayfa ezberlerler. Üç çeşit programla hizmet verilen kursta,

---

329 Bu sonuçlara *Merkezi Hüda*'nın müdürü Gabir Eşhed 'Abir'in verdiği bilgiler ışığında ulaşılmıştır. (Temmuz 2008)

Not: Ürdün Haşimi Krallığı'nda tercüme konusunda Beyza Aktürk yardımcı olmuştur.

birinci derecede çocuklara amme cüzü ezberletilir. İkinci aşamaya 6 ila 18 yaş aralığında bulunan kursiyerler katılmakta ve günlük hayatta okula devam ettikleri için dersler hafta sonları yapılmaktadır. Son bölüm ise kadınlara yönelikken haftada bir saat tecvit dersi verilmekte ve her hangi bir yaş sınırlaması bulunmamaktadır. Son iki gruba dahil olanların net bir şekilde ezber sınırı bulunmamaktadır.

İkinci ve üçüncü basamaklarda eğitim alanlar, normal eğitime ilaveten her bölümün içinde bulunan bir yılda veya üç yılda hafızlığı tamamlamayı yahut da ayda bir cüz ezberlemeyi gerektiren *"divanu'l-hafıza"* programlarına kendi istekleri çerçevesinde dahil olabilmektedirler. Divanu'l-hafıza metodu hariç bütün alanlarda talkinle ezber yapılmaktadır. Kurumda hafızlığa ilaveten ulumu'l-Kur'ân, tefsir, fıkıh, siyer gibi İslami bilimler öğretilmektedir.

Hafızlık tamamlandıktan sonra tekrarını hocanın gözetiminde yapmak isteyen öğrenciler için bazı merkezlerde programlar yapılmaktadır. Bu kurslarda öncelikle öğrenci ezberlerini on sayfa şeklinde evde tekrar eder ve ertesi gün hocasına sunar. Her beş cüz bittiğinde o ana kadar yapılanlar toplanır. Hatim tamamlandığında yeniden tekrara başlanır nihayetinde birinci gün 1'inci,11'inci, 21'inci; ikinci gün 2'nci,12'nci,22'nci cüzleri ezbere okuyacak şekle gelinceye kadar program devam eder.[330]

Ürdün'de bayanların hıfz konusunda erkeklerden iyi olduğu belirtilir. Çünkü bayanlar iş hayatında daha az yer almakta, hıfza fazla zaman ayırabilmekte, özel günlerinde Kur'ân okumakta ve hıfz konusunda erkeklerden hırslı olmaktadırlar.

Hafızlık yapmak isteyenlerin, hiçbir eleme olmaksızın kurslara katılabilme şansı bütün ülke için geçerlidir. Sadece gerekli şartları taşımayanlara uygun destek verilir ve hıfz yapabilme seviyesine ulaştırılır. Hafızlığın yapılması ve devam etmesi öğrencinin elindedir. Hiçbir kurs ve öğreticileri her hangi bir nedenden ötürü kursiyerin hafızlığı bırakması gerektiğine kanaat getirmez. Gelen herkes için kapılar ardına kadar açıkken gelenler istediği kadar kalabilme özgürlüğüne de sahiptir. Talibin derslerinin yolunda gitmemesi, bir takım ahlaki zaaflarının olması ya da başka sebeplerin var olması sonucu değiştirmemektedir.

Ülkede kendi imkanlarını çeşitli şekillerde kullanarak hafız olanlar bulunmaktadır. Örneğin taksi şoförlüğü yapan Casir Ali Halil Abdullah, bütün gün

---

330 Bu sonuçlara öğretici Sena Seb'il 'Iyş'ın verdiği bilgilerden hareketle ulaşılmıştır.

takside vakit geçirdiği için bir yandan işini yaparken diğer yandan Kur'ân dinlediğini ve neredeyse hiç yüzüne bakmadan sadece dinleyerek hıfzını tamamladığını belirtmektedir.[331]

Hafızlık kurslarının çoğu Başkent Amman'da bulunmakla birlikte Zarka ili de hafızlık müesseseleri ve hafızlarıyla tanınmıştır. Şehirde *Cemiyyetü'l-Muhafaza*'ya bağlı toplam 46 şube bulunmaktadır. Zarka'da Ürdün'ün genelindeki gibi hafız yetiştiren kurslarla birlikte ülkeye oranla farklı özelliğe sahip kurslar da bulunmaktadır. Kısa sürede hafız yetiştirmek için *"Merkezi Kisaî"* adında bir bölüm oluşturulması[332] ve buranın erkeklere yatılı eğitim vermesi temel farklılık olarak göze çarpmaktadır. Kız çocuklarının akrabalara dahi yatıya gönderilmediği bir kültürde kızlar için yatılı hıfz merkezi düşünülmesi imkansızdır. Bayanlar için oluşturulan özel kurslar sabah altıdan akşam altıya kadar eğitim vermektedir. [333] Öğrencilerin üçte ikisini bayanların oluşturması, anne babaların kız çocuklarını yetiştirmeye daha fazla özen göstermesine bağlanmaktadır.[334] Kursta hafız adayı anne babaları için hazırlanmış nasihat içerikli broşürler bulunmaktadır.[335]

Kurslarda, Kuveyt'teki merkezin[336] bir hafız seçerek tüm masraflarını karşılaması şeklindeki uygulamaya *"şefi'"* adı verilmektedir. Bu proje Kuveyt'te asıl olarak hayır severler tarafından desteklenmektedir. Suudi Arabistan'dan Uluslararası İslam Gençliği Formu sponsorlar arasındadır. Şefi' 2005'ten beri pratikte karşılık bulmakta ve en yaygın olarak Filistin'in Gazze şehrinde uygulanmaktadır. Gazze'de

---

331 Ayrıca Casir Abdullah Ürdünlülerin Türkleri, sadece onların bir takım dizileriyle tanıdıklarını ve haklarında dizilerden hareketle İslam adına pek de iyi hükümler vermediklerini söylemektedir. Dolayısıyla Türklerden birisinin hıfzla ilgilenip onu araştırmak için Ürdün'e kadar gelmesinin çok şaşırtıcı olduğunu ama yanlış hükmünü düzeltmesi adına Allah'ın kendisine böyle bir fırsat tanımasına karşın O'na şükür, bizlere teşekkür borçlu olduğunu ifade etmektedir. İlaveten Ürdün'deki bu olumsuz kanaat ülkenin her yerinde karşılaşılan bir durum olup muhatap olunan ilk soru -tesettüre rağmen- "Müslüman mısınız?" şeklinde olmaktadır. Aslında Arapçaya tercüme edilen diziler kültürün etkilerinden bağımsız değildir. Sarhoşluğun etkisiyle ayakta durmakta zorluk çeken aktör bile eve girdiğinde söze "Esselamu aleykum" şeklinde başlayabilmekte, "Nasılsınız?" sorusunu "Elhamdulillah" diye yanıtlayabilmekte ve oradan ayrılırken geriye kalanları Allah'a emanet edebilmektedir.

332 Kısa sürede hafız olmaları planlanan öğrencilerin günlük programları için bkz. Ek 20.

333 Kursiyerlerin ders takip çizelge örneği için bkz. Ek 19.

334 Kursiyerler için ev ödevi ve bilgi amaçları hazırlanan rapor örneği için bkz. Ek 21.

335 Örnek için bkz. Ek 22.

336 "Cemiyyetü'l-Islah bi Kuveyt" merkezin tam adıdır. Bu merkez hıfza ve hafızlığa mali bütçe ayıran bir merkezdir. Dolayısıyla resmi açıdan hafızlık kursları başka bir merkeze bağlı olsa da Cemiyyetü'l-Islah bi Kuveyt onlara mali açıdan yardımcı olabilmektedir.

mescitlerin yanındaki çadırlarda bu yardım sayesinde pek çok Filistinli hafızlık yapabilmektedir.[337] Filistinde her şehirde en az bir merkezi bulunmaktadır.

Şefi' (al-Şafii'/ Taç Vakar) projesi iki ay gibi bir sürede Kur'ân'ın tamamını ezberlemek ve gözden geçirmek üzere kampa alınan öğrenciler için kullanılan uygulamaya verilen isimdir. Proje 2011 yılı itibari ile genişletilmiş ve üç aşamaya bölünmüştür. Birinci aşamada 10 cüz, ikinci aşamada 10 cüz ve üçüncü seviyede 10 cüz ezberlenmektedir. Bunlara ilaveten bu süre zarfında Riyazü's-Salihin kitabından seçmeli 500 hadis ezberlenmektedir. Bu kampta önceki yıllarda sadece hafızlık yapılmaktaydı. Şimdi sınırları gelişmiş durumdadır. Ezberin yanında dini ilimler ve ahlak dersleri de verilmektedir. Her cüz ezberlendiğinde öğrenciler o zamana kadar ezberledikleri tüm hıfzlarından sınav olurlar. Şayet başarılı olamazlarsa yeni ezbere geçemezler. Zaman azlığı, mekanların uygun koşullarda olmaması, desteklerin yetersiz olması karşılaşılan genel problemlerdir. Proje sorumlusu ve yöneticisi Hayfa Abdurrauf Rıdvan Filistin'de Gazze şehrinde 40.000 hafız bulunduğunu belirtmektedir. Filistinde öğrencilere Kur'ân öğretmek için Türkiye'de de yaygın olarak kullanılan ve *"Nuraniyye"*[338] adı verilen sistem kullanılmaktadır.[339]

*Merkezi Kisaî'*lerde, iki ayda öğrencilerin hafız olabilmesi amaçlandığı için kursiyerler sınavla seçilmektedir. Öncelikle sınava katılacak adayların 12 ila 16 yaş aralığında olması, on cüz ezbere bilmesi gerekmektedir. Sınavda yüzde seksen başarı oranı ve adayın tecvit ve tashihi huruf adına eksiğinin bulunmaması aranmaktadır. Dolayısıyla merkezin bir özelliği de *talkin*le ezber yaptırmaması olacaktır. Sınavı geçen öğrenciler hala aday konumundadır, deneme sürecinde kendilerinden günde on sayfa ezber yapmaları istenir şayet başaramazlarsa elenirler. Aslında kurs başladığında talebelerden günde yedi sayfa ezberlemeleri beklenerek, tatiller dışında iki ayda on cüzün bitirilmesi hedeflenmektedir. Uygulama yaz aylarında yoğunluk kazandığı için kalan cüzler de kışın tamamlanmaktadır. Ürdünlülerin yanında başka milletlerden kursiyerler de bulunmaktadır.

---

337 Filistin ile ilgili geniş bilgi www.AqsaTv.net adresinden edinilebilir.

338 Nuraniyye'de Türkiye'de olduğu gibi önce harfler sonra harake ve cezm, şedde öğretilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Muhammed Kârî, Refîk, Nuraniyye, 4.bs., en-Nuraniyye li'd-Dirâseti'l-Kur'âniyye, Cidde 1431.

339 Bu bilgiler *Şefi'* projesi sorumlusu ve yöneticisi Hayfa Abdurrauf Rıdvan ile yapılan görüşmelerden edinilmiştir.

Ailelerin ayda elli dinar ödediği kursta üç öğün yemek verilmekte ve ilave harcamalarla bir kursiyerin masrafı ayda 350 dinarı bulmaktadır. Kursiyerlerin her gün öğlen yemeğinde et yemelerine özen gösterilirken kahvaltı menüsü peynir, yumurta, zeytin, salam, zeytinyağı, humus[340] ve fullden[341] oluşmaktadır. Haftada üç gün tatlı ve öğlen ve akşam yemeklerinde meyve suyu bulunmaktadır.

Yatılı kalan erkekler, perşembe akşamından cumartesi sabahına kadar evlerine gönderilmekte ve kursun devam sürecinde Salı günleri dilerlerse aileler çocuklarını ziyarete gelebilmektedirler. Ailelerin ziyaretlerindeki kural; evdeki özendirici ortamdan çocuklara bahsedilmemesi ve dikkatlerinin dağıtılmamasıdır. Özel öğretimde sınıflardan ziyade ders halkaları vardır ve bir öğretmen beş öğrenciden sorumludur. Bu kurslardaki öğreticilerin başka bir işte çalışmaması, yatılı kalabilecek konumda ve Şâtıbî'den icazetli olması gerekmektedir. Bayanlarda yatılı olma şartı istenmemekte, ilaveten senet icazeti istenmektedir.[342] Her iki bölümün öğreticilerinin örnek ahlaka sahip olması vazgeçilmez kuraldır.

Öğrenim görmekte olan kursiyerlere göre ise şeyhler şu sıfatları taşımalıdırlar: Sabırlı, teşvik edici, hoşgörülü, saygın bir kişiliğe sahip olmak, namazlarını huşu ile kılmak, yavaş yemek yemek, gerektiğinde örneğin yere bir şey döküldüğünde yerleri silebilecek kadar mütevazı olmak, öğrencilere emretmemek, uyuya kalındığında yardımcı olmak ve görevi dışında öğrenciye karışmamak, onları sınırlandırmamak. Talebeler hafızlık yapma sebeplerini, ahirette anne babalarına taç giydirilmesi, uhrevi olarak Allah rızası ile oku ve yüksel müjdesine nail olunabilmesi, dünyevi olarak zihinlerin gelişmesi ve Allah'ın hayatlarını güzelleştirmesi olarak açıklamaktadırlar. Kur'ân'ın ezberi ile dinî duygular öylesine iç içedir ki talebeler ezber yapmakta zorluk çektikleri anları imanlarının zayıflamasına yormaktadırlar. Dolayısıyla ezberden sıkılmak, bunalmak gibi kelimeler literatürlerinde yer almamaktadır.

---

340 *"Humus"* nohut ve tahine limon suyu, sarımsak, tuz, kimyon, kırmızı biber ve zeytinyağı eklenerek yapılan bir Ortadoğu mezesidir.

341 *"Ful"* ana malzemesi bakla ezmesinin zeytinyağı, limon, domates, soğan ve çeşitli baharatlarla süslenmesi ile elde edilen ve ana vatanı Mısır olan salata benzeri mezedir.

342 Zarka ile ilgili bilgiler bayan bölümünün müdürü Ummu Huzeyfe, Kifa Muhammed Hammude; erkek bölümünün müdürü Ahmet Ali es-Simadî, öğreticiler Muhammed Halef Havalide, Rami Abdurrahman Abû Maal'den alınmıştır. (Temmuz 2008)

Hafızlık devam ettiği sürece tekrar yapılmazken her beş cüz tamamlandığında o zamana kadar ezberlenen kısımdan imtihan yapılmaktadır. Her beş cüz toplanırken surenin bir kısmı altıncı cüzde kalmışsa sure tamamlanmakta ve öncekilerle birleştirilmektedir. Hıfz bitince öğrencilere günde dört cüz tekrar etmeleri tavsiye edilmektedir. Bazı üniversitelere[343] çeşitli oranlarda indirimlerle devam edebilmek Ürdün'de hafız olmanın avantajlarındandır.

İlk dönemlerde talebelere icazet vermek için hocasının görüşü yeterli sayılmasına rağmen şimdi ise tarafsız kurulan *lecneler* sınav yapmakta ve yetkin gördüklerine icazet vermektedirler. Öğrencilerin hafızlıkta karşılaştıkları sorunları tartışmak ve çözüme ulaştırmak adına merkezde her yıl toplantılar düzenlenmekte ve yapılan görüşmeler dergi olarak yayınlanmaktadır.

Ürdün'de ayrıca bireysel olarak hafızlık yapmak isteyenler bulunabilmektedir. Bunlar, yaptıkları ezberleri aileden birine dahi dinletebilmektedirler. Çünkü halkın çoğunluğu profesyonel manada yardımcı olamasa bile ezberde yapılan hataları tashih edecek kadar bilgiye sahiptir. Ülkedeki üniversitelerde özellikle *"Şeria"* ve *"Ulumu'l-Kur'ân"* bölümlerinde okuyan öğrencilerden hafız olmaları istenmese de her fakülte farklı düzeyde olmak üzere her yıl üç ya da dört cüz civarında ezber istemektedir. Şayet bu ezberler yapılamazsa öğrenciler fakülteden mezun olamamaktadır.

2.1.3. Suriye Arap Cumhuriyeti

Suriye Arap Cumhuriyeti'nde hafız yetiştirme işlemi yaygın olarak mescitlerde devam etmektedir. Kur'ân eğitimine tahsis edilmiş kurslar bulunmakta ancak bunlar azınlıktadır. Bunun dışında diğer bütün ülkelerde olduğu gibi bireysel olarak hafızlık yapanlar vardır.[344]

Suriye'de Kur'ân'ı ezberlemek çok zor değildir. Çünkü gidilen her yerde Kur'ân okunmaktadır. Taksilerde, –yola taşacak şekilde- sokakların iki yanında yer

---

343 Camiatü Zerqa Has, Camiaatü Ceruş, Camiatu Ulum't-Tatbikiyye üniversiteleri bunlardan bir kısmıdır.

344 Buradaki veriler Haziran 2008'de Suriye Arap Cumhuriyeti'nde yapılan görüşmelerden hareketle edinilmiştir.

alan dükkanlarda, marketlerde Kur'ân okunmaktadır. Hatta marketlerde Efes Pilsen'in alkolsüz birası raflarda boy gösterirken bir yandan Kur'ân dinlenmeye devam edilebilmektedir. Hafız olmadığını söyleyen halktan biri, sohbet esnasında, konu dahilinde sırası geldiğinde ilgili ayeti ezbere okuyabilmektedir. Hayat süreçlerinde bütün gün bir şekilde Kur'ân'la muhatap olan Suriyeliler, O'nu ezberlemek istediklerinde, bildikleri ayetleri sıraya koymak ve belki birkaç kelimesini eksik hatırlıyorlarsa onları tamamlamakla uğraşmaktadırlar. Halk arasında Kur'ân ezberinin yaygınlığını şu diyalog daha net ortaya koymaktadır:

-Kur'ân'dan ne kadar ezbere biliyorsunuz?

-Çok az.

-Yani ne kadar?

-Beş cüze yakın.

Mescitlerde hem bayanlar için hem de erkekler için hafızlık eğitimi verilmektedir. Bayanlarla erkeklerin günlük ve haftalık ders saatleri birbirinden farklılık arz etmektedir ve Kur'ân eğitim merkezlerinde verilen hafızlık eğitimleri *Vizaretü'l-Evkaf*'a bağlıdır. Bakanlık, bayanlar için günde iki, en fazla üç saat ders yapılmasını tasarlamıştır. Erkekler gün boyu mescitlerde kalabilmektedirler. Suriye'de hafızlık müessesesi kurumsallaşamadığından uygulanan sistemler bireysellik arz etmektedir. *Vizaretü'l-Evkaf,* görev yapacak öğreticilerin hafızlık sonrasında icazet almış olmalarını zorunlu tutmaktadır. Ancak hocalara hafız yetiştirmek için sunulan bir sistem bulunmamaktadır. Öğretici, icazet aldığı hocasından öğrendiği sistemle hafız yetiştirmeye devam etmektedir.

Suriye'de hocalık mertebelere ayrılmaktadır. En üst mertebedeki bayan hocalara *"anise"* denilmektedir. Aniselerin çoğunluğu bir cemaate bağlıdır. Dolayısıyla hafızlık bir bakıma cemaatlerin elinde devam etmekte denilebilir. Başkent Şam'daki cemaat liderlerinden Anise Semer el-'Aşşa kendilerinin yürütmekte olduğu hafızlık sistemini şu şekilde aktarmaktadır:

Öğrencilerin hafızlık süresi ortalama üç yıl olmakla birlikte iki ayda hafız olanlar bile vardır. Bunlar hiçbir işle meşgul olmayan, sadece ezber yapan kişilerdir. Hafızlıkla birlikte diğer ilimler okutulmamakta, sadece ezber yapılmaktadır.

Ülkede yatılı eğitim veren tahfiz kursları bulunmamaktadır. Hafızlık çoğunlukla mescitlerdeki eğitimle devam etmektedir. Çalışan ya da ev hanımı olan

bayanlar, hafızlık yapmak için bu eğitime katılabilmektedirler. Mescitlerde sınıf sistemi yoktur. Öğrenciler küçük gruplar halinde hıfza devam etmektedirler.

Suriye'de hafızlığa ilkokuldan itibaren başlanabilir. Ancak bu seviyede başlayanlar, ezberi tecvit uygulaması olmadan yaparlar. Ülkenin hafızlık adına en ciddi problematiklerinden birisi budur. Hafızların büyük çoğunluğu Kur'ân'ın tamamını tecvitle okuyamamaktadır. Zor olan hafızlık değil, tecvitle ezber yapabilmektir ve değerli olan da tecvit uygulaması ile hafız olmaktır. Bizim hafız olduğumuzu öğrendiklerinde sorulan ama anlamakta zorlandığımız ilk soru şöyleydi: "Tecvitli mi hafızsınız?" Ayrıca tanıştırıldığımız her ortamda "tecvitli hafız" sıfatıyla takdim edilmemiz ülkedeki durumu ortaya koymaktaydı.

Yatılı kursların bulunmaması, bazı ezberlerde tecvidin olmaması, hafızlığın kurumsallaşamaması gibi hususlar Türkiye'ye oranla olumsuz uygulamalar sayılabilir. Ancak Kur'ân-ı Kerim'e alışkın olan belleklerin ezberde zorlanmaması, her yaşta ve her meşguliyetteki insanların Kur'ân ezberi ile uğraşmayı şeref bilmesi de Suriye'nin olumlu yönleri olarak görünmektedir. Türkiye'nin hafızlık sisteminde Suriyeliler tarafından en çok yadırganan konu, her cüzün sonundan başına doğru ezber yapma şeklidir. Sistemin kendilerine göre çarpıklığını anlatmak adına "O zaman siz, Hz. Yusûf'u önce bulup sonra mı kaybediyorsunuz?" demişlerdi. Kur'ân'ı anlayanlar için Türkiye'nin sisteminde mana tersine akmaktadır. Dolayısıyla on ikinci cüzde, Yusûf Suresi'nde yukarıdaki tespitle karşı karşıya kalınmaktadır. Halbuki Arapça bilmedikleri için Kur'ân'ı anlamadan hafızlık yapan Türkler, Hz. Yusuf'u ne bulur ne de kaybederler.

Suriye'de erkek hafız sayısı bayanlardan fazladır. Çünkü bayanlar, annelik ve ev işlerine ilaveten hıfza zaman ayırmaya çalışmaktadırlar. Erkekler, hem bunlarla uğraşmamakta hem de mescitlerde gün boyu kalabilmektedirler. Ayrıca Kur'ân okumaktan mahrum kaldıkları özel bir durumları da yoktur.

Ezber yapma sırası, Bakara Suresi'nden başlar ve Nas Suresi'ne doğru ilerler. Hafızlığa ilk başladıkları zamanlarda öğrencilerden her yeni ders için iki-üç sayfa ezber istenmektedir. İkinci cüze geldiklerinde artık beş sayfadan az ezberlemeleri hoş karşılanmamaktadır. Yeni ezber dinlenirken öğrenciye iki hatadan fazla hak tanınmamakta; üçüncü hatada talebe dersten bırakılmaktadır. Ancak kursiyer ezberini

tekrar sunmak istediğinde ders baştan alınmamakta, kalınan yerden devam edilmektedir.

Suriye'de hafızlık çalışmaları yaz aylarında hız kazanmaktadır. Kışın haftada birkaç ders yapılırken yazın haftada beş ders yapılmaktadır.

Mescitlerde yaptırılan hafızlığın dışında, müstakil binalarda da hafızlık eğitimi verilmekle birlikte bunlar daha ziyade Başkent Şam'ın dışında kalan illerdedir. Hama ilinde bulunan *Ma'hed el-Esed fi Tahfizi'l-Kur'ân Medresesi,* 1992'de bu amaçla kurulmuştur. Sair ülkelerdeki gibi *"Ma'hed"* adından kaynaklı hem okul hem de Kur'ân eğitimi veren bir kurum değildir. Sadece Kur'ân eğitimi vermekte ve hafız yetiştirmektedir. Okul müdürü Hitam Bitar'ın verdiği bilgilerden hareketle bu medreselerde hafızlık eğitimi şöyledir:

Öğrenciler ezber yapmaya 30'uncu cüzden başlamaktadır. Yasin Suresi ile 30'uncu cüz arası birleştirilinceye kadar ezberler son cüzlerden devam eder. Ancak ezberler, surelerin başından sonuna doğru yapılmakta, anlam konusunda sıkıntı yaşanmamaktadır. Son kısım tamamlandıktan sonra başa, Bakara Suresi'ne, dönülür ve artık sıra ile ezberlenir. Birinci cüz ezberlendikten sonra ikinci cüze geçilir, o da ezberlenince iki cüz birbirine bağlanır. Üçüncü cüz ezberlendiğinde iki ve üç birbirine bağlanır. Böylece her ezberlenen cüz, bir öncekine bağlanarak ilerlenir. Her beş cüz bittiğinde öğrenci bunlardan sınava tabi tutulur. Öğrenciler bütün ezberlerini bitirdiklerinde on gün aralıklarla düzenlenen altı ayrı oturumda Kur'ân'ın tamamından sınav olmaktadırlar. Bir oturumda beş cüzden sorumlu tutulmaktadırlar. Bu uygulama icazet öncesinde yapılmaktadır.

Şeyha Hitam genel kanaatin aksine, ecnebilerden güzel Kur'ân okuyanların Araplardan daha iyi hafız olabileceklerini düşünmektedir. Kendisine göre, hafızlık en erken ancak bir yılda tamamlanabilir, lakin üst sınırı olmamalı, on yıl bile sürebilmelidir. Çünkü yaz aylarında haftada üç gün üçer saat, kışın ise haftada bir gün, bir ya da iki saat hıfza zaman ayırabilmektedirler. Medreselerin yatılı eğitim verebilmesi Şeyha'nın temel hedeflerindendir. Kendisi, şu şartlarda en fazla üç gün kamp yapabildiklerini belirtmektedir. En verimli hafızlık yapma dönemini 13 ila 20 yaş aralığı olarak vurgulamaktadır. Yirmiye yakın yaşlarda hafız olanların küçüklere oranla daha bilinçli bir şekilde hıfza sarıldıklarına dikkat çekmektedir.

Hama'da hafızlığa teşvik, müderrisler tarafından yapılmaktadır. Bunun yanında, bakanlık on yaşından küçükler arasında on cüzden, yirmi yaşından küçükler arasında yirmi cüzden, otuz yaşından küçükler arasında da otuz cüzden sorumlu olunan yarışmalar düzenlemektedir. Uygulama, öğrencileri cesaretlendirmekte ve hafızlığa özendirmektedir. Suriye'de hafız olmanın pratik hayattaki avantajı, mescit ve medreselerde öğretici olabilme şansına sahip olabilmektir. Ancak bunun maddi bir karşılığı yoktur.

Mescitlerde hafızlık yapan erkeklerin bayanlardan diğer bir farkı da sadece Kur'ân ezberi yapmamaları, bunun yanında İslami Bilimler Eğitimi almalarıdır. Şam'da İman Camii'nin imamı Şeyh Muhammed Nezih Ubeyd, erkeklerin hafızlık sonrasında kıraat dersi aldıklarını belirtmektedir. Özel olarak bu eğitimi vermek için kurulmuş *lecnelerin* (heyet) olduğunu vurgulamaktadır. Erkeklerde hafızlık müessesesi adına yapılan çalışmalar kurumsallık özelliğini yakalamaya yöneliktir. Amaca göre kurulan *Lecnetü'l-Kur'ân* ve *Lecnetü'l-Tedris* eğitim işleriyle, *Lecnetü'l-İdare* ise sorunlar ve çözümleriyle ilgilenmektedir. İmamların hafız olması ya da olmaması, kıdem açısından etkiye sahip olmamakla birlikte, imamların ilk seçiminde, hafızlık önemsenmektedir.

Bayanlarla erkekler arasında, hafızlığın kuvvetliliği açısından fark bulunmaktadır. Çünkü erkekler her beş cüzden sonra o ana kadar ezberledikleri bütün cüzlerden sınav olmaktadırlar. Sürekli geriye dönük tekrarların yapılması ve bunun sıkı bir şekilde takip edilmesi onların hıfzını kuvvetlendirmektedir. Mescitlerde hafızlık yapan erkekler, tahmini olarak hıfzı bitirme zamanlarına göre gruplara ayrılmaktadırlar. Ancak bu süreyi hoca belirlememekte, öğrencinin kendisi hangi gruba dahil olacağına karar vermektedir.[345]

Suriye'de hafız olmak önemsenmekte ve hafız sayısı giderek çoğalmakta iken genel şikayet nicelikteki artışın niteliğe yansımamasıdır. Kur'ân'ın tamamının ezberlenmesinden ziyade her ne kadar ezberlenebildiyse onun hayata geçirilmesinin daha önemli olduğu kanaati yaygın görüştür.

---

[345] Suriye Arap Cumhuriyeti'nde tercüme konusunda Ayşegül Sevimli yardımcı olmuştur. (Haziran 2008)

2.1.4. Sudan Cumhuriyeti

Pek çok ülkede olduğu gibi Sudan'da da ülkenin tamamı adına ortak bir hafızlık sisteminden bahsetmek mümkün değildir. Ülke bazında etkileşim açısından bazı ortak noktalar bulunmasına rağmen genel manada hafız yetiştirme usulü ya *"halva"*nın[346] şeyhi ya da bireysel hocaların tasarrufundadır. Sudan Cumhuriyeti'ndeki hafızlık sistemini, hafız yetiştirme faaliyetlerinin odak noktası olan başkent Hartum üzerinden ele almak mümkündür. Başkentin diğer şehirleri etkileme ve yönlendirme rolü oldukça yüksek görünmektedir. Dolayısıyla görüşmeler söz konusu çerçevede yapılmıştır. Edinilen bilgilerden hareketle Sudan Cumhuriyeti'nde hafızlık metotları aşağıda aktarılmaktadır.[347]

Sudan'daki bütün halvalarla iletişimi bulunan ve maddi manevi onların destekçisi olan Şeyh Abdullah Mekki, bize, hem Kur'ân matbaacılığı hem de uzun yıllardır on kıraat hocalığı yapan Dr. Şeyh Muhammed Seyyid el-Hayr Ebû'l-Kasım ile görüşmemizi önerdi. Çünkü Şeyh Muhammed, ülkedeki hafızlık metotlarının çeşitliliğine üst düzey eğitici olduğu için daha hakim bulunmaktaydı. Doktor Şeyh Muhammed'den edinilen bilgiler ışığında Sudan'da hafızlık eğitimini genel manada şu şekilde özetlemek mümkündür:

Talebenin Kur'ân'ı hıfzı esnasında şartsız uygulanan yazarak ezber yapma metodunun kökeni Şeyh'in de ifade ettiği gibi *"ellezi alleme bil kalem"*[348] ayetidir[349]. Bu ülkedeki, inanç boyutuna taşınmış yaygın anlayışa göre yazmak ilmin ilk ve en önemli adımıdır. İlim yazısız olmaz, zira ayeti kerimede öğrenim süreci kalemle –dolayısıyla kitabetle- irtibatlandırılmış, ilmi muhafazanın ancak bu surette gerçekleşebileceği buyrulmuştur. Kalemin ilk inen ayetlerde vurgulanması konunun önemini daha da arttırmaktadır. Bu saikten hareketle Sudan uleması yazı işleminin üzerinde ısrarcı bir şekilde durmaktadırlar.

---

346 Hafız yetiştiren kursların adıdır. Çoğulu Helavih şeklinde gelmektedir. Tatlı, sevimli anlamında olmakla birlikte kişinin Allah ile baş başa kalması, insanlar ve ailesinden ibadet maksadıyla ayrılması manasında da kullanılmaktadır.

347 Buradaki veriler Ekim 2009'da Sudan Cumhuriyeti'nde yapılan görüşmelerden haraketle edinilmiştir.

348 Alak, 96/ 4.

349 Kalem ile (yazmayı) öğreten.

Sudan'da hafızlık diğer ülkelerden daha farklı bir usulle yapılmaktadır. Her bir öğrencinin öncelikli ders malzemesi *"elvah"* adı verilen levhalardır. Yaklaşık yarım metre boyunda ve yirmi beş santim eninde, bir-iki santim kalınlığında olan bu levhalar, üzerinde yazı işlemi yapılmasına müsait küçük tahta parçalarıdır.[350] Bazı tahtaların üst kısmının ortasında kolay tutulmasını sağlamak amacı ile oluşturulmuş küçük bir uzantı bulunmaktadır. Öğrenciler hocanın etrafında halka şeklinde oturur ve şeyh ayetleri ezberden okurken öğrenciler de okunan o ayeti önlerinde mushaf olmaksızın duyduklarıyla yazıya geçirirler. Bu yazma işleminin kaynağı da yukarıda zikredilen ayettir.

İnsan ilmi yazarak elde etmelidir. Çünkü sonrasında bilgiye dönmek istediğinde yazı garantidir ve ona ulaşılabilir. Kur'ân-ı Kerim'in vahyedildiği dönemde hemen yazı ile garanti altına alınması da yukarıdaki tezi desteklemektedir. Ayrıca yazarak hafızlık yapmak çok daha kolaydır. Öğrenci önce yazıp sonra ezberlediği için yazım aşamasında metni hafızasına almaya başlamıştır. Yazarak hafızlık yapmanın diğer bir avantajı ise Arap olan öğrencilerin günlük hayatta *"ammice"* denilen yerel dili kullanmalarıdır. Bu dille konuşan halk Kur'ân dili olan *"fusha"* Arapçayı konuşma ve yazmada sorun yaşamaktadır. Dolayısıyla sadece kulaktan duyduğu ile öğrencinin yazmaya çalışması, Kur'ân'ı bir harf bile eksik olmadan yazıya geçirebilme yeteneğini ve onu olduğu gibi koruyabilme çabasını göstermektedir. Şeyh bu öğrencilerin her birinin yazdıklarını oluşturulan ders halkasında dinlemekte ve varsa yanlışları kendisi doğru olanını okuyarak onları düzeltmektedir.

Şeyh Muhammed'e göre hafızlıkta en önemli metot *"telakki"*dir (*talkin*). Telakkisiz Kur'ân'ın hıfzedilmesi imkansızdır. Öğrencinin şeyhin dizinin dibine oturması ve O'ndan ilmi ancak bu şekilde alması sahihtir. Aksi kabul edilememektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) Kur'ân'ı, Cibril (a.s.)'den bu şekilde aldığı için doğru usul budur. Yine Sahabi Hz. Peygamber (s.a.v.)'den Kur'ân'ı bu şekilde öğrenmiştir. Tabiin sahabiden bu şekilde öğrenmiş ve aktarmıştır. Dolayısıyla hıfz ve Kur'ân bize senetlerle gelmiştir. Her alim hocasını senede ekleyerek bizlere ulaşmıştır ve sahih senetlerin hepsi Hz. Peygamber (s.a.v.)'e dayanmaktadır. Telakkinin bize sağladığı ciddi faydalardan birisi de vakf ve ibtidanın nerelerde nasıl

350 Elvah örnekleri için bkz.

olacağını rivayet silsilesiyle bilebilmemizdir. Yine cüzlerin başlangıcı ve sonlarının nereleri olduğunu da bu şekilde öğrenmekteyiz.

Hz. Peygamber (s.a.v)'den yazıya geçirilene kadar en sağlam senetleri içerisinde barındıran kıraat kitabı Şâtıbî'nin *Kitabü't-Teysir*'i sayılabilir. 14 kıraatin rivayetlerini Şâtıbî'nin eserlerinde bulabiliriz. Asım'ın Hafs rivayeti de bu kitapta sahih bir şekilde yer almaktadır. Ancak biz son zamanlarda Şâtıbî'nin direk kendi eserlerinden değil de şerhlerinden faydalanmaktayız. Çünkü Şâtıbî'nin kendi eserleri şiir şeklindedir. Dolayısıyla şerhleri, daha net ve açıklayıcı olmaktadır. Bu bağlamda değerlendirdiğimizde *Tahfetü'l-Etfâl, Hidayetü'l-Kârî, Metnü'l-Cezerî* gibi eserlerden de bahsedilebilir. Dünyanın pek çok yerinde Türkiye'de olduğu gibi Asım kıraati okunurken Afrika'da Ebû Amr'ın Duri ve Nafi'nin Verş rivayetleri meşhurdur.

Sudan'da Kur'ân-ı Kerim'in ezberlenmesinin insan zihninin gelişmesine olumlu etkisinin olduğu düşünülmektedir. Çünkü Kur'ân'ı ezberleyenlerin eğer bunu küçük yaşlarda yapmış iseler büyüdüklerinde çok zeki olduklarının gözlemlendiği belirtilmektedir. Yani Kur'ân'ı ezberlemek zihni çok geliştirmektedir. Bu inancın temeli O'nun Allah kelamı olmasına dayanmaktadır.

Sudan'da halkalar halinde ezber yaptırılırken öğrencilerin çeşitliliği göz önünde bulundurulmaktadır. Öğrencilerin hepsinin zekası aynı seviyede değerlendirilmemektedir. Bir kısmı çok zeki kabul edilirken bir kısmı sadece zeki, bir kısmı da az zekidir. Bu durumda hoca öncelikle az zeki olandan başlamakta ve ona yarım sayfa ezberleterek önce onun dersini almaktadır. Çünkü zeki olanlar ve diğerleri ona zaten ulaşacaktır. Yarım sayfa ezberleme durumu altı bölüme yani üç sayfaya ulaştığında *muracaa* (tekrar) yapılır. Böylece haftanın altı günü ezber bir günü ise tekrar yapılmaktadır. *Hıfz* (ezber) yapmak için en elverişli vakit sabah vaktidir. Sabah namazından sonra yapılan ezberin sair zamanlardaki ezberlere oranla çok daha kuvvetli olduğuna inanılmaktadır.

Sudan'da hıfz tamamlandığında bazı bölgelerde Kur'ân'ın tamamı bir günde ezbere okunmaktadır. Ancak Şeyh Muhammed bunun yanlış bir uygulama olduğunu düşünmektedir. O'na göre asla bu kadar zamanda okunmamalıdır. Çünkü Şeyh, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tavsiyesinin en az üç gün olduğunu, diğerlerinin yasaklandığını hatta bir haftada bitirilirse en güzel olacağını belirtmektedir. Şeyh Muhammed

bunlara ilaveten hafız yetiştiren hocaların öğrencileri dinlerken kendi ezberlerini de sürekli tekrar ettikleri için kalıcılığı sağladıklarını düşünmektedir.

Son zamanlarda revaç bulan musiki (makam) ile Kur'ân okumaya Şeyh Muhammed tepki göstermektedir. Çünkü bu çok kötü bir şeydir, *"teğanniye"*[351] girer ve kesinlikle yapılmamalıdır. Uygulama bidattır ve Abbasi devleti zamanında ortaya çıkmıştır. O dönemde şarkı söyler gibi Kur'ân okuyanlar bulunmaktaydı. Bu gün hala böyle Kur'ân okuyanlar vardır ve asla islamî değildir. Abbasi devletinde musiki ile Kur'ân okuyanlar tasvip edilmeyen insanlar diye tanımlanabilecek kimselerdi. Yoksa tamamını bu şekilde değerlendirmek mümkün olamaz. Ayrıca Şeyh Muhammed böyle bir okuyuşta huşunun olabileceğine ihtimal vermemektedir.

Sudan'daki halvalardan orta büyüklükte olan *Müessesetü'l-Halva*'nın hafız yetiştirme metodunu havlanın yetkililerinin ifadelerine göre şöyle özetlemek mümkündür: Öncelikle belirtmek gerekir ki halvalar diğer Arap ülkelerinden farklı olarak yatılı eğitim vermektedirler. Öğrenciler yedi gün yirmi dört saat bu mekanlarda bulunurlar. Bu özelliği ile halvalar Türkiye'de hafız yetiştiren kursları andırmaktadır. Ancak Türkiye'deki gibi haftanın belli günlerinde tatil yapmamaktadırlar. Mesaiye devam durumuna öğreticiler de dahildir.

Sabah saat dörtte derse başlanmakta ve öğrenciler bütün gün Kur'ân ezberlemektedirler. Saat dörtten itibaren sabah namazına kadar halkalarda ders çalışmaktadırlar. Sabah namazından sonra elvahlara yazım işlemi başlamakta ve güneş doğana kadar devam etmektedir. Güneş doğduktan sonra kahvaltı yapılır ve hemen akabinde bir saat istirahat verilir. Uyku sonrası yine ders çalışmaya devam edilir ve bu çalışma zamanı iki buçuk saat sürmektedir. Yani saat sekizde başlayan ders on buçuğa kadar devam etmektedir. Bu zaman kitaptan (Mushaf'tan) tekrar zamanıdır. Yani öğrenciler sabah saatlerinde önceden ezberlediklerini tekrar etmektedirler. Akabinde öğlen yemeği verilir ve öğlen yemeğinden sonra öğrenciler tekrar istirahata çekilirler. Bu istirahat zamanı *kaylule*(öğlen uykusu)ye yatılmaktadır. İki ya da iki buçuk saat kaylule yapılır. Bu süre sabah 11:00 ila 13:30 arasıdır.

Öğrencilerin hafızlık süreleri çeşitlilik arz etmektedir. Onlardan üç yılda hafız olan olduğu gibi dört yılda hafız olanlar da bulunmaktadır. Bu durum öğrencinin

---

351 Melodi ile Kur'ân okumaya verilen isim.

zeka ve yeteneklerine göre değişmektedir. Hafızlığın süresi pratikte en az iki yıl en fazla beş yıldır.

Halvadan iki yılda bir mezun verilmektedir. Bulundukları halvalarda görev yapan öğreticiler başka halvalardan da mezun olabilirler buradan mezun olmaları şart değildir. Buradaki öğreticilere ayrıca pedagojik formasyon verilmemektedir. Onlar önce *Ma'hed'*te[352] okumakta sonra mümkünse üniversiteye gitmektedirler.

Sudan'da küçük yaşlarda hafızlığını tamamlayan öğrenciler de bulunmaktadır. Öğrencilerin Kur'ân hıfzı ile ilgili her hangi bir yaş sınırlaması bulunmamaktadır. Halvada en küçük yaşta hafız olan öğrenci on yaşında hıfzını tamamlamıştır. Hıfzı tamamlamanın en büyük yaşı ise yirmi beş olarak belirtilmektedir.

Bahsedilen halvada öğrencileri hafızlığa almadan önce her hangi bir sınav yapılmamaktadır. Çünkü zaten öğrenciler buraya hiç bir şey bilmeden gelirler ve Kur'ân okumayı da burada öğrenirler. Kur'ân okumayı öğrenme aşamasında öğrenciler her bir harfi halvanın bahçesindeki kumlara yazarak bellemektedirler. Kuma yazmak dışında kullanılan yazım araçları bulunmamaktadır. İlmi yazı ile almanın önemi burada da kendini göstermektedir. Tüm imkansızlıklara rağmen Kur'ân öğrenmeye yeni başlayan öğrenciler kumları yazı tahtası ve defter; küçük taşları da kalem edinmektedirler. Öğrenciler harekeli okuyuşa geçtiklerinde de harfleri harekeli olarak yine kumlara yazmakta ve bu şekilde öğrenime devam etmektedirler.

Öğrenciler hafızlık aşamasına geçtiklerinde onlara yukarıda sözü geçen levhalardan verilir ve öğrenci her günkü dersini ona yazar. Akabinde yeni derse geçmeden önce o levhayı yıkamak için özel oluşturulmuş minik havuzcuklarda levhaların mürekkeplerini yıkamaktadırlar. Bu havuzcuklar bir ağacın dibinde sadece bu işlem için oluşturulmuştur ve içindeki suyun taşıp etrafa yayılmamasına son derece özen gösterilmektedir. Çünkü orada Kur'ân lafzı yıkanmaktadır ve bu suya basılmaması gerekmektedir. Genelde havuzun içinde bulunan su ile bu yıkama işlemi yapılır ve ilave yapılmaz. Bu levhalara yazı yazmak için kullanılan mürekkepler mutfakta kullanılan tencerelerin altında birikmiş karartılardan elde edilmekte ve

---

352 Normal okul eğitiminin yanında İslami bilimleri öğreten ve isteyenlerin hafızlık yapmasına imkan sağlayan okullar.

yetmesi için özenle kullanılmaktadır. Bu yazım ve yıkama işlemi her gün yeni ezber için tekrarlanmaktadır.

Sudan'da öğrenciler hıfzda genelde zorlanmamaktadırlar. Hıfzın çok kolay olduğunu belirtmektedirler. Çünkü ana dilleri zaten Arapçadır. Türkiye'de dil Arapça olmadığı için hıfzın zor olduğunu düşünmektedirler. Ancak her halükarda onu kolaylaştıranın Allah olduğu inancı diğer ülkelerde olduğu gibi burada da yaygınlık kazanmıştır.

Sudan'da Hartum şehrinin dışında şehre yaklaşık bir saatlik mesafede bulunan *Şeyh Ahmet Muhammed el-Bedr Halva*, Sudan'ın en büyük halvasıdır. Halva 1300 öğrenciyi barındırmaktadır ve diğer halvalar gibi yatılı eğitim vermektedir. Halvadaki dershane, yemekhane, yatakhane, mescit gibi birimler Türkiye'deki gibi bina şeklinde üst üste değil yakın aralıklarla ayrı ayrı bölümler halinde bulunmaktadır. Bu haliyle halva şekil itibariyle bir mahalleyi andırmaktadır ve etrafı duvarlarla çevrilmiştir. Halvanın büyüklüğü ve içindeki öğrenci kapasitesi oraya yaklaşıldığında kendini belli etmektedir. Çünkü uzak sayılabilecek mesafelerden bile okunan Kur'ân'ın sesi duyulabilmektedir.

Görüşülen şeyhlerden Şeyh Hasan el-Abid el-Hanefî burada sadece erkeklerin eğitim gördüğünü ama başka bölgelerde bayanlara yönelik halvaların da bulunduğunu belirtirken bayanlara yönelik olanların daha küçük boyutlarda olduğunu ve genelde köylerde yer aldığını dile getirmektedir.

Halva'nın asıl sorumlusu eş-Şeyh ed-Dayyib Rıramba el-Bedur, yaşı ilerlemiş olduğu için daha ziyade ziyaretleri kabul etmekte ve gelen gidene dua etmekle meşgul olmaktadır. Bahçedeki yeşil kubbeli türbeler dikkatlerden kaçmamaktaydı. Burada ölene kadar hizmet vermiş şeyhleri öldükleri yere gömmek hem hatıralarını yaşatmak hem de hürmet adına halvanın adetlerindendi. Bu büyüklükteki bir halvada görev yapan öğreticiler hem kendi mezunları hem de başka halvalardan mezun olan öğreticiler olabilmektedir. Hocalardan genç ve dinamik olanlar halvadaki büyük şeyhlerin en büyük yardımcılığını üstlenmektedirler.

Büyük halva 180 yıldır hafız yetiştirmektedir. Yıllık mezun sayısı yıllara göre değişmekle beraber 15 ila 20 arasında seyretmektedir. Öğrencilerin buradan mezun olma süreleri farklılık arz etmektedir. Neredeyse herkes için farklı sürelerden bahsedilebilir. Şeyh el-Hanefî zeki olanların üç yılda bitirebildiğini ancak altı yıla

kadar uzatanların da olduğunu vurgulamaktadır. Bu açıdan süre iki zaman dilimi arasında değişmektedir.

Halvadaki öğrencilerin bir gününü özetlemek gerekirse şöyle bir tablo sunulabilir: Gece saat üçte kalkılır ve ders yapmaya başlanır. Sabah namazına kadar derse devam edilir. Sonra elvahlara ezberler yazılır. Ardından sabah kahvaltısı yapılır ve kahvaltıdan sonra bir saat teneffüs yapılır. Sonra tekrar derse başlanır ve öğlen yemeğine kadar devam edilir akabinde kayluleye yatılır. Öğleden sonra sabah yapılan ezberler tekrar edilir. Akşam 22.00'e kadar derslere devam edilir.

Bu halvadaki öğrencilerin yaş aralığında her hangi bir sınır bulunmamaktadır. Ancak pratikte en küçük öğrenci yedi yaşında iken en büyük öğrenci için yaş sınırı netlik kazanmamaktadır.

Bu kurumun finansı tamamen hayırseverler tarafından karşılanmaktadır. Devlet kurumsal anlamda destek vermekte ancak mevcut durumu gereği mali bütçe ayıramamaktadır. Buradaki öğrenciler hafızlığı bitirdikten sonra *Ma'hed*'lere gitmekte ve orada eğitimlerine devam etmektedirler. Hemen ayrılmayıp kıraat öğrenimine devam edenler de bulunmaktadır.

Sudan'da hafız olmanın pratikteki faydalarından biri halvalarda görev yapmak olarak kabul edilmektedir. Ayrıca imamlar da onlar arsından tercih edilmektedir. Bunlara ilaveten Hartum'da bulunan Kur'ân Üniversitesi'nin öğrenci alırken sadece hafızları kabul etmesi diğer bir avantaj olarak sayılabilir. Bu üniversitenin sözü geçen uygulaması Sudan'da hafızlığın önemini ortaya koymaktadır.

Sudan'da hafızlık sadece halvalarda ve bireysel olarak hafızlık yapma girişimleri ile devam etmemektedir. Bunların yanında ilköğretim okullarının bir kısmında öğrenciler okulla birlikte hafızlık yapmaktadırlar. Bu kurumlardan birisi olan *Sudan Medaris Şehid Abşi Fetim el-Kur'âniyye* okulu vakıf denilebilecek bir kuruluşa bağlı olarak eğitim vermektedir. Tam manasıyla devlete bağlılığı olmadığından bir anlamda özel okul olarak değerlendirilebilir. Cemiyetler bu kurumlarla ilgilenmekte ve temel ihtiyaçları karşılamaktadır. Sudan'da bu kurumlarla ilgilenen cemiyetin adı *el-Islah el-Müsâvâ*'dır. Bu kurumların teftişlerini de ilgili cemiyetin müfettişleri yapmaktadır.

Okul müdürü Haşim Muhammed el-Feyyumî okullarında sağlam Kur'ân eğitimi verildiğine örnek vermek için yetiştikleri öğrencilerden birisinin 22 ülke arasında okullarını temsil ettiğini ve Kur'ân okumada dünya birinciliği elde ettiğini belirtmektedir. Ayrıca öğrencilerinin sadece Arap olmadığını örneğin Macaristandan öğrencilerinin bulunduğunu, bunların Arapça bilmediklerini ancak dört yılda Kur'ân'ı ezberleyebildiklerini vurgulamaktadır. Öğrenciler Kur'ân ezberlemeye rahman suresinden başlatılmaktadırlar. Okulda Kur'ân hıfzıyla birlikte hem sosyal ve fen bilimlerinin hem de İslamî bilimlerin verilmesi öğrenciler adına son derece avantajlı görünmektedir.

Okulda öğrencilerle ilgili hıfz açısından sorunlar ortaya çıktığında genelde okul içinde bu sorunlar çözülmektedir. Ancak konunun boyutuna göre cemiyetlerden de yardım talep edilebilmektedir. Okul, öğrencileri hafız olup olamayacaklarına göre herhangi bir ayırıma tabi tutmamaktadır. Herkese eşit imkanlar sağlanmakta ancak öğrenci kendi yeteneğine göre ezber yapabilmektedir.

Bütün öğrenciler buradan hafız olarak mezun olmamaktadırlar. Böyle bir kural da yoktur. Ancak öğrencilerin çoğunluğu ilerleyen yıllarda, yılda üç cüz ezberleyebilmektedirler. Burada hafızlığa başladıktan sonra hafızlığı bırakan öğrenci olmakta fakat bu öğrenciler ezberi bırakmamaktadırlar. Tamamını ezberleyemezlerse de yetenekleri ölçüsünde ezberleyemeye devam ederler. Hıfzını burada bitiremeyen öğrenciler okul sonrası halvalara gidip orada tamamlayabilmektedirler. Ezber yapma sıralaması olarak genelde Fatiha'dan başlanıp Nas Suresi'ne kadar devam edilmektedir.

Öğrencilerin hafızlığa başlaması için gereken şart dört dakikada bir sayfayı okuyabilmeleridir. Birinci, ikinci ve diğer sınıflarda Kur'ân eğitimi sürmektedir. Ancak sadece Kur'ân eğitimi yoktur. Diğer dersler de bulunmakta ve burada *lahn* (hata) olmaksızın Kur'ân okumayı öğrenmektedirler.

Özet olarak söylemek gerekirse öncelikle birinci sınıfta harfler öğretilir. Sonrasında öğrencilerden 30. cüzü ezberlemeleri istenir. Bundan sonra öğrenciler kabiliyetlerine göre senede en az bir cüz ezberlemek durumundadırlar. Bir yılda beş cüze kadar ezberleyen öğrenciler altıncı sınıfın sonunda hafızlığı bitirmiş bulunmaktadırlar. Hafızlıkta son ezber bitene kadar tekrar yoktur. Bütün hafızlık bittikten sonra tekrar yapılmaktadır. Sudan'da bir yandan eğitime devam ederken

diğer yandan hafızlığın yapılıyor olması öğrenciler adına büyük bir avantajdır. Çünkü hafız olmak isteyen öğrenciler bunun için hayatlarını ve eğitimlerini ertelemek zorunda kalmamaktadırlar. Ancak hıfz bitene kadar tekrarın olmaması bu sistemin aksayan yönü gibi görünmektedir. Bu süre zarfında tekrar yapmayan öğrenciler şu ana kadar ezberlediklerini büyük olasılıkla unutmuşlardır.

Bütün öğrencilerin hafız olarak mezun olmadığını yukarıda zikretmiştik. Mevcut öğrenciler içerisinden hafız olarak mezun olan öğrenci sayısı için on yedi on sekiz kişiden bahsedilebilir. Bu öğrencilerin dışında kalanlardan iyi olanlar 25, 23 cüz, orta (vasat) olanlar yirmi cüz, bazıları da 19 cüz ezberleyebilmektedirler. Genel seviyesi düşük olanlar ise 15 cüz veya onun altında ezberleyerek mezun olabilmektedirler.

Kız ve erkek öğrenciler arasında ezber yeteneği açısından fark olmadığı kanaati yaygınlık kazanmıştır. Cinsiyet değil yetenek temel faktördür. Öğrencilerin hafız olmadaki temel hedefleri Allah rızasıdır.

Halvalardaki öğrenciler gibi burada da hafızlık elvahlarla yapılmaktadır. Sudan'da genel metot böyledir. Tekrar edecek olursak birinci unsur levhalardır. Önce harfler öğrenilmeye başlanır ve öğrenilenlerin tamamı yazılır. Bundan sonra harekeler öğrenilir sonra kelimeler sonra da cümleler öğrenilir. Bütün bunlar yazarak öğrenilir. Eğer bir sure öğrenecekse bu öncelikle yazılır. Örneğin nas suresi öğrenilecekse hemen "Kul e'uzu bi rabbin nas" şeklinde yazılmaya başlanır. Birinci sınıfta bunlar öğretildikten sonra amme cüzü ezberlenir. Eğer çok zeki bir öğrenci olursa üç cüz ezberleyebilir. Yani herkes kapasitesine göre ezberlemektedir.

İkinci sınıfta Tebareke cüzü yani 29. cüz ezberlenmeye başlanır. Bu öğrencilerin ezberlediği ikinci cüzdür. İkinci sınıfta en düşük olanlar üç cüz, ortalar (vasatlar) 4- 5, en iyi öğrenciler de altı cüz ezberlemektedirler. Buradan hareketle yetenek bakımından öğrenciler okulda üç seviyeye ayrılır. *"Edna"* (en düşük olan), *"vasat"* (orta) ve *"mümtaz"* (mükemmel) ya da *"vahid"* (birinci). Mümtaz kategorisindeki öğrenciler üçüncü sınıfa geldiklerinde hıfzın yarısını tamamlamış olmaktadırlar. Pek çok öğrenci için başlangıçta ezber gücü azdır ancak bu durum zamanla gelişmektedir. Üçüncü sınıfta en alt öğrenci 10. cüze kadar, ortalar 13-14, en iyiler ise Kur'ân'ın yarısını ezberlemiş bulunmaktadırlar. Hafızlığın bitirilme süreci dördüncü sınıfta başlamakta ve altıncı sınıfın sonuna kadar devam etmektedir.

Hafız olanlar sadece dini ilimlere yönelmezler, her çeşit öğrenci bulunmaktadır. Mühendis olan, İngilizce alanında kendini geliştiren ve değişik mesleklerle ilgilenen hafızlar mevcuttur ve bunların hepsi Arap dilinin inceliklerini bilir ve kıraate hakimdirler. Bu durumun bütün Sudan için söz konusu olduğu vurgulanabilir.

Bu okullarda icazet verme işlemi bulunmamaktadır. İcazet almak isteyen öğrenciler buradan sonra halvalara gitmektedirler ve orada şeyh, öğrencilerin yetkin olduklarına kanaat getirirse kendilerine icazet vermektedir.

2.1.5. Mısır Arap Cumhuriyeti

Mısır'da hafızlık çalışmaları hem Kur'ân kursu tarzındaki merkezlerde, hem bireysel çabalarla hem de resmi okullarda sürdürülmektedir. *Evkaf Bakanlığı*'na bağlı olarak ve Ezher'in yönetiminde çeşitli resmi ve sivil kuruluşlarda hafızlık yapılmaktadır.

Mısır Arap Cumhuriyeti'nde meşhur hafızlardan Abdülbâsıt Muhammed Abdüssamed'in başkanlığında 1983'te kurulan *Nikâbetü Muhaffizî ve Kurrâi'l-Kur'âni'l-Kerîm*'in başlangıçta 300 üyesi bulunurken 1996'da bu üye sayısı 4000'e ulaşmıştır.[353]

Ezher Üniversitesi'nde kurulduğu günden beri Kur'ân dersleri bulunmaktadır. 1930'da çıkarılan ve bir yıl sonra uygulamaya konulan yasada tecvit ve Kur'ân hıfzı ibtidâî)ilköğretim) ve sânevî (lise) bölümlerinde yer almaktadır.[354]

2.1.5.1. Hafızlık eğitimi

Mısır'da Kur'ân kurslarında eğitim gören öğrencilerde herhangi bir yaş aralığı bulunmamaktadır. Aynı sınıfta hem altı yaşında hem de kırk yaşında öğrenciler bulunabilmektedir. Herkes kendi gücü nispetinde ezber yapmaktadır. Küçüklerin daha kolay ve akıcı ezber yapabildiğini düşünen öğreticiler, Kur'ân'ın tamamını ezberleme süresinin de küçük yaşta olan öğrencilerde daha kısa olduğunu belirtmektedirler. Genel manada iki buçuk yıl süren hafızlık süresinde hıfz, genellikle Kur'ân-ı Kerim'in başından sonuna doğru yaptırılmaktadır.

Sınıflara katılan öğrencilerin Kur'ân'ın tamamını ezberlemeleri şart değildir. Öğrencilerin Kur'ân'ın bir kısmını da ezberleme seçenekleri bulunmaktadır. Sınıf mevcudu 20 ila 35 arasında değişebilmektedir.[355]

---

353 Bozkurt, "Hafız", XV, 77.

354 Bozkurt, "Darülkurra", VIII, 544.

355 Bu bilgiler Ummu'l-Mü'minin Aişe Kur'ân Kursunun Müdürü Neşve el-Seyyid'den alınmıştır. (Ekim 2009)

Hafızlığa başlamak için yeterli olduğu düşünülen öğrenci, hıfza Fatiha Suresi'nden başlamaktadır. Bir gün içinde gücü yettiği kadar ezber yapmakta ve ertesi gün onu hocasına tashih için dinlettirmektedir.

Öğrencinin hıfzı bittiğinde her gün bir cüz tekrar eder. Bunda başarılı olursa on beş gün içinde bütün Kur'ân'ı hocasına okur. Kur'ân'ın tamamını öğreticiye sunduğunda şeyhi, okumasını beğenir, ilmen ve amelen de yeterli görürse talebeye yetkin olduğu anlamına gelecek icazetini verir.[356]

Bunun dışında Mısır'da ilk ve orta dereceli resmi okullarda da hafızlık yaptırılmaktadır. Öğrenciler birinci sınıfta 30. cüzden ezber yapmaya başlamaktadırlar. Hıfza başlanıldığında ilk altı cüz, cüz olarak ezberlenmektedir. Sonrasında ezberler sure olarak devam etmektedir. Lise bitinceye kadar hafızlığın da bitmesi öngörülmektedir. Şayet bu gerçekleşirse öğrenciler üniversiteye başladıklarında birinci cüzden başlayarak otuzuncu cüze doğru ezberlerini yinelerler. Bu eğitimi veren kurumlar genelde Ezher'e bağlı kuruluşlardır.

Kur'ân, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den bize kadar ezber ve tekrarla gelmektedir. Metot açısından bazıları duyarak ezberlemeyi tercih ederken bir kısmı levhalara yazarak ezberlemeyi seçmiştir. Sahabinin genel usulü telakkî olduğu için ezberde en doğru yöntemin o olduğunu düşünen Ezher Üniversitesi Kıraat Bölüm Başkanı Prof. Dr. Ma'saravî, ezber süresinin de kişiye göre değişebileceğini belirtmektedir. Mısır'da öğrencilerin çoğu üç yılda hıfzını tamamlarken on ay veya beş yıl gibi sürelerle de karşılaşmak olağandır. Ma'saravî hızlı yapılan hafızlıklarda okuma kalitesi bozulacaksa ve hafızın ne dediği anlaşılmayacak duruma gelecekse bundan uzak durulması gerektiğini düşünmektedir.

Mısır'da tahfize tahsis edilmiş yerler gündüzlü eğitim vermektedirler. Sabah, ikindi ve yatsı namazları sonrası ezber yapma vakitleridir. Hıfza çalışanlar çocuklar ise öğretmenleri onlara her kelimeyi okumakta ve adım adım ezber yaptırmaktadır. Mısır'da genel kursların yanında küçük ve büyükler için açılmış ayrı ayrı kurslar

---

356 Bu bilgiler Ezher Üniversitesi hocalarından Celal Fuad Hamam tarafından aktarılmıştır. (Ekim 2009)

bulunmaktadır. Bunlara ilaveten *Merkezü'l-Ta'limi'l-Kur'ân* isminde gece ve gündüz eğitime devam eden kurumlar da bulunmaktadır.[357]

2.1.5.2. "eş-Şubrâ"

Osmanlılarda hafızlık yapan öğrencilerin kıraat alanında ihtisaslaşmaları için özel olarak oluşturulmuş darülkurra müesseselerinin bir benzeri olan eş-Şubrâ Mısır'da oldukça yaygın bir üne sahiptir. Aslında bir yer ismi olan eş-Şubrâ, müessese haliyle dünyada bu konu ile ilgilenen Müslüman devletler arasında şöhretini korumaktadır. Endonezya, Malezya ve Singapur gibi ülkelerde hafız öğreticiliği yapan hocalar arasında eş-Şubrâ'dan eğitim almış olmak son derece önemlidir. Zaten imkanları eş-Şubrâ'da eğitim almaya elvermemiş öğreticiler de bir şekilde eş-Şubrâ'ya gelenlerden istifade etmektedirler. Ancak bir hafızlık müessesesinde en az bir hocanın eş-Şubrâ'da öğrenim görmüş olması gerekmektedir.

Görüşme yapabildiğimiz Kahire'deki eş-Şubrâ müdürünün verdiği bilgilere göre okulda 746 öğrenci bulunmaktadır. Sınıf mevcudu 35 kişiden oluşmaktadır. Öğrenim süresinde musiki ile kıraat eğitimi verilmemektedir. Öğrenciler gelenek üzerine Kur'ân'ın kendi ahengi ile onu tilavet etmektedirler.

Bu okula girebilmenin şartı hafız olmaktır. Kıraat alanında ihtisas olduğu için hafız olmayan girememektedir. Toplamda sekiz yıl süren eğitimde yaş sınırı bulunmamaktadır. Kız öğrenciler daha fazla vakit ayırabildikleri ve hayat meşguliyetleri az olduğu için onlar eğitimde biraz daha başarılı olabilmektedirler. En başta öğrenciler eşittir eleme yapılmaz ancak, bölüm sınavlarında derecelendirme bulunmaktadır. Okulun genel idare, eğitim içeriği ve düzeni Ezher'e bağlı olarak devam etmektedir.

Öğrenim düzeyi genel manada üç seviyeden oluşmaktadır. Birinci mertebe *"tecvit"* mertebesi, ikinci seviye *"ali"* (kıraat) merhale, üçüncü aşama da *"ula"* (tahassus) derecesidir. Buna göre birinci düzey eğitim iki yıl devam etmektedir. Bu süre zarfında öğrenciler bütün Kur'ân'ı hafs rivayeti üzerine dinlemekte ve

---

357 Bu bilgiler Ezher Üniversitesi Kıraat Bölüm Başkanı Ahmed Îsâ al-Ma'saravî ve Kıraat Bölümü Öğretim Görevlisi Fatıma Receb Hasaneyn el-Bâcûrî ile yapılan görüşmelerden derlenmiştir. (Ekim 2009)

okumaktadırlar. Ayrıca *"ulumu şeriyye"*yi de kamil manada öğrenmeleri için gerekli dersler verilmektedir. (Fıkıh, hadis, tefsir, siyer, akaid, Arap dili bu dersler arasındadır.)

İkinci aşama üç yıl sürmektedir. Burada kıraati 'aşere okunmaktadır. Şâtıbî metni esas olarak alınmakta ve resmi Mushaf üzerinden öğrenim görülmektedir. Bütün Kur'ân'ı talim etmekle birlikte metnin şerhi de ezberlenmektedir. İkinci aşamada dört mezhep detayları ile birlikte okutulmaktadır. *"Kadru'n-Neda"* özellikle tercih edilen kitaplar arasındadır. Bu seviyede öğrenciler Ezher'e hazırlık yapmış bulunmaktadırlar.

Üçüncü ve son seviye tahassus merhalesidir. Burada öğrenciler on kıraate ilaveten şaz kıraatleri de öğrenmekle birlikte kıraatlerin bütün tafsilatları hakkında malumat sahibi olmaktadırlar. eş-Şubrâ'da eğitim görenler tahassus derecesini de başarı ile bitirmişlerse kendilerine artık uzman olduğuna dair icaze verilmektedir. Buradan mezun olan öğrenciler Ezher Üniversitesi'nin Kuran-ı Kerim bölümüne gidebilmektedirler.[358]

Mısır'da hıfza ilaveten kıraat bilgisi de yaygınlık arz etmektedir. Kıraat için oluşturulan merkezlerde bayan ve erkekler eğitim alabilmektedir.[359] Kıraat ile ilgili uydu televizyon kanalları bulunmakta ve böylece halk bunları takip edebilmektedir.[360]

---

358 Bu bilgiler Kıraat eş-Şubrâ Hima el-Feteyat isimli okulun müdürü Muhammed Hassan ve okulun kıraat öğretmenlerinden Hasan Sa'id Silim el-'Adevî ile yapılan görüşmeden derlenmiştir. Gama Dan, Manart al-Faruk, Alghed al-Moshrer, Betül Tolgay görüşmede hazır bulunan ve tercüme konusunda yardımcı olanlar kişilerdir. (Ekim 2009)

359 Kıraat alanında pek çok eser meşhur olsa da biz burada bir kaçını zikretmek istiyoruz. el-Kâdî, Abdulfettah Abdulganî, el-Budûru'z-Zâhiretü fî'l-Kıraati'l-'Aşeri'l-Mutevâtire, I-II, 3.bs., Dâru's-Selâm, Kâhire 1430/ 2009; el-Ma'sarâvî, Ahmed Îsâ, el-Kıraat, 3.bs., Dâru's-Selâm, Kâhire 1429/ 2008; en-Neşevî, Ahmed b. Ahmed b. Umer, el-Beyânu'l-Vefâ, Müessesetü Kurtubi, y.y. 1426/ 2005;el-Ensârî, Zekeriya b. Muhammed, Şerhu'l-Cezerî, 3.bs., Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1427/ 2006; İsmail, Şa'ban Muhammed, el-Kıraat, 4.bs., Dâru's-Selâm, Kâhire 1429/ 2008; eş-Şatibî, Kasım b. Halef b. Ahmed, Metnu Şatibî, Tah. Muhammed Temîm, 3.bs., Mektebetü Dâru'l-Hüdâ, yy. 1417/ 1997; el-Kâdî, Abdulfettah, Tarihu'l-Mushafi'l-Şerif, Mektebetü'l-Cündî, Kâhire, ts.;el-Kâdî, Abdulfettah, Tarihu'l-Kıraati'l-'Aşer, Dâru's-Sahâbe, yy. ts.

360 el-Bâcûrî, aynı röportaj. (Ekim 2009)

2.1.5.3. Ünlü kariler

Eskiden beri gelen bir darb-ı meselde "Kur'ân-ı Kerîm Hicaz'da nâzil oldu, Mısır'da okundu, İstanbul'da da yazıldı." ifadeleri kullanılmaktadır. Her ne kadar Türk kariler artık İstanbul'da da okunduğunu vurgulasalar bile bu durum henüz darb-ı mesele dahil olmamıştır. Burada Mısır kıraatinin ayrıcalığı vurgulanmaktadır. Güzel Kur'ân okumanın köklü bir gelenek olduğu Mısır, İslam Tarihi boyunca bu özelliğini korumuştur. İbn Battuta seyahatnamesinde Kırım-Altınordu hanının anlattığı bir bölümde şöyle bir olaya yer verir: "Arkadaşlarım arasında, tıpkı Mısırlılar gibi güzel bir ses ve kıraat usulü üzere Kur'ân-ı Kerîm okuyan bir hafız vardı. Burada (Altınordu Han'ının sarayında) Kur'ân okudu."[361]

Mısır Arap Cumhuriyeti'nde Kur'ân eğitimi genel olarak küçük yaşlarda başlamaktadır. Ünlü karilerden *Şeyh Abdulfettah el-Şiişâî,* 9 yaşında hıfzını tamamlamış ve dünyaya geldiği köyün mektebinin hocalarından olan babasının teşvikiyle kıraat ilimlerini okumak üzere Tanta'daki enstitüye gitmiştir. Burada aldığı eğitim sonrasında 12 yaşında kendi bölgesinde meşhur olmuştur.

Kendinden önceki hafızları taklit etmeyen eş-Şiişâî'nin kendine özel bir tarzı bulunmaktadır. En büyük arzularından birisi olan Haremeyn bölgesinde Kur'ân okuma fiiline 1948 yılında hac farizasını yerine getirirken nail olmuştur. Şeyh Abdulfettah'ın oğlu *Şeyh İbrahim el-Şiişâî* de dokuz yaşında hıfzını tamamlayarak meşhur olan karilerden birisidir.[362]

Şeyh Ebu'l-İneyn Şiişâî, Mısır'ın ünlü karilerinden bir diğeridir. 12 yaşında hıfzını tamamlayan Ebû'l-İneyn Şiişâî, kısa sürede halkın beğenisini kazanmakla kalmaz 17 yaşına geldiğinde *Şeyh Abdulfettah el-Şiişâî* gibi karilerin yanında Kur'ân okumaya başlamıştır. Filistin'e doğu radyosuna davet edilmiş ve burada Kur'ân okumuştur. Birkaç kez Türkiye'ye gelen eş-Şiişâî, Türk halkının Kur'ân'ı çok sevmesinin dikkatini çeken unsurlardan olduğunu belirtmiştir.

---

361 İbn Battuta, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Abdillah (770/ 1368), Rihle (Seyahatname), Çev. A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, s. 342

362 Bu bilgilerin verildiği yazı Ezher Üniversitesi Türkoloji Bölüm Başkanı Abdülaziz İvadallah ve Memduh Metin Turan tarafından kaleme alınmış ve 23 Mart 1993 tarihinde Salı günü Zaman Gazetesinde yayımlanmıştır.

1983 yılında kariler enstitüsü anlamına gelen *"Ma'hadü'l-Kurra"*yı kurmuştur. Bu enstitü Mısır Vakıflar Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Kuruluşun amacı Kur'ân okumasını bilmeyenlere Kuran öğretmek, tecvidi geliştirmek ve bunları dünyanın her tarafına yaymak şeklinde özetlenebilir. Pek çok meşhur kari bu enstitüden geçmiştir. Asya, Avrupa, Afrika, Tayland, Malezya, Somali, Çin, Almanya, Fransa, İngiltere, Amerika ve Türkiye'den gelen öğrencileri bulunmaktadır.[363]

Kendinden önceki karileri taklit etmediğini ancak onları dinleyerek eksikliklerinden kaçınarak kendini geliştirdiğini belirten *Şeyh Muhammed Tablavî* Mısır'ın meşhur karilerindendir. Dokuz yaşında hıfzını tamamladıktan sonra başta *Ma'hadü'l-Kurra* olmak üzere pek çok yerde ihtisas eğitimi almıştır.[364]

22 Şubat 1904'te Kaliyuba ilinin Banha bölgesine bağlı Mugul köyünde dünyaya gelen *Şeyh Abdülazim Zahir,* Mısır'ın dünya çapındaki meşhur hafızlarındandır. Aynı köyde bir başka ünlü hafız daha dünyaya gelmiştir. O da *Şeyh Mansur Baddar*'dır. Şeyh Baddar radyonun yeni icat edildiği dönemlerde radyoda Kur'ân okumanın caiz olmadığına inandığı için Şeyh Zahir kadar meşhur olamamıştır.

Şeyh Abdülazim Zahir sekiz yaşında köyünde iken hafızlığını tamamlamıştır. Oğlunun kabiliyetli olduğunu fark eden babası daha güzel eğitimler alması için onu kıraat enstitüsüne göndermiştir. Taklit edilemediğinden çalıştığı radyonun sahibi kendisine "altın sesin sahibi" unvanını vermiştir. Kendine has üslubu olduğundan dinleyiciler kendisini hemen tanımaktaydı. Bu özelliği sebebiyle Mısır'lı ünlü yazar İhsan Abdülkuddus'un "Evimizde bir adam var." isimli filminde etkileyici bir şekilde fondan kendisinin okuduğu ezan verilmiştir. Suudi Arabistan, Ürdün, Yemen gibi pek çok Arap devletinde Kur'ân okumak için Mısır Vakıflar Bakanlığı tarafından görevlendirilmiştir. Şehy Zahir hiç durmadan beş saat Kur'ân okuyabilme yeteneği ile de ünlüdür.

Mısır'lı yazarlar, Mısır'lı hafızlar hakkında "Onların sesinde Nil'in hüznü, Sahra'nın hasreti mi var bilmiyoruz? Ama şurası kesindir ki, her bir hafız kendine has ses, makam ve üslubu ile insanı büyüleyen bir okuyuşa sahiptir." demektedirler.

---

363 İvadallah, Turan, 14 Mart 1993 Pazar, Zaman Gazetesi.

364 İvadallah, Turan, 12 Mart 1993 Cuma, Zaman Gazetesi.

Genel olarak Müslümanlar arasında yaygın bir kanaatten bahsedilmektedir: İslam'ı yeni tanıyan bir insan *Abdüssamed*'i çok sever, zamanla İslamî şuuru arttıkça, his ve düşünce dünyası geliştikçe *Minşevî* ile devam eder en sonunda *Mustafa İsmail*'de karar kılar.

Dokuz yaşında kendisi gibi hafız olan babasından hıfzını tamamlayan Minşevî, sonrasında Kahire'ye gelerek zamanın kıraat alimlerinden kıraat dersi almıştır. Minşevî Kur'ân okumak için davet edildiğinde karşılığında hiçbir ücret almaması ve sadece Allah rızası için Kur'ân okuması ile tanınmıştır. Bir defasında yoksul bir kadının "Ben oğlumun sünnetine Minşevî'yi davet edeceğim." dediği için etrafındaki insanların "Bu kadar meşhur birisi senin oğlunun sünnetine mi gelecek?" tarzındaki alaylarını duyan Minşevî o kadını bularak oğlunun sünnetine gelmiş orada Kur'ân okumuş ve kendilerine de maddi katkıda bulunmuştur.

BBC, Suriye ve bazı Avrupa ülkeleri radyolarında kaydedilmiş kasetleri bulunmaktadır. Şeyh Minşevî'nin oğlu *Şeyh Muhammed el-Minşevî* de 11 yaşında hafız olmuştur. Bu gün piyasada 150'den fazla kaseti bulunmaktadır. Diğer oğlu *Şeyh Mahmud Sıdık el-Minşevî* ailenin üçüncü hafızıdır. Şeyh Mahmud 1992 yılında bütün İslam aleminden gelen din reislerine Hüsnü Mübarek tarafından takdim edilmiş ve bununla onurlandırılmıştır.[365]

1880 yılında dünyaya gelen *Muhammed Rıfat* iki yaşında iken geçirdiği rahatsızlıktan ötürü gözlerini kaybetmiştir. 10 yaşında hafızlığını tamamlayan Şeyh Rıfat, tefsir, yedi kıraat ve tecvit derslerini almayı ihmal etmemiştir. Dini ilimler yanında yüzlerce kaside ezberlemiştir. Musiki eğitimi alan Şeyh Rıfat, ud başta olmak üzere bazı enstrümanlar çalabilmekteydi. Kahire'nin büyük mescitlerinden olan Mustafa Fazıl Paşa'nın mescidine 15 yaşında tayin olmuştur. Kendisi dinlemek için yer bulmak isteyen kişiler sabahın erken saatlerinde camiye gelerek Cuma namazına kadar beklemişlerdir. İnsan seli nedeniyle secde yapacak boşluklar dahi doldurulmuştur. Hatta bir süre sonra mescitte kendisini dinlemek isteyen gayri Müslimler için bir balkon ayrılmıştır. Dinleyiciler içerisinden İslam'ı kabul edenler olmuştur.

1934 yılında Kahire radyosunun açılışında kendisinden Kur'ân okunması istenmiştir. Bu teklif ilk defa Şeyh Rıfat'a gittiği için tereddüt etmiş ve Ezher'in caiz

---

365 Yukarıdaki bilgiler için bkz. İvadallah, Turan, ts., Zaman Gazetesi.

olduğuna dair fetvasına kadar beklemiştir. Bu radyo halen her gün 20 saat Kur'ân yayınlamakta, dinî programlar yapmakta ve radyonun açılış ve kapanışı Şeyh Rıfat'ın okuyuşu ile olmaktadır.[366]

10 yaşında hıfzını tamamlayan *Şeyh Abdülbasid Muhammed Abdüssamed*, çeşitli kıraat dersleri de aldıktan sonra 19 yaşında Kahire'ye gelmiştir. Şeyh Abdüssamed sesini ve kıraatini iyi kullanarak halkın beğenisini toplamıştır. Dinleyiciler bazı ayetleri tekrar tekrar okumasında ısrarda etmekteydiler. İnsanları coşturmakta mahir olan Şeyh Abdüssamed, Kahire radyosunun yarışmasında birincilik kazanmıştır. Suudi Arabistan'da Kral'ın huzurunda Kur'ân okumuştur. Bunun yanında Asya, Afrika, Avrupa ve Amerika kıtalarının pek çok ülkesine Kur'ân okumak için gitmiştir. Mısırlı karilerin *mücevved*[367] okuyuşları dışında, Mısırlıların normal okuyuş dedikleri *murattel*[368] okuyuşları da bulunmaktadır. Hemen her karide söz konusu olan bu durum halk tarafından normal karşılanmaktadır. Karilerin piyasada hem "normal kaset" dedikleri hızlı okuyuşla tilavet[369] edilmiş kayıtları hem de "tecvitli" dedikleri ayrı kasetleri mevcuttur.[370] Bu bağlamda Şeyh Abdüssamed'in Kahire'de satılan 22 kasetlik bir normal hatim okuyuşu, bir de tecvitli hatim seti bulunmaktadır.[371]

"Mısır'a kendini dinleten adam" ünvanı ile *Şeyh Ahmed Naina* 1979 yılından bu yana Mısır radyo ve televizyonlarında Kur'ân okumaktadır. Aslında çocuk doktoru olan Şeyh Naina, Mısır'da "Hafızlar başka iş yapmaz." düşüncesini yıkan kişidir. Mısır'ın eski Cumhurbaşkanlarından Enver Sedat onu Kahire'ye çağırılmış ve kendisine özel hafız tayin etmiştir. Devletin resmî hafızı unvanını almıştır. Resmi hafız devlet başkanının bulunduğu toplantı, büyük konferanslar gibi ortamlarda Kur'ân okuyuculuğu yapmak anlamına gelmektedir. 3 yaşında Kur'ân öğrenmeye başlayan Şeyh Naina, dokuz yaşında hafız olmuştur.

---

366 İvadallah, Turan, 22 Mart 1993 Pazartesi, Zaman Gazetesi.

367 *"Tahkik"* ve *"tedvir"* tarıklarıyla okunduğunda bütün tecvit kurallarına özenle riayet ederek ve makamla okumak. Bu okuyuşa *"tertîl"*le okumak adını da vermektedirler.

368 *"Hadr"* tarıkıyla okur gibi hızlı okumak.

369 Bu okuyuşta bazı kuralların tam anlamıyla uygulanmadığı gözlenmektedir.

370 İlgili okuyuş örnekleri için bkz. http://www.4shared.com/file/24745699/9458b80e/_____.html

371 İvadallah, Turan, 04 Mart 1993 Perşembe, Zaman Gazetesi.

Ninesi Türk olan Dr. Naiana, Türkiye'nin geçmişte asırlarca İslam'ın halifeliğini yaptığını ve gelecekte de inşallah İslam'ın yine Türkiye'den yükseleceğini belirtmek için "Biz onları bekliyoruz. İslam devleti Türklerin sayesinde yeniden parlak ve nurlu olacaktır." ifadeleri kullanmaktadır. Mısır'ın dışında Türkiye'de ve İran'da da güzel Kur'ân okuyan kariler olduğunu belirten Şeyh Naina, özellikle Türkiye'de güzel sesli sanatçıların bulunduğunu vurgulamakta ve bunlardan Ahmet Özhan'ı çok beğendiğini belirtmektedir.[372]

Şeyh Mahmud Ali el-Bennâ, Mısır'ın meşhur karilerinden biri olmasının yanında 11 yaşına kadar hafızlığa ilaveten dinî ilimleri de öğrenmeyi başarmıştır. Şeyh Bennâ, Kuveyt, Abudabi, Hindistan, Malezya, Singapur, Endonezya, Almanya, Fransa, İngiltere ve Medine-i Şerif'e Kur'ân okumak için davet edilmiştir. Şeyh Bennâ'nın Kahire'de normal okuyuşla 29 kasetten oluşan bir hatim seti bulunurken tecvitli okuyuşla da 60 kaseti içeren bir hatim kaydı bulunmaktadır. Bennâ'ın kasetleri Türkiye'de de satılmaktadır.[373]

Sekiz yaşında hıfzını tamamlayan *Şeyh Mahmud Halil el-Husarî,* Ezher'den şeyhlik almış, hafızların müfettişliğini yapmış ve Mushaf'ların basımında önemli görevler almıştır. 1961 yılında Mısır'ın genel hafızlarının şeyhi seçilmiş ve Vakıf Bakanlığı'nda Kur'ân-ı Kerim işlerinden sorumlu müsteşar olmuştur. Şeyh Husarî'nin Kur'ân ve kıratla ilgili eserleri bulunmaktadır. Kur'ân-ı Kerim'i birkaç tarikiyle okumuş ve bunlar kayda alınmıştır. Bunlar arasında Asım'ın Hafs rivayeti, Nafi'nin Verş ve Kalun rivayetiyle okuyuşları bulunmaktadır.

Şeyh Husarî kıraat alanında Mısır'da benzeri bulunmayan kişi olarak tanımlanmaktadır. İngiltere'de Krallar ve başkanlar salonunda ilk defa Kur'ân okuyan kişi Şeyh Husarî'dir. Bunun dışında pek çok Avrupa ülkesinde ve Amerika'da Kur'ân okumuş ve onu dinleyen kişiler arasından İslam'a girenler olmuştur.

Mısır hükümeti Husarî adına Kur'ân okuması için özel bir radyo açmıştır. Bu radyoda on yıl sadece Husarî'nin kasetleri yayınlanmıştır. Hayatının son dönemlerinde Şeyh Husarî iki dinî müessese açmıştır. Bunlardan birisi köyü Şubrâ'da ve diğeri Kahire'dedir. Kahire'de bulunan mescitte Kur'ân-ı Kerim

---

372 İvadallah, Turan, 23 Mart 1993 Salı, Zaman Gazetesi.

373 İvadallah, Turan, 10 Mart 1993 Çarşamba, Zaman Gazetesi.

enstitüsü ve Kur'ân'ı ezberlemek isteyenler için bir medrese yer almaktadır. Şey Husarî'nin normal okuyuşla 23 kasetlik bir hatim seti bulunurken tecvitli okuyuşla 54 kaset içeren bir kaydı da bulunmaktadır.[374]

Son olarak burada tanıtımını yapacağımız *Şeyh Mustafa İsmail*, Mısır karilerinin son durağı olarak tanımlanmaktadır. On yaşında hıfzını tamamlayarak akabinde kıraat ilmi ve dinî ilimleri tedris etmiştir. Cennet bahsi geçerken hissetmekte ve cehennem bahsi geçerken sanki cehennemlikleri görüyor gibi Kur'ân'a oldukça hakim olduğu için Şeyh İsmail, okuyuşunda sesini anlama göre yönlendirmekte ve onu dinleyenler Kur'ân yeni iniyormuş gibi hissetmektedirler. Dünyanın pek çok ülkesine Kur'ân okumak için giden Şeyh İsmail devlet erkanının takdirini kazanmıştır.

Şeyh İsmail'in normal okuyuşla hatim seti 21 kaset içerirken tecvitli olarak okuduğu hatim kaydı 74 adet kasetten oluşmaktadır. Nev'i şahsına munhasır üslubu ile dinleyiciler tarafından hemen tanınan Şeyh İsmail hiç ara vermeden mescitlerde ve camilerde iki saat Kur'ân okuyabilmekteydi. Bu süre zarfında musikiye hakim olan ve hem tiz seslerin en üst perdelerine çıkabilen hem de pes seslerin en alt perdelerine rahatlıkla inebilen Şeyh İsmail, uzun okuyuşlarda manaya göre makam değiştirerek dinleyicilerin dikkatini koruyabilmekteydi. Üçü kız üçü erkek olmak üzere altı çocuk babası olan Şeyh İsmail'in Mısır'daki unvanı "altın sesiyle kalpleri Kur'ân'a ısındıran adam"dır.[375]

Firavunlar devrine dayanan bir rivâyete göre, Mısır firavunu, bir gün veziri Hâmân'a, "Ülkemin insanlarını nasıl daha kolay idare edip, rahatlıkla hükmederim." diye sormuş. Hâmân da Firavun'a, halkı sürü misali daha kolay idare edebilmesi için, Mısır'da fûl (bakla) ekilip biçilmesini ve halkın bunu çokça yeyip, tüketmeye alıştırılmasını salık vermiş. Nihayet her tarafta fûl ekilmiş ve Mısır halkı fûl yemeğine iyice alışmış zamanla, Mısırlılar kafatası nispeten küçük, ama göğüs ve omuzları iri ve geniş bir topluluk haline gelmiş. Göğüs kafesleri geniş hale geldiğinden, daha uzun nefesli hale gelmişler, bu yüzden Mısır'dan çıkan hafızlar daha yumuşak sesli ve daha uzun nefesli olmuşlar. Rivâyet bu ya, anlatılır durur. Mısır'da günümüzde de fûl (bakla) ülkenin en başlıca yemek çeşididir ve gerçekten

---

374 Yukarıdaki bilgiler için bkz. İvadallah, Turan, 06 Mart 1993 Cumartesi, Zaman Gazetesi.

375 İvadallah, Turan, ts., Zaman Gazetesi.

Mısırlı hafızların bu uzun nefes özelliği dikkat çekmektedir. *Hafız Abdülbâsıt* ve halen hayatta olan *Ebû Medyen* bunun en çarpıcı örnekleridir.[376]

2.1.6. Somali Demokratik Cumhuriyeti

Somali Demokratik Cumhuriyeti hafızlık konusunda Afrika'da üne sahiptir. Sudan'da Somali, hafız olmayana kız vermeyen ülke olarak anılmaktadır. Konunun gerçeklik boyutu Somali'nin kırsal kesimleri için geçerliğini korurken, şehirlerde damat adayının hafız olması tercih meselesidir ancak iyi bir Müslüman olması da yeterli sayılmaktadır. Sekiz milyon civarında nüfusa sahip ülkede hafız sayısının normal nüfusa oranla % 50 seviyesinde olduğu söylenmektedir. Ülkede hafızlara çok fazla değer atfedilmektedir. Hatta birisinin eşi hasta olsa hafız olan kimseden kurban kesmelerini istemekte ve bu işlem gerçekleşince hastanın iyileşeceğine kanaat getirilmektedir.

Somali'de tahfiz okulları şehirlerde ve şehirlerin dışındaki alanlarda olmak üzere iki ana bölgeye yerleştirilmiştir. Her iki kurumda sistemler arasında küçük farklılıklar bulunmakla beraber yerleşkedeki asıl amaç öğrencilerin ulaşımını kolaylaştırmaktır. *Medresetü'l-Kur'ân* ismiyle anılan kurslarda hafızlıkla birlikte diğer dini ilimler okutulmamakta, hıfzını tamamlayanlar devam etmek isterlerse mescitlerde her akşam düzenli olarak yapılan tefsir, akaid gibi derslere katılmaktadırlar.

Bu okullardan kırsal kesimde bulunanların olduğu yere Kur'ân köyleri adı verilmektedir. Çocuklar küçük yaşlarda buraya gönderilmektedirler. Bir çocuk düzgün konuşabiliyorsa direkt Kur'ân köylerine gönderilmekte ancak, telaffuzu problemli ise normal okulda dil eğitimi aldıktan sonra merkezlere kabul edilmektedir. Tahfiz kurslarına başlayan öğrenciler burayı bitirene kadar normal eğitime devam etmemektedirler. Yapılmak istenen her şey hafızlığın tamamlanması

---

376 Müfid, Yüksel, Mısır Kırâati ve Hafızlık Geleneği, www.tarihsuuru.com, 20 Ocak 2011 Perşembe, Saat 16: 19, s. 1.

sonrasına ertelenmektedir. Öğrencilerin Kur'ân okumayı öğrenmeleri ve hafızlık yapmaları aynı kursta olmaktadır.

Somali'de şehir merkezinde Hafs rivayetine göre Kur'ân okuma tercih edilirken kırsal kesimde Ebu Amr rivayeti esas alınmaktadır. Somali'de yatılı eğitim veren hafızlık kursu bulunmamaktadır. Çünkü medreseler şehir dışında her beş kilometre aralıklarla bulunurken şehir merkezinde karşı karşıya olabildiği için talebeler kolaylıkla kurslara ulaşabilmektedir. Sabahtan öğlene kadar ders yapıldıktan sonra öğrenciler eve giderek üç saat dinlenmektedirler. Akabinde tekrar medreseye gelen talebeler yatsı namazı sonrasına kadar o gün yaptıkları hıfzlarını tekrara çalışmaktadırlar. Öncesinde tecvit eğitimi alan azınlık dışında, öğrenciler ezberleri tecvitle yapmaktadırlar.

Ortalama üç yılda Kur'ân'ın tamamını ezberleyen öğrencilere hafızlık öncesi okuyuşunun akıcılığını sağlamak adına üç hatim yaptırılmaktadır. Hıfz esnasında iki süreç yaşanmakta ve yeni başlayanlar Sudan'daki gibi hocanın ağzından ellerindeki levhalara yazmaktadırlar. Bu aşamayı geçenler artık Mushaf'tan ezbere geçmektedirler. Dersini zamanında yetiştiremeyenler için hocaların yanlarında bulunan sopalar ceza amaçlı kullanılırken, ezberini erken bitiren öğrenciler serbest bırakılmaktadır.

Nas Suresinden başa doğru yapılan ezberlerde hafızlık bitine kadar tekrar yapılmamakta ve Kur'ân tamamlandığında baştan sona doğru tekrar edilmektedir. Sınav sonrası hoca tarafından verilen hafızlık sertifikası ülkede imam seçiminde kullanılmaktadır. Bayan ve erkekler için farklı yerlerde ya da aynı kursun değişik bölümlerinde bayanlar ve erkekler için açılmış ayrı derslikler bulunsa da öğreticiler her iki grupta aynıdır.[377]

---

377 Somali Demokrat Cumhuriyeti'ni ziyaret etme şansı elde edilememekle birlikte yukarıdaki bilgiler şehir merkezi ve kırsal medreselerde hafızlık yapan ve UIN Üniversitesi'nde öğrenci olan Hasan Hüseyin Gacal ve Abdunnazi Abdallah Hasan tarafından verilmiş; Türkçe'ye Muhammed Orak ve Mehmet Savaş aracılığı ile çevrilmiştir. Görüşme Endonezya'da gerçekleşmiştir. (Kasım 2010)

2.2. Müslüman Ancak Arap Olmayan Ülkelerde

Arap olmayan toplumlarda ezber yapabilmek Araplarda olduğu kadar rahat değildir. İlahi Kelam olmasından kaynaklı bir kolaylaştırılmışlığı olsa da anlaşılmayan bir metni ezberlemek bazı bireyleri zorlamaktadır. Bu zorluktan hareketle Türkiye'den farklı olarak Malezya ve Endonezya gibi ülkelerde hafızlık yapan öğrencilerin çoğunluğu Arapça eğitimi almaktadır. Öğretilen Arapça sadece metinleri anlamaya yönelik olmayıp konuşma dilini de kapsamaktadır.

Hafızlığın amaç ya da araç ilmi olması konusuna hem ülkeler hem de bir ülkenin cemaatleri farklı bakış açılarına sahiptir. Ülkelerde, sadece ibadet maksadıyla Allah rızası için hafız olmayı tasarlayıp sonrasında eğitim hayatı ile ilgili açılımlar yapmayanların varlığına karşın hafızlığı, Allah'ın rızasına götürmesi ümidinin yanında Kur'ân'ı anlamaya yönelik çalışmalarla taçlandırmayı planlayarak Temel İslam Bilimleri dallarında kendini geliştirmek isteyenlerin hafız olmadan zorluk çekeceklerini düşünenler de bulunmaktadır. İlaveten hafızların hem dünyevi hem uhrevi alanda güçlü olmaları gerektiğini savunanlar, hafızları İslami Bilimler dışındaki alanlarda görmeyi istemektedir.

2.2.1. Endonezya Cumhuriyeti

Endonezya Cumhuriyeti yaklaşık 230 milyon nüfusa sahiptir ve bu nüfusun % 80'i Müslüman kabul edilmektedir. Ayrıca ülkenin genelinde beş ayrı din, varlığını sürdürmektedir. Endonezya'da İslam geleneksel olarak yaşandığı için bir takım uygulamalar yerleşmiş durumdadır. Hemen hemen herkesin beş vakit namazı aksatmadan kılması buna verilebilecek örneklerden birisi sayılabilir.

Kültürün bir parçası olarak devam eden namaz ibadeti okullarda da yerini almıştır. Okullarda öğlen vakti geldiğinde namazlar cemaatle kılınmaktadır. Hatta sınıf hocasının bayan olması durumunda dahi Şafii mezhebi yaygın mezhep olduğu için cemaat uygulaması devam etmekte ve bayan öğretmen imam olmaktadır. Kız çocuklarında namaz, çok küçük yaşlarda yerleştiği için, ilerleyen yıllarda –nadir

olmakla birlikte- tesettür tercih edilmese bile namaz aksamadan devam etmektedir. Bu gibi durumlar için camilerde *"mıkına"* adı verilen giyecekler bulunmaktadır. Bu kıyafet iki parçadan oluşmakta ve bütün olarak tesettürü sağlamaktadır. Mıkınaların temizliği caminin bayan temizlikçisi tarafından titizlikle takip edilmektedir. Bu dikkatin doruk noktasına ulaştığı Singapur Cumhuriyeti'nde necislik özelliği taşımayan en ufak bir görüntü kirliliği durumunda dahi mıkınalar yıkanıp ütülenip askılarıyla birlikte caminin onlara ait bölümüne asılmaktadır.

Kur'ân eğitimi çok küçük yaşlarda başlamaktadır. Çocuklar dört yaşlarında, bütün mahallelerde camilerde tamamen gönüllülerce yürütülen akşam kurslarına katılmaktadırlar. Bu yaşlarda Kur'ân okumayı öğrenen çocuklar ileriki yaşlarda hafızlığa başlamakta zorlanmamaktadırlar. Küçük yaşlarda Kur'ân eğitimi verilmekte tecvit adına sadece farz olduğuna inanılan kurallar yerine getirilecek kadar tecvit eğitimi verilerek eksik kalan kısım sonraki eğitimlerde tamamlanmaktadır. Sözü geçen uygulamadan ötürü Endonezya'da Kur'ân okumayı bilmeyen Müslüman yok denilebilir.

Camilerde namaz kıldıran ve Kur'ân öğreten kişiler o caminin müdavimlerinden birisi olabilmektedir. Büyük camiler hariç camilerde belli bir imam bulunmamakta ya da belirli bir kişi varsa bunu halk belirlemekte olduğu için bu, resmi bir durum değildir. İmam tayin edilen camilerdeki görevlilerin maaşı halk tarafından karşılanmaktadır. Endonezya'da teheccüd vaktinde insanları teheccüde uyandırmak için ezan okunmaktadır. Bu durum ülkeyi diğer Müslüman ülkelerden ayıran bir özellik gibi görünmektedir. Teheccüdle uyanan Müslümanlar en geç sabah altı civarında hayata başlamaktadırlar. Röportaj taleplerimizin sabah yedi randevusu ile bireylerin kendi evlerinde ağırlanmak üzere karşılanması ilk zamanlarda alışmakta zorluk çektiğimiz konular arasında sayılabilir.

Endonezya'da hafızlık, Müslüman nüfusa oranla %1 civarındadır. Ancak bu oran, ülkenin hafızlarıyla meşhur Kudüs şehrinde %2 civarında olmakla birlikte genel bir eğilimle hıfza rağbet gittikçe artmaktadır. Ülkede hafız sayısı bu oranlarda olmasına karşın, bir iki cüz ezbere bilen veya hafızlığını tamamlamış insanlarla çok fazla karşılaşılmaktadır. İslami alanlarda üniversite okuyan öğrenciler de belli oranda ezber yapmak zorunluluğuna sahiptirler. Örneğin Arap Dili'ndeki talebeler iki cüz bilmeden mezun olamamaktadırlar. Ülkenin genelinde Kur'ân okumada bayanların

sesinin haram olduğu görüşü yaygın değildir. Hatta IIQ Üniversitesi'nde öğreticilik yapan ve Kur'ân okumada dünya dereceleri olan Maria Ulfah, M.A.[378]'nın ses kayıtlarını içeren CD'ler piyasada bulunmaktadır.

Ülkede hafızlık resmî bir kontrol altında değildir. İsteyen herkes bir kurs açıp hafız yetiştirme özgürlüğüne sahiptir. Durumu resmiyete dökmenin, henüz yeni yeni geliştirilmeye çalışılan bir müessesenin zorluklar altında yıldırılması anlamını taşıyacağı, bildirilen kanaatler arasındadır. Ayrıca, öğreticilerin bunu Allah rızasını kazanmak adına yapmaları ve kendilerini yetkin kabul etmeden böyle bir sorumluluğu almamaları nedeniyle teftiş edilmelerinin gerekli olmadığı düşünülmektedir.

Endonezya'da hafızlık diğer ülkelerle karşılaştırılırsa değer açısından ikinci planda düşünülmektedir. En önemli rütbe hacılık olarak kabul edilmekte ve hacılara çok değer verilmektedir. Bu öneme binaen ülkede hacca gidecek adaylar hac mevsiminden altı ay önce belirlenmekte ve hacı adayları altı ay eğitim görmektedirler. Bu uzun eğitimde özel simülatörler kurulmakta ve hacı adayları, başlarında yetkili görevlilerle birlikte, Kabe Maketi'ni tavaf etmekte ve Mescid-i Nebevi'yi ziyaret etmektedirler. İlk heyecanlarını ve acemiliklerini burada yaşayan hacı adayları, son derece bilinçli ve eğitimli bir şekilde hac vazifelerini ifa etmekle dünya Müslümanlarına örnek teşkil etmektedirler.

Ülkede hafızlık pek çok koldan yürütülmektedir. Hafızlık yaptıran ilkokullar bulunmaktadır. İlkokulda hıfzını bitiremeyenler buna ortaokul ve lisede devam edebilme şansına sahiptirler. Burada bitiremeyenler eğitimlerine ara verip yatılı hafızlık okullarında hıfzlarını tamamlayabilmektedirler. Hafızlık okullarında da olmazsa hafızlıkla birlikte eğitim veren üniversiteleri tercih edip hıfzlarına devam edebilmektedirler. Hatta yüksek lisans ve doktorada hıfza devam edebilme imkanları da bulunmaktadır.

Üniversitelerin hıfza dair çeşitli destekleri mali yatırımları da kapsamaktadır. Cakarta'nın en büyük üniversitelerinden biri olan *Syarif Hidayatullah State İslamic Üniversitesi*'nin on cüz ezbere bilen öğrencilere burs vermesi örnek olarak gösterilebilir. Kısaca Endonezya'da hafız olmak isteyen kişi, bunu başarmak için günlük hayatından ya da eğitim hayatından ödün vermek zorunda kalmamaktadır. Bir

[378] Masder yaptığını bildiren unvan.

taraftan eğitimi ve günlük hayatı devam ederken diğer taraftan Kur'ân ezberi devam etmekte ve nihayetinde hıfz tamamlanmaktadır. Oldukça olumlu bir gidişat gibi görünen bu uygulamanın aksayan en önemli noktalarından biri, uzun bir zaman dilimine yayılan ezberin düzgün tekrarlarının yapılamaması nedeniyle unutulma tehlikesi ile karşı karşıya olması sayılabilir.

Endonezya'da dinî eğitim veren en yaygın olan kurum, medreselerdir. Bu medreseler temelde ülkenin en meşhur iki cemaatinin elinde bulunmaktadır. *Nahdlatu'l-Ulamah,*[379] selefî bakış açısı ile geleneğe sahip çıkarken *Muhammediyye*[380] cemaati yenilikçi yönüyle modern çizgide kalmaya özen göstermektedir. Bu cemaatler kendi görüşleri çerçevesinde medreseler oluşturmaktadır.

Nahdlatu'l-Ulamah, medreselerinde sadece hıfz ve İslami bilimler eğitimine ağırlık verirken Muhammediye, hıfzla birlikte sosyal ve fen bilimler eğitimini de ihmal etmemektedir. Bu duruşuyla Osmanlı medreselerini andıran okullarda aşağıda belirtileceği üzere Osmanlı'da okutulan kitaplar okutulmaktadır. Ülkede yatılı medreselere *"pesantren"* adı verilmektedir. Endonezya'da insanlara verilen sıfatların en önemlilerinden biri *"kiai"*dir. Bu sıfat, kendine özel medrese açan kimselere verilmektedir. Bu okulda okutan, eğiten kimselere "âlim", *"şeyh"* ya da *"üstaz"* denilmektedir. Ancak hiç biri bu kiaiden daha üst mertebede sayılmadığı için en yüksek makam kiailik makamı kabul edilmektedir. Ayrıca bu medreselerde hıfzını tamamlayan öğrenciler kiai tarafından sınav yapılmakta ve başarılı olursa şehadasını onun elinden almaktadır.

---

379 Geniş bilgi için bkz. İsmail Hakkı, Göksoy, "Nehdatü'l-Ulemâ", *DİA,* İstanbul 2006, XXXII, 541- 542. Nehdatü'l-Ulemâ, ehli sünnet çizgisi doğrultusunda dört hak mezhebe bağlılığı ve geleneksel dinî anlayışı korumayı vurgulamaktadır. Vehhabilerin Hicaz bölgesinde yönetimi ele alması ve Türkiye'de de hilafetin kaldırılması sonrasında Cavalı muhafazakar ulema endişeye kapılmış ve gerekli önlemlerin alınması adına bu dinî, ictimai hareketi başlatmışlardır. Teşkilatın bu gün Endonezya'da 279 şubesi ve 30 40 milyon civarında taraftarının bulunduğu öne sürülmektedir. (Göksoy, "Nehdatü'l-Ulemâ", XXXII, 541-542)

380 Geniş bilgi için bkz. İsmail Hakkı, Göksoy, "Muhammediyye", *DİA,* İstanbul 2006, XXXI, 1-2. İslamiyeti dış hücumlara karşı savunmak, temel kaynakları olan Kur'ân ve Sünnet'in esaslarına dönerek İslam kaidelerini modern düşüncenin ışığında yeniden yorumlamak ve müslüman toplumunun ahlakî yapısını ve dinî sorumluluk anlayışını geliştirmek Muhammediyye teşkilatının temel hedefleri arasındadır. 2000 yılı rakamlarına göre ülke genelinde 8880 şubesi olan teşkilata bağlı 1128 ilkokul, 1179 ortaokul, 509 lise, 249 mesleklisesi, 52 meslek yüksek okulu, 45 akademi,3 politeknikon, 32 üniversite ile ilkokul seviyesinde 1768, ortaokul seviyesinde 534 dinî mektep ve 55 pondok/ pesantren eğitim vermekte, 312 sağlık evi, 19 halk kredi bankası, 190 İslamî banka ve 808 kooperatif işletmesi faaliyet göstermektedir. (Göksoy, "Muhammediyye", XXXI, 1-2)

Başkent Cakarta'da özellikle hafız yetiştiren medreseler yaygın olmamakla birlikte bazı medreselerde hafızlık sınıfları bulunmaktadır. Ülkenin genelinde hafız sayısının her geçen gün artması, İslam'a bağlılığın yanı sıra eğitim imkanlarının da gelişmesine dayanmaktadır. Hafızlık[381], genel manada amaç ilmi seviyesinde sayılabilmektedir. Çünkü Allah rızasını hedefleyerek hafızlığa niyetlenenlerin dünyalık beklentisi bulunmamasına paralel olarak hafızlar çok çeşitli mesleklere yönelebilmektedirler. Ancak araç ilmi olarak düşünülmese bile hafızlık sonrası İslami Bilimleri tercih edenlerin sayısı da az değildir. Endonezya'da Hafs kıraatinin Asım rivayeti meşhur olmakla birlikte yedi kıraati öğrenmek isteyenler bunu özel olarak talep edip kendi tahfiz okullarında öğrenebilmektedirler.[382]

2.2.1.1. İlkokulla Birlikte Hafızlık Yaptıran Merkezler

Endonezya'da Kur'ân öğrenme, erken yaşlarda başladığı için tahfiz eğitimi ilkokullardan itibaren verilebilmektedir. Bu okulların yatılı eğitim verenlerine Arapça karşılığı *"ma'hed"* olan *"pesantren"* denmektedir.

Ponorogo bölgesinde yer alan al-Mukaddasah medresesi, hem okulu hem de hafızlığı bir arada yürütmektedir. Müdür K.H.[383] Hasan Abdullah Sahal'a ait al-Mukaddasah'ta tamamı yatılı 400 mevcut bulunurken bunlardan 250'si erkek 150'si kız öğrencilerden oluşmaktadır. Çocuk yaşlarda okula başlayan öğrenciler ilköğretimle birlikte Kur'ân okuma süreçlerini geliştirmekte ve ilerleyen zamanlarda hıfza geçme aşamasına gelmektedirler. Bir yıllık hazırlık süresinde kabiliyetli öğrenciler hafızlığa başlamaktadırlar.

Sabah namazından sonra ezber yapan öğrenciler bu ezberlerini ikindi ve akşam namazından sonra tekrar etmektedirler. Bakara Suresi'nden başlayıp sona

---

381 Endonezya'da hafızlık yöntem ve etkinlikleri için bkz. Abdullah, Abdul Hafız b. Hajı, Madya, Ajmain b. Safar, Mohd, İsmail b. Mustari, Azhar b. Muhammed, İdris b. İsmail, *Keberkesanan Kaedah Hafazan di Pusat Tahfiz,* Universiti Teknoloji Malaysia 2003.

382 Yukarıdaki bilgiler Ministry of Religious Affairs of the Republic of Indonesia Directorate General of Islamic Community Guidance H. Nasaruddin Umar, M.A., State Islamic University Fethullah Gulen Chair Dr. Ali Ünsal, Üniversitenin genel sekreteri Yeni Ratna, Arap Dili ve Eğitimi'nde hocalık yapan Ubeyd Ridlo, hafız ve üniversite öğrencisi Refkî Safarî, Marmara Üniversitesi Türk Dili mezunu ve bize mütercimlik yapan Ahmet Seyfettin ile yapılan görüşmeler doğrultusunda derlenmiştir. (Kasım 2010)

383 K.H. "kiai"nin kısaltmasıdır.

doğru ezber yapan talebeler buradan hafız olarak mezun olmak zorunda değillerdir. En az bir yıl yedi ayda Kur'ân'ı ezberlemeyi başaran öğrencileri bulunmakla beraber, burada hıfzı bitirme süresi ortalama üç yıldır.

Öğrencilerde karşılaşılan en ciddi sorunun özellikle (çocuk olmalarından kaynaklı) tembellik olduğuna dikkat çeken üstaz,[384] hafızlıkla ilgili problemleri ve açılımları tartışmak için bir oluşumun bulunmadığını, her okulun sorunlarını kendi içinde çözümlemeye çalıştığını vurgulamaktadır. Allah rızası için eğitim veren hocalar, resmî konumları olmadığından ötürü ücretsiz çalışmaktadırlar.[385]

Arap olmamanın kolay ezber yapmalarını engellemediğini belirten Mustafid, zaman zaman hıfzda sorun yaşandığında, Kur'ân'dan hikayeler anlatarak öğrencileri motive ettiklerini belirtmektedir. 1992'de kurulan okul yılda 80 mezun vermektedir. Bayram tatilleri dışında yılda sadece 15 gün tatil yapılan medresede bir sınıfta ortalama 30 kişi bulunmaktadır. Bölgenin tek yatılı okulu konumundaki bu medrese, hafızlık sistemini Endonezya'nın Kudüs şehrinden almıştır.[386]

al-Mukaddasah'tan mezun olanlar, bir üst okul olan ve ortaöğretim veren Gontor'a gitmektedirler. Gontor aslında Türkiye'deki imam hatiplere oldukça benzeyen bir programa sahip olmasına rağmen, başkent Cakarta başta olmak üzere bütün ülkede "hafızlarının sağlamlığı ve çokluğu ile meşhur" diye tanımlanmaktadır. Hatta okulun popülaritesinden dolayı yöre, gerçek adıyla değil *"Gontor Bölgesi"* diye bilinmektedir. Halbuki Gontor'u okurken hafızlık yapan öğrenci neredeyse yok gibidir.[387] *al-Mukaddasah*'ta hafız olanlar, sonrasında bu okula devam ettikleri ve oradan üniversiteye gittikleri için son geldikleri okulun adıyla anılmakta ve karmaşa buradan kaynaklanmaktadır.

1926'ya kadar klasik tarzda (İslami Bilimlerin eğitimiyle) devam eden Gontor bu tarihten itibaren modern eğitime geçiş yaparak diğer bilimleri de okutmaya başlamıştır. Bu köklülüğünden olsa gerek, Endonezya'nın çeşitli yerlerinde, örneğin,

---

384 Ust. Hıdayatul Mustafid

385 Söz konusu eğitim merkezi ile ilgili yapılan görüşmede soru ve cevap öernkeleri için bkz. Ek 69.

386 Mütercimler; Romeo Favzy Oemar Rangkvti, Muhammad Nur Haziq bin Bakhtiar, Betül Tolgay.(Kasım 2010)

387 Bu bilgiler Gontor'un öğretmenlerinden Akbar al-Fahmi Hasbullah ve Tommy Alvonso ile yapılan görüşmeden çıkan sonuçları yansıtmaktadır. (Kasım 2010)

"Gontor Pakistan" gibi isimlerle diğer İslam ülkeleri adına şubeler açmaktadır. Hedef bütün Müslüman devletlerin adıyla bir şube açabilmektir.

Endonezya'nın Kudüs şehri, ülkedeki hafızlık sisteminin otoritesi kabul edilmekle birlikte sadece Endonezya'da değil, Malezya ve çevre devletlerde de ününü korumaktadır. Kullanılan metodu kendileri üretmiştir ve diğer şehirlerin çoğunluğu da yöntemi buradan almışlardır.

Nahdlatu'l-Ulamah'a bağlı medreselerde[388] cemaatin şeyhleri bulunmaktadır. Diğer dinlerle birlikte, hoşgörü çerçevesinde yaşamayı önemseyen cemaatin dokuz şeyhinden biri olan Cafer Sıddık, şehirde yaşayan Hindu'ların inançlarına hürmet için kurban bayramında Müslümanların inek kesmelerini yasaklamış bunun yerine bufalo kurban etmelerini önermiştir.

1935'te K.H. Ulinnuha Arwani'nin babası K.H. Muhammad Arwani Amin tarafından kurulan *Teşviku'd-Dullab es-Selahiyye Yenbu'u'l-Kur'ân Medresesi* köklü bir hafızlık eğitimine sahiptir. Bu medrese *Arwaniyah Quranic* külliyesinin bir şubesi olarak işlev görürken öğrencileri okulla birlikte hafızlık yapmakta, sonrasında hıfza çalıştıracak öğretici olabilmek için formasyon eğitimi almaktadırlar.

Tamamı yatılı 220 talebe, altı yaşında okula başlayarak hafızlığa geçmeden elemeye tabi tutulmaktadırlar. Elemede, ezber yeteneği olan ve tecvitli olarak akıcı Kur'ân okuyabilenler başarılı sayılmaktadır. Sabah beşten yediye kadar ezber yapan öğrenciler bu saatten sonra okul eğitimine geçmektedirler. Öğlen yemeği ve namazından sonra, saat 13:00 ila 14:30 arasında kayluleye yatılmakta ve uyku sonrası duş ile ikindi namazına hazırlık yapılmaktadır. İkindi ve akşam namazları sonrasında tekrar yapan öğrenciler günün üç namazından sonraki vakitleri ezbere ayırmaktadırlar. Tekrarın ihmal edilmediği medreseden ezberi sağlam hafızlar yetişmektedir. Öğreticilerin, bize tanıttığı öğrencileri sınav yapma hakkıyla bu durumu test etme şansına sahip olduk.

Okulun ilk yılı dört cüz, diğer yıllar altı cüz ezberleme yoluyla hafızlık yapan öğrencilerin tamamı buradan hafız olarak mezun olmak zorunda değildir. Hıfzını tamamlamayacak talebeler, güçleri yettiği kadarını ezberlerken öğrencilerin yüzde altmışı Kur'ân'ın tamamını ezberleyebilmektedir. Asım Kıraatinin okutulduğu

---

388 Medresede öğrencilerin Kur'ân eğitimi seri şeklinde devam eden mini kitaplarla yapılmaktadır. Örnek için bkz. Pondok Tahfidh Yanbu'ul Qur'an Kudus, *Thoriqoh Baca Tulis Dan Menghafal al-Kur'ân Yanbu'a,* 1-7, 6. bs., Tidak Untuk Dijual, yy. 2009.

medresede hafızlığını bitirdikten sonra isteyenlere özel olarak yedi kıraat dersi verilmektedir.[389]

En kısası iki yıl beş ay olmak üzere, kursiyerlerin hafız olma süreleri dört ila altı yıl arasında değişmektedir. Ayrıca bu duruma güç yeiremeyenler de bulunmaktadır. Medresede, hıfza önce sondan üç cüz ezberlenerek başlanmakta ve akabinde Kur'ân'nın başına dönülmektedir. Onar kişiden oluşan grupların her birinin başında ayrı hocalar bulunmaktadır. Tembellik yapan öğrencilere ise konu ile ilgili hadisler ve güzel hikayeler okunmaktadır. Öğrenciler hıfzı tamamladıklarında okul bitmemiş ise bitene kadar Kur'ân'ın tekrarı ile meşgul olmakta ve medrese sonrasında bir üst seviyeye geçmektedirler.

Hafızlığın bitiminde yapılan *"hafle"* adlı törende, hıfzla ilgili sınavı geçen öğrencilerin Kur'ân'ı baştan sona ezbere okumasının ardından *"seramoni"* bölümüne geçilmektedir. Burada Duha ile Nas Surelerinin arası, belli bir düzen içerisinde öğrenciler tarafından okunmakta ve akabinde birlikte hazırlanan dua, sözcünün seslendirmesiyle yapılmaktadır.

Medresenin hafız hocaları külliyeden, diğer derslerin öğreticileri ise üniversiteden mezun olmak zorundadır. Yetkili kişilerden oluşturulan çözüm üretme komisyonuna her problem için başvurulmakta ve öncelikle sınıf öğreticisi konuyla ilgilenmektedir. Problemin başının hafıza zayıflığı olduğuna dikkat çeken şeyhler, ailevi, psikolojik ya da davranış bozukluğu gibi sorunlarda, gerekirse uzman doktorlardan yardım alındığını, yine çözülemezse ailelere yazı gönderilip çocuğun eve gitmesine karar verildiğini bildirmektedir.

Medreselerin dışında yatılı hafızlık eğitimi verilmekte ve kurslarda 217 erkek 100 kız öğrenci bulunmaktadır. Kız çocukları için oluşturulmuş hafızlık sınıfları bulunmadığı için sadece yetişkin kızlara eğitim verilmektedir. [390]

---

389 Söz konusu eğitim merkezi ile ilgili yapılan görüşmedeki soru ve cevap örnekleri için bkz. Ek 70.

390 Bu bilgiler başta medresenin sahibi Şeyh Uli'n-Nuha ve kardeşi Şeyh Ulu'l-Elbab ile öğreticiler Wiriyanto, Abdul Basit Nachrowiyy, M. Shofwan Hady, Dedy Putra'yla yapılan görüşmeler sonucu derlenmiştir. (Kasım 2010)

2.2.1.2. Ortaokul ve Lise İle Birlikte Hafızlık Yaptıran Merkezler

Endonezya'da ilkokulda hafızlık yaptırıldığı gibi ortaöğretimde de hafızlık devam etmektedir. Ülkede ilkokullar Eyalet Devletlerine ve İç İşlerine; ortaokul, lise ve üniversiteler de Eğitim Bakanlığına bağlıdır. Bunun yanında *UIN* gibi Din İşleri Bakanlığına bağlı okullar da bulunmaktadır. Ancak bunlarda özel olarak hafızlık eğitimi verilmemektedir. 1960'lı yıllarda sadece dinî eğitim veren din işlerinin okulları, sonrasında sosyal ve fen bilimlerine yer ayrılması gerektiğini düşünerek anlaşma sonucu bunları programına koymuştur. Eğitim Bakanlığının okullarında da sadece sosyal ve fen bilimleri verilirken sonrasında dinî derslerin katılımıyla entegre okullar açılmıştır. Eğitim Bakanlığına bağlı, yatılı olan ve hafızlık eğitimi veren okullar da bulunmaktadır.

Eğitim Bakanlığına bağlı *Daru'l-Kur'ân(PPA)*, ortaöğretim düzeyindedir. Öğrenciler ortaokula başladıklarında ilk yıl 30'uncu, 1'inci ve 2'nci cüz, sonraki yılda ise üçüncü cüzden devam edecek şekilde her yıl üç cüz ezberlemektedirler. Ancak bütün okullarda olduğu gibi burada da Kur'ân'ın tamamını ezberlemek istemeyen öğrenciler bu programdan sorumlu değildir, güçleri yettiği kadar ezber yapmaktadırlar. Zaten altı yıl süren eğitimin tamamında en fazla on sekiz cüz ezberlenebilmektedir.[391] Okulun tahfiz bölümü başkanı Hayru'n-Nizam, buraya ilkokulda Kur'ân'ı ezberleyerek gelen öğrencilerin sayısının az olmadığını vurgularken hafız olmayanların ve *Daru'l-Kur'ân*'da tamamlayamayanların da devam edecekleri enstitüde hıfzlarını sürdürmelerinin mümkün olduğunu belirtmektedir.[392]

Daru'l-Kur'ân, ana okuldan başlayarak üniversiteye kadar eğitimi devam ettirebilecek şubelere sahipken başka okullardan buraya geçiş yapmak isteyenleri de kabul etmektedir. Ancak bu koşullarda gelen öğrencilerin Kur'ân eğitimi adına hazırlık sınıfına girmeleri gerekmektedir. Çünkü bütün Endonezya'yı kapsayan bir ortak okuyuş söz konusu değildir. Her kurum kendi içinde, Kur'ân okuyuşu adına

---

391 On beşinci cüzde ezber yapan bir kursiyerin günlük programda gün, tarih belirtilerek bulunduğu sureden kaç ayet hıfzedeceği üzerinden yapılmış örnek programı için bkz. Ek 4.

392 Yukarıdaki bilgiler üstaz Hayru'n-Nizam ve üstaz Habibullah Hasouna'dan alınmıştır. (Kasım 2010)

kurallar koymaktadır. Fakat özellikle belirtilmelidir ki bu kurallar ve okuyuşlar mahalli özellik taşımazken aksine Arap kariler örnek alınmaktadır. Fark sadece öğrencilerin Suudi Arabistan ya da Mısır Arap karilerinden hangisini tercih edeceklerine karar vermelerinden ibarettir. Günümüz Türkiye'sinde dünyanın pek çok ülkesinden farklı olarak mahalli okuyuş tercih edilmektedir.[393] Küreselleşme öncesi Müslüman milletler mahalli kıraatleriyle Kur'ân okumuş olsalar da iletişim araçlarının gelişmesiyle bu durumdan vazgeçmişlerdir. Bunun en bariz örneği İran'dır.[394]

Normal koşullarda sabah ve yatsı namazlarının sonrası olmak üzere, öğrenciler günde iki kez ezbere vakit ayırmaktadırlar. Özel olan talebeler ise buna ikindi namazını eklemektedirler. Sabah yeni ezber yapılırken yatsı sonrası muraaca zamanıdır. Eğitim öğretim süresince sadece Pazar günleri tatil verilirken yarıyıl dönem imtihanlarından sonra ve sene sonu ile ramazan bayramlarından iki hafta önce yıllık tatillerdir. 189 erkek öğrenci mevcudu ile eğitim veren kurumun bayan şubesi de bulunmaktadır.

Öğrenciler her gün yeni ezberlerine ilaveten iki sayfa tekrar vermek durumundadır. Semaî,[395] Vicâdî, ve Telakki sistemleri ile ezber yapan öğrenciler gruplar halinde ders işlemektedirler.

Eğitim Bakanlığına bağlı yatılı okullardan biri olan *Daru'l-Kur'âni'l-Kerim*'in Müdürü Abdu'l-Ghoni, M. Hum,[396] benzerleri arasında kendi eğitim sistemlerinin diğerlerinden en önemli farkının Arapça'ya çok önem vermek olduğunu belirtmektedir. Çünkü Arapça, Kur'ân'ın dilidir ve onu anlamak asıl amaçtır. Müdür Ghoni, diğer bir farkın, öğrencileri sadece İslami bilimlere değil, hangi alanda yetenekli iseler o alana yönlendirmeyi önemsemek olduğunu belirtmektedir.

---

393 Mehmet Akif, Koç, "Kur'an Kıraatinde Türklere Özgü Mahalli Okuyuş Sorunu", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 51: 2 (2010), s. 79.

394 Koç, a.g.e., s. 85; konu ile ilgili detaylı değerlendirmeler için bkz. Koç, a.g.e., ss. 79- 91; ayrıca dünya çapında düzenlenen hafızlık yarışmalarından Vizaretü'ş-Şuûni'l-İslamiyye ve'l-Evkaf'ın düzenlediği yarışmaya jüri olarak katılan Mehmet Akif Koç'un değerlendirmeleri için bkz. Vizaretü'ş-Şuûni'l-İslamiyye ve'l-Evkaf Musabakatü Melik Abdülaziz ed-Devliyye li Hıfzı Kur'ân-ı Kerim, *ed-Devliyye* (Mehmet Akif Koç), 31, y.y. 1430/ 2009, s. 4.

395 Daha ziyade hadis ilmine ait olan bu yöntem, ilmi elde etme yolu olarak hocayı işitme, dinleme ve duyma metodunu kullanmayı ifade etmektedir.

396 Master yaptığını belirten ifade.

Hafız öğreticilerini almadan önce sınava tabi tutan kurum, hocaların öncelikle ezberlerini ölçmekte ve onlardan öğrencileri güdüleyici konuşma yapmalarını istemektedir. Başarılı olanlar, göreve başlamış olsalar bile belirlenen diğer öğreticilere ders vermeleri ve iki ayda bir ezbere hatim yapmaları kendilerinden istenmektedir. Böylece, hem üstazların hem de talebelerin seviyesini yükseltme amaçları gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Öğrenciler kendi aralarında seviyelerine göre sınıflandırılırken kaliteli hocalar da iyi öğrencilere verilmektedir.[397]

Okula ait mescitte hıfzı fazla olan öğrencilere imamet önceliği verilmektedir. Altıncı sınıfta, dersleri iyi ancak ezberi az olan bir öğrencidense, ikinci sınıfta ezberi fazla olan talebe imam olarak seçilmektedir. Öğreticilerin önünde namaz kıldırmak en büyük güdüleme aracı kabul edilmektedir. Ayrıca çevredeki camiler Ramazan için bu okullardan imam talep etmektedir. Her altı ayda bir ezber yarışmalarının olması ve kazananlara ödül verilmesi, zaman zaman ailelere ve halka güzel Kur'ân okuma programlarının sunulması, ilave teşvik unsurları olarak sayılabilmektedir.

2.2.1.3. Üniversite İle Birlikte Hafızlık Yaptıran Okullar

Başkent Cakarta'da üniversite ile birlikte hafızlık yaptıran okulların en meşhurlarından birisi IIQ adı ile tanınan *Institut Ilmu al-Qur'an*'dır. İslami bilimler alanında eğitim veren üniversiteye, öğrenciler sınavla başarı durumlarına göre girmektedirler. Sınav, adayların tecvit, meharici huruf[398] ve ezber seviyelerinin yanında, seslerinin Kur'ân okumada eğitimli olup olmadığını ölçmektedir. Dikkat çekici olan, sınav sonrasında eleme yapılmadan, kimin ne eksiği varsa ona göre grupların oluşturulması ve tespit edilen hatalara göre özel eğitimin verilmesidir. Sabah saatlerinde kendi branşları ile ilgili dersleri gören öğrenciler, öğleden sonra hafızlık çalışmakla birlikte, dileyenler sabah namazından sonra da hıfza zaman

---

397 Bu bilgiler hafızlardan sorumlu ve hafız öğreticisi üstaz Haceru'l-Akbar ile yapılan görüşmeden derlenmiştir. (Kasım 2010)

398 Harflerin çıkış noktaları ile ilgili alan.

ayırabilmektedirler. Üç fakülteyi bünyesinde barındırdığından ötürü üniversite sayılan okulda sadece kızlar eğitim görmektedir.[399]

Dört yıl devam eden okul sürecinde öğrencilerden yılda beş cüz ezberlemeleri beklenmekle[400] birlikte bu bir zorunluluk değildir. Bakara Suresi'nden sona doğru yapılan ezberlerde sure sistemi değil cüz sistemi geçerlidir. Haftanın altı gününde hıfz dersi yapılan okulda, hafızlık sınıflarında 25 öğrenci mevcudu vardır ve öğreticilerin tamamı bayandır. Üstazeler her sayfayı dinledikten sonra talebenin çizelgesine artı atarken sömestrlerin sonunda o ana kadar yapılan bütün ezberlerden sınav yapmaktadırlar.[401]

Okulun bitiminde normal diplomanın yanında hıfzını tamamlayanlara sınav sonrası şehadah vermektedirler. Bunu almaya hak kazanamayanlar mevcut ezberlerinden imtihan olmakta ve başarı durumuna göre on cüz ya da on beş cüz gibi seviyelerin belirtildiği sertifikayı alabilmektedirler.[402] Üniversitenin şehadahına sahip olanlar mezun olduklarında Cakarta'da kurulan tarafsız bir komisyon tarafından test edilmekte ve başarılı olurlarsa kendi okulları başta olmak üzere, diğer üniversitelerde ve imam hatip tarzı okullarda öğreticiliğin ve camilerde imam hatipliğin yanı sıra Din İşleri Bakanlığında görev alabilmektedirler.[403]

1971'de kurulan PTIQ'[404]nün Rektörü olan ve aynı zamanda Din İşleri Başkanlığı'nda İslamî İşlerden Sorumlu Genel Müdürü Prof. Dr. H. Nasaruddin Umar, M.A. üniversitenin dört fakültesi bulunduğunu ve her fakültenin beş sınıfı olduğunu belirtmektedir. 400 öğrencisi bulunan fakülte, orada okuyacak adaylarını önceden valilerin tavsiyesi üzerine belirlerken burada sabah ve öğleden sonra olmak üzere ikili eğitim verilmektedir.

---

399 Enstitünün eğitimi ile ilgili bilgiler sorumlu müdür Nur İzah, M.A. ile tahfiz bölümünün müdürü ve öğreticisi Mutmainnah, M.A.'dan edinilmiştir. (Kasım 2010)

400 Enstitünün ders ve ezber programı için bkz. Suratmaputra, Ahmad Munif, *Pedoman Akademik Program si Institut Ilmu al-Qur'an,* Pustaka Firdaus, Jakarta 208- 2013.

401 IIQ'da bize Mehmet Savaş tercümanlık yapmıştır. (Kasım 2010)

402 IIQ'da Tahfiz al-Kur'ân Program'ını başarı ile tamamlayanlar için verilen diploma örneği için bkz. Ek 15.

403 Cemaat bağlantısı bulunmayan Üniversite Hj. Harwini Joesoef vakfına bağlıdır. Rektör K.H. Ahsin Sakho Muhammad, M.A. Medine Üniversitesi tefsir alanından mezun iken dekan K.H. İbrahim Hosen, Ezher Üniversitesi'nden mezundur.

404 Pimpinan Institut Jakarta

Fakülte dekanı Drs. H. İmam Addaruqutni, M.A. öğrencilerin sekiz yarıyıl ders gördüğünü, her dönemde dört, son yarıyılda iki cüz ezberlediklerini fakat bunun zorunlu olmadığını vurgulamaktadır. Sadece hafız olmak isteyen öğrenciler zikredilen programa uyarken hafız olmayacak talebeler[405] için düzenlenen ezberler sırayla değil hocaların tespit ettikleri surelerden oluşmaktadır.[406]

Öğrenciler, tüm Kur'ân'ı ezberlemek isteyenler ve zorunlu ezberleri yapacak olanlar diye ikiye ayrılmaktadır[407]. Hafız olacak olan öğrenciler yatılı yurtlarda kalmaktadırlar. Pazartesi ve çarşamba günleri yurtta, cuma günleri okulda hıfz dersi yaparlarken bunların dışında kalan öğrenciler sadece cuma günleri üniversitede hafızlık dersi görmektedirler. Okulda yapılan derslerde sadece yeni ezberlenen sayfalar okunmakta, yatılıda ise hocalar tekrarları dinlemek üzere yurtlara gitmektedirler. Her dönem sonunda öğrenciler ezberlenen bütün bölümlerden sınav olmaktadırlar.[408] Hafız olmayacak öğrenciler ise kendi aralarında 16 cüz ezberleyenler ve 4 cüz ezberleyenler diye ayrılabilmektedirler.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Prof. Dr. Mehmet Paçacı gözetiminde doktora yapan ve fakültede tefsir hocası olan Dr. Nur Rafia[409] iki yılda bir 50 kişi mezun ettiklerini bildirmektedir. Öğrenciler programlarını bitirebilmek adına azami gayret sarf ettikleri için mezuniyet yılları motivasyon yılı olarak kabul edilmektedir. Okul programı bitmeden hıfzını tamamlayanlar, isterlerse Kur'ân dersine katılmayabilirler ancak fakülteye devam etmek zorundadırlar. Hafızlığı tamamlayanlar için IIQ'de olduğu gibi burada da okul bitiminde hem normal diploma hem de şehadah[410] verilmektedir.[411]

Kur'ân derslerinde ayrıca *"nağam"* adı verilen güzel Kur'ân okuma usulleri öğretilmektedir. Üniversitede iki yarıyıl boyunca yedi ve on kıraat dersi verilmekte

---

405 PTIQ'dan Kur'ân'ın tamamını ezberlemeden mezun olanlara verilen sertifika örneği için bkz. Ek 26.

406 Söz konusu eğitim merkezi ile yapılan görüşmedeki soru ve cevap örnekleri için bkz. Ek. 71.

407 PTIQ'nün eğitim ve ezber programı detayları için bkz. Lembaga Tahfizh- Tilawah al-Qur'an Instıtut PTIQ, *Pedoman Tahfizh al-Qur'an Instıtut PTIQ,* yy. Jakarta, 2008.

408 Bu bilgiler Tahfiz Bölümü Başkanı Ahmed Dahuri ile yapılan görüşmeler sonucunda derlenmiştir. (Kasım 2010)

409 Aynı zamanda PTIQ'de bize tercümanlık yapmıştır.

410 PTIQ'da Kur'ân'ın tamamını ezberleyenler adına hazırlanan şehade örneği için bkz. Ek 25.

411 PTIQ'de hıfzını tamamlayan bir kursiyerin diploma örneği için bkz. Ek 3.

ancak pratikten ziyade teori öğretilmektedir. Kıraat derslerine Mısır'da Ezher Üniversitesi ve Mekke'deki Ummu'l-Kurra Üniversitesi'nin kıraat bölümlerini okuyan hocalar girmekle birlikte, fakülte artık kendi öğreticilerini yetiştirecek konuma gelmiştir. PTIQ'da ders veren öğreticiler icazetlidir ve Hz Peygamber (s.a.v.)'den bu güne kadar Kur'ân'ın ulaştığı sened silsilenin sonunda kendi isimleri yer almaktadır:[412]

1- Rasullulah Muhammed (s.a.v.)
2- Osman b. Affan- Ali b. Ebî Talip, Abdullah b. Mes'ud, Ubey b. K'ab
3- Ebû Abdurrahman Abdullah b. Hubab b. Rubai
4- Asım b. Ebû al-Kûfî
5- Ebû Ömer Hafs b. Süleyman
6- Ebû Muhammed Ubeyd es-Sibah b. Şureyh
7- Ebû'l-Abbas Ahmed b. Sahl
8- Ebû'l-Hasan Tahir b. Halbun
9- Ebû amr Osman b. Said ed-Dânî
10- Ebû Dâvûd Süleyman b. Nacah el-Endelûsî
11- Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Huzail
12- Ebû Muhammed Kâsım b. Feruh
13- Ebû'l-Hasan Ali b. Sâlim
14- Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Abdulhalik
15- Ebû'l-Hayr Muhammed b. Muhammed (İbn Cezerî)
16- Şihabuddîn Ahmed b. Esed
17- Ebû Yahya Zekeriye el-Ensârî
18- Nasuriddîn Muhammed b. Salim
19- el-Allameel-Yemenî
20- Saifuddîn b. Ataillah
21- Sultan b. Ahmed b. İsmail
22- Ali b. Süleyman b. Abdullah el-Mansûrî
23- Ahmed Hicâzî
24- Mustafa b. Abdurrahman b. Muhammed
25- Ahmed er-Râşîdî

---

412 Silsilenin tam ve yayımlanmış hali için bkz. Ek 27.

26- İsmail Baştîn

27- Abdulkerim b. H. Ömer

28- KH.M. Munawwir al-Krabya'iy

29- KH. Abdul Qadir al-Munawwir

30- KH. Ahmad Munawwir

31- Ahmad Fathoni b. Muhajir

Silsilede yer alan son dört isim Endonezyalı olmakla birlikte 28 ve 31. isimler PTIQ'nün hocalarındandır. 29 ve 30. isimler ise Putra KH. Munawwir adıyla bilinen kurumun hocalarıdır.

Güzel Kur'ân okuma yarışmalarında dünya birinciliği elde eden öğrenciler yetiştiren üniversitenin mezunları, aynı zamanda büyük ve küçük camilerin imamları olarak tercih edilmektedir.

2.2.1.4. Hafızlık Yaptıran Kurslar

Tahfiz merkezleri, aynı zamanda başka bir kurumda okula devam eden, iş hayatı ile birlikte hafızlık yapmak isteyen, lise sonrası Kur'ân ezberine vakit ayırabilecek olan ya da benzer sebeplere sahip kursiyerlere hizmet vermektedir.

Bu kurslardan birisi olan *Daru'l-Kur'ân*'da hafizlık metodu olarak telakki, müşafehe ve semai yöntemleri kullanılmaktadır. Öğrencilerden kendi başlarına ezber yapmalarının istenmesi, disiplin açısından problem çıkarmakta ve olgun bir şekilde hıfzı kavrayamayan öğrencilerin tembellik yapmalarına neden olmaktadır.[413] Hafızlık bilincinde olan öğrenciler arasında ise kuvvetli hafızlar yetişmektedir. Öyle ki, bunlardan birisi olan Zerkaşî Afif, Ramazan'ın son on gününde görevli olduğu camide 1000 kişilik bir cemaate akşamda üç cüz okuyarak hatimle teheccüd namazı kıldırdığını aktarmaktadır. Endonezya'da hayata yerleşmiş olan gece namazının edası, geleneksel olarak Ramazan'ın son on gününde saat 01:00 ila 04:00 arasında hatimle kılınarak doruk noktasına ulaşmaktadır.

Öğrenciler ezberlerini diledikleri saatlerde yapabilirken iki ya da üç kez ezber veremediklerinde yöneticiler tarafından çağrılarak daha fazla ezber yapma ile

---

413 Daru'l-Furkan'da hıfzını tamamlayan ve tefsir-hadis alanında master yapan Zerkaşî Afif tarafından bu bilgiler aktarılmıştır. (Kasım 2010)

cezalandırılmaktadırlar. Bu okulda hoca olabilmek için hafız olmak yeterli olduğundan on dört yaşında dahi hıfz bitmişse görev yapılabilmektedir. Hafızlık yapılan ortam büyük bir mekândır ve burada öğrenciler onar kişilik gruplar halinde çalışmaktadırlar. Her grubun başında bir öğreticinin bulunması zaman zaman mümkün olamadığı için hocalar öğrencilerden iki kişiyi aynı anda dinleyebilmektedirler. [414]

QMS Report Asia Muslims Charity Foundation grubuna bağlı *Osman b. Affan*[415] kursunun hocalar koordinatörü Ahmaru'l-Hadi, gönül bağı olarak Muhammediye cemaatine müntesip olduklarını bildirmektedir. Öğrencileri motive etmek için çeşitli yollar kullandıklarını vurgulayan el-Hadi tavsiyelerde bulunma ve seyahatlere götürmeyi sık sık yaptıklarını belirtmektedir. İlginç bir metot olarak kursiyerler başka mescitlere götürülmekte, orada ezber çalışan grupların arasında zaman geçirmeleri sağlanmakta ve kendi konumundaki arkadaşları ile sohbet ederek içerisinde bulunduğu ruh halinden hızlıca uzaklaşmaları beklenmektedir.

Ortalama iki yılda hafızlığı bitiren öğrenciler arasında üniversite öğrencisi de bulunmaktadır.[416] Bakara Suresi'nden başlayıp sona doğru ezber yapan öğrencilerin tekrar durumları, ne kadar ezberleri olduğuna bağlıdır. Örneğin beşinci cüze gelen bir öğrenci günde bir cüz muracaa yapmak zorundadır. Şu halde on beşinci cüzde olanın günde üç cüz tekrar etmesi gerekmektedir. Ancak bunları kendisi yapma, arkadaşına dinletme yahut da hocaya verme konusunda serbesttir.

Hıfz merkezinde Suudi Arabistan okuyucuları başta olmak üzere Arap kariler dinletilmekte ve talebenin eğilimine göre bunlardan birisi kendisi için tercih edilmektedir. İmam Sudeysi Endonezya'da en çok taklit edilen okuyucudur.

Öğreticilerin anlayabilecek ve konuşabilecek kadar Arapça bilmeleri ülkede oldukça önemsenen bir durumdur. Öyle ki hafızlığa çalışan bir kursiyer, kendini Arapça ifade edebilmektedir. Çünkü Kur'ân anlaşılmadan ezberlenilmemelidir. Bunun yanında sadece hafız yetiştirmek için açılan bir merkez bulunmamaktadır. Arapça başta olmak üzere diğer dini bilimler beraberinde okutulmakta ve hafızlığı

---

414 Doğu Jawa'da bulunan *Medresetü'l-Kur'ân*'dan mezun Fahru'r-Razi bu bilgileri paylaşmıştır. (Kasım 2010)

415 Kurumda verilen derslerle ilgili program örneği için bkz. Ek 23, 24.

416 Öğrencilere verilen karne örneği için bkz. Ek 11.

bitiren öğrencinin temel İslam bilimleri adına bilgisi yeterli olmasa bile literatür temelinin atılması son derece önemsenmektedir.

Endonezya'nın genelinde hafız öğreticileri bu işin karşılığında ücret almamaktadır. Dolayısı ile geçimini bir şekilde sağlamak zorunda olan hocalar öğrencilerle en fazla günde beş saat vakit geçirebilmektedirler. Geri kalan zaman diliminde kendisine ve ailesine yetecek kadar maişet ararken ek işte çalışmakta ve bazen bu da yeterli olmayınca daha fazla kazanmak için çaba harcamaktadırlar. *Osman b. Affan*[417] kursunda çalışan üstazlar farklı olarak bağlı bulundukları dernekten ücret almaktadırlar. Ancak belirtilen ücret, Türkiye'de şu an itibarıyla Kur'ân Kursu öğreticiliği yapan hocanın aldığı maaşın onda biri kadar bir miktardır.[418]

Merkezlerden, bayanlara hizmet veren *Zinnureyn* kursunun tahfiz bölümü Müdürü Siti Zuhriyah öğrencilerinin bir kısmının liseden sonra gelip sadece hafızlık yaptıklarını diğer bir kısmının ise çalışarak hıfza devam ettiklerini vurgulamaktadır. Hafızlığın yanında Kur'ân ilimleri, ahkam, tefsir Arapça gibi alanların da okutulduğu yatılı kursta öğrenciler dersle meşgul olmadıkları saatlerde özgürdürler. Bir yılda iki sınav düzenlenerek kursiyerlerin o ana kadar yaptıkları ezberler kontrol edilmektedir. Eğitim süresince üstaze sadece yeni ezberleri dinlerken eskileri grup arkadaşları dinlemektedir. Burada öğretici olmak için hafız ve diploma sahibi olmak zorunludur. Diploma programının Türkiye'deki eğitim sisteminde bir karşılığı bulunmamakla birlikte Amerika'da lise sonrası verilen kolej eğitimini andırmaktadır.

Kur'ân'ın tamamı ezberlendiğinde şehadah almak için yatılı kurslarla iletişime geçilip öğrenciler sınava götürülmektedirler. Hıfzını tamamlayan Müslümanların ezberlerini unutmaları halinde ahirette cezalandırılacakları düşünülmektedir. Bu hükme nasıl vardıkları sorgulandığında, 'Allah buyurur: 'İşte böyle! Sana ayetlerimiz geldiğinde onları unutmuştun, bu gün de aynı şekilde sen unutuluyorsun!'"[419] ayeti delil olarak gösterilmektedir.

---

417 Osman b. Affan kursunun genel tanıtım broşürü için bkz. Ek 16.

418 Bu kursa ait bilgiler müdür Ahmaru'l-Hadi ve hafız hocası Abdülaziz Nevevî tarafından verilmiştir. İngilizceye tercüme eden, okulun mezunlarından Kemal Hasan ve halen eğitim gören Firzan b. Amin'dir. (Aralık 2010)

419 Tâhâ 20/ 126.

İsteyen Müslümanların hafız olabilmesine imkan sağlayabilme adına ilkokuldan üniversiteye kadar pek çok seçenek sunan Endonezya Cumhuriyeti, her geçen gün hafızlık müesseselerinde kendini daha iyi bir noktaya taşıyabilmek için çaba harcamaktadır.

2.2.2. Malezya Federasyonu

Malezya'da bazı okullar sadece tahfize ayrılmış ve öğrenciler hafızlığı tamamlandıktan sonra akademi okullarına devam etmekte iken bazı okullar daha ziyade akademi dersleri vermekte ve seçilmiş sureleri ezberletmektedirler. Bunların dışında hem akademi hem de tahfiz eğitimini bir arada veren merkezler de bulunmaktadır. Temel amacın iyi bir Müslüman yetiştirmek olduğu ülkede hedefe ulaşmak adına konuya herkes farklı açılardan yaklaşabilmektedir.[420] Konumuz gereği araştırılan okullar, hafız yetiştiren kurumlar olduğu için sunulan bilgiler bu bağlamda olacaktır.

2.2.2.1. "JAKIM"e Bağlı Okullar

Malezya hafızlık konusunda kendi bölgesinin otoritesi olarak tanınmaktadır. Burada okuyan ya da kendi ülkesinde hafız olduktan sonra, Malezya'dan şehadah almak için gelip sınava giren ve başarılı olanlar değerli öğretici konumundadır. Mısır'daki Şubra'da eğitim görme şansına sahip olmayanlar, Malezya ile bu açığı bir nebze kapatabilmektedirler.

Ülkede hafızlık, genel manada resmiyete bağlıdır. İslami Gelişim Departmanı adına yetkili olan JAKIM din işlerinden sorumludur. JAKIM'in tahfiz müessesesi

[420] Malezya ve Ürdün'de Kur'ân-ı Kerim ezberleme yöntemleri ve bunun kurumsallaşmasını içeren eserler kaleme alınmıştır. Örneğin 1960'lı yıllardan bu yana yapılan faaliyetler kronolojik olarak kayda alınmıştır. 1966'da Daru'l-Kur'ân'ın kurulmasıyla Kur'ân nesli yetiştirmek ve modern zamanın sorunlarına çözüm üretecek profesyonel bireyleri oluşturmak için önemli adımlar atıldığının altı çizilmektedir. Geniş bilgi için bkz. Yousuf, Adnan Mohammad, Ahmed Abdel, *Study the evolution of the Holy Quran Memorization and management in Malaysia and Jordan,* Studies Faculty of Quran and Sunnah Islamic Science University of Malaysia, yy. ts.

olarak tanıdığı *Daru'l-Kur'ân,* on bir şubesi olan bir merkez olup çeşitli seviyelerde ve şekillerde (lise, yatılı, diploma vb.) hafızlık eğitimi vermektedir. Federal bir yapıya sahip olan devlette Daru'l-Kur'ân'ın eyaletlerde şubeleri bulunsa bile, bunlar JAKIM'e bağlıdır; ancak hafız yetiştirme metodu bakımından özerktirler. Sadece hafız yetiştirme yetkisini merkezden alan her kurum, kendi içinde sistemini oluşturarak bu yetkiyi kullanmakta ve gerektiğinde dilediği gibi yeniliklere gidebilmektedir.

Malezya'da JAKIM'in hafız yetiştirmesine izin verdiği ancak tanımadığı kurumlar da bulunmaktadır. Bunun yanında özel olarak bir dairede yahut da bir apartmanda çeşitli cemaatlerin bünyesinde tahfiz eğitimi verenler de mevcuttur.

Başkent Kuala Lumpur'da bulunan *Daru'l-Kur'ân* tam bir eğitim kompleksi olarak donatılmıştır. Bol yeşillik ve ağaçlarla kaplı mini dağlarla çevrili düzlüğe kurulan külliyenin içinde ufak bir de göl bulunmaktadır. Yatılı öğrencileri barındıran yurtların yanında, hocalara da lojmanların ayarlandığı alanda her türlü spor aktivitesini sergileyebilme adına hazırlanmış saha ve aparatlar öğrencilerin hizmetine sunulmaktadır. Şehrin gürültüsünden uzak, huzur ve sükunetle dolu ortam, öğrencilere derslerine odaklanabilme ve bunda başarıyı sürdürebilme fırsatı tanımaktadır.

1966'da *Ma'had Tahfiz el-Kur'ân ve Kıraa* adıyla kurulan *Daru'l-Kur'ân*[421] 1998'de şimdiki haline dönüşmüştür. Onursal Müdür Che İbrahim Che Man ve Müdür Paimuzi b. Yahya okulun 800 mevcudu bulunduğunu, lise sonrası 16- 17 yaş ve üstü öğrencilerin öğretim gördüğünü belirtmektedirler. Kurumda sadece tahfize ayrılmış sertifika programının yanında, diploma eğitimi ile birlikte hıfza çalıştıran olmak üzere iki program bulunmaktadır.

"Foundation" adı verilen tahfize ayrılmış sertifika programında talebeler bir buçuk yılda hafız olmaktadırlar. Bunlar lise sonrası eğitime ara verip Kur'ân'ın tamamını ezberledikten sonra hafızlığın oldukça önemli olduğu Malezya'nın uluslar arası üniversitesi *IIUM (International Islamic University of Malaysia)*'ye devam etmektedirler. Ancak bütün öğrenciler buraya gitmek zorunda değillerdir, farklı

421 Daru'l-Kur'ân'ın içeriği ve hıfz konusunda bilgi için bkz. Ahli Lembaga Daru'l-Qur'an, *Jurnal Darul Qur'an,* Jabatan Kemajuan Islam Malaysia, Melaka 2009; ayrıca program için bkz. Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (JAKİM), *Darul Qur'an Programme,* Qualıty System, Kuala Lumpur 2008.

bölümleri tercih edebilme şansına sahiptirler. Sadece *Foundation* öğrencileri *IIUM*'e gitmek zorubdadır. Programın tamamı bir buçuk yıl sürmekle beraber dokuz ayda hıfzını tamamlayanlar olduğu gibi öğrencilerin çoğunluğu İslami okullardan geldiği için zaten hıfza başlamış veya aşina durumdadırlar.

Sınıf mevcudu 10 ila 12 kişi arasında değişmekte ve her sınıfın bir öğreticisi bulunmaktadır. Program dahilindeki 24 dersliğe ilaveten yeni sınıflar açıldıkça yeni hocalar alınan kurumda üstazlar zaman zaman meşgul iseler kendi aralarında yer değişikliği yapmaktadırlar. Burada hafız hocası olarak çalışmak isteyen adaylar taleplerini belirten dilekçe ile devlete başvuruda bulunmakta ve mülakat sonrası öğreticiliğe atanmaktadırlar. Dolayısı ile öğretmen maaşları devlet tarafından ödenirken kurumun farklı ihtiyaçları da resmi yollarla karşılanmaktadır.

Akşamları yatsıdan sonra yeni ezberlerini, sabah ve akşam arkadaşları ile tekrarlarını yapan öğrenciler, sabah altıda derse çalışmakta ve 8 ila 10 arası hocayla *tesmi'* yapmaya başlamaktadırlar. Ezberler Bakara suresinden sona doğru tecvit kuralları ihmal edilmeksizin devam etmektedir. Okula kabul edilmeden önce, öğrenciler üç aşamalı sınava tabi tutulmaktadırlar. Birinci basamakta karakterleri ve geçmişleri gözden geçirmek için mülakat, ikincide yazılı imtihan yapılarak Arapça seviyeleri ölçülmektedir. Son merhale olarak ezber yeteneklerine bakılmakta ve bir saatte bir sayfayı ezberleyemeyen programa kabul edilmemektedir. Eğitim dilinin Arapça olduğu okulda Malayca konuşmak ve yazmak yasaklar arasındadır.

Şubra medresesi popülaritesini burada da korurken diploma bölümünde görev yapan öğreticilerden on beşi Şubra'dan mezun olmuşlardır. Üç yıl devam eden programda altı sömestr ve her yarıyılda sekiz ders bulunmaktadır. Hafızlığa ilaveten çeşitli dersler okutulmakta ve cenaze, nikah, evliliğe hazırlık gibi alanlar için ayrıca kurslar verilmektedir. Diploma programını bitirenlerden dileyenler Şubra'ya gidip üç yıl eğitim alabilmekte veya Malezya'da üniversite eğitimi almayı tercih edebilmektedirler.[422]

---

422 Yukarıdaki bilgiler Müdürler, Che Ibrahim Che Man, Paimuzi bin Yahya; Tahfiz hocaları, Hj. Azhari bin Othman, Bakri bin Amboala, Yusri bin Chek, Ibrahim bin Ahmed; İngilizceye çevirenler, Norfazlina b. Mohamed Shafie, Nor Liyana b. Muhammed Kurnain'dan edinilmiştir. (Aralık 2010)

Malezya'nın *Pahang* Eyaleti'nde bulunan *Tahfiz Pahang Institute*, ülkenin en iddialı tahfiz okullarından birisidir. Entegre okullar arasında yer alan ve JAKIM'e bağlı olan kurumda hem hafızlık hem de akademi (pozitif bilimler) eğitimi verilmekle birlikte, akademi alanında da genele oranla başarı sıralaması oldukça üst seviyelerde bulunmaktadır. Ortaokul ve lise düzeyindeki öğrencilerin yaş aralığı 13 ila 17 arasında değişmektedir.

Haftada beş gün sabah 07:30 ila 10:00 arasında tahfiz dersi yapılırken saat 07:30'dan 09:00'a kadar yeni ezberler dinlenmekte, 09:00'dan 10:00'a kadar eski ezberler tekrar edilmektedir. Sabah en az üç sayfa tekrar zorunlu tutulurken bunları öğretici dinlemek durumundadır. Akşam namazından sonra yeni ezber yapma ve muracaa zamanıdır. Bu fiili öğrenciler kendi başlarına ya da arkadaşları ile birlikte yapmaktadırlar. Sabah saat 10:00 ila 14:30 arasında ise öğrenciler, normal okul eğitimini İngilizce ağırlıklı görmektedirler.

Günde en az bir sayfa ezber yapma zorunluluğu olan öğrenciler müfredata göre beş yılda hıfzlarını tamamlamaktadırlar. Ezber programları, birinci yıl dokuz, ikinci yıl dokuz, üçüncü yıl üç, dördüncü yıl altı, beşinci yıl üç cüz ezberlemek şeklindedir. Buna uyamayan öğrenciler sonraki yılda kaldıkları yerden devam etmekte iken beş yılın sonuna kadar Kur'ân'ın tamamını bitirmek zorundadırlar. Üçüncü ve beşinci yıllarda ezberlerin azlığının nedeni, aynı yıl bir üst seviyeye geçmek için yapılacak sınavların olmasıdır. Hafızlığı erken tamamlayanlar okul bitene kadar kendi kendilerine hıfzlarını tekrar etmektedirler.

Her yılsonunda *"şefevi"* (dudak kontrolü) ve *"tahriri"* (yazım kontrolü) olarak testten geçen öğrenciler, başarılı olurlarsa kendilerine ezberledikleri miktarı belirten sertifika verilmektedir. İlaveten, hafızlık bittiğinde otuz cüzü ezbere bildiklerine dair şahadah (sertifika) almaktadırlar. Akademi eğitiminde kız ve erkek sınıfları karışık iken tahfiz dersliklerinde ayrıdır. 20 adet tahfiz sınıfının bulunduğu okulda bir derslikte sekiz öğrenci bulunmaktadır.

Tahfiz Pahang'ta toplamda 150 öğrenci bulunurken beş yıllık eğitimin her kademesinde bir sınıf bulunmaktadır. Ayrıca diploma seviyesinde eğitim veren okulda, öğrenciler giriş sınavlarını geçebilirlerse sadece İslami Bilimler Fakültelerine değil Malezya'nın çeşitli üniversitelerine gidebilmektedirler. Bunun yanında Mısır ve Ürdün'ün üniversiteleri tercih edilenler arasındadır.

Okula alınmadan önce talebelere sınav yapılmakta ve akabinde üç gün seminere katılmaktadırlar. Bu süre zarfında yatılı kalan öğrenciler, okulun ortamına uyum sağlamaları konusunda denenmektedirler. Eğitim-öğretim döneminde, tahfiz öğrencilerinin sorunlarını tartışmak üzere kurulan komisyonlar düzenli olarak her ay toplanmaktadırlar. JAKIM kendine bağlı okullarda okuyanlara sınav sonrası *"Kıraat", "Hadis"* ve *"Şeriat"* alanlarında diploma vermektedir.

Diploma eğitimi 18 ila 21 yaşları arasında verilmekte ve üç yıl sürmektedir. Bu programın kıraat ve tahfiz hocalarının çoğu Şubra ya da Ezher Üniversitesi mezunu olmak durumundadır. Okulun bütün ihtiyaçları *"Yayasan Pahang"*[423] tarafından karşılanırken bu ödemelere öğreticilerin maaşları da dahildir.[424]

JAKIM'e bağlı okullardan *Institute Tahfiz al-Kur'ân Negeri Sembilan* hem tahfiz hem de akademi eğitimi veren kurumlardandır. Enstitüde, Tahfiz Pahang gibi 13 ila 18 yaş arası ortaokul ve lise; 18 ila 21 arası diploma eğitimi verilmektedir. Yine beş yılda hıfzı bitirme hedeflenirken fark, burada öğrencilerin her yıl altı cüz ezberlemeleridir. Toplamda 220 öğrenci potansiyeline sahip okulda kız talebe sayısı sadece 19'dur. Bunun nedeni ailelerin kızları uzak ve yatılı merkezlere gönderme konusunda endişe duymalarıdır.

Beş yıl süresince hıfzını bitiremeyenler, sonrasında diploma programına geçiş yaparlarsa hıfza da devam etmektedirler. Dışarıdan üst eğitim için gelen bir öğrenci sadece diploma seviyesinde okurken hafızlık yapmak isterse ve Kur'ân konusunda yeterli ise ezbere başlayabilmektedir.

Okul Müdürü Zamani b. İbrahim ezberle ilgili karşılaşılan problemleri dört ana başlıkta toplayabileceklerini belirtmektedir. Bunlardan birincisi, yapılan ezberi tekrar için gerekli vakte sahip olmamalarıdır. Okulla birlikte devam eden hafızlıkta ancak yeni ezberler yapılabilmekte, eski ezberlere zaman kalmamaktadır. İkincisi, öğrenciyi teşvik ve motive etme konusunda aile desteğine sahip olmamalarıdır. Çünkü ailelerin çoğunluğu bilinçli bir şekilde durumu kavrayıp çocuğunu yönlendirememekte, aksine olumluya doğru gidişatını bozabilmektedir. Çözüm

---

423 Sponsor kurum.

424 Tahfiz Pahang ile ilgili bilgiler, Okul Müdürü, Mohd Lafzul B. Muda; tahfiz öğreticileri, Mohd Sukri b. Che Mat, Mohd Amin b. Ahmad; Kur'ân Hocası, Mohd Hasnul Minzar b. Ismail; Fen Bilimleri ve Matematik Hocası, Abd Rahim b. Abd Salim; İngilizce Hocası, Hayati b. Zakaria (tercüman) ile yapılan görüşmelerden derlenmiştir. (Aralık 2010)

olarak enstitü, aileleri çocukları ile ilgili bilgilendirmekte ve öğrencilerin eve geldiklerinde etkilenmemelerini sağlamak için kendi yaşam stillerini kontrol etmelerini istemektedir.

Üçüncüsü, öğrencilerin beyinlerini geliştirmek için gerekli olan süt, bal vb. yiyecekleri elde edememeleridir. Çünkü bunun için yeterli desteğe ve güce sahip değillerdir. Ancak mevcut yiyeceklerden elverdiğince faydalanmak için yerel yiyeceklerle deniz ürünlerini aynı anda tüketmelerini engellemektedirler. Dördüncüsü ve sonuncusu ise çevre, toplum, insanlar ve medyanın olumsuz tesirleridir. Medya ve internetin yönlendirmesiyle bozulan aile hayatı ve toplum, öğrencileri de etkilediği için normal koşullarda bir ay olan tatilin onları koruma adına iki haftaya indirilmesi uygun görülmüştür.[425]

Öğreticilerin de yatılı olduğu okulda maaşlar *Negeri Senbilan* Eyalet Hükümeti tarafından ödenmektedir. Talebeler hiçbir ücret ödemezken ilk üç yıl ayda 40, sonraki iki yıl 60 ve diplomada 100 ringit[426] zekat gelirinden burs almaktadırlar. Hem hoca hem de öğrenciler Pazartesi ve Perşembe günlerini oruçla geçirmekte ve Cuma geceleri teheccüde kalkmaktadırlar. Sabah namazından 09:30'a kadar hafızlık, 10:00–17:00 arası akademi dersleri işlenmekte, akşam namazından sonra yeni ezber ve tekrarlar yapılmaktadır. Hafızlık dersleri öğretici ile beraber yapılırken hafta sonu maracaalar grup arkadaşları ile yapılmaktadır. Bütün hocaları Şubrâ'dan mezun olan kurumda uygulanan sistem de oradan alınmıştır.

Üstaz Zamani hafız olmanın Malezya'daki avantajlarını şu şekilde aktarmaktadır. Hıfzın yanında diğer dini eğitimlerle mükemmele doğru giden yaşam tarzı, öğrencileri hayata karşı hazır duruma getirmektedir. İş imkanları daha geniş olmaktadır; çünkü eşit şartlarda olanlar arasında hafızlar tercih edilmektedir. Hafızların hem Allah Teala hem de insanlarla ilişkilerinin güzel olduğu düşünülmektedir. Yaptıkları iş onları Allah'a yaklaştırırken insanlar da onlara saygı duymakta ve şefaat haklarından yararlanmak için kendileriyle iyi geçinmeye gayret göstermektedirler. Ayrıca çalışma hayatlarında maddi olarak artıları bulunmaktadır. Örneğin, imam seçilecek kişinin hafız olması yeterli kabul edildiğinden Ramazan ayında bir camiye imam olduklarında bu durum kazançlarını oldukça artırmaktadır.

---

425 Söz konusu eğitim merkezi ile yapılan görüşmedeki soru ve cevap örnekler için bkz. Ek 72.

426 Malezya'nın para birimi.

Hafızlara devlet erkanı da değer vermektedir. Mesela, Kraliyet ailesinden biri vefat etse ilgili her türlü etkinlikte yer alacak ilk kişi hafızlardan olacaktır.

Hafızların sorunlarını tartışmak ve daha iyiye gidebilme adına çözüm üretebilmek için on iki eyaletin yetkilileri yıllık toplantılar yapmaktadırlar. Üstaz Zamani'ye göre yeni fikirleri uygulamak, yeni departmanları gerektirdiği için JAKIM'in dışında sivil toplum kuruluşlarının kurulmasına ve enstitülerin haklarının savunulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.[427]

JAKIM'e bağlı okullardan, *Kelantan* Eyaletindeki *Ma'had Tahfiz el-Kur'ân ve'l-Kıraat Medresesi,* öğrencilerin yaş aralığı, ders işleme saatleri ve sistemleri ile, öğrencilerin mezun olduklarında Malezya'da bir üniversiteyi tercih etmek ya da Mısır'a gitmekte serbest olmaları konularında diğerleri ile benzerlik arz etmektedir.

Tahfiz hocalarının çoğu bu müessesenin eski mezunları ve Şubra'dan mezun olmakla birlikte ezber yönteminde farklı bir metot uygulamaktadırlar. Öğrencilerin tamamının temiz ve kalın bir defteri bulunmakta ve bu defterin kağıtları özenle hazırlanmaktadır; çünkü talebeler yapacakları ezberleri ona yazmak zorundadırlar. Hoca ezberleri defterden dinlemekte, yanlışları ona işaretlemekte ve dersi kabul ettiyse sayfanın altını imzalamaktadır. Talebeleri daha iyi öğrenmeye ve hazırlanmaya, kolay hatırlamaya teşvik amacı ile uygulanan sistem, öğrenci üç yanlış yapıp dersten kalacak daha da önemlisi defteri kirlenecek diye öğrenciyi gayretlendirdiğinden başarıya ulaşmıştır. 25 ringit karşılığında elde edilen bu defter, hafızlık tamamlandığında başarı göstergesi olarak her sayfasında üstazın imzası bulunan ve öğrencinin kendi el yazısı ile yazdığı Mushaf'ı haline gelmektedir.[428]

Endonezya'da yapılan bir Kur'ân müsabakasında birincilik alan okulda öğrencilerden her gün eski ezberlerinden yarım cüz tekrar etmeleri istenmektedir. Ancak bu muracaa talebenin kendi kendine yapması gereken ödevler arasındadır. Her sömestrin sonunda o ana kadar yapılan bütün ezberlerden test edilen öğrencilere, hafızlık bitiminde okul tarafından şehadah verilmektedir. Devletten lisansları olan kurumun JAKIM'den sonra, diğer devletlere direkt öğrenci gönderme yetkisine sahip tek okul olması, kalitesini göstermektedir.

---

427 Bu bilgiler Muhamad Azli b. Harun tarafından İngilizce'ye çevrilmiştir. (Aralık 2010)

428 Söz konusu eğitim merkezi ile yapılan görüşmedeki soru ve cevap örnekleri için bkz. Ek 73.

1992'de kurulan Ma'hed, kuruluşundan itibaren hafız yetiştirmektedir. 425 erkek, 400 kız ve 42 hoca ile hizmet veren kurumda ikinci yıllından itibaren her dönem yedi kıraat dersi verilmektedir. Yetiştirdiği hafızlarla ünlü olan Kelantan Eyaleti'nde yer alan dokuz ilçenin yedisinde tahfiz okulu bulunmaktadır. Eyalet Başkanının da ulemadan olduğu şehirde, her ailede en az bir hafızın olabilmesi, konulan hedefler arasındadır.[429]

Ma'had Tahfiz al-Akhyar, JAKIM'e bağlı okullardan biri olup *Johor* Eyaleti'ndedir. 1999'da kurulan ve diğerleri gibi entegre eğitim veren kurumda ilkokuldan liseye kadar sınıflar bulunmaktadır. Birinci sınıfta en az ezber olarak 30'uncu cüzü hıfzeden öğrencilerden bir ve ikinci sınıflarda asıl istenen, kıraatlerini düzeltmeleridir. İkra sistemi ile elif cüzünü okumayı öğrenen talebelerin çoğu buraya gelmeden zaten Kur'ân okumayı öğrenmiş olsalar da tashihe ihtiyaçları bulunmaktadır.

Öğrenciler okula başlamadan önce sınava alınarak *"ikra", "tilave"(*tashih) ya da *"hıfz"* alanlarından hangisine dahil olacaklarına karar verilmektedir. Başlangıçta yılda iki yahut da üç cüz ezber ile lise sonuna kadar hıfzın bitmesi hedeflenirken başka okullardan ara sınıflarda gelenler hafızlığı tamamlamakta zorlanmaktadırlar. 130 öğrenciden sadece 40'ına yatılı hizmet verilebilen okulda kız ve erkek talebeler bulunmakta ve bayan sınıflarına bayan, erkek sınıflarına erkek hoca girmektedir.

Yatılı olanlar haftanın yedi günü ezber yaparken gündüzlüler beş gün ders görmektedirler. Önceden bütün talebeler aynı yeri ezberlemek zorunda iken 2010'da getirilen düzenleme ile öğrenci farkları göz önünde tutulmuş ve ilerleyebileceklere fırsatlar tanınmıştır. Öğrenciler her ayın sonunda Tahfiz Departmanı Başkanı tarafından ezberlediklerinden test edilmektedirler. Talebelerin formalarının yakalarına dikilmiş armalar, bulundukları konumu belirtilmekte; ikra seviyesinde olanların yakasında ikra, tilavede olanlarınkine tilave yazılmaktadır.[430]

---

429 Bu bilgiler Müdür, Tuan Haji Zakaria b. Mohamed; Müdür Yardımcısı, Üstaz Othman b. Lah al-Hafız; Tahfiz Hocası, Abdul Munir Mohd Mansor al-Hafiz, Shaharudin Yaacob al-Hafiz, Mohammad Marzuqi Abdul Aziz al-Hafiz, Zakaria b. Hasan, Mohamad Zaki b. Yahya; Akademi Hocası, W. Mohd Nazari b. W. Ismail; Tercüman Hazri b. Nawi (İngilizce Hocası) ile yapılan görüşmelerden derlenmiştir. (Aralık 2010)

430 Akademi Departmanı Başkanı ve Tahfiz Hocası Noor Aziah b. Mohd Lazım, diğer Tahfiz Hocaları, Zainab b. Haron, Ibnu Toyib Amaluddin Soleh b. Abbas, Johor'da görüşme yapılan üstazlardır. (Aralık 2010)

2.2.2.2. Diğer Okullar

Institut el-Qur'an Kuala Lumpur (IQKL), 1997'de sadece tahfiz müfredatı ve 50 erkek öğrenci ile hizmete başlayan kuruluş, şimdi hıfzın yanında ortaokul ve lise düzeyinde hem erkek hem de kızlara eğitim vermektedir. İlk dönemlerinde Kur'ân'ın tamamının ezberlenmesini zorunlu tutan *Institut el-Qur'an Kuala Lumpur (IQKL)* 2001'den itibaren iki program uygulamaya başlamıştır. Birincide otuz cüzü ezberlemek isteyen öğrenciler[431] bulunurken ikincide on beş cüz ezberleyecek[432] olanlar bulunmaktadır. Bu ayırımda amaç, hafız olamayacak öğrencilerin cesaretini kırmamak ve onları hafızlığa zorlayarak Kur'ân'la sevgi bağlantılarını kesmeden değerlendirebilmektir. 30 cüzlük programda 50, 15 cüzlük programda 130 öğrenci bulunmaktadır.

Otuz cüzü ezberleyecek öğrencilere günde bir sayfa ezberleme zorunluluğu varken diğerleri için yarım sayfa yeterli görülmektedir. Bazen akademide çok başarılı olabilen talebeler, hıfz konusunda zorluk yaşayabildiğinden onlara müsamaha göstermek adına böyle bir uygulamaya gidilmiştir. Okulun en önemli farkı, ezberleri hatırlamaya önem vermesidir. Sürekli ezberleyip bir taraftan unutmasındansa az ezberleyip bunu hatırlaması evladır.

Enstitü Genel Müdürü Hajjah Nor Azimah Tan Sri Mohd Ghazali, sadece ezberleyen değil, anlayan ve yaşayan talebeler yetiştirmek istediklerini vurgulamaktadır. Hafız olan insanların her yönden kuvvetli olup Kur'ân'ı yansıtmaları ve insanların karşısında dik durmaları gerektiğine inandıklarından şahsiyet gelişimi dersleri ihmal edilmemektedir. Görüşü ve dini ne olursa olsun insanlara saygının vazgeçilmez bir unsur olduğunu belirten Ghazali, talebelerin bu noktada ufuklarını açmak için değişik din ve ırklardan misafirler çağırıp konferans ve paneller düzenlediklerini belirtmektedir.

Okulda *"smart groups"* adıyla oluşturulan öğrenci kulüpleri insanlara sunum yapmak, Kur'ân okumak, İngilizce ve Arapça dramalar sergilemek gibi aktivitelerle sosyalleşme yönlerini geliştirmektedirler. Ayrıca halka hitap, münazara, kültür, fen, dil vb. kulüpler bulunmaktadır. Bu nitelikte olan gruplara Malezya'da *"usrah"* adı

---

431 Otuz cüz ezberlemek isteyen öğrencilerin ders programlarının örneği için bkz. Ek 9.

432 On beş cüz ezberlemeyi düşünen öğrencilerin örnek ders programı için bkz. 10.

verilmektedir. Okulda Perşembe ve Salı günleri öğreticiler dahil herkes İngilizce ya da Arapça konuşmak durumundadır.

Talebelerin ayda 500 ringit ödediği okulda yetim öğrenciler aidat vermemekte ve sponsor şirket olan *Yayasan el-Buhari* masraflarını karşıladığı gibi onlara ilave olarak her ay cep harçlığı göndermektedir.

On dokuz tahfiz hocasının tamamının şehadah sahibi hafız olduğu hıfz dersliklerinde, bir öğreticinin on öğrencisi bulunmaktadır. Sabah 07:30 ila 09:40 arası, yeni ezberin ve eski ezberlerden dört sayfanın tekrarlarının hocaya sunulduğu zaman dilimidir. Bu tekrarlar yeni ezberin hemen yanındaki sayfalardır.[433]

Akşam 20:00–21:00 arası hoca gözetiminde olmadan yeni ezberler yapılmaktadır. Ezber yapmada öğrencilere öncelikle sayfayı yüzüne okumaları ve aşina olduktan sonra ezbere başlamaları tavsiye edilmektedir. Hıfzda tecvit kuralları ihmal edilmemekle birlikte, talebelerin ezber esnasında hadr tariki, üstaza ders verirken ise tedvir tariki ile okumalarına özen gösterilmektedir. Yatsı namazından sonra öğrencilerden her gün bir cüz tekrar etmeleri istenmekte, ancak bunlar arkadaşlar arasında birbirini dinleme ve hocaya dinletme şeklinde olmaktadır.[434]

Müdür Ghazali, enstitüyü bitirdikten sonra İslami Bilimler dışında eğitimini sürdürenlerdeki hıfzı unutma probleminin kaynağını bilinç eksikliği olarak yorumlamaktadır. Farkındalıkları yüksek öğrencilerin hafızlıklarını tamamladıklarında hangi ortamda olurlarsa olsunlar, tekrarlarını ihmal etmediklerini, dolayısı ile ezberlerini unutmadıklarını vurgulamaktadır.

Tahfiz ve akademiyi bir arada tutan okullardan *Sekolah Tahfiz al-Fadhni* ilkokul ve ortaokul seviyesinde eğitim vermektedir. Sadece ortaöğretimin yatılı olduğu merkezde, bütün öğrenciler ilkokuldan başlayarak tahfiz çalışmakta ve okul bitinceye kadar hafız olmaları planlanmaktadır. Okul Müdürü ve Tahfiz Hocası Muhammad Razi b. Esrar, ezberin bu süreye yayılmasının tek başına olumsuz bir durum gibi görünmesine karşın akademi ile birlikte ilerlemesinin öğrenciler adına avantaj sağladığını belirtmektedir.

---

433 Enstitünün hafızlık müfretadı için bkz. Unit Hafazan IQKL, Mufredat Hafazan Tingkatan/ Tahun I-II, Kuala Lumpur ts.

434 Bu bilgiler Tahfiz Hocası ve Hafazan Bölümü Başkanı Harun b. Zainal Abidin tarafından aktarılmıştır. (Aralık 2010)

Ezber yöntemlerini anlatan kitabında Üstaz Esrar normal bir öğrencinin bir sayfayı ezberlemek için 60 kez okuması gerektiğini tavsiye etmektedir. Şayet talebe 40 kez okuduğunda ezberleyebiliyorsa bu durum onun daha kısa zamanda hafız olabileceğine işaret etmektedir. Sudan'da dört yıl kalan Üstaz levhalara yazı yazmak dışında Sudan'ın sistemini kullandıklarını belirtmektedir.

Hafızlık dersliklerinin her birinde on öğrenci bulunurken toplamda, sekiz sınıf ve sekiz hoca bulunmaktadır. Özel bir okul olduğundan ihtiyaçlar da özel olarak karşılanmaktadır. Öğrencilerin ezber yapmada temel problemlerinin hıfza güç yetirememeleri olduğunu düşünen Üstaz Esrar, çözüm olarak beş vakit namazı cemaatle kılmayı önermektedir. Kendisi, bu durumun talebeleri motive ettiğine inanmakta ve namazdan kaçanlara bir takım şiddet uygulamaları dahil cezalar verildiğini ifade etmektedir.

Öğrencilerin ellerinde bir yeni bir de eski ezberlerini gösteren iki defter bulunmaktadır. Ezberleri dinleyen öğretici bu defterleri imzalamaktadır. On sayfaya kadar yapılan ezberler birbirine bağlanarak giderken on birinci sayfadan itibaren yeni on sayfaya başlanmakta ve onlar kendi aralarında toplanmaktadır. Sabah namazından saat 10:00'a kadar yeni ezberler hocaya sunulmakta ve 10:00 ila 12:00 arası eskiler tekrar edilmektedir. Tekrarlar bir cüz üçe bölünerek yapılmaktadır. Yarın verilecek dersler akşamdan hazır olmaktadır.[435]

The Institute of Qur'an Terengganu, JAKIM'e kısmen bağlı olarak hafız yetiştiren okullar arasındadır. Kuruluş yılı olan 1984'ten itibaren tahfiz eğitimi veren okulun hali hazırda 240 öğrencisi mevcuttur. Lise düzeyinde öğrenim gören öğrenciler ilk yıl 8; ikinci yıl 8; üçüncü yıl 10 ve dördüncü yıl 4 cüz ezberlemektedirler. Diploma programındaki talebeler başka okullardan buraya kayıt olmakta ve müfredatları JAKIM'den gelmektedir.

Sabah 08:00–10:00 arası ezber dersi yapan öğrenciler[436], akabinde akademi derslerine katılmakta ve akşam namazından sonra tekrarlarını yapmaktadırlar. Eski ezberler halakalar halinde hoca olmadan tekrar edilmektedir. Tüm zamanlı çalışan 15 öğreticinin yanında bir tane de mesaisi yarım zamanlı olan hoca bulunmaktadır.

---

435 Bu bilgiler Syahirah Sayad Romli tarafından İngilizceye çevrilmiştir. (Aralık 2010)

436 *The Institute of Qur'an Terengganu'*da 2010 yılında takip edilen program için bkz. Ek 5.

Üstazlarının en az üçünün Şubra'dan mezun olduğu okulun Ürdün, Fas, Suudi Arabistan, Yemen, Suriye gibi ülkelerden gelen öğrencileri bulunmaktadır. [437]

"Diploma" ve *"degree"* (lisans) düzeyinde eğitim veren *Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor (KUIS)'un Jabatan Tahfiz al-Qur'an* bölümü liseden alt yapılı gelen öğrencilere hıfzlarını tamamlatmaktadır. Diploma bölümünde ilk yıl sekiz; ikinci yıl on iki; üçüncü yıl on cüz ezberlenmekte ve bunlar yıl içerisinde sömestrlere eşit bir şekilde bölünmektedir. Diplomada hafızlığı bitiren öğrenciler lisans düzeyinde tekrar yaparken her dönemde beş cüz olmak üzere üç yılda genel tekrar etmektedirler. Son yıl ise otuz cüzün tamamını muracaa yapmaktadırlar. Talebelerin tamamının hıfzı bitirmesi zorunlu tutulmamaktadır. KUIS'de hıfzını bitiren öğrencilere ayrıca *"Tahfiz"* diploması verilmektedir.[438]

Ezber yapmada telakki ve müşafehe yollarının kullanıldığı okulda Pazar – Perşembe arası yeni hıfz yapılmakta, Cuma günleri tekrara ayrılmaktadır. Ezberler sabah saatlerinde camide gruplar halinde yapılmakta ve bir grupta 11 öğrenci bulunmaktadır. Kızlar ve erkekler için ayrı halkalar bulunurken her grubun hocası genellikle kendi cinsiyetinden olmaktadır.

İlk yıllarda öğreticilerini Şubra mezunlarından seçen okul, kendi elemanlarını yetiştirebilecek düzeye geldiği için artık, derece (degree) ve sertifika verebilmektedir. Buradan derece alan öğretici adayları Şubra'ya gitmeye gerek kalmadan işe başlayabildiklerinden bu uygulama, Malezya için olumlu bir aşama kabul edilmesine ilaveten adayların hayatlarını da kolaylaştırmaktadır.[439]

2.2.2.3. Hafız Yetiştiren Özel Kurslar

Sadece İslami Bilimler ve tahfiz eğitimi veren özel kurslardan *Ma'had ed-Dirasatü'l-İslamiye* 300 kız öğrencisiyle eğitim faaliyetini sürdürmektedir. Hafızlık

---

437 Yukarıdaki bilgiler Okul Müdürü, Dr. Ahmad Bazli Shafie; Kur'ân ve Kıraat Hocaları, Mohd al-Hafiz b. Karim, Mohd Khairul Nizam b. Uzip, Muhad b. Bidin'le yapılan görüşmelerden derlenmiştir. (Aralık 2010)

438 Örnek *"Tahfiz"* diploması için bkz. Ek 6.

439 Bu bilgiler Bölüm Başkanı Dr. Zainora b. Daud; Kur'ân ve Kıraat Hocaları Shaharuddin Pangilun, Mohd Mahfuz Jaafar, Don Danial b. Don Biyajid (tercüman) ile yapılan görüşmelerden alınmıştır. (Aralık 2010)

çalışmalarının sınıflarda yapıldığı kursta öncelikle tecvit ve okuyuşu düzeltme dersleri verilmektedir. Kursiyerler ezbere sırası ile 30 ve 29'uncu cüzü ezberleyerek başlamakta sonrasında dilerlerse başa dönebilmekte yahut 28. cüzden devam edebilmektedirler.

Genel olarak bir sayfanın bir günde ezberlenmesi istense de daha az ya da daha fazlasını yapabilenler bulunmaktadır.[440] En kısa iki en uzun dört yılda hıfzlarını tamamlayan talebeler akabinde aynı kursun Arapça ve İslami Bilimler Bölümüne devam etmektedirler.

Her yarıyılda ve sene sonunda o ana kadar ezberlediklerinden sınava tabi tutulan kursiyerler hıfzı tamamladıklarında şehadahlarını bu kurstan almaktadırlar. Günlük dersler okunduktan sonra gün içinde üç kez muracaa yapılmaktadır. Bunlardan birincisi son beş sayfanın tekrar edilmesi iken ikinci ve üçüncü muracaada öğrenci, eski ezberlerden on sayfa tekrar etmektedir. İlk tekrar hoca tarafından dinlenirken diğerleri arkadaşlar arasında yapılmaktadır.

Kursiyerleri almadan önce mülakata tabi tutan Ma'had, öğrencilerden bir ya da iki ayeti o anda ezberlemelerini istemekte ve yeteneklerini ölçmektedir. Burada talebe olanlar gerekli eğitimi ve şehadahlarını aldıktan sonra aynı kursta öğretici olmaktadırlar. Şayet ihtiyaca binaen dışarıdan öğretici alınacaksa ön görüşme yapılarak seçilmekte ve şahadah sahibi olması zorunlu tutulmaktadır.

Hafta sonları tatil olmasına rağmen yatılı kalan öğrenciler ödevlerini yapmakta, evlerine gitmemektedirler. Özel günlerinde ezber yapmayan talebeler hocaların yardımcılığını yaparak diğer kursiyerlerin derslerini dinleyebilmektedirler. Talim, tezkire ve farzı ayn gibi sınıf eğitimlerinin yanında hocalara yardım etme, kursun temizliğini yapma, ilahi okuma fiilleri aktivite kapsamında değerlendirilmektedir. Farzı ayn sınıfında ilmihal bilgileri öğretilmektedir.

Singapur, Brunei Sultanlığı, Filipin, Kamboçya, Nijerya, Tayland ve Çin gibi ülkelerden öğrencisi bulunan Ma'had'e kursiyerler aylık 170 ringit ödemektedirler. Okulda görev yapan öğreticiler, Müdür başkanlığında her gün 45 dakika toplantı yapmaya gayret edip talebelerin sorunlarını tartışmaktadırlar. En büyük sorun ezber yapabilme ve onu koruyabilme sorunudur. Özel günlerinde Kur'ân okumayan öğrenciler bu süre zarfında ezberlerini unutmakta ve ara verildiği için yeniden

---

[440] *Ma'had ed-Dirasatü'l-İslamiye*'de uygulanan ders programı örneği için bkz. Ek 8.

konsantre olmakta zorlanmaktadırlar. Kursiyerleri ezbere odaklamak adına cezalar verilmekte ve bu bağlamda ayakta durma, kursu temizleme işlemleri devreye girmektedir. Ancak cezadan önce, yapılan işin ciddiyetini anlatacak şekilde nasihat edilmekte ve aileler bilgilendirilerek ortak çözümler aranmaktadır.

Kursta uygulanan sistemin Nebi (a.s.)'nin yöntemi olduğu düşünülmektedir. Ashab-ı Suffa'da olduğu gibi öğrenciler sınıflarda halakalar şeklinde hafızlık yapmaktadırlar.

Pakistan'da Camia Eşrafiya merkezinde 13 yıl eğitim gören Müdür, oradan *"deoband"* sistemini buraya getirmiştir. Dolayısı ile kursta deoband yöntemi uygulanmaktadır.[441]

Malezya'da uygulanan farklı sistemlerden birisi de Türkiye'den alınmıştır. Tuba Kız Kur'ân Kursu'nda eğitim almak için Türkiye'ye gönderilen öğrenciler burada uyguladıkları metodu Malezya'da denemişler ve devam ettirmişlerdir. Bununla ilgili Malezya'da *"Kasma Kur'ân Kursu"* meşhurluğunu korumaktadır. Bizim araştırmalarımıza göre bir takım farklılıklar olsa da Türkiye'deki sistem korunmaya çalışılmaktadır. Metot Tuba kursundan alındığı için o isimle tanınmıştır. Ancak aslında Türkiye'deki genel sistem uygulanmaktadır. Ayrıca aynı konuda ankete ve metot hakında bilgi vermeye dayalı akademik araştırmalar da yapılmıştır.[442]

2.2.2.4. Deoband (Diyûbend) Sistemi ve Hafızlık Birimi

Deoband (Diyûbend) aslında Hindistan'da bir yerin adı olmakla birlikte sistem ilk olarak oradan neşet ettiği için bölgenin adını almıştır. *Daru'l-Uloom Deoband* medresesi 1866'da kurulmuş olmasına rağmen adının duyulması medrese mezunlarının faaliyetlerinin yaygınlaşması ile 1900'lü yılların başında olmuştur. Pakistan başta olmak üzere Güney Afrika ve İngiltere gibi farklı ülkelere de yayılan

---

441 Bu bilgiler Tahfiz Hocaları, Nur Aina al-Mardhiah, Ainul Syakirah,(tam adlarını vermek istemeyen) Fatimah, Halime, Şehida, Rumaisyah, Aisyah, Syafini ile yapılan görüşmeler sonrasında edinilmiştir. İngilizceye tercüme eden: Nur Şifa. (Aralık 2010)

442 Abdul, Hafiz b. Abdullah, Norhanan binti Abdul Rahman, *Kaedah Hafazan al-Quran Sıstem Turkı: Kajıan dı Tahfiz al-Quran Darul Tuba,* Fakulti Pendidikan Universiti Teknoloji Malaysia, yy. ts.

sistem bazı bölgelerde halen varlığını korumaktadır. Özellikle Pakistan'da aktif olarak devam eden metot *Camiatü'l-Ulema-i İslam* oluşumunu ortaya çıkarmıştır.[443] Esasta geneleksel eğitim sistemini benimseyen Diyûbend Dârülulumu Hindistan'da o döneme kadar geçerli olan üç değişik dinî eğitim geleneğini (Delhi, Leknev, Haydarâbâd) birleştirmeye ve bir denge kurmaya çalışmıştır. Ancak Diyûbendliler Delhi geleneğinden, özellikle de Şah Veliyullah ed-Dihlevî ve Seyyid Ahmed Şehid'den daha çok etkilenmişlerdir.[444]

Diyûbendiler kendilerinin ehlisünnet velcemaat esasları üzerine eğitim ve öğretim veren bir kurum olarak tanımlarlar. Hinduizm'den kaynaklanan hurafe, gelenek ve batıl inançlara karşı çıkmışlar, ideal olarak en saf şekliyle İslam'ı savunmuşlardır. Diyûbendiler zamana bağlı olarak yapılacak değişimlere önem vermemiş ve dinin aslî kaynaklarında verilen esas ve uygulamalar çerçevesinde yaşam sürülmesini uygun görmüşlerdir.[445] Bu sebeple olsa gerek kılık kıyafet noktasında titiz davranılmaktadır. Örneğin uygunsuz saç kesimi, sakal kesimi[446] veya sakalların şekillendirilmesi[447], düşük bel pantolonların giyilmesi Dârululum Deoband'ın kurallarına aykırıdır. Öğrenci kabulünde bu şartlar gerekli olduğu gibi söz gelimi bir öğrenci sınav salonuna sakalları belirtilen koşulları taşımadan gelse sınav salonundan çıkarılmakta ve sınavı geçersiz sayılmaktadır.[448]

Özellikle Nakşibendîliğin etkin olduğu kurumda öğreticiler ve öğrenciler arasında şeyh mürid ilişkisi bulunmaktadır. Ancak tasavvuf gelenekçi bir taklit anlayışı ile değil hayata geçirilerek yaşanmaktadır.[449] Diyûbend medresesinin kurulması ile yeni bir müfredat dönemi başlamıştır. Bu müfredatta toplam on beş ilim ve altmış sekiz kitap bulunmaktaydı. Açılan yeni birimlere paralel olarak yeni

---

443 Wikipedia.

444 Azmi, Özcan, "Dârululum", *DİA,* İstanbul 1993, VIII, 554.

445 Özcan, "Dârululum", VIII, 554.

446 www.deobandi-india.com, s. 9.

447 www.deobandi-india.com, s. 14.

448 www.deobandi-india.com, s. 9.

449 Özcan, "Dârululum", VIII, 554.

müfredatlar eklenmiştir.[450] Ülkelere göre (Pakistan, Hindistan) bazı farklılıklar olsa bile yeni program sekiz yılda tamamlanmakta ve "kütüb-i müntehiyâne" adı verilen kitapları okuyan öğrenciye lisans diploması verilmektedir.[451] Deoband eğitim sisteminde ilk, orta, yüksek ve ustalık (ihtisas öncesi) aşamları bulunmaktadır.[452]

Dârululumun Arapça ve Farsça yazma eserlerin de yer aldığı yaklaşık 67.000 ciltlik bir kütüphanesi mevcuttur.[453] Diyûbend Dârululumunun kurucuları ve burada yetişen alimler Kur'ân hıfzını bir gelenek haline getirmişlerdir. Günümüzde bu ekole mensup medreselerin bünyesinde hıfz bölümünde her yıl yüzlerce hafız yetişmektedir. Kadınlardan da pek çok hafız ve kari bulunmaktadır.[454]

Deoband eğitim sisteminde önce hafızlık yaptırılmakta ve tahfiz programında sadece ezber yapılmaktadır. Sabah namazında sonra başlayıp akşam 22: 00'a kadar hıfzla meşgul olan öğrenciler her yıl yedi cüz ezber yapmak zorundadırlar. Bunu başaramayan öğrencilere sonraki yıla devam şansı verilme olasılığı çok düşüktür. Her üç ayda bir sınav olan öğrenciler bu küçük sınavlarda iki sınav arasındaki ilerlemelerinden sorumlu tutulurken yılsonunda yapılan büyük imtihanda o zamana kadar yaptıkları ezberin tamamından test edilmektedirler. Ezbere ilk önce 30. cüzden başlanmakta, sonra baş kısma, Bakara Suresine dönülmektedir.

Bu sistemde 27. cüze gelindiğinde *"menzil"* yapma zorunluluğu vardır. Menzilde öğrenci 30. cüz ve 1 ila 26. cüz arasını hocanın huzurunda okumak durumundadır. Ancak bu hoca kendi öğreticisi olmamalıdır. Her gün birkaç cüz okunarak devam edilirken 27 cüzde en fazla 14 hata şansı verilmektedir. Şayet 15 hata yapılırsa baştan alınması gerekmektedir. Menzil yapmayanlar hafız sayılmamakta lakin hafızlık sertifikası için de menzil yeterli görülmemekte ve ayrıca sınav yapılmaktadır.

---

450 İlgili internet sitesinde Diyûbendin Hindistan eğitimi hakkında bilgi verilmiş ve Hindistan müfredatı dörde bölünerek okuyucuya tanıtılmıştır. Burada tarihi süreçten bahsedilmekte ve bu günkü uygulamaya nasıl gelindiği hakkında kısa bilgiler verilmektedir.

451 Birışık, "Medrese", XXVIII, 337.

452 www.deobandi-india.com, s. 3.

453 Özcan, "Dârululum", VIII, 554.

454 Birışık, "Hafız", XV, 77.

Tahfiz programı tamamlandıktan sonra *"Alim course"*[455] denilen yedi yıllık (bazı ülkelerde sekiz yıllık) bir eğitime başlanmaktadır. Bu kursa dışarıdan, hafız olmayan talebeler de yeterli görülürlerse katılabilmektedir. Hindistan'da deobandı tamamlayıp sertifika alabilenler, bazı üniversitelerde master dahi yapmadan doktoraya başlayabilmektedir. Ancak Güney Afrika Cumhuriyeti'nin sertifikası lisans düzeyinde sayılmaktadır.

Yedi yıllık eğitimin ilk yılında Farsça, Arapça, Urduca öğretilmekte; ikinci yılda temel fıkıh, temel nahiv, temel sarf ve İslami bilimlerin temeli verilmektedir. Üçüncü yılda Huduri Hanefi fıkhı öğretilmektedir. *Nuru'l-İzah* ibadet alanında, *Hidayetu'n-Nahvî* sarf-nahiv alanında okutulmaktadır. Tecvit ve mantık derslerinin yanında Yusuf Suresi'nden Kasas Suresi'ne kadar tefsir yapılmaktadır.

Dördüncü yılda Hanefi fıkhının üstüne dört mezhep ve Karşılaştırmalı İslam Hukuku, İmam Nesefi'nin kitaplarından mantık dersi, İmam Cezeri'nin tecvit kitabı, feraiz ilmi, Kafiye okutulmakla birlikte Ankebut Suresi'nden sona kadar tefsir yapılmaktadır. Tefsirde Celaleyn Tefsiri esas alınmaktadır.

Beşinci yıl Usulu Fıkıh, Akidetü't-Tahavî, Akidetü'l-Nesefî, Belagatü'l-Vazıha ve Şâtıbî'den yedi kıraat dersi okutulmaktadır. Altıncı yıl belagat, tefsir, hadis dersleri yoğunlukta işlenmektedir. Son yılda Kütüb-i Sitte ve Muvatta okutulmaktadır. Tasavvufta Nakşibendi, Kadiri, Suhreverdi ve Çişti tarikatları takip edilmektedir.[456]

Hindistan Deoband'ına ait sitede yayımlanan sekiz yıllık Arapça sınıfları derslerini ek bölümünde vermeyi uygun gördük. Çünkü bir üniversite statüsünde olan bu eğitimde öğrencilerin klasik kaynaklarla ilgili gördükleri dersler ilgi çekicidir. Öğrenciler pek çok açıdan bu kaynaklara vakıf olmaktadırlar. Fıkıh, tefsir ve diğer İslamî Bilimler alanında derinlemesine yetiştirilmektedirler.[457]

---

455 Bu eğitimin adı Hindistan Deobandı adına düzenlenmiş internet sitesinde "sekiz yıllık Arapça sınıfları eğitimi" şeklinde geçmektedir. Ancak iki kullanım arasında fark bulunmadığını öğretim üyesi Maulana Sulaiman Ganchi doğrulamıştır.

456 Konu ile ilgili detaylı bilgi için bkz. http:/www.duzak.org.

457 İlgili liste Ek 75'te sunulmuştur. Sunumda bazı derslerin isimlerinde İngilizce yazımları esas alınmıştır. Tanıtım bilgilerinin bulunduğu sitede Arapça sınıflarına kabul için istenen şartlar ve kontenjan sayısı, eğitim öğretim hakkında genel bilgilelendirme yapılmakta, yabancı öğrenci alma durumu, üst sınıfa geçme koşulları, sınav talimatları, diğer departmanlar vb. konular ele alınmaktadır. Bu bölümler arasında öğretmen yetiştirme, hadis, gazetecilik, İngiliz dili ve edebiyatı, bilgisayar eğitimi, hat sanatı, el sanatları gibi departmanlar bulunmaktadır. Site

Yedi yıl tamamlandığında isteyenler için master düzeyinde müftülük eğitimi verilmektedir. Burada tefsir olarak Beydavî ve Zemahşeri esas alınırken fıkıhta pratik şarttır. Öğrenciler halktan aldıkları soruları ve kendi cevaplarını –ki bunlar 200 civarında olmak zorunda- yılsonunda bir dosyada toplayıp hocalarına sunmak zorundadırlar. Sadece yedi yılı tamamlayabilenlere *"Mevlana"* adı verilirken ilave iki yılı başarıyla bitiren talebeler *"Müftülük"* unvanını kazanmış durumdadırlar. [458]

2.2.3. Türkiye Cumhuriyeti

İncelediğimiz ülkelerde hafızlık müessesesi, en fazla kurumsallaşmış görünen devletlerde dahi bir açıdan özerkliğini korumaktadır. Türkiye Cumhuriyeti bu açıdan farklılık arz etmektedir. Bizim ülkemizde hafızlık devlet eliyle ve devletin onayladığı kurumlarda yürütülmektedir. Bunun yanında gayri resmi olarak devam eden hafızlık çalışmalarının kayda değer sayıları olmadığı realitedir.

Türkiye'de hafızlık yaptıran Kur'ân kursları resmi olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kontrolü altında olsa da pratikte Başkanlığımızın 2010 yılına kadar hafızlık yaptıran öğreticilere ve yapan öğrencilere uygulanmak üzere sunduğu resmi bir hafızlık programı bulunmamaktaydı. Hazırlık aşaması oldukça uzun süren bu program şimdilerde ilgili birim ve öğreticilere sunulmuş olmakla birlikte uygulamada beraberliğin sağlanabilmesi konusu henüz gizemini korumaktadır.

Başkanlığımızın söz konusu programı oluşturmasına kadar olan süreçte bizim ülkemizde de pek çok uygulamadan bahsedilebilir. Türkiye'de genel olarak klasik sistemin uygulandığına dair yaygın anlayış bulunmaktadır. Ancak klasik sistemi sistem yapan unsurlar net olamadığından hangi kurallarından taviz verilirse sistemin özelliğini kaybedeceği konusu da belirsizliğini korumaktadır.

---

tanıtımının son bölümlerinde bu hizmetin devamı için gerekli olan eksikler sıralanmakta ve sadaka-i cariye mükafatı almak isteyenlere çağrıda bulunulmaktadır.

458 Bu bilgiler Hindistan'da Deoband eğitimi alan Abdul Latif Rahbar b. Ahmad Subki (Subki, Ümraniye'de iki yıl, Büyük Çamlıca Kur'ân Kursu'nda bir yıl Kur'ân eğitimi ve hıfz çalışmıştır. Ezberlediği on sayfayı tekrar ederek unutmamaya çalışmaktadır. Kendisi, Türkiye'nin hafızlık sisteminin hıfz için en güzel yöntem olduğunu düşünmektedir.) ile Güney Afrika'da Deoband eğitimi alan Abdullah Amin b. Abdur Rahman'dan edinilen bilgilerden derlenmiştir. (Aralık 2010) Bazı bilgilerin teyidi ve ilave bilgiler için öğretim üyesi Maulana Sulaiman Ganchi ile de görüşmeler yapılmıştır. (Ekim 2011)

Bahsi geçen durumu biraz daha açarsak şu sonuçlara ulaşabiliriz: Hafızlığın her cüzün son sayfasından başlayarak yapılması klasik sistemin bir unsurudur. Ancak bu durum klasik sistemi sistem yapan tek özellik değildir. Bir yöntemin *"sistem"* olarak isimlendirilebilmesi için başarılı sonuca götürecek bütün unsurların ortaya konulması ve bireysel yorumlarla doldurulacak temel taşların eksik olmaması gerekmektedir. Söz gelimi hafızlıkta ezber sıralamasını her cüzün sonundan başlayarak devam ettiren bir Kur'ân kursu öğreticisinin, öğrenciden dersini alırken dersi birkaç parçaya bölmesi *"klasik sistem"*le uygunluk arz eder mi? Yani hıfzda on sayfada olan bir öğrencinin -iki çiğ sayfası olduğunu varsayarsak- öğretici tarafından çiğleri dinlendikten sonra pişmişlerinin sonra dinlenilmesi ya da kalfaya gönderilmesi klasik sitemin unsurlarına dahil midir? Ya da dersini verirken ilk sayfalarda başarılı olan ancak ilerleyen sayfalarda dersi bozulan bir öğrenci dersinden bırakıldığında ve öğrenci dersini tekrar hazırlayıp vermek istediğinde bu dersi almaya öğrencinin sayfa sayısına göre en baştan değil de dersinde kaldığı yerden devam edilmesi klasik sitemin içerisinde sayılabilir mi?

Klasik sistemde her hatim dönüşünde çiğ ve pişmiş sahifeler beraber mi götürülür? Yoksa arada bir sadece çiğ yapılıp pişmişler bir sonraki hatime mi bırakılır? Kısaca belirtmek gerekirse Türkiye'de klasik sistem adı altında uygulamaya konulan yöntemlerin pratikte birbirinden bağımsız hatta bazen birbiriyle çelişen özellikler arz ettiği vurgulanabilir. Ancak özellikle belirtmek gerekir ki karşımızdaki bu portreye rağmen Türkiye Cumhuriyeti hafızlığı resmi niteliğe taşıyarak ona bir ciddiyet ve profesyonellik kazandırması açısından pek çok ülkeye göre iyi durumda kabul edilebilir. Son dönemlerde yapılan çalışmalar hafızlık çalışmalarının ve ilgili kurumların çok daha iyi bir noktaya gelebileceğinin haberini vermektedir.

Hafızlık kurslarında temel eksiklik olarak öğreticilerin konuya bakış açıları, öğrenci merkezli çalışmaların ihmal edilmesi gibi sorunlar bulunsa da en başta belletmen eksikliğinin verimi son derece düşürdüğünü kabul etmek yerinde olacaktır. Sınıf öğretmenin dersindeki başarısı artırmak yerine detaylarla meşgul olduğunda asıl hedef gözden kaçabilmektedir. Son dönemlerde olumsuza doğru giden öğrenci profilinin eleştirilmesinin haklı noktaları olmasına karşın koşullara göre değişemeyen öğretim yöntemlerinin durumu daha da kötüleştirmekteki payının ne kadar

olduğunun sorgulanması genelde ihmal edilmektedir. Örneğin öğrencilerin hatim dönüşlerinin uzamasından şikayet edilmektedir. Yani bu durum eski ezberlerin unutulmasına neden olmaktadır. Bu durumda rehberlik faaliyetlerinin yanında uzayan hatime rağmen ezberlerin korunmasını sağlamak amacı ile verilen derslerin daha sık tekrar edilmesi bir ara çözüm kullanılabilir mi?

Araştırdığımız ülkelere genel manada baktığımızda kıtalar arası bir etkileşimden söz edilebilir. Afrika kıtasında, Arap yarımadasında, pasipikte ve Avrupa'da genel bir durumdan bahsedilebilecekken Türkiye Cumhuriyeti bu noktada hem kıtasında hem de komşularının etkisinden uzak durmaktadır. Hafızlık yaptırma açısından oldukça farklı bir duruşu olan Türkiye Cumhuriyeti'nin bu ayırıcı özelliği Osmanlıdan kaynaklanıyor görünmektedir. Ancak özellikle vurgulamak gerekmektedir ki bu günün Türkiye'si ile Osmanlı arasında da hafızlık eğitimi açısından ciddi farklar bulunmaktadır. Bu dönüşüm ve değişimin tam manası ile ne zaman olduğu konusu net olmamakla birlikte her alanda olduğu gibi hafızlık alanındaki değişmeler de uzun bir süreçte ve yavaş yavaş olduğu izlenimi uyandırmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı'nı, Hz. Peygamber (s.a.v)'den bu güne kadar çeşitli dönüşümlere uğrasa da varlığını devam ettiren bir kurum olarak gören Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Program Geliştirme Daire Başkanı Bünyamin Albayrak, bu kurumun Osmanlı'da Şeyhulislamlık makamı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından bu yana Diyanet İşleri Başkanlığı adı altında görevini sürdürdüğünü bildirmektedir.

Diyanet'in hizmetlerinin genel manada dört başlık altında özetlenebileceğini bildiren Albayrak, bunları şu şekilde özetlemektedir[459]: "Diyanet'in birinci görevi sahih bilgiye ulaşmak ve onu korumaktır. Bu da ehlisünnet velcemaatten gelen bilgileri muhafaza ederek doğru yorum ve kanalla halkımıza ulaşmasını sağlamaktır. Başkanlığın birimlerinden olan Din İşleri Yüksek Kurulu bu görevi üstlenmektedir. Günümüz sorunlarını da ele alan kurula yıllık 30 binden fazla soru gelmektedir. Bu sorular elektronik posta ile ulaşabileceği gibi yazılı veya sözlü olarak da gelmektedir.

---

459 Bu bilgilere, 05.10.2011 tarihinde, Diyanet İleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Program Geliştirme Daire Başkanlığı'nda, Daire Başkanı Bünyamin Albayrak ile yapılan görüşme sonrasında ulaşılmıştır. .

Her gün bir nöbetçi görevli telefonla gelen soruları yanıtlamaktadır. Ulaşan bütün soruları değerlendirmek için de düzenli aralıklarda toplantılar yapılmaktadır.

1974 yılında kurulan İstanbul Haseki Eğitim merkezi bu ihtiyacı karşılamak için kurulmuştur. Eğitim merkezlerinde ilahiyat mezunu olan personelimizi 30 ay süreyle yüksek eğitim kurslarına almaktayız. Bu bir hizmet içi kursudur. Dışarıdan katılım söz konusu değildir. Burada amaç kursiyerlerin sahih bilgiye ulaşmaları için klasik kaynaklara inebilmesini sağlamaktır. Diyanet İşleri Başkanlığı toplumu din adına aydınlatma görevini üstlendiği için dinî konuda yetkin olan kişilerin doğrudan bu eserlere ulaşması gerekmektedir. Dolayısıyla söz konusu eğitimi alan kursiyerler, mezun olduklarında ilgili açığı kapatabildikleri için vaiz, müftü gibi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın üst düzey görevlerine yerleştirilmektedirler.

Eğitim merkezlerinde bunun dışında kıraat eğitimi verilmektedir. 36 ay süreyle verilen kıraat eğitimi İstanbul ve Rize eğitim merkezlerinde devam etmektedir. İlaveten 2005- 2006 öğretim yılında başlayan bir uygulama olarak Asım kıraatinin Hafs rivayetinin bütün inceliklerine vakıf olmak için 6 aylık tashih-i huruf kursları verilmektedir. Ayrıca eğitim merkezleri hizmet içi eğitim adı altında personelimize 120 saatlik Ku'ân eğitimi dersi düzenlemektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ikinci alan bir hizmet kuruluşu olmasıdır. Tarihten gelen hademe-i hayrat görevini sürdürmektedir. Bu açıdan Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü çok önemlidir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın üçüncü ayağı Başkanlığın bünyesinde oluşturulan eğitim müesseseleridir. Yani yaygın eğitim bünyesinde Kur'ân kursları ve camilerdeki eğitim. Yaygın Din Eğitimi adında bir başkanlığımız bulunmaktadır. Özellikle Kur'ân öğrenmek isteyen insanlara hizmet sunmaktadır. Geçen yıl (2010-2011) yaklaşık 300 bin vatandaşımıza Kur'ân öğrenme imkanı sağlanmıştır. Bunların % 63'ünü 23 yaşından büyük hanımefendi ve beyfendiler oluşturmaktadır. Şu anda kurslarımızda öğrenim gören öğrencilerin % 92'ini hanımefendiler % 8'ini beyfendiler oluşturmaktadır.

İlaveten yaz Kur'ân Kursları ve Hafızlık Kursları bulunmaktadır. Yine geçen yıl yaz kurslarımız ve camilerimiz 80 bin noktada devreye girmiş ve bir buçuk milyon öğrencimize hizmet vermiştir. Yaş sınırının kalktığı da hesaba katılırsa bu sayı iki milyona ulaşmaktadır.

Dördüncü madde olarak Diyanet İşleri Başkanlığı ilk üç maddeden aldığı güçle toplumun birlik ve beraberliğine katkıda bulunmaktadır. Camilerimiz sukunet yerleridir. Bu gün itibariyle 25- 30 milyon civarında insan Cuma namazına huzur içerisinde katılabilmekte ve yine huzur içerisinde buradan ayrılabilmektedir. Pek çok mezhepten insanımız birlik ve beraberlik içerisinde yaşamını sürdürmektedir."

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın birimlerinden olan Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün dört ana dalından birisi olan Program Geliştirme Daire Başkanlığı'nın birimin mutfağı işlevini gördüğünü belirten Albayrak, burada Kur'ân Kurslarını ve eğitim merkezlerini takip ederek değerlendirmeye aldıklarını vurgulayarak Program Geliştirme Daire Başkanlığı'nın çalışma disiplinini şu şekilde özetlemektedir: "biz program geliştirme esnasında üniversiteden eğitim alanından bir akademisyeni, en az üç bayan ve erkek öğretici olmak üzere hafızlık çalıştıran eğitimcileri davet ediyoruz. Buradaki başkan yardımcımız ve daire başkanlarımızın katılımında komisyon çalışmalarını sürdürüyoruz.

En son 2010 yılında hafızlık eğitim programını[460] yayınladık ve 2011 ve 2012 yıllarında bunu takip ediyoruz. 2013 yılında yeni bir değerlendirme yaparak bu programda değiştirmemiz gereken alanları beliryeceğiz. İlaveten güzel yönlerini de desteklemek için gayret göstereceğiz. Ayrıca yakın zamanda 14 kursumuzdan yöneticileri ve dernek başkanlarını buraya çağırarak mevcut sorunlarını dinledik. Çünkü sahada görev yapan kişiler olarak onların bizi bilgilendirmesi bizim daha doğru adımlar atmamızı sağlayacaktır. Bunun yanında katılımcılardan bahsi geçen sorunlara nasıl çözümler getirileceğine dair çözüm önerileri istedik. Çünkü yine sahada görev yaptıkları için problemin çözümünü en iyi onların bilmesi mümkündür.

Hafızlık yaygın din eğitimi çerçevesinde gönüllük esasına dayalı bir eğitimdir. Türkiye Cumhuriyeti'nde 11 bin civarında Kur'ân Kursumuz, 15 bin civarında Kur'ân Kursu öğreticimiz bulunmaktadır. Bunların içerisinde bin civarında kursumuz yatılı olarak hafızlık eğitimi vermektedir. Her yıl Temmuz ayında Başkanlığımız bölgelerde hafızlık tespit sınavı açmaktadır. Bu sınavlarda oluşturulan komisyon, gerekli kriterleri taşıyan adaylara Başkanlığımız adına düzenlenecek olan hafızlık belgesini alma hakkını vermektedir. Bu sınav dışında aralarda her üç ayda bir Ankara ve İstanbul illerinde aynı amaçla sınavlar açılmaktadır. Ara sınavlara, bir

460 T.C. Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı Din Eğitimi Dairesi Başkanlığı, Hafızlık Eğitim Programı, yy., Ankara 2010.

kurs dışında ailesinin veya istediği birinin yanında hıfzını bitirenler de katılabilmektedir. Bireyler kendi tercihleri ile farklı ortamlarda hafızlık yapabilirken Türkiye Cumhuriyeti koşullarında resmi bir hüviyetle hafız yetiştirecek kurumlar sadece Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlıdır. Türkiye'de Kur'ân'ın öğretilmesi, ezberletilmesi ve hatta manasının kavranması noktasında resmi yetki devletimiz tarafından Diyanet İşleri Başkanlığı'na verilmiştir.

Türkiye'de hafızlık şimdiye kadar geleneksel yöntemle devam edegelmiştir. Geleneksel yöntemden kastımız hoca talebe ilşkisi içerisinde kişi hocasından ne gördü ise onunla hafız yetiştirmesidir. Bizde hafızlık diğer ülkelerden farklı olarak her cüzün son sayfasından ezbere başlayarak yapılmaktadır. Bildiğiniz üzere bu şekilde 30 cüz tamamlandığında tekrar başa dönülür ve bu sefer her cünün son iki sayfası biri ezberlenmek diğeri tekrar edilmek üzere hafızlık devam eder. Böylece öğrenci bir tarafdan hıfzını ilerletirken diğer yandan her 30 günde bir ezberlediği eski sayfaları da tekrar etme imkanı bulur.

Günümüzde bu yöntemde bazı aksaklıklar bulunmaktadır. Bizim dönemimizde hocalarımız dersimizi alma konusunda oldukça titiz davranırlardı. Dersi verirken çiğ sayfada bir yanlışa bile tölerans tanımazken dersin tamamında sadece üç hata hakkımız vardı. Şimdi ise öğreticilerin bir kısmı sadece çiğ sayfada üç hatayı mazur görmektedir. Ayrıca eskiden hıfzımız bittiğinde ezbere hatim okumamızı isterlerdi.

Hocalarımız öğrencilerin hafızlığa başlamadan önce tashih-i huruf noktasında problem yaşamamalarını önemserken sayfadaki elfaza (lafızlara) aşınalığının olmasını da şart koşarlardı. Bu çerçevede bir öğrenci hıfza başlamadan önce bir sayfayı kimilerine göre 3 bazılarına göre ise 2 dakikada bütün kurallara riayet ederek okuyabilmeliydi. Bunun sebebi, yüzüne okuması iyi olmayan öğrencilerin ezber yapacaklarında bütün enerjilerini yüzüne okumaya harcamak zorunda kalmalarına engel olmaktı.

Yeni programla hafızlık kurslarımızın kalitesini artırmayı planlamaktayız. Bu vesile ile sınıf mevcudunu 8 öğrenciye düşürürken öğreticinin kursiyerlere daha fazla zaman ayırmasını ve tekrarlarını da dinlemeye vakit bulmasını amaçlamaktayız. Gelişmeye devam etmek istiyoruz. İyi olmak derdindeyiz ancak daha iyiye de her zaman talibiz.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 2010 yılına kadar resmi bir programı yoktu. Yeni programla hafızlık hazırlık sınıfı geldi. Hazırlık sınıfını okuyan öğrenci şayet hafızlık sınıfına geçemeyecek durumda olsa bile bu süreçte ilahiyatı bitirene kadar ezberlemesi gereken sureleri ezberlemiş bulunacaktır. Hafızlık Takip Komisyonu diye bir komisyon kurduk. Bu komisyon müftü, sınıf hocası ve hafızlık konusunda yetkin biri olmak üzere üç kişiden oluşmaktadır. Komisyon, öğrencileri hafızlık hazırlık sınıfına girerken, oradan çıkıp hafızlık sınıfına geçerken[461] ve birinci hizipten[462] başlayarak her hizipte olmak üzere toplam altı kez sınava tabi tutmaktadır. Böylece biz öğrencimizin hafızlık sürecine vakıf olabileceğiz ve onun hakkında bir fikir sahibi olabileceğiz. Şimdiye kadarki uygulamada hafızlık bittikten sonra komisyonun karşısına çıkan öğrenciler, yeni uygulamayla daha öncesinde bunu defalarca yaptıkları için kendilerine güveneceklerdir. Gerekli bilgilerin yüklendiği bir internet sitesi ile biz, öğrencilerimizin durumunu başkanlıktan takip edebileceğiz.

Eskiden hocalarımız sabah namazında kursa gelir yatsıya kadar orada bulunulardı. Biz şimdi öğreticilerimizden öğrencilere hayat boyu öğrenmeyi öğretmelerini istiyoruz. Hocalarımızın sürekli öğrenciyi kontrol altında tutmasındansa öğrencilere çalışmayı öğretmelerini tavsiye ediyoruz.

2010 yılında 6002 Sayılı Kanun ile ve 2011 yılında çıkan Kanun Hükmünde Kararnameyle Başkanlığımız ciddi yapılanmanın içerisine girmiştir ve bu durumun kazanımları olacaktır. Kalitenin yükselmesini istiyoruz. Programın oturması zaman alacaktır. Ancak bizim için de zaman çok kıymetli. Dolayısıyla hafızlık süresinin bir an önce kısalması ve aynı zamanda kalitenin artması gerekmektedir.

Mevcut durumda hafızlık yapan öğrenciler arasında kız öğrenciler hatim dönüşlerini[463] normal süreye oranla uzattıkları görülmektedir. En geç beş haftada bitmesi gereken hatimler bazen iki ayı bulmaktadır. Eskiden öğrencilerin sadece Pazar günü boştu bunun dışında her gün ders vermeleri gerekmekteydi. Dolayısıyla hafızlık 14, 16 ay gibi sürelerde bitebilmekteydi. Hatta zamanı kısaltıp 8 ayda ve daha az sürede bitirenler mevcuttu. Hatim dönüşünün uzaması öğrencinin ezberlediği sayfalara vukufiyetini azaltmaktadır. Öğrenci otuz gün sonra bile hatırlamakta

---

461 Eski uygulamada kimin hafızlık sınıfına geçeğine hocası karar vermekteydi.

462 Hizip cüzün dörtte birine verilen isimdir. Yani beş sayfadan oluşan birimin adıdır.

463 Her cüzün son sayfası/ sayfalarından ezberleyerek ilerleyen dersleri otuz cüze tamamlama işlemine hafızlık literatüründe "hatim" adı verilmektedir.

zorlandığı sayfaları altmış gün sonra yani iki katı zaman sonra hatırlamaya çalışmaktadır. Bu sorunun daha ziyade kız öğrencilerde görünmesinin sebeplerinden biri erkek öğrenciler gibi maişet sorunlarının olmaması olabilir. Ancak kız öğrencilerin de gelecekle ilgili hedefler edinmesi sağlanırsa bu sorunlar aşılabilir. Ayrıca kız öğrencilerin çoğunlukla talim ve üç tarikten[464] birisine göre Kur'ân'ı okuma melekeleri gelişmemiş olmaktadır. Talim ve güzel Kur'ân okuma konusunda destek almaları gerektiğini düşünmekteyiz. Hafızlık sınavlarında bayan kursiyerlerin bir kısmının aslî medleri dahi ihmal ettiklerini üzülerek gözlemlemekteyiz.

Geçen aylarda Başkanlığımıza Pakistan'dan bir heyet geldi. Bunlar, kendi ülkelerinde medreseleri ve eğitim merkezleri olan ulemadan bir komisyon idi. Başkanlığımızı, İmam Hatip Liselerini ve İlahiyat Fakültelerini incelemek istiyorlardı. Pakistan'da çok geniş bir öğrenci kitleleri olduğundan bahseden heyet, resmi rakamlara göre yılda 57 bin hafız yetiştirdiklerini ve bunların on binini bayanların oluşturduğunu belirttiler. Pakistan'ın nüfusunun bizim iki katımız civarında olduğunu düşünsek bile bu rakam, Başkanlığımızın 1980'li yıllardan bu yana hafızların sayısını kayıt altına almaya başladığı tarihten itibaren oluşan hafız sayısının yarısına yakınıdır. Bunun dışında Somali Milli Eğitim Bakanlığının verilerine göre on milyonluk Somali nüfusunun bir milyonu hafızdır. Ancak şunu belirtmeliyiz ki son on yılda Türkiye'de ciddi atılımlar bulunmaktadır ve iyileşme süreci gelişerek devam etmektedir.

Bu gün devletimiz resmi imakanlarıyla bize ciddi destekler vermektedir. Kurslarımızın kalitesini artırmak üzere Diyanet İşleri Başkanlığı 50 adet psikolojik danışmanlık ve rehberlik (pdr) kadrosu almış durumdadır. Ayrıca hafız öğreticilerini seçmek için çalışmalar yapılmaktadır. Mesela kurslarımızı kategorilere ayıracağız. Örneğin A sınıfı kurslarımızı hafız yetiştiren kurslar olarak belirleyeceğiz ve dolayısıyla burada görev yapacak öğreticileri de özenle seçeceğiz. Her kurs hafız yetiştiremeyeceği gibi her öğretici de hafız yetiştiremeyecek. Ancak bu konuda ehil olanlara yetki vereceğiz.

Devletin yanında sivil toplum örgütleri, derneklerimiz ve hiçbir zaman unutamayacağımız hayırsever vatandaşlarımız bizim her zaman yanımızda oldular. Bu millet Kur'ân dendiğinde bütün imkanları seferber edebilmektedir. Öyle ki bu

---

464 Tahkik, tedvir ve hadr.

gün bize anahtar teslimi ile kurs bağışlayan hayırsever insanlar mevcuttur. Dahası bu kursun maişetini kendisi ölünceye kadar karşılamayı taahhüt etmiştir. İşte tam bu noktada bütün imkanların sunulduğu bir yerde başarısızlığın mazereti kalmamaktadır. Bizim ve öğretici arkadaşlarımızın yükü oldukça ağırdır. Her şey hazırken verim üretmemek büyük bir vebaldir.

Diyanet İşleri Başkanlığı hafızlara son derece önem vermektedir. Hafızlar öğretici seçiminde, yeterlilik sınavlarında daha doğrusu her alanda muhataplarının bir adım önünde tutulmaktadır. Hafızlar, Diyanet kurumunda memurluğa başladıklarında bir derece almaktadırlar. Hafızlara her zaman pozitif ayrımcılık yapmaktayız. Çünkü biz hafızlarımızı aktif olarak kürsüde, mimberde görmek istiyoruz ve hafızlığın aktif bir şekilde kullanılmasını istiyoruz. Bunun yanında Diyanet İşleri Başkanlığı mezun hafızlarımız değerlendirmek üzere yeni projeler üzerinde çalışmaktadır. Henüz deteyları netleşmediği için paylaşamadığımız bu çalışmalar ileride hafızlarımız için yapılmış ciddi yatırımlar olmaya namzettir."

Türkiye'de fiziki imkanlarıyla ve hizmet kalitesi ile örnek olabilecek pek çok kursun bulunmasına karşın hafızlık süresinin kayda değer manada kısalmaması hatta kısmen uzamasını ve kısa süreli ve kaliteli hafızlık programının[465] Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 2010 yılında yayınladığı Hafızlık Eğitim Programının içerisinde yer almasına karşın henüz yerleşmemesininin nedenlerinden birinin değişimin zor olması olduğunu belirten Albayrak, bu durumu yeni ayakkabıya benzetmektedir. Yeni ayakkabı ilk kullanıldığı dönemlerde nasıl ayakları vurursa pragramın durumunu da bu şekilde değerlendirmektedir.

Yeni programdan tekrar sistemini uygulayabilen öğreticilerin son derece memnun kaldıklarını belirten Albayrak, kendi gözlemlerini şöyle aktarmaktadır: "Mesela ziyaret etiğim bazı hocaefendi ve hocahanımlar tekrar programını uyguladıklarında mahsulünü topladıklarını ifade etmektedirler. Çünkü öğrenciler kısa zamanda eski ezberledikleri sayfalara geri dönmektedirler. Dolayısıyla haslarını (eski sayfalarını) hatırlamakta sorun çekmemektedirler. Örneğin on iki sayfa ile giden bir öğrencinin iki çiğ sayfası ve on has sayfası olduğunu varsayalım. Öğrenci bu iki çiğ sayfasını ezberledikten sonra on sayfa olan haslarına çok az zaman ayırmakta ve onları hemen hatırlayabilmektedir. Çünkü kısa aralıklarla tekrar etmiştir. Oysa biz

---

465 Üçüncü bölümde sunumu yapılacak program.

klasik sistemde hafızlık yaparken çiğlerimiz yaptıktan sonra has (pişmiş) sayfalarımızı toparlamak için günün geri kalan vaktini harcardık. Çünkü en iyi ihtimalle o sayfaları otuz gün önce ezberlemiş ya da tekrar etmiştik. Tabi ki yeni sistem çok pratik ancak gerekli şartların olması ve olgunlaşması zaman alacaktır. Bu sistemde her şey önemli. Öğrencinin aldığı kaloriden yatıp kalkma saatine kadar detayların düzenlenmesi gerekiyor. Bütün bunları çözebilirsek insanlar, başarıya götüren kaliteye sahip çıkacaklardır."

Türkiye Cumhuriyeti'nde hafızlık müessesesini ele almak için bütün Kur'ân kurslarını ziyaret etmenin imkansızlığı ortadadır. Aslında buna çok fazla gerek de yoktur. Çünkü Türkiye'de hafızlığın resmi elden yürütülmesinin yanında kurslarının eğitim yöntemleri arasında detaylar dışında ciddi farklılıklar bulunmamaktadır. Dolayısıyla biz, Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan aldığımız resmi bilgilerin yanında yerinde görmek üzere mevcut kurslardan bir kısmını ziyaret ederek konuyu ele almayı düşündük. Akabinde hangi kursları seçmemiz gerektiğine karar vermek için bu konuda doğru yönlendirme yapacak yetkililerden aldığımız yardım sonrası şu kurslara gitmeyi uygun gördük.

2.2.3.1. Isparta Mekke Kur'ân Kursu

Mekke Kur'ân Kursu 1995- 1996 eğitim yılında ve bir sınıf mevcudu ile faaliyet göstermeye başlamıştır. 1998 yılından itibaren her yıl mezun verilmektedir. İlk zamanlar 12- 13 öğrenci mezun edebilirken son zamanlarda mezun öğrenci sayısı 20'si erkek 20'si kız[466] olmak üzere 40 civarına ulaşmıştır. Şu anda hafızlığa çalışan öğrenci sayısı yaklaşık olarak resmi anlamda 90 erkek, 80 kız öğrencidir. Hafızlık çalışan erkek öğrenciler 6 sınıf oluşturmaktadır. Kızlarda ise bu sınıf sayısı 5 olarak belirtilmektedir. Hafızlık sınıflarında genel olarak sınıf mevcudunun 13- 14 kişi olmasına dikkat edilmektedir. İlerleyen yıllarda sınıf mevcut sayısı on belki dokuz kişiye düşürülmesi planlanmaktadır.

Öğreticiler Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından belirlenmekte sadece yardımcılar konusunda kursun inisiyatifi bulunabilmektedir. Hafız sınıfı okutan

---

[466] Isparta Mekke Eğitim Vakfı'na bağlı kız Kur'ân kursunun adı Barla Kur'ân Kursu'dur.

öğrencileri hafız öğreticilerin okutmasına özenle dikkat edilmektedir. Diyanet'in sunduğu hizmet içi seminer kursları dışında bu hafız öğreticilerine ayrıca kurs tarafından formasyon verilmemektedir. Resmi hocalar dışında fahri/ geçici hocalar görevlendirilmesi konusunda kurs kendi mezun öğrencilerini tercih etmektedir.

Isparta'da okula devam ederken gönüllü olarak hafızlık yapmak isteyen öğrencilere yardımcı olunmaktadır. Bu öğrenciler yaz kış ezber yapmaya devam etmektedirler. Sınav zamanları dışında ezberleme fiili sürdürülmektedir. Kış aylarında haftada en az dört ders alınması planlanmakta yazın ise Pazar günü hariç her gün ders görülmektedir. Mekke Kur'ân kursunda hıfzını bitiren öğrencilerden yetkili olabilenler bu manada hıfz çalışan öğrencilere rehberlik etmektedirler.

Türkiye Cumhuriyeti koşullarında resmi olmamakla birlikte Kursta her hafız öğreticisinin birer yardımcısı bulunmaktadır. Öğrenciler arasında gündüz devam eden yatılı kalmayan talebe bulunmamaktadır. Öğrenci kaynağı genel manada Türkiye'nin her yerinden olabilmektedir. Şu an burada 30 civarında ilden öğrenci bulunmaktadır. Bitlis, Siirt ve Van gibi doğu ve uzak illerden de katılımlar olmaktadır.

Öğrencilerin kursa kayıt yaş aralığını 14- 15 civarında olmakla birlikte başlangıçtan itibaren üç yıllık eğitimi aşmamaya gayret gösterilmektedir. Genelde öğrenciler ilköğretim sonrasından seçilmekte, imam hatip ve üstü talebeler daha önceki denemelerde görülen başarısızlık nedeni ile tercih edilmemektedir. Büyük öğrencilerin genelde uyum sorunu yaşadığı ve yaş ilerledikçe bu uyumsuzluğun ilerlediği vurgulanmaktadır.

Sekizinci sınıfı tamamlayan öğrenciler eğitime ara vermekte ve hafızlık bitmeden örgün eğitime devam etmemektedir. Öğrenimde en verimli yaşın 0- 6 yaş arası olduğu bilinmekle birlikte Türkiye koşullarında, hafızlık öğreniminde bu yaş 14'ten aşağı olamamaktadır. Kur'ân kursunda eğitim gören öğrencilerin tamamı hafızlık yapabileceği öngörüsü ile kursa alınmaktadır. Bunun dışında sadece yaz Kur'ân kursu eğitimi gibi kursun bünyesinde bir eğitim bulunmamakta yaz eğitimleri camide verilmektedir. Ara öğrencilerin hafızlık çalışan öğrencilere zarar verdikleri belirtilmekte ve mümkün olsa hafızlık öncesi yüzüne eğitim gören öğrencilerin dahi eğitim binasının farklı mekanlarda olmasının fayda getireceğine inanılmaktadır.

Öğrenciler her hafta cumartesi günü çarşı izinleri bulunmakta ancak ihtiyaca göre sınıf hocasının izni dahilinde ev iznine de gönderilebiliyor. Ancak bu kursun öğrencilerinin geneli il dışından olduğu için her zaman ev izni istememekte çarşı izni ile yetinmektedir. Resmi tatillere uyulmakla birlikte bunun dışında yüzüne sınıflarının bitiminde Mayıs sonunda birinci tatil yapılmaktadır. Bu tatil yüzüne sınıflarında okuyan öğrencileri kapsamaktadır. İkinci tatil hafızlık tespit sınavının sonrasında ve iki hafta süreyle yapılan tatildir. Bu tatil de hafızlık çalışan öğrencileri kapsamaktadır.

Öğrencilerin velileri ile iletişim telefon ile sağlanmaktadır. Kurslardaki ankesörlü telefonlarla öğrenciler velileri ile görüşürken öğreticiler 15 günü geçmemek kaydı ile velilerle görüşmeler yapmaktadırlar. Önemli problemler dışında telefonla iletişim sorunları çözmektedir. Yılda bir kez veli toplantısı yapılmaktadır.

Hıfza çalışacak öğrenciler hafızlık sınıfına geçmeden önce günde bir sayfayı ezberleyebilecek kaliteye ulaşması gerekmektedir. Bu durum hazırlık sınıfında gerçekleşmektedir. Ayrıca hazırlık sınıfında Kur'ân diline aşina olmak önemli bir unsur kabul edilmektedir. Bu kursta hafızlık süresi en kısa bir yıl en uzun üç yıl olarak belirtilmektedir. Öğrenciler hafızlıklarını bitirdiklerinde kendi alanlarında ilerlemeleri tavsiye edilmektedir. Diğer yönlerde çalışmalarını gönül arzu etse bile bu durum hafızlığın unutulmasına neden olabilir. Kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında hafızlığı bitirme süresi açısından pek fazla fark görülmemektedir. Hafızlığın ergenlik yaşına denk gelmesi her iki cinsi de oldukça zor anların yaşanmasına götürmektedir.

Öğrenciler klasik sistem dahilinde ezber yapmaktadırlar. Yani hıfza her cüzün son sayfasından başlanmakta, bu şekilde otuz cüz tamamlandığında tekrar birinci cüzün sonuna dönülmekte ve her dönüşte yeni ezberler eski ezberlerle birlikte götürülmektedir. Buna ilaveten Mekke Kur'ân kursunda sadece çiğ sayfaların ezberlendiği ve hocaya sunulduğu ara hatimler de bulunmaktadır. Bu ara hatimlerde öğrenci pişmişleri bırakarak her cüzden birer sayfa ezberlemek koşulu ile günde üç sayfa ezberler ve on günde bir çiğ ile otuz cüzü tamamlamış olur; böylece ara hatimle bir sayfa çiğ kazanmış olur. Ancak bu durum sık yapılan bir uygulama değildir. Ara hatimler sonrasında öğrenci başa döndüğünde ne yapacağı hususu farklılık arz etmektedir. Şayet öğrenci bir önceki hatimini zayıf derslerle götürmüş

ise hiç çiğ almadan kavileme yapılmaktadır. Bu durum nadir olan bir olaydır çünkü genelde normalde derslerin sağlam alınmasına çok dikkat edilmektedir. Dolayısıyla kavilemeye ihtiyaç hissedilmektedir. Fakat önceki hatim sağlam ise normal süreçte çiğ ve pişmişlerle yola devam edilmektedir.

Öğrencilerin hafızlık sürelerinin uzamasının temel sebebi, talebelerin ilgisiz ve takipsiz bırakılması olarak görülmektedir. Yıllık izinler dışında öğreticiler öğrencilerini yakın takipte olmaları durumunda bu sorunun büyük oranda çözülebileceği düşünülmektedir. Hafızlık sürecinde zaman zaman sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu gibi durumlarda öğretici çözüm bulmalı ve öğrencinin normale dönmesi için gerekli koşulları ayarlamalıdır.

Öğrencinin kendi psikolojisi açısından hafızlık süresinin uzaması durumuna bakarsak aslında hafız olmak isteyen öğrenci neden farklı yollara başvurarak kendi içinde tutarsızlık arz etmektedir? Bu davranışların temel sebebi nedir? Burada sebebin tek bir şeye bağlanması çok zor olabilir. Ailevi problemler, daha önceki öğrenim tecrübeleri öğrenciyi hafızlık yapacağı zaman karşılaşacağı sorunlara hazırlamamaktadır. Hayat sürecinde edindiği alışkanlıklar öğrencinin hafızlık sürecini zorlaştırmaktadır. Ailenin kendi sorunlarından öğrenciye bahsetmeleri ders kalitesini düşürmektedir. Maddi problemler de öğrencinin verimliliğini etkilemektedir. Bu durumlarda bütün sorumluluk öğreticiye düşmektedir. Mekke Kur'ân Kursu'nda görev yapan öğreticiler ara vakitlerde konuşmalarının yüzde seksenini öğrenci merkezli belirlemektedirler. İstişare ortamında sorunların çözümü aranmaktadır. Hocalar arası rekabet yerine istişare ile başarı hedeflenmektedir. Ayrıca sınıflar arası geçişler kapalı olduğu için öğrenciler başarısızlık durumunda öğreticiyi sorumlu tutup başka sınıfa geçme şansı bulunmamaktadır.

Hafızlık esnasında talebeler için resmi engeller sebebiyle seyrek aralıklarla gezi programlarına götürülmektedir. Bunun dışında kursun içerisinde öğrenciler ders saatleri dışında halı sahada top oynamak, voleybol, hentbol, basketbol gibi aktiviteler yapabilme şartlarına sahiptir. Kursun yeşillik içerisinde, geniş bir mekana yayılmış olması ve mahallenin biraz dışında olması gibi durumları da öğrenciye teneffüs saatlerini elverişli geçirme imkanı sunmaktadır. Bilgisayarlarda Kur'ân-ı Kerim dinleme şansına sahiptir. Hafızlık programı ve uygulanışı açısından kız Kur'ân kursu ile ayrıntılar dışında ciddi farklar bulunmamaktadır.

Hafızlık öğrencilerine Diyanet'in verdiği belge dışında Mekke Kur'ân Kursu'na ait bir belge sunulmamaktadır. Sadece yüzüne öğrencilerine dönem sonunda teşekkür belgesi verilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nde hafız olmanın avantajı oldukça fazladır. Son yıllarda Diyanet'in yaptığı açılımlarla hafız olan öğrenciler İmam Hatip Lisesi mezunu iseler memurluk sınavından alacakları düşük bir puanla bile göreve başlayabiliyorlar. Diğer arkadaşlarına oranla oldukça şanslı görünmektedirler.

Öğrenciler hafız olmak üzere buraya geldiklerinde ailelerin teşviki oldukça fazladır. Bu teşvikteki unsurlardan birisinin gelecekte kolay görev alabilmesinin payı da küçümsenemeyecek derecededir.[467]

2.2.3.2. Manisa/ Akhisar Hilaliye Kur'ân Kursu

Birlik ve beraberlik duygusunu ön plana çıkararak hareket etmeyi şiar edinmiş Hilaliye Kur'ân Kursu, içeriden veya dışarıdan gelebilecek ve kendilerini daha iyi noktalara taşıyabilecek her türlü eleştiri, öneri ve tekliflere kapılarını açık tutmaktadır.[468] Birlik ve beraberlik mefhumu içerisinde hocalar ortaklaşa hareket etmekte ve zaman zaman sınıf değişikliği ile birbirlerine katkıda bulunmaktadırlar.[469] Bunun yanında sınıf denetimlerinde hocalar birbirlerine moderatörlük yapmaktadırlar.[470] Asıl hafızlık sınavı öncesinde 7 kez öğrenciler sınav yapılmaktadır[471] ve komisyonun kararı ile hafızlık tespit sınavına girip girmeyeceğine karar verilmektedir.[472] Bir camide davetliler, uzman hocanın ve kameralar huzurunda Kur'ân-ı Kerim'i baştan sona okuyan hafızlara baş hafız unvanı

---

467 Bu bilgiler Isparta Mekke Eğitim Vakfı Başkanı Halil İbrahim Ertuç ve Isparta Mekke Erkek Kur'ân Kursu Öğreticisi (hafız öğreticisi) Mustafa Yüksel'den alınan bilgilerden derlenmiştir. (Haziran 2011)

468 Hilaliye eğitim kurumu kurul kararlarının bir örneği için bkz. Ek 28.

469 Hilaliye erkek Kur'ân Kursu öğretmenleri kurul kararlarının bir örneği için bkz. Ek 29.

470 Hafızlık sınıfına geçiş öncesi sınav yapılmakta ve öğrenticiler tarafından öğrencinin temel hataları tespit edilerek kayda alınmaktadır. Bunun bir örneği için bkz. Ek 30.

471 Hilaliye'de Diyanet İşleri Başkanlığı'nın düzenlediği genel hafızlık tespit sınavından önce öğrenciler aralıklarla kursun öğreticileri tarafından sınav yapılmaktadır. Bu tutanağın bir örneği için bkz. Ek 31.

472 Hafızlık tespit sınavı öncesi imtihan edilen öğrencilerin durumlarının kaydının bir örneği için bkz. Ek 32.

verilmektedir. Hatimle teravih kıldıranlar da baş hafız unvanını almaktadır. Bunun karşılında umre hediyesi kazanmakla birlikte eğitime devam ederken masraflarının karşılanması sağlanmaktadır. Baş hafızın yanında bir de uzman hafız bulunmaktadır.

Mesai mefhumuna bağlı kalmadan öğrencilere zaman ayırdıklarını belirten öğreticiler, Hilaliye'nin farklarından birisinin mezun ettiği talebelerine sahip çıkmasını göstermektedirler. Araştırma merkezi adıyla kurulan merkezde mezun hafızlar okula devam edebilmekte ve Arapça gibi ilimleri öğrenebilmektedirler. Hilaliye'de hafızlık dini eğitimin temeli olarak algılanmakta ve hafızların sadece hıfzla kalmamalarına özen gösterilmektedir. Önemli olan Kur'ân talebesi yetiştirmektir hafızlık burada sadece bir unsurdur.

Kursta çeşitli derslere farklı hocalar girmektedir siyer dersine bir hoca girerken akaid dersine başka bir öğretici girmektedir. Burada amaç öğrencilerin bütün hocalardan istifade edebilmesini sağlamaktır. Kursta yüzüne öğrencileri farklı hafız öğreticileri farklı diye bir şey yoktur. Bu yıl hafızlık okutan öğretici hafızlarını mezun etti ise önümüzdeki yıl yüzüne sınıfından başlayarak yeni hafız adaylarına yatırım yapmaktadırlar.

Hilaliye Kur'ân Kursu'ndan mezun olunca kursa ait olan kolej tipi okula gidebilme şansları bulunmaktadır. Aynı zamanda İmam Hatip Lisesi'ne de gidebilme şansı olan öğrencilerin % 50'si İmam Hatip'i tercih etmiştir. Hafız olduktan sonra pozitif ilimlerde yoluna devam eden öğrenci sayısı oldukça fazlaydı. Ancak son dönemlerde talebeler ben hafızlıkla temel atıp sonra İmam Hatip ile ilerleyip ilahiyatla ya da Arapça öğrenimi ile bu alanda uzman olmalıyım düşüncesi yaygınlaşmıştır. Hafızlığı profesyonellik anlamında araç ilmi olarak kullanan öğrencilerin sayısı özellikle sekiz yıllın kesintisiz eğitimden sonra artmıştır. Çünkü öğrenciler kurslara daha bilinçli gelmektedir ve kendi yolunu çizebilmektedir.

Hilaliye Kur'ân Kursu'nda hafızlık süresi on bir ay ila üç yıl arasında değişmektedir. Kursun belirli kriterleri açısında üç yıldan fazla bir öğrenci burada eğitim alamamaktadır. Örneğin bir talebe birinci sınıf sonunda on sayfaya gelmesi gerekiyorsa ve yılın sonunda bu durumdan oldukça uzakta ise kendisini okula yönlendirip devam etmemesi sağlanmaktadır. Bu uygulamanın güzel olan yanı ise üç yılsonunda "sen hafız olamazsın hadi git" demek yerine doğru adımlarla

ilerleyemediği anda müdahale etmek ve öğrencinin zamanından daha fazla çalmamaktır.[473]

Tatiller resmi çerçevesinde ilerler. Yılda bir ay yaz tatili bulunmaktadır. Bu zamanda kursun bakım ve tadilatı yapılmaktadır. Sadece yaz öğrencilerine de bu tatil dışında hizmet verilmektedir. Kurusun erkek bölümünde resmi öğreticiler bir sağlık kuruluşu gibi dönüşümlü olarak her gün nöbet tutmaktadırlar.[474]

Öğrenciler hafızlık hazırlık sınıfında kurs tarafından belirlenen ortak kriterlere göre eğitim aldıktan sonra komisyon huzurunda sınava tabi tutulmaktadırlar.

Hilaliye Kur'ân Kursu 1965- 1966'lı yıllarda gayri resmi olarak faaliyet göstermektedir. 1970'li yıllarda resmi öğreticileri atamaları yapılmaya başlamıştır. Şu an erkeklerde 7 adet hafızlık sınıfında toplamda 90 öğrenci bulunmakta ve her sınıfın bir resmi hocası bulunmaktadır. Bunun yanında altı adet geçici görevli 26 civarında vakıf elemanı bulunmaktadır. Normalde bir sınıfta 12 ila 15 öğrenci bulunmaktadır. Ancak hafızlık sınavına hazırlanan yani hıfzını tamamlamış öğrencilerin yoğunlukta olduğu sınıflarda mevcut daha az olabilmektedir. Program açısından detaylar dışında farklılık arz etmeyen bayanlar bölümünde erkek bölümü kadar yardımcı desteği bulunamamakta sekiz belletmen görev yapmaktadır.

Belletmenler öğrencilere rehberlik yapmakla görevlidirler. Ahlaki davranışlarda sorun yaşandığında bu konularda da özellikle danışmanlık yapmaktadırlar. Valilik onaylı çalışan belletmenlere vakıf tarafından maaşları ve sigortaları ödenmektedir. Belletmenler Hilaliye mezunlarından seçilmektedir. Meşhur karilerden Bacağı Kesik İsmail Efendi'nin öğrencilerinden birisi buraya geldiğinden bu yana Hilaliye'de bu okuyuş tarzı benimsenmiştir ve kurs genelinde ağız birliği söz konusudur.

Hafızlığa ayrılmayan öğrenciler Hilaliye çatısı altında öğrenimlerine devam etmek istiyorlarsa ilerledikleri yolda kurs kendilerine destek sağlamaktadır. Hafızlıkla birlikte açık lise gibi okullarda okula devam edilmemektedir. Bunun yerine öğrencilerin hıfzını bir yıl önce bitirmesine gayret gösterilip fazla vakit

---

473 Kur'ân kursu bitirme belgesi örneği için bkz. Ek 33.

474 Kursun resmi tanıtımı ve personel bilgileri için bkz. Ek 34.

kaybetmeden ve okul kalitesinden de ödün vermeden eğitimlerine devam etmektedirler.

Kısa süreli hafızlık sisteminin[475] altı ay kadar mevcut koşullarla birlikte denemesi yapılmış ve bundan kazanımlar elde edilmiştir. Özellikle derslerin tekrarlar ile sağlamlaştırılması noktasında normal seyre göre fark hissedilmiştir. Ancak gerekli koşulların tamamı –özellikle belletmen eksikliği ki belletmen sistemin bel kemiğidir. Çünkü öğretici tekrarları dinlemeye asla yetişemeyecektir ve bir öğrencinin tekrarının zamanı gelmişken diğer öğrencinin asıl dersini verme vaktidir.- giderilmediğinden tam bir sonuç alınamamıştır. Şu an itibari ile bütün tekrarlara uyulmasa bile bazı tekrarların yapılması ile devam edilmektedir. Tekrar yapan ve yapmayan talebelerin farkı bariz olmakla birlikte tekrar yapmak öğrencilerin isteğine bırakılmıştır. [476]

2.2.3.3. İzmir / Kestanepazarı Hatay Kur'ân Kursu

Kestanepazarı Hatay Kur'ân Kursu 1945 yılından bu yana Kur'ân eğitimi ve hafızlık konusunda hizmet vermektedir. Bu güne kadar 5.000'in üzerinde hafız yetiştirmiş bulunmaktadır.[477] Hazırlık sınıfında öğrencinin ezber yeteneği başta olmak üzere bütün verileri değerlendirilmektedir.[478] Hafızlık hazırlık sınıfında bir saatten fazla zamanda bir sayfayı ezberleyen öğrenciler hafızlık sınıfına seçilmemektedir. Yüzüne okumanın düzgün olmasına dikkat edilmektedir. Bir sayfanın bir ila bir buçuk dakika içerisinde okunması gerektiği öngörülmektedir. Ezberde hadr usulü esas alınmakta ve klasik sistem uygulanmaktadır. Hafızlık hazırlık sınıfında ezber yapma yöntemi hafızlıkta olduğu gibidir. Örneğin Yasin

---

475 Üçüncü bölümde tanıtımı yapılacak olan sistem.

476 Bu veriler Hilaliye Kur'ân Kursu Yöneticisi Muammer Aydemir ve Hilaliye Kur'ân Kursu Öğreticileri Mehmet Erkekoğlu, Şeref Özdemir, İsmail Keskin, Ahmet Altuğ, M. Emin Gölükcü, Mürşide Tunç, Tülay Binay, Tubanur Ayçiçek, P. Güler Alpa, Gülsüm Kızıl, Ümmügül İşbilen, Şeyma Özen, Nagihan Işık tarafından verilen bilgiler ışığında hazırlanmıştır. (Haziran 2011)

477 Kestanepazarı Öğrenci Yetiştirme Derneği tanıtım broşürü.

478 Kestanepazarı Kur'ân Kursu'nda öğrenciler adına düzenlenen "öğrenci kimlik kartı" ve "öğrenci yatak kartı" örnekleri için bkz. Ek 35. ayrıca öğrenciler adına izin öncesi ve sonrası durumu kontrol ve günlük izinler için kartlar düzenlenmiştir. Örnek için bkz. Ek 35, 36, 37; ayrıca öğrencilere sezon sonlarında karneler verilmektedir. Karne örneği için bkz. Ek 58.

Suresi ezberleneceği zaman surenin altıncı sayfası önce ezberlenir sonra beşinci sayfa hıfz edilerek altıncı sayfa ile birleştirilerek hocaya sunulur. Bütün sure bittiğinde tamamını okuyabilmesi önemlidir. Yine 30. cüz bittiğinde öğrenci tamamını okuyabilmelidir. Ezberde parçadan bütüne gidilmektedir.

Ezber yapmadan bir gün önce öğrencilerden ezberleyecekleri bölümü 30 veya 40 kez yüzüne okumaları istenmektedir. Ertesi gün aynı sayfayı 45 dakika ya da bir saat içerisinde ezberleyebilmektedir. Bütün hocalarda okumada olduğu gibi uygulamada da birliktelik sağlamak için alınan karalardan birisi ilk beş dönüşte ayda iki kez dersten kalan öğrencinin komisyon kararı ile hafızlık sınıfına ayrılmamasıdır. Tecrübelerle elenmeyen öğrencilerin sonuca ulaşamadıkları görüldüğü için böyle bir uygulamaya gidilmiştir. Sonuca ulaşamamak sadece kursa değil öğrenci ve velisine de zarar vermekte olduğu için baştan bu önlemin alınması en sağlıklı karar olacaktır.[479] En son seviyede geçen yıl öğrencilerin ayda bir kez dersten kalması sonucunda[480] elenmesine karar verilmiştir ve bu durum kursa % 50 başarı[481] getirmiştir.[482] Gelecek yıl için bunun daha sıkı takibi yapılacaktır.[483]

Tekrar konusunda son iki günün tekrarına özen gösterilmektedir. Ancak bu tekrarlar kısa süreli hafızlık programındaki kadar sistematik değildir. Kestanepazarı Kur'ân kursu mevcudunun kalabalık olması nedeniyle öğrencilerin öğleden sonraki vakitleri tam manası ile değerlendirilememektedir. Sınıftaki öğrenci sayısının fazla olması, kursun okuma kurallarına uygun belletmen eksikliği, sosyal etkinlikler ve takviye besinler yapılamadığı için tekrar sisteminin tamamı uygulanamamaktadır. Ancak uygulandığında zamandan en az % 50 tasarruf sağlanabileceğinin gözlemlendiği belirtilmektedir.

Hafızlık öğrencilerine haftada bir kitap okuma zorunluluğu getirilerek anlama düzeyleri geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bunun yanında verilen dersler arasına Türkçe dersi de konularak farklı çevrelerden öğrencilerin eğitim düzeyleri

---

479 Kestanepazarı'nda öğrencileri tanıma için düzenlenmiş form örneği için bkz. Ek 38, 39, 40.

480 Kestanepazarı Kur'ân Kursu, haftalık öğrenci takip ve durum değerlendirme çizelge örneği için bkz. Ek 55.

481 Kestanepazarı Kur'ân Kursu'nda öğrencilere başarı derecesine göre belgeler verilmektedir. Teşekkür belgesi örneği için bkz. Ek 59; takdir örneği için bkz. Ek 60.

482 Kestanepazarı Kur'ân Kursu, aylık ders alma ve not çizelgesi örneği için bkz. Ek 56.

483 Kur'ân-ı Kerim eğitimi verimliliği için zümre toplantıları yapılmaktadır. Örnek bir tutanak için bkz. Ek 53.

eşitlenmeye çalışılmaktadır. Rehberlik adı altında farkındalık eğitimi verilmekte anlamlı yaşamaya gayret gösterilmektedir. Öğrencilerin hepsi yatılı eğitim görmektedir.[484]

Kursun kız bölümü bulunmamasına karşın yüzün üzerinde hafızlığa çalışan erkek bulunmaktadır. Öğrencilerden yaklaşık 45'inin hafızlık tespit sınavına girmesi tahmin edilmekle birlikte talebeler sınava girmeden önce kursun kendisinin oluşturduğu komisyon huzurunda sınav yapılacaklardır.[485] 7'si resmi olmak üzere 16 civarında öğretici bulunmaktadır. Ancak bu sayı yüzüne hocaları dahil tüm öğreticileri kapsamaktadır.

Hafızlığı bitiren öğrenciler genel olarak İmam Hatip'e yönlendirilmekte ve aynı bölüm içerisinde onlar için de gerekli koşullar bulunmaktadır. Öğrenciler çevre illerden olabildiği gibi Şırnak ilinden gelenler de mevcuttur. Hafızlık öğrencilerine öğleden sonra tashih-i huruf eğitimini andıran bir eğitimden geçmekte ve bunun yanında musiki, hat, ney, Osmanlıca dersleri de verilmektedir. Haftada altı gün ders yapılmaktadır ve on beş günde bir evci izni vardır. Öğrencilere karakter eğitimi[486] verilmektedir.[487] Her ay on beş günde bir konferanslar[488] düzenlenirken ayda bir de Türkiye genelinde tanınmış bir isim davet edilmektedir.[489]

---

484 Kestanepazarı Kur'ân Kursu günlük vakit çizelgesi örneği için bkz. Ek 57.

485 Keztanepazarı Hatay Kur'ân Kursu hafızlık sınavına girecek öğrenciler takip çizelgesi örneği için bkz. Ek 41.

486 Karakter eğitimi ile ilgili ders programı oldukça detaylı hazırlanmıştır. Görgü kuralları, terbiye ve nezaket, emanet ve vakıf malı selamlaşma ders bilgileri örneği için bkz. Ek 42; iletişim, tanışma ve tanıştırma, öğrenci- muallim ilişkileri, duyarlılıklarımız ve sorumluluklarımız ders örnekleri için bkz. Ek 43; kurban bayramı, temizlik ders örnekleri için bkz. Ek 44; vucüd bakımı ve temizliği, enseme vb. adabı, sofra ve yemek adabı ders örnekleri için bkz. Ek 45; giyimde adap, konuşma adabı, mizah adabı konuları için bkz. Ek 46; toplantı, sohbet, ziyaret adabı dersleri için bkz. Ek 47; hediyeleşme, toplumsal mekanlarda davranış kuralları dersleri için bkz. Ek 48; anne- baba hakkı, tebliğ adabı, örnek insan dersleri örneği için bkz. Ek 49; anti örnek insan İslam büyüklerinden davranış örnekleri dersleri örneği için bkz. Ek 50, 51.

487 Karakter eğitimi çerçevesinde zümre toplantıları yapılmaktadır. Örnek bir toplantı tutanağı için bkz. Ek 52.

488 Karakter eğitimi adab-ı muaşeret programı örneği için bkz. Ek 54.

489 Bu bilgiler Kestanepazarı Hatay Kur'ân Kursu Yöneticisi Şaban Küçük, Kestanepazarı Hatay Kur'ân Kursu Yurt Yöneticisi Gazi Pehlivan ve Kestanepazarı Hatay Kur'ân Kursu Öğreticisi Hüseyin Şabçılı ile yapılan görüşmelerden derlenmiştir. (Haziran 2011)

2.2.3.4. İstanbul/ Kocatepe Camii Kur'ân Kursu

Kocatepe Camii Kur'ân Kursu, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki Kur'ân kursları arasından İSO 9001: 2008 kalite belgesini almaya hak kazanma başarısını göstermiştir.[490] 2003 Eylül ayında eğitime başlayan Kocatepe Kur'ân Kursu'nda şu anda 128 öğrenci öğrenim görmektedir. Yüzüne okuyan öğrencilerle hafızlık talebeleri üç yıl önce ayırılarak onlara ayrı bir şube açılmıştır. Bahçeli'de yer alan Soğanlı Kur'ân Kursu Kocatepe'ye gelecek öğrencilerin ilköğrenim durağı vazifesini görmektedir. Oraya alınan öğrenciler öncesinde mülakata tabi tutulmaktadır. Mülakatta öncelikle öğrencilere bilgilendirme yapılmaktadır. Çünkü burada açık öğretim lisesi ve Kur'ân eğitimi beraber yürüyecektir. Akşam 15.30 ila 20.30 arası lise derslerine ayrılmaktadır.

Başvuru koşullarında kesin kurallar bulunmaktadır: lise terk olan, ilköğretimden mezun olduktan sonra bir yıl geçmiş olan –örenğin bu yıl 1997 doğumlular sadece başvurabilirler- ya da başka bir Kur'ân kursuna gitmiş ve sonra buraya gelmek isteyen öğrenciler başvuru koşullarına hakim değillerdir.[491] Alınan öğrenciler de zaman zaman ara değerlendirmelere tabi tutularak kursa devam edip edemeyeceğine karar verilmektedir. Hazırlık süreci bittiğinde öğrenciler HGS (Hafızlığa Geçiş Sınavı) uygulanmaktadır.

HGS sürecinde forumlar vardır. Örneğin rehberlik biriminin doldurduğu formda, öğrencinin hafızlığa başlamasında kendi alanları açısından bir sorun olmadığını belirtmekte ya da şu sıkıntıları vardır şekline açıklamada yapmaktadır. Bunun aslı birim olan Kur'ân bölümü de öğrencinin hadr tarikiyle 1 ya da 1.30 dakikada bir sayfayı okuyabildiğini ve ezber açısından çeşitli denemelerin yapıldığını ve sorun yaşanmadığını belirtmektedir. Sınav aralık ayından itibaren uygulanabilmekte ve hazırlık sınıfında bir sezon okuyan öğrencilerden başarılı görülenler orada iken hafızlığa başlatılmaktadır. Talebeler arasında bu süre zarfında on iki sayfaya gelenler dahi bulunmaktadır. Kursun kız bölümü bulunmamaktadır.

---

490 Kocatepe Kur'ân Kursu tanıtım broşürü; www.kocatepecamii.org.

491 Kocatepe Kur'ân Kursu mülakat giriş formu örneği için bkz. Ek 61. Başvuracaklara kursun bulunduğu yer açısından harita bilgileri için bkz. Ek 62.

Kursta yüzüne ve hıfz dahil üç yılda eğitimin bitirilmesi planlanmaktadır. Pratikte üç buçuk yıl ortalamayı oluşturmaktadır. Öğrenciler yüzüne ve hazırlık sınıfından hafızlık sınıfına alınırken kendi aralarında başarı oranına göre sınıflandırılma yapılmaktadır. Örneğin A sınıfındaki öğrenciler 4 çiğ götürebilme kapasitesine sahiptir. Bu sınıflar arasında geçiş hakkı saklı tutulmaktadır. Sezon sonunda A sınıfında seviyesini düşüren bir öğrenci B sınıfına giderken C sınıfında yüksek başarı gösteren bir talebe A sınıfına geçebilmektedir.

Hafızlıkta ezber yapılırken üçlü sistem kullanılmaktadır. burada amaç öğrencinin işini kolaylaştırmaktır. Üç gün sonra okuyacağı çiğ sayfayı öğrenci bu gün üçe bölerek beşli satırlar halinde çalışmaktadır. İki gün sonra vereceği dersin çiğ sayfasını yarımlar şeklinde ve yarın vereceği dersin çiğ sayfasını bütün olarak çalışması kendisinden istenmektedir. Öğrencinin çiğ sayfa sayısı birden fazla olduğunda müsamaha gösterilmektedir. Üçlü sistem kısa süreli hafızlık sisteminde bulunan 24 ve 48 saat sonraki tekrarları andırmaktadır. Ancak üçlü sistemde bu tekrarlar bilgi henüz yerleşmemişken yapılmaktadır. Dolayısıyla sistemlerden birincisi geleceğe yatırım yaparken ikincisi (kısa süreli hafızlık) mevcut bilgiyi korumayı amaçlamaktadır.

Hafızlık yaptıran sekiz sınıf bulunmaktadır ve bir sınıfta ortalama 10 kişi bulunmaktadır. Sınıflarda dersler sabah saat 07.30'da başlamaktadır. Hafızlıkta her cüzün son sayfasından ezber yapma noktasında klasik sistem uygulanmaktadır. Hafızlıkta beş sayfa dönen yani Kur'ân'ın dörtte birini ezberleyen bütün öğrenciler komisyon huzurunda sınava girmektedirler. Öğrenci iyi kabul edilirse yoluna devam ediyor, orta ise pişirme yapıyor ve daha kötü ise ayrılması söz konusu olabiliyor.[492] Bir hatimde dört ya da beş ders verilmeyen boş gün varsa sonraki hatimde sadece pişirme yapılmaktadır. Ortalama notu yüksek olan öğrenciler için birden fazla çiğ yapabilmektedirler. Altı hafta boyunca sınıftaki herkes boş günü olmadan derslerini götürebiliyorsa, o sınıfın öğrencileri armutlu gezisini hak etmiş olmaktadırlar.

Her sınıfta bir yardımcı görev yapmaktadır. 2001 yılında yardımcı hoca almak üzere gazeteye ilan veren kurs yetkilileri başvuran öğretici adaylarını mülakatla göreve aldıklarını vurgulamaktadırlar. Mülakatta, adayın iyi bir kari olmasının yanında olaylara öğrenci merkezli bakıp iletişim noktasında sorun

---

[492] Kocatepe Kur'ân Kursu personel/ öğrenci ilişik kesme formu örneği için bkz. Ek 63.

yaşamayacak özelliklere sahip olmasına dikkat edilmektedir.[493] Kurs yetkilileri Türkiye Cumhuriyeti'nde eğitimci sıfatı ile görev yapan ama aslında bunun için gerekli eğitimi almadan belki lisans mezunu dahi olmayan tek statünün Kur'ân kursu öğreticileri olduğuna dikkat çekmektedirler. İhtiyaca binaen devam eden bu sürecin bir an önce sonlandırılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Öğrenciler hafızlıklarını tamamladıklarında iki cüz verebilme kapasitesine eriştiklerinde ilk on cüz üzerinde sekiz gün tekrar yapılmakta nihayetinde on cüzü bir günde okuyarak komisyon huzurunda sınava girmektedir. Şayet başarılı olursa sonraki on cüze geçmektedirler ve program bu şekilde devam etmektedir. Hatim bittiğinde komisyon kendisini başarılı bulursa tescil seviyesine ulaşmaktadır. Tescil programında öğrenci camide davetliler huzurunda iki ya da üç günde Kur'ân-ı Kerim'i baştan sona okumaktadır. Tescili başarılı olarak bitiren öğrenciler umreye gitme ödülü kazanmaktadır. Hafızlığı çiğ olarak bitirdiklerinde de öğrencilere mini program düzenlenmekte ve oradaki uygulamaya göre sadece hafızlarda bulunan elde örülmüş özel takkeler takılmaktadır. Kursta bu yıl hafızlık tespit sınavına otuz civarında öğrencinin katılması öngörülmektedir. Geçen yıl sınava giren 21 öğrencilerin tamamı belge almaya hak kazanmıştır.

Kocatepe Kur'ân Kursu'nda on beş gün aralıklarla toplantılar düzenlenmektedir. Hafızlık sürecinde bir önceki toplantıdan bu yan karşılaşılan sorunlar ve getirilen çözüm önerileri tartışılmaktadır. Bu toplantılar yazılı olarak tutanaklara aktarılmaktadır. Kursun kurucusu Ali Ulvi Uzunlar tarafından geliştirilen "Kur'ân talebesi her şeyin en iyisine layıktır" cümlesi, kursun sloganı olmuştur. Bütün çalışmalar bu slogana layık olabilmek için yapılmaktadır. Kursun yaptığı standart geziler arasında Edirne, Çanakkale, Bursa, Tarsus, Konya, Afyon illeri bulunmaktadır. Bu geziler yıllık düzenlenmekte ve her öğrenciyi kapsamaktadır. Havuz programları haftada iki sınıf için düzenlenmektedir. Halı saha oyunlarına katılabilme şansları bulunmaktadır. Düzenli aralıklarla seminer tarzında programlar düzenlenmekte. Gezi gözlem tarzında eğitim ve kültürel amaçlı sergilere katılım sağlanmaktadır. Kurs içerisinde sınıflar kendi aralarında ve kendilerinin pişirdiği bazen evlerinden istedikleri sadece ev yemeklerinden oluşan ziyafetler düzenlenmektedir. Farklı tesislerde yemek yeme faaliyetleri de bulunmaktadır.

---

493 Kocatepe Kur'ân Kursu'nun personel ortasyon formu örneği için bkz. Ek 64.

İlahiyat Akademi Programı adında bir uygulamanın bu yıl sonuna yetişmesi planlanmaktadır. Bu programa hafızlığı, liseyi bitiren ve ilahiyata kaydolan öğrenciler dahil olabileceklerdir. Burada özel eğitimle öğrenciler temel İslam bilimleri alanında yetiştirilmiş olabileceklerdir.[494]

2.2.3.5. İstanbul/ İsmailağa Kur'ân Kursu

Sabah sekizde dersler resmen başlamaktadır. Ancak öğrenciler sabah namazından itibaren çalışmalarını yapmaktadırlar. Resmi saatten itibaren üç saat içerisinde dersler bitirilip çiğ sayfalar dinlenilmeye çalışılır. Ancak resmi saatin bitimiyle hocalar derse son vermez akşam 17.00'a kadar devam eder. Sonrasında dinlenme saatleri bulunmaktadır. Öğrencilerin çiğ sayfaları hocalar tarafından dinlendiği için çiğ sayfayı ezberlediğinde hocanın düzelttiği yanlış ertesi gün dersi verirken tekrarlanırsa talebe o dersten kalmaktadır. Çünkü bir önceki gün uyarılmıştır ve amaç yaygın değimiyle ezberde galatların olmasına engel olmaktır.

İsmailağa kursunun şubesi bulunmadığı gibi kız bölümü de bulunmamaktadır. Ancak köklü bir kurs olduğu için kendisini tanıtmayı başarmıştır. Sınıflarda 15 ila 20 arasında öğrenci bulunmaktadır. Kursta şu anda[495] 118 kişi hafızlığa çalışmaktadır. Bu yıl temmuz ayında 30 kişi hafızlık sınavına girmeye hazırlanmaktadır. Sınava girecek öğrenciler mart ayından başlamak üzere düzenli aralıklarla komisyon huzurunda sınava tabi tutulmakta ve bununla ilgili çizelgeler düzenlenmektedir. 2010- 2011 öğretim yılında sekiz tane hafız hocası bulunmaktadır. Ancak bu sene yüzüne okutan öğretici sonrasında bu öğrencileri ile hafızlık sınıfına devam edecektir. Söz konusu uygulama ilkokulda birinci sınıftan aldığı öğrencileri beşinci sınıfta mezun eden öğretmen örneğine benzetilebilir.

---

494 Bu bilgiler Kocatepe Camii Kur'ân Kursu Genel Koordinatörü Kemal Efdal Kabaoğlu ve Kocatepe Camii Kur'ân Kursu Müdürü Yusuf Başal tarafından verilen bilgilerden derlenmiştir. (Haziran 2011)

495 Haziran 2011.

Kesintisiz eğitimden önce kursta başarı yüksek orandaydı. İki yılda hıfzını bitiremeyen öğrenciyi başka bir kursa yönlendiriliyordu. Kursun kuruluş amacı kısa sürede hafızlığı bitirip sonrasında eğitim hayatına devam etmekti.[496]

Tatillerde resmi tatil günlerine riayet edilmektedir. Sınıflar arası geçişler genel olarak kapalıdır. Ancak idare sorunun hocada olduğuna kanaat getirirse ve öğretici de bu öğrenciye verecek çok şeyi olmadığını kabul ederse sınıflar arası geçişler söz konusu olabilmektedir. Bunun dışında sınıfındaki talebelerin çoğunu mezun eden öğretici baştan başlayacaksa kalan öğrencileri diğer hocaya devredebilmektedir. Başka kurstan gelen öğrenciler genelde kabul edilmemektedir. Çünkü bulunduğu kurstan neden ayrıldığı çok önemlidir. Önemsiz sebeplere sahipse öğrenci aynı şeyi bu kurs için yapması da yüksek oranda muhtemeldir.

Kursta öğrencilerin çoğu yatılıdır. Ancak evi çok yakında olanlar evlerinde kalabiliyorlar. Sınıflarda genelde belletmen bulunamamaktadır. Ancak üst seviyede olan hafızlardan (kursiyerlerden) gerektiğinde yardım alınmaktadır. Öğreticiler yetişemediklerinde öğrencileri birbirleriyle eşleştirerek pişmiş sayfalarını aralarında dinletmeleri sağlanmaktadır.[497] Bazı öğreticiler gelecek iki günün çiğ sayfalarını önceden dinlemektedirler. Lakin kursun genel sitemi böyle değildir. İsmailağa'da hafızlık yapan öğrenciler arasında yabancılar bulunmaktadır. Etiyopyalı iki öğrenciden birisi hıfzını tamamlarken diğeri henüz tamamlamamıştır. Bunun yanında Yunanistan'dan da katılanlar mevcuttur. Öğreticiler Türk öğrencilerle yabancılar arasında fark olmadığını düşünmektedirler.

Bu gün Türkiye'de öğrencilere Kur'ân kültürü verilmeden hafız yetiştirilmesinden şikayet eden öğreticiler bunun daha sistematik yapılmasını önermektedir. Toplun genelinde bu kültürün yaygın olmadığı gözlemlenmektedir. Dolayısıyla yatılı kalmayan öğrencilerin kurs ortamından uzaklaştıklarında farklı aktivitelerle zaman geçirmeleri sosyal ortamın hafızlığa çalışan kursiyerler için uygun olmadığını göstermektedir.

---

496 İsmailağa Kur'ân Kursunda öğrenciler hafızlık sınıfına geçmeden önce sınav olmaktadırlar. Sınav sonrası başarılı olanlar için öğreticiler dilekçe tarzında belge düzenlemektedirler. Örnek için bkz. Ek 65.

497 İsmailağa Kur'ân Kursu hafızlık öğrencilerinin aylara göre not durumu kontrol çizelge örneği için bkz. Ek 66, 67.

Öğrencilere çiğ sayfalarını ezberlemeden önce 35 dakika civarında yüzüne okumaları önerilmektedir. Bunun yanında bilgisayardan dinlemeden ezber yapamayan öğrenciler de bulunmaktadır. Bu amaçla üç adet bilgisayar sınıfı öğrencilere tahsis edilmiş durumdadır. İsmailağa Kur'ân Kursu'ndan mezun olan hafızlara gayri resmi takdir belgesi verilmektedir. Vakıf yönetimi ile her Çarşamba günü toplantı yapılmakta ve kursun ihtiyaçları, öğretim yöntemleri ve öğreticilerle ilgili hususlar görüşülmektedir. Hocalarla 15 gün aralıklarla müzakereler ve genel durum değerlendirilmesi yapılmaktadır.[498]

2.2.3.6. İstanbul/ Eminettepe Kur'ân Kursu

Türkiye'deki yatılı hafızlık kız Kur'ân kursları arasında önemli bir yere sahip olan Emniyettepe hafızlık kursunda toplamda 400'e yakın öğrenci bulunurken bunların 130'a yakını hafızlığa çalışmaktadır. Belletmenler dahil 50 civarında öğreticiden on altısı hafızlık çalıştırmaktadır. Bunlardan sekizi asıl öğretici, sekizi belletmen statüsündedir. Mevcut resmi öğreticiler atama yoluyla geldikleri için kursun onlara her hangi bir müdahale hakkı bulunmazken belletici hocalar kursun eski mezunları olan hafızlardan seçilebilmektedir. Öğreticiler resmi saatler çerçevesinde sınıfta ders işlerken yardımcılar derse katılmamaktadırlar. Resmi saatler dışında ise öğrencilerin her türlü takibi belletmenler tarafından yapılmaktadır. Her öğreticinin bir yardımcısının olması kalite ve yeterlilik düzeyini düşürmektedir. Ancak bu konumda çalışanların maaşları vakıf aracılığı ile ödendiği için maddi manada istihdam sorunu yaşanmakta ve dolayısıyla daha fazla çalışana yer verilememektedir.

Kursta yüzüne eğitimini tamamlayan öğrencilerden başarı seviyesi yüksek olanlar Kur'ân-ı Kerim okuma düzeylerine göre hafızlık hazırlık sınıfına alınmaktadırlar. Seçilen öğrenciler yaz döneminde bir buçuk ay ezber testinden geçirildikten sonra başarılı olanlar sezon başında hafızlık sınıfına alınmaktadırlar.

Genel olarak on beş ila yirmi yaş aralığında hafızlık çalışan öğrenciler, ilköğretimi tamamladıktan sonra kursa katılabilmektedirler. Bu öğrencilerin hıfzı

---

498 Bu veriler İsmailağa Kur'ân Kursu Yönetici Ali Rıza Sarıcaoğlu ve İsmailağa Kur'ân Kursu Öğreticileri Cuma Öztürk, İlyas Kocaman'ın verdiği bilgilerden elde edilmiştir. (Haziran 2011)

tamamlama süreleri ortalama üç yılı bulurken bazıları süreyi dört yıla çıkarabilmekte, bazıları ise iki yıla indirebilmektedir. Kursun hedefi ise iki yıllık programı uygulamaya geçirebilmektir.

Çoğunluğu yatılı olan kursiyerler arasında gündüzlüler de bulunabilmektedir. Otokontrol konusunda sıkıntı yaşamayan öğrencilerin gündüzlü olarak hıfza devam etmesi mümkündür. Ancak çalışma alanının yetersizliğinden çevresel etkilere kadar pek çok sorunla baş etmesi gerekebilir. Yatılı öğrencilerin avantajları belli bir program dahilinde, öğreticinin gözetiminde ve rehberliğinde hıfzına devam etmesidir. Ayrıca ailevi ve çevresel koşulların olumsuz etkilemesinden de uzak kalmaktadır. Ancak sürekli aynı ortamda bulunmak yatılı eğitim görmenin olumsuz yanlarından sayılabilir. Çünkü bu durum öğrencide bir süre sonra bıkkınlığa neden olmaktadır.

Ezber yöntemi olarak öğrenciler, bir sayfayı ezberlemeden önce yüzüne çalışıp hatalarını düzelterek okuyuşu serileştirmektedirler. Sonra sayfayı üçe bölerek 5'er satırlar halinde ezberlemekte ve akabinde bütün sayfayı birleştirmektedirler. Öğrencilerin sayfayı ezberleme süreleri ortalama bir saat iken bazıları için iki saati bulabilmektedir. Buna mukabil yarım saatte ezberleyenler de mevcuttur.

Öğrenciler, bu gün ezberledikleri sayfaları ders olarak sunamamaktadırlar. Bu sayfaların sunulabilmesi için üzerinden 24 saatin geçmesi gerekmektedir. Hafız öğreticilerinden Ayşenur Yılmaz Toğuşlu, bu koşullarda öğrencinin dersi zayıf (kabul edilemez düzeyde) ise eski yöntemde biz aynı dersi ertesi güne ertelemekte olduklarını belirtmektedir. Yeni yöntemle ise uygulaması zor olsa da tekrar sistemi sayesinde öğrencilerin eski sayfalarına kısa aralıklarla geri döndüklerini dolayısıyla ezberlerini kolay hatırladıklarını vurgulamaktadır.[499]

Emniyettepe Kız Kur'ân Kursu'nda Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşamayan ama Türk olan öğrenciler de hafızlık yapmaktadır. Bu kursiyerler Almanya, Fransa vb. ülkelerden olabilmektedir.

---

[499] Emniyettepe Kız Kur'ân Kursu ile ilgili burada verilen bilgiler, Emniyettepe Kız Kur'ân Kursu Müdürü Nimet Aygan Havlucu ve hafızlık öğreticilerinden en tecrübeleri Ayşenur Yılmaz Toğuşlu başta olmak üzere Aylin Talgar, Ayşegül Arslan'la yapılan görüşmeden derlenmiştir. (Haziran, Eylül 2011)

Öğrenciler için dinî ve kişisel gelişim içerikli seminerler düzenlenmekte, ödül gezileri, yemekler, düzenli olarak haftada bir sportif faaliyetler, kültür, kompozisyon, şiir ve hadis alanında yarışmalar ve piknikler gibi etkinlikler düzenlenmektedir.

Kursiyerlerin hıfzlarını tamamlama süreleri en az bir yıl nadiren de olsa en fazla dört yıl, ortalama ise üç yıl olarak belirtilmektedir. Emniyettepe Kız Kur'ân Kursu öğrencilerinden geçmiş yıllarda hafızlık yarışmalarına katılıp Türkiye derecesi alanlar bulunmaktadır. İlaveten 2011 yılında da ön elemelerden geçen Tuğba İbrahim isimli öğrenci finale katılmaya hak kazanmıştır.

Öğrencilerin hafızlık esnasında karşılaştıkları en temel problemin ergenlik ile gelen sorunlar olduğu belirtilmektedir. Bunun yanında dini ve manevî alt yapılarının Kur'ân'ı ezberleme esnasında göstermeleri gereken sabır ve metanet için yeterli olmadığı vurgulanmaktadır. Aile baskısı, ideal yoksunluğu, hayatın rutinliği ve sonradan hıfzı unutma korsunu gibi etkenler de ilave sorunlar olarak sayılabilir.

Söz konusu problemleri çözme konusunda tam bir başarıdan bahsedilemeyeceğine dikkat çekilirken hafızlık yaşının ergenlik öncesine çekilmesinin birçok sorunu ortadan kaldıracağına inanılmaktadır. Hıfz süresinin kısalmasının da ciddi bir çözüm olacağı düşüncesiyle bu konuda çalışmalara devam edilmektedir.

Kursun yatılı olması, öğrenci potansiyelinin yüksek olması, fiziği şartlarının olumluluğu, hafızlık çalıştıran ve diğer eğitmelerin koordine çalışmaları, rehberlik servisinin bulunması, eğitim alanında çeşitli alternatifler sunabilme imkanının olması ve tecrübeli kadrosu ile hizmet sunması bu kursun farkları olarak görülmektedir.

Emniyettepe Kız Kur'ân Kursu dışında yine kız öğrencilere hafızlık çalıştıran Tuba Kız Kur'ân Kursu ile yapılan görüşme sonrasında, elde edilen verilerin burada sunulanlardan ayrıntılar dışında ciddi farkları olmaması nedeniyle ilgili kurs ayrı bir başlık altında ele alınmamıştır.[500]

---

500 Tuba Kız Kur'ân Kursu'nda uygulanan hafızlık sistemi hakkında Kurs Müdür Zuhal Demir başta olmak üzere hafızlık öğreticileri Elmas Kibar, Ümmügülsüm Işık, Esra Demiroğlu, Elif Temel, Zeynep Sarıoğlu, Zeynep Demir, Meva Vural, Vildan Pulat, Nurgül Şeker ile görüşmeler yapılmıştır. (Haziran 2011)

Not: Bu görüşmede alınan kayıtlar teknik bir sorundan ötürü hasar görmüştür. Bilgilerin yanilenmesi konusundaki talebimizde olumlu sonuçlara ulamadağımız için mevcut değerlendirme elde kalan verilerden hareketle yapılmıştır.

2.3. Müslüman Halkı Azınlık Olan Ülkelerde

Hafızlık, İslam dinine mensup insanların yaşamlarında önemli bir yere sahip olduğu için Müslümanlar, yaşadıkları toplum kendi dinlerine mensup olmasa bile bu geleneği sürdürmektedirler. Aşağıda örnekleri sunulacak ülkeler bu bağlamda değerlendirilebilir.

2.3.1. Singapur Cumhuriyeti

Singapur Cumhuriyeti 5 milyon civarında nüfusu olan bir şehir ve aynı zamanda ülkedir. Yani tek şehirden oluşan bir ülkedir. Mekan sıkıntısından ötürü binalar yan yana değil üst üste çoğalmış olduğundan "Pasifiğin Paris'i" sıfatına layık gökdelenleri bulunmaktadır. Sadece binaları ile değil, temizliği ve hijyeni, düzeni, halkının hoşgörüsü ve nezaketi gibi olumlu özelliklerinin pek çoğu ile ülke bu lakabı hak etmektedir. Malezya'dan ayrılan ülkenin vatandaşlarının çoğu Malay olmasına karşın eskiyi unutma adına kendilerini Singapurlu olarak değerlendirirler.

Singapur, çeşitli milletlerden oluştuğu için hem hürriyet hem de yasaklar ülkesi olarak tanımlanmaktadır. Caddelere kurulan mini Buda Tapınakları hemen oracıkta ibadet etmek isteyen Budistlerin ihtiyacını karşılarken namaz kılmak isteyen bir Müslüman da seccadesini sokak ortasına serip ibadetini eda edebilmektedir. Pek çok dinin bir arada yaşanabilmesine olanak tanınan ülkede nüfusun sadece yaklaşık yüzde on beşi Müslümandır. Mevcut düzeni korumak adına konulan, örneğin kamusal alanda sakız çiğneme yasağına binaen sakız almak isteyenin yerli ise kimliğini göstererek, turist ise onu pasaportuna işletmek sureti ile ancak satın alabilmesi gibi şaşırtıcı uygulamalara şahit olmak mümkündür. Suça teşvik etmemek adına olumsuzu konuşmadıklarından ötürü, nedeninin öğrenilemeyeceği kanunlara boyun eğmek gerekmektedir.

Singapur'da resmi olarak bütün mescitler ve hafızlık merkezleri, İslami oluşumların tamamından sorumlu *"MUIS"*[501]e bağlı olmakla birlikte, işleyiş ve

[501] Din İşleri Başkanlığı.

yöntem açısından kurumlar özerktir. Mescitlerde yaptırılan hafızlıklar dışında, ülkede tahfiz adına en büyük oluşum *Daru'l-Kur'ân*'dır. 1999 yılında Pusat Kur'ân adıyla hafızlık sınıfları oluşturan müessese, şu an *Daru'l-Kur'ân Mescit Kampung Siglap*[502] adında bir merkezle ve farklı isimlerde oluşturulmuş[503] sekiz şubeyle tahfiz alanında hizmet vermektedir. Yönetim Kurulu Başkanı Eznillah Razali'nin belirttiği üzere kurumda çalışan din dersleri hocaları MUIS tarafından belirlenirken, hafız öğreticilerinin seçilmesi ve denetlenmesi Kampung Siglap'ın komisyonunun sorumluluğundadır. Tahfiz okulları, MUIS'ten mali destek almazken 5000 resmi üyeden alınan aylık ücretlerle bütçesini oluşturmaktadır.

Daru'l-Kur'ân Mescit Kampung Siglap'ta hafızlığa ayrılan dört sınıf bulunurken bu sınıflarda haftada bir gün 09:00–11:00, 11:30–13:00, 14:00–16:00,17:00–19:00 saatleri arasında ders işlenmektedir. Aslında Salı, Cuma, Cumartesi ve Pazar günleri tahfiz dersleri işlenmekte ancak her gün farklı öğrenciler derse katılmakta ve kurum diğer günlerde tefsir, kıraat ilmi, tecvit ve yüzünden okuma gibi alanlarda hizmet vermektedir. Talebeler, kayıt olmak için geldiklerinde, hangi gün müsait olduklarını belirtirler ve ona göre kayıt olurlar. Sınıf sistemi bayanlara yönelikken erkekler mescitlerde gruplar halinde ders yapmaktadırlar. Sınıf ya da gruplarda 30 öğrenciye kadar bir öğretici görev yapmakta, 30'u aşarsa ikinci hoca görevlendirilmektedir. Toplamda, hafızlık çalışan 700 öğrenciye hizmet veren kurum, resmi tatiller dışında tatil yapmamaktadır.[504]

Hafızlık sınıfına alınmadan önce adaylar yüzüne okumalarının yeterliliğinin ölçülmesi için sınava girmektedirler. Başarılı olanlar 30'uncu cüzden başlayarak başa doğru ezberlemek sureti ile hafızlığa adım atmış olmaktadır. Yaşları 7 ila 50 arasında değişen kursiyerlerden bazısı derslerini evde ezberleyip sadece hocaya dersi sunma işlemini kursta yapmaktadırlar. Öğrenciler hafızlıklarını tamamladıklarında

---

502 *Daru'l-Kur'ân Mescit Kampung Siglap'*ın şubeleri ve hangi günlerde hangi saatler arasında ders verildiğine dair program için bkz. Ek 18.

503 *Mescit Sultan, Mescit el-Hayr, Mescit Daru'l-Makmur, Mescit eş-Şakirin, Mescit eş-Şafaa, Mescit el-Muhacirin, Mescit el-İstikame ve Mescit Camia Rabitah, Mescit Kampung Siglap*'ın şubelerinin isimleridir.

504 *Daru'l-Kur'ân Mescit Kampung Siglap'*ta müfredat örneği için bkz. Ek 7. Bu müfredat 30. cüzü tamamlayan öğrenciler için uygulanmaya başlanmaktadır. Kursiyerler, her bir bölümü ezberledikten sonra sınava tabi tutularak başarılı olanlar sıradaki ezberlere devam etmektedirler.

MUIS'ten gelen komisyonun kursiyerleri imtihan etmesinin yanında bazen Malezya'dan çağırılan uzmanlar da sınava dâhil olmaktadırlar.

Çoğu okula gitmeyen ve sadece Kur'ân ezberi ile ilgilenebilecek olanlar için oluşturulmuş özel sınıfta haftanın beş günü ders yapılmaktadır. Yedi kişiden oluşan sınıf mevcudunun yaş aralığı 13 ila 21 arasında bulunmaktadır. Bu sınıf henüz mezun vermemekle birlikte en fazla ezberleyen öğrenci 21 cüzü tamamlamıştır. Özel öğrenciler, hıfza Bakara Suresi'nden başlamaktadırlar. Şu an bayanlara hizmet veren bu sistem, erkekler için de uygulanmak istenmiş ancak mevcut sayısı düşünce sınıf kapatılmıştır. Kursiyerler günde iki hafalan (bölüm) verirken birisi yeni ezberi diğeri üç ya da dört sayfadan oluşan tekrarı kapsamaktadır. Her cüzün bitiminde sınav yapıldığı için bu sınıfta muracaa önemsenmektedir.

Pasifik ülkelerinde Kur'ân eğitimi adına popülaritesini koruyan Mısır'daki Ma'had eş-Şubrâ Okulu buranın da hocalarını yetiştiren kurumdur. Aslında lise düzeyinde eğitim veren eş-Şubrâ burada alternatifi olmadığı için üniversite muamelesi görmektedir. Öğreticiler arasında Mısır üniversitelerinden mezun olanlar bulunmaktadır. Görüldüğü üzere Kur'ân eğitiminde Mısır otorite kabul edilmektedir. Mısır'a eğitim almak için gitmek isteyenler MUIS'e başvuruda bulunduklarında, kurum onlara bazen tam manası ile sponsor olabilmekte bazen de burs verebilmektedir. [505]

Kampung Siglap'ın alt birimlerinden olan *Mescit Camia er-Rabitah*'ın müdürü Hacı Ahmed Abu, diğer şubelerde olduğu gibi hafız yetiştirme yönteminde merkezi örnek aldıklarını belirtmektedir. İkisi bayan ikisi erkek olmak üzere dört hoca ve kırk öğrenci ile hizmete devam eden kurumda, hafta içi okula giden öğrenciler, sadece hafta sonu eğitim görmektedirler. Her ay cüz bitiminde sınava giren öğrenciler, başarısız olurlarsa ezbere devam etmekte ve kendilerini hazır hissettikleri bir zamanda tekrar imtihan talebinde bulunabilmektedirler. Talebeler kursa katıldıklarında Kur'ân okumayı bilmiyorlarsa onlara *"İkra"*[506] sistemi ile

---

505 Yukarıda verilen bilgiler Kampung Siglap'ın tahfiz hocalarından Hayrunnisa bintü Muhammed Rahim ve Yönetim Kurulu Başkanı Eznillah Razali ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. (Kasım- Aralık 2010)

506 Kur'ân öğrenmeyi serileştirdiği ve kolaylaştırdığı iddiası bulunan *"İkra"* serisi için bkz. Humam, Hajı As'ad, *İqra' Cara Cepat Belajar Membaja al-Qur'an,* 1-6, Darul Kitab, Kuala Lumpur 2005.

Kur'ân öğretilmektedir. İkra'da harfler asıl isimleriyle değil, sürekli kullanılacak olan harekeli seslendirilmeleriyle öğretilmektedir.[507]

MUIS'te Kur'ân Komitesinin başkanlığını yapan, Mescit Kampung Siglap'ta bir süre çalışan Üstaz Firdaus b. Yahya, oradan emekli olduktan sonra *Daru'l-Huffaz* adıyla yeni bir öğrenim merkezi kurarak Singapur'da mescitler dışında hafızlık yapılmasına önayak olmuş ve ayrıca tam gün tahfiz eğitimi veren *Madrasah Tahfiz al-Kur'ân Singapore*'u oluşturmuştur. Aslında bir şirket ismi olan Daru'l-Huffaz, bünyesinde part time hafızlık sınıflarını barındırdığı için sınıflar da onun ismiyle anılmaktadır. Laik ve seküler bir yapıda olması nedeniyle dini oluşumlara duyarsız olan devlet bünyesinde tahfiz müessesesi, on yaşında sayılabilmektedir. İlk olarak küçük küçük gruplarla mescitlerde başlayan eğitim süreci, şu anki seviyeye ancak gelebilmiştir. Üstaz, okulla birlikte hafızlık yaptıran medresenin eğitim sistemini şöyle özetlemektedir:

Bayan ve erkeklerden yaş aralıkları 13 ila 18 arasında değişen toplam altmış öğrenci mevcudu olan medrese, sabah saat sekizden akşam beşe kadar eğitim vermektedir. Tahfiz ve pozitif ilimler eğitiminin beraber verildiği merkezde, sabahtan öğlene kadar hıfz dersi ve öğlen kaylule yapılıp sonrasında normal okul dersleri okutulmaktadır. Eğitimin % 60'ını hafızlık, % 40'ını okul dersleri oluşturmaktadır. Buradan mezun olanların bir kısmı genelde Ezher Üniversitesi'ni tercih ederken bazıları da farklı üniversitelere yönelmektedir. İngilizce eğitim sisteminde *"A-Level"*[508] sınavını geçen öğrenciler, Singapur'daki üniversitelerde okuyabilirken pozitif bilimlere ağırlık verilmediği için bu alandaki başarı seviyesinin düşük olduğu gözlenmektedir.

Okul döneminde hafta sonları tahfiz sınıfları dahil tatil yapan okul, yazın haziran, kışın aralık ayında birer ay eğitime ara vermektedir. Üstaz henüz geçen yıl (2009) açılan okulda şu anda 20'nci cüze kadar gelen öğrencilerin bulunduğunu, ancak normalde üç yılda hafızlığı tamamlatmayı düşündüklerini belirtmektedir.[509]

Talebelerden bir saatte bir sayfayı ezberleyebilenler olduğu gibi günde yarım sayfayı ancak tamamlayanlar da olabilmektedir. Genel olarak ayda bir cüz

---

507 Yukarıdaki bilgiler hafız hocası Muhammed Huzayfa ve din dersleri hocası Nuru'l-İzah'tan alınan bilgiler doğrultusunda derlenmiştir. (Kasım- Aralık 2010)

508 Üniversiteye giriş sınavı.

509 Söz konusu eğitim merkezi ile yapılan görüşmedeki soru ve cevap örnekleri içib bkz. Ek 74.

ezberlenmesi hedeflenirken kalite adına bir sınıftaki öğrenci sayısı on kişi civarında tutulmaya çalışılmaktadır. Ezber yaparken her satır yirmi civarında okunur ve ezberlenince diğer satıra geçilir. O da hıfz edilince bir önceki satırla birleştirilerek tüm sayfa aynı şekilde tamamlanır.

Tekrarda *"Makra"*[510] usulü geçerlidir. Her makra bittiğinde sayfalar birleştirilir ve her cüz bitiminde yirmi sayfadan test yapılır. Tekrarlar öğrencilerin kendi inisiyatifinde bulunmakla birlikte her yılın sonunda öğrenciler yedi cüzden sınava alınırlar. Okul bitip hafızlık tamamlandığında şehadah sınavında on soru sorulması planlanmaktadır. Bu sorulardan ilk üçü ilk on cüzden, ikinci üç soru ikinci on cüzden, sıradaki üç soru üçüncü on cüzden ve son soru Kur'ân'ın her hangi bir yerinden sorulacaktır. Komisyon, okul hocaları ile Malezya'dan gelecek tahfiz öğreticilerinden oluşacaktır.

Medresede tahfiz hocası olarak tam zamanlı çalışan dört kişi bulunurken ayrıca iki öğretici yarım gün görev yapmaktadır. Üstazlar, hafızlığın yanı sıra yedi kıraate hakim ve Malezya ya da Mısır'da eğitim almışlardır.

Ülkenin tamamında, Türkiye'deki İmam Hatip Liselerine benzeyen dokuz adet okul bulunurken bunlarda hafız yetiştirilmemekte, sadece birkaç cüz ezberletilmektedir. Üstaz, Singapur'da yatılı eğitim veren okulların bulunmamasını ülkenin küçüklüğüne bağlamaktadır. Çünkü öğrenciler küçük bir yer olan Singapur'un neresinde otururlarsa otursunlar kolaylıkla okula ulaşabilmektedirler.

Daru'l-Huffaz'ın yarım gün eğitim veren sınıflarında dersler hafta sonları yapılırken, kursiyerler aidat olarak 19 yaş altı olanlar ayda 40, daha büyükler 60 Singapur doları ödemektedirler. Öğrenciler 6 ila 74 yaş aralığında olduğu için birebir eğitim verildiğinden talkin sistemi kullanılmamaktadır. Ezber, sondan başa doğru devam ederken her cüz sonunda yapılan sınavları sınıf hocası dışındaki öğreticiler düzenlemektedir. Ezberleme fiili eve ait görevlerden sayılmakta ve kursta sadece dersin hocaya sunumu yapılmaktadır. Sayfa bazında birleştirilen ezberler ve sure, tamamlanınca hoca tarafından test edilmektedir. Her ders sonunda notlandırma sistemi ile devam edilen süreçte alınan not A ise gelecek hafta o ders alınmaz, şayet B ise ders bir sonraki hafta yeniden dinlenmektedir. İsteyenlere Malezyalı bir üstaz tarafından on kıraat dersi verilmektedir.

---

[510] Her cüzün dörtte birine verilen isim.

Bayanlar ve erkeklerde aynı sistemin kullanıldığı merkezde, sistemin esnek olmasından dolayı, öğreticiler kendi aralarındaki istişare sonucu yeni uygulamalara gidebilmektedirler. Temel İslam Bilimleri alanında çeşitli derslerin okutulmasını da kapsayan eğitimde, hıfzı tamamlama gibi bir amaç bulunmadığı için, isteyen istediği kadar ezber yapabilmektedir.

Ülkede yukarıdakilere ilaveten mescitlerde hafızlık yapılmaktadır. *Mascid Ömer Kampong Melaka,* Singapur'un ilk tahfiz merkezlerindendir. Mescitte sabah saat 06:30 ila 09:30 arasında hıfz için hizmet verilmektedir. A programında sadece Pazar günleri ders görülmekte iken B programında Pazartesi, Çarşamba ve Cuma günleri olmak üzere haftada üç gün ders yapılmaktadır.

Normalde iyi olan öğrenciler Bakara, diğerleri ise Nas Suresi'nden ezbere başlatılmaktadır. Ezberde telakki esastır. Sınıf mevcudu yirmi öğrenciden fazla olmayan kursta, erkekler mescitte, bayanlar dersliklerde eğitim görmektedirler. Üç aylık ve yıllık programın sonunda sınav yapan yetkililer, başarısız öğrencilere tekrar yapmalarını önermektedirler. Öğreticiler Singapur, Malezya ve Mekke'de yetişmiş hocalardan oluşmaktadır. Hafızlığın bitiminde mescitte görev yapan öğreticiler şahadah verse de önemli olan kursiyerin Mısır veya Malezya'ya gidip oradan icazet almalarıdır. Tecvitle birlikte hafızlık yaptırılan kursta, 60 öğrenci hafızlık yapmakta olup üçünde haftada bir gün, birinde haftada üç gün ders verilen dört sınıf ve dört öğretici bulunmaktadır.[511]

2.3.2. Belçika Krallığı ve Fransa Cumhuriyeti

Belçika Krallığı ve Fransa Cumhuriyeti, Müslüman halkı azınlıkta olan ülkeler olmakla birlikte, İslam'a mensup vatandaşlar çeşitli milletlerden oluşmaktadır.[512] Bu Müslümanlar, Batı Kültürünün etkisinden kendilerini ve ailelerini uzak tutabilmek, her koşula rağmen dini duyarlılıklarından taviz

---

511 Bu sonuçlara Mescit Ömer'in yönetim kurulu başkanı Ebubekir b. Abdurrahman'la yapılan görüşmeden hareketle ulaşılmıştır. (Kasım- Aralık 2010)

512 Avrupa ülkelerinde din eğitimi hakkında geniş bilgi için bkz. Arabacı, Fazlı, "Avrupa (Almanya, İngiltere, Hollanda, Fransa, Belçika)'da Din Öğretimi", *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı (İzmir 4- 6 Aralık 1998 Tebliğler),* Yayına Hazırlayanlar, Fahri Unan, Yücel Hacaloğlu, Ankara 1999, s. 73- 93.

vermemeye çalışmak ve hassasiyetlerini kaybetmemek adına oldukça çaba harcamaktadırlar. Mücadele alanının daha ziyade dinin temel prensiplerini koruma ve yaşama odaklı olmasından, eğitim hayatının maraton gibi ilerleyip başka şeylere vakit ayrılamamasından ve en önemlisi talep azlığından, hafızlık adına müesseseleşme görülmemektedir.

Bireysel çabalarla ya da bir mescitte ve yahut da açılan cemiyet merkezlerinde, sayısının azlığına rağmen devam eden hafız yetiştirme gayretleri, Müslümanların milli çeşitliliğinden bağımsız değildir. Türklerin açtığı bir dernekte hafız olmak isteyen öğrenci, Türkiye'de kullanılan metotla, Arapların merkezlerini tercih ettiyse onların metotları ile hıfza çalışmaktadır. Nadiren karşılaşılan bir durum olmakla birlikte hafızlık yapan Türkler arasında, Arap usulüne yakın uygulamalar sergileyenler de mevcuttur. Kendileri tamamen Arap usulüne uygun çalıştıklarını iddia etseler de metot dinlendiğinde, alt yapısı Osmanlı'ya ait ancak sonradan Arap metotlarının ilaveleri ile zenginleştirilmiş karma bir sistemin ortaya çıktığı gözlenmektedir. Belki bu, Avrupa'ya ait orijinal bir yöntem olarak kabul edilebilir, ancak sistemler doğru yerlerinden birbirlerine eklenmediği için, elde edilen sonuçlar beklenenden farklı olabilmektedir. [513]

Seküler yapıya sahip olmasına karşın Singapur'da, Müslüman azınlığın kendi halkı olması, onu bu ülkelerden farklı kılmış ve hafızlık adına küçümsenemeyecek çalışmaların yürütülmesine imkan sağlamıştır.

2.4. Araştırma Yapılan Ülkelerde Hafızlıkla İlgili Yazılı Yayınlar

Kur'ân hıfzının ve kıraatinin yaygınlığı ile meşhur olmuş Mısır'da bu tür eserlere sıkça rastlanmaktadır. Ancak biz burada onlardan bir kısmını ele alacağız. Çünkü ufak tefek farklar dışında eserler arasında benzerlikler görülmektedir. Bunlar hakkında öncelikle şunu belirtmek gerekir ki hıfz adına metot iddiasında bulunan eserler dahil çoğunluğu ciddi yöntemler sunmamaktadırlar. Belki bir hafızın nasıl bir karakterde olması gerektiği ve hafızlık yaparken nelere dikkat etmesi gerektiği hususuna dikkatler çekilmektedir. Yoksa bu veriler, bir hafızın nasıl ezber yapması

[513] Bu bilgiler Ağustos-Eylül 2010'da bu ülkelerde yapılan görüşmelerden edinilmiştir.

gerektiği ve bu hıfzını nasıl koruyacağı konusunda sistematik bir metot ortaya koymamaktadırlar.

İlk olarak ele alacağımız eser *"Kur'ân'ı Kerim'in ezberlenmesi"*[514] ismini taşımaktadır. Eserin yazarı icazet sahibidir ve bunu eserin yazarının isminin bulunduğu bölümde özellikle belirtmektedir. Çünkü müellifin konu hakkında otorite olması bu kitabın dikkate alınması için önemlidir. Kitabın daha giriş kısmında belirtilenler, Kur'ân'ı anlamanın ve hayata geçirmenin önemine vurgu yapmaktadır ve Kur'ân'ı sadece Arapça olarak ezberlemenin her hangi bir mükafatından bahsedilmemektedir. Zaten Arapça bilen insanlar için bu gereksiz görülse bile, sadece anlamaya değil özellikle ihlas ve takva ile onu yaşam alanına çekme durumunun hıfzın temel amacı olduğu okuyucuya sık sık hatırlatılmaktadır. Denilebilir ki kitabın yarısı bilince ve pratik hayatta Kur'ân'a ayrılmıştır.

Eserde Kur'ân hıfzı tarihi hakkında bilgi verilmiş, Hz. Peygamber (s.a.v.), hulefa-i raşidin ve sahabi dönemi ele alınmış, sonrasında kıraatların oluşumu ile bölge imamları hakkında kısa bilgiler verilmiştir[515] ve sahih kıratlar belirtilmiştir.[516]

Kitapta ilginç bir detay olarak Kur'ân hıfzının insan aklını koruduğuna, hafızların ölünceye kadar akıl sağlığında sorun çıkmadığına[517] ve her türlü şerden korunacaklarına[518] yer verilmiştir. Yazar hafızlığa başlamadan önce manevi hazırlık sürecine dikkat çekmiş[519] ve hıfz esnasında temiz mekanların seçilmesine vurgu yapmıştır.[520] Ayrıca ezber yapmada tercih edilecek saatin fecirden önce seher vakti olduğunu söylemiştir.[521] Eserde yakın tekrarlarla ezberin korunması gerektiği kaydedilmiş ancak tekrarda belli çerçevelerde bir düzenden söz edilmemiştir. Fakat tekrarın mana dünyasından uzak ve kalbi işin içine katmadan olmaması belirtilerek,

---

514 Ahmed Hüseyin, Abdülkerim, *Hıfzu'l-Kur'âni'l-Kerim*, Mektebetü Harun er-Reşid li't-Tevzi', 2.bs., Dımaşk 1430/ 2009.

515 Abdülkerim, a.g.e., s. 21 vd.

516 Abdülkerim, a.g.e., s. 66.

517 Abdülkerim, a.g.e., s. 50.

518 Abdülkerim, a.g.e., s. 56.

519 Abdülkerim, a.g.e., s. 72 vd.

520 Abdülkerim, a.g.e., s. 97.

521 Abdülkerim, a.g.e., s. 98.

öğrencilerden tekrarlarını yüksek sesle yapmaları istenmiştir.[522] Öte yandan tekrar edilmeyerek unutulan hıfzın günah boyutuna ve sorumluluğuna yer verilmiştir.[523]

Yazar hafızlığın küçük yaşta olması gerektiğine inanarak küçükken hıfzın taşa yazılan yazı gibi ve büyükken hıfzın suya yazılan yazı gibi olduğunu belirten meşhur ibareyi kaydetmiştir. Müellif bu görüşünü Taberani'nin *"Kebir"*inde Ebu'd-Derdâ'dan rivayet ettiği bir hadisle desteklemektedir. Söz konusu hadiste *"hıfz"* kelimesi yerine *"ilim öğrenmenin misali"* deyimi ve *"racul"* kelimesi yerine de *"kebir"* ifadesi kullanılmaktadır.[524]

Afrika ve Arap ülkelerinin çoğunda bulunan ve hafızlıkla ilgili eser tavsiye edilmesini istediğimizde hemen karşımıza çıkan kitaplardan birisi *"Kur'ân-ı Kerim'i nasıl ezberlemelisin?"*[525]dir. Eser hem Suudi Arabistan hem de Mısır gibi kendi kıtalarında hıfz konusunda otorite olan ülkelerde yaygın olarak istifadeye sunulmuştur.

Kitabın açılış sayfasında[526] Kamer Suresi'nde yer alan "Andolsun ki Kur'ân'ı düşünülsün diye kolaylaştırdık; düşünecek yok mu?"[527] ayeti bulunmaktadır. Belki buradan hareketle yazar Kur'ân'la ilgili hiçbir fiilin zor olmadığını ima etmektedir. Hafızlığın nasıl yapılacağının anlatılacağı bir eserin başına bu ayetin konulması hafızlığın aslında abartıldığı derecede sıkıntılı bir süreç olmadığını vurgulamak için olabilir. Gerçek şu ki Kur'ân'ın kolay olduğuna dikkat çeken ayet aynı surede dört kez geçmekte ve sanki aksini iddia edenlere bu durumu tekrar tekrar hatırlatmaktadır.

Önemli bir başka nokta ayetin yer aldığı sure genel olarak hıfzı zor kabul edilen bir suredir. Hatta hafızlık sınavlarında ya da birinin hıfzının sağlamlığı kontrol edilmek istendiğinde *"huşşe'an"* diye başlayan aynı surenin ikinci sayfası sorulur ve bu sayfayı okuması istenir. İlginçtir ki Kur'ân'ın kolaylığından bahseden ayet bu sayfada iki kez geçmektedir. Yani araştırabildiğimiz karadı ile Müslümanlar arasında genel manada hıfzı zor kabul edilen kamer suresinde dahi, bu işin zor olmadığı dört

---

522 Abdülkerim, a.g.e., s. 116- 117.

523 Abdülkerim, a.g.e., s. 164 vd.

524 Abdülkerim, a.g.e., s. 128.

525 Yahya b. Abdürrezzak, el-Ğavsânî, *Keyfe Tehfezü'l-Kur'âni'l-Kerim,* Dâru'l-Ğavsânî li'd-Dirâsâti'l-Kur'âniyye, 6.bs., Dımaşk 1430/ 2009.

526 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 2.

527 Kamer, 54/ 17, 22, 32, 40.

kez vurgulanmaktadır. Ayette kastedilen ezber değil anlamaktır denilirse bu ayetin burada oluşunun kesinlikte tesadüf olmadığı kanaatinde olduğumuzu vurgulamamız gerekir. Zaten Türkler dışında Kur'ân'ı anlamadan ezberlemeye çalışan çok fazla millet olmadığı da bir gerçektir. Ayrıca *"zikir"* kelimesinin hatırlamak anlamını içinde barındırdığı düşünülürse ayetin anlamı Kur'ân'ı ezberlemeyi de kapsar.

Toplam beş bölümden oluşan eserde mukaddime öncesi kitap hakkında söylenenlere yer verilmiştir. Burada akademisyenlerin görüşlerine yer verildiği gibi çeşitli ülkelerden (Suudi Arabistan, Ürdün, Suriye, Afrika) öğrencilerin ve yetkililerin düşünceleri okuyucu ile paylaşılmıştır.[528]

Birinci bölümde öncelikle Kur'ân'ın Allah'tan geldiği gibi korunması ve öncelikle Nebi (a.s)'nin sadrinde muhafaza edildiği incelenmektedir.[529] Hemen akabinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in onu hayata yansıtmasından Kur'ân'ın asıl amacının bu olduğundan bahsedilmektedir.[530] Kur'ân'ı ezberlemek ve taşıyıcısı olmak hususunda faziletler zikredildikten[531] sonra tekrar etmenin gerekliliği ve unutmadan sakınmaya dikkat çekilmiş[532], hıfz esnasında ve akabinde selefin yolunda devam etmenin şartları sıralanmıştır.[533]

Eserin ikinci bölümünde Kur'ân-ı Kerim hıfzında umumi kaideler ve şartlar yer almaktadır. Müellif, hafızlık yapan öğrencilere, dolaylı olarak öğretmenlere on dokuz önemli kuraldan bahsetmektedir.[534] Sıralanan esaslar, konu ile ilgili yazılan diğer eserlerle paralellik gösterse de derli toplu bir şekilde sunulması okuyucunun işini kolaylaştırmaktadır. Öncelikle söylemek gerekir ki ezber yapma ve ezberi koruma açısından net bir sistem sunulmamaktadır. Ancak hıfzda ihlas ve diğer ahlakî unsurların barınması[535], hıfzın küçükken yapılması ve bunun taşa yazmak örneği ile desteklenmesi[536], mekanda seçici olunması[537], ezberde fecirden önce seher vaktinin

---

528 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 4 vd.
529 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 22.
530 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 23.
531 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 25.
532 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 28.
533 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 32.
534 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 38- 39.
535 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 40.
536 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 42.
537 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 45.

tercih edilmesi[538] belli başlı tavsiyeler arasındadır. Okuyuşun belli kriterlerde olması gerektiği[539], her gün düzenli ders vermenin ve ara vermemenin önemi[540], Kur'ân'ı kamil bir şekilde anlamanın hıfzı kolaylaştıracağı[541] ve ilerleyen hıfzla birlikte taatin lüzumu, masiyetin terki[542] konularına özel başlıklar açılarak onları incelemek bu kitabın farkları arasında sayılabilir.

Kitabın üçüncü bölümü bütünüyle Kur'ân'ın ameli tatbikatına ayrılmıştır.[543] Bunu yapmanın yolları anlatılırken öncelikle tam bir abdest ve temizlikle istikbali kıble olma durumuna dikkat çekilmiştir.[544] İlerleyen aşamalarda tasavvufi bir hal alan tavsiyeler nefsî ve ruhî temizliklerden bahsetmektedir.[545] Hıfz ve amelde noksansız bir sonuca ulaşabilmek için *"seyr-u sülük"*u andıran mertebeler listesi özet mahiyetinde[546] tablolar halinde sunulmaktadır.[547]

Yazar, üçüncü bölümde, hıfz ve tekrar için ilginç bir zamandan istifade etmeyi önermektedir. Kur'ân'ı ezberlemek için vakti olmadığını öne sürenlere yolculuk esnasındaki kayıp zamanlarını değerlendirmeyi tavsiye etmektedir. Seyahatte bolca etrafı, ağaçları, çiçekleri izlemek yerine bu nazar Kur'ân'a ayrılmalıdır. Böylelikle Kur'ân ezberi için yeterince vakit bulunmuş olacaktır.[548]

Eserin dördüncü bölümünde hıfzın tekrar edilmesine dikkat çekilmiştir. Bu tekrarda izlenecek yol olarak tablolar oluşturulmuştur. Tablolarda haftanın yedi günü için hazırlanmıştır ve kişinin her gün yapacağı tekrarlar sıralanmıştır. Ancak bütün Kur'ân'ın bir haftada bitmesi öngörülmüştür. Buna göre örnek olarak kişinin cumartesi gününe (hafta cumartesinden başladığı için) ait dersi, Bakara Suresi'nden Maide Suresi'ne kadar olan bölüm şeklinde gösterilmiştir. İlaveten tablolarda sayfa

---

538 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 44.

539 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 62.

540 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 59.

541 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 75.

542 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 71.

543 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 83 vd.

544 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 86- 87.

545 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 87 vd.

546 Özetlenen tablolarda toplam on aşama bulunmaktadır. Bunlar; *"Tehiyyeetü nefsiyye", "Tahayyül", "Tashîn", "Teneffüs", "Terkîz", "Tertîl", "Terâbid", "Tesebbüt ve'l-Muraca'a"* ve *"Tevekkel Alellâh"* şeklinde sıralanmıştır.

547 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 91.

548 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 93 vd.

sayısı verilmiş ve bir ila yüz altıncı sayfa aralığı cumartesi günü için tekrar edilecek yer olarak belirtilmiştir.[549] Tekrarda öncelikle bireysel tekrar tavsiye edilmiş akabinde şeyhe sunulması üzerinde durulmuştur.[550]

Beşinci bölüm genel tavsiyeler ve mülahazalar üzerine kurulmuştur. Sonuç bölümünü de içine almaktadır.[551]

Mısır'da Kur'ân'ın ezberlenmesine dair sunulan kitaplardan popülerlik derecesi yüksek olan *"Kur'ân'ı nasıl ezberlemeliyiz?"*[552] isimli eserdir. Küçük boy ve yaklaşık 110 sayfa olan kitapta pratik olarak Kur'ân'ın ezberlenmesinde on tavsiye sunulmaktadır. Bir hafız adayı sırası ile bu öğütleri takip ettiğinde kamil bir hafız olması öngörülmektedir.

Eserin giriş bölümünde Kur'ân'ı okumak, anlamak ve ezberlemenin faziletleri hakkında geniş bilgi verilerek o kişilerin Allah'ın fazlını hak edecekleri ve Kur'ân'ın kendilerine şefaat edeceği üzerinde durulmaktadır.

Tavsiyeler bölümüne geçildiğinde birinci tavsiye aslında bir tespit niteliğindedir.[553] Mushaf dışında ezberlenen bir kitabın bulunmayışı ve onun korunmuşluğuna dikkat çekilmektedir. İlave olarak Kur'ân hakkında genel bilgi verilmektedir. [554]

İkinci bölümde Kur'ân'ın anlaşılması üzerine tahsis edilmiştir.[555] Üçüncü bölümde okuyuşa dikkat çekilmektedir ve belli kurallar çerçevesinde okumanın vazgeçilmezliği vurgulanmaktadır.[556]

Dördüncü bölümde farklı bir tavsiyede bulunulmaktadır. Ezber yaparken *"elvah"*[557]lara yazarak ezberlemenin önemine dikkat çekilmekte ve bu görüş, Alak Suresi'nde yer alan "Kalemle (yazmayı) öğreten"[558] ayeti ile desteklenmektedir.[559]

---

549 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 155.

550 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 160.

551 el-Ğavsânî, a.g.e., s. 168 vd.

552 Ebû'l-Fedâi Azet, Muhammed Arif, *Keyfe Nahfezü'l-Kur'ân,* 5.bs., Dâru's-Selâm, Kâhire 1431/ 2010.

553 Muhammed Arif, a.g.e., s. 20.

554 Konu ile ilgili benzer eserler şunlardır; Enes Ahmed, Kerzûn, *Vesâyâ Fî't-Tilâvet ve'l-Hıfz ve'l-Muraca'a,* 3.b.s., Müessesetü't-Tabâ'a, y.y. h. 1417; el- Muhammed Hüseyin, Rantâvî, *Hıfzü'l-Kur'ân,* 2.bs., Cem'iyyetü'l-Muhâfaza, Ürdün 1428/ 2007; el-Karş, Ebû Abdurrahmân Cemâl b. İbrahîm, *Terâik Tedrîs ve Hıfzı'l-Kur'ânü'l-Kerîm,* Dârü'l-'Alemiyye, İskenderiye 2008.

555 Muhammed Arif, a.g.e., s. 21.

556 Muhammed Arif, a.g.e., s. 23.

557 Yaklaşık yarım metre boyunda ve yirmi beş santim eninde, bir-iki santim kalınlığında olan levha (çoğulu elvah)lar, üzerinde yazı işlemi yapılmasına müsait küçük tahta parçalarıdır.

Beşinci bölümde ezberde *"temsi'"*[560] metodunu tavsiye eden[561] yazar, altıncı bölümde ezberlenen ayetlerin unutulmaması için düzenli olarak namazda okunmalarını tavsiye etmektedir.[562]

Yedinci bölüm kitabın en orijinal bölümü olarak nitelendirilebilir. Sayısal hesaplamalara giden müellif bir kişinin hafız olması ile ilgili 5x5 metodunu ortaya koymuştur. Bu metot günde beş ayetle beş yılda hafız olmayı ifade etmektedir. Programın açılımına göre hafız adayı günde beş ayet ezberleyecektir ve bunu beş gün devam ettirecektir. Bu durumda haftada yirmi beş ayet ezberlemiş olacaktır. Dört hafta bu şekilde devam eden öğrenci dördüncü hafta sonunda yüz ayet hıfz edecektir. Aynı performansta on iki aylık bir çalışma ile bin iki yüz ayet elde etmektedir. Rakamsal ifade ile;

(5) ayet x (5) gün x (4) hafta x (12) ay = 1200 ayet.

Kur'ân-ı Kerim'deki ayet sayısını 6236 olarak gösteren yazar hesaplamalara devam ederek yılda bin iki yüz ayet ezberleyen hafız adayının beş yıl iki ay ve yaklaşık yedi günde hıfzını tamamladığını vurgulamaktadır. Rakamsal ifade ile;

6236: 1200= 5 yıl, 2 ay, ve yaklaşık 7 gün.[563]

Sekiz, dokuz ve onuncu bölümlerde yazar hafızın Kur'ân'dan ibret alması[564], onu can kulağı ile dinlemesi, unutmamak için Mevlâ'dan yardım dilemesi[565], tertil[566] üzere okuyarak tekrarlarını yapması konularına vurgu yapmaktadır.

Eserin birinci yarısını oluşturan hıfz için verilen tavsiyelerden sonra kitabın diğer yarısı harflerin çıkış yerleri, isimleri[567], lakapları[568], Kur'ân okuyuş şekilleri[569] ve tecvit konuları üzerinde detaylı bilgiler sunmaktadır.[570]

Tahtanın üst kısmının ortasında kolay tutulmasını sağlamak amacı ile oluşturulmuş küçük bir uzantı bulunmaktadır.

558 Alak 96/ 5.

559 Muhammed Arif, a.g.e., s. 24.

560 Duyarak öğrenmeyi ifade eden ve Kur'ân eğitimde terimsel anlam kazanan bir ifade.

561 Muhammed Arif, a.g.e., s.26.

562 Muhammed Arif, a.g.e., s. 28.

563 Muhammed Arif, a.g.e., s. 30- 31.

564 Muhammed Arif, a.g.e., s. 32.

565 Muhammed Arif, a.g.e., s. 34-38 vd.

566 Anlayarak ve düşünerek Kur'ân okumayı ifade eden terim.

567 Muhammed Arif, a.g.e., s. 53 vd.

568 Muhammed Arif, a.g.e., s. 58 vd.

569 Muhammed Arif, a.g.e., s. 61 vd.

570 Muhammed Arif, a.g.e., s. 64 vd.

Burada ele alacağımız diğer bir eser *"Kur'ân'ı hıfzetmenin kolay nizamı"*[571] ismini taşımaktadır. Eserin ilk yarısında müellif öğrenciyi motiveye ve bilinç ihdas etmeye yönelik bir içerik hazırlamıştır.[572] Bu kısım diğer eserlerde yer alan bilgilerden çok fazla farklılık arz etmemektedir. Ancak eserin ikinci yarısı çizelgelerden oluşmaktadır. Yazarın hıfzetmede bir nizamın olmasından kastettiği şey bu çizelgeler gibi görünmektedir. Çünkü bunun dışında kolaylaştırıcı ciddi bir unsura rastlanmamaktadır.

Çizelgenin içeriği tamamıyla ayetlerin bir düzen çerçevesinde kayda alınmasını göstermektedir. Bakara Suresi'nden başlayarak hafız adayının bir günde ezberleyeceği ayet aralığı verilmektedir. Örneğin öğrenci ilk gün Bakara Suresi'nin ilk yirmi ayetini ezberleyecektir. İkinci gün yirmi ila yirmi dokuzuncu ayetler arasını, üçüncü gün yirmi dokuz ila otuz dokuzuncu ayetler arasını, dördüncü gün de otuz dokuz ila kırk altıncı ayetler arasını ezberleyecektir. Beşinci gün ise ilk dört günde ezberlenen Bakara Suresi'nin bir ila kırk altıncı ayetleri arası tekrar edilecektir.

Altıncı gün dahil üç gün ezber yapıldıktan sonra bir gün tekrara ayrılmaktadır. Düzen bu şekilde devam etmektedir. Ancak bazen dört günde, bazen üç günde bazen de iki günde bir tekrara zaman ayrılmaktadır.[573] Bu tekrarlara bir önceki tekrardan bu yana ezberlen ayetler dahildir. Yani her seferinde ayetler surenin en başından başlanarak tekrar edilmez. İnceleyebildiğimiz kadarı ile ayetlerin uzunluğu kimi zaman tekrar için bazen belirleyici unsur olmaktadır. Ancak bu durum genel geçerlik taşımamaktadır.[574]

Çizelgeler aylık olarak düzenlenmiş, bir ila otuz gün arasını göstermektedir.[575] Otuz gün içerisinde bir ya da farklı zamanlarda iki gün olmak üzere o güne kadar ezberlenenlerin tamamı tekrar edilmektedir. Bunun belli bir kuralı ve zamanı yok gibi görünmektedir. İlaveten sureler ilerledikçe önceki surelerin tekrarı ihmal edilmektedir. Örneğin Ali İmran Suresi ezberlenirken[576] Bakara Suresi,

---

571 el-Bazi Tevfîk, Ebû Abdurrahman, *Eshelü Nizam li Hıfzı'l-Kur'ân,* 3.bs., el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Kâhire 1423/ 2002.

572 el-Bazi Tevfîk, a.g.e., s. 7- 31.

573 el-Bazi Tevfîk, a.g.e., s. 33.

574 Bkz. el-Bazi Tevfîk, a.g.e., s. 33 vd.

575 el-Bazi Tevfîk, a.g.e., s. 34- 35 vd.

576 el-Bazi Tevfîk, a.g.e., s. 35.

Nisa Suresi ezberlenirken[577] Ali İmran Suresi tekrar edilmemektedir. Sadece bazen otuzuncu günlere surelerin tekrarı şeklinde genel bir ifade konulurken bazen bu ifade o anda ezberlenen suresinin her hangi bir yerinde bulunabilmektedir. Bazen de sıradaki sure ezberlenirken isim kullanılarak örneğin Bakara Suresi'nin tekrarı diye bir gün ayrılmaktadır[578]. Eserin çizelgeleri yirmi dört sayfadan oluşmaktadır ve her birisinin bir aylık olduğunu düşünülürse hıfzın iki yılda bitmesi planlanmaktadır.

Aynı yazara ait başka bir eser *"Bir yıldan az bir zamanda Kur'ân nasıl ezberlenir?"*[579] ismini taşımaktadır. Aslında bu eser yukarıda anlattığımız eserin tarz olarak aynısı sayılabilir. Sadece fark diğer kitap iki yılda hıfzı tamamlamayı esas alırken bu, bir yılda bitirmeyi hedeflemektedir. Ancak diğerinde olduğu gibi bunda da çizelgelerin sunulması dışında ciddi bir alternatif bulunmamaktadır. Eser mukaddime sonrası üçüncü sayfadan itibaren çizelgeye ayrılmakta ve aynı şekilde son bulmaktadır.[580] Orta boy ve tahmin edileceği üzere bir yılda hıfzın tamamlanması planlandığı ve her sayfada bir cüzlük cetvel bulunduğundan eser otuz iki sayfadan oluşmaktadır. Burada öğrencinin bir günde ezberlediği ayet sayısı diğer kitapta bir günde ezberlediğinden daha fazladır. Çizelgelerde cüzler sekiz hizbe bölünmüştür ve bölünmede anlam esas alınmıştır. Her gün ezberlenenler arasında birebir eşitlik söz konusu değildir.[581] Eserde tekrar için özel bir zaman ayrılmış gibi görünmemektedir.

Yukarıdan incelenen kitapların dışında mevzularına göre ayetlerin ayrıştırıldığı kitaplar da bulunmaktadır. Anlatıldığı üzere cetvel hazırlayarak hafızlık yapma fiiline katkıda bulunma tarzında yazılan eserler diğer ülkelerde de bulunmaktadır.[582]

Türkiye'de hafızlık adına yazılan fazla eser bulunmamaktadır. Mevcut eserlerden ikisi Ziya Salihoğlu'na aittir. Yazar seri olarak yazdığı kitapların ilkine

---

577 el-Bazi Tevfîk, a.g.e., s. 36.

578 el-Bazi Tevfîk, a.g.e., s. 39.

579 el-Bazi Tevfîk, *Keyfe Tahfezü'l-Kur'ân fî Ekalle min 'Amin,* y.y. Kâhire 1423/ 2002.

580 el-Bazi Tevfîk, *Keyfe Tahfezü'l-Kur'ân,* s. 3.

581 el-Bazi Tevfîk, *Keyfe Tahfezü'l-Kur'ân,* s. 4 vd.

582 Örnek olarak Ürdün için bkz. Muhanned Alî eş-Şubûl, *Hıfzı'l-Kur'âni li Tâlibi'l-Cami'a,* 2.bs., y.y., Amman 1429/ 2009.

"Başarılı hafız olma ve yetiştirme metotları 1"[583] ismini vermiştir. Müellif başarıya gitmede motivasyonun farkındalığı ile eserin büyük bir bölümünü teşvik etme ve ön hazırlığa ayırmıştır. Toplam sekiz bölümden oluşan kitapta neden hafız olunmalı[584], nasıl bir ortamda hafızlık yapılmalı[585], şeytanın konuya bir şekilde dahil olacağının bilinci ile hazırlıklı olunması[586], fiziksel ve ruhi sağlığın yerinde olması[587], günlük ders için çizelgelerin bulunması[588], ödül ve ceza sisteminin olması[589], hafızlığın bir ömür korunması[590] gibi temelde öğrenciyi ilgilendiren hususlara dikkat çekmektedir.

Kitabın diğer yarısında yazar, öğreticiyi merkeze almakta[591] ve başarılı hafız yetiştirmede ilkelerini sıralamaktadır. Ancak bu ilkelerden kasıt ezber yapma ve hıfz adına geliştirilmiş metotlar değil daha ziyade eğitimcinin öğrencileri, yaptıkları iş hakkında bilinçlendirmesini ve meydana gelen sıkıntılar karşısında doğru tavrı sergilemeyi öğretmesini içermektedir. Bunun yanında eğitmenin disiplinli olması[592], örnek kişiliğe sahipliği[593], kıraatinin düzgünlüğünün kaçınılmazlığı[594], teknik aletlerden istifade etmesinin gerekliliği[595], alternatif metotlara başvurmasının önemi[596], velilerle sürekli iletişim içinde olanın değeri[597], öğrencilerin geleceğe hazırlanmasının vazgeçilmezliği[598] gibi öğreticiyi yakından ilgilendiren konular ele alınmakta ve eğitmene yol gösterilmektedir.

---

583 Ziya, Salihoğlu, *Başarılı Hafiz Olma ve Yetiştirme Metotları 1,* 4.b.s., Yasin Yayınevi, İstanbul 2010.

584 Salihoğlu, a.g.e., s. 37.

585 Salihoğlu, a.g.e., s. 43, 78.

586 Salihoğlu, a.g.e., s. 46.

587 Salihoğlu, a.g.e., s. 57.

588 Salihoğlu, a.g.e., s. 59.

589 Salihoğlu, a.g.e., s. 69.

590 Salihoğlu, a.g.e., s. 72.

591 Salihoğlu, a.g.e., s. 78 vd.

592 Salihoğlu, a.g.e., s. 90, 91.

593 Salihoğlu, a.g.e., s. 113.

594 Salihoğlu, a.g.e., s. 78.

595 Salihoğlu, a.g.e., s. 96.

596 Salihoğlu, a.g.e., s. 92.

597 Salihoğlu, a.g.e., s. 105.

598 Salihoğlu, a.g.e., s. 110, 116.

Eserin altıncı bölümünde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in eğitim metodu işlenmiş[599] ve burada da eğiticilere seslenilmiştir. Yazar bu tavsiyeleri maddeler halinde sunmuştur ve beşinci bölüm ile altıncı bölümde, öğreticiye toplam seksen maddelik öneri sunmaktadır.

Son bölümlerde hafızlığın ölünceye dek korunması üzerinde durulmuş[600] ve unutmanın sorumluluklarına vurgu yapılmıştır[601]. Hıfzı korumak için sunulan öneriler arasında ilk hatimde günde beş sahife, ikinci hatimde günde on sayfa ve üçüncü hatimde her gün bir cüz okunması bulunmaktadır.[602] Diğer bir öneri ayın günlerine göre cüz belirlemedir. Örneğin bu gün ayın beşi ise beşinci cüzü okunması önerilmektedir. Böylece her ay bir hatim yapılmış olur ve hangi gün hangi cüzün okunacağı netlik kazanmış olur. Yazar bu konuda detaylara bile yer vermiştir ve otuz bir gün çeken aylarda dinlenmeyi Şubat ayında da son gün üç cüz okumayı tavsiye etmiştir.[603]

Tekrarlarda zihnin açık olduğu vakitlerin tercih edilmesi, mukabelenin tekrar yapmada önemi[604], sadece okuyarak değil aynı zamanda dinlemenin önemi[605], hatimle namaz kıldırma ya da kılmanın değeri[606], hafız hocalığı yapmanın hıfzı korumaya etkisi[607] gibi hususlar ayrıca vurgulanmıştır. Eser kişisel gelişim tavsiyeleri ile son bulmaktadır.[608]

Ziya Salihoğlu'nun ikinci eseri olan *"İdeal hafızın el kitabı 2"*[609], birinci eseri tamamlayacak niteliktedir. Toplam üç bölüm ve sonuçtan oluşan kitapta Kur'ân

---

599 Salihoğlu, a.g.e., s. 127- 129.

600 Salihoğlu, a.g.e., s. 133- 138.

601 Salihoğlu, a.g.e., s. 147.

602 Salihoğlu, a.g.e., s. 138.

603 Salihoğlu, a.g.e., s. 138.

604 Salihoğlu, a.g.e., s. 139.

605 Salihoğlu, a.g.e., s. 139- 140.

606 Salihoğlu, a.g.e., s. 140.

607 Salihoğlu, a.g.e., s. 140- 141.

608 Salihoğlu, a.g.e., s. 151- 156.

609 Salihoğlu, *İdeal Hafızın El Kitabı 2,* 2.bs., Yasin Yayınevi, İstanbul 2010.

Kerim okumanın faziletleri[610], evebeynlerin hafız adaylarına karşı sorumlulukları[611], tarihte önemli olan şahsiyetlerin hafızlara verdiği değer[612] konuları işlenmektedir.

Eserde hafız yetişme ya da yetiştirmenin örneği ilginç bir benzetme ile anlatılmaktadır. Hafızlık eğitimi ve Bambu ağacının yetişmesi arasında benzetme yoluyla ilişki kurulmaktadır.[613] Seçilen ağaç rastlantı değildir. Çünkü Bambu ağacı tohumun toprağa ekilmesinden tam beş yıl sonra kendini göstermektedir. Tohumunu özenle seçilmiş toprağa bırakan kişi, ilk beş yıl boyunca bıkmadan usanmadan, sabır ve istikrarla bu ağacı bol bol sulamalı ve beklemelidir. Daha ilginç olan bir durum ise altıncı yılda nihayet yeşeren Bambu ağacının altı hafta gibi bir sürede yirmi yedi metre büyüyebilmesidir. Yazar okuyucuya Bambu ağacının aslında ne kadar zamanda yetiştiğini sormaktadır. Altı yılda mı? Altı hafta da mı? Ancak burada asıl ilgi çekecek şey, sadece hafız olmak bu kadar zor mudur? Ya da olmalı mıdır? Bunun bir kolayı yok mudur? Ve hafızlığa bu kadar zaman ayırırsak sonraki ilimlere nasıl vakit yetiştirebileceğiz? soruları olabilir. Elbette yazar burada herkesin altı yılda hafız olmasını önermiyordur. Ancak sunumdan durumun meşruluğunun kabulü anlaşılmaktadır. Yazar kendi tespitine "hafızlığın bir maraton koşusu benzer"liği[614] ile devam etmektedir.

Kitabın ikinci bölümünde hafız adayları için düşündürücü sorular bulunmaktadır. Bu sorular hafız adayının "çok zorlu virajlara girdiği"[615]nin habercisidir ve bunlara hazırlıklı olmasının alt yapısını oluşturmaya yöneliktir. Devamında öğreticiler için düşündürücü sorular bulunmaktadır[616] ve bunlar eğitmenin kendi yeterliliğini ölçerek kendini geliştirmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

Yazar üçüncü bölümde hafız adaylarını motive edici şiir ve sözlere yer vermektedir.[617] Eser geleceğe dair cesaret verici öğütlerle son bulmaktadır.[618]

---

610 Salihoğlu, *İdeal Hafızın El Kitabı 2*, s. 13.

611 Salihoğlu, *İdeal Hafızın El Kitabı 2,* s. 18.

612 Salihoğlu, *İdeal Hafızın El Kitabı 2,* s. 39, 41.

613 Salihoğlu, *İdeal Hafızın El Kitabı 2,* s. 67 vd.

614 Salihoğlu, *İdeal Hafızın El Kitabı 2*, s. 71.

615 Salihoğlu, *İdeal Hafızın El Kitabı 2,* s. 73.

616 Salihoğlu, *İdeal Hafızın El Kitabı 2,* s. 77- 79.

617 Salihoğlu, *İdeal Hafızın El Kitabı 2,* s. 87- 133.

Türkiye'de yayımlanan diğer bir kitap "hafızın cep kitabı" sloganı ile *"Kur'ân ezberleme metotları"*[619] ismini taşımaktadır. Birinci, ikinci ve üçüncü bölümde Kur'ân ve kıraat tarihi hakkında bilgiler sunulmaktadır.[620] Bölümler genel manada titiz bir dipnotlandırma işleminden uzak olduğu gibi bazı bölümler iddialı bilgilere rağmen tamamıyla referanssız kaleme alınmıştır.

Eser hafızlık adına yazılan diğer kitaplar gibi hafızlığın faziletleri[621], onu tekrar etmek ve unutmanın sorumlulukları[622], hafızlık yaşı[623] ve nedeni[624], hıfzın yapılacağı ortam[625] gibi konuları ele almaktadır. Hafızlığın nasıl yapılacağı konusunda tavsiyelerde bulunulmaktadır. Öncelikle ezberi zayıf olan yani zor ezber yapabilen öğrenciler göz önünde bulundurulmakta, onların ezberleyecekleri sayfayı otuz üç ila kırk arasında bulunabilecek bir sayı kadar o sayfayı yüzüne okumaları tavsiye edilmektedir. Ezberlemeye başlayan öğrencinin her ayeti ezberledikten sonra bir önceki ile birleştirmesi gerektiği önerilmektedir.[626] Bu bütün öğrenciler için genel bir öneridir.

Talebenin çalışma performansı ve ezberlerken dikkat edilecek hususlar konusunda da bilgiler sunulmaktadır. Buna göre zihin dolu iken ezber yapılmamalı[627], tecvit, mahreç ve okuyuşa dikkat edilerek hıfz edilmeli, programlı çalışılmalı, yüksek sesle[628] ve gözü açık çalışılmalı[629], ezberlenen yer dinletilerek kontrol ettirilmeli[630], Kur'ân'dan ezberlenen bir yer sorulduğunda bilinebilmesi için pratik yapmaya özen gösterilmeli[631] gibi konular maddeler halinde özetlenmektedir.

---

618 Salihoğlu, *İdeal Hafızın El Kitabı 2,* s. 134- 141.

619 Hatice, Ağırbaş, *Kur'ân Ezberleme Metotları,* Karahan Matbaası, İstanbul 2007; Kur'ân öğretim yöntemleri için ayrıca bkz. Yusuf, Alemdar, "Teknik ve Estetik Açıdan Kur'ân Öğretme ve Okumaya Dair Bazı Gözlem ve Görüşler", *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi,* XII/1, 2008, ss. 213- 252.

620 Ağırbaş, a.g.e., s. 19- 99.

621 Ağırbaş, a.g.e., s. 111.

622 Ağırbaş, a.g.e., s. 116, 119, 121.

623 Ağırbaş, a.g.e., s. 127.

624 Ağırbaş, a.g.e., s. 133.

625 Ağırbaş, a.g.e., s. 138.

626 Ağırbaş, a.g.e., s. 136.

627 Ağırbaş, a.g.e., s. 139.

628 Ağırbaş, a.g.e., s. 140.

629 Ağırbaş, a.g.e., s. 141.

630 Ağırbaş, a.g.e., s. 140- 141.

631 Ağırbaş, a.g.e., s. 143- 144.

Meslektaşlarına tavsiyede bulunmasından hafız öğreticisi olduğu anlaşılan yazar, eğiticinin vasıfları ve görevlerini sıralamaktadır. Eserin ilerleyen bölümlerinde fıkhı konulara girilmekte, hayız ve nifas halindeki kadınların Kur'ân'a dokunma ve Kur'ân okuma hususları mezheplerin görüşlerine göre aktarılmaktadır.[632]

Son olarak ele alacağımız eser çok ciddi bir iddia ile ismini duyuran *"Kur'ân-ı Kerim bir ayda nasıl ezberlenir?"*[633] adındaki yazıdır. Giriş bölümünden sonra hemen konuya giren yazar ya da yazarlar normal yaşam standartlarımızın bizi son derece tembelleştirdiğinden ve günler, aylar ve yılların geçmesine rağmen bizim hiçbir başarıya imza atamamızdan söz etmektedirler. Hala daha istediğimiz şeyi yapacak kadar uzun, bizi meşgul edecek bir şeylerin olmadığı boş bir zamanımızın geleceği günü büyük bir umutla beklemekteyiz ama o gün gelmemektedir. Aksine her geçen gün sorumluluklarımız daha da artmakta ve günlük uğraşlarımız daha da yoğunlaşmaktadır. Bu noktada ise geçmişte boşa geçirdiğimiz vakitlerimize pişman olmaktayız.

İşte bu konu kitabın ana gayesidir denilmektedir. Uzun yıllardır bizi kuşatan her şeyden kurtulup, değişik bir yolla düşünülmesi önerilmektedir. Dakikaların farkına varılmalıydı. Her dakikanın kıymeti bilinmeliydi artık ve *"Yüce Gaye"* olarak Allah'ın izni ile Kur'ân-ı Kerim ezberlenmeliydi. Çünkü o bir yaşam projesidir ve hayatımızdan geriye ne kadar kaldığını bilmediğimiz için bu proje her türlü kararlılığı, fedakarlığı ve azmi hak etmektedir. Çünkü Allah Teala'nın buyurduğu gibi[634] "yarışanların yarışması bunun içindir."[635]

Yazının tamamı incelendiğinde adındaki iddia kadar etkili sonuçlar bulunamamaktadır. Ancak orijinal olan şey yazarın üslubudur ve son derece doğallığıdır. Hafız adaylarının kendine güvenlerini sağlamak ve bir an önce kısa sürede hıfza başlamalarını sağlamak için tam bir motivasyon uzmanı gibi spontane ve konuşma üslup içerisinde hedefe odaklanılmaktadır.

Bir ayda hafız olmak için kişinin iki şeye ihtiyacı olduğu söylenmektedir; bir sabır, azim ve gayret; iki yetenek. Bunların dışında çok önemli olmasa bile belki bir üçüncüsü sürekli cesaret veren hoş sohbet salih bir arkadaş olabilir.

---

632 Ağırbaş, a.g.e., s. 171- 187; Türkiye'de bunların dışında hafızlıkla ilgili yayınlar bulunmaktadır. Örnek için bkz. Necdet, İçel, *Usul ve Metotları ile Kur'ân Ezberleme ve Hafizada Tutma Yolları,* bigi@necdeticel.com.tr., 2011; Uner, Enes, *Hafızlık Risalesi,* Yasin Yayınevi, İstanbul 2009.

633 *Keyfe Tahfezü'l-Kur'âni'l-Kerim fi Şehr*, www.to7af.com.

634 Aynı site, s. 4.

635 Mutaffifin, 83/ 26.

Ezberleme hesabı, bir sayfayı ezberleme süresi üzerinden yapılmaktadır. 10-12 dakika arasında bir sayfanın ezberlendiği düşünülürse bir saatte beş sayfa ezberlenecektir[636] ve günde 4,5 saat Kur'ân ezberine ayrılabilirse –ki bu çalışanlar için bile mümkündür- 22,5 sayfa ezber yapılmış olacaktır. Bu hesap ile kişi 27 günde hafız olacaktır. Yani bir ay olmadan…

İmkansız mı diyorsun?

Allah için imkansız yoktur. Allah'ın izniyle de yoktur.[637]

En büyük hedef olan cennete gitmenin bedelleri üzerinden yapılan yorumlar yine hafız adayını cesaretlendirmek içindir.[638]

İlginç bir başlık açılarak örneklik teşkil etmesi için kısa sürede ezberleyenlerin tecrübeleri aktarılmaktadır.[639] Paylaşımlar arasında en orijinal olan Ümmu Zayid,'ın Kur'ân'ı hıfzetmesidir. Çünkü dört çocuk annesidir ve bir aya varmadan hafızlığını tamamlamıştır. Aslında ezbere yeni başlamamaktadır. Bakara ve Ali İmran Sureleri ezberindedir. Ancak bunları tam yedi yılda ezberlemiştir. Bir Ramazan ayında eşi kendisine Mekke'ye itikafa gideceğini söylemiş Ümmu Zayid çok üzülmüştür. Uzun tefekkürler ve araştırmalar sonrası eşi dönünceye ve Ramazan bitinceye kadar hafız olmaya karar vermiştir. Ümmu Zayid[640] araştırma yapmak için girdiği sitede[641] üç günde hafız olanların bile isimlerinin yer aldığını paylaşmaktadır.

---

636 Aynı site, s. 5.

637 Aynı site, s. 6.

638 Aynı site, s. 7.

639 Aynı site, s. 10.

640 Ümmü Zayid'in kendini motive etmede takip ettiği yol, örneklik teşkil etmesi açısından buraya almaya değerdir;

Allah'a sığındım ve her türlü karamsarlıktan kurtularak Kur'ân'ı ezberlemek için itikâfa girmeye karar verdim. Bu Ramazan ayında yapılacak en güzel işti. Kendi kendime bu Ramazan çok faklı olacak dedim.

Elime kağıt aldım ve hafız olduğumda hem dünyada hem de ahirette nasıl bir rahmete ereceğimi yazmaya başladım. En büyük rahmet Allah'ın razı olduklarından olmak ve bu ümmetin şereflilerinden olmaktı. Çünkü Peygamber Efendimiz(s.a.v) de "Sizin en hayırlılarınız Kur'ân'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir." buyurmuyor muydu? Kendimi peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle beraber hayal ettim. Daha sonra kendi ellerimle aileme vakar tacını giydirdiğimi hayal ettim. Sonra kendime döndüm ve Allah'ın bana yapacağı ikramı hayal ettim. Bütün bunları yazdım ve hafızlık yapacağım yere astım. Artık yanımdan ayırmayacağıma söz verdiğim mushafımı arkadaşım gibi sürekli yanımda gezdirdim. Abdest aldım oturdum ve Kur'ân'ımı açtım. Kendi kendime duyulabilecek bir sesle ben şimdi aklımın gücünü sınayacağım dedim. Allah'a tevekkül ederek başladım. Çünkü Allah "Biz Kur'ân okumayı kolay kıldık siz neden okumuyorsunuz?" buyuruyordu. Sonra 10 dakikada bir sayfa ezberlemek için çalar saati kurdum. Bir sayfayı ezberlemeye başladım, sonra bir sayfa daha. Böylece başladığım bütün sayfaları ezberliyordum. Başarıyordum. Allah'ım dedim beni bu işimde başarılı kıl ve ezberlediklerimi sana emanet ediyorum, onarı senin için ezberledim, dedim. Sabah namazından öğlen iki buçuğa kadar ezberledim. Sonra biraz uyudum ve saat 15:00 olunca çalar saat olmadan uyandım. Tekrar ezberlemeye başladım. Vakit yatsıya yaklaşmıştı ki

İlk başlarda sıkıntı çekse bile 10 dakikada bir sayfayı ezberleyerek altı günde on altı sayfa ezberlediğini vurgulamaktadır. Nihayetinde annelik, eşlik ve pek çok sıkıntıya rağmen hıfzını tamamladığını aktarmaktadır.[642]

Bir başka paylaşımda evli ve çocuk sahibi Ümmü Asım yirmi günde hıfzını tamamladığını ve ezber yapmaya devam ettiği son günlerde bir günde hıfzettiği sayfa sayısının 76 olduğunu vurgulamaktadır.[643]

Yukarıda anlatılanların gerçekliği ve olabilirliği üzerine devam eden yazıda beynin fonksiyonlarına, hücre sayısına[644], kendini yenileyebilme yetisine, her insanın potansiyel olarak bu verilerle yaratıldığına, hızına vb. unsurlarına rakamsal değerlerle ve yeri gelince bilim adamlarından alıntılarla[645] yer verilmektedir.

Yazının ikinci yarısı ezbere başlamak için takip edilecek adımları anlatmaktadır.[646] Sıralanan maddeler on bir mertebeden oluşmaktadır[647] ve muhtemel sorunlara karşı sergilenilecek davranışlar hakkında bilgi verilmektedir.[648] Yazının devamında Kur'ân ezberlemeye yardımcı olan diğer faktörler ele alınmaktadır.[649]

---

bir uykudan uyanır gibi oldum. Bir de baktım ki üç cüz ezberlemişim. Allah'ım sana sonsuz kere şükürler olsun. Ama bizler bu nimetlerin şükrünü tam olarak bilemiyoruz.

641 Sitenin adı hafızlar akademisi internet sitesi, orijinal adı "Akademi Huffazi'l-Kur'ân" şeklinde geçmektedir.

642 Aynı site, s. 14- 15.

643 Aynı site, s. 16. Ümmü Asım gündüzleri meşguliyetli fazla olduğu için birkaç saat uykuyla geceleri ezbere zaman ayırdığını belirtmektedir. Az uyumanın kendini dinçleştirdiğini ve nefsinden, şeytandan sakınmak için şu tavsiyeyi kullandığını vurgulamaktadır; "Nefsine karşı cimri ol ki Allah sana rahatlığı ve daha fazlasını versin." (s. 17- 18.)

644 Aynı site, s. 19.

645 Aynı site, s. 20 -21.

646 Aynı site, s. 22 vd.

647 İnsanın bilinen tabiatı maddesinin altında insanın farkına varlığı aklı dışında bilinçaltından bahsedilmektedir. Çevresel etkenlerden ötürü genelde olumsuz düşünceler aşılayan bu bilinçle baş etmenin yollarına değinilmektedir. (s. 24- 25.)

648 Aynı site, s. 23- 32.

649 Aynı site, s. 34 vd. Odaklanma sanatı burada ele alınan konular arasındadır ve en çok yer ayrılan noktadır. Konsantre sorunu çekenlere tavsiyelerde bulunulmaktadır. En dikkat çekici önerilerin arasında tebessümün gerekliliği ve nedeni üzerine yapılan mülahaza sayılabilir;

Beynimizde hiç şüphe yok ki işleyen milyonlarca bilgi ve düşünce var. Eğer bir bilgi bizleri yanıltırsa onun yerine başka bir bilginin gelmesine müsaade etmez. O aynı tere bir daha bulunamaz. Bu sebeple muhalif, sıkıcı ve moral bozucu fikirlerden uzak durmalıyız. Aksine huzur ve mutluluk verici şekilde düşünmeliyiz.

Bu yol tebessüm yoludur,

Allah'ın fazlı için gülüyorum,

Allah'ın keremi için gülüyorum,

Allah'ın cömertliği için gülüyorum,

Allah'ın nimetleri için gülüyorum,

Kur'ân nuru ve ellerimin faydalanmak için gülüyorum, Gülümse-gülümse…

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

KUR'ÂN-I KERİM HIFZI KONUSUNDA TAVSİYELER

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KUR'ÂN-I KERİM HIFZI KONUSUNDA TAVSİYELER

Dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan Müslümanlar, hafız olabilmek için farklı metotlar kullanmaktadırlar. Her millet kendi kültürü çerçevesinde çalışmalar yapsa da bazı noktalarda kültürler arası etkileşimin varlığı inkar edilemez. Kimileri sadece Kur'ân'ı ezberlemeyi ve İslami Bilimlerde ilerlemeyi yeterli görürken bazıları ise "Hafızlar her konuda donanımlı olmalı." diye düşünerek pozitif bilimlerin öğrenimini de buna dahil etmek istemişlerdir.

Hafızlar her alanda yetişmeli ise bu nasıl olmalıdır? Öğrenim hayatına ara verilirse geri dönmek zorlaşacağı gibi hayat ile ilgili planlarda ertelenme söz konusu olacaktır. Hatta bu gecikmeden dolayı bazı fırsatlar kaçabilecektir. Hem okul hem hafızlık nasıl bir arada olabilir? Bu meseleye çözüm olması adına bazı ülkelerde öğrencilerin okula devam ederken hafızlık yapabilmesi için programlar oluşturulmuştur. Dolayısı ile öğrenciler okul tamamlandığında hem hafız, hem de eğitimlerine ara vermemiş olmaktadırlar. İlk bakışta son derece cazip görünen bu uygulama, beraberinde yeni problemler getirmektedir. Bunlardan en temel olanı, hafızlığın çok uzun süreye yayılması nedeniyle eski ezberlerin unutulmasıdır. Elbette problemin kaynağı, uzun zamana yayılan hafızlıkta, tekrarların öğrencinin inisiyatifine bırakılması ve öğretici tarafından sıkı bir şekilde takip edilmeyip dinlenmemesidir.

Öğreticiler meşguliyet fazlalığından bu durumu takip edememekte, öğrenciler ise aynı anda başka sorumlulukları olduğundan tekrara vakit ayıramamaktadırlar. Hafızlıkta iyi olsalar diğer dersleri aksayabilmekte, derslerde iyi olsalar hafızlıkları zayıf olabilmektedirler.

İlköğretim düzeyinde okulla birlikte hafızlık yapma gibi çözümler sunulurken üniversitelerde öğrencilerden belli miktarda ezber istenmekte, ama bunun ortamını sağlamak ile ilgilenilmemektedir. Öğrenciler kendi çözümlerini üretmek zorundadırlar.

Yukarıdakilere ilaveten, hafızlığın kuvvetli olması için, Kur'ân'ı ezberleyen bireylerin hıfzları tamamlanıncaya kadar başka hiçbir şeyle meşgul olmadan ezber yapmaları gerektiği düşüncesinden hareketle uygun ortamlarda farklı programlar

oluşturulmuştur. Bu sürenin uzaması durumunda ortaya çıkan problemlere ise ciddi çözüm önerileri sunulamamaktadır.

Öğrencilerin başka derslerle de sorumlu tutulması durumunda hafızlıklarının kalitesinin düşeceği ne kadar gerçekse sadece hıfza odaklananların karşı karşıya kaldıkları zaman kaybı da aynı oranda realitedir.

Hem hıfzın nitelikli olmasını sağlamak hem de öğrencilerin geleceğini etkilememek için sunulabilecek çözümlere ihtiyaç vardır. Maraton gibi olan eğitim hayatı, çok uzun aralara tahammül edemezken Kur'ân'ı ezberleme şerefine nail olmak da bütün müminlerin hayalleri arasındadır.

Eğitim öğretimin tatile girdiği zamanlarda tekrarlarıyla birlikte ezber yapmak, okula devam ederken ise sadece tekrar ederek var olan bilgiyi korumak ve gelecek tatilde hıfza devam etmek, bir seçenek olarak değerlendirilebilir mi? Aşağıda sunulan sistemde bu durumun hem lise hem de üniversite düzeyinde örneği bulunmaktadır.

Öğrenime verilecek kısa bir arada hıfza hazır bulunuşlukları yeterli düzeyde olan öğrenciler için uygun bir sistem kullanılarak hafızlık yapmalarını sağlamak başka bir alternatif olabilir mi? Aktarılacak yöntemle mezun olan öğrencilerin ekserisi bu kategoriye dahildir.

3.1. Hafızlıkta Temel Faaliyetler

3.1.1. Ezber Yapma

Hafızlık eğitiminde yaygın olarak kullanılan geleneksel yöntemlerin yanı sıra, ezberleme ve ezberlenenlerin korunması üzerine günümüzde yapılan araştırmalardan yararlanarak, alternatif bir metot geliştirilme denemesi yaptık. Bu yöntem örneği, *"ezberleme"* ve *"ezberi koruma"* olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır.

Türkiye'de hafız yetiştirmede, Osmanlıdan bize kadar ulaşan yaygın ifadesi ile "klasik sistem"in kullanıldığı kabul edilmektedir. Ancak ciddiyetle incelenirse klasik sistem ile şu an Türkiye'de uygulanan yöntem arasında çeşitli farkların olduğu ortaya çıkacaktır. Aşağıda klasik sistemin vazgeçilmez unsurları verilmektedir.

Kısaca klasik sistemin temel unsurları:

1- Birinci cüzden itibaren her cüzün son sayfalarını ezberleyerek hafızlığa başlamak.(Bu maddeye uyum konusunda fazla sorun yaşanmamaktadır.)

2- Her hatimi, önceki ezberlenen sayfalarla birlikte götürmek. Yani sadece çiğ (yeni) sayfaları yapıp pişmişleri (eskileri) ihmal etmemek.(Bazı kurslarda hafızlığın erken bitirilmesi amacı ile, özellikle hıfzın son zamanlarına doğru pişmiş sayfalar bırakılarak sadece çiğ sayfalarla hıfza devam edilmektedir. Halbuki bu durum, zaten ezberlenmesinin üzerinden en az bir ay geçmiş sayfaların tekrarını, asgari bir o kadar daha erteleyerek ezberlerin neredeyse tamamen unutulmasına ortam sağlamaktadır.)

3- Dersi tek oturumda vermek ya da sunmak. (Öğrencilerin dersten bırakıldıktan sonra dersi yeniden sunmak istediklerinde, kaldıkları yerden değil, en baştan okumalarını ifade eder. Söz gelimi, on sayfada olan bir öğrenci beşinci sayfada dersten bırakıldı ise beşten devam edilmemeli, on sayfa en baştan tekrar alınmalıdır. Çünkü şu anda bile kabul edilebilir düzeyde sunulamayan bilgi, en iyi ihtimalle bir ay sonra yenilenmek istendiğinde hatırlanamayacaktır. Dolayısıyla özenle uyulması gereken bir madde olmasına karşın ihmal düzeyi yüksektir.)

4- Çiğ sayfalar yapıldığı gün dersi vermemek, bir sonraki güne kadar özellikle gece uykusuyla yerleşmesini beklemek.[650]

Ana hatlarıyla ezber süreci:

- Duyu organlarımız aracılığı ile edindiğimiz bilgiler, hafızamıza dağınık bir şekilde ulaşmaktadır. Bu bilgiler kendi aralarında ilişkilendirilmeden bırakılırsa bir süre sonra unutulma ihtimali yüksektir. Dolayısıyla alınan verilerin sistematize edilerek bir arada tutulmasına özen gösterilmelidir. Bu bilgi hafızlık açısından değerlendirilirse örneğin, ayetler ezberlenirken her ayetin bir önceki ile birleştirilerek birbirine bağlanmasını karşılamaktadır. Aksi takdirde ayetleri hatırlamak zor olabileceği gibi bu durum hafızayı da yormaktadır. Söz konusu uygulama, zaten klasik sistemin bize miraslarındandır. Ancak bir ayetin nasıl ezberleneceği ile ilgili pek fazla seçenek sunulmazken hıfz edilen bir sayfanın daha sonra kolay bir şekilde

650 Burada anlatımı yapılan yöntemde klasik sistem kurallarının tamamına aynen uyulmaktadır.

hatırlanmasını sağlamak amacı ile kalıcı hale getirilmesi konusundaki tavsiyeler de nitelikli bilgiyi elde etme açısından yeterli düzeyde değildir.

- Öğrenciler kendi nefes aralıkları ölçüsünde veya uygun duraklarla ayeti bölerek ve bu küçük birimleri standart miktarda okuma yoluyla hafızaya almaya çalıştıklarında beyinlerini yönlendirebilme ve konsantre olma konusunda olumlu sonuçlar alabilmektedirler. Zamanla gelişen bu süreçte, okuma sayıları da değiştirilebilmektedir.
- Sayfa bitiminde üç veya yeter sayıda bireyden oluşturulmuş gruba ve yetkili kişiye sayfa dinletilerek bilginin sağlamlığı ölçülebilmektedir. Çünkü farklı kişilerin huzurunda ve yer değiştirerek sunulan bilgi, kalitesinden ödün vermediyse geri dönüşümü benzer nitelikte olabilme ihtimaline sahiptir.
- Aşağıda sunulan tablolar bahsedilen maddeleri açıklayıcı niteliktedir.
- Bu yöntemden olumlu sonuçlar alınabilmesi ve sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi için öncelikle sayfa sayısı birbirine yakın öğrencilerden üçer/dörder kişilik gruplar oluşturulur. Bu sayede, sayfa ezberlenirken öngörülen dinletmelerin düzenli bir şekilde yapılması, öğrencilerin birbirini takip etmesi, motive etmesi ve varsa yanlışlarının düzeltilmesi sağlanır.

Ezber metodunun özeti:

- Sayfa iki veya üç bölüme ayrılır.
- Her bir bölüm ayet ayet ezberlenir. Ayetler uzun olduğunda, vakıf işaretleri ve/veya ezberleyenin nefes aralığı dikkate alınarak bölünür. Yeni ezberlenen her kısım, öncekilerin tamamıyla birleştirilerek tekrar edilir.
- Sayfanın ilk bölümü tamamen ezberlendikten sonra, öğreticinin rehberliğinde yeterli miktar tayin edilerek en az dört defa, ezbere tekrar edilir. Dört kez ezbere tekrar edilen bölüm, evvela gruptaki iki arkadaşa, daha sonra ise mutlaka hoca veya görevlendirilen diğer bir öğreticiye birer kez dinletilir.
- İkinci bölümde de aynı işlemler tekrarlanır ve sayfa üçe bölünmüşse ilk iki bölüm birleştirilir.
- Son olarak bütün bölümler birleştirilir ve yukarıda anlatıldığı gibi dinletilir.

I. DÖNEM (Hazırlık)

KONULAR		YÖNTEM VE TEKNİKLER	HEDEFLER	ARAÇ-GEREÇLER
Çiğ (ham) sahifelerin ezberletilmesi		Hazırlık aşamasında, zihnin dikkat yoğunluğunu sağlamak ve gelişmesi için programlamak amacı ile standart yüzüne ve ezbere okumalar yapmaktayız. Yani öğrencinin zekâ tipine göre satır iki ya da üç yahut daha fazla parçaya bölünür ve bu parçalardan birincisi 4 yüzüne okunduktan sonra 4 ezbere okunur. Sonra ikinci parçaya geçilir ve bu bölümde 4 yüzüne 4 ezbere olmak üzere okunur. Sonrasında ilk iki bölüm 2 yüzüne 4 ezber okunur. Bölüm bitince 6 kişiye dinletilir.	Zihni doğru kullanabilmeyi öğrenmek ve gerektiğinde onu yönlendirmek. Dikkat yoğunluğunu sağlamak. Ezber yapmayı kolaylaştırmak	➢ Kur'ân-ı Kerîm ➢ Bilgisayar, CD çalar veya Mp3 çalar ➢ Hatim seti

(HAFIZLIK) HAZIRLIK AŞAMASI		
EZBERLENEN SAHİFENİN DİNLETİLME VE KODLANMA TEKNİĞİ		
SAHİFEYİ BÖLME	**DİNLETİLECEK KISIM**	**DİNLETME ŞEKLİ**
a. 1. Beşlik	*sadece ilk 5 satır*	*5 kişiye dinletme+ hocaya dinletme*
b. 2. Beşlik	*ilk 10 satırın tamamı*	*5 kişiye dinletme+ hocaya dinletme*
c. 3. Beşlik	*sadece son beş satır*	*5 kişiye dinletme+ hocaya dinletme*
d. Sahifenin tamamı	*sahifenin tamamı*	*5 kişiye dinletme+ hocaya dinletme*

Önemli nokta: Öğrenci bölümü ezberleyip en az 4-5 defa kendine ezbere okur ve dinletme aşamasına bu noktadan sonra geçilir. Ancak bu şekilde enkin bir kodlama olacaktır

2. SAHİFE			
a. 1. Beşlik	*sadece ilk 5 satır*	*5 kişiye dinletme+ hocaya dinletme*	
b. 2. Beşlik	*ilk 10 satırın tamamı*	*5 kişiye dinletme+ hocaya dinletme*	
c. 3. Beşlik	*sadece son beş satır*	*5 kişiye dinletme+ hocaya dinletme*	
d. Sahifenin tamamı	*sahifenin tamamı*	*5 kişiye dinletme+ hocaya dinletme*	
SAHİFE BİRLEŞTİRME			
1. ve 2. sahife	*İki sahife birleştirilir*	*sadece hocaya dinletme*	

Önemli not: Örneğin 5 çiği olan öğrenci bu şekilde sahifelerini ezberler ve her sahifeyi sadece bir önce yaptığı sahifeyle birleştirerek ilerler.

II. DÖNEM (Hafızlık)

KONULAR		YÖNTEM VE TEKNİKLER	HEDEFLER	ARAÇ-GEREÇLER
Çiğ (ham) sahifelerin ezberletilmesi		Hafızlık aşamasında, zihin dikkat yoğunluğunu gelişmiştir ancak disiplinden ayrılmamak için standart yüzüne ve ezbere okumalar devam eder. Yine öğrencinin zekâ tipine göre satır iki ya da üç yahut daha fazla parçaya bölünür ve bu parçalardan birincisi 4 yüzüne okunduktan sonra 4 ezbere okunur. Sonra ikinci parçaya geçilir ve bu bölüm de 4 yüzüne 4 ezbere olmak üzere okunur. Sonrasında ilk iki bölüm 2 yüzüne 4 ezber okunur. Bölüm bitince 3 kişiye dinletilir.	Zihni doğru kullanabilmeyi öğrenmek ve gerektiğinde onu yönlendirmek. Dikkat yoğunluğunu sağlamak. Ezber yapmayı kolaylaştırmak	➢ Kur'ân-ı Kerîm ➢Bilgisayar, CD çalar veya Mp3 çalar ➢ Hatim seti

HAFIZLIK AŞAMASI		
EZBERLENEN SAHİFENİN DİNLETİLME VE KODLANMA TEKNİĞİ		
SAHİFEYİ BÖLME	**DİNLETİLECEK KISIM**	**DİNLETME ŞEKLİ**
a. 1. Yarı	*sadece ilk 7.5 ya da 8 satır*	*2 kişiye dinletme+ hocaya dinletme*
b. 2. Yarı	*sadece son 7.5 ya da 8 satır*	*2 kişiye dinletme+ hocaya dinletme*
d. Sahifenin tamamı	*sahifenin tamamı*	*2 kişiye dinletme+ hocaya dinletme*

2. SAHİFE		
a. 1. Yarı	*sadece ilk 7.5 ya da 8 satır*	*3 kişiye dinletme+ hocaya dinletme*
b. 2. Yarı	*sadece son 7.5 ya da 8 satır*	*3 kişiye dinletme+ hocaya dinletme*
d. Sahifenin tamamı	*sahifenin tamamı*	*3 kişiye dinletme+ hocaya dinletme*
SAHİFE BİRLEŞTİRME		
1. ve 2. sahife	*İki sahife birleştirilir*	*sadece hocaya dinletme*

Önemli nokta: Öğrenci bölümü ezberleyip en az 4-5 defa kendine akıcı bir şekilde ezbere okur ve dinletme aşamasına bu noktadan sonra geçilir. Ancak bu şekilde etkin bir kodlama olacaktır

Bir gün içinde ezberlenilecek yeni (çiğ) sayfalar, öğrencilerin hazır bulunuşlukları düzeylerine göre belirlenmelidir. Telaffuz açısından zorlanılacak kelimelerin bulunduğu sayfaların, zihnin daha taze olduğu sabah saatlerinde ezberlenilmesi yerinde olacaktır. Tanıdık kelimelerden oluşan sayfalar ise öğrencilerin verimlilik düzeylerinin düştüğü ilerleyen saatlere bırakılmalıdır. Aksi takdirde öğrenci, o günkü dersini hazırlamada zorluk yaşayabilir.

Genel manada sayfalar arasında zor ya da kolay gibi bir sınırlama yapmak doğru kabul edilmemektedir. Çünkü bu durum öğrenciyi en baştan şartlandırmaktadır. Dolayısıyla burada sayfaların zorluk ya da kolaylık derecesinden kasıt telaffuza aşina olmak yahut da olmamaktır.

3.1.2. Ezberi Koruma

3.1.2.1. Hıfz Esnasında

Hafızlık eğitiminde karşılaşılan önemli zorluklardan biri, ezberlenerek hocaya ders olarak verilen ve artık "has" diye tabir edilen sayfaların, daha sonraki dönüşe kadar tekrarlanmadıkları için belli ölçüde unutulmasıdır. Bu sebeple, bir sonraki dönüşte öğrenci, daha önce ezberlediği has sayfaları hatırlamak için neredeyse ham sayfalara harcadığı kadar emeği ve vakti israf etmektedir. Bu bakımdan, hafızlık sürecinde, ezberlenen sayfaların hafızada tutulmasının ve ezberlerin korunmasının önemi büyüktür.

Bunu sağlamanın en temel ve belki de yegâne yolu ise ezberlenen sayfaların, unutma meydana gelmeden, belirli aralıklarla tekrar edilmesidir. Bu şekilde, bir sonraki dönüşte has diye tabir edilen sayfalara daha az vakit ayrılarak daha çok yeni (ham/çiğ) sayfa ezberlenmesi ve hafızlığın daha kısa sürede, hem kalıcı hem de sağlam olarak tamamlanması mümkün olacaktır.

Tekrarların gelişi güzel zamanlarda yapılması, ezberi korumaya yetmeyecektir. Dolayısıyla hafızlık esnasında olduğu gibi, ezberi koruma sürecinde

de zihnin çalışma sistemi dikkate alınarak oluşturulan tekrar aralıklarının aşağıda belirtilen şekilde düzenlenmesi, ezberi koruma çabasına yardımcı olabilir.

Ders olarak ezberden okunan sayfaların tamamı (ham ve has), dersi sunuş saatinden itibaren aşağıda belirtilen tekrar zamanlarında yeniden hocaya arz edilir.

- Birinci tekrar **1 saat** sonra yapılır.
- İkinci tekrar zamanı **24 saat** sonrasıdır.
- Üçüncü tekrar **48 saat** sonra yapılır.
- Buraya kadar belirtilen tekrarların yapılmasında **saat önemlidir** ve öğrencinin hocaya dersi ilk verdiği zaman, başlangıç olarak esas alınır. Bundan sonraki haftalık, iki haftalık ve aylık tekrarlarda ise **saat önemli değildir** ve gün içinde herhangi bir vakitte ders, hocaya sunulabilir. Dördüncü tekrar, ezberin hocaya ders olarak verilmesinden **7 gün** sonradır.
- Beşinci tekrar **14 gün** sonra yapılır.
- Son tekrar ise **30 gün** sonradır.
- Aşağıda sunulan tekrar çizelgesi örneğinde, tarih ve saatler farazidir. Seçilen ayet başları, her cüzün son sayfasının ilk ayetindendir. Kırmızı renkte olanlar yeni dersi, diğerleri tekrarları ifade etmektedir. Çizelgede cüzler esas alınmış olup öğrencinin o dersi –kaç sayfada ise- okuduğu gün yapması gereken diğer ödevler, ilgili cüzün yazıldığı sütuna yerleştirilmiştir.[651]

[651] Çizelgede, 4. cüze denk gelen dört Şubat Çarşamba günü sabah saat altı boş bırakılmıştır. Şayet doldurulursa 4. cüzün bir saat sonraki tekrarı ile 2. cüzün kırk sekiz saat sonraki tekrarı çakışmaktadır. Bunu engellemek adına böyle bir uygulamaya gidilmiştir. Ancak dileyen bu zamanı değerlendirebilir. Çünkü iki ders arasındaki vakit bir saattir ve hadr tarikiyle bir saatte iki ders okunabilmektedir.

EZBER KORUMA AMACIYLA YAPILACAK TEKRAR VAKİTLERİNİ GÖSTERİR TABLO ÖRNEĞİ

	DERSİ VERİŞ	1 SAATLİK TEKRAR (Saat Önemli)	24 SAATLİK TEKRAR (1 GÜNLÜK)(Saat Önemli)	48 SAATLİK TEKRAR (2 GÜNLÜK)(Saat Önemli)	7 GÜNLÜK TEKRAR (Saat Önemli Değil)	14 GÜNLÜK TEKRAR (Saat Önemli Değil)	30 GÜNLÜK TEKRAR (Saat Önemli Değil)
1. CÜZ	1 Şubat Pazar sa: 06.00 وقالوا كونوا هودا أو نصارى تهتدوا	1 Şubat Pazar sa: 06.00 وقالوا كونوا هودا أو نصارى تهتدوا	2 Şubat Pazartesi sa: 06.00 وقالوا كونوا هودا أو نصارى تهتدوا	3 Şubat Salı sa: 06.00 وقالوا كونوا هودا أو نصارى تهتدوا	8 Şubat Pazar وقالوا كونوا هودا أو نصارى تهتدوا	15 Şubat Pazar وقالوا كونوا هودا أو نصارى تهتدوا	2 Mart Pazartesi وقالوا كونوا هودا أو نصارى تهتدوا
2. CÜZ	2 Şubat P.tesi sa:06.00 وقالوا كونوا هودا أو نصارى تهتدوا	2 Şubat P.tesi sa: 07.00 فلما فصل طالوت بالجنود	2 Şubat P.tesi sa: 08.00 فلما فصل طالوت بالجنود				
3. CÜZ	3 Şubat Salı sa: 06.00 وقالوا كونوا هودا أو نصارى تهتدوا	3 Şubat Salı sa: 07.00 فلما فصل طالوت بالجنود	3 Şubat Salı sa: 08.00 قل آمنا بالله	3 Şubat Salı sa: 09.00 قل آمنا بالله			
4. CÜZ	4ŞubatÇarşamba sa:06.00	4 Şubat arşamba sa: 07.00 فلما فصل طالوت بالجنود	4 ŞubatÇarşamba sa: 08.00 قل آمنا بالله	4 Şubat Çarşamba sa: 09.00 وإن أردتم استبدال	4ŞubatÇarşamba sa:10.00 وإن أردتم استبدال		
5. CÜZ	5 Şubat Perşembe sa: 06.00 الذين يتربصون بكم	5 Şubat Perşembe sa: 07.00 الذين يتربصون بكم	5 Şubat Perşembe sa: 08.00 قل آمنا بالله	5 Şubat Perşembe sa: 09.00 وإن أردتم استبدال			
6. CÜZ	6 Şubat Cuma sa: 06.00 الذين يتربصون بكم	6 Şubat Cuma sa: 07.00 قل يا أهل الكتاب	6 Şubat Cuma sa: 08.00 قل يا أهل الكتاب	6 Şubat Cuma sa: 09.00 وإن أردتم استبدال			
7. CÜZ	7 Şubat C.tesi sa: 06.00 الذين يتربصون بكم	7 Şubat C.tesi sa: 07.00 قل يا أهل الكتاب	7 Şubat C.tesi sa: 08.00 ذلكم الله ربكم	7 Şubat C.tesi sa: 09.00 ذلكم الله ربكم			
8. CÜZ	8 Şubat Pazar sa: 06.00 وقالوا كونوا هودا أو نصارى تهتدوا	8 Şubat Pazar sa: 07.00 قل يا أهل الكتاب	8 Şubat Pazar sa: 08.00 ذلكم الله ربكم	8 Şubat Pazar sa: 09.00 وما كان جواب قومه	8 Şubat Pazar sa: 10.00 وما كان جواب قومه		

9. CÜZ	9 Şubat P.tesi sa: 06.00 وما هم ألا يعذبهم الله	9 Şubat P.tesi sa: 07.00 وما هم ألا يعذبهم الله	9 Şubat P.tesi sa: 08.00 ذلكم الله ربكم	9 Şubat P.tesi sa: 09.00 وما كان جواب قومه	9 Şubat P.tesi فلما فصل عالوت بالجنود		
10. CÜZ	10 Şubat Salı sa: 06.00 وما هم ألا يعذبهم الله	10 Şubat Salı sa: 07.00 رضوا بأن يكونوا	10 Şubat Salı sa: 08.00 رضوا بأن يكونوا	10 Şubat Salı sa: 09.00 وما كان جواب قومه	10 Şubat Salı قل آمنا بالله		
11. CÜZ	11 Şubat Çarşamba sa: 06.00 وما هم ألا يعذبهم الله	11 Şubat Çarşamba sa: 07.00 رضوا بأن يكونوا	11 ŞubatÇarşamba sa: 08.00 وإن يمسسك الله	11 ŞubatÇarşamba sa: 09.00 وإن يمسسك الله	11 Şubat Çarşamba وإن أردتم استبدال		
12. CÜZ	12 Şubat Perşembe sa: 06.00 الذين يتربصون بكم	12 Şubat Perşembe sa: 07.00 رضوا بأن يكونوا	12 Şubat Perşembe sa: 08.00 وإن يمسسك الله	12 Şubat Perşembe sa: 09.00 قالوا أضغاث أحلام	12 Şubat Perşembe sa: 10.00 قالوا أضغاث أحلام		
13. CÜZ	13 Şubat Cuma sa: 06.00 مهطعين مقنعي رؤوسهم	13 Şubat Cuma sa: 07.00 مهطعين مقنعي رؤوسهم	13 Şubat Cuma sa: 08.00 وإن يمسسك الله	13 Şubat Cuma sa: 09.00 قالوا أضغاث أحلام	13 Şubat Cuma قل يا أهل الكتاب		
14. CÜZ	14 Şubat C.tesi sa: 06.00 مهطعين مقنعي رؤوسهم	14 Şubat C.tesi sa: 07.00 ثم إن ربك للذين	14 Şubat C.tesi sa: 08.00 ثم إن ربك للذين	14 Şubat C.tesi sa: 09.00 قالوا أضغاث أحلام	14 Şubat C.tesi ذلكم الله ربكم		
15. CÜZ	15 Şubat Pazar sa: 06.00 مهطعين مقنعي رؤوسهم	15 Şubat Pazar sa: 07.00 ثم إن ربك للذين	15 Şubat Pazar sa: 08.00 فلما جاوزا	15 Şubat Pazar sa: 09.00 فلما جاوزا	15 Şubat Pazar وما كان جواب قومه	15 Şubat Pazar وقالوا كونوا هودا أو نصارى تهتدوا	
16. CÜZ	16 Şubat P.tesi sa: 06.00 فلما فصل عالوت بالجنود	16 Şubat P.tesi sa: 07.00 ثم إن ربك للذين	16 Şubat P.tesi sa: 08.00 فلما جاوزا	16 Şubat P.tesi sa: 09.00 قال كذلك أتتك آياتنا	16 Şubat P.tesi sa: 10.00 قال كذلك أتتك آياتنا	16 Şubat P.tesi وما هم ألا يعذبهم الله	
17. CÜZ	17 Şubat Salı sa: 06.00 يا أيها الناس ضرب مثل	17 Şubat Salı sa: 07.00 يا أيها الناس ضرب مثل	17 Şubat Salı sa: 08.00 فلما جاوزا	17 Şubat Salı sa: 09.00 قال كذلك أتتك آياتنا	17 Şubat Salı رضوا بأن يكونوا	17 Şubat Salı قل آمنا بالله	
18. CÜZ	18 Şubat Çarşamba sa: 06.00 يا أيها الناس ضرب مثل	18 Şubat Çarşamba sa: 07.00 إذا رأتهم من مكان بعيد	18 Şubat Çarşamba sa: 08.00 إذا رأتهم من مكان بعيد	18 Şubat Çarşamba sa: 09.00 قال كذلك أتتك آياتنا	18 Şubat Çarşamba وإن يمسسك الله	18 Şubat Çarşamba وإن أردتم استبدال	
19. CÜZ	19 Şubat Perşembe sa: 06.00 يا أيها الناس ضرب مثل	19 Şubat Perşembe sa: 07.00 إذا رأتهم من مكان بعيد	19 Şubat Perşembe sa: 08.00 ولقد أرسلنا إلى ثمود	19 Şubat Perşembe sa: 09.00 ولقد أرسلنا إلى ثمود	19 Şubat Perşembe قالوا أضغاث أحلام	19 Şubat Perşembe الذين يتربصون بكم	
20. CÜZ	20 Şubat Cuma sa: 06.00 قل يا أهل الكتاب	20 Şubat Cuma sa: 07.00 إذا رأتهم من مكان بعيد	20 Şubat Cuma sa: 08.00 ولقد أرسلنا إلى ثمود	20 Şubat Cuma sa: 09.00 وقارون وفرعون	20 Şubat Cuma sa: 10.00 وقارون وفرعون	20 Şubat Cuma مهطعين مقنعي رؤوسهم	

21. CÜZ	21 Şubat C.tesi sa: 06.00 من المؤمنين رجال	21 Şubat C.tesi sa: 07.00 من المؤمنين رجال	21 Şubat C.tesi sa: 08.00 ولقد أرسلنا إلى ثمود	21 Şubat C.tesi sa: 09.00 وقارون وفرعون	21 Şubat C.tesi ذلكم الله ربكم	21 Şubat C.tesi ثم إن ربك للذين	
22. CÜZ	22 Şubat Pazar sa: 06.00 من المؤمنين رجال	22 Şubat Pazar sa: 07.00 واضرب لهم مثلا	22 Şubat Pazar sa: 08.00 واضرب لهم مثلا	22 Şubat Pazar sa: 09.00 وقارون وفرعون	22 Şubat Pazar وما كان جواب قومه	22 Şubat Pazar فلما جاوزا	
23. CÜZ	23 Şubat P.tesi sa: 06.00 من المؤمنين رجال	23 Şubat P.tesi sa: 07.00 واضرب لهم مثلا	23 Şubat P.tesi sa: 08.00 أفمن شرح الله	23 Şubat P.tesi sa: 09.00 أفمن شرح الله	23 Şubat P.tesi وما لهم ألا يعذبهم الله	23 Şubat P.tesi قال كذلك أتتك آياتنا	
24. CÜZ	24 Şubat Salı sa: 06.00 يا أيها الناس ضرب مثل	24 Şubat Salı sa: 07.00 واضرب لهم مثلا	24 Şubat Salı sa: 08.00 أفمن شرح الله	24 Şubat Salı sa: 09.00 ومن آياته أنك ترى الأرض	24 Şubat Salı sa: 10.00 ومن آياته أنك ترى الأرض	24 Şubat Salı رضوا بأن يكونوا	
25. CÜZ	25 Şubat Çarşamba sa: 06.00 أفرأيت من اتخذ إلهه هواه	25 Şubat Çarşamba sa: 07.00 أفرأيت من اتخذ إلهه هواه	25 Şubat Çarşamba sa: 08.00 أفمن شرح الله	25 Şubat Çarşamba sa: 09.00 ومن آياته أنك ترى الأرض	25 Şubat Çarşamba وإن يمسسك الله	25 Şubat Çarşamba إذا رأتهم من مكان بعيد	
26. CÜZ	26 Şubat Perşembe sa: 06.00 أفرأيت من اتخذ إلهه هواه	26 Şubat Perşembe sa: 07.00 والسماء ذات الحبك	26 Şubat Perşembe sa: 08.00 والسماء ذات الحبك	26 Şubat Perşembe sa: 09.00 ومن آياته أنك ترى الأرض	26 Şubat Perşembe ولقد أرسلنا إلى ثمود	26 Şubat Perşembe قالوا أضغاث أحلام	
27. CÜZ	27 Şubat Cuma sa:06.00 أفرأيت من اتخذ إلهه هواه	27 Şubat Cuma sa:07.00 والسماء ذات الحبك	27 Şubat Cuma sa:08.00 لقد أرسلنا رسلنا	27 Şubat Cuma sa:09.00 لقد أرسلنا رسلنا	27 Şubat Cuma وقارون وفرعون	27 Şubat Cuma مهطعين مقنعي رؤوسهم	
28. CÜZ	28 Şubat C.tesi sa: 06.00 ثم إن ربك للذين	28 Şubat C.tesi sa: 07.00 والسماء ذات الحبك	28 Şubat C.tesi sa: 08.00 لقد أرسلنا رسلنا	28 Şubat C.tesi sa: 09.00 يا أيها الذين آمنوا توبوا إلى الله	28 Şubat C.tesi sa: 10.00 يا أيها الذين آمنوا توبوا إلى الله	28 Şubat C.tesi من المؤمنين رجال	
29. CÜZ	1 Mart Pazar sa: 06.00 ألم نخلقكم من ماء مهين	1 Mart Pazar sa: 07.00 ألم نخلقكم من ماء مهين	1 Mart Pazar sa: 08.00 لقد أرسلنا رسلنا	1 Mart Pazar sa: 09.00 يا أيها الذين آمنوا توبوا إلى الله	1 Mart Pazar واضرب لهم مثلا	1 Mart Pazar فلما جاوزا	
30. CÜZ	2 Mart P.tesi sa: 06.00 ألم نخلقكم من ماء مهين	2 Mart P.tesi sa: 07.00 قل هو الله أحد	2 Mart P.tesi sa: 08.00 قل هو الله أحد	2 Mart P.tesi sa:09.00 يا أيها الذين آمنوا توبوا إلى الله	2 Mart P.tesi قال كذلك أتتك آياتنا	2 Mart P.tesi أفمن شرح الله	2 Mart P.tesi وقالوا كونوا هودا أو نصارى تهتدوا
1. CÜZ	3 Mart Salı sa: 06.00 ألم نخلقكم من ماء مهين	3 Mart Salı sa: 07.00 قل هو الله أحد	3 Mart Salı sa: 08.00 واذ يرفع	3 Mart Salı sa:09.00 واذ يرفع	3 Mart Salı ومن آياته أنك ترى الأرض	3 Mart Salı يا أيها الناس ضرب مثل	3 Mart Salı فلما فصل طالوت بالجنود

3.1.2.2. Hafızlık Tespit Sınavı Öncesinde

- Tekrarlarıyla ilerleyen hatimde ilk beş cüz tamamlanınca bu cüzlerin tümü, bir gün içerisinde ders olarak arz edilir.
- Hatim devam ederken ilk on cüz bitiminde de bu cüzlerin tamamı bir günde hocaya ders olarak verilir.[652]

3.1.2.3. Uzun Süreli Koruma Programı

- 1.AŞAMA: İlk altı ay boyunca her cüz 15 günde bir tekrar edilir. Şayet sure üzerinden bu uygulama yapılacaksa ezberlenen sure, altı ay süresince 15 günde bir tekrar edilir.
- 2.AŞAMA: Altı aydan sonra, iki yıl müddetince her gün bir cüz tekrar edilir. Sure için de aynı uygulama geçerlidir.
- 3.AŞAMA: İki yıl bitiminde, her altı ay aradan sonra bir hatim yapılır. Sureler her altı ayda bir tekrar edilir.[653]

3.2. Diğer Unsurlar

Hafızlık esnasında ezber yapma ve ezberi koruma temel işlemler olsa da olumlu sonuç elde etmek için farklı unsurlara ihtiyaç vardır. Harcanılan enerjiye denk kalori alınmadığında belli bir süre sonra öğrencilerde çeşitli rahatsızlıklar, halsizlikler ve istenmeyen durumlar ortaya çıkabilmektedir. Bu durumu engellemek için düzenli ve yeterli bir beslenme listesi hafızlık programının içine alınmalıdır. Yöresel farklılıklar ya da bireysel özelliklerin göz önünde bulundurulması açısından

652 NOT: Söz konusu hatim boyunca her beş cüz sonunda, o zamana kadar yapılan cüzler bir, iki ya da üç gün içerisinde ders olarak sunulur.
Bu süreçte, bir yandan cüzler toplanırken öte yandan zamanı geldiğinde rutin tekrarlar da yapılmaktadır

653 Bu aşamalar yukarıdaki çizelgede belirtilen tekrarlarla yerleştirilen ezberi daha uzun sürede korumaya yöneliktir.

en doğru yöntem, beslenme programını, bir diyetisyen gözetiminde yönlendirmektir. Aşağıda uzman rehberliğinde hazırlanmış örnek bir liste bulunmaktadır.

Hıfz öğrencilerinin bir diğer önemli ihtiyacı, gün içerisindeki yoğun çalışma programlarından onları uzaklaştırmak adına düzenlenen "sosyal aktivite ve rehberlik" dersidir. Bu ders ismine uygun bir şekilde işlenmeli ve "dini ilimler"in teorik öğretimini içeren derslerle cem edilmemelidir. Din öğretimi yöntemlerini anlatan kitaplardan içeriği ve uygulama şekilleri kolayca öğrenilebilecek olan sosyal aktivite dersi, öğrencilerin günün yorgunluğunu atmalarına yardımcı olmaktadır. İlaveten yeni bir enerji ile programlarına yoğunlaşmalarını sağlaması açısından da vazgeçilmez bir etkiye sahiptir. Aşağıda sosyal aktivite ve rehberlik dersinde işlenilebilecek içeriklere dair bir örnek sunulmuştur.

Dini bilimleri içeren derslerin işlenmesinde sadece kitaplardan anlatım değil öğretim tekniklerinin kullanılması, öğrencilerin derse katılımını ve verimliliğini artırmakta olduğu gibi bilginin kalıcılığını da sağlamaktadır.

3.2.1. Beslenme Listesi

SABAH (saat 04.00- 07.00 arası)

BAL → Çam ya da kestane balı tüketilir.

ÖZEL KARIŞIM → Zencefil, zerdeçal, karanfil, akgünlük, keten tohumu, kebabiye, darülfülfül, biberiye, havlıcan (Bu karışım aktarlardan elde edilmektedir ve öğrencilerin gün boyu ses tellerini kullanmalarından kaynaklanan olası hasarları önlemeye yöneliktir.) Bal ve bu karışım birbirine katılarak tüketilir.

PROPOLİS → Bronşit ve farenjit gibi boğazı tahrip edici hastalıkları olan öğrenciler tarafından ilaçlara ilaveten kullanılabilir.

KAHVALTI

Beyaz peynir, pekmez, bal, yumurta (hayvansal protein kaynağı), zeytin, tereyağı.

ARA ÖĞÜN

(öğleden önce saat 10:00 civarında)

Gün kurusu kayısısı, çekirdekli siyah üzüm kurusu (glikoz kaynağı), kuru incir, iki fındık, bir ceviz içi, iki badem, iki fıstık, iki kuru dut, keçiboynuzu, iki kuru erik, mümkünse pestil, köme, hurma**.**

YEMEKLERDE TAVSİYE EDİLEN

Özellikle et tüketimi. Ara sıra beyaz et ve mümkünse haftada en az bir kez balık (omega açısından zengin). Balık taze tüketilemezse konserve ile de bu ihtiyaç karşılanabilir. Mümkünse her gün yoğurt. Beyne direkt sinyal göndermede en maharetli olduğu vurgulanan yeşil mercimek. Her öğün çorba.

ARA ÖĞÜN

(öğleden sonra saat 15:00 civarında)

Meyve ağırlıklıdır. Kışın bol bol portakal, kivi, elma ve muz. Mümkünse öncesinde sıcak çorba.

Her gün tüketilmesi tavsiye edilenler:

Yatmadan bir saat önce maydanoz ve dere otu (kasları gevşetme özelliklerine binaen, süresi az bile olsa dinlendirici bir uyku ve günlük demir ihtiyacını karşılamak için). Ayrıca, yatmadan on dakika önce süt (gece hazmedilebilecek tek besin olması, mide rahatsızlıklarını tedavi edebilmesi ve uykuya erken dalmaya yardımcı olup zaman kazandırması için).

Her hafta tüketilmesi tavsiye edilen: Kapalı kutuda satışa sunulan dondurma

Gün içerisinde tüketilmesi önerilen içecekler:

Papatya, rezene, yeşil çay, adaçayı, ıhlamur, kuşburnu, az miktarda meyve suyu (Stres ve kas kasılmalarına yol açması nedeniyle siyah çay ve kahveden mümkün mertebe uzak durulmalıdır. Sadece dikkat dağınıklığının yoğun olduğu zamanlarda kullanılması önerilmektedir.)[654]

3.2.2. Sosyal Aktivite ve Rehberlik

- Drama Örnekleri

(Parmak Oyunu – Duygusal Algılama- Kukla ve Kelebekler)

[654] Beslenme listesi, diyetisyen Lale Emine YILMAZ' ın onayından geçmiştir.

- Sportif Faaliyetler

(Masa Tenisi- Futbol- Badminton)

- Çoklu Katılımlı Öğretici Oyunlar

(Coğrafî Yer Tespiti – Sudoku- Kelime Avı)

- Bilgi Yarışmaları

Tartışma (Münazara) Örnekleri

("İlim" mi denmeli "Bilgi" mi?)

- Örnek Olay İncelemeleri
- Kültürel Faaliyetler

(Bir Deneme veya Şiirin Yorumlanması)

- Eğitsel Oyunlar (Mantık Soruları)
- Gezi Gözlem
- Bilgisayar Sunumu
- Dil ve Anlatım
- Vatandaşlık Bilgisi ve İnsan Hakları
- Adab-ı Muaşeret ve İnsan İlişkileri
- Problem Yönetiminde Etkin Metotlar
- Adım Adım Hedef Belirleme
- Kavram Çalışmaları
- Seminerler
- Proje Sergileme ve Sunum
- Dini Musiki
- Resim Çizme

3.3. Hafızlık Eğitiminde Sünnetten İlham Alınan Noktalar

- Seher vaktinde ayakta olmak, teheccüd ve seherin bereketiyle güne başlamak.
- Gecenin üçte ikisini dinlenerek üçte birini ayakta geçirmek.
- Az uyumak, az konuşmak, az ancak sık sık yemek (yeterli miktarda).
- Kaylule yapmak.
- Üzüm yemek.

- Düzenli bal tüketmek.
- Düzenli süt tüketmek.
- Hayırlı işte acele etmek.
- Zamanı verimli kullanmak.
- Müjdelemek, nefret ettirmemek, kolaylaştırmak, zorlaştırmamak.
- Sürekli pozitif olabilmek; Mevla'ya dayananların yardımsız kalmayacağı ve başarıya ulaşacağı gerçeğine vurgu yapmak.
- Kur'ân okumak.
- İki günün birbirine eşit olmaması.
- Az da olsa devamlı yapılan işin en hayırlı amellerden olması (günlük ders vermek).
- Yatsı namazından sonra uyumak.
- Kerahet vaktinde uyumamak.
- Sağlıklı bir kahvaltı, güzel bir öğlen yemeği, ancak çok hafif bir akşam yemeği yemek.
- Yemekten hemen sonra asla uyumamak.
- Hz. Peygamberin dinî olduğu gibi beşeri yönünün olduğunu bilmek ve helal dairesinde eğlenmeyi ihmal etmediğinin farkında olmak.
- Muhataplara güvenmenin başarıda ve yola devam etmede anahtar olması.
- Kendi yapmadığını insanlara söylemediği kadar kendi yapabileceğini de başkasından istememek.
- Yeteneklerine göre insanları değerlendirmek.
- Muhatapların kendilerine güvenmesini sağlamak ve pozitif yaklaşım ile bakış açılarını değiştirerek psikolojik sağlıklarını korumak.
- Hayır söylemek ya da susmak.
- Gerçek bir samimiyetle isteyenlerin, zorlansalar bile sabır kavramı çerçevesinde tevekkül ederek çalıştıklarında muhakkak Mevla'nın karşılık vereceği vaadi ile bu sürecin imtihan boyutuna vurgu yapmak.
- Sabırlı olmanın, yenilenmesi imkânsız olan sinir hücrelerini koruması ve nefis tezkiyesinin hayatımızdaki rolünü unutmamak.
- Yapılan işin hakkını vermek.

- Sorumluluklarımıza (dinî ve toplumsal) karşı şahsi mazeretlerimizi bahane etmemek.
- Dengeli beslenmek, uyumak ve çalışmak.

3.4. Hafızlık Eğitimi Alanların Örnek 24 Saati

- Sabah 04:00'da kalkarak teheccüdle derse başlamak.
- Bal ve baharatları karıştırarak tüketmek. 07:00'a kadar çalışmaya devam etmek.
- 07.00'da kahvaltı yapmak.
- Saat 10:00 civarında ara öğün tüketmek.
- 12:00-13:00 arası kaylule yapmak.
- Saat 13:00'da öğlen yemeği yemek.
- Saat 15:00 civarında ara öğün tüketmek.
- Saat 18:00'da akşam yemeği yemek.
- Saat 19:00- 20:00 arası vazgeçilmez olan sosyal etkinlikler dersini işlemek.
- Saat 21:30'da derse son vermek

(Bu saatten sonra öğrenciler serbesttir).

- En geç saat 23:00'da yatabilmek.

3.5. Kısa Süreli Hafızlık Programının İstatistiksel Bilgileri

- Sistemin tecrübe edildiği süre üç yıl dört aydır.

Birinci yıl 9 öğrenci,
ikinci yıl 8 öğrenci,
üçüncü yıl 11 öğrenci mezun olmuştur.

Bunun dışında ara mezunlar verilmiştir.

- Yukarıda sayıları verilen öğrencilerden;
  Tuğba Kılıç 53 günde,

Büşra Mutlu 59 günde,

2 öğrenci 2,5 ayda,

3 öğrenci 3 ayda,

5 öğrenci 4 ayda hafızlığını tamamlamıştır.

- Diğer öğrenciler de en geç dokuz ayda hıfzlarını bitirmişlerdir. (İki öğrenci, özel durumları sebebiyle verilen sürelerin dışında hafız olmuşlardır.)[655]
- Bu öğrenciler arasında bir üniversite öğrencisi bir yaz tatilinde, bir lise ve bir üniversite öğrencisi, iki yaz tatilinde hafızlığını tamamlamıştır.
- İki öğrenci de bir yaz tatilinde yarısını, bir sonraki yazda da devamını tamamlamıştır.

Bu öğrenciler öğrenime hiç ara vermeden sadece yazları ezber yapmışlardır. Eğer hafızlıkları bir yaz döneminde tamamlanmadıysa kış döneminde kendilerine verilen programla sadece yaptıkları ezberleri korumuş ve ertesi yaz devametmişlerdir.

- Bunlara ilaveten, ezber açısından hiç geçmişi olmayan bir öğrenci, sadece hafta sonları kursa katılarak (ara vermeksizin) 9 ayda; bir aşamaya kadar arka planı olan iki öğrenci de yine sadece hafta sonları kursa katılarak 8 ve 9 ayda hafızlıklarını tamamlamışlardır.

3.6. Kursiyerlerin Kazanımları

- Hayatını planlamak ve günlük yaşantısını düzene koymak,
- çalışma alışkanlığı edinmek,
- özgüven kazanmak,
- hedef belirlemek,
- zamanın kıymetini bilmek,
- geçmişteki israflara pişmanlık,

655 Burada sıralanan öğrencilerin % 90'ı Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yaptığı hafızlık sınavlarında başarılı olarak hafızlık belgesi almaya hak kazanmışlardır. Henüz belgesi olmayanların kavileme süreci devam etmektedir.

- kendini tanımak,
- sosyalleşmek,
- kişisel sorumluluk bilinci edinmek,
- ufuk sahibi olmak,
- kendisiyle ve sorunlarıyla yüzleşmek ve onları çözmeyi öğrenmek,
- kendini bir birey olarak fark etmek,
- başka alanlarda da kullanabileceği bir metoda ve yönteme sahip olmak,- istikrar sahibi olmayı alışkanlık haline getirmek,
- olumlu düşünmek,
- risk almayı öğrenmek,
- diğer bireylere ve onların sınırlarına saygı duymak,
- eksikliklerinin farkına varıp onları tamamlamak için çaba göstermek,
- daima daha fazlasını yapmanın gerekliliğini özümsemek.

3.6.1. Sıkça Sorulan Sorular

- Ezber yapma yönteminiz nasıldır?
- Ezberi koruma yönteminiz nedir?
- Daha önce hiç bu şekilde bir hafızlık eğitimi uygulanmış mı? Örneği var mı?
- 'Yardımcı'(belletmen) olmak zorunda mı? Bu programı yardımcısız sürdürmek zor olmaz mı?
- Hafızlık, kısa sürede yapılınca kısa sürede unutulmaz mı?
- Öğrencinin bu programa uymak için günde kaç saat uyuması gerekir?
- Öğrencinin bu programa uymak için günde kaç saat ders çalışması gerekir?
- Öğrencinin bu programa uymak için günde ne kadar ve nasıl beslenmesi gerekir?
- Programda bir günde kaç sayfa ezberlenilmeli.
- Öğrencinin bu programa uymak için ne gibi aktivitelerde bulunması gerekir?

- Öğrencinin bu programa uymak için hazır bulunuşluğu ne aşamada olmalıdır?
- Hocanın yeterliliği ve öğrenim düzeyi ne olmalıdır?
- Kursun fiziki ve sosyal konumu ne olmalıdır?
- Bu programın uygulanabileceği kişilerin yaş ortalaması ne olmalıdır?
- Bu programda öğrencilerin ahlaki eğitimine ne kadar yer veriliyor?
- Bu programda 24 saat nasıl değerlendiriliyor?
- Bu programda öğrencilerin izin günleri nasıl ayarlanıyor?
- Bu programda bayan öğrenciler, özel günlerinde eğitimlerine devam ediyor mu?
- Bu sisteme öğrenci seçilirken çok zeki olanlar mı tercih ediliyor?
- Öğrenci, eğitimin gerektirdiği kurallara (sistemin temel unsurlarına) uymadığında kurstan uzaklaştırılıyor mu?
- Öğretici ve öğrenci programın tamamına uymak zorunda mıdır?
- Öğrencilerin bu programdan elde ettikleri kazanımlar nelerdir?
- Bu program, öğrenciye ilave külfet getirir mi? Bilakis onun işini kolaylaştırır mı?
- Kur'ân-ı Kerim'i kısa sürede ezberlemek, öğrencileri manevi ağırlık altında bırakmaz mı?
- Mezun olunca öğrencilere nasıl bir program veriyorsunuz?
- Bu program çok yoğun görünüyor. Bu durum öğrencileri psikolojik açıdan olumsuz etkilemez mi?
- Kurallara uymayan öğrenciye nasıl cezalar veriliyor? (Bu programın öğrencilere uyguladığı yaptırımlar nelerdir?)
- Bu programın uygulanmasında coğrafi bölgenin etkisi nedir?
- Bu programa katılan öğrencinin Türk ya da yabancı olması fark eder mi?

Anlatımı yapılan sisteme ilk uygulamalarından sonra yönelim artmıştır. Akabinde Diyanet İleri Başkanlığı metodu inceleme ve araştırma sürecini başlatmıştır. Olumlu sonuçlara ulaşılması sonrası, yöntem, Diyanet İleri Başkanlığı'nın bünyesinde hazırlanan "Hafızlık programı"nın içerisinde yer almıştır. Ancak sürekli karışıklığa neden olan bir hususu açıklamakta fayda olacaktır. Programın meşhur olan tarafı kısa sürede hafız yetiştirmek olmakla birlikte asıl

maksat her açıdan olumlu sonuçlara ulaşmaya çalışmaktır. Doğru uygulandığında hafızlık süresinin kısalması kendiliğinden oluşacaktır. Lakin herkes için en kısa süreyi düşünmek yanlış bir bakış açısı olacaktır. Kişinin kabiliyetleri ölçüsünde zaman göreceli olarak kısalacaktır.

Başkanlığın üç yıl süren program hazırlama aşamasında oluşturulan komisyonda yer almakla birlikte bu süre zarfında konunun uygulayıcılara anlatılması noktasında hem Başkanlığın teşviki hem de muhatapların ilgisi bağlamında Türkiye'nin kırk ilinde yüz civarında seminer yapılmıştır.

Burada aktarılan sorular, uygulana gelen sistemlerin doğurduğu zorunlu sorular olmakla birlikte bir kısmı da uygulayıcılardan alınan geri dönütlerden oluşturulmuştur. Başka bir deyişle sorular üç şekilde kategorize edilebilir: ilk üç soru gibi dinlemeden sorulan(Bu sorulara çok fazla yer ayrılmamıştır.), dinledikten sonra sorulan ve uygulamadan sonra sorulan sualler.

Sunumda kör nokta olarak kalan soruların cevapları ve ilgililerin kolayca ulaşabilmeleri adına bazı bilgiler aşağıda kısaca zikredilmiştir.

Programın sağlıklı işleyebilmesi açısından uygulayıcıların yardımcılarla (belletmen) çalışması gerekmektedir. Aksi takdirde öğretici, öğrencilerin hem derslerini hem de tekrarlarını dinlemeye ne zaman ne de enerji açısından yetişemeyecektir.

Kısa sürede yapılan hıfz, şayet geriye dönülmeden ve tekrar yapılmadan devam ederse unutma riskini beraberinde getirmektedir. Ancak yukarıda görüldüğü üzere bu program yeni ders kadar tekrarları ve bilgiyi korumayı da içermektedir.

Programda, öğrencilerin bir günde kaç sayfa ezberleyebildiğinin fazla önemi yoktur. Çünkü hafızlık süresini uzatan öğrencilerin az sayfa ezberlemesi değil hıfz ettiği sayfaları koruyamamasıdır. Örneğin bir öğrenci günde iki yeni sayfa ezberleyebilse geçmiş sayfalarını koruduğu müddetçe on ayda hafız olabilmektedir. Aradaki tatiller ve sıra dışı olaylar da hesaba katılırsa süre bir yılı bulabilir. Ancak bir yıl dahi bu günkü ortalamaya nispetle oldukça iyi bir süre sayılabilir. Hafızlık talebeleri bir günlük derslerini hazırlarken çiğ sayfasını bitirdikten sonra günün geriye kalan kısmında pişmiş sayfalarını toparlamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla hatim başlarında bir ya da iki çiğden fazla sayfa alamamaktadırlar. Şayet tekrarlar

düzenli olarak yapılabilirse, eski sayfalar ile uğraşılmayacak, dolayısıyla artan zaman dilimlerinde daha fazla çiğ sayfa ezberlenebilecektir.

Öğrencilerin bu programa katılabilmesi için normal hafızlık kurslarında olduğu gibi yeterli düzeyde ve akıcı bir şekilde Kuran'ı yüzüne okuyabilmeleri gerekmektedir. Başka bir deyişle tek sayfanın yüzüne okunması ortalama hız diyebileceğimiz, tedvir tarikiyle üç dakika civarında sürmektedir. Bu hız da hıfza başlamak için yeterli aşama olarak kabul edilebilir.

Bu programın uygulanabilmesi için öğreticinin öğrenim düzeyinden ziyade öğrenmeye olan iştiyaki önemlidir. Burada sunulanlar dikkatle takip edildiği takdirde ve aynı bağlamda kendini yenileme çabası sürdüğü müddetçe olumlu sonuç almada sorun yaşanmayacaktır.

Kursun fiziki koşullarına gelince, programın uygulanabilmesi için asgari koşulların sağlanması yeterlidir.

Öğrencilerin pratikteki yaş ortalamaları 23 olmasına karşın teoride her hangi bir sınırlama bulunmamaktadır.

İzinlerde resmiyet gözetilmekte ve bununla birlikte öğrencinin izin ihtiyacı önemsenmektedir.

Özel günlerde Kur'ân okumayla ilgili Diyanet İşleri Başkanlığı'nın fetvası bağlamında hareket edilmektedir.

Öğrenci alımında talebenin yüzüne okuyuşuna bakılmaktadır. Zeka seviyelerinden ziyade hafiz olmayı ne kadar istedikleri ve buna kendi istekleriyle karar vermeleri önemsenmektedir.

Anlatılan programa uymak öğrencinin menfaatine olduğu gibi uymamak da kendi zararınadır. Dolayısıyla, ayrıca bir yaptırıma gerek bulunmamaktadır.

Program, öğrenciye ilave külfet getirmekten ziyade emeklerinin boşa gitmemesini sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Çünkü ezber esnasında yapacağı tekrarlar bir sonraki dönüşte dersini kolaylaştıracak, hıfzın kısa sürede ve sağlam bir şekilde bitmesinin yolunu açacaktır.

Kur'ân-ı Kerim'in kısa sürede ezberlenmesinin manevi bir ağırlığa sebep olacağının her hangi kayda değer bir kanıtı yoktur. Belki bu yöndeki kişisel tabular bireylerin psikolojisini etkileyebilir. Hafızlığın süresinin maneviyata bağlanması,

sürenin uzamasında da problem oluşturabilir. Çünkü bu durum kutsal bir işin gereği gibi yerine getirilmediğini göstermektedir.

Programın net bir şekilde sunulması, öğrencilerin yoğun ders çalıştıkları kanaatini oluşturmaktadır. Halbuki hafızlık yaparken, tekrar yapmayan talebeler, tekrar yapabilecekleri zamanlarda eski sayfalarını hatırlamaya, belki de yeniden ezberlemeye çalışmaktadırlar. Yani hafızlık programında her iki grup da günün çoğunluğunu hıfz çalışırken geçirmekle birlikte tekrar yapmayan grubun yoğunluğu daha az görünebilmektedir. Ayrıca sistemi uygulayan öğrenciler hatim boyunca düzenli aralıklarla tekrarlarını yaptıkları için pişmiş ve çiğ pişmiş sayfalarını kolaylıkla hatırlayabilmektedirler. Bu durum öğrencilerin kendilerine ve ezberlerine güvenmelerini sağlamaktadır. Hafızlıkları bitiğinde de sağlam bir hafız olabilecekleri ve kavilemede fazla zaman geçirmeyecekleri için geleceğe umutla bakabilmektedirler. Kavi ve sağlıklı bir iş yapmanın verdiği mutluluk ile ders çalışma motivasyonları artmaktadır. Dolayısıyla bir an önce bitirip hayatla ilgili sıradaki planlarına geçmek için derslerine sıkıca bağlanmaktadırlar.

Tekrar yapamayan öğrenciler sayfalarını koruyamadıkları için eski sayfalarla onları hatırlama adına uğraşırken beklentileri karşılanamadığından ötürü ezberlerine ve kendine güvenleri sarsılmaktadır. Dolayısıyla psikolojik açıdan yıprandıkları için ders çalışma performansları düşmektedir. Bu durum feci bir şekilde trafik kazası geçiren insanın, o ruh hali ile araba kullanmak zorunda olmasına benzemektedir.

Programın uygulanmasında herhangi bir yaptırım bulunmamaktadır.

Öğrencilerin Türk ya da yabancı olması sistemin uygulanması için sorun teşkil etmemektedir. Ancak Arapça bilen öğrencilere klasik sistemde olduğu gibi manayı tersine akıtacak bir uygulama yapılmamaktadır. Onlar için sure üzerinden ya da cüzlere ilk sayfalarından başlamak suretiyle ezber yaptırılmaktadır. Aslında ezberlerin sure olarak mı cüz olarak mı ezberlendiğinin fazla önemi yoktur. Önemli olan o hıfzın ne kadar korunabildiğidir. Çünkü hıfz önünde sonunda bitecektir ve asıl mesele ezberlere hakimiyet konusu olacaktır. Bu sebepten olsa gerek Osmanlı her cüzün son sayfasından başlayarak her dönüşte eski sayfaları ihmal etmeyecek sistemi geliştirmiştir. Hatim aralarında tekrarlar olmadığı için az çiğle ilerleyerek hıfzın bitiminde sayfaların yerleşmesi öngörülmüştür.

Hafızlık esnasında hatim ilerlerken ara tekrarlarla birlikte eski sayfaların yerleştirilmesi gerçekleştirilirse, kısa sürede yapılan hıfzın uzun süren hıfz kadar kaliteli olmaması için hiçbir neden yoktur. Yani tek sayfa çiğ ile hıfza devam eden öğrenci son dönüşe geldiğinde ilk sayfasını yirminci kez tekrar etmektedir. Tekrarlı sistemde ise düzenli bir öğrenci tek hatim esnasında beş tekrar yapmaktadır. (Düzenli öğrenci 30 günde hatmi döneceği için 30 gün sonraki tekrara ihtiyaç olmayacaktır. Dolayısıyla tekrar sayısı bir tane düşecektir.) Bu durumda talebe dördüncü hatime geldiğinde ilk sayfasının/sayfalarının yirminci tekrarını yapmaktadır. Yani tekrarlı sistemde hafızlık dört aydan fazla sürerse tek sayfa ile ilerlenen bir hıfzdan daha kuvvetli olmaktadır. Kaldı ki tekrarlarda bilgiyi unutup yenileme gibi bir süreç olmadığı ve veriler hep korunduğundan sonuç daha olumlu olacaktır.

Kur'ân'ı sure sure ezberlemek sadece yaz aylarını hıfza ayırabilecek öğrenciler için de kullanılabilir. Çünkü öğrenciler kış aylarında tekrar yaparken bir arada bulunan ezberleri daha kolay bütünleştirebilmekte ve tekrar edebilmektedirler.

SONUÇ / DEĞERLENDİRME

Bu araştırmada, hafızlığın günümüze kadar nasıl geldiğine çok daha net bir şekilde ulaşılabileceği düşünülmüştü. Ancak kaynak yetersizliği daha doğru ifade ile kaynaklarda verilen bilgilerin belli çerçevede ilerlemesi lakin deyatlara yer vermemesinden ötürü beklenti karşılığını bulamamıştır. Klasik eserlerin hafızlıkla ilgilenme boyutu "Kur'ân'ın korunmuşluğu" açısından olduğu için ilk dönemlerle ilgili bilgilere ulaşmak daha kolay olmaktadır. Fakat yine de ağırlık merkezi Kur'ân'ın ezberlenme ve korunmasına bağlı olarak kaç sahabinin Kur'ân'ın tamamını ezberlediğidir. Sonrası dönemler Kur'ân'ın yazıya geçirilmesi gibi aynı bağlamda ilerlemektedir.

Görüştüğümüz Hocalardan bir kısmı hafızlığın kendi başına bir branş olmadığını, kıraat alanının bir alt şubesi olduğunu dolayısıyla bu sebeple çok fazla detaylara yer verilmediğini düşünmektedir. Hatta bunu ispatlamak için, tarihte sadece Kur'ân'ı ezberleyenlere her hangi bir belge verilmediği ancak Hz. Peygamber (s.a.v)'e dayanan senedin ezberlenmesi ile başlayan kıraat ilimleri tahsil edildikten sonra sertifika verildiği belirtilmiştir.

"Tarihte hafızlık hangi metotlarla ilerlemiştir?" sorusunun cevabı "Genel manada telakkî, temsi' ve müşafehe metotlarıyla ilerlemiştir." şeklindedir. Birinci bölümdeki bu yetersizlik pöpuler alana ve günümüzde hafızlığın nasıl yapıldığına ağırlık vermemize neden olmuştur. Dolayısıyla ilk bölüm araştırmada yekün olarak fazla yer tutmamaktadır. Halbuki sadece metot açısından bile sayısız probleme sahip bu alanda zamana ve sürece bağlı olarak neden değişiklikler yapılmamıştır? Belki bu durum İslam aleminin genel problemidir. Bu gün dahi hafızlığın nasıl yaptırıldığını her aşaması ve bağlı unsurlarıyla tanımlayabilecek merkezler çok azdır.

İkinci bölümde İslam dünyasında hafızlık yapma fiilinin yoğun bir şekilde devam ettiği ülkeler başta olmak üzere on ülke ziyaret edilmiştir. Bu bölümde Türkiye başta olmak üzere dünya Müslümanlarının Kur'ân hıfzındaki farklılıkları ve birbirlerinden etkileşimi ele alınmaktadır. Buradan hareketle bazı ülkeler araştırmanın alanı olarak seçilmiştir. Söz konusu ülkelerden Suudi Arabistan, Ürdün, Suriye, Mısır, Sudan, Endonezya, Malezya ve Singapur sadece doktora tezi

araştırması için ziyaret edilmiş ve konu yerinde incelenmiştir. Yetkililerin önerisi doğrultusunda ülkelerin hıfz konusunda fizibitilesi çıkartılmış ve hafızlık konusunda yetkin merkezlerle görüşmeler yapılmıştır. Belçika'ya Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görevlendirmesi ile gidilse de konu bu ülkede ve kısa bir ziyaretle Fransa'da da araştırılmıştır. Görüşmeler esnasında sesli ve görüntülü kayıtlar alınmış ve yapılan röportajlar defalarca dinlenerek teyid edilmiştir. Yabancı dilde yapılan görüşmeler bizim dışımızda ilgili dile (Arapça ve İngilizce) hakim olan farklı kişilere de dinletilerek/ izletilerek elde edilen verilerin kesinliği gözden geçirilmiştir.

Araştırmanın yapıldığını bilen ve ilgilenen hemen herkesin sorduğu meşhur "Hafızlık konusunda en iyi hangi ülke hangisidir?" sorusunun cevabı, maalesef soru kadar net değildir. En iyi diye tanımlamak yerine belki ülkelerin iyi yanları ve farklarından bahsetmek mümkündür. Mesela hafızlığa özel zaman ayırmakla eğitim hayatının sekteye uğradığını ve hatta bazen geri dönülemez noktaya geldiğini fark eden ülkelerin bir kısmı, bu sorunu çözmek için okulla birlikte hıfzı yürütmek üzere eğitim kurumunun hemen yanı başına bir yatılı merkez açarak öğrencilerin hıfz denetimini de beraberinde götürmeyi çözüm görürken diğer bir kısmı, her koşulda hafızlık yapmak isteyenler için sorumluluk almadan evlerinde ezberlerini yapan kursiyerlerin derslerini dinlemek üzere hafızlık merkezleri açmışlardır. Ancak bu durum hıfzın uzun süreye yayılmasını, takibinin zorlaşması ve sonucunda kalitesinden ödün vermeyi beraberinde getirmiştir. Yani üretilen çözüm başlangıçta ilgi çekici olsa bile sorun, bütün yönleri ile ele alınıp çözüme ulaştırılmadığı için bir noktada sekteye uğramaktadır. İlgili konunun işlendiği başlıklar altında diğer farklara genişçe yer verilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti hafızlık yaptıran müslüman ülkeler arasında özel bir yere sahiptir. Çünkü en başta metot açısından farkları bulunmaktadır. Türkiye Osmanlı'dan kalan klasik sistem üzere hafızlık yaptırmaya devam etmektedir. Bu sisteme göre hafızlıkta ezber her cüzün son sayfasından başlayarak yapılır ve bütün cüzlerin son sayfaları ezberlendikten sonra başa dönerek bu defa cüzlerin son sayfalarının tekrarına ilaveten bir önceki sayfayı ezberleyerek devam eder. Muhtemeldir ki Osmanlı hiç Arapça bilgisi olmadan Kur'ân'ı ezberlemek isteyen hafız adaylarının, kendilerine yabancı olan bir metnin kalıcılığını sağlamakta zorlanacaklarını düşünerek eski ezberlenen sayfaları da tekrar etmeyi ihmal

ettirmeyecek bu sistemi üretmiştir. Ancak Arapça bilen insanlar için bu sistemde mana tersine akmaktadır ve ezberi kolaylaştırmanın tersine iyice zorlaştırabilir. Şunu da belirtmek gerekir ki Osmanlı'da hafızlık, ihtisas kurslarında yapıldığında, İslamî bilimlere giriş niteliği taşımaktaydı ve ilgili ilimler, sonrasında öğretilerek sadece Kur'ân'ın Arapçasını ezberlemekle yetinilmemekteydi.

Kur'ân-ı Kerim'i ezberleme fiili, oldukça köklü ve yaygın bir gelenek olmasına karşın, manasını anlama konusunda ortaya konulan değerlendirmeler yeterince net değildir. Yani bu gün Kur'ân'ın korunması doğrudan olarak hafızlık müessesesine bağlı olmadığı halde neden hafızlık yapılmaktadır? Bu soru bazıları tarafından "ya yazılı Mushaf'a bir şey olursa ve ortadan kalkarsa Kur'ân'ı yeniden kim toplayacak elbette hafızlara ihtiyaç vardır" şeklinde cevaplanmaktadır. Yeryüzünde rakamsal olarak ifade edemeyeceğimiz kadar fazla matbu Mushaflar'ın yok olduğunu ve hafızların onu yeniden bir araya getirdiğini varsaysak bile bu gün hafızlık bunun için mi yapılmaktadır?

Neden Kur'ân'ın ezberlendiğine dair sorunun bizim araştırmalarımız çerçevesindeki en yaygın cevabı "Allah rızası için" olduğudur. Bu yanıt ayrı bir tartışma konusuna kapı aralamaktadır. Sadece Kur'ân'ın Arapçasını ezberlemek olarak tanımlanan Kur'ân hafızlığının, Allah'ın rızasına götürdüğü anlayışı nasıl hasıl olmuştur? Konu ile ilgili nasslar ve selefin örneklerinden bu sonucun çıkarılması mümkün görünmemektedir. Hatta Hz. Ömer'in, Ebû Mûsâ'nın hafızlara maaş bağlanması talebine karşılık, bu durumda onların Kur'ân'ı ezberleme fiili ile çokça meşgul olup onu anlamayı ihmal edebilecekleri endişesi ile olumsuz yanıt vermesi, aslında böyle bir sonuçtan sakınıldığını göstermektedir.[656]

Temel amaç Kur'ân'ın anlaşılması ve hayata geçirilmesi ise hafızlık bu noktada atılmış olumlu ilk adımlardan biri olabilir. Ancak sonuçmuş gibi algılanması hafız adaylarının hedeflerini kısıtlamakta, ufuklarını daraltmaktadır. Bunun bir sonucu olarak hıfza çalışan öğrencilerin çoğunluğu hafızlık sonrası bu alanda ne yapacakları ile ilgili net fikirlere sahip değildir. Üçüncü bölümde sunumu yapılan metodun anlatımı için düzenlenen yüzün üzerindeki seminerlerde gittiğimiz her il veya ilçede bulunan hafızlık kursu öğrencileriyle görüşme talebimiz her zaman olumlu karşılanmıştır. Hafızlık çalışan öğrencilere ilk sorduğumuz sorulardan birisi

---

656 Kettanî, III, 95.

hafızlık sonrası ne yapacakları olmuştur. Üzülerek söylemek gerekir ki "Kur'ân'ı anlamak için bir şekilde eğitime devam etmek" yanıtının net bir şekilde ifade edildiği öğrenci sayısı oldukça azdır. Bu durum da öğrencilerin hedeften yoksun olduğunu ortaya koymaktadır.

Hafızlığını tamamlayan öğrencilerin bu aşamadan sonra dil eğitimi almaları da doğru bir yatırım olabilir. Çünkü ezber yapma konusunda zihinleri son derece gelişmiş olan öğrenciler, bir dili öğrenmek istediklerinde gramer kurallarını zihinde tutma ve en önemlisi kelime ezberleme konusunda sorun yaşamayacaklardır. Böyle bir potansiyelin heba edilmemesi yerinde olur. Ancak bu konuda da doğru metodun kullanılması önemlidir. Çünkü bu gün bile ilahiyat fakülteleri hafız öğrencilere dahi Arapçayı dinleyip anlama, konuşma ve yazma seviyesinde öğretememektedir.

Diğer bir husus, sınıflardaki öğrenci sayısının sınırlandırılmamasıdır. Günümüzde Türkiye Cumhuriyetin'de 2010 yılında yayımlanan hafızlık eğitim programına kadar Kur'ân kurslarındaki sınıf mevcudu on beş olmalıydı. Bu bağlamda yer yer bir sınıfta 30 hafız adayının ders gördüğüne şahit olmak mümkündü. Yaklaşık beş saat süren resmi görev esnasında öğreticinin bu sayıdaki öğrencilerin derslerini almasının imkansızlığı yanında, onlara ilave zaman ayırması, sosyal aktiviteler düzenlemesi gibi unsurların aksaması kaçınılmazdır. Bizim de içinde görev yaptığımız komisyonun hazırladığı yeni programa göre öğrenci sayısı en az beşe kadar indirilebilecek. Üst sınır olarak on kişide tutulması tavsiye edilmektedir. Bazı yasal sıkıntıların yanında Türkiye koşullarında alışılmamış bir durum olması nedeniyle bu program henüz uygulamaya geçememiştir. Söz konusu programın oluşturulması süreci bizim de hafız öğreticiliği yaptığımız zamana denk gelmekteydi. Sınıf mevcudumuzu 7- 8 kişi ile sınırlandırmak istediğimizde bazı yetkililer, aldığımız maaşı hak etmediğimize dair kanaatlerini bizimle paylaşmaktaydılar. Profosyonel iş yapmanın gerekliliklerinin araştırılması ve önyargıların kalkması durumunda hafızlık eğitim programı uygulamaya geçebilecektir.

Türkiyede hafızlığın ne kadar sürede bittiği önemlidir. Çünkü bu zaman zarfı genelde yatılı bir Kur'ân kursunda hayattan koparak geçmektedir. Bireylerin bir an önce günlük hayata dönmeleri, onların toplumsal ve sosyal hayata uyum sağlamaları

için gereklidir. Ayrıca bu kurslarda öğretilen İslamın idealizmden öte günümüz şartlarında yaşama uygulanabilirliği de diğer bir sorundur.

Türkiye'de hafızlık süresinin giderek artmasının nedeni, bazı yetkililer ve öğreticilerin tespitine göre öğrenci profilinin değişmesi ile ilgilidir. Sekiz yıllık kesintisiz eğitimden sonra hafızlık yapmak için gelen öğrencilerin yaşları yükseldiği gibi asıl problem başvuru yapan talebelerin her hangi bir okulu kazanamayıp Kur'ân kursuna gitme kararı almalarıdır. Hatta belki çoğu zaman bu karar aileler tarafından alınmaktadır: "Evde boş boş oturmasındansa bir Kur'ân kursunda hafızlık yapması elbette evladır." anlayışı ile aslında bir liseyi bile tutturamayan öğrenciden hafız olması beklenmektedir.

Öğreticiler bu şikayetleriyle, Türkiye'de hafızlığın önemini kaybettiğini kendi ifadeleri ile "zeki olmayan" öğrencilerin hıfzı tercih ettiklerini ifade etmektedirler. Acaba bu durumun başka bir sebebi yok mudur? Sadece sekiz yıllık eğitimin kanunlaşması hafızlık müessesesinin bu derece zarar görmesinin tek sebebi midir?

Kesintisiz eğitimin olumsuz katkısı olduğu muhakkaktır. Çünkü yaş seviyesinin yükselmesi kaçınılmaz bir sonuçtur. Ancak yeryüzündeki bütün gelişme ve değişimlere rağmen hafızlık süresinin aksine uzamaya doğru gitmesinin bu sürece olumsuz bir etkisi yok mudur? Ya da mevcut koşullar bu ise durumdan sürekli şikayet etmek yerine sorunu ortadan kaldıracak çözüm önerileri üretmek gerekmez mi?

Öte yandan Kur'ân kursuna gelen öğrencilerin temel problemleri az zeki olmalarından ziyade hedefsiz olmaları olabilir mi? Zaten evde boş oturmasının alternatifi olarak hafızlık yapacak öğrenci hıfzını erken tamamlamak için neden acele etmelidir? Ya da görevlerini zamanında yerine getirmesinin kendisine gelecekle ilgili katkısı ne olacaktır?

Gerçek şu ki hafızlığın süresi kısalmadıkça özlemi çekilen "zeki öğrenciler" maraton gibi eğitim hayatından ara verecek vakti bulamayacaklardır. Çünkü ortalama olarak üç yıl süren hafızlık için kimsenin ayırabileceği zaman yoktur. İlköğretimden sonra kazanılan lise, liseden sonra üniversite ve sonrası… üç yıllık bir araya müsaade etmeyecektir.

Hafızlık müesseselerindeki diğer bir problem öğrencinin hıfza başladığında ne zaman hafız olacağını bilememesidir. Bir üniversiteye başlayan öğrenci normal

koşullarda dört yılda mezun olacağını bilir. Ancak hazırlık sınıfını bitirdikten sonra hafızlık sınıfına geçen kursiyer için net bir süreden bahsetmek biraz zordur. Öğrenci profiline göre zamanın değişmesi olağan olsa bile kursiyerin kendi yetenekleri çerçevesinde hıfzının biteceği zamanı bilmeye hakkı yok mudur? İslam ülkelerinde hafızlık çalışan öğrenciler arasında okulla birlikte üç yılda hıfzını tamamlayan öğrencilerin sayısı kayda değerdir. Türkiye'de ise öğrenciler, sadece hafızlığa yoğunlaşmalarına rağmen hıfzlarını daha erken bir zamanda neden tamamlayamamaktadırlar?

Kamer Suresi'nde yer alan "Andolsun ki Kur'ân'ı düşünülsün diye kolaylaştırdık; düşünecek yok mu?"[657] ayeti, belki Kur'ân'la ilgili hiçbir fiilin zor olmadığını ima etmektedir. Dolayısıyla ayet, hafızlığın da aslında abartıldığı derecede sıkıntılı bir süreç olmadığını vurguluyor olabilir. Gerçek şu ki Kur'ân'ın kolay olduğuna dikkat çeken ayet, aynı surede dört kez geçmekte ve sanki aksini iddia edenlere bu durumu tekrar tekrar hatırlatmaktadır.

Önemli bir başka nokta ayetin yer aldığı sure genel olarak hıfzı zor kabul edilen bir suredir. Hatta hafızlık sınavlarında ya da kişinin hıfzının sağlamlığı kontrol edilmek istendiğinde *"huşşe'an"* diye başlayan aynı surenin ikinci sayfası sorulur ve ilginçtir ki söz konusu ayet bu sayfada iki kez geçmektedir. Yani Müslümanlar arasında genel manada hıfzı zor kabul edilen Kamer Suresinde dahi, bunun zor olmadığı dört kez vurgulanmaktadır. Ayette kastedilen ezber değil anlamaktır denilirse, bu ayetin burada oluşunun kesinlikle tesadüf olmadığı kanaatinde olduğumuzu vurgulamak isteriz. Zaten Türkler dışında Kur'ân'ı anlamadan ezberlemeye çalışan çok fazla millet olmadığı da bir gerçektir. Ayrıca *"zikir"* kelimesinin hatırlamak, hatırda tutmak anlamını içinde barındırdığı düşünülürse ayetin manası Kur'ân'ı ezberlemeyi de kapsamaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma hem tarihî açıdan hem de günümüz hafızlık eğitimi ile ilgili süreci problemleriyle birlikte konu edinmiştir. Konunun muhatabı olanlar, hafızlık yapma fiili ve onunla ilgili bütün detaylar konusunda mevcut durumu iyileştirmek için ciddi adımlar atmak durumundadırlar.

---

[657] Kamer, 54/ 17, 22, 32, 40.

EK 1

المملكة الأردنية الهاشمية
جمعية المحافظة على القرآن الكريم
المشروع الوطني الثامن عشر
للمراكز القرآنية الصيفية
شهادة
تشهد جمعية المحافظة على القرآن الكريم
أن الطالبة .....
قد شاركت في المركز القرآني الصيفي التابع لمركز ..... فرع .....
الذي أقيم ضمن فعاليات المشروع الوطني الثامن عشر
للمراكز القرآنية الصيفية لعام ١٤٣٠هـ - ٢٠٠٩م
وتقديراً لمشاركتها منحت هذه الشهادة
نفع الله بها الإسلام والمسلمين
مديرة المركز
رئيسة المركز
/ / ١٤٣٠هـ / / ٢٠٠٩م
بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ
تراب بلادي ... سجادة صلاتي

EK 2

بسم الله الرحمن الرحيم

المملكة العربية السعودية
رئاسة تعليم البنات
مكة المكرمة
إدارة تعليم مكة المكرمة

شهادة حفظ القرآن الكريم

(مجلة بريد تعليم البنات (١/٧)
لدى وزارة التعليم الإعلانية والأوقاف والدعوة والإرشاد)

الحمد لله الذي جعل القرآن شفاء للمؤمنين وهدى ورحمة للعالمين، والصلاة والسلام على نبينا محمد القائل: (خيركم من تعلم القرآن وعلمه)

تشهد جمعية التحفيظ النسائية لتحفيظ القرآن الكريم بمكة المكرمة أن الطالبة/

الفتاة المكية: حفظت

الجمعية: وفقها الله وسددها وأعانها على نشر هذه الشهادة تشجيعا لها وتنويها بنجاحها في الاختبار المعد لذلك

وحصلت على تقدير: ممتاز مرتبة الشرف الأولى

وفق منهج السلف الصالح والله ولي التوفيق، وصلى الله وسلم على نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين والحمد لله رب العالمين.

رئيسة الجمعية: الأستاذة

رئيسة المجلس: الأستاذة

مكة المكرمة

محررة بتاريخ / / ١٤هـ

دار فاطمة بنت محمد رضي الله عنها ومرضاتها للبنين

Nomor Seri :

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

LEMBAGA TAHFIZH DAN TILAWAH AL-QUR'AN
INSTITUT PTIQ JAKARTA

Syahadah Tahfizh Al-Qur'an

Diberikan kepada :

Nama : .....

Tempat & Tanggal Lahir : .....

Nomor Pokok Mahasiswa : .....

Fakultas / Jurusan : .....

Syahadah ini diberikan setelah yang bersangkutan dinyatakan lulus ujian tahfizh al-Qur'an juz 1 s/d juz 30 dan kepadanya diberi hak memakai gelar **al-Hafizh**, disertai do'a semoga Allah SWT senantiasa membimbingnya untuk memelihara hafalannya dengan baik.

Jakarta, ...

Institut PTIQ Jakarta
Rektor

.....

Lembaga Tahfizh dan Tilawah Al-Quran
Ketua,

.....

NAMA : Muhammad Firdaus Bin Mohd Yasin

K/P : 930208 - 11 - 5511

JUZUK : 15

اليوم	التاريخ	م	السورة	الآية من	رقم	الآية إلى	رقم	التقدير
الثلاثاء	٢١ - ٩ - ٢٠١٠	١	الإسراء	سُبْحَانَ ٱلَّذِىٓ أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِۦ لَيْلًا ...	١	... فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا	٢٢	مقبول
الاثنين	٢٧ - ٩ - ٢٠١٠	٢	الإسراء	وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّآ إِيَّاهُ ...	٢٣	... أَءِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا	٤٩	جيد
الثلاثاء	٥ - ١٠ - ٢٠١٠	٣	الإسراء	قُلْ كُونُوا۟ حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا ...	٥٠	... ثُمَّ لَا تَجِدُوا۟ لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِۦ تَبِيعًا	٦٩	جيد جدا
الخميس	٧ - ١٠ - ٢٠١٠	٤	الإسراء	وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِىٓ ءَادَمَ ...	٧٠	... وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا	٨٨	جيد
الأربعاء	١٣ - ١٠ - ٢٠١٠	٥	الإسراء	وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ ...	٨٩	... وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا	١١١	جيد
الاثنين	١٨ - ١٠ - ٢٠١٠	٦	الكهف	ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ ...	١	... لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم مَّسْجِدًا	٢١	جيد
الأربعاء	٢٠ - ١٠ - ٢٠١٠	٧	الكهف	سَيَقُولُونَ ثَلَٰثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ ...	٢٢	... وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ مُّقْتَدِرًا	٤٥	مقبول
الثلاثاء	٢٦ - ١٠ - ٢٠١٠	٨	الكهف	ٱلْمَالُ وَٱلْبَنُونَ زِينَةُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ...	٤٦	... قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا	٧٧	جيد

Disahkan oleh :

Al-Hafiz

Ust Mohd Al-Hafiz Bin Karim
Guru Al-Quran Tahun 2A 2010
26 - 10 - 2010 (selasa).

المركز العالي للدراسات القرءانية بتزنجاني

جدول الحصص الدراسية الأسبوعية

عام 2010م

	7.30 8.00	8.00 9.00	9.00 10.00	10.20 11.20	11.20 12.20	12.20 1.20	2.20 3.20
الأحد		القرءان 2ج	القرءان 2ج			الضبط س6	الضبط 3ب
الإثنين				القرءان 2ج	القرءان 2ج	ادب حملة i1	
الثلاثاء	الحملة و الدعاء	القرءان 2ج	القرءان 2ج				الضبط i3
الأربعاء		القرءان 2ج	القرءان 2ج			ادب حملة 1ب	
الخميس		القرءان 2ج	القرءان 2ج	الضبط 3ج/ح		الضبط س6	

الأستاذ محمد خير النظام بن حاج أوزيف

التوقيع

AHMAD RADHI BIN RAZALI
PENOLONG PENGARAH AKADEMIK
INSTITUT AL QURAN TER ENGGANU

Semester II

KOD	MATA PELAJARAN	KREDIT
MPW1233	PENGAJIAN MALAYSIA	3
DLEP 2113	PREPARATORY ENGLISH II	3
DLAA 2112	AL-LUGHAH AL-ARABIAH II	2
DISF 1112	AL-FIQH AL-ISLAMI I	2
DTSP 1103	PENGENALAN KEPADA	3
DIHH 2112	HIFZ AL-QURAN II	2
DIHF 2112	TAFSIR AL-QURAN I	2
DIHL 2102	USUL AL-QIRAAT	2
JUMLAH		19

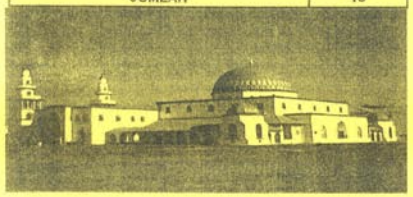
TAHUN 2

Semester I

KOD	MATA PELAJARAN	KREDIT
DLEM 3113	MAINSTREAM ENGLISH I	3
DLAA3113	AL-LUGHAH AL-ARABIAH III	3
DIQW 3103	AL-HADITH WA ULUMUH	3
DISF 2112	AL-FIQH AL-ISLAMI II	2
DIHH 3112	HIFZ AL-QURAN III	2
DIHM 3113	QIRAAT WA HIFZ AL-MUTUN I	3
COQ2000	KOKURIKULUM	0
JUMLAH		16

Semester II

KOD	MATA PELAJARAN	KREDIT
DLEC 4113	OCCUPATIONAL ENGLISH	3
DLAA 4113	AL-LUGHAH AL-ARABIAH IV	3
DIHH 4112	HIFZ AL-QURAN IV	2
DIHM 4113	QIRAAT WA HIFZ AL-MUTUN II	3
DIHU 4113	ULUM AL-QURAN I	3
DIHF 4112	TAFSIR AL-QURAN II	2
	ELEKTIF	2
JUMLAH		18

TAHUN 3

Semester I

KOD	MATA PELAJARAN	KREDIT
DLAA5113	AL-LUGHAH AL-ARABIAH V	3
DIHH 5112	HIFZ AL-QURAN V	2
DIHM 5113	QIRAAT WA HIFZ AL-MUTUN III	3
DIHQ 5112	QIRAAT AMALI I	2
DIHD 5102	DHABT AL-QURAN	2
DIHR 5102	RASM AL-QURAN	2
DIHF 5112	TAFSIR AL-QURAN III	2
JUMLAH		16

Semester II

KOD	MATA PELAJARAN	KREDIT
DLAA 6113	AL-LUGHAH AL-ARABIAH VI	3
DIHH 6112	HIFZ AL-QURAN VI	2
DIHQ 6112	QIRAAT AMALI II	2
DIHK 6102	TARIKH AL-MUSHAF	2
DIHU 6113	ULUM AL-QURAN II	3
DIHW 6102	FAWASIL	2
DIHP 6101	PRACTICAL TRAINING	1
JUMLAH		17

SYARAT KELAYAKAN

- ✓ Lulus SPM sekurang-kurangnya 3 kredit atau sijil yang setaraf dengannya
- ✓ Keutamaan kepada kredit B. Arab. B. Inggeris dan Pengajian Islam.
- ✓ Lulus Temuduga.
- ✓ Pelajar yang mempunyai Sijil Tahfiz dan lulus temuduga berpeluang mendapat pengecualian kredit sehingga semester 3.

Sabda Rasulullah ﷺ : Orang yang mahir dengan Al-Quran, di hari akhirat ibubapanya akan dipakaikan mahkota daripada cahaya yang lebih terang daripada cahaya matahari

DIPLOMA

TAHFIZ

AL-QURAN & AL-QIRAAT

AKADEMI ISLAM

KUIS

Untuk makluman lanjut ,sila hubungi:

03-83254251/ www.kuis.edu.my

Ext: Pejabat Akademi Islam : 4323

Ext: Jabatan Perhubungan Korporat dar Pengantarabangsaan : 3335/1122/1104

KOLEJ UNIVERSITI ISLAM ANTARABANGSA SELANGOR (KUIS)

PENGENALAN

Jabatan Tahfiz Al-Quran Dan Al-Qiraat telah memulakan pengambilan kumpulan pelajarnya yang pertama pada sesi Mei 2002 setelah mendapat kebenaran secara rasmi untuk mengendalikan kursus daripada Lembaga Kelayakan Malaysia yang dikenali sebelum ini dengan Lembaga Akredetasi Negara (LAN) dan Jabatan Pendidikan Swasta.

Kewujudan Jabatan Tahfiz Al-Quran & Al-Qiraat ini sebenarnya telah membuka dan memberikan satu peluang kepada semua pelajar lepasan Sijil Pelajaran Malaysia (SPM) dari seluruh Malaysia untuk menceburi bidang menghafaz al-Quran dan mendalami ilmu-ilmu yang berkaitan dengannya termasuklah ilmu Qiraat.

Program ini dirancang bagi membolehkan para pelajar menghafaz al-Quran dengan baik dan sempurna, di samping memahami secara mendalam tentang semua ilmu yang berkaitan dengan al-Quran dan al-Qiraat serta cabang-cabang ilmu yang berkaitan dengan kedua-duanya. Dengan perlaksanaan sistem Talaqqi dan Musyafahah yang diamalkan oleh para ulama terdahulu serta pembelajaran berbentuk kuliah, syarahan dan tutorial, para pelajar akan dapat menjadi seorang Hafiz al-Quran yang cemerlang.

Keseluruhan program ini adalah menepati kehendak dan falsafah Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor bagi melahirkan para pelajar yang beriman dan bertaqwa serta berketrampilan dan berilmu pengetahuan di samping menguasai kemahiran yang diperlukan untuk menyumbang terhadap kesejahteraan diri, masyarakat dan ummah.

Pada 20 April 2004 Jabatan Tahfiz Al-Quran Dan Al-Qiraat telah berjaya mendapat pengiktirafan penuh daripada Lembaga Akredetasi Negara (LAN) dan kini (MQA). No siri : 00716 dan no pendaftaran : A 0840.

Pengiktirafan penuh daripada Agensi Kawalan Malaysia (MQA) telah diperbaharui dengan kelulusan pada 10 Feb. 2009 dengan no. pendaptaran A 7641.

Ini bermaksud Diploma Tahfiz Al-Quran Dan Al-Qiraat diperakui dan mempunyai standard yang sama dengan diploma-diploma lain yang diiktiraf (MQA).

OBJEKTIF

- Melahirkan generasi pelajar yang dapat menghafaz al-Quran dengan baik dan sempurna serta berkemahiran dalam bidang Qiraat serta ilmu-ilmu yang berkaitan dengannya.
- Melahirkan generasi Hafiz al-Quran yang bukan hanya setakat mahir dalam bidang al-Quran dan Qiraat sahaja, tetapi berkemahiran juga dalam bidang-bidang profesional yang lain.
- Membentuk dan melahirkan generasi pelajar yang peka terhadap perkembangan isu-isu semasa serta mampu berfikir dan bertindak untuk menyelesaikan sebarang permasalahan berpandukan Al-Quran yang dihafaz serta ilmu yang dimiliki.

TENAGA AKADEMIK

Tenaga pengajar di jabatan ini terdiri daripada para Huffaz lepasan Universiti Al-Azhar dan universiti-universiti tempatan yang bukan sahaja menghafaz al-Quran bahkan mengkhusus bidang yang berkait rapat dengan al-Quran seperti al-Qiraat, matapelajaran al-Quran dan al-Sunnah.

PROSPEK KERJAYA

Graduan Diploma Tahfiz Al-Quran & Al-Qiraat KUIS berpeluang untuk menjawat beberapa jawatan dalam Jabatan Perkhidmatan Awam atau Swasta. Antara jawatan-jawatan tersebut ialah:

1. Penolong Pegawai Hal Ehwal Islam
2. Penolong Pegawai Tadbir
3. Penolong Pegawai Kebajikan Masyarakat
4. Pendakwah
5. Guru Tahfiz Al-Quran / Agama
6. Penolong Pegawai Pendidikan

PROSPEK AKADEMIK

Graduan Diploma Tahfiz Al-Quran & Al-Qiraat KU layak untuk menyambung pengajian ke peringk ijazah pertama di Universiti al-Azhar dalam bida pengkhususan berikut :

- Tahun kedua Ijazah Sarjana Muda Al-Quran & Al-Qiraat dan Pengajian Islam di KUIS
- Tahun pertama pengkhususan al-Quran & al-Qira di Shoubra, Mesir.
- Tahun pertama Pengajian Islam di Jordan

Perbincangan juga sedang diusahakan oleh pih Jabatan bagi membolehkan para graduan Diplor Tahfiz Al-Quran & Al-Qiraat KUIS menyambung peng jian ke peringkat ijazah pertama ke Universiti Universiti berikut :

- Universiti Islam Al/bangsa Malaysia (UIAM)
- Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM)
- Universiti Islam Sains Malaysia (USIM)
- Universiti Perguruan Sultan Idris (UPSI)

STRUKTUR AKADEMIK

TAHUN 1

Semester I

KOD	MATA PELAJARAN	KREDIT
MPW 1143	PENGAJIAN ISLAM	3
DLEP 1113	PREPARATORY ENGLISH I	3
COQ 1000	KOKURIKULUM	0
MPW1113	BAHASA MALAYSIA	3
DIAA 1102	AL-MADKHAL ILA AL-AQIDAH AL-ISLAMIAH	2
DLAA 1112	AL-LUGHAH AL-ARABIAH I	2
DIHH 1112	HIFZ AL-QURAN I	2
DIHJ 1102	AL-TAJWID	2
JUMLAH		17

KAMPONG SUGLAP MOSQUE Darul Quran Markaz Subuh

Sukatan Hafalan Sijil Tahfiz

Himpunan Surah	Susunan Surah
Himpunan Surah 1 (Surah-surah lazim pendek – 5 surah)	الرحمن / السجدة / الإنسان / الواقعة / الملك
Himpunan Surah 2 (Baki Juzuk 29 – 9 surah)	القلم / الحاقة / المعارج / نوح / الجن / المزمل / المدثر / القيامة / المرسلات
Himpunan Surah 3 (Juzuk 28 – 9 surah)	المجادلة / الحشر / الممتحنة / الصف / الجمعة / المنافقون / التغابن / الطلاق / التحريم
Himpunan Surah 4 (Baki Juzuk 27 – 5 surah)	الذاريات / الطور / النجم / القمر / الحديد
Himpunan Surah 5 (Juzuk 26 – 4 surah)	محمد / الفتح / الحجرات / ق
Himpunan Surah 6 (Surah-surah lazim panjang – 4 surah)	مريم / طه / يس / الكهف
Himpunan Surah 7 (Surah-surah Ha Mim 1 – 4 surah)	الزخرف / الدخان / الجاثية / الأحقاف
Himpunan Surah 8 (Surah-surah Ha Mim 2 – 3 surah)	الغافر / فصلت / الشورى
Himpunan Surah 9 (Baki Juzuk 23 – 3 surah)	الصافات / ص / الزمر
Himpunan Surah 10 (Juzuk 22 – 3 surah)	الأحزاب / سبأ / فاطر
Himpunan Surah 11 (Surah-surah Alif Laf Mim – 3 surah)	العنكبوت / الروم / لقمان
Himpunan Surah 12 (Surah-surah Tho Sin – 3 surah)	الشعراء / النمل / القصص
Himpunan Surah 13 (Juzuk 18 & 19 – 2 surah)	النور / الفرقان
Himpunan Surah 14 (Juzuk 17 & 18 – 3 surah)	الأنبياء / الحج / المؤمنون
Himpunan Surah 15 (Juzuk 14 & 15 – 2 surah)	النحل / الإسراء
Himpunan Surah 16 (Surah-surah Alif Laf Ra (1) – 3 surah)	الرعد / إبراهيم / الحجر
Himpunan Surah 17 (Surah-surah Alif Laf Ra 2 – 3 surah)	يونس / هود / يوسف
Himpunan Surah 18 (Surah-surah Perang – 2 surah)	الأنفال / التوبة

Ders program

مَعْهَدُ الدِّرَاسَاتِ الإِسْلَامِيَّة

MAA'HAD AD-DIRASATIL ISLAMIYYAH
(DAHULU DIKENALI SEBAGAI MADRASAH TAHFIZUL QURAAN LILBANAT) (JAWI/4/01/4-003)
No. 68, Jalan 5/149 J, Bandar Baru Sri Petaling, 57000 Kuala Lumpur.
Pejabat: 03-90577003 Alimah & Hafizah: 013-3636 351/012-666 1624
Hafizah: 013-380 9242 Alimah: 013-380 9249.

HARI / WAKTU	7.45-8.30	8.30-9.15	9.15-9.35	9.35-10.10	10.10-11.00	11.00-11.30	11.30-12.40	12.40-1.15	1.15-1.20	1.20-1.40	1.40-1.50	1.50-2.00	2.00-2.25	2.25	2.30
ISNIN	TASMI' SABA' ders	TASMI' LIMA SABA' tekur 5x	SOLAT DHUHA DAN REHAT	TASMI' PARA SABA' 10 soyt	TASMI' AMOKHTA	TAKLIM-TAKLUM& TARGHIB	SAMBUNG TASMI' AMOKHTA	MUTHOLA'AH SABA' UNTUK ESOK	PERSIAPAN SOLAT	SOLAT ZOHOR BERJEMAAH&WIRID	BACAAN SURAH YAASIN	TAKLIM& TARGHIB	PERSIAPAN HAFALAN&KHIDMAT	PERSIAPAN PULANG	WAKTU PENGAJIAN TAMAT DAN PULANG
SELASA	TASMI' SABA'	TASMI' LIMA SABA'	SOLAT DHUHA DAN REHAT	TASMI' PARA SABA'	TASMI' AMOKHTA	F.AIN (JAWI)	SAMBUNG TASMI' AMOKHTA	MUTHOLA'AH SABA' UNTUK ESOK	PERSIAPAN SOLAT	SOLAT ZOHOR BERJEMAAH&WIRID	BACAAN SURAH YAASIN	TAKLIM& TARGHIB	PERSIAPAN HAFALAN&KHIDMAT	PERSIAPAN PULANG	WAKTU PENGAJIAN TAMAT DAN PULANG
RABU	TASMI' SABA'	TASMI' LIMA SABA'	SOLAT DHUHA DAN REHAT	TASMI' PARA SABA'	TASMI' AMOKHTA	F.AIN (FEQAH)	SAMBUNG TASMI' AMOKHTA	MUTHOLA'AH SABA' UNTUK ESOK	PERSIAPAN SOLAT	SOLAT ZOHOR BERJEMAAH&WIRID	BACAAN SURAH YAASIN	TAKLIM& TARGHIB	PERSIAPAN HAFALAN&KHIDMAT	PERSIAPAN PULANG	WAKTU PENGAJIAN TAMAT DAN PULANG
KHAMIS	TASMI' SABA'	TASMI' LIMA SABA'	SOLAT DHUHA DAN REHAT	TASMI' PARA SABA'	TASMI' AMOKHTA	F.AIN (TAJWID)	SAMBUNG TASMI' AMOKHTA	MUTHOLA'AH SABA' UNTUK ESOK	PERSIAPAN SOLAT	SOLAT ZOHOR BERJEMAAH&WIRID	BACAAN SURAH YAASIN	TAKLIM& TARGHIB	PERSIAPAN HAFALAN&KHIDMAT	PERSIAPAN PULANG	WAKTU PENGAJIAN TAMAT DAN PULANG
JUMAAT	TASMI' SABA'	TASMI' IMA SABA'	SOLAT DHUHA DAN REHAT	TASMI' PARA SABA'	TASMI' AMOKHTA	F.AIN (AKHLAK& TILAWAH AL-QURAA'N)	SAMBUNG TASMI' AMOKHTA	MUTHOLA'AH SABA' UNTUK ESOK	PERSIAPAN SOLAT	SOLAT ZOHOR BERJEMAAH&WIRID	BACAAN SURAH YAASIN	TAKLIM& TARGHIB	PERSIAPAN HAFALAN&KHIDMAT	PERSIAPAN PULANG	WAKTU PENGAJIAN TAMAT DAN PULANG

JADUAL WAKTU QISM AT-TAHFIZ

Akademi

RINGKASAN KURIKULUM 30 JUZU'

Tingkatan	Satu					Dua							Tiga						Empat							Lima				
Jumlah Juzu'	5 juzu'					7 juzu'							6 juzu'						7 juzu'							5 juzu'				
No. Juzu'	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Halaman Al-Quran	1 - 21	22 - 41	42 – 61	62 – 81	82 – 101	102 – 121	122- 141	142 - 161	162 – 181	182 – 201	202 – 221	222- 241	242 – 261	262 – 281	282 – 301	302 – 321	322 – 341	342 – 361	362 – 381	382 – 401	402 – 421	422 – 441	442 – 461	462 – 481	482 – 501	502 – 521	522 – 541	542 – 561	562 – 581	582 - 604
Semester	Satu		Dua			Satu			Dua				Satu			Dua			Satu			Dua				Satu			Dua	

30 cüz

EK 10

RINGKASAN KURIKULUM 15 JUZU'

Tingkatan / Tahun	Satu		Dua		Tiga		Empat		Lima	
Jumlah Juzu'	2½ juzu'		3½ juzu'		3 juzu'		3½ juzu'		2½ juzu'	
No. Juzu'	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Halaman Al-Quran	1 - 21	22 - 41	42 – 51	52 - 61	62 – 81	82 – 101	102 – 121	122- 141	142 - 151	152 -161	162 – 181	182 – 201	202 – 211	212 - 221	222- 241	242 – 251	252 - 261	262 – 281	282 – 301
Semester	Satu	Dua	Satu		Dua		Satu		Dua		Satu		Dua		Satu				Dua

EK 11

Result List Of Examination

For All QMS Under Aca Muslim Charity Foundation (AMCF) Management
Academic year 2008/2009 for 2nd Semester (March 2009 - August 2009)

QMS : Al Ittihad Bandung (Hayatan Thayyibah Pesantren)
Section : Men
Principal : H. Kandra Kertabuana, MA
In Charge Of QMS Matters : H. Nasrudin, Lc dan Agus Subagio

QMS Students for 2th Semester

NO	NAME	TAHFIZH / JUZ										Amount	Average	Note	DURUS IDHOFIAH						Amount	Total	Average	Note
		11	12	13	14	15	16	17	18	19	20				Tafsir		Ul Qur'an		Sirah					
															Grade	Result	Grade	Result	Grade	Result				
1	Makmur						95	85	90	94	95	459	91.8	Very Good	100	Pass	100	Pass	95	Pass	295	754.0	94.3	Very Good
2	Yusuf	92	99	95	93	99	97	98	95	90	99	948	94.8	Very Good	100	Pass	100	Pass	100	Pass	300	1,248.0	96.0	Excellent

QMS Students for 1st Semester

NO	NAME	TAHFIZH / JUZ										Amount	Average	Note	DURUS IDHOFIAH						Amount	Total	Average	Note
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10				Tafsir		Ul Qur'an		Sirah					
															Grade	Result	Grade	Result	Grade	Result				
3	Hasan			90	98	92	95	90				465	93.0	Very Good	80	Pass	90	Pass	80	Pass	250	715.0	89.4	Good
4	Solihin				85	87	90	83	82			417	83.4	Fair	80	Pass	80	Pass	70	Fail	230	647.0	80.9	Fair
5	Arif permana				90	88	88	90	92			446	89.2	Good	100	Pass	100	Pass	100	Pass	300	746.0	93.3	Very Good
6	Sofyan		80	83	82	80	80					405	81.0	Fair	70	Fail	65	Fail	75	Fail	210	615.0	76.9	Fail
7	Mukhsin	85	87	90	83	85						430	86.0	Good	94	Pass	49	Pass	90	Pass	283	693.0	86.6	Good
8	Sugiono	[illegible]	80									150	75.0	Fail	85	Pass	60	Pass	70	Fail	255	385.0	77.0	Fail
9	[illegible]	90	84	92	85	88						439	87.8	Good	90	Pass	60	Pass	85	Pass	254	694.0	86.8	Good
10	Alwy	82	80									162	81.0	Fair	80	Pass	90	Pass	85	Pass	255	417.0	83.4	Fair
11	Amir	85	90	80								255	85.0	Good	75	Fail	60	Pass	80	Pass	235	490.0	81.7	Fair
12	Wartono	80	80									160	80.0	Fair	95	Pass	100	Pass	100	Pass	295	455.0	91.0	Very Good
	Total of Student						12									12		12		12				
	Total of Passed Student						11									10		11		9				
	Passing Ratio Per each Juz and Subject						92%									83%		92%		75%				
	Passing Ratio													100%										100%
	Higest Grade per each Juz and Subject						99																	
	Lowest Grade per each Juz and Subject						70																	
	Higest Average													94.8										96
	Grand Total																					7,859.0		
	Total Average																					1,037.1	1,037.1	
	Grade of the QMS																					86.43		GOOD

Bandung, August 25th, 2009

Data entry

Office Assistant

Reviewed by

H. Nasrudin, Lc
In Charge Of QMS Matters

Acknowledge by

H. Kandra Kertabuana, MA
Principal

NB
* The Lowest result for passing the examination was 80 with the grade as shown below

No	Result	Grade
1	80 s.d 84	Fair
2	85 s.d 89	Good
3	90 s.d 94	Very Good
4	95 s.d 100	Excellent

* The QMS Syllabus
1 **First Semester** Juz to be memorized from 1 to 10
2 **Second Semester** Juz to be memorized from 11 to 20
3 **Third Semester** Juz to be memorized from 21 to 25
4 **Fourth Semester** Juz to be memorized from 26 to 30

9/9/09

Juz 70-75 X
76-80

EK 12

المملكة العربية السعودية
معهد الدراسات القرآنية للبنات
بمكة المكرمة
تحت إشراف وزارة الشؤون الإسلامية والأوقاف
والدعوة والإرشاد

شهادة إتمام الدراسات القرآنية

معهد الدراسات القرآنية للبنات
تأسس عام ١٤١٤هـ

بسم الله الرحمن الرحيم

إن هذا القرآن يهدي للتي هي أقوم

الحمد لله الذي يسر القرآن هدى الإنسان وعلمه البيان، والصلاة والسلام على نبينا محمد وعلى آله وصحبه الكرام

وبعد.. فيشهد معهد الدراسات القرآنية للبنات بمكة المكرمة بأن الطالبة /

الجنسية قد أتمت دراسة عامي دبلوم الدراسات القرآنية وحفظت كامل القرآن الكريم واجتازت الاختبار النهائي

للعام الدراسي ١٤هـ بنجاح وحسبما تدل عليه درجاتها / والمعهد إذ يمنحها هذه الشهادة يوصيها بتقوى الله والمحافظة

على تعاهد القرآن والعمل به. وصلى الله وسلم على نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين والحمد لله رب العالمين.

عميدة المعهد — القسم

الأستاذ الدكتور /

الدكتورة /

فاطمة بنت عبدالرحمن رمضان بن حسين

حررت بتاريخ / / ١٤هـ

حسن بن محمد باجودة

الرقم المسلسل للطالبة:

حبيب الله بن محمد المزروع

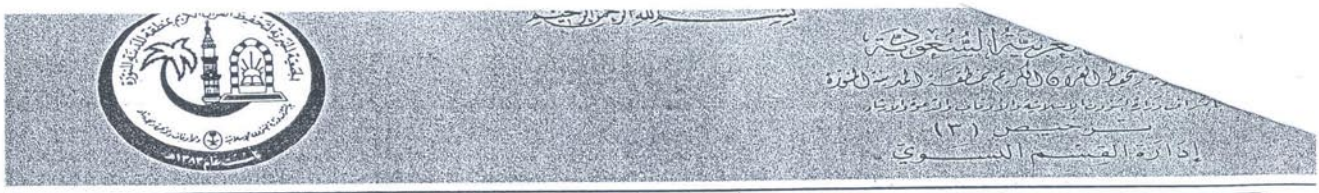
المشرف التربوي

قصاد على صحة التوقيع والختم

الأستاذ العلام

المراقب الفني للمعهدات القرآنية للتحقق القرآني

EK 13

الرقم : ..... التاريخ : ..... المشفوعات : .....

Hangi seviyedeki öğrencinin ne kadar ezberleyeceğini gösteren çizelge Medine

متعلمات (متوسط ، ثانوي ، جامعة) مبتدئات	خمسة أجزاء في سنة ونصف من تاريخ تسجيل الطالبة	مقدمة علم التجويد ومبادئه الاستعاذة والبسملة ، مراتب القراءة ،أحكام النون والميم الساكنة ، القلقلة ، التفخيم باب المد ، أحكام الراء.	الموجز المفيد لقواعد التجويد
ملاحظة : التطبيق العملي لبابي المخارج والصفات من خلال دروس التلاوة والتلقين اليومي .			
متعلمات حافظات من ٦ إلى ١٠	خمسة أجزاء في سنة ونصف من تاريخ اختبار الطالبة	مراجعة المنهج السابق مضافاً إليه : اللامات الساكنة باب المخارج و الصفات، هاء الضمير.	الموجز المفيد لقواعد التجويد
متعلمات حافظات من ١١ إلى ٢٠	كل خمسة أجزاء في سنة ونصف من تاريخ اختبار الطالبة	مراجعة المنهج السابق مضافاً إليه : باب الإدغام، همزة الوصل والقطع ، باب الوقف.	الموجز المفيد لقواعد التجويد
١- متعلمات حافظات من ٢١ إلى ٣٠	كل خمسة أجزاء في سنة ونصف من تاريخ اختبار الطالبة	مراجعة المنهج	الموجز المفيد لقواعد التجويد

المدير التنفيذي

عبد الرحمن بن سعيد الحربي

المدينة المنورة - خلف مستشفى المدينة الوطني - ت ٨٤٤٦٢٠١ - ٨٤٤٦١٩٢ - ٨٤٤٢٢٥٣ - فاكس ٨٤٤٠٨٩٤
مكتب البريد - ت ٨٤٤٦٢٠٠ - ص.ب ٤٧٣٩ - رقم الحساب لدى شركة الراجحي المصرفية بالمدينة المنورة ١٠٥٠١٥٠٠٠٥

EK 14

الرقم : ١١٦ ..... التاريخ : ١٤٣٦/٢/٩ هـ المشفوعات : .....

تعميم (٢٤٤)

إلى جميع الأخوات / مديرات المدارس والمشرفات عليها والمعلمات في مدارس القسم النسوي
بالمدينة المنورة ومراكزها وفقهن الله

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته ، أما بعد /

فقد تقرر توزيع منهج القرآن والتجويد لمستويات الفصول كالتالي :

نوع المستوى	الحفظ	التجويد	المرجع
دون سن المدرسة	من الناس إلى الأعلى	القاعدة النورانية	
أميات كبيرات	غير محدد (حسب قدرة الدارسة)	حروف (التفخيم ، الصفير ، الغنة ، المد ، القلقلة ،اللثوية)	
أميات شابات وصغيرات(١،٢،٣) وغير ناطقات بالعربية	جزء في سنة ونصف من تاريخ تسجيل الطالبة	حروف (التفخيم ، الصفير ، الغنة ، المد ، القلقلة ،اللثوية)	
ابتدائي (٤ ، ٥ ، ٦)	جزءان في سنة ونصف من تاريخ تسجيل الطالبة	مقدمة علم التجويد ومبادئه أحكام النون والميم الساكنة ، القلقلة ، التفخيم، باب المد .	قطرات من بحر التجويد
ملاحظة : التطبيق العملي لبابي المخارج والصفات من خلال دروس التلاوة والتلقين اليومي .			

يتبع

EK 15

NOMOR : . ..... SERIE : . .....

جامعة علوم القرآن

LEMBAGA TAHFIZH & QIRA'AT
INSTITUT ILMU AL-QUR'AN (LTQQ-IIQ)
JAKARTA

IJAZAH

بسم الله الرحمن الرحيم

LEMBAGA TAHFIZH & QIRA'AT AL-QUR'AN
INSTITUT ILMU AL-QUR'AN (LTQQ-IIQ) JAKARTA
MENERANGKAN BAHWA :

Nama :
Tempat/Tanggal Lahir :
NIM :
Fakultas :

Telah lulus ujian Tahfizh Al-Qur'an Program : .....
dengan nilai : ..... Predikat .....

Kepadanya diberikan hak untuk menempuh ujian Sarjana Institut Ilmu Al-Qur'an (IIQ) Jakarta.

Foto
3 x 4

Jakarta, ...

Institut Ilmu Al-Qur'an (IIQ)
Lembaga Tahfizh & Qira'at Al-Qur'an (LTQQ)

Rektor

Ketua

....

EK 16

QMS REPORT
ASIA MUSLIMS CHARITY FOUNDATION

QMS Area:
Utsman bin Affan Jakarta

Coordinator:
Mr. Achmarul Hadi, S.Sos

QMS FOR MEN STUDENTS :

No	Founded	Teacher's Name	Total Student		Accommodation		Weak in memorizing	Completing the terms 30 Juz	percent.
			Old Student	New Student	Dormitory	Outside			
1	2003	1. Abdul Aziz Nawawi 2. Achmarul Hadi	38	10	25	18		42	

INFORMATION ABOUT ACTIVITY, PROBLEM AND NEEDS :

Activities	Problem	Need
1. Mabit di masjid Al Hidayah 2. Daily Lesson for Memorizing 3. Extracuricular Lesson Tafsir, Ulumul Qur'an, 4. Listening one persons for one Juz. 5. Murojaah..(repeate an memorizing). 6. Tajwid Lesson.		

EK 17

المملكة العربية السعودية
معهد الدراسات القرآنية للبنات
بمكة المكرمة
تحت إشراف وزارة الشؤون الإسلامية والأوقاف
والدعوة والإرشاد

معهد الدراسات القرآنية للبنات
تأسس عام ١٤٢١هـ

منهج مادة التلاوة للسنة الأولى للعام الدراسي ١٤٣٢/١٤٣١هـ
الفصل الدراسي الأول

الشهر	الأسبوع	السبت	الأحد	الاثنين	الثلاثاء	الأربعاء
شوال	الثالث	١٠/١٦ آداب التلاوة التعريف بحفص وشعبة+ الفاتحة	١٠/١٧ البقرة (١-٢٥)	١٠/١٨ (٢٦-٤٣)	١٠/١٩ (٤٤-٦٦)	١٠/٢٠ (٦٧-٩١)
	الرابع	١٠/٢٣ البقرة (٩٢-١١٢)	١٠/٢٤ (١١٣-١٤١)	١٠/٢٥ (١٤٢-١٦٤)	١٠/٢٦ (١٦٥-١٨٤)	١٠/٢٧ (١٨٥-١٩٦)
ذو القعدة	الاول	١١/١ البقرة (١٩٧-٢١٥)	١١/٢ (٢١٦-٢٣٠)	١١/٣ (٢٣١-٢٤٢)	١١/٤ (٢٤٣-٢٥٦)	١١/٥ (٢٥٧-٢٧١)
	الثاني	١١/٨ البقرة (٢٧٢-٢٨٢)	١١/٩ (٢٨٣-١٤)	١١/١٠ تدريبات	١١/١١ آل عمران (١٥-٣٢)	١١/١٢ (٣٣-٥١)
	الثالث	١١/١٥ آل عمران (٥٢-٧٤)	١١/١٦ (٧٥-٩٢)	١١/١٧ (٩٣-١١٢)	١١/١٨ (١١٣-١٣٢)	١١/١٩ (١٣٣-١٥٢)

معهد الدراسات القرآنية للبنات بمكة المكرمة

EK 18

Masjid	Hari	Masa	Pelajar
Sultan	Selasa	4.00 - 6.00 ptg	Lelaki & Wanita
As-Syafaah	Rabu	7.45 - 9.45 mlm	Lelaki & Wanita
Al-Khair	Ahad	8.30 -10.30 pg 10.00 - 12.00 tgh	Lelaki & Wanita Lelaki & Wanita
Al-Istiqamah	Ahad	2.00 - 4.00 ptg	Lelaki & Wanita
As-Syakirin	Ahad	2.00 - 4.00 ptg	Lelaki & Wanita
Jamiyah Ar-Rabitah	Ahad	2.00 - 4.00 ptg	Lelaki & Wanita
Darul Makmur	Rabu Ahad	7.30 - 9.30 mlm 2.00 - 4.00 ptg	Lelaki Wanita
Muhajirin	Jumaat	2.00 - 4.00 ptg	Lelaki & Wanita

EK 19

مشروع الشهرين 2009
مركز عاصم الكوفي

المملكة الأردنية الهاشمية
جمعية المحافظة على القرآن الكريم

Cetvel

تقرير الأسبوع الرابع
7/23 – 7/18

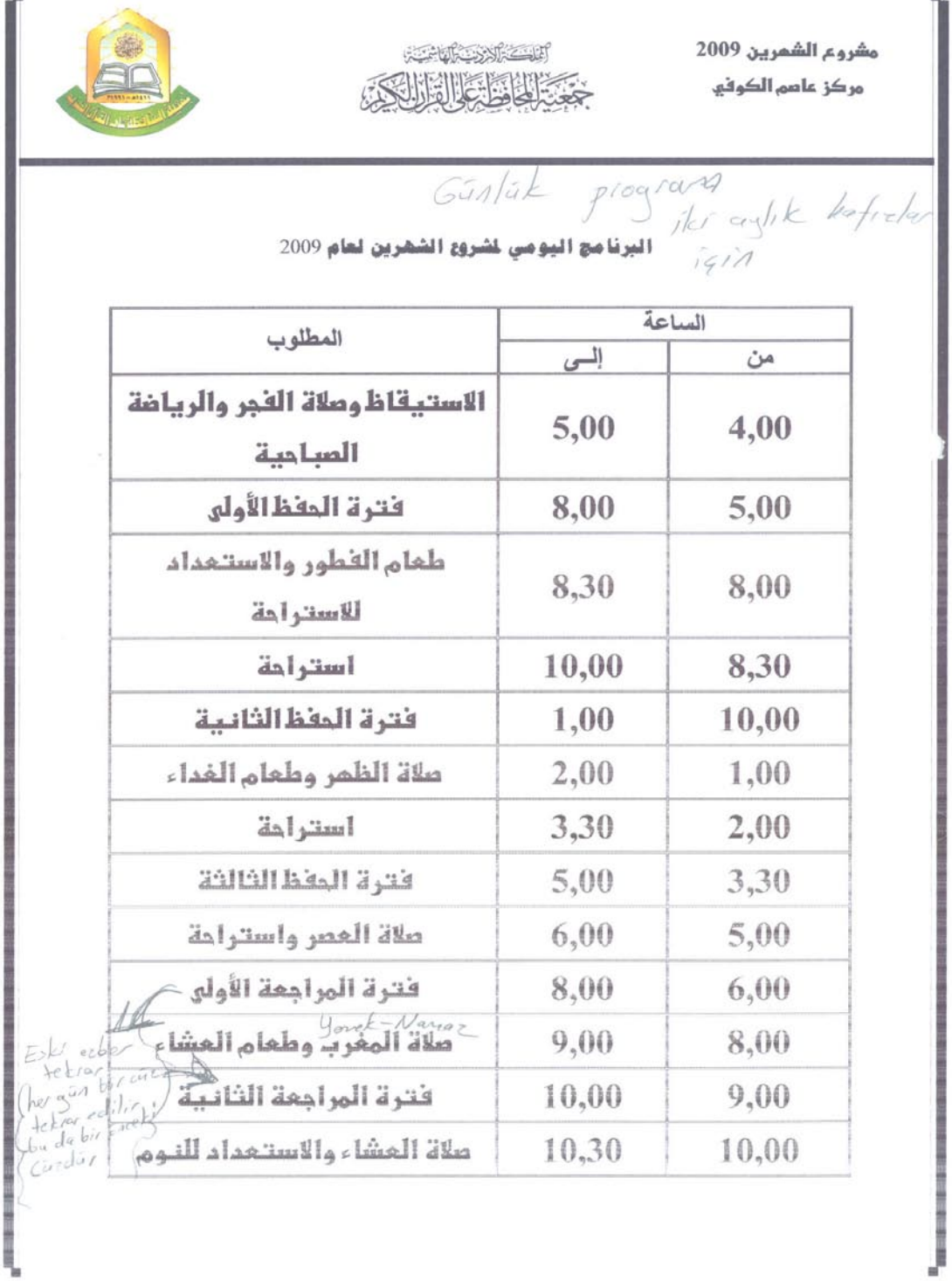
	عدد الوجوه المنجزة خلال الإسبوع					الإسبوع الرابع	الإسبوع الثالث	الإسبوع الثاني	الإسبوع الأول	
إسم الطالب	الأحد	الإثنين	الثلاثاء	الأربعاء	الخميس	المجموع	المجموع	المجموع	المجموع	ملاحظات
1- مالك عدنان صبحي	9	10	8	7	8	42	42	40	35	أتم ثمانية أجزاء
2- ابراهيم محمد اللوزي	20	10	12	10	6	58	74	52	48	أتم أحد عشر جزء
3- عبد الله أنغام مهدي	7	4	7	8	5	31	38	33	24	أتم ستة أجزاء
4- معاذ جميل درويش	26	10	10	10	6	62	60	67	73	أتم ثلاثة عشر جزء
5- عبد الرحمن محمد تيم	21	10	7	10	10	58	38	41	21	أتم ثمانية أجزاء
6- عبد الرحمن علي العلاونة	9	-	6	2	4	21	35	21	30	أتم خمسة أجزاء
7- أيوب خالد تولتش	1	8	9	6	8	32	29	31	30	أتم ستة أجزاء
8- احمد مجدي الصمادي	7	6	5	5	2	25	16	30	14	أتم أربع أجزاء
9- عمر عبد العليم الخياط	11	11	7	6	2	37	28	26	8	اتم خمسة أجزاء

*مطلوب من الطالب 35 صفحة أسبوعيا كحد أدنى .

أ.محمد الخوالدة

أ.رامي أبو معال

EK 20

مشروع الشهرين 2009
مركز عاصم الكوفي

المملكة الأردنية الهاشمية
جمعية المحافظة على القرآن الكريم

Günlük program iki aylık kafirler için

البرنامج اليومي لمشروع الشهرين لعام 2009

المطلوب	الساعة	
	إلى	من
الاستيقاظ وصلاة الفجر والرياضة الصباحية	5,00	4,00
فترة الحفظ الأولى	8,00	5,00
طعام الفطور والاستعداد للاستراحة	8,30	8,00
استراحة	10,00	8,30
فترة الحفظ الثانية	1,00	10,00
صلاة الظهر وطعام الغداء	2,00	1,00
استراحة	3,30	2,00
فترة الحفظ الثالثة	5,00	3,30
صلاة العصر واستراحة	6,00	5,00
فترة المراجعة الأولى	8,00	6,00
صلاة المغرب وطعام العشاء	9,00	8,00
فترة المراجعة الثانية	10,00	9,00
صلاة العشاء والاستعداد للنوم	10,30	10,00

Yatsı-Namaz

Eski ezber tekrar (her gün bir cüz tekrar edilir) bu da bir cüzdür

EK 21

Eve rapor ve ödev

المملكة الأردنية الهاشمية
جمعية المحافظة على القرآن الكريم

مشروع الشهرين
٢٠٠٩
مركز عاصم الكوفي

مذكرة أسبوعية ٣

أولياء أمور الطلبة الكرام نضع بين أيديكم تصور عام عن المشروع وتقرير عن أبناءكم و بعض الواجبات المطلوبة منهم خلال العطلة فنرجو منكم مساعدتنا في متابعة أبناءكم خلال العطلة لينجزوا الواجبات المطلوبة منهم سائلين الله عز وجل أن يعيننا على خدمة القران الكريم.

تعليمات

١- هناك ثلاث فترات حفظ (٧ ساعات) وفترتين مراجعة (٣,٥ ساعة) وثلاث فترات استراحة (٤ ساعات)
٢- يسمع الطالب ٧ صفحات يوميا من الفترة ١-٣ ويراجع ويمكن في الفترتين الرابعة والخامسة بدون أي أخطاء.
٣- يُرد الطالب عند وجود خطأ واحد في الصفحة أو عند التلعثم في الصفحة .
٤- لا يبدأ الطالب في السبع صفحات التالية حتى يمتحن بالحفظ الماضي بدرجة إتقان ٩٥ % .لو عاد عدة مرات .
٥- يمتحن الطالب بتسميعه الأسبوعي في بداية الأسبوع التالي .
٦- يسمع الطالب الصفحات التي سمعها خلال اليوم بعد وقت المراجعة بشكل متتالي و مترابطة مع بعضها.
٧- إذا أنهى الطالب المطلوب منه في اليوم يكلف بمراجعة حزب واحد من العشرة أجزاء السابقة.

الواجب

.....
.....
.....

ملاحظات وتقييم

.....
.....

ملاحظات ولي الأمر

.....
.....
.....

** يرجى متابعة الطالب لواجبه الأسبوعي وضرورة الرد والتوقيع.*
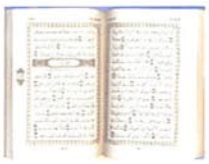
أ.محمد الخوالدة
٠٧٨٥٢٥٢٣٨٥

أ. رامي أبو معال
٠٧٨٨٩٥٩١١٨

EK 22

مشروع الشهرين 2009
مركز عاصم الكوفي
الزرقاء

جمعية المحافظة على القرآن الكريم

Aileye nasihatler

نصائح ذهبية

Adab — n

* اختر أفضل أوقاتك لحفظ القرآن، ولا تجعل هذا المشروع على هامش حياتك، لأن القرآن لن يعطيك شيئاً إذا لم تقدم له كل شيء!

* اعلم أن المهمة الكبرى للنبي الكريم عليه الصلاة والسلام كانت حفظ القرآن وتبليغه لأمته، فأفضل عمل يمكن أن تقوم به هو حفظ القرآن، ولذلك قال عليه الصلاة والسلام: (خيركم من تعلم القرآن وعلّمه). يجب أن تنوي حفظ القرآن وتعليمه للآخرين.

* حاول أن تقرأ أي بحث أو مقالة لها علاقة بالقرآن، مثل الأبحاث في الإعجاز العلمي ، فإن مثل هذه الأبحاث تقوي ارتباطك بالقرآن.

* حاول دائماً أن تبحث عن معنى أي كلمة تسمعها ولا تفهم معناها من خلال تفسير أو موقع إنترنت أو السؤال لأحد العلماء. إن هذه العملية ستزيد رصيدك من المعلومات بشكل كبير مع الزمن حاول أن تحفظ كل يوم ولو القليل من القرآن، لا تهجر القرآن.

* اقرأ ما حفظته في الصلاة، وكرر ذلك فسوف تجد متعة في أن تكون صلاتك طويلة.

* حاول أن تفكر بمعاني الآيات التي حفظتها قبل أن تنام، وحين تستيقظ من النوم، لأن العقل الباطن في هذين الوقتين يكون متصلاً مع العقل الظاهر. وسوف تتحول أحلامك وأنت نائم إلى أحلام جميلة وسوف تشاهد نفسك تتلو القرآن، فهل هنالك أروع من ذلك؟!

* اعتقد بشدة أنك تستطيع أن تحفظ القرآن، وسوف تحفظ القرآن بإذن الله تعالى.

EK 23

الثالث	٢	تفسير آية الأحكام	21	1	الصابوني ، أحكام القرآن
	٣	علوم القرآن	1	خصائص القرآن	كيف نتعامل مع القرآن العظيم ليوسف القرضاوي
			1	القرآن كتاب إلهي	
			1	كتاب محفوظ	
			1	كتاب معجز	
			1	كتاب الدين كله	
			1	كتاب الزمن كله	
			1	كتاب الإنسانية كله	
			1	مقاصد القرآن	
			1	تصحيح العقائد والتصورات	
			1	تقرير كرامة الانسانية	
			1	عبادة الله وتقواه	
	٤	اصول الفقه	1	الحكم الشرعي	سلسلة تعليم اللغة العربية المقرر لمستوى الرابع في معهد العلوم بكوتا
			1	الأحكام الوضعية	
			1	الظاهرة والمؤول	
			1	العام والخاص	
			1	قواعد التخصيص	
			1	المطلق والمقيد	
			1	الإجماع والقياس	
			1	الاجتهاد وشروط المجتهد	
	مجموع الحصص		40		
الرابع	١	حفظ القرآن و المراجعة	يوميا	23-30	القرآن الكريم
	٢	تفسير آية الأحكام	21	2	الصابوني
	٣	علوم القرآن	1	كيف نتعامل مع القرآن العظيم حفظا وتلاوة واستماعا	كيف نتعامل مع القرآن العظيم ليوسف القرضاوي
			1	حفظ القرآن	
			1	فضل حفظ القرآن	
			1	اداب حملة القرآن	
			1	الواجبات العقلية والروحية اصاحب القرآن	
			1	تلاوة القرآن وسماعه	
			1	تلاوة القرآن وآدابها	
			1	القرطبي يناقش مسالة التلحين والترجيع في القراءة	
			1	التدبر	
			1	التجاوب مع القرآن	
			1	الاستماع الى القرآن	
	٣	التوحيد	1	معنى الشهادتين	منهاج المسلم لابي بكر الجزائري و العقيدة الطحاوية و التوحيد للفوزان
			1	شروط قبول الشهادتين	
			1	نواقض الشهادتين	
			1	معنى لاإله إلاالله	
			1	معرفة الله	
			1	معرفةالرسول	
			1	معرفة دين الإسلام	
			1	فضيلة صلاة الجماعة في المسجد	
	مجموع الحصص		40		

Ket:
Kitab "Kaifa Nata'amal ma'a Qur'an Al 'adzhim Karangan Yusuf Qhordhawi akan saya ajukan lagi ke Syeikh Khoory agar dapat diperbanyak AMCF. Oleh karena itu untuk sementara antum pakai buku Mana' Gholton

EK 24

تحت إشراف مؤسسة مسلمي آسيا الشرقية

الفصل	الرقم	المادة	عدد الحصة	الجزء / الباب	المراجع
الاول	١	حفظ القرآن و المراجعة	يوميا	1-7.	القرآن الكريم
	٢	أحكام التجويد	يوميا	التطبيق	احكام التجويد الميسرة لمحمد روم
	٣	تفسير القرآن	24	30	أيسر التفاسير للجزائري
	٤	علوم القرآن	1	القرآن : تعريفه، أسمازه و أوصافه، الفرق بين القرآن و الحديث القدسي و الحديث النبوي	المباحث في علوم القرآن لمناع القطان ، المدخل لدراسة القرآن لأبي شهبة
			1	الوحي: كيفية وحي الله إلى الملائكة، كيفية وحي الله إلى رسوله ، كيفية وحي الملك إلى الرسول	
			1	المكي و المدني	
			1	جمع القرآن و ترتيبه	
			1	قصص القرآن	
			1	ترجمة القرآن	
			1	الناسخ و المنسوخ	
			1	اعجاز القرآن	
	٥	السيرة النبوية	1	العرب، الأرض والشعب، الحكم والاقتصاد، الديانة والاجتماع	الرحيق المختوم لصفي الرحمن المباركفوري
			1	النسب والمولد والنشأة	
			1	حياة النبوة والرسالة والدعوة	
			1	المرحلة الأولى من جهاد الدعوة إلى الله	
			1	المرحلة الثانية (الدعوة جهارا)	
			1	المرحلة الثالثة (دعوة الإسلام خارج مكة)	
			1	عهد الدعوة والجهاد والنجاح	
			1	آخر باب من الحياة الطيبة	
		مجموع الحصص	40		
الثاني	١	حفظ القرآن و المراجعة	يوميا	8-14.	القرآن الكريم
	٢	أحكام التجويد	يوميا	التطبيق	احكام التجويد الميسرة لمحمد روم
	٣	تفسير القرآن	24	29	أيسر التفاسير للجزائري
	٤	علوم القرآن	1	أول ما نزل و آخر ما نزل	المباحث في علوم القرآن لمناع القطان ، المدخل لدراسة القرآن لأبي شهبة
			1	أسباب النزول	
			1	نزول القرآن	
			1	نزول القرآن على سبعة أحرف	
			1	المحكم و المتشابه	
			1	نشأة التفسير و تطوره	
			1	التفسير والتأويل	
			1	شروط المفسر	
	٥	الثقافة الاسلامية	1	الغزو الفكر	كيف نتعامل مع القرآن العظيم ليوسف القرضاوي ، أساليب الغزو الفكري لسعيد حوى ، منهج التربية ، الفرق و الأديان
			1	الاستشراق	
			1	التنصير	
			1	فضائل حفظ القرآن	
			1	خصائص القرآن	
			1	فضل ختم القرآن	
			1	فقه الدعوة	
			1	فضائل الذكر	
		مجموع الحصة	40		
	١	حفظ القرآن و المراجعة	يوميا	15-22	القرآن الكريم

EK 25

Tüm Kavası Ezberleyenler

INSTITUT PTIQ JAKARTA

LEMBAGA TAHFIZH & TILAWAH AL-QUR'AN (LTTQ)

Jl. Batan I No. 2 Lebak Bulus Cilandak Jakarta Selatan 12440 Telp/Fax. 021-7690901 Ext. : 105
website : www.ptiq.ac.id, email : lttq@ptiq.ac.id, NPWP : 01.399.090.8.016.000

KARTU TAHFIZH MAHASISWA PROGRAM TAHFIZH PENUH

Nama Lengkap : .....
Tempat/Tgl. Lahir : .....
NPM : .....
Fakultas : .....

DAFTAR NILAI TAHFIZH AL-QUR'AN

Marhalah	SMT	Materi Tahfizh	Tgl. Ujian	Nilai	Tanda Tangan Instruktur	Pengesahan LTTQ
I	I	Juz : 1 - 2				
		Juz : 3 - 4				
	II	Juz : 5 - 6				
		Juz : 7 - 8				
II	III	Juz : 9 - 10				
		Juz : 11 - 12				
	IV	Juz : 13 - 14				
		Juz : 15 - 16				
III	V	Juz : 17 - 18				
		Juz : 19 - 20				
	VI	Juz : 21 - 22				
		Juz : 23 - 24				
IV	VII	Juz : 25 - 26				
		Juz : 27 - 28				
	VIII	Juz : 29 - 30				
Komprehensif I		Juz : 1 - 30				
Komprehensif II		Juz : 1 - 30				
		Jumlah Nilai :				
		Rata-Rata :				

Sınav

Foto
3 X 4

Jakarta, ...
Lembaga Tahfizh & Tilawah al-Qur'an
Institut PTIQ Jakarta
Ketua,

.....

EK 26

Bazı kısımları ezberleyeler idi

المعهد العالي لعلوم القرآن

INSTITUT PTIQ JAKARTA

LEMBAGA TAHFIZH & TILAWAH AL-QUR'AN (LTTQ)

Jl. Batan I No. 2 Lebak Bulus Cilandak Jakarta Selatan 12440 Telp/Fax. 021-7690901 Ext. : 105
website : www.ptiq.ac.id, email : lttq@ptiq.ac.id, NPWP : 01.399.090.8.016.000

KARTU TAHFIZH MAHASISWA PROGRAM TAHFIZH TERBATAS

Nama Lengkap : .....
Tempat/Tgl. Lahir : .....
NPM : .....
Fakultas : .....

DAFTAR NILAI TAHFIZH AL-QUR'AN

Marhalah	SMT	Materi Tahfizh	Tgl. Ujian	Nilai	Tanda Tangan Instruktur	Pengesahan LTTQ
I	I	Sire Buruc Surah al-Buruuj sampai dengan Surah an-Naas Nas'a Kadar				
	II	Surah an-Naba sampai dengan Surah al-Insyiqaq				
II	III	Surah al-Jin sampai dengan Surah al-Mursalat				
	IV	Surah al-Mulk sampai dengan Surah Nuh				
III	V	Surah ash-Shaff sampai dengan Surah at-Tahrim				
	VI	Surah al-Mujadilah sampai dengan Surah al-Muntahanah				
IV	VII	Surah as-Sajdah sampai dengan Surah Yasin				
	VIII	Surah ar-Rahman sampai dengan Surah al-Waqiah				
Komprehensif I		Marhalah I sampai dengan IV				
Komprehensif II		Marhalah I sampai dengan IV				
		Jumlah Nilai				
		Rata-Rata				

sınav

Foto
3 X 4

Jakarta, ...
Lembaga Tahfizh & Tilawah al-Qur'an
Institut PTIQ Jakarta
Ketua,

.....

EK 27

Dewan Pengurus Ikatan Alumni Perguruan Tinggi Ilmu Al-Qur an (IKAPTIQ) tentunya menyambut baik kehadiran Metodologi Praktis ini yang kebetulan pencetusnya adalah juga salah seorang anggota Dewan Pakar IKAPTIQ. Semoga kehadirannya bermanfaat bagi kalangan qari'-qari'ah maupun hafizh-hafizhah khususnya serta umat Islam pencinta Al-Qur'an umumnya.

Dewan Pengurus Ikatan Alumni
Perguruan Tinggi Ilmu Al-Qur' an (IKAPTIQ)

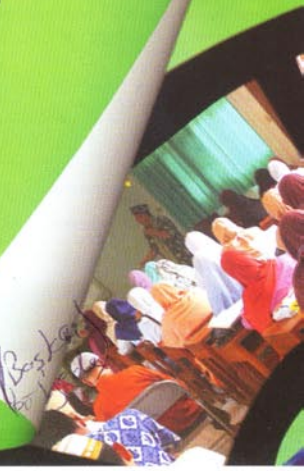
DRS. HA. MUJIB ROHMAT
Ketua Umum

MATARANTAI SANAD HIFZHUL QUR'AN RIWAYAT HAFSH DARI IMAM 'ÂSHIM MILIK NARASUMBER

icazet silsilesi

1. Rasulullah Muhammad SAW
2. 'Utsmân bin 'Affân - 'Alî bin Abî Tîlib - 'Abdullâh ibn Mas'ûd - dan Ubay bin Ka'ab
3. Abû 'Abdurahmân 'Abdullâh ibn Hubaib ibn Rubai'ah as-Sulamiy al-Kûfiy
4. 'Âsim bin Abû Najjûd al-Kûfiy
5. Abû 'Umar Hafs bin Sulaimân ibn al-Mughîrah al-Asadiy al-Kûfiy
6. Abû Muhammad 'Ubaid as-Sibâh ibn Abî Syuraih al-Kûfiy al-Baghdâdiy
7. Abul 'Abbâs Ahmad ibn Sahl al-Fairuzaniy al- Asynâniy
8. Abul Hasan Tâhir ibn Ghalbûn
9. Abû 'Amr 'Utsmân ibn Sa'îd ad-Dâniy
10. Abû Daud Sulaimân ibn Najâh al-Andalûsiy
11. Abul Hasan 'Alî bin Muhammad bin Hudzail
12. Abû Muhammad al-Qâsim ibn Firrûh asy-Syâtibiy ar- Ru'ainiy al-Andalusiy
13. Abul Hasan 'Alî ibn Syujâ' ibn Salîm al-Hasyimiy al-Misriy
14. Abû 'Abdullâh Muhammad ibn Ahmad bin 'Abdul Khâliq al-Misriy asy-Syâfi'iy
15. Abul Khair Muhammad ibn Muhammad ad-Dimasyqiy (Ibn Jazâriy)
16. Syihâbuddîn Ahmad ibn Asad al-Umyutiy asy-Syâfi 'iy
17. Abû Yahyâ Zakaria al-Ansâriy al-Misriy
18. Nâsiruddîn Muhammad ibn Sâlim ibn'Alî at-Tablawiy
19. Al-'Allâmah Syahhâdzah al-Yamaniy
20. Saifuddîn ibn 'Atâillah al-Wafâiy al-Fadâliy
21. Sultân ibn Ahmad ibn Ismâ'îl al-Mazzâhiy al-Misriy
22. 'Alîî ibn Sulaimân ibn 'Abdullâh al-Mansûriy
23. Ahmad Hijâziy
24. Mustafâ ibn 'Abdurrahmân ibn Muhamamd al-Azmiriy
25. Ahmad ar-Râsyidiy
26. Ismâ'îl Basytîn
27. 'Abdul Karîm bin H.'Umar al-Badriy
28. KH.M.Munawwir al-Krabya'iy
29. KH. Abdul Qadir al-Munawwir (Putra KH. Munawwir)
30. KH. Ahmad Munawwir (Putra KH. Munawwir)
31. Ahmad Fathoni bin Muhajir

Buraim hocabari
Burasa hocasi
Bu Kurnia hocasi

EK 28

14.04.2010

HİLALİYE EĞİTİM KURUMU KURUL KARARLARI

KONULAR:
1-Hilaliye Erkek Kur'an Kursu ve İlim Araştırma merkezindeki eğitim süreci.
Alınan Kararlar:

1- Kur'an Kursu ve İlim Araştırma Merkezindeki öğrencilerimizin durumlarının değerlendirilmesi için belirlenen kriterlerin konulmasına;
2- Değerlendirme heyetinin oluşturulmasına;
3- Günlük nöbet defterinin nöbetçi öğretici tarafından tutulmasına
4- Öğrenci özlük dosyalarının kurs yöneticisi tarafından tutulmasına
5- Araştırma Merkezinde eğitim ve disiplinden sorumlu kurulun oluşturulmasına;
6- Araştırma Merkezinde bir yıl içerisinde yapılması öngörülen çalışmaların sene başında yapılacak bir toplantı ile ilgililere sunulmasına;
7- Araştırma Merkezinde Yıl sonunda da öğrencilerimizin hangi aşamalardan geçtiği ve kazanımlarının anlatıldığı sunumun yapılmasına;
8- Araştırma Merkezinde uygulanması planlanan programlara uyum sağlamayan öğrencilere eğitim ve disiplinden sorumlu kurul tarafından çeşitli müeyyidelerin uygulanmasına;
8- A ve B gruplarındaki öğrencilerin , performanslarına göre yerlerinin değiştirilmesine;
9-Kurul tarafından Kursumuz öğrencilerinizden olumsuz rapor alanların araştırma merkezine gönderilmemesine
oybirliğiyle karar verildi.

Abdullah YILMAZ ..... M.Emin GÖLÜKCÜ.....

Muammer AYDEMİR..... Yakup AÇIKGÖZ.....

Mehmet ERKEKOĞLU..... İsmail KESKİN.....

Ahmet KARAKAŞ..... Ahmet ALTUĞ.....

Şeref ÖZDEMİR..... Yusuf KOCABAŞ.....

EK 29

HİLALİYE ERKEK KUR'AN KURSU

ÖĞRETMENLER KURULU KARARLARI

01.05.2009

KONULAR :
1-Öğrenci İzinleri ve İzin Dönüşleri

Alınan Kararlar :
Karar -1:
a)-Hafta içi çarşı izinlerinin sınıf öğretmenince verilmesine ve nöbetçi öğretmen tarafından onaylanmasına;

b)-Hafta sonu ve aylık izine gidecek öğrencilerin sınıf öğretmenince belirlenmesine ve isim listelerinin Cuma günü Saat: 11:00'e kadar Kurs Yöneticisine bildirilmesine;

c)-Aylık izinlerin Cuma namazına müteakip nöbetçi öğretici tarafından yoklama alındıktan sonra başlatılmasına;

d)-İzinden dönen öğrencilerin pazartesi günü Kurs Yöneticiliğine gelerek, izin dönüş belgesini imzalamasına;

e)-Yukarıda belirtilen (Hafta içi, Hafta sonu ve Aylık) izinlerin dışındaki izinlerin Kurs Yöneticisi tarafından verilmesine;

f)-Hafızlık yapan öğrencilerin iki ayda bir izine gitmesine;

g) Cumartesi günü çarşı izininden zamanında dönmeyen öğrencilerin isimlerinin tespit edilip pazartesi günü kurs yöneticisine bildirilmesine

h)-İzinden zamanında dönmeyen öğrencilere '**Kur'an Kursları Disiplin Talimatı'** nın uygulanmasına;

oybirliği ile karar verilmiştir.

NOT: Aylık İzin Cuma günü öğleden sonra başlar pazartesi günü sabah biter.

Katılanlar : İMZA:

1-Muammer AYDEMİR(Başkan)

2-Mehmet ERKEKOĞLU (Üye)

3.Ahmet KARAKAŞ (Üye)

4-Şeref ÖZDEMİR (Üye)

5-Ahmet ALTUĞ (Üye)

6_ M.Emin GÖLÜKCÜ (Üye)

7-Yakup AÇIKGÖZ (Üye)

8-İsmail KESKİN (Üye)

9-Şerafettin KUTLU (Üye)

10-Tahsin EKİM (Üye)

EK 30

HİLALİYE ÇUKAN ÇUKUU

1. Mehmet SUGİKARAN : Meddi Arız'daki verilleri gözden geçirmeli.

2. Enes KARAKAŞ : "ص" harfinin mahrecine çalışmalı.

3. Osman ÇEVİK : İdgam Meal Gunne'de geniz sesine dikkat etmeli.

4. A. Samet DENİZ : "ق" harfine çalışmalı.

5. Mehmet EFE : Hurufu maharice dikkat etmeli. Biraz daha cadalamalı.

6. Ebu Bekir ALTIN : "ر" harfinin mahrecini biraz daha ince yapmalı.

7. Oğuzhan EKİCİ : "ق" harfinin mahrecine dikkat etmeli.
(Bir hafta ek süre verildi. Hocası başlatacak) "ر"'nın hükümlerine bakmalı. (Uygulama)
Hurufu maharice dikkat etmeli (Özellikle kalın harflere)

8. Yusuf ABİGÜZEL : "ض" harfinin mahrecine dikkat etmeli.

9. Osman SEZGİN : "ذ" harfinin mahrecine (sakin) dikkat etmeli.

10. Abidin ÇATAL : "ظ" harfinin mahrecine dikkat etmeli.

11. Hafızlık sürecine geçiş önemli yapılar [illegible] değerlendirilecek.

EK 31

HAFIZLIK TESPİT VE TAKİP KOMİSYONU RAPORU

Sıra No	Adı- Soyadı	Yüzüne	Ezber	Talim	Tecvid	Diğer	Ortalama
1							
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10							
11							
12							
13							
14							
15							
16							
17							
18							
19							
20							

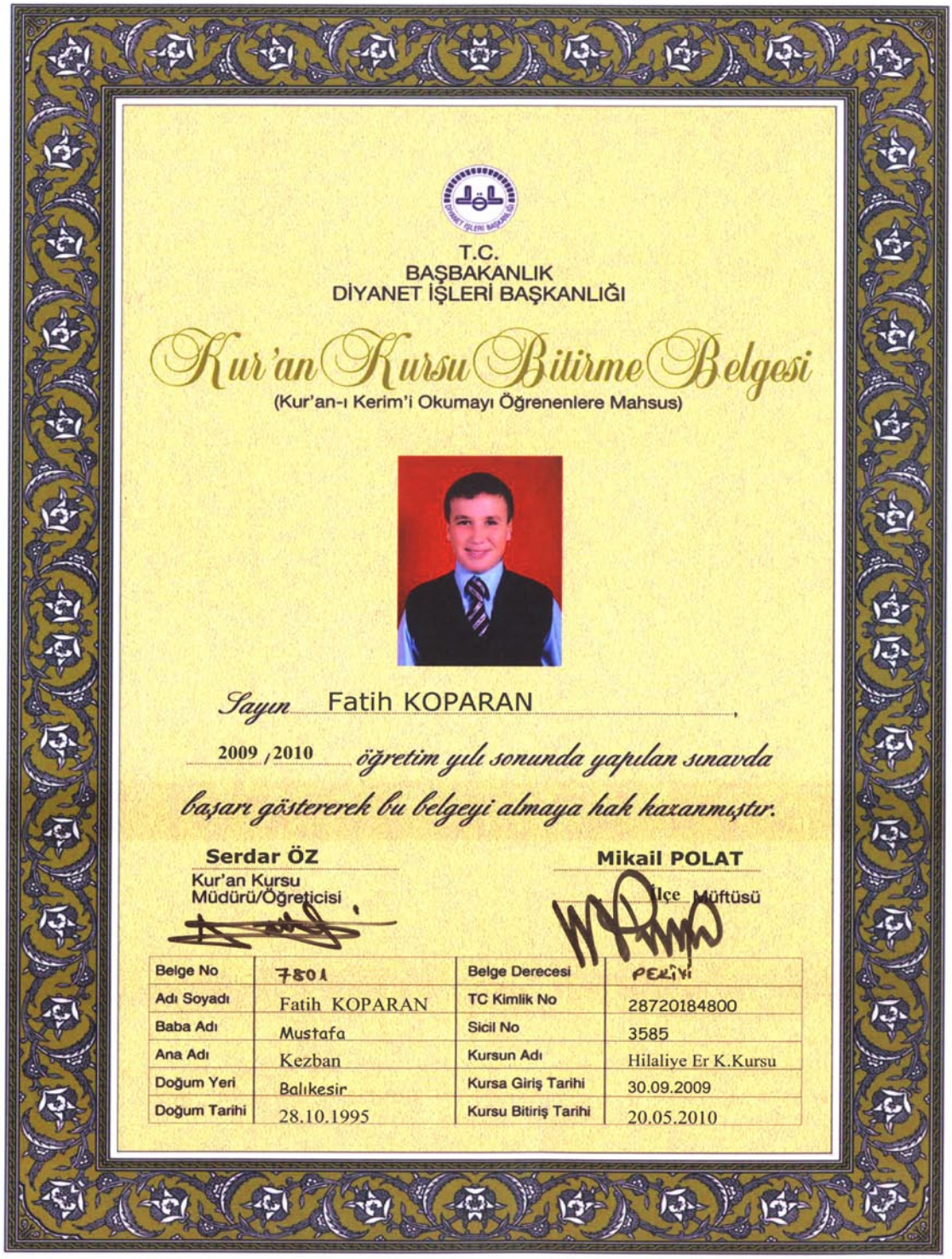
/ / 2011 tarihinde Kur'an Kursunda yapılan sınav neticesinde yukarıda ismi belirtilen öğrenciler Hafızlık hazırlık sınıfından Hafızlık sınıfına geçme başarısını göstermişlerdir.

Komisyon Başkanı	Üye	Üye
Mikail POLAT	Tahsin EKİM	Muammer AYDEMİR
İlçe Müftüsü	İlçe Vaizi	Formatör öğretici

EK 32

S.NO	ADI SOYADI	19.05.2011	26.05.2011	02.06.2011	09.06.2011	16.06.2011	23.06.2011	30.06.2011
1	Mazlum SESİGÜZEL	ÇOK İYİ	ÇOK İYİ	ÇOK İYİ	ÇOK İYİ	ÇOK İYİ		
2	Nurullah ERGENÇ	ÇOK İYİ	ÇOK İYİ	ÇOK İYİ	ÇOK İYİ	ÇOK İYİ		
3	Rıdvan ÖGET	İYİ	İYİ	İYİ	İYİ	İYİ		
4	Oğuz ÖGET	ORTA	ORTA	İYİ	İYİ	İYİ		
5	A.Samed SAYIM	İYİ	ZAYIF	İYİ	İYİ	İYİ		
6	Samed USLU	ORTA	ORTA	İYİ	İYİ	İYİ		
7	Mustafa EŞLİK	ORTA	ORTA	ORTA	İYİ	İYİ		
8	Aydın ÇAĞLAR	ORTA	İYİ	İYİ	İYİ	İYİ		
9	M.Enes KÖSEM	ZAYIF	ORTA	ORTA	ORTA	ORTA		
10	Aziz BULUT	İYİ	İYİ	ORTA	İYİ	İYİ		
11	İbrahim TOPSAKAL	ORTA	İYİ	ORTA	İYİ	İYİ		
12	Hüseyin AKSU	İYİ	ORTA	İYİ	İYİ	İYİ		
13	A.Kadir DAMLAKAYA	İYİ	İYİ	İYİ	ORTA	ORTA		
14	Süleyman ÇETİN	İYİ	İYİ	ORTA	İYİ	ORTA		
15	Samed DÖNMEZ	İYİ	İYİ	İYİ	İYİ	İYİ		
16	Sinan ÇİMEN	ORTA	ORTA	İYİ	İYİ	İYİ		
17	Selman DOĞANAY	ORTA	İYİ	İYİ	İYİ	İYİ		
18	A.İhsan NAVRUZ ?	ZAYIF	ZAYIF	ORTA	ZAYIF	ZAYIF		
19	Hüseyin VURAL ?	ZAYIF	ORTA	ZAYIF	ORTA	ORTA		
20	Said AYDOĞAN ?	ÇOK ZAYIF	ZAYIF	ÇOK ZAYIF	ZAYIF	ZAYIF		
21	Hikmet SARICA	İYİ	İYİ	ÇOK İYİ	İYİ	ÇOK İYİ		
22	Ömer MANTIR	ORTA	İYİ	ORTA	İYİ	İYİ		
23	Hidayet AÇIKGÖZ	İYİ	İYİ	İYİ	İYİ	ÇOK İYİ		
24	Mustafa GEZGİÇ	İYİ				ÇOK İYİ		

EK 33

T.C.
BAŞBAKANLIK
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

Kur'an Kursu Bitirme Belgesi

(Kur'an-ı Kerim'i Okumayı Öğrenenlere Mahsus)

Sayın Fatih KOPARAN,

2009 / 2010 öğretim yılı sonunda yapılan sınavda başarı göstererek bu belgeyi almaya hak kazanmıştır.

Serdar ÖZ
Kur'an Kursu Müdürü/Öğreticisi

Mikail POLAT
İlçe Müftüsü

Belge No	7801	Belge Derecesi	PEKİYİ
Adı Soyadı	Fatih KOPARAN	TC Kimlik No	28720184800
Baba Adı	Mustafa	Sicil No	3585
Ana Adı	Kezban	Kursun Adı	Hilaliye Er K.Kursu
Doğum Yeri	Balıkesir	Kursa Giriş Tarihi	30.09.2009
Doğum Tarihi	28.10.1995	Kursu Bitiriş Tarihi	20.05.2010

EK 34

AKHİSAR İLÇE MÜFTÜLÜĞÜ,
HİLALİYE ERKEK VE KIZ KUR'AN KURSLARI

Akhisar Hilaliye Kur'an Kursu Eğitimi ilk olarak 1962 yılında merhum Şahin YILMAZ hocaefendinin rehberliğİ ile başlamış ve gelişen o günün şartlarına göre, 1975 yılında 120 kişilik yatılı Hilaliye Erkek Kur'an Kursu yeni binasıyla hizmetine devam etmiştir..

1979 yılında Kur'an eğitiminde daha iyi hizmet verilmesi ve öğrencilerin iaşe ve ibate gibi hizmetlerini deruhte etmek üzere Hilaliye Eğitim Vakfı kurulmuştur. 1980 yılında Vakfın ilk hizmeti olarak artan talep üzerine 230 kişilik yatılı yeni bir Erkek Kur'an Kursu yapmak olmuş ve 1993 yılında ise yine ihtiyaca binaen 220 kişilik yatılı kız Kur'an kursu inşa edilmiştir.

Halen eğitime devam edilen iki Kur'an kursumuzda toplam 26 sınıf mevcuttur. Erkek Kur'an kursunda 210 ,Kız Kur'an Kursunda ise 190 olmak üzere toplam 400 öğrenci vardır.

Bu yıl 22 kız ve 23 erkek olmak üzere toplam 45 öğrenci hafız olmuş ve bugün burada bu öğrencilerimizin (36.) hafızlık merasimi icra edilmektedir.

Kur'an eğitiminde 49.yılı tamamlayan Hilaliye Kur'an kurslarımızdan bugüne kadar 2300' ün üzerinde Hafız, 12.000' in üzerinde kursiyer de yüzüne Kur'an okuma belgesi almıştır.

YENİ PROJEMİZ: Şehir merkezinde sıkışan Kur'an Eğitim merkezini, Camisi ve Sosyal tesisleri ile beraber 30 dönümlük yeni arsamıza taşımaktır. (YER:Aklhisar-İzmir karayolu 3.km.) Ön preje çalışması bitmiştir.

PERSONEL DURUMU:

HİLALİYE ERKEK KURAN KURSU		HİLALİYE KIZ KUR'AN KURSU	
KADROLU ÖĞRETCİ	: 7	KADROLU ÖĞRETİCİ	: 4
GEÇİCİ ÖĞRETİCİ	: 6	SÖZLEŞMELİ ÖĞRETİCİ	: 7
VAKIF PERSONELİ	:25	GEÇİCİ ÖĞRETİCİ	: 2
		VAKIF PERSONELİ	:21

TOPLAM: 26 ÖĞRETİCİ VE 46 VAKIF PERSONELİ GÖREV YAPMAKTADIR.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI PERONELİ YANINDA, HİLALİYE EĞİTİM VAKFI BÜNYESİNDEKİ PERSONEL DE NÖBETLEŞE 24 SAAT GÖREV YAPMAKTADIR.

EK 35

KESTANEPAZARI
HATAY KUR'AN KURSU YURDU
Tel: 0329 285 65 06 - 285 59 60
Öğrenci Kimlik Kartı
Adı Soyadı
Baba Adı
D. Yeri-Yılı
Yurt No
www.kestanepazari.com

KARABAĞLAR MÜFTÜLÜĞÜ
KESTANEPAZARI
HATAY KUR'AN KURSU
175/1 Sk. No:8 Adnan Suvari Mah. Karabağlar İZMİR
www.kestanepazari.org.tr - www.fidandergisi.net
ÖĞRENCİ
YATAK
KARTI
Adı Soyadı
Baba Adı
Doğ. Yeri-Yılı
Yurt No
Yatak No
İmza

DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR
1- Evci iznine çıkabilmek için, Yurt İdaresine bir dilekçeyle başvurularak gerekli işlemler yerine getirilir.
2- Ancak Amca, Dayı, Hala, Teyze, Ağabey ve Ablaların evine, onların da müsadesi olursa evci izine çıkılabilir.
3- Evci izinleri tatil gün ve akşamları için geçerlidir.
4- Bu karttaki ilgili yerler doldurulup, imzalandıktan sonra izine çıkılabilir.
5- Öğrenci, izine gidiş ve dönüşte izin kartını ilgililere imzalatmak zorundadır.
6- Sahte imza kullanan ve izin hakkını suistimal eden öğrencinin izin kartı iptal edilir.
7- İzinler Cumartesi saat .....de başlar. Pazar saat ..... te biter.
YURT YÖNETİCİSİ
/ / 201

KARABAĞLAR MÜFTÜLÜĞÜ
KESTANEPAZARI
HATAY KUR'AN KURSU
175/1 Sk. No:8 Adnan Suvari Mah. Karabağlar İZMİR
www.kestanepazari.org.tr - www.fidandergisi.net
KESTANEPAZARI HATAY KUR'AN KURSU YURDU
ÖĞRENCİ İZİN KARTI
ÖĞRENCİNİN ADI - SOYADI - SINIFI
VELİ ADI SOYADI:
ADRES:
TEL:
İMZA
İZNE GİDİLECEK KİŞİNİN YAKINLIK DERECESİ

EK 36

İZNE GİDİŞ		Yurt Müd. İmzası	İZİNDEN DÖNÜŞ		Veli İmzası
TARİH	SAAT		TARİH	SAAT	

İZNE GİDİŞ		Yurt Müd. İmzası	İZİNDEN DÖNÜŞ		Veli İmzası
TARİH	SAAT		TARİH	SAAT	

EK 37

KARABAĞLAR MÜFTÜLÜĞÜ

KESTANEPAZARI

HATAY KUR'AN KURSU

175/1 Sk. No:8 Adnan Suvari Mah. Karabağlar İZMİR

www.kestanepazari.org.tr - www.fidandergisi.net

GÜNLÜK İZİN KAĞIDI

ÖĞRENCİNİN ADI - SOYADI

.....

SINIFI / NO

.....

GİDİŞ SAATİ

.....

DÖNÜŞ SAATİ

.....

TARİH: ...../...../201...

YURT MÜDÜRÜ

EK 38

FOTOĞRAF

KESTANEPAZARI ÖĞRENCİ YURDU ÖĞRENCİYİ TANIMA FİŞİ

A)ÖĞRENCİNİN KİMLİĞİ

1.Adı Soyadı :.....
2.Sınıfı :.....
3.Doğum Yeri ve Yılı:.....
4.Kan Grubu :.....
5.Sağlık Güvencesi :.....
6.Telefon Numarası :Cep.....

B)AİLESİ İLE İLGİLİ BİLGİLER

	BABA	ANNE
1.Adı-Soyadı	:.....	
2.Doğum Yeri ve Yılı:	.....	
3.Öğrenim Derecesi	:.....	
4.Mesleği ve İşi	:.....	
5.Aylık Geliri	:.....	
6.Sağ-Ölü	:.....	
7.Birlikte-Boşanmış	:.....	
8.Öz-Üvey	:.....	
9.Sağlık Durumu	:.....	

10.Telefon Numarası:Ev:.....İş:.....Cep:.....
11.Adres :.....
.....
12.Ailenin Geçimini Kim Sağlıyor:.....
13.Aile Yapısı Nasıl
:.....

C)VELİ İLE İLGİLİ BİLGİLER

1.Adı-Soyadı
:.....
2.Yakınlık Derecesi
:.....
3.Öğrenim Durumu

EK 39

E)ÖĞRENCİNİN İÇİNDE BULUNDUĞU KOŞULLAR

1.Birlikte Oturduğu Kimselerin yakınlık derecesi .....
(Ailesi mi? Akrabalarının Yanında mı?) :.....
2.Ev Kendinizin mi? Kira mı?Kirası ne kadar? :.....
3.Ev kaç odalı? :.....
4.Evde anne-baba ve kardeşlerden başka kimse var mı?:.....
5.Evde en iyi kiminle ilişki kurabiliyorsunuz :.....
6.Ailenin aylık geliri? :.....
7.Aylık Harçlık Miktarı? :.....
8.Başka yerden harçlık geliyor mu? Miktarı :.....

F)ÖĞRENCİNİN SAĞLIK DURUMU

1.Geçirdiği Hastalıklar :.....
2.Geçirdiği Kaza Ve Ameliyatlar :.....
3.Süregelen Hastalığı var mı? :.....
4.Ortopedik özrü var mı?Varsa ne?:.....
5.Göz Kusuru Var mı? :.....
6.İşitme Kaybı var mı? :.....
7.Konuşma bozukluğu var mı? :.....
8.Varsa başka problemi :.....

G)ÖĞRENCİNİN YURTLA İLGİLİ DÜŞÜNCELER.İ

1.Yurdu Sevip-sevmediği?Neden :.....
2.Gelecekte ne olmak istiyor? :.....
3.Yurttan Ne Bekliyor? .....
Beklentisine cevap alabiliyor mu? :.....
4.Kendisi için yurdun sağladığı imkanların farkında mı?:.....
5.Öğrencinin başından hayatını etkileyen bir olay geçmiş mi?.....
.....
6.Kestanepazarının misyonunun farkında mı?.....
7.Kestanepazarının Müfredatını kaldırabilir mi?.....
8.Kestanepazarında bu işin sonunu getirebilir mi?.....
9.Kabiliyetleri hangi yöne meyilli?.....
10.Hafızlık – Ezber kapasitesi var mı?.....
11.Olayları Muhakeme gücü nasıl?.....
12.Kötü alışkanlığı var mı? Varsa ne?:.....

EK 40

H)SINIF BELLETMENİNİN ÖĞRENCİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

I)SINIF ÖĞRETMENİNİN ÖĞRENCİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

J)YURT İDARESİNİN ÖĞRENCİ HAKKINDAKİ KARARI

.....
.....
.....
.....
.....
.....

EK 41

EK 42

T.C. KARABAĞLAR MÜFTÜLÜĞÜ
KESTANEPAZARI
HATAY KUR'AN KURSU
YURT MÜDÜRLÜĞÜ

HAFTA	KONU	ALT BAŞLIKLAR	PRATİKLER	DERS SAATİ	KAYNAK
EYLÜL 2010 **1. HAFTA** **13-17 Eylül**	**1-** **GÖRGÜ KURALLARINA GENEL BİR BAKIŞ**	- Adab-ı Muaşeret nedir? Görgü kuralları nerede işimize yarayacak Niçin bilmeliyiz? Görgü kurallarının toplum içerisinde ki yeri, görgü kurallarının dayandığı temel esaslar Görgülü bir insan modeli		1 Hafta 1 Ders	Çocuklarımızın Bilmesi Gereken Görgü Kuralları **Sh. 5 - 13 arası**
EYLÜL 2010 **2. HAFTA** **20-24 Eylül**	**2-** **TERBİYE VE NEZAKET - 1**	-Rab ve terbiye kelimelerinin manası -Beden terbiyesi -Ruh Terbiyesi -Akli terbiye	-Beden terbiyesi için, bir futbol takımının antrenman yaptığı sahaya giderek izlenimlerde bulunulabilir....	1 Hafta 1 Ders	-Benim Müslüman Yavrum **Sh. 45** - Benim Müslüman Yavrum **Sh. 45** - Benim Müslüman Yavrum **Sh. 167** --Benim Müslüman Yavrum **Sh. 158**
EYLÜL 2010 **3. HAFTA** **27- Eylül** **1 Ekim**	**3-** **TERBİYE VE NEZAKET - 2**	-Cinsi terbiye -İman terbiyesiyle belirtilen İslami Eğitim ve Öğretim -Terbiyeli ve nezaketli olmanın ilkeleri -Genel Yerlerde Nezaket		1 Hafta 1 Ders	- Benim Müslüman Yavrum **Sh. 275** - İslami Eğitim Ve Öğretim Benim Müslüman Yavrum **Sh. 63** - En Yeni Görgü Kuralları **Sh. 17-31** - En Yeni Görgü Kuralları - **Sh. 108**
EKİM 2010 **4. HAFTA** **4-8 Ekim**	**4-** **EMANET VE VAKIF MALI**	-Emanet anlayışımız ne olmalıdır - Vakıf malı nedir? Çeşitlerli - Vakıf malı nasıl korunmalıdır - Kültürümüzdeki vakıf anlayışı nasıl gelişmiştir - Vakıf anlayışının toplumsal hayat üzerindeki etkileri	-Vakıf eserlerinden bazılarının ziyaret edilmesi -zarar verilmiş bir vakıf malının örnek olarak gösterilmesi ve öğrencilerin bu konudaki tepkilerinin ölçülmesi	1 Hafta 1 Ders	-Vakıf Medeniyeti, Günümüz Vakıf Eserleri
EKİM 2010 **5. HAFTA** **11-15 Ekim**	**5-** **SELAMLAŞMA VE**			1 Hafta 1 Ders	-Ahlaki Prensiplerimiz Adab-ı Muaşeret **Sh. 130** - Ahlaki Prensiplerimiz Adab-ı Muaşeret **Sh. 131** - Ahlaki Prensiplerimiz Adab-ı

EK 43

	İNCELİKLERİ (İLETİŞİM)	-Selamın Ehemmiyeti -Kim Kime Selam Verecek -Bir Topluluktan Ayrılırken Selam -Selam Nasıl Verilir, "Merhaba" Demek, Müslüman Olmayanlara Selam Vermek -Çocuklara ve Kadınlara Selam Verilir mi? Kimlere Selam Verilmez, Selam Göndermek -Selam Verme Adabı			Muaşeret **Sh. 133** - Ahlaki Prensiplerimiz Adab-ı Muaşeret **Sh. 133-137** - Ahlaki Prensiplerimiz Adab-ı Muaşeret **Sh. 137-141** - Güzel Ahlak Sahibi Olmak **Sh.158**
EKİM 2010 **6. HAFTA** **18-22 Ekim**	**6-** **TANIŞMA VE TANIŞTIRMA**	-Tanışma ve tanıştırmanın Önemi -Tanışma ve Tanıştırmanın İncelikleri -İlk karşılama ve karşılaşma-Selam verme Sosyal İlişkilerde – -Müsafaha (El Sıkışma) –Tanışma ve Tanıştırma Özellikleri -İki Kişiyi Tanıştırırken Dikkat Edilecek Hususlar		1 Hafta 1 Ders	-En Yeni Görgü Kuralları **Sh. 33-41** - En Yeni Görgü Kuralları **Sh. 35** - Ahlaki Prensiplerimiz Adab-ı Muaşeret **Sh. 74** - Sosyal İlişkilerde Ahlaki Prensiplerimiz Adab-ı Muaşeret **Sh. 78** - En Yeni Görgü Kuralları **Sh. 40** - En Yeni Görgü Kuralları **Sh. 39-40**
EKİM 2010 **7. HAFTA** **25-29 Ekim**	**7-** **ÖĞRENCİ MUALLİM İLİŞKİLERİ**	-Öğretmen -Öğrenci İlişkilerinde Adap; Öğretmen Adabı, Öğrenci Adabı		1 Hafta 1 Ders	-Sosyal İlişkilerde Ahlaki Prensipler Adab-ı Muaşeret **Sh. 126**
KASIM 2010 **8. HAFTA** **1-5 Kasım**	**8-** **DUYARLILIKLARIMIZ VE SORUMLULUKLARIMIZ-1**	-Çevreyi Koruma ve Çevre Bilinci, Ekolojik Dengenin Korunması -İsraf; Su İsrafı, Zaman İsrafı, Elektrik İsrafı, İnsan İsrafı, Kullandığımız Her Türlü Malzemenin İsrafı ve Küresel Isınma ve Sonuçları	Her sene tüm öğrencilerle fidan dikme faaliyeti yapılabilir. Kestanepazarı Hatıra Ormanı oluşumu başlanmış ve devam ettirilmiş olur. Çocuk Esirgeme Kurumuna gidilerek oradaki çocuklarla	1 Hafta 1 Ders	**Kaynak: Hocanın Kaynağı**

EK 44

			birkaç saatliğine de olsa ilgilenebilir, onların hayat hikâyeleri dinlenebilir. Küresel ısınmanın tespiti ve sonuçları için Menderes Deltası, Gediz Ovası ve bazı barajların gezilmesi... (Küresel ısınma ile ilgili belgesel gösterimi de uygundur) İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin su arıtma tesisi gezilerek suyun nasıl musluklarımıza hangi evrelerden geçerek geldiği anlatılmaya çalışılır. Sokak köpeklerin barınakları ziyaret edilebilir (Hayvan Hakları) Sosyal ve ekonomik olarak zayıf ailelere çeşitli gıda malzemeleri alarak, önceden haber verilmiş bir şekilde onların evine konuk olabiliriz. Kardeş okul tespit ederek sene de bir defa da olsa, fazla kırtasiye ve kitaplarımızı oranın ekonomik olarak zayıf olan öğrencilerine topladıklarımızı götürebiliriz.		1 Hafta 1 Ders	Kaynak: Hocanın Kaynağı
KASIM 2010 **9. HAFTA 8-12 Kasım**	**9- DUYARLILIKLARIMIZ VE SORUMLULUKLARIMIZ-2**	-Dilimizi ve Kültürümüzü Korumak, Kültürümüze Sahip Çıkmak,		1 Hafta 1 Ders	**KURBAN BAYRAMI**
KASIM 2010 **10. HAFTA 15-19 Kasım**	**KURBAN BAYRAMI**	**KURBAN BAYRAMI**	**KURBAN BAYRAMI**	1 Hafta 1 Ders	-Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh.**
KASIM 2010 **11. HAFTA**	**10- TEMİZLİK-1**	-Temizlik, Temizliğin Önemi -Abdest, Gusül	Öğrencilere sınıfların, tuvalet ve banyoların nöbet sistemi ile	1 Hafta 1 Ders	

EK 45

22-26 Kasım		-Tuvaletle İlgili Davranışlar; Hangi Ayakla Hangi Yöne -Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar; Pislik Sıçratmamak, Su Kullanmak, Tuvalette Dua okunur mu? Özel Bir Yer, Cebinde ayet Bulunanlar, Tuvalette Hangi El kullanılır?	temizlettirilmesi, günlük yurt çevresi temiziliği.		- Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh. 26-36** - Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh. 39** - Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh.40-42**
KASIM 2010 **12. HAFTA** **29 Kasım** **3 Aralık**	**11-** **TEMİZLİK-2**	-Giyim; İnsanlar üzerindeki Etkiler, Giyim ve Toplumsal Yaşantı Alanlarında Kışlık Kıyafet -Temizlik ve Tuvalet Adabı	Öğrencilere sınıfların, tuvalet ve banyoların nöbet sistemi ile temizlettirilmesi, günlük yurt çevresi temiziliği.	1 Hafta 1 Ders	-En Yeni Görgü Kuralları **Sh. 237-247** - Güzel Ahlak Sahibi Olmak **Sh.163** -Bakınız Kaynak; Taharet Adabı **Dr. Abdrrahman Büyükkörükçü Taharet Adabı**
ARALIK 2010 **13. HAFTA** **6-10 Aralık**	**12-** **VÜCUT BAKIMI VE TEMİZLİĞİ**	-Tırnak Kesme ve Gereği, -Saç Traşı ve Adabı -Cünüp Kimsenin Tırnak Kesmesi, Tırnakların Ojeli Olması		1 Hafta 1 Ders	-Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh. 36-39** - Sosyal İlişkilerde Ahlaki Prensipler Adab-ı Muaşeret **Sh. 150** - Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh. 38**
ARALIK 2010 **14. HAFTA** **13-17** **Aralık**	**13-** **ESNEME-AKSIRMA VB. ADABI**	-Aksırmak, Aksıran Kişi ve Yanındaki Ne yapacak? Kadınlar Aksırınca, Müslüman Olmayanlar Aksırınca, Aksıranın Ağzını Kapatması -Esneme -Hapşırma Adabı		1 Hafta 1 Ders	-Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh.125-127** - Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh.127** - Güzel Ahlak Sahibi Olmak **Sh.160**
ARALIK 2010 **15. HAFTA** **20-24** **Aralık**	**14-** **SOFRA VE YEMEK YEME ADABI**	-Yeme ve İçmede Edep - Yemek ile İlgili Davranışlar; El Yıkama ve Diş Fırçalama, Besmele ve Yemek Duaları -Yemeği Nerede Nasıl Yemek Gerekir? Nerede Oturulacak? Ayakta Bir Şey Yenir mi? Hangi Elle yenilecek? Yemeğe Üfleme Yemede Ölçü, Beraberce Yemek Yemek Yeme Adabı -Yemekte ve Giyimde Adabı Muaşeretler	Yemekhanemizde dört dörtlük bir masa hazırlayarak (çatalı, kaşığı, peçetesi, su bardağı, kürdanı, masa örtüsüyle) orada sofra adabı işlenebilir. -Restorana gidilip orada yemek masası ve usul ve adabı yaşanılarak görülebilir.	1 Hafta 1 Ders	-Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh. 58** - Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh. 58-60** - Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh. 62-65** - Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh. 66-69** - Güzel Ahlak Sahibi Olmak **Sh.160** - Görgü Kuralları Atıf Abdurreşid **Sh.**

EK 46

					130-141
ARALIK 2010 **16. HAFTA** **27-31** **Aralık**	**15-** **GİYİMDE ADAP-KILIK KIYAFET**	-Giyimde Ölçü, Giyimin Ehemmiyeti; Nasıl Giyim? Temiz ve Düzenli Giyim, Cuma Elbisesi, Güzel Elbise Giymek Kibirlilik Alameti midir? -Hangi renk ve Şekilde Elbise? Kadın Erkek Farkı, Giyinme Nerden Başlamalı? -Giyim; İnsanlar Üzerindeki Etkileri,Giyim ve Toplumsal Yaşantı, Sokakta Giyim, Erkeklerin Giyimi, Günlük Elbiseler, Resmi Elbiseler...		1 Hafta 1 Ders	- Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh. 77-79** - Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh. 81-87** - Medeni Davranışlar ve Sosyal Yaşantıda Görgü Kuralları **Sh. 237-247**
OCAK 2011 **17. HAFTA** **3-7 Ocak**	**16-** **VÜCUT İÇİN AKSESUAR KULLANIMININ ÖLÇÜSÜ**	-Yüzde Süsleme; Dövme Yaptırmak ve Dişlerin şeklini Değiştirmek, Estetik Ameliyatı, Kaş Aldırmak -Küpe, Yüzük, Bilezik Takmak, Koku Sürünmek -Tarz yapma ve batı özentisinin toplum içerisindeki yer		1 Hafta 1 Ders	- Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh. 46-47** - Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh.48-58** -Hocanın Kaynağı
OCAK 2011 **18. HAFTA** **10-14** **Ocak**	**17-** **İLETİŞİM VE GENEL KURALLARI**	-İletişim Nedir? Neden Gereklidir? İletişimin Kuralları, Sözel İletişim, Sözsüz İletişim, Jestler, Bakışlar, Dokunma, Zaman ve Statü kullanımı, Ses Dili, Kitle İletişim		1 Hafta 1 Ders	- Medeni Davranışlar ve Sosyal Yaşantıda Görgü Kuralları **Sh.71-107**
OCAK 2011 **19. HAFTA** **17-21** **Ocak**	**18-** **KONUŞMA ADABI**	-Konuşma Sanatının Önemi ve İncelikleri -Söz ve Sesle İlgili Davranışlar; Konuşamma, Sözün Değeri, Konuşmada Dikkat Edilecek Hususlar		1 Hafta 1 Ders	- En Yeni Görgü Kuralları **Sh. 72-74** - Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh. 106-110**
OCAK 2011 **20. HAFTA** **24-28** **Ocak**	**19-** **ŞAKALAŞMA VE MİZAH ADABI**	-Şakada Ölçü -Şaka Gerekli mi? Peygamberimizin Şakacılığı? Eşle Şakalaşma, Lakap Takma, Şakayı Hoş Karşılamak, Aşırı Şakanın Zararları -Şakalaşma ve Mizah Adabı		1 Hafta 1 Ders	-Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh. 118** - Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü Sh. **118-121** - Sosyal İlişkilerde Ahlaki Prensipler Adab-ı Muaşeret **Sh. 251**

ŞUBAT 2011 **21. HAFTA** **14-18** **Şubat**	**YARIYIL TATİLİ**	**YARIYIL TATİLİ**	**YARIYIL TATİLİ**		**YARIYIL TATİLİ**
ŞUBAT 2011 **22. HAFTA** **14-18** **Şubat**	**20-** **TOPLANTI ADABI**	-Toplantı Adabı -Ziyaret ve Selamlaşma	-Her ayın ikinci haftası salı günü İzmir Büyükşehir Belediyesi meclis toplantısı oluyor. Öğrencilerin bu toplantıya katılımını sağlayabiliriz. -C Blok idari binamızın toplantı salonunda toplantı adabı ve uyulması gereken kurallar o mekânda işlenebilir.	1 Hafta 1 Ders	- Güzel Ahlak Sahibi Olmak **Sh. 165** - Görgü Kuralları Atıf Abdurreşid **Sh.56**
ŞUBAT 2011 **23. HAFTA** **21-25** **Şubat**	**21-** **SOHBET ADABI**	-Toplantı ve Sohbet Yerlerinde; Salih Kimselerle Sohbet, Selam Vermek ve Sohbetin Sonuna Dek Oturmak, Oturuşta Denge, Sohbette Edepli Olmak, Aralarında Fısıldamamak, Yeni Gelenlere Yer Açmamak, Ayrılırken Selam Vermek		1 Hafta 1 Ders	-Görgü Kuralları Atıf Abdurreşid **Sh. 106-118**
MART 2011 **24. HAFTA** **28 Şubat** **4 MART**	**22-** **ZİYARET VE ADABI-1**	-Bayram Ziyaretleri -Ziyaret Zamanı -İlk Ziyaretin İncelikleri -Başsağlığı, Hastalık, Evlilik, Teşekkür Ziyaretleri -Misafir Ağırlama Adabı -Ziyaret ve Misafirlik, Ziyaretçiyi İlgilendiren Durumlar, Niçin Ziyaret, Haberli Gitmek, Evlere İzinsiz Girilmez, Misafirliğin Zamanı ve Planlanması, Sağa Sola Dalmamalı	- Bu müesseseye yardımı dokunmuş, emeği geçmiş büyüklerimizi ziyaret edebilir, onların hayır ve dualarını da alarak ziyaret ve adabı uygulamalı gösterilmiş olur.	1 Hafta 1 Ders	- En Yeni Görgü Kuralları **Sh. 44** - En Yeni Görgü Kuralları **Sh. 45** - En Yeni Görgü Kuralları **Sh. 46** - En Yeni Görgü Kuralları **Sh. 48-51** - Ahlaki Prensiplerimiz Adab-ı Muaşeret **Sh. 168** - Ahlaki Prensiplerimiz Adab-ı Muaşeret **Sh. 175-185**
MART 2011 **25. HAFTA** **7-11 MART**	**23-** **ZİYARET VE ADABI-2**	-Misafir Ağırlama Adabı, Ev Sahibinin Dikkat Etmesi Gereken Esaslar -Misafirin Dikkat Etmesi gereken Kurallar	- Kestanepazarı'na yardımı dokunmuş, emeği geçmiş büyüklerimizi ziyaret edebilir, onların hayır ve dualarını da	1 Hafta 1 Ders	- Güzel Ahlak Sahibi Olmak **Sh. 168** - Güzel Ahlak Sahibi Olmak **Sh. 171**

		-Komşu, Hasta, Cenaze, Dost ve Kabir Ziyaretleri -Ziyaret ve Esnasında Gözetilmesi Gereken Noktalar	alarak ziyaret ve adabı uygulamalı gösterilmiş olur.		- Sosyal İlişkilerde Ahlaki Prensipler Adab-ı Muaşeret **Sh. 93-104** - Görgü Kuralları Atıf Abdurreşid **Sh.56-63**
MART 2011 **26. HAFTA 7-11 MART**	**24- HEDİYELEŞME**	-Ziyaretlerin Kaynaştırıcı Unsuru; Hediye	Yurttaki her sınıfı ikişerli gruplar halinde ayırarak kura ile tespit edilen kişilerin birbirlerine hediye alımı sağlanabilir.	1 Hafta 1 Ders	-Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh. 192-19**
MART 2011 **27. HAFTA 14-18 MART**	**25- TOPLUMSAL MEKÂNLARDA DAVRANIŞ KURALLARI**	-Mescitlerde Davranış Adabı -Uçakta, Vapurda, Trende, Otobüste Adab-ı Muaşeret -Otel -Genel Yerlerde Davranışlar; Sokakta, Parkta, Yolda Yürürken, Mağazalarda, Asansörde		1 Hafta 1 Ders	- Görgü Kuralları Atıf Abdurreşid **Sh.107-113** - En Yeni Görgü Kuralları **Sh.117-123** - Görgüsü En Yeni Görgü Kuralları **Sh. 128** - En Yeni Görgü Kuralları **Sh. 108-115**
MART 2011 **28. HAFTA 21-25 MART**	**26- CAMİ ADABI**	-Camiye Girip Çıkarken, Caminin İçinde -Camiye Temiz Girmek, Camide Bir şey Yenir mi? Camide Yatılır mı? Camilerde Konuşmak, Namaz Kılanın Önünden Geçilir mi? Çocukların Camiye Gelmesi -Mescitte Adap -Camiyle İlgili Davranışlar; Camiye Girip Çıkarken, Caminin İçinde adap	Hisar Camii'nde uygulamalı olarak işlenebilir.	1 Hafta 1 Ders	- Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh. 123-125** - Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh. 125-127** - Görgü Kuralları Atıf Abdurreşid **Sh. 106-113** - Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh. 223-227**
MART 2011 **29. HAFTA 28 MART 1 NİSAN**	**27- KUR'AN-I KERİM İLE MÜNASEBETLERİMİZ**	-Kur'an-ı Kerim, Okumaya Büyük Önem Veriyor	Kur'an ile münasebeti derin olan bir büyüğümüzü tespit ederek ziyaret edip onun yaşadığı ortamı, dünyaya Kur'an penceresinden bakışını kavrayacağımız bir ziyaretler-sohbetler silsilesi oluşturabiliriz.	1 Hafta 1 Ders	**-Güzel Ahlak Sahibi Olmak**

EK 49

NİSAN 2011 **30. HAFTA** **4-8 NİSAN**	**28-** **ERKEK-KADIN MÜNASEBETLERİ**	-Irzın Korunması, Baş Başa Kalmak, Harama Bakmak, Evleneceği Kıza Bakmak -Kadın-Erkek Beraberliği, Ölçülü Görüşme, Kötü Zanna Engel Olmak, Kadın-Erkek Konuşması		1 Hafta 1 Ders	- Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh. 155-158** - Kur'an ve Sünnet Işığında Görgü **Sh. 159-162**
NİSAN 2011 **31. HAFTA** **11-15** **NİSAN**	**29-** **CİNSEL YAŞAM VE TERBİYESİ**	-Cinsi Hayat Nedir? Cinsiyetin Dini Hayatımızdaki Yeri, Kız ve Erkeklerin Birbirine Karşı Mahremiyet Ölçüleri, Cinselliğe Bakışımız Ne Olmalı?		1 Hafta 1 Ders	- Benim Müslüman Yavrum **Sh. 275-295**
NİSAN 2011 **32. HAFTA** **18-22** **NİSAN**	**30-** **ANNE BABA HAKKI**	-Anne Baba Hakkı, Anne Babaya Bakmak Evladın Görevidir, Anne-Baba Hakkında Peygamberimizin Buyurdukları, Anne-Babaya Hürmet Affa Vesiledir, Anne-Babaya Teşekkür -Ana-Baba ve Akrabalarla İlişkiler Adabı	-Bir huzurevi ziyareti yapılarak bir anneye-babaya yapılmaması gerekeni orada müşahede edebiliriz, hem de gençliğin kıymetini idrak etme adına faydalı olacaktır. Her izine giderken evlerimize anne-babamıza küçük de olsa onların gönlünü alma adına hediyeler götürebiliriz.	1 Hafta 1 Ders	- Güzel Ahlak Sahibi Olmak **Sh. 25-48** - Görgü Kuralları Atıf Abdurreşid **Sh.18-29** (Kaynak Bakınız; Temel İslam Bilgileri Ahlakım **Sh. 80-84)**
NİSAN 2011 **33. HAFTA** **18-22** **NİSAN**	**31-** **TEBLİĞ ADABI**	-Müslüman'ın Tebliğdeki Metodu, Tebliğ edenin Uyması Gereken Kurallar, Tebliğ Edilenin de Uyması Gereken Kurallar Adabı		1 Hafta 1 Ders	- Görgü Kuralları Atıf Abdurreşid **Sh. 30-42**
NİSAN 2011 **34. HAFTA** **25-29** **NİSAN**	**32-** **ÖRNEK İNSAN (İDEAL İNSAN)-1**	-Niçin Güzel Ahlak Sahibi Olmalıyız? Efendimizin Güzel Ahlakı Nasıldı?		1 Hafta 1 Ders	-Güzel Ahlak Sahibi Olmak **Sh.11-20**

EK 50

MAYIS 2011 35. HAFTA 2-6 MAYIS	33- ÖRNEK İNSAN (İDEAL İNSAN)-2	-Murakabe, Muhasebe, Tefekkür, Niyet, İhlas, Doğruluk, Halimlik, Affetmek, Kin Tutmamak, Şefkatli Olmak, Sır Saklamak, Tevazu, Sabır, Şükür, Kanaat, Haya, Güler Yüzlü Olmak, Cömertlik, İsar( ), Ahiret Sevgisi, Tövbe, Vakar, Ciddiyet, Adaleti Kollamak, Neyse O Olmak,		1 Hafta 1 Ders	- Benim Müslüman Yavrum **Sh.210-230,** (Bakınız; Temel İslam Bilgileri Ahlakım **Sh.32-43,** İslam'da Adab-ı Muaşeret **Sh. 14-42,** Adab-ı Muaşeret-Edep Ya Hu **Sh.468-544)**
MAYIS 2011 36. HAFTA 9-13 MAYIS	34- ÖRNEK İNSAN (İDEAL İNSAN)-3	Kaba Sözden Kaçınmak, Fahiş Sözden Uzak Durmak, Münakaşayı Terk etmek, Tevekkül, Allah (c.c.)'den Korkmak, Allah (c.c.) Sevgisi, Reca -Sadakat Nedir, Doğru İnsan Kimdir? -Doğruluk Adabı; Sözde, Özde, İşte Doğruluk	- Dünya tarihine yön vermiş, insanlığa büyük faydaları dokunmuş insanların hayatları incelenebilir, üzerinde çalışma yapılabilir. Diğer taraftan İzmir'de bulunan ve hayatta olan, içtimai hayatta büyük değişimler ortaya koyan kişileri tespit ederek ziyaretler yapılıp, örnek bir insan figürü canlı olarak görülme-müşahede edilme fırsatı yakalanmış olur.	1 Hafta 1 Ders	- Benim Müslüman Yavrum **Sh.210-230,** (Bakınız; Temel İslam Bilgileri Ahlakım **Sh.32-43,** İslam'da Adab-ı Muaşeret **Sh. 14-42,** Adab-ı Muaşeret-Edep Ya Hu **Sh.468-544** - Güzel Ahlak Sahibi Olmak **Sh. 111** - Sosyal İlişkilerde Ahlaki Prensipler Adab-ı Muaşeret **Sh. 158**
MAYIS 2011 37. HAFTA 16-20 MAYIS	35- ANTİ ÖRNEK İNSAN-1	-Hırsızlık, Yalan Söylemek, Öfke, Kıskançlık, İnatçılık, itaatsizlik, kendini beğenme, kendini övme,	- Bir cezaevi ziyareti yapılarak kötü hasletlerin oradaki insanları ne hale getirdiği müşahede edilebilir. Uyuşturucu rehabilite merkezi ziyaret edilebilir.	1 Hafta 1 Ders	- Benim Müslüman Yavrum **Sh. 179-210,** (Bakınız; Temel İslam Bilgileri Ahlakım **Sh. 44-57,** İslam'da Adab-ı Muaşeret **Sh. 46-53)**
MAYIS 2011 38. HAFTA	36- ANTİ ÖRNEK İNSAN-2	- Zalimlik, Tecessüs (Başkalarının Gizli Yanlarını, Hallerini Araştırma), Gıybet,	- Bir cezaevi ziyareti yapılarak kötü hasletlerin oradaki	1 Hafta 1 Ders	Benim Müslüman Yavrum **Sh. 179-210,**

EK 51

23-27 MAYIS		Kovuculuk,	insanları ne hale getirdiği müşahede edilebilir. -Uyuşturucu rehabilite merkezi ziyaret edilebilir.		(Bakınız; Temel İslam Bilgileri Ahlakım**Sh. 44-57,** İslam'da Adab-ı Muaşeret **Sh. 46-53)**
HAZİRAN 2011 **39. HAFTA 30 MAYIS 3 HAZİRAN**	**37- ANTİ ÖRNEK İNSAN-3**	- Sövmek, Lanetleme, Tembellik, Cimrilik, Korkaklık, Şımarıklık, Hainlik	- Bir cezaevi ziyareti yapılarak kötü hasletlerin oradaki insanları ne hale getirdiği müşahede edilebilir. -Uyuşturucu rehabilite merkezi ziyaret edilebilir.	1 Hafta 1 Ders	Benim Müslüman Yavrum **Sh. 179-210,** (Bakınız; Temel İslam Bilgileri Ahlakım **Sh. 44-57,** İslam'da Adab-ı Muaşeret **Sh. 46-53)**
HAZİRAN 2011 **40. HAFTA 6-10 HAZİRAN**	**38- İSLAM BÜYÜKLERİNDEN DAVRANIŞ ÖRNEKLERİ**	-İslam Büyüklerinden Adap İle İlgili Uygulamalar Neler Vardır - İslam Büyüklerinden Davranış Örnekleri	-İslam Büyüklerini Anlatan Belgesel İzlenimi Ve Üzerinde Konuşulması	1 Hafta 1 Ders	**Çocuklar Ve Gençler İçin İslam Büyükleri**
HAZİRAN 2011 **40. HAFTA 13-17 HAZİRAN**	**GENEL BİR DEĞERLENDİRME**				

Gazi PEHLİVAN
Yurt Müdürü

EK 52

KESTANEPAZARI EĞİTİM KURUMLARI	KARAKTER EĞİTİMİ ZÜMRE TOPLANTISI 2010 - 02	
	Tarih:	11.12.2010 – 09.00
	Yer:	Kestanepazarı C BLOK Toplantı salonu

KATILIMCILAR				
Gazi PEHLİVAN **Karakter Eğitimi Zümre Başkanı**				
Hasan KARADAĞ	Emin KILAVUZ	Mehmet Ali GÜL	İbrahim MALKOÇ	Veysel DEMİR(iz)
Recep ÖZGÜVENÇ	İbrahim KOÇ(iz)	Sadık GÜMÜŞ(iz)	Akif SAVAŞ	Kamil ARI
Mahmut İSOT	Hasan AKBURAK	Musa KAÇAR	Ömer ŞİMŞEK	Ziya TERZİ(iz)
Mustafa YAMAN	Mustafa YILDIRIM	Halil TAŞCI	Ali KOÇ(iz)	Nurkan BOZ
Nurullah Uluışık(iz)	İlyas ALTUNKAYA			

Gündem:

1. Bir önceki toplantının değerlendirilmesi.
2. Karakter Eğitimi Adab-ı Muaşeret Programının işleyişi hakkında bir değerlendirilme yapılması Katılımcı hocalarımızın bu konudaki görüşleri
3. Karakter Eğitimi Adab-ı Muaşeret Programının problemleri
4. Karakter Eğitimi Adab-ı Muaşeret Programının öğrencide geri dönüşüm konusunda duygu yönünün, tavırlara, davranışlara yansıması boyutunun ele alınması
5. Karakter Eğitimi ile bağlantılı olarak Sünnete Bağlılık konusunun ele alınması
6. Programın uygulanışında karşılaşılan sıkıntılar ve bu konudaki çözüm önerileri.
7. Katılımcıların görüş ve önerileri

Kararlar:

1. Bir önceki toplantıda alınan kararlar gözden geçirildi. Önceki toplantı da bulunamayan eğitimcilerle kararlar paylaşıldı.
2. Karakter Eğitimi Adab-ı Muaşeret Programının işleyişi hakkında katılımcı hocalarımızdan bir değerlendirilme yapılması istendi. Bu konudaki görüşleri soruldu. Katılımcılar; Programın gerekliliği üzerinde durdular. İşleyişle ilgili olan sıkıntılar ve Adab-ı muaşeret programının problemlerini dile getirdiler. Buna göre;

a)Sohbet esnasında çay ikramı ve hazırlıklarının yapılması, sınıfın konsantrasyonunu bozduğu ve bu işin sohbet mekânının dışında bir yerde hazırlanması ve sohbet bitiminde belirlenen saatte getirilip ikram edilmesinin uygun olduğu söylendi. Mevcut uygulamada sohbet mekânındaki hazırlıkların ve sohbet ortasında yapılan ikramların dikkat dağınıklığına sebep olduğu vurgulandı.

b)Öğrencilerin hocaları gelmeden sohbet odasında hazır bulunmalarına dikkat edilmesi dile getirildi. Bu konuda bazı sınıfların belletmenleri ile beraber hazır oldukları ancak bazı sınıflarda sıkıntı olduğu, sonradan gelmelerin olduğu vurgulandı. Bunu aşmak için özellikle B Blok belletmenlerinin mutlaka sohbet başlamadan sınıfı hazırlayıp o mekânda sınıfının başında hazır olmalarının sağlanması istendi.

c)Karakter eğitiminin amacına daha kolay ulaşılması adına yurttaki tüm belletmenlere Din eğitimini de iyi bilen uzman/yetkin bir eğitmen eliyle ergen eğitimi, ergene yaklaşım tarzları, ergenle iletişim gibi konuları kapsayan birkaç periyotluk eğitimler verilmesi gerektiği belirtildi. Bu konuda uzman birinsin desteğini her zaman ihtiyaç olduğu belirtildi.

d)Kurumumuzu tanıyan yeni yüzlerin Karakter Eğitimi vermeleri için programa dâhil edilmesinin uygun olacağı belirtildi.

e)Kurumumuzdaki derse gelen hocaların, karakter eğitimi veren tüm hocalarımızın, idareci ve yöneticilerimizin, yönetim kurulumuzun birlikteliği sağlama adına düzenli olarak sohbet ve eğitim programlarına katılmasının gerekli olduğu söylendi. Bu hususta bir çalışma yapılarak eğitimi bilen pedegojik yönü olan, sohbet konusunda faydalı olacak hocalarımız ile düzenli olarak sahasında uzman birisi tarafından eğitim verilmesinin uygun olacağı dile getirildi. Hatta bu konunun elzem olduğu vurgulandı.

f)Öğrenciyi eğitim konusunda karakterli birileri olmaları için ideal bir birey olmaları adına öğretmeniyle, idarecisiyle, belletmeniyle, ailesiyle dört bir koldan kuşatmak gerektiği dile getirildi.

g)Aidiyet duygusu duygusunun aşılanması gerektiği üzerinde duruldu. Mezun olduğunuz kuruma sahip çıkma, destek olma, hizmet etme adına fedakârlık yapmak gerektiği ile ilgili aidiyet kültürü oluşturulmalıdır denildi.

h)Karakter eğitimi öğrencinin kendi hocasıyla özdeşleştiği için, sınıflarda ilk başlarda verilmeli, her gün ders başlamadan önce 5-10 dakikalık olarak mutlaka güne öğle başlamanın gerekliliği üzerinde duruldu.

I)Öğrenciyi "Bizi zorla tutuyorlar burada" duygusundan kurtarıp, öğrenciyi burada okumaya ihtiyaç hissedeceği bir düşünce yapısına ulaştırmak gerektiği, İlim öğrenmenin gerekliliği, kendini iyi yetiştirip geleceğe hazırlama konusunun olmazsa olmaz olduğu vurgulandı. Öğrenci ihtiyaç hisseder ve bunu gerekli olarak görürse birçok problemin hallolacağı, bu programlarla derslerini aksatmayacak şekilde aralara serpiştirmenin gerekliliği dile getirildi.

j)Öğrencinin kendileri hakkında alınan kararlarda işe ortak edilmesinin işi kolaylaştıracağı vurgulandı. Öğrenciyi inadi tepkiye sevk edecek emir tarzı yap, yapma, yap da göreyim gibi inatlaşmaya sebep olacak hitap tarzlarından uzak durmak gerektiği üzerinde duruldu. Öğrenciyi minnet altında bulunduracak hitap tarzlarının karakter eğitimine zarar vereceği vurgulandı.

3. Karakter Eğitimi Adab-ı Muaşeret Programının öğrencide geri dönüşüm konusunda duygu yönünün, öğrencinin tavırlarına ve davranışlarına yansımasının önemi vurgulandı. Amele dönüşmeyen imanın, ahlaka dönüşmeyen bilginin insana kazandıracağı bir şey olmadığı vurgulandı. Özellikle programlarda öğrencilerin öğrendiklerinin davranışa yansımasına dikkat edilmesi ve gözlemlenmesi üzerinde duruldu.

4. Karakter Eğitimi ile bağlantılı olarak Sünnete Bağlılık konusu değerlendirildi. Karakter eğitimin temelinde sohbetin yattığını, dini hayatımız ve yaşantımızın yattığı vurgulandı. Sünnete bağlı olmayan bir karakter eğitiminin bizim istediğimiz model öğrencileri ortaya çıkaramayacağına vurgu yapıldı. Özellikle sünnete bağlılık konusunun programlarda konular ele alınırken dikkat edilmesi ve bu yönü üzerinde yoğunlaşmanın öğrencilerdeki samimiyet ve aidiyet bilincini geliştireceği söylendi. Ancak buna rağmen "biz bunları yapıyoruz ama öğrencide değişim görmüyoruz" düşüncesine kapılmamak gerektiği, eğitimin uzun bir süreç olduğu, samimi olarak yaptığımız bu çalışmaların yıllar sonrada olsa mutlaka karşılığının alınacağını geçmiş dönemlerde yapılan çalışmaların semeresinin yıllar sonrası alındığının unutulmaması gerektiği dile getirildi.

Uygun görüşlerimle gereğini
bilgilerinize arz ederim

Gazi PEHLİVAN
Yurt Yöneticisi

EK 53

KESTANEPAZARI EĞİTİM KURUMLARI	KURAN-I KERİM ZÜMRE TOPLANTISI 2010 - 01	
	Tarih:	26 Ekim 2010 - 10:00
	Yer:	A Blok Öğretmenler Odası

KATILIMCILAR				
Yrd. Doç. Rahim TUĞRAL **Kuran-ı Kerim Zümre Başkanı**				
Gazi PEHLİVAN	Şaban KÜÇÜK	Ahmet GÖÇ	Ramazan DAĞDELEN	İrfan IŞIK
Hüseyin ŞABÇILI	Bayram GÜZELHAN	Bilal ARSLAN	İbrahim EKER	Mustafa SÖNMEZ
Mehmet Ali YAKALI	İbrahim İŞLEK	Hasan AKBURAK	İsa ÖZGEN	

Gündem:

1. Kur'an-ı Kerim Eğitim Ve öğretimimizin gözden geçirilmesi
2. Kur'an-ı Kerim Eğitiminde usul ve yöntemler
3. Kur'an Kursu hocalarımızın Tire Eğitim Merkezinde Katıldıkları toplantının değerlendirilmesinin yapılması
4. Hafızlığa çalışan öğrenciler dinlenirken daha dikkatli olunması.
5. Sosyal Etkinlikler ve Adab-ı Muaşeret Programı hakkında bilgi verilmesi
6. Sınıf kurallarına dikkat etme, Ders saatleri içerisinde öğrencinin sınıfta tutulması, giriş çıkışlar, kıyafet konusuna dikkat edilmesi gerekenlerin hatırlatılması
7. Dersten kalanlara uygulanacak yaptırım konusu
8. Nöbetçi öğretmen sorumluluk konusunda biraz daha titiz olunması
9.

Kararlar:

1. Yapılan toplantının amacı üzerinde genel bir konuşma yapılmış bu toplantının gerekliliği üzerinde durulmuştur.
2. Kestanepazarının uyguladığı yüzünden ve hafızlık sistemi üzerinde Değerlendirmelerde bulunuldu. Uygulamalarda yüzünden sınıflarda okurken tecvit kurallarına biraz daha fazla dikkat etmenin önemi üzerinde duruldu. Buna göre;

a)Acele edilmeden tecvitli okuma prensibi, okuyuş usullerine uygun tarza olmalıdır.

b)Yüzünden sınıflarında Tertil üzerine okunmalıdır. Meddler konusu Kıraat-ı Asım Rivayet-i Hafsa uygun olarak çekilmelidir. Bütün hocalar aynı usulle Meddi Muttasıl ve Meddi Munfasıllarda dört elif miktarı çekmelidir.

c)Hafızlar daha ziyade hadır okuyuş usulü ile dinlendiğinden Hafızlık sınıflarında okuyuş usulüne riayet edilmeli, hangi usulle okuyorsa o usule uygun tecvit kurallarına uyulmalıdır. Hocalar arasında uygulama farklılıkları olmamalıdır.

d)Hafızlık sayfaları dinlenirken hocadan hocaya ders almada farklılıklar olmamalıdır. Bir Usul ve kurallar tüm hocalarda ortak alınan kararlara uygun olarak tatbik edilmelidir. Çünkü sonraki dönemlerde hoca değişikliklerinde öğrenciler farklı usullere uyum sağlayamamaktadır. Ayrıca faklı okuyuşlar ve ders dinlemeler öğrenciler arasında filan hocanın usulüne göre ben çok iyi okudum ama sizde zorlanıyorum gibi anlayışların gelişmesine sebep olmaktadır. Bu hususta uygulamalarda birlik olması için gerekli hassasiyetin gösterilmesine titizlikle dikkat edilmelidir.

e) İdğam meal Ğunnelerde vavlı ve yalı okuyuşlara dikkat edilmelidir.

f)Yaz dönemlerinde ilk defa Elif-ba dersine giren hocaların ehil ve öğretebilme yeterliliğine sahip işi sıkı tutacak ciddiyete sahip kişilerden olması sağlanmalı ve ilk mahreç çalışmalarında harflerin okunuşları üzerinde daha sık durulmalıdır. Medler ilk andan itibaren ilk defa başlanırken uygulanmalıdır. Her öğretici de her ders bıkmadan ısrarla bunu takip etmeli ve uygulanmasını sağlamalıdır.

3. Kur'an Kursu hocalarımızın Tire Eğitim Merkezinde düzenlenen hizmet içi eğitim Programına katılanlardan durum değerlendirmesi istendi. Katılan hocalarımız Kursta yapılan görüşmeleri anlattılar. Buna göre;

a)Hafızlık sistemi üzerine konuşulduğunu, Kur'an-ı kerim eğitim ve öğretim metotları üzerinde durulduğunu vurguladılar. Kur'an kurslarına yeni yerleştirilmeye çalışılan hafızlık metodunun, Kestanepazarının yıllardır uyguladığı sistemin bir alt basamağı olduğunu, Kestanepazarının bir basamak daha önde olduğunu vurguladılar. Kursa katılanlar sistem olarak kestabepazarının bunu yıllardır yerleştirip uyguladığını, okuyuş usullerinden anlaşıldığını, bu sistemde başarılı olduğunun görüldüğünü dile getirdiklerini belirttiler.

b)Kestanepazarının yeni yöntemde sadece sosyal aktivite ve çocuklara bol zaman bırakma konularında eksik kaldığını vurguladılar. Yeni programda sosyal imkânların ve oyun sahalarının gerekli olduğunun anlaşıldığı üzerinde duruldu. Her gün öğrencilerin serbest zaman etkinlikleri noktasında isteyenin oyun oynayabileceği, isteyenin kitap okuyabileceği, isteyenin istirahat edebileceği, isteyenin ders çalışabileceği bir serbest zaman dilimine ihtiyaç olduğu üzerinde durulduğunu vurguladılar. Her gün öğrencilerin oturup dinlenebilecekleri geniş birer mekanın şart olduğunu vurguladılar.

c)Çağın gerekleri konusunda öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanmasının üzerinde durulduğunu, öğrenciler için yeteri sayıda internetin sağlanmasının şart olduğunu vurguladılar.

d)Hafızlığa ayrılan öğrenciler için yüzüne sınıfından sonra 4 dört aylık hafızlık deneme süresinin verilmesi üzerinde durulduğunu vurguladılar. Ancak bu uygulamanın Kestanepazarı'nın uygulamalarının çok gerisinde kaldığını, burada böyle bir uygulamaya gitmenin bizi daha da gevşeteceği ve bunun uygun olmadığı söylenmiştir.

e)Bir yıl yüzüne 2 yıl hafızlık toplam üç yılda bu işin bitmesinin en ideal olduğu ancak bitirdiği halde diplomayı alamamış ya da sınava sokulmamış öğrenciye hafızlıkta üçüncü yıl imkân verilmesinin uygun olduğu dile getirilmiştir. Yönetmelik gereği bunun böyle olmasına rağmen Kestanepazarı için bunun kabul edilemeyeceği belirtilmiş ve böyle bir uygulamanın uygun olmayacağı söylenmiştir.

f)Hocaların eğitim metotları noktasında özellikle Osman EĞİN hocadan çok istifade ettikleri, Ayda bir de olsa Manisa Eğitim Merkezi müdürü ve öğretmeni Osman EĞİN hocanın getirilerek hocalara hatta mümkünse öğrenci gruplarına seminerler yaptırılmasının faydalı olacağı dile getirilmiştir.

4. Hafızlığa çalışan öğrenciler dinlenirken daha dikkatli olunmalı, ezberden dinlerken galatlar kaçabiliyor. Mutlaka öğrencinin Kur'an'nından takip edilmelidir.
5. Hafızlığa ayrılacak öğrenciler yüzünden çok iyi okutulmalıdır. Ezber listesini Yasin, Mülk, Nebe, 30.Cüz çok iyi ezberletilip hafızlık denemesine alınmalıdır.
6. Hafızlığa ayrılan öğrencilerin kabiliyeti 2birden fazla çiğ sayfa götürmeye müsait değil öğrenci zorlanmamalıdır. Götüreceğinden kesin emin olduğumuz, fazla çiğ sayfa aldığında ders okuyuş usulünü hiç bozmayacak öğrenciye ileriki sayfalarda kontrollü bir şekilde fazla çiğ verilmelidir.
7. Hafızlığa çalışmaya başlayan öğrenci daha birle giderken dersten kalıyorsa ne kadar istekli olursa olsun devam ettirilmemelidir.
8. Bu sene yeni hafızlığa ayrılacak öğrenciler için hafızlık öncesi her yıl olduğu gibi bir komisyon kurulup ondan sonra hafızlığa başlatmak uygun olacaktır.
9. Öğrencinin sınıfta uyacağı kuralları baştan iyi belirleyip öğrenci ile paylaşılmalıdır. Her gün 5 dakika da olsa görgü kuralları üzerinde sınıfta konuşulmalıdır. Sınıfa nasıl girileceği, ders nasıl çalışılmalı, öğrenci öğretmen ilişkileri nasıl olmalı, terliksiz, çorapsız, rastgele bir kıyafetle derse girilmeyeceği zaman zaman hatırlatılmalıdır. Öğrenci ile bunlar paylaşılmasına rağmen unutabiliyorlar. BU hususta bütün öğretmenlerimiz gerekli hassasiyeti göstermelidir.
10. Öğrenciyi sürekli takip etme, kontrol altında tutma, her şeyi ile ilgilenme özgüven eksikliğine sebep oluyor. Zamanla öğrenci kaçacak yer arıyor. Çocuğun kendisinin yalnız kalmaya, kendi başına bir yerlere gitmeye ihtiyacı var. Bu hususta her şeyi kontrol edilen öğrenci kendini gizlemeye, yaptığı yanlışı yalanla ya da başka bir şeyle ört bas etmeye gizlemeye çalışıyor. Onun için Dikkat edilmeli, gerekli takip edilmeli ancak sıkboğaz edilmemelidir. Bu da birçok duygusunu bastırmasına sebep oluyor. Hafızlığı bitirince dışa yansıyor.

11. Yapılan sosyal faaliyetler hakkında bilgi verilmiştir. Ancak sosyal aktivitelerin yanında örneğin maç yapmayan öğrencilerin başka sporlar yapabileceği sosyal tesislere ihtiyaç olduğu, bu kadar kalabalık bir öğrenci grubu için dar bir mekânda dinlenme konusunda rahatlama konusunda ciddi sıkıntı olduğu vurgulanmıştır. Bu hususta özellikle öğrencinin rahat oturup dinlenebileceği mekânlar yapılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Yurdun sürekli dar bir alan içerisinde monoton bir şekilde devem etmesinin öğrenciyi sıktığı vurgulanmıştır. Öğrencinin burayı evi gibi göreceği, nasıl okuldan evine giden öğrenci, evinde rahatlıyorsa burada da öğrencinin rahatlaması için uygun ortamın hazırlanmasının gerekliliği vurgulanmıştır.
12. Hocaların dersler haricinde haftada, 15 günde bir ya da en azından ayda bir öğrenci gruplarıyla oturup çay içip ders harici sohbetler edebileceği, çay içip rahatlayabilecekleri ortamların hazırlanması gerektiği vurgulanmıştır. Zaman zaman akşamları gelip öğrencileri ile görüşmek istediklerinde çay içebilecekleri bir imkân bulamadıklarını hatta bazı günlerde su içecek bardak bile bulamadıklarından yakınmışlardır.
13. Öğrencilerin ergenlik dönemlerinde olduğu için istek ve arzularının dikkate alınması gerektiği, istek ve arzuları yanlışsa ikna edilip doğru olanın gösterilmesi gerektiği, baskı altına alınarak ertelenmesinin sonraki dönemlerde sıkıntı oluşturduğu üzerinde durulmuştur.
14. Sınıf belletmenlerinin yetersiz kaldığı, hafız öğrenciler için hafız belletmen olmasının önemi vurgulanmıştır. Öğrencinin akşamdan derslerinin dinlenmesinin sağlam bir hafızlık için şart olduğu vurgulanmış, hafız olmayan belletmenlerin bunu yapmaya çalıştıkları ancak galat kaçırdıkları için öğrencinin yanlış ezberlediği belirtilmiştir.
15. Ders vermeyen öğrenciler i+é le bire bir ilgilenecek bir rehber öğretmenin gerekliliği vurgulanmıştır. Öğrencilerin Ders veremedikleri günlerde onları rahatlatacak, probleminin temeline inip onun her şeyi ile ilgilenecek, psikolojik yönlerini dinleyip onların sorunlarına çözüm noktasında yardımcı olacak bir psikologun bugün eskisine nazaran daha fazla gerekli olduğu üzerinde durulmuştur.
16. Dersten kalan öğrencilere yapılacak yaptırım konusunda öğrenciyi hafta sonu izinsizlik cezası vermenin öğrenciye daha fazla sıkıntıya soktuğunu, bunun yerine birkaç saat gezmesine dinlenmesine izin verip sonrada bir belletmen kontrolünde ders yaptırmanın uygun olacağı vurgulandı. Ders borcu olana evci izni vermeyip eksiğini tamamlatmanın daha uygun olacağı vurgulanmıştır. Ayda birden fazla dersten kalan öğrencinin de mutlaka velisi ile görüşülmesinin uygun olacağı belirtilmiştir.
17. Nöbetçi öğretmenlerin sorumluluk noktasında biraz daha titiz davranması istenmiş, özellikle sınıflarda sık sık dersten kalan öğrencilerle daha yakından ilgilenmek gerektiği üzerinde durulmuştur.

27.10.2010
Uygun görüşlerimle
gereğini bilgilerinize
arz ederim.

Gazi PEHLİVAN
Yurt Yöneticisi

EK 54

2010/2011 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI
HAFTALIK KARAKTER EĞİTİMİ ADAB-I MUAŞERET PROGRAMI

A BLOK

GÜNLER	SINIFLAR	KONUŞMACILAR	TEL	YER	SAAT
PAZARTESİ	201 NOLU HAZIRLIK A SINIFI	RECEP ÖZGÜVENÇ	5054311948	204 SOHBET ODASI	18:30 İLE 19:30 ARASI
	202 NOLU HAZIRLIK B SINIFI	EMİN KILAVUZ	2859025	204 SOHBET ODASI	20:15 İLE 21:15 ARASI
SALI	206 NOLU HAZIRLIK C SINIFI	ÖMER AKYILDIZ	5376215061	204 SOHBET ODASI	18:30 İLE 19:30 ARASI
	207 NOLU HAZIRLIK D SINIFI	ÖMER ŞİMŞEK	5305758834	204 SOHBET ODASI	20:15 İLE 21:15 ARASI
ÇARŞAMBA	107 VE 1B SINIFI	HASAN KARADAĞ	2462233	204 SOHBET ODASI	18:30 İLE 19:30 ARASI
	203 VE 103 NOLU SINIFLAR	HASAN KARADAĞ	2462233	204 SOHBET ODASI	20:00 İLE 21:00 ARASI
	102 VE 106 NOLU SINIFLAR	BAYRAM GÜZELHAN	5554132221	204 SOHBET ODASI	21:15 İLE 22:15 ARASI
PERŞEMBE	1C VE 1 D SINIFLARI	MUSTAFA YAMAN	2480571	204 SOHBET ODASI	18:30 İLE 19:30 ARASI
	208 NOLU HAZIRLIK E SINIFI	ZİYA TERZİ	5382891896	204 SOHBET ODASI	19:30 İLE 20:30 ARASI
	205 - 1A SINIFI	MUSTAFA YILDIRIM		204 SOHBET ODASI	21:00 İLE 22:00 ARASI

B BLOK

PAZARTESİ	103 LİSE 1 YÜZÜNDEN	EMİN KILAVUZ	2859025	SOHBET ODASI	18:30 İLE 19:30 ARASI
	106 LİSE 2 YÜZÜNDEN	İBRAHİM MALKOÇ	2246254	SOHBET ODASI	20:00 İLE 21:00 ARASI
	101 LİSE 1 YÜZÜNDEN	NURULLAH ULUIŞIK		SOHBET ODASI	21:00 İLE 22:00 ARASI
SALI	110 LİSE 3 YÜZÜNDEN	MUSA KAÇAR	5056405385	SOHBET ODASI	20:00 İLE 21:00 ARASI
	107 LİSE 2 HAFIZ	MEHMET ALİ GÜL		ZEMİN SINIF	21:00 İLE 22:00 ARASI
ÇARŞAMBA	111 LİSE 3 HAFIZ	HALİL TAŞÇI	5054986806	SOHBET ODASI	18:30 İLE 19:30 ARASI
	ZEMİN LİSE1 HAFIZ 116 LİSE1 HAFIZ	MEHMET DAVARCI	5056430897	ZEMİN SINIF	20:00 İLE 21:00 ARASI
CUMA	102 LİSE 1 YÜZÜNDEN	MAHMUT İSOT	5058314394	SOHBET ODASI	18:30 İLE 19:30 ARASI
	105 LİSE 2 YÜZÜNDEN	ALİ DİNÇER		SOHBET ODASI	20:00 İLE 21:00 ARASI
	LİSE 4.SINIFLAR	HER HAFTA DEĞİŞİK BİR HOCA GELECEK	SORUMLU ALİ KOÇ	C BLOK GİRİŞ	19:00 İLE 20:00 ARASI

C BLOK VE KESTANEPAZARI MERKEZ

SALI	C BLOK HAFIZLAR	HALİL TAŞÇI		DİNLENME ODASI	18:15 İLE 19:15 ARASI
SALI	KESTANEPAZARI MERKEZ A SINIFI	İSA ÇELİK		DİNLENME ODASI	21:00 İLE 22:00 ARASI
SALI	KESTANEPAZARI MERKEZ B SINIFI	MUSTAFA YILDIRIM		DİNLENME ODASI	21:00 İLE 22:00 ARASI

21.02.2011
GAZİ PEHLİVAN

KARAKTER EĞİTİMİ
SORUMLUSU

EK 55

KESTANEPAZARI HATAY KUR'AN KURSU YURDU
HAFTALIK ÖĞRENCİ TAKİP VE DURUM DEĞERLENDİRME ÇİZELGESİ

SINIF: AY:..... TARİHLER:..../..../2011 - ..../..../2011

SN	ADI VE SOYADI	ÖĞRENCİNİN HAFTALIK GENEL DURUM DEĞERLENDİRİLMESİ	DERSLERİNİ GÜNLÜK OLARAK HAZIRLADIMI?	HANGİ DAVRANIŞI KAZANDI HANGİ YANLIŞ DAVRANIŞI DÜZELTİLDİ	HANGİ KİTABI OKUDU GERİ DÖNÜŞÜMÜ NASIL SAĞLADINIZ?	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE ÇÖZÜLMESİ İÇİN NE YAPTINIZ?
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						
10						
11						
12						
13						
14						
15						

İLGİLENEN SORUMLU KİŞİ:

EK 56

KESTANEPAZARI HATAY KUR'AN KURSU AYLIK DERS ALMA VE NOT ÇİZELGESİ

ÖĞR.RAMAZAN DAĞDELEN — SINIF:103 / 2B — 2011 — MART

SN	ADI SOYADI	SY AD	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	ORTALAMA
1	ADEM TOKTAN	SÜZ=1	13/14	15	16	17	18		19	20	21	22	23	24		25	26	27	28	29	1		2/3	4	5	6/7	8	9						
			10	10	10	10	10		10	10	10	10	10	10		10	10	10	10	10	10		10	8	10	10	10	10						
2	İSMET ORHAN	20=2	15	16	17	18	19		20	21	22	23	24	25		26	27	28	29	30	1		2	3	4	5	6	7		8	9	10	11	
			6	9	10	8	9		9	10	10	9	8	6		9	9	7	10	10	10		10	10	10	10	10	10		8	8	10	10	
3	FURKAN SAYIN	20=1 19-1 20-1	9	10	11	12	13		14	15	16	17	18	19		20	21	22	23	24	25		26	27	28	29	30	1		2	3	4	5	
			8	9	9	8	7		8	9	8	8	9	8		8	8	9	10	8	10		8	9	9	7	9	10		8	10	10	10	
4	HÜSEYİN SATILMIŞ	20=2 19-1	1	2	3	4	5		6	7	8	9	10	11		12	13	14	15	—16			17	18	19	20	21	22		23	24	25	26	
			8	9	9	8	8		6	7	6	7	8	9	10		9	7	9	7	—8		9	9	8	8	7	8	8		8	8	8	8	
5	BÜNYAMİN GÜLGE	20=2 20-1	12	13	14	15	16		17	18	19	20	21	22		23	24	25	26	27	28		1	2	3	4	5	6		7	8	9	10	
			8	8	7	7	6		9	7	8	9	7	7		9	9	8	6	7	6		9	7	7	8	7	7		7	8	8	8	
6	ALİ ACAR	18=1 19-1	19	28	29	30	1		2	3	4	5	6	7		8	9	10	11	12	13		14	15	16	17	18	19		20	21	22	23	
			7	7	8	9	8		7	8	8	6	7	7		8	7	9	6	5	5		6	7	8	9	6	7		6	7	7	6	
7	MEHMET YUMRUTAŞ	19=1 20-1	18	19	20	21	22		23	24	25	26	27	28		29	30	1	2	3	4		5	6	7	8	9	10		11	12	13	14	
			9	8	8	9	7		7	8	6	7	7	9		8	9	10	9	8	7		6	7	7	8	8	8		8	8	7	6	
8	MUSTAFA AÇAN		X	X																													
9	CANKAN ATAR		X	X																													
	İMZA																																

EK 57

KESTANEPAZARI HATAY KUR'AN KURSU YURDU GÜNLÜK VAKİT ÇİZELGESİ			
SABAH KALKIŞ		05:00	
YATAKHANE KAPISININ KİLİTLENMESİ		05:15	
SABAH NAMAZI	05:20		05:40
KAHVALTI	05:45		06:30
ETÜT	06:30		07:20
1.DERS	07:30		08:15
TENEFFÜS VE DİNLENME	08:15		08:30
2.DERS	08:30		09:15
TENEFFÜS VE DİNLENME	09:15		09:30
3.DERS	09:30		10:15
TENEFFÜS VE DİNLENME	10:15		10:30
4.DERS	10:30		11:15
TENEFFÜS	11:15		11:20
5.DERS	11:20		12:05
ÖĞLE YEMEĞİ VE DİNLENME	12:00		12:40
6.DERS	12:40		13:30
ÖĞLE NAMAZI	13:30		14:00
DİNLENME	14:00		15:00
1.MÜTALAA	15:00		16:00
DİNLENME	16:00		16:15
2.MÜTALAA	16:15		17:15
İKİNDİ NAMAZI	17:15		17:45
3.MÜTALAA	17:45		18:45
AKŞAM YEMEĞİ VE DİNLENME	18:45		19:30
TELEVİZYON HABER SAATİ(İSTEYEN)	18:45		19:30
4.MÜTALAA	19:30		20:30
AKŞAM NAMAZI	20:40		21:00
4.MÜTALAA	21:00		22:00
YATSI NAMAZI	22:15		22:45
KESİN YATIŞ		23:00	

NOTLAR
1)Zaman çizelgesine titizlikle uyulacak.
2)Saat 23:00'dan sonra hiçbir yerin ışığı yanmayacak.
3)Mütalaa esnasında Sınıf belletmenleri sınıfının başında bulunacak, sınıfa hakim olacaktır.
4)Namazlar mescitte belirtilen vakitte topluca kılınacaktır.
5)Yemek saati dışında yemek verilmeyecektir. Hiç kimseye yemekhane açılmayacaktır.
6)Sabah dersten önce sınıflar NÖBETÇİ ÖĞRETMEN VE BELLETİCİLER tarafından ders öğretmenine teslim edilecek.

ZAMANI VERİMLİ KULLANMAYI ÖĞRENİNİZ. ZAMANI VERİMLİ KULLANABİLMEK İÇİN VAKİT ÇİZELGESİNE UYMAK GEREKİR. İSTERSENİZ SİZLERDE ZAMANINIZI VERİMLİ KULLANMAYI ÖĞRENEBİLİRSİNİZ.

01.06.2011
Gazi PEHLİVAN
Yurt Yöneticisi

EK 58

T.C.
KARABAĞLAR MÜFTÜLÜĞÜ
KESTANEPAZARI
HATAY KUR'AN KURSU

ÖĞRENCİ KARNESİ
201 - 201 EĞİTİM-ÖĞRETİM YILI

Adı-Soyadı	
Sınıfı	
Kursun Adı	KESTANEPAZARI HATAY KUR'AN KURSU
İl ve İlçesi	İZMİR - KARABAĞLAR

Hayatta en hakiki mürşid ilimdir.
Mustafa Kemal ATATÜRK

ÖĞRENCİNİN
HİMAYE GRUBU

1. Dönem	
2. Dönem	

YIL SONU BAŞARI DURUMU

	DERSLER	HAFTALIK DERS SAATİ	I. DÖNEM NOTU	II. DÖNEM NOTU	AĞIRLIKLI YIL SONU NOTU	
					RAKAMLA	YAZIYLA
Yüzünden Okuyan Öğrenciler	Kur'an-ı Kerim					
	İtikat					
	İbadet					
	Siyer					
	Ahlâk					
	Kur'an-ı Kerim Meali					
	Talim					
	Tecvit					
Hafızlık Yapan Öğrenciler	Hafızlık					
	Okuması Gereken Ders Sayısı					
	Okuduğu Ders Sayısı					
	Fazlalık Dersi					
	Ders Borcu					
	Talim					
	Tecvit					
	İlmihal Bilgisi					

DAVRANIŞLAR	I. DÖNEM	II. DÖNEM
Arkadaşlarıyla geçimi ve yardımseverliği		
Ahlâki kurallara uyma alışkanlığı		
Beslenme alışkanlığı		
Büyüklerine karşı saygısı, küçüklerine karşı sevgisi		
Çevreyi temiz tutma ve doğayı koruma alışkanlığı		
Yurt, okul ve toplum kurallarına uyma alışkanlığı		
Planlı olarak iş yapabilme		
Yurdun eşya, araç ve gereçlerini dikkatli kullanması ve koruması		
Başkalarıyla birlikte çalışabilme		
Grup içinde çalışma ve sorumluluk alma istek ve alışkanlığı		
Aldığı görevi yerine getirme alışkanlığı		
Serbest zamanlarını değerlendirme alışkanlığı		
Bağımsız olarak kendi başına iş yapma		

SINIF ÖĞRETMENİNİN ÖĞRENCİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜ

I. DÖNEM	II. DÖNEM

HAFIZLIK DÖNEMLERİ	HAZIRLIK	1. HİZİB	2. HİZİB
	3. HİZİB	4. HİZİB	TEKRAR

DEVAM ETMEDİĞİ GÜNLER		ALDIĞI DİSİPLİN CEZALARI		DÖNEM DAVRANIŞ NOTU	
I. DÖNEM	II. DÖNEM	I. DÖNEM	II. DÖNEM	I. DÖNEM	II. DÖNEM

	KURS YÖNETİCİSİ	YURT MÜDÜRÜ	SINIF ÖĞRETMENİ	ÖĞRENCİ VELİSİ
I. DÖNEM				
II. DÖNEM				

EK 59

T.C.
KARABAĞLAR MÜFTÜLÜĞÜ
KESTANEPAZARI HATAY KUR'AN KURSU
TEŞEKKÜR BELGESİ
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
KESTANEPAZARI
HATAY KUR'AN KURSU
Öğrencimiz
...../..... eğitim-öğretim yılı ..... ders döneminde, kursumuz
içindeki davranışları ve derslerindeki üstün başarılarından dolayı
TEŞEKKÜR BELGESİ ile ödüllendirilmiştir.
YURT MÜDÜRÜ
SINIF ÖĞRETMENİ
KURS YÖNETİCİSİ

EK 60

T.C.
KARABAĞLAR MÜFTÜLÜĞÜ
KESTANEPAZARI HATAY KUR'AN KURSU
TAKDİR BELGESİ
KESTANEPAZARI
HATAY KUR'AN KURSU
1950-İZMİR
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
Öğrencimiz
..... / ..... eğitim-öğretim yılı ..... ders döneminde, kursumuz içindeki davranışları ve derslerindeki üstün başarılarından dolayı TAKDİR BELGESİ ile ödüllendirilmiştir.
YURT MÜDÜRÜ
SINIF ÖĞRETMENİ
KURS YÖNETİCİSİ

EK 61

KOCATEPE/SOĞANLI
KUR'AN KURSU

Tel: 0212 640 34 67
web: www.kocatepecamii.org
e-mail: kocatepecami@hotmail.com

MÜLAKAT GİRİŞ BİLGİLERİ VE BELGESİ

ÖĞRENCİNİN

ADI SOYADI

MÜRACAT NO / TARİH / / 20

MÜLAKAT TARİHİ / / 20

MÜLAKAT SAATİ

MÜLAKAT YERİ Kur'an Kursu

MÜLAKATTA İSTENEN BELGELER: 1 adet Kimlik Fotokopisi

NOT: Bu kısım öğrecide kalacak ve mülakata gireceği gün bu belgeyi yanında kimliğiyle birlikte bulunduracaktır.

MÜRACAT NO / TARİH / / 20

T.C. KİMLİK NO / OKUL NO /

ADI SOYADI

MÜLAKAT YERİ Kur'an Kursu

MEZUN OLDUĞU OKULUN ADI

VELİ ADI SOYADI

EV ADRESİ

EV TELEFONU

YAKININ TEL.

CEP TELEFONU

E-POSTA

NOT: Bu kısım kurs kayıt birimi yetkilisinde kalacaktır.

EK 62

KOCATEPE CAMİİ
KUR'AN KURSU
Hayırlı İş Sanayi Ve Mobilya Tekerlekleri
Çınar Ecza Deposu Ve Dış Ticaret AS
Halı Saha
PTT-Mega Center
Kartaltepe-Kocatepe
Kocatepe İlköğretim Okulu
Gümrük Muhafaza Kısım Amirliği
Bayrampaşa Ticaret Meslek Lisesi
Forum İstanbul AVM
İKEA-Bayrampaşa
Sağmalcılar Cezaevi
Bayrampaşa Devlet Hastanesi
Bayrampaşa
Avrupa Otoyolu
Yıldırım Mah.Girişi
Kocatepe Cd
Cicoz Yolu Cd
50. Yıl Cd
Gazi Kemal Cd
Gazi Osman Paşa Cd
İstanbul Cd
Atatürk Cd
Ankara Cd
Kanarya Cd
Fevzi Paşa Cd
Saray Sk
Cemiyet Cd
Ata Cd
Cumhuriyet Cd
Kosova Cd
Merkez Sk
Selamet Sk
Okul Sk
Çimen Sk
Sümbül Sk
Manisa Sk
Pınar Sk
Akasya Sk
Ayancık Sk
Gülay Sk
Tok Sk
Kül Sk
Hayır Sk
Sinop Sk
Mezbaha Sk
Turan Sk
Yeni Sk
Esenler Otogar
Esenler
Yahya Kemal Cd

EK 63

	PERSONEL / ÖĞRENCİ İLİŞİK KESME FORMU	**KOCATEPE / SOĞANLI KUR'AN EĞİTİM KURUMLARI**

İLİŞİĞİ KESİLECEK OLAN PERSONELİN/ÖĞRENCİNİN

ADI-SOYADI : .....
BÖLÜM/SINIF : .....
KURUM SİCİL NO/ OKUL NO : .....
T.C. KİMLİK NO : .....
ADRES : .....
TELEFON : .....

.....

Yukarıda kimliği belirtilen Personelin/Öğrencinin Kocatepe Kur'an Kursu muhasebesine borcu yoktur.

İmza / Kaşe
Muhasebe Müdürü

.....

Yukarıda kimliği belirtilen Personelin/Öğrencinin üzerinde Kocatepe Kur'an Kursu Kütüphanesine kayıtlı kitap yoktur.

İmza / Kaşe
Kütüphane Görevlisi

.....

Yukarıda kimliği belirtilen Personelin/Öğrencinin genel zimmet kaydına bir borcu yoktur. İlişiğinin kesilmesinde bir sakınca yoktur.

İmza / Kaşe
Kurs Müdürü

.....

ONAY

KURS MÜDÜRÜ

FR.MY.09 Rev.00 09.02.2009

EK 64

	PERSONEL ORYANTASYON FORMU	KOCAATEPE / SOĞANLI KUR'AN EĞİTİM KURUMLARI

ADI VE SOYADI :	GÖREVİ :
BÖLÜM :	BÖLÜM YÖNETİCİSİ :

VERİLECEK BİLGİLER	
☐ Kurumun genel tanıtımı ☐ Çalışacağı bölüm/projenin tanıtımı ☐ Çalışma arkadaşlarıyla tanıştırılması ☐ Çalışmanın başlangıç ve bitiş zamanı ☐ Yemek ve dinlenme zamanları ☐ Ortak sorumluluklar ☐ Giyim, kuşam ☐ Kişisel bakım ☐ İmza ☐ Sigara içmeme hassasiyeti ☐ Maaş ödenme uygulaması ☐ Kesintiler	☐ Çalışma saatlerine uyum, devamsızlık ☐ Tatiller (Yıllık) ☐ Hastalık ☐ Telefon kullanımı kuralları ☐ Emniyet, yangın, kazalar ☐ Araç, gereç, malzeme kullanımı ☐ İşten çıkarma ☐ Acil durumlar ☐ Ödeme zamanları ☐ Maaş bordroları, imzalama, gizlilik
KURS MÜDÜRÜ veya (varsa) Kalite Temsilcisi	TARİH: İMZA:
☐ Kalite Politikası ☐ Dokümanların incelenmesi ☐ Organizasyon yapısı	☐ Görev tanımları ☐ Departmanın genel sorumlulukları
KURS MÜDÜRÜ	TARİH: İMZA:

UYGULAMALI İŞ BAŞI EĞİTİMİ

GÖRÜŞLER:
BÖLÜM YÖNETİCİSİ TARİH: İMZA:

FR.OM.28 Rev.00 09.02.2009

EK 65

İSMAİLAĞA KUR'AN KURSU MÜDÜRLÜĞÜNE

FATİH

Aşağıda adı soyadı yazılı olan öğrencileri hafızlığa başlatmak istiyorum.
Gereğini arz ederim

25.05.2011

1. Cihat AKBAŞ
2. Fatih DİNÇER

Yunus DEMİRCİ

28.05.2011

Yukarıda Adı soyadı yazılı öğrencilerin Hafızlığa başlamaları komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Cuma ÖLTÜRK Salim ÇELEBİ

ALİ RIZA SARIÇAOĞLU
İsmailağa Kuran Kursu
Yönetici

EK 66

2010 - 2011 EĞİTİM YILI

İSMAİLAĞA KUR'AN KURSU HAFIZLIK KONTROL CETVELİ

NO	ADI - SOYADI	SINIFI	AYLARA GÖRE NOT DURUMU										
			EKİM	KASIM	ARALIK	OCAK	ŞUBAT	Hafızlık MART Not	Hafızlık NİSAN Not	Hafızlık MAYIS Not	Hafızlık HAZİRAN Not	TEMMUZ
1	Hamza KALELİ	H-E						2 6	3 6	4 7	5 8	
2	İbrahim KÖSE	"						3 9	5 8	6 8	7 9	
3	Abdullah ARDIÇ	"						1 7	2 7	3 8	3 8	
4	Yakup KARATOSUN	"						3 6	4 6	5 6	5 7	
5	Mahmut LİMON	"						4 9	6 10	8 10	8 10	
6	Cumali DEĞER	"						3 8	5 9	7 10	7 10	
7	A.Emin EKİZ	"						3 8	5 9	7 10	7 10	
8	Yusuf DOĞAN	"						0 4	1 4	2 6	3 7	
9	M.Ali EKİM	"						0 4	2 5	2 6	3 7	
10	Hayrettin MACİT	"						1 5	2 5	3 6	3 7	
11	Ömer ARSLAN	H-A						5 9	6 9	7 9	8 10	
12	Ahmet Ç.OĞLU	"						4 8	6 9	7 10	8 10	
13	Bilal YILDIRIM	"						2 6	4 6	4 6	5 8	
14	Ramazan AĞBULUT	"						1 7	2 7	3 8	3 8	
15	Muzaffer ÖZTÜRK	"						1 5	2 6	3 8	3 8	
16	M.Emin GÖREN	"						3 6	4 7	5 7	5 7	
17	Mehmet KILIÇ	"						6 8	7 8	8 9	8 10	
18	Muhammet SAKA	"						0 5	1 6	2 7	2 7	
19	Ömer YURDAKUL	"						0 7	1 7	1 7	1 7	
20	Onur İSLAMOĞLU	H-C						0 6	2 5	2 9	3 8	
21	Recep ÇAKAL	"						1 8	3 8	5 10	5 10	
22	Emre ACA	"						0 4	1 5	1 6	2 8	
23	Ahmet ÇELENK	H-B						0 7	1 8	2 8	2 9	
24	Sıddık AYDIN	"						1 6	1 6	2 7	2 8	
25	Uğur GÖĞALMIŞ	"						2 7	4 8	5 9	6 9	
26	Mahmut GÜNEŞ	H-F						6 8	7 8	8 9	8 8	

İMTİHAN KOMİSYONU

ÜYE Mithat ÜYE Cuma ÜYE Salim ÜYE ÜYE

OMAR ÖZTÜRK ÇELEBİ

EK 67

2010 - 2011 EĞİTİM YILI

İSMAİLAĞA KUR'AN KURSU HAFIZLIK KONTROL CETVELİ

NO	ADI - SOYADI	SINIFI	AYLARA GÖRE NOT DURUMU											
			EKİM	KASIM	ARALIK	OCAK	ŞUBAT	Hatlama MART Not	Hatlama NİSAN Not	Hatlama MAYIS Not	HAZİRAN	TEMMUZ
27	Ö.faruk BARLAS	"						2 7	3 7	5 8	4 8	
28	Muhammet ERASLAN	"						3 7	5 9	6 10	6 9	
29	Yunus TÜRK	"						2 5	2 4	3 5	3 5	
30	Hasan TEREZİ	H-G						1 5	1 5	2 6	2 5	
31	Sefa DELİBAŞ	"						0 3	2 5	2 6	3 6	
6												
7												
8												
9												
10												
11												
12												
13												
14												
15												
16												
17												
18												
19												
20												
21												
22												
23												
24												
25												
26												

İMTİHAN KOMİSYONU

ÜYE Mithat DAMAR ÜYE Ömer ÜYE Salim ÜYE ÜYE Mehmet Karadağ

EK 68

RÖPORTAJ SORULARI ÖRNEĞİ

1-Bu Kurumun tam adı nedir?

2- Kaç öğrencisi vardır?

3- Kaçı kız/ erkek?

4- Kaç öğretici var?

5- Öğrenciler nasıl seçiliyor?

6- Öğretmenler nasıl seçiliyor? Hafız öğreticileri için özel bir formasyon var mı?

7- Öğretmenlerin yardımcısı var mı?

8- Kaç tane yardımcı var?

9- Her hocanın kaç yardımcısı var?

10- Kimler yardımcı olabilir?

11- Öğrencilerin yaş aralığı nedir?

12- Hafızlık dışında hangi dersler veriliyor?

13- Bu okul entegre okul mu?

14- Öğrenim suresi kaç yıl? Öğrenciler, ortalama kaç yılda hafız oluyorlar?

15- Öğrenciler yatılı mı gündüzlü mü?

16- Yatılı olmasının veya gündüzlü olmasının avantajları-dezavantajları neler?

17- Eğer yatılılarsa ne kadar zamanda bir evci çıkıyorlar?

18- Evdeyken yapmaları istenen şeyler neler?

19- Okul ve aile nasıl bir iletişim halinde?

20- Öğrenciler tam olarak nasıl ezber yapıyorlar?

21- Ne zaman yeni sayfa ezberliyorlar?

22- Ders programınız var mı? Bir örnek alabilir miyiz?

23- Ortalama bir öğrenci bir sayfayı ne kadar surede ezberliyor? Ezberleme süresinde ezber yapma şeklinin etkisi var mı?

24- Ezberlenen sayfayı unutmamak adına ne yapılıyorlar?

25- Ezbere hangi surelerden başlanıyor?

26- Ezberde ve tekrarda nasıl bir usul takip ediliyor?

27- Ezberde kız-erkek farkı nedir?

28- Yabancı öğrencileriniz var mı?

29- Nerelerden geliyorlar?

30- Dönem sonunda imtihan yapılıyor mu?

31- Bu imtihanda o dönemki ezberden mi soruluyorlar yoksa o zamana kadarki bütün ezberden mi?

32- Ders dışı aktiviteleriniz neler?

33- Öğrencilere Sehade-Hafızlık Bitirme Sertifikası veriliyor mu?

34- Bu sertifikayı kim veriyor?

35- Öğrenciler Sertifika aldıktan sonra ne yapıyorlar?

36- En az ne kadar surede hafızlık bitiyor? En uzun ne kadar? Kısa sürede hafızlığı tamamlamak ülkeniz ve kurumunuz için olası bir şey midir?

37- Hafızlık öğrencilerinin temel problemi nedir?

38- Bu problemi çözmek için ne yapıyorsunuz?

39- Hafızlık öğrencilerinin problemlerini tartışan bir komisyon var mı?

40- Bu okul devlete bağlı mı?

41- Devlete ne ölçüde bağlı?

42- Karşılıklı sorumlulukları neler?

43- Hafızlık popüler olma yolunda mı? Toplumdaki hafızlık telakkisi nasıl?

44- Hafız olmanın bu ülkedeki getirileri neler? İş bulurken öncelikli konumdalar mı?

45- Sizi diğer okullardan ayıran şey nedir?

46- Yılda ortalama kaç hafız yetişiyor?

47- Buradaki bir gününüzü özetleyebilir misiniz?

48- Ülkenizde hafızlık her hangi bir riskle karşı karşıya mı? Evet bunlar nedir?

49- Devlet desteği bu eğitimde ne kadar etkin?

50- Öğrenciler neden hafız oluyorlar?

51- Ana dili Arapça olanlar la olmayanlar arasında ezber yapma açısından sizce fark var mıdır?

52- Hafız olmak için en ideal yaş sizce kaçtır?

53- Hafızlıkla ilgili problemleri çözmek için alternatif bir sistem geliştirilmeli mi?

54- Kullandığınız sistem size mi ait bir yerden alıntı mı? Mesela Araplardan alıntı mı?
55- Öğrenciler sınıflar da mı ders çalışıyorlar gruplar halinde mi?
56- Sizin eklemek istedikleriniz var mı?

Teşekkürler...

AKADEMİSYENLERE SORULAN SORULAR ÖRNEĞİ

1- Bu üniversitede tahfiz hakkında doktora ya da akademik çalışma var mi? Varsa bunları almamız mümkün mü?
2- Tahfiz tarihini anlatan kitap var mı? Kaynağı olmayan bilgi istemiyoruz, özellikle akademik değeri olan bilgiler istiyoruz.
3- Bu üniversitede Kuran ezberletiliyor mu? Ezberleniyorsa hangi metot kullanıyor?
4- Ülkenin Tahfiz Tarihini anlatan yazılı bir kaynak var mi?
5- Bir öğrenci okulla beraber hafızlığı götürebilir mi? Bu şekilde hafız olursa ne kadar sürer? Öğrenci bu şekilde hafızlık yapmaktan nasıl etkilenir?
6- İnsanlar kutsal olduğu için mi hafızlık yapıyorlar yoksa pratik amaçlar için mi? Hafızlık bir amaç mı araç mı?
7- Hafızlık akademik çalışma yapmak için şart mı yoksa tavsiye edilen bir şey mi? Hafızlık akademik çalışma yaparken kullanılıyor mu?
8- Üniversitelerde Tahfiz programları var mı?
9- Varsa üniversitelerdeki Tahfiz suresi nedir?

Teşekkürler...

Sample Interview Questions For Schools of Tahfez

- What is the full name of this institution?
- What is your full name?
- How many students are there here? (Whole school)
- How many of them are boys / girls?
- How many teachers do you have?
- How do you select students?
- How do you select teachers?
- Are there any teacher aides?
- How many teacher aides do you have?
- How many teacher aides are there per teacher?
- Who can be a teacher aide?
- What is the age range of students?
- Which lessons are taught other than Tahfez?
- Is this an integrated school? (Are there any science, literature, etc. related lessons, too?)
- What is the period of study here?
- Is this a boarding school? Or a day school?
- What are the pros and cons of being a boarding / day school?
- If this is a boarding school, how often do the students have a break (and visit home)?
- What do you ask students to do while they are at home?
- How do parents and school communicate eachother?
- How do students memorize (in detail), exactly?
- Where do they memorize? In classes? Or in groups at a mosque?
- When do they memorize new pages?
- Do you have a timetable / lesson schedule? Can we have a sample?
- Ortalama bir ogrenci 1sayfayi ne kadar surede ezberliyor?
- What is the duration of memorizing one page for an average student?
- How do students make repetition to remember previously memorized pages?

- i.e. How is "murajaa"?
- From which Surah do they start?
- What kind of a method is used for memorization?
- What is the difference between boy students and girl students in terms of memorization?
- Do you have foreign students?
- If so, where do they come from?
- Do you test students at the end of the semester?
- Do you test them from all the parts they memorize until then or do you test them from their current semester's memorizaton?
- What are your extracurricular activities?
- Do you give students Shahadah / Certificate?
- Who gives this Shahadah / Certificate?
- What do the students do after they receive Shahadah?
- What is the basic problem of Tahfez students?
- What do you do to solve this problem?
- Is there any commission to discuss the problems of Tahfez students?
- Is this school related to the government?
- To what extent is this school related to the government?
- What are their mutual responsibilities? (Government and the school)

(Is Tahfez, on the way of becoming popular in this country?

- What percent of the population is Hafez?
- What are the advantages of being Hafez in this country? Do they have a priority while finding a job?
- What is your difference from other schools?
- What is the duration of Tahfiz in general?
- Is there any relation between this duration and the method used to memorize a page?
- Did you ever come across to quick Tahfiz methods?
- Is ‘quick Tahfiz’ possible do you think?
- Is Tahfiz a process that covers a part of life?

- Or people make Hifz while they are doing something else such as studying, working?
- Is it possible for one to memorize 15 pages a day? If so, how this is possible?
- Do people become stressful,full of depression and under pressure during this Tahfiz process or it has a natural way?
- Is Tahfiz similar to memorizing poems or Ahadith(sayings of Mohammad (pbuh)?
- What are the basic factors that make Tahfiz easy and difficult related to eating habits, lifestyle, discipline of study and field of education?
- Are there any occupations that preserve Tahfiz?
- Do Tahfiz Teachers take any formation (pedagogical,etc)?
- To what extent is Tahfiz institutionalized?
- Does Tahfiz have to be institutionalized?
- After Tahfiz what do the students do?
    - Do they utilize their Tahfiz? If so how?
    - If not, in what ways are they affected?
- In case Tahfiz takes long time, how are the students effected?
- What are the basic problems that students have during Tahfiz?
    - Any attention disorder, etc.?
    - Do they consider the page as difficult or else?
    - What do you do to solve them?
- Do you have a system of repetion so as not to forget the memorized pages? Do you need it?
- What do you do to preserve the memorized pages?
- Do you have any ill students such as panic attack disordered, etc.?
    - What do you do to help them?
- Do you categorize the students as capable / incapable of being a Hafiz?
- What is the viewpoint of the society towards Tahfiz?
- Do people become Hafiz for the sake of its holiness or do they do it for practical purposes?
    - -Is Tahfiz the objective or the means?

- Is Hifz a must for academical studies or is it recommended?
    - Is Tahfiz utilized during academical studies?
- How many students become Hafiz in one year?
- How do the students use their Hifz afterwards?
- Why do people become Hafiz? What are their motives?
- Is Tahfiz govermentally supported? If so, to what extent is it supported?
- Is phenomenon of Hifz under any risk? Is Tahfiz on demand or is it becoming extinct?
- What are the age range of the students?
- Is there any difference between girls and boys in terms of
    - number,
    - quality,
    - duration,
    - demand on Tahfiz?
- Is Tahfiz popular in society? Does it have to be popular?
- Is there any official commissions to discuss the problems of Tahfiz institution?
    - To what extent do they discuss it?
- Are the problems of Tahfiz institution personal, social or official?
- Are there any age differences pertaining to Tahfiz? Is it easier for younger ages?
- What do you do to overcome these differences?
    - Is there any need to develop a technique? Or is it resolved naturally?
- Is it socially important to become Hafiz in a short time?
- What are the shortest and longest durations of Tahfiz?
    - What are the reasons of becoming Hafiz in such a long / short time?
- Does becoming Hafiz in a short time improve the quality of Tahfiz?
- Is attention disorder a case on memorizing a page in mother language?
- Can a student become Hafiz while s/he is schooled?
    - How long does it take for him/her to become Hafiz this way?
    - How s/he is affected?

- Is Tahfiz a natural and simple process?
- Are there any foreign students here?
    - What are the difficulties of training them as Hafiz's?
- Is there any particular depression type encountered by students here?
- What are the effects of socioeconomical status and level of intelligence on Tahfiz?
- To what extent does the teacher effect Tahfiz?
- Is it possible for someone to become Hafiz him/herself?

Sample Interview Questions For The Scholars

- Is there any written source about the methods of Tahfiz during and after Muhammad's (pbuh) era?
- Is there any written source about the methods of Tahfiz
  - During Abbasids
  - During Umayyads
  - During Hulefa-i Rashids?
- Is there any written source explaining the history of Tahfiz in this country?
- What is the viewpoint of the society towards Tahfiz?
- Do people become Hafiz for the sake of its holiness or do they do it for practical purposes?
    - Is Tahfiz the objective or the means?
- Is Hifz a must for academical studies or is it recommended?
    - Is Tahfiz utilized during academical studies?
- Is phenomenon of Hifz under any risk? Is Tahfiz on demand or is it becoming extinct?
- Is Tahfiz popular in society? Does it have to be popular?
- Is there any official commissions to discuss the problems of Tahfiz institution?
    - To what extent do they discuss it?
- Is Tahfiz govermentally supported? If so, to what extent is it supported?

- Is there any Tahfiz programs at universities?
- If so, what is the duration of Tahfiz at the university?
- Are the problems of Tahfiz institution personal, social or official?
- Are there any age differences pertaining to Tahfiz? Is it easier for younger ages?
- What do you do to overcome these differences?
    - Is there any need to develop a technique? Or is it resolved naturally?
- Is it socially important to become Hafiz in a short time?
- What are the shortest and longest durations of Tahfiz?
    - What are the reasons of becoming Hafiz in such a long / short time?
- Does becoming Hafiz in a short time improve the quality of Tahfiz?
- Can a student become Hafiz while s/he is schooled?
    - How long does it take for him/her to become Hafiz this way?
    - How s/he is affected?
- Is Tahfiz a natural and simple process?
- To what extent does the teacher effect Tahfiz?
- Is it possible for someone to become Hafiz him/herself?

EK 69

RÖPORTAJ SORU ve CEVAPLARI ÖRNEĞİ (al-Mukaddasah)

1-Bu Kurumun tam adı nedir?

al-Mukaddasah.

2- Kaç öğrencisi vardır?

400.

3- Burası okul mu hafızlık kursu mu?

Okul aynı zamanda hafız yetiştiriyor.

4- Öğrenim suresi kaç yıl? Öğrenciler, ortalama kaç yılda hafız oluyorlar?

Tam bir vakitten bahsedemeyiz öğrencinin kabiliyetine göre değişir. Ezber yeteneği ne kadar gelişmişse o kadar hızlı ezber yapıyor.

5-Ezber yapmaya baştan mı başlıyorlar sondan mı?

Baştan başlıyorlar sona doğru sırayla yapıyorlar.

6- Öğrenciler yatılı mı gündüzlü mü?

Öğrencilerin hepsi yatılı. Gece gündüz burada olmak zorundalar.

7- Hafızlık hazırlık sınıfı var mı?

Evet, bir yıl hazırlık sınıfında eğitim alıyorlar. Ama aslında bu da öğrencinin kabiliyetine göre değişir.

8- Ezberlenen sayfayı unutmamak adına ne yapılıyorlar?

Sabah namazından sonra öğrenciler ezber yapar. İkindi ve akşam nazmından sonra tekrar yaparlar.

9- Ezberde ve tekrarda nasıl bir usul takip ediliyor?

Çocukken Kur'ân'ı öğretiyoruz. Ezbere hazırlıyoruz ve sonrasında ezbere başlıyorlar.

10- Ezberde kız-erkek farkı nedir? Kaçı kız/ erkek?

Erkek öğrencilerimiz fazla. 250 erkek 150 kız öğrencimiz var.

11- Kızlarla erkekler arasında yetenek farkı var mı? Hangisi daha iyi ezber yapıyor?

Evet, fark var. Erkekler daha hızlı ezber yapıyorlar.

12- Neden Böyle?

-------?

13- Öğrenciler mezun olduktan sonra ne yapıyorlar? Evlerine mi gidiyorlar eğitime mi devam ediyorlar?

Buradan sonra Gontor'a (İmam Hatip Lisesine benzeyen bir okul) gidiyorlar.

14- Gontor okul mudur medrese mi?

İslami yatılı okuldur.

15- Lise gibi mi?

Evet, lise.

16- Gontor'da hafız yetiştiriliyor mu?

Hayır, böyle bir program yok. Ama isteyenler bireysel olarak hafızlık çalışabilir.

17- Gontor'dan sonra ne yapılıyor? Üniversite okunur mu?

Evet, Gontor'un yakınında bulunan Darusselam Üniversitesine isteyenler devam eder.

18- Hafızlar hafızlıklarını bitirdikleri zaman her hangi bir sınava tabi tutuluyorlar mı?

Evet, kim otuz cüzü bitirirse sınav olur.

19- Peki, bu sınavı kim yapıyor?

Kiai yapar. (buradaki okulların sahiplerine kiai denmekte.)

20- Bu bölgede hafız sayısı artıyor mu eksiliyor mu?

Artıyor.

21- Öğrenciler ana dilleri Arapça olmadığı için ezberde zorlanıyorlar mı?

Hayır, bu bir sorun değildir.

22- Burada en kısa sürede hafız olan kişi ne kadar zamanda hafızlığı bitirdi?

Bir sene idealdir.

23- En uzunu ne kadar?

On yıl.

24- Hafızlık sonrası verilen sertifika hangi alanlarda kullanılabilir?

Hafız olmak imim olmayı kolaylaştırır.

25- Tahfiz problemlerini tartışan bir komisyon var mıdır?

Evet, üstazlar tartışır.

26- Peki, bu üstazlar sadece bu okulun hocaları mıdır yoksa başka okullardan da toplantıya katılan olur mu?

Sadece bu okulun hocalarından oluşur.

27- Buradaki öğreticilerin maaşları devlet tarafından mı ödeniyor?

Ödeme yapılmaz. Allah rızası için bu görev yerine getirilir.

28- Öğrencilerin ezber yaparken karşılaştıkları temel problem nedir?

Tembellik. Buna bağlı olarak öğrencilerin günlük yaptıkları ezber değişebiliyor.

29- Bu durumu aşmak için neler yapıyorsunuz? Öğrencileri nasıl motive ediyorsunuz?

Kur'ân hakkında hikayeler anlatıyoruz.

30- Kur'ân hafızlığı dışında hadis hafızlığı da var mı?

Yok.

31- Bu bölgede başka hafızlık okulu var mı?

Hayır, sadece burası var.

32- Sadece burası yeterli olabiliyor mu?

Evet, yeterli olur.

33- Sizin anlattığınız hafiz yetiştirme şekli Endonezya'nın genelinde uygulanan bir şey midir yoksa sadece siz mi böyle yapıyorsunuz?

Yok, bu genel uygulamadır?

34- Hafızlık tecvitli mi yapılır?

Evet, tecvitli.

35- Kıraat-ı seb'a eğitimi var mı?

Henüz yok.

36- Burada hangi kıratla okutuyorsunuz.

Hafs'ın Asım rivayeti.

38- Öğrenciler günde bir sayfa mı ezberliyorlar?

Evet.

39- Bu sistem size mi ait Araplardan mı aldınız?

Endonezya'nın Kudüs şehrinden aldık. Ben (müdür) Pati şehrinde hafız oldum. Orada tam 40 tane hafız okulu var.

40- Buraya uzak mı? Gidebilir miyiz?

Evet, uzak.

41- Ne kadar uzak?

Otobüsle sekiz saat.

42- Endonezya'da hafızlığın yüzdesi nedir?

Genel olarak yüzde bir civarındadır. Ama burada ve Kudüs bölgesinde yüzde iki.

43- Burası Muhammediyye ya da Nahdlatül ulemadan birine bağlı mı?

Hayır, nötr.

44- Devlete bağlı mı?

Hayır özel okul.

Teşekkürler...

EK 70

RÖPORTAJ SORU ve CEVAPLARI ÖRNEĞİ (Teşviku't-Tullab es-Selahiyye Yenbu'u'l-Kur'ân)

1-Bu Kurumun tam adı nedir? Ne zaman kuruldu?

Teşviku't-Tullab es-Selahiyye Yenbu'u'l-Kur'ân genel merkezimizin adı. Oraya bağlı olarak eğitim veren bu kurumun adı Arwaniyah Qur'anic. Ulinnuha (şu anki şeyh)'ın babası bu kurumun kurucusudur. 1935'de kuruldu. O zaman bu bina yok ve öğrencisi çok az.

2- Burada tahfiz metodu nasıl? Okulla birlikte mi hafızlık yapıyorlar?

Evet, okulla birlikte hafızlık yapıyorlar. Ezber yapma şekli ayet ayet ezberleme şeklindedir. Sayfa bitinceye kadar öğrenci ayetleri birleştirerek ilerler. Sayfaları yukardan aşağı ezberlerler. Tekrarlar ise günlük yapılmaktadır.

3- Günde ne kadar ezberlerler?

Her gün bir sayfa.

4- Hafızlığa Bakara'dan mı başlıyorsunuz Nas'dan mı?

Sondan üç cüz ezberledikten sonra başa dönüyoruz.

5- Öğrenciler kaç yaşında hafızlığa başlıyorlar.

İlkokula başladıklarında hazır olanlar hafızlığa başlarlar. Yani okulla birlikte.

6- hafızlık ne kadar sürüyor?

Çocuğun kabiliyetine göre değişir. Hafıza gücüne bağlı.

7- En uzun ne kadar?

Her yıl beş cüz ezberlerler normalde yani altı yılda bitmesi planlanır. Ancak bu durum da öğrencinin kabiliyetine göre değişir.

8- Genel manada hıfz süreleri ne kadar?

Dört yıl.

9- En kısa zaman ne kadar?

İki yıl beş ay.

10- Hafız hocaları nasıl seçiliyor? Hafız hocasında önemli olan şeyler nelerdir?

Öncelikle hafız olması gerekiyor. Ma‘had ve Kur’ân külliyesinden eğitim aldıktan sonra buraya hoca olarak gelebilir. Bizim hafız hocalarımız genelde bizden mezun olanlardır.

11- Hafızlıkla birlikte okul dersleri nasıl ilerliyor?

Hepsinin ayrı zamanı var. Hafızlığa çalıştıkları zaman ile okul derslerini aldıkları zaman farklı. Mesela sabah beşten yediye kadar ezber yaparlar sonra okula giderler ve normal okul derslerini görürler. Bu on ikiye kadar sürer. Sonra öğlen namazını kılarız hep beraber ve öğlen yemeğini yeriz. Sonra iki buçuğa kadar istirahat ve kaylule vardı. Akabinde duş alırlar ve ikindi namazına hazırlanırlar. Sonra ezber grubuna gidiyorlar ve her grupta on öğrenci bulunmaktadır. Okulda sınıflarda eğitim görürler ama hıfzda gruplar şeklinde eğitim verilir. Sonra öğrenciler oyun oynarlar, futbol oynarlar. Akşam beşe kadar. Akşam yemeği zili ile birlikte yemeğe giderler ve 30 dk sonra akşam namazı vardır. Sonra üçüncü kez ezber çalışırlar. Yani bir günde üç vakit ezber çalışıyorlar. Bunlardan her bir seans iki saat sürer.

12- Öğrenciler ezber yaparken hangi problemlerle karşılaşıyorlar? Psikolojik ya da fizyolojik?

En büyük problem öğrencilerin zayıf hafızaya sahip olmasıdır.

13- Bunu çözmek için neler yapıyorsunuz?

Öncelikle “ailesinde problem var mı?” diye bakarız. Psikolojik problemlerde baskı altında olması durumu olabilir. O yüzden ailesi incelenir.

14- Bu psikolojik sorunları hocalar mı çözüyor? Yoksa uzman doktorlardan yardım alıyor musunuz?

Öncelikle hocalar değerlendirir. Şayet üstesinden gelemezlerse o zaman doktor yardımı alırız. Ailesini de haberdar ederiz. Hiç çözüm bulamazsak onları eve göndeririz.

15- Sorunları tartışmak ve çözmek için oluşturulmuş bir komisyon var mı?

Duruma göre olabilir ama sürekli yok.

16- Hafızlık bitince öğrenciler ne yapıyorlar?

Hafızlık bitince öğrencinin okulu bitmediyse okul bitene kadar tekrara devam eder. Okul bittiğinde hıfzı bitmiş ise bu okulun bir üst okulu var oraya eğitime giderler.

17- buraya yatılı olmaya nöğrenci var mı?

Burada gündüzlü öğrenci yoktur. Bu yasaktır.

18- Hafız sayısı artıyor mu eksiliyor mu?

Artıyor.

19- Ezberleri nasıl test ediyorsunuz?

Birinci cüzden otuzuncu cüze kadar ezberini bitirene test yapıyoruz. Bu test öğrencinin Kur'ân'ı baştan sona okuması şeklindedir.

20- Bunun sonunda bir sertifika veriyor musunuz?

Evet.

21- Kim veriyor?

Liderlerimiz var onlar veriyor.

22- Okulun kaç mezunu var?

Çok fazla mezunu var. Çok çok fazla.

23- Her yıl kaç kişi mezun veriyor?

Elli mezun veriyoruz.

24- Hafızlık bittikten sonra mezuniyet töreni yapıyor musunuz?

Evet, hafla adında bir seremoni var.

25- Bu programda neler yapıyorsunuz?

Önce ezbere birden otuza kadar cüzleri okuyorlar. Bunu imtihanı geçen öğrenciler yapıyor. Sonra öğrenciler belli bir düzen içerisinde Duha'dan sonrasını okuyorlar. Sonra tezkir yapıyorlar yani bir lider seçiyorlar ve dua yapıyorlar.

26- burası Nahdlatül ulemaya bağlı mı?

Evet, gönülden bağlıyız.

Selefî yani.

Evet, selefî.

27- Öğrenciler tembellik yaptıklarında neler yapıyorsunuz?

Hocaları onlara hadis okuyor. Bu sorunu çözene kadar yani tekrar eski güçlerini kazanana kadar. Şayet çözemezsek ailelerine gönderiyoruz. Tembellik yapanlara bazı cezalar var. Önce onları eğitmeye çalışıyoruz. Geçmiş büyük insanların hikayelerini anlatıyoruz. Artık son aşamaya kadar çözemezsek buradan gönderiyoruz. Ama bu son aşamadır.

28- Öğrencinin ana dili Arapça değilse ezberde zorlanır mı?

Hayır, bu problem değildir.

29- Buradaki tahfiz metodu size mi ait?

Evet, orijinaldir.

30- Bu şehir (Kudüs) Endonezya'nın en çok hafız yetiştiren şehri olarak biliniyor. Siz bunu onaylıyor musunuz?

Evet, Endonezya'nın tahfizdeki en üstün şehri burasıdır. Hatta yurt dışından Malezya'dan, Singapur'dan öğrencilerimiz var.

31- Kız öğrencileriniz var mı?

Evet, var.

32- Burada kıraat-ı seb'a eğitimi var mı?

Asıl merkezde var. Yani yetişkinler için olan merkezde. Bu eğitim isteyenlere verilir herkes için değildir.

33- Burada hani kıraat okutuluyor?

Asım.

34- Bu okuldan sonra nereye gidiyor öğrenciler?

Ortaokul var oraya giderler.

35- Aynı kurumuma mı ait?

Evet. Lise de var.

36- Üniversite var mı?

Hayır, yok.

37- Toplam öğrenci sayısı kaç? Kaç kız kaç erkek?

317 öğrenci var. 217 erkek 100 kız öğrenci var. Kızlar daha az.

38- okulları gezebilir miyiz?

-Kızları mı? Erkekleri mi?

-Her ikisini de.

-Tamam.

-Kızların yetişkinlerini gezdirelim. Küçükler buraya çok uzak. Erkekler de hem küçüklerin hem de yetişkinlerin yerlerini gezdirelim.

- Tamam.

39- Hafızlığa alırken öğrencileri seçiyor musunuz?

Evet, bazı testler var hıfzdan önce.

40- Teste neler var. Öğrencinin ezber yeteneğine mi bakılıyor?

Evet.

41- Nasıl yani IQ testi mi?

Evet.

42- Kaç öğretici var?

Erkeklerde 19.

Teşekkürler...

EK 71

RÖPORTAJ SORU VE CAVAPLARI ÖRNEĞİ (PTIQ)

1-Bu Kurumun tam adı nedir?

Pımpınan Instıtut Qur'an (PTIQ).

2- Okulu tamınlayabilir misiniz? (soru rektöre)

PTIQ Kur'ân çalışmaları enstitüsüdür. Lisans seviyesinde erkeklere eğitim veriyoruz. Lisansüstü eğitimde bayanları da kabul edebiliyoruz. Bunun benzeri IIQ adında başka bir eğitim merkezi var. Fark şu burası erkeklere orası kızlara hizmet veriyor. Burası daha popüler çünkü imamlık görevi erkeklere ait. Burası Endonezya'nın imamlarının çoğunu yetiştiren kurumdur. Endonezya'yı gezme şansınız olursa imamların çoğunun bizim mezunumuz olduğunu görürsünüz. Endonezya'nın ve dünyanın en ünlü karilerinden Muammer Z.A. da buradan mezundur. Uluslar arası yarışmalarda birinciliği var. Enstitümüz de uluslararasıdır. 25 tane uluslar arası festivalimiz Kur'ân alanında. Ben (rektör) aynı zamanda Din İşleri Başkanlığına bağlı Kur'ân Çalışmaları Enstitüsü'nün (IPTQ) başkanıyım. İslamî işler genel direktörüyüm. Aynı zamanda Lembaga Tilaveti Qur'an (LPTQ)'nın başkanıyım.

3- Enstitü ne zaman kuruldu?

1971'de.

(Rektör): Burada görev yapan hocalarımızdan bir kısmı Hz. Peygamber (s.a.v.)'den gelen senet silsilesine eklenmiştir.

4- Bu senet silsilesini alabilir miyiz?

Elbette.

(Rektör): Şu anda bir masder sınavı var sözlü olarak. Oraya gidip eğitim şeklini görebilirsiniz.

5- Bizi sınava alılar mı?

Evet, alırlar. Sonra görüşmeye devam edilebilir.

(Dekan): bir şey söyleyebilir miyim?

- Elbette
- Türkiye çok pahalı bir ülke.

- Neden?
- 2000'de İstanbul'a geldim gece boğazda bir kahve içtim Türk parasına göre 150 milyon para ödedim. Hala çok şaşkınım.
- Biz o zaman henüz sıfırları atmamıştık. Ama bu günkü değerle bile yine çokmuş. Ben de şaşırdım.

6- Bu okulun şubeleri var mı?

Yakında ve uzaktakilerle beraber beş şubemiz var.

7- Bu enstitü özel mi?

Evet, tamamen özel. Maddi manada bir destekçimiz var. Başarılı öğrencilerimizi de destekliyor. Para vermeden okuyorlar. Ayrıca ülkenin her yerine onları vaaz/ tebliğ için gönderiyoruz.

8- Bu kurum öğrencilerini nasıl seçiyor?

Endonezya'daki bütün eyaletler temsilcilerini bize gönderiyor.

9- Peki temsilciler nasıl seçiliyor?

Biz valilere mektup yolluyoruz. Vali de kendi içinde çalışmalarını yapıyor ve seçtiklerini bize gönderiyor. 1997'den bu yana halka da açıldık. Ancak seçerek ve sınırlı sayıda öğrenci alabiliyoruz. Çünkü bizim öğrencilerimiz Kur'ân ezberlemek zorunda.

Yaklaşık yirmi sınıfımız var. Bir sınıfta ortalama yirmi kişi oluyor. Yani yaklaşık 400 öğrencimiz var.

10- Sadece Şeriat Fakültesindeki öğrenciler mi hafız oluyor?

İsteyen herkes ezber yapabilir. Ama derslerle ilgili ezberler mecburidir.

11- Tahfiz için kullanılan özel bir metot var mı?

Hayır, bireyseldir. İsteyen sayfayı ayet ayet ezberler, isteyen bir sayfayı tümden ezberler. 8 sömestri var. Her sömestride 4 cüz ezberleniyor. Son sömestriye 2 cüz kalıyor. Burada Ankara Üniversitesinde doktora yapan bir arkadaş var. O size daha iyi açıklar. Kendisi burada hoca. (hoca bayan)

12- Erkek öğrencilerin dersine giriyor musunuz?

Evet.

13- Bizim öğrencilerimizin bir kısmı zaten hafız olarak buraya gelir. Bazıları ise burada başlar.

14- Tüm Kur'ân'ı ezberlemeyen öğrencilere sertifika vermeniz için Kur'ân'dan ne kadar ezberlemesi gerekiyor?

Buradaki öğrencilerin hepsi bir sömestride en az iki cüz ezberlemek zorundadır.

15- Yani mezun olduğunda on altı cüz ezberlemiş olmak zorunda.

Evet. Ancak bir de bizim seçtiğimiz yerleri ezberlemekle yetinmek isteyenler var. Onların ezberleri sıralı olmak zorunda değil önemli sureler şeklinde olabilir. Bunların bütün ezberleri dört cüz olur.

16- Mezuniyette öğrencilere nasıl şehade veriyorsunuz?

İki şehade var. Biri tüm Kur'ân'ı ezberleyenler için. Diğeri bir kısmını ezberleyenler için.

17- sömestri sonlarında sınav var mı?

Evet, her sömestri sonunda sınav var. Dönem sonunda ezberlediklerinden sınav olurlar.

18- öğrenciler ezberlerini kendileri yapıp gelip hocaya mı veriyorlar?

Kur'ân'ın tamamını ezberleyecek öğrenciler buranın yatılı yurdunda kalırlar. Onların haftada üç gün dersleri oluyor. Bunların biri okulda ikisi yurtta. Pazartesi, Çarşamba yurtta ders oluyor, Cuma günü ise okulda. Yurtta ders görüldüğü gün hoca yurda ders almaya gider. Bu dersler sabah okuldan önce olur. Endonezya'da insanlar Kur'ân'ı ana okulunda öğrenir. Öğrencilerimizin hepsi Kur'ân'a çok hakimdir. Bu sebeple başlarında durup onlara ezber yaptırmaya gerek yoktur. Burada herkes hafız olabilir ve herkes hafız yetiştirebilir. Ben de hepsini ezberlemiştim ama unuttum.

Kur'ân'ın bir kısmını ezberleyecek olan öğrenciler sadece Cuma günü okulda ders görürler. Ayrıca yurtta dersleri yoktur.

19- Arap olmayan insanlar ezberde zorlanır mı?

Hayır, çünkü biz Kur'ân'ı küçükken öğreniriz.

20- Hafızlıkta ezber sırası nasıl?

Baştan sona doğru.

21- Cüz sistemiyle mi sure sistemiyle mi ezberliyorsunuz?

Cüz sistemi.

22- Bu şekilde ezbere devam ettiğinizde baştaki ezberler ne oluyor. Yani ikinci sömestride olduğunu varsaydığımız öğrenci sınavda sadece bu sömestride ezberlediği yerlerden mi sorumlu baştan beri yaptığı bütün ezberlerden mi?

Evet, öğrenci her sınavda şimdiye kadar yaptı bütün ezberlerden sorunludur.

23- Yani öğrenci 5. sömestride 16. ila 20. cüz arasını ezberlemişse ilk yirmi cüzden sınav olmalıdır.

Evet.

24- Eski ezberleri nasıl tekrar ediyorlar?

Yurttaki dersler tekrarlar için yapılan derslerdir. Orada yeni ezber verilmez.

25- Okuldaki yeni ezber dersinde öğrenciler kaç sayfa yeni ders veriyorlar?

En az dört sayfa vermek zorunda en fazla ise on verebilir.

26- Bir sömestride kaç ders var?

16 ders.

27- Şu halde en fazla ezberleyebilen dahi 160 sayfa ezber vermiş olur en az veren ise 64 sayfa ezberlemiş olur. Böylece bir sömestride en fazla ezberleyen 8, en az ezberleyen 3 cüz ezberlemiş olur.

Evet.

28- Bir sömestri 4 ay mı?

Evet yani 16 hafta.

29- Tatiller nasıl oluyor?

Sömestri bitmeden önce ezberini bitiren öğrenci Kur'ân dersine katılmayabilir ancak diğer dersler normal resmiyette devam eder.

30- Yılda kaç mezun veriyorsunuz?

Herkes hafızlık çalışmak zorunda olmadığı için mezun olanlar arasında kaç hafız var tam bilmiyoruz?

31- Toplam mezununuz ne kadar?

İki yılda bir mezun veriyoruz. Elli kişi mezun oluyor ortalama.

32- Mezun öğrencilere normal diplomanın yanında hafızlık şehadası veriyor musunuz?

Evet. Tüm Kur'ân'ı ezberleyen öğrencilerimiz büyük camilerde imam olarak görev yapabiliyorlar.

33- Büyük camilerin imamlarını kim seçiyor?

Din İşleri Başkanlığı en büyük camilerin imamlarını seçer. Ama oradaki kurul üyeleri de bizim hocalarımız. Sadece birkaç tane tüm Ku'ân'ı bilen öğrencimiz varsa bunların aralarından seçim yaparlar. Küçük camilerin imamlarını vakıflar seçer. Onlar bizden imam ister biz de göndeririz.

34- Buradaki öğrencilerden 4 yıldan daha kısa sürede hafız olan var mı?

Bunu tam bilemiyoruz. Yani buraya hafız olarak gelenler de var.

35- Size gelmeden önce hafızlığını bitirenler şehadalarını nereden alıyorlar? Yani eğitim gördükleri okul mu veriyor? Yoksa Din İşleri Başkanlığının böyle bir sınavı var mı?

Yok. Herkes kendi okulundan şehadasını alır.

36- Kıraat-ı aşere dersi var mı?

Evet.

37- Pratik mi teorik mi?

Her ikisi de var. İki sömestri ders veriliyor. Sonunda sınav oluyor.

Teşekkürler...

EK 72

RÖPORTAJ SORU ve CEVAPLARI ÖRNEĞİ (Negeri Senbilan)

1-Bu Kurumun tam adı nedir?

Institut Tahfiz al-Kur'ân Negeri Senbilan.

2- Enstitü ne zaman kuruldu?

1991'de kuruldu. 2001'e kadar geçici bir yerde görev yaptı. 20032ten bu yana kendi binalarında hizmet veriyor.

3- İlk kurulduğundan beri tahfiz eğitimi veriyor mu?

Evet.

4- Entegre okul mu?

Evet. (kısaca normal okul eğitimiyle birlikte hafızlık)

5- Tahfiz programı JAKIM'den mi geliyor?

Evet. Yani Negeri Senbilan'a bağlı biriminden.

6- Hafizlık yapan öğrencilerin yaş aralığı nedir?

13 ila 17 arası. Her yıl altı cüz ezberliyorlar beş yılda tamamlıyorlar.

7- Şehade veriyor musunuz?

Evet.

8- Ezberler her yıl test ediliyor mu?

Evet. İki çeşit test var. Biri aylık diğeri yıllık.

9- Ezber yöntemi nasıl?

Öncelikle müşafehe ve telakki var. Hoca okur öğrenci onun ağzından dinler. Yanlışlarını tespit eder ve sonra ezberler. Sabah dersleri şöyledir: öncelikle dün ezberlediği sayfayı tesmi' eder. Sonra yaıkn ezberlerini tekrar eder. Bu tekrar üç sayfadır. Sonra eski ezberlerini tekrar eder. Diyelim ki öğrenci ikinci cüzü ezberliyor olsun. Birinci cüzü tekrar etmesi vaciptir. Birinci cüz ile ikinci cüzün bağlantısını kurmak zorundadır.

10- öğrenciler tekrarlarını kendileri mi yapar hocaya mı dinletir?

Muracaa hocanın önünde yapılır hoca sabahtan akşam ona kadar medresededir. Sabah namazını cemaatle kıldıktan sonra hocalar okuldadır.

11- Kaça tane tahfiz hocanız var?

20.

12- Kaç öğrenci var?

220.

13- Kız, erkek sayısı?

19 kız diğerleri erkek.

14- Öğrenciler ezberlerini sınıfta mı yapıyorlar?

Grup şeklinde yapıyorlar her grupta 15 öğrenci var.

15- Kız öğrenciler için ayrı hoca var mı?

Evet, üç tane. Dönüşümlü görev yapıyorlar.

16- Ezberlerini planlanandan önce bitiren öğrenci var mı?

Zaten genelde üç yılda bitirirler.

17- okulla birlikte mi?

Evet.

18- Beş yılda bitiremeyen var mı?

Evet erteliyorlar. Diplomada devam ediyorlar.

19- Yani üç yıl daha kazanmış oluyorlar.

Evet.

20- Diploma programında ezbere yeni başlayan öğrenci için de tahfiz programı var mı?

Evet.

21- Bitmezse ne yapıyor?

Bir yıl uzatıyor.

22- Yani diploma dört yıla çıkmış oluyor.

Evet.

23- Öğrenciler ezber yaparken hangi problemlerle karşılaşıyorlar?

Dört ana problem var. Birincisi, tekrar etmek için harcanan zaman. İkincisi yeterli aile desteği yok. Aileler çok eksik öğrenciyi motive edecek güçleri yok. Üçüncüsü yiyecekler, normalde beynimizi geliştirmek için süt, bal gibi gıdalara ihtiyacımız var. Beynimizi geliştirmeliyiz ama yeterli malzememiz yok. Dördüncüsü, çevre. Vatandaşlar, medya elektronik aletler, desteklemeyen çevre vb. öğrenciler topluma katıldıkları zaman mesela tatillerde bizim onlar öğrettiklerimizden farklı bir çevreyle vakit geçiriyorlar. Dergi, internet her şey

okula geri geldiklerinde odaklanmalarına zarar veriyor. Bu yüzden normalde tatil bir aya ama biz iki haftaya indiriyoruz. Burada okulda durmaları daha iyi.

24- Bu durumun çözümü için başka neler yapıyorsunuz?

İlk olarak aileleri bilinçlendirmeye çalışıyoruz. Öğrencilerin ders bilgilerini de ailelerle paylaşıyoruz. İkincisi köylerinde kalmalarını tavsiye etmiyoruz. Tatili kısa tutuyoruz. Evlerine giderken ailelerine "lütfen hayat tarzınıza dikkat edin, erkenden namaz kılınmalı, her gün mutlaka Ku'ân okunmalı, tv izlemeyin, dergilerden uzak durun" diyoruz. Öğrencilerin yiyeceklerine dikkat ediyoruz. Mesela deniz ürünleri ile tavuğu karıştırmayız. Bunları aynı vakitte yedirmiyoruz. Her hafta Cuma geceleri kemuleyl'leri var.

25- O nedir?

Gece namazı. Teheccüd. Yani "Kumulleyle illa kalila". Pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutuyorlar.

26- Öğrenciler mi hocalar mı?

Her ikisi de.

27- Okulunuz yatılı mı?

Muhakkak.

28- Öğrenciler bu okula para ödüyorlar mı?

Ödemek zorunda değiller. Zekat elde ediyorlar. Bursları var. Birinci sınıftan üçüncü sınıfa kadar ya da 40 ringit alıyorlar. 4 ve 5'te 60 ringit. Diplomada ayda100 ringit. Her türlü yiyecek içecek serbest zekattan karşılanıyor.

29- Hocaların maaşlarını kim ödüyor?

Eyalet devleti.

30- Akademi dersleri ne zaman başlıyor?

Sabah namazından sonra öğrenciler saat 09:30'a kadar Kur'ân dersi çalışıyorlar. Sonra akademi dersleri başlıyor. 10:00 ila 17:00 arası akademi dersleri. Sonra 20:00 ila 22:00 arası ezber dersi.

31- Muracaa nasıl?

Hafta sonları arkadaş arkadaşa muracaa yapıyor.

32- Malezya'da hafız olmanın avantajları nedir?

İlk olarak kişiliğinde düzelmeler vardır. Her şeyiyle örnek kişi olmuştur. Nasıl konuşacağını nasıl giyeceğini bilir. İş imkanları geniştir. İnsanlar onarla saygı

duyar. Bildiğim kadarı ile 10 kişiye şefaatçi olacaklar. Maddi gelir olarak da insanlar onları davet eder. Ramazanda 1000- 2000 ringit kazanırlar.

33- Malezya'da hafızlık bir riskle karşı karşıya mı?

Her hangi bir risk yok. Hafızlar toplumumuz liderleridir. Kraliyet ailesi de hafızları çok önemser.

34- Üstazımızın tecrübelerine göre bayan hafızların erkek hafızlara oranı nedir?

Malezya'da 12 eyaletin tahfiz yetkililerinin katıldığı yıllık büyük toplantıları oluyor. Üstaz onlara katılıyor. Oradan edindiği bilgilere göre 6 erkek hafıza karşılık 4 kız hafız bulunmakta.

35- bunun sebebi nedir sizce?

Erkeklere daha fazla ihtiyaç var ondan.

36- bu yıllık toplantıların konuları nedir?

Öncelikle tahfiz enstitülerinin başarısı konuşulur. Bundan sonra nasıl hareket edilmeli, nasıl geliştirebiliriz, daha iyiye götürebiliriz. Sonra yeni fikirleri paylaşırız, daha iyi faaliyetleri anlatırız. Bu seneki toplantıdan yeni çıkan fikirler şöyle: yeni bir departman kurmak istiyoruz tahfizi kontrol eden. Yani JAKİM var ama biz sivil toplum örgütü gibi bir şey istiyoruz. Fikirlerimizi güçlü bir şekilde savunmak istiyoruz. ihtiyaçlarımızı dile getirmek istiyoruz. Kur'ân üniversitesine ihtiyacımız var. Bizim hocalarımızın çoğu Şubra'da eğitim aldı kendi sistemimizi oturtmalıyız.

37- Kıraat-ı seb'a eğitimi sizde de var mı?

Evet.

Teşekkürler...

EK 73

RÖPORTAJ SORU ve CEVAPLARI ÖRNEĞİ (Kelantan)

1-Bu Kurumun tam adı nedir?

Ma'had Tahfiz el-Kur'ân ve'l-Kıraat.

2- Kurumun eğitim sistemini özetleyebilir misiniz?

Burada hıfz normal okul eğitimi ile devam ediyor. Üç müfredat var; Arapça, Kur'ân ve akademi (akademiden kasıt normal okul dersleri).

3- öğrencilerin yaş aralığı nedir?

13 ila 17- 18 arası. Okulda ayrıca diploma (Amerika'daki kolej eğitimine benzeyen lise sonrası verilen eğitimin adı) eğitimi var.

4- Okul bitince öğrencilerin nasıl seçenekleri var?

Ya üniversiteye giderler ya da Şubra'ya giderler.

5- Şubra Mısır'daki mi?

Evet.

6- Buranın tahfiz hocaları Şubra'dan mı mezun?

Çoğu öyle. Buradaki hocaların çoğu aslında bizim eski öğrencilerimiz.

7- Bu okuldaki tahfiz metodunu bize özetleyebilir misiniz?

Kur'ân ezberlemeye her gün saat 7:30 da başlıyorlar 9:00'a kadar devam ediyor. Arada akademi dersleri devam eder. Dinlenmeden sonra 11:00 ila 12:00 arası tekrar tahfiz dersi vardır. Sonra 14:30'a kadar akademi dersleri devam eder. 15:30'da ek dersler olabiliyor. Akşamları ise serbest vakit ders dışı faaliyetler yani. Futbol, voleybol vs…

8- Öğrenciler akşam ve yatsı namazlarından sonra tahfiz çalışıyorlar mı?

Evet, akşamdan sonra 21:30'a kadar hıfz dersleri devam eder.

9- Yeni sayfaları öğrenciler ne zaman ezberliyorlar?

Öğrencilerimiz bir sayfayı ezberleyince hocalarına o sayfayı tesmi', takrir ettiriyorlar şayet kabul görürse diğer ezbere geçiyorlar. Birinci sınıfta 6, diğer sınıflarda 8 cüz ezberliyorlar ve 4. yılın sonunda hıfz bitmiş oluyor. Sadece dört yılda bitirmeye odaklanıyoruz.

Öğrenciler yazarak ezberliyorlar. Her öğrencinin bir defteri oluyor. Bu deftere ezberlenecek sayfalar yazılıyor. Ve sonunda her öğrencinin bir Mushaf'ı oluyor.

Otuz cüzü tamamlamış bir öğrencinin örnek Mushaf'ı bu, hepsini kendi yazdı. Her sayfayı yazıp ezberledikten sonra hocasına dinletti hoca onaylayınca sayfanın altına imza attı ve diğer sayfaya geçmesini onaylamış oldu.

10- Öğrenci yazarken kurşun kalem kullanmamış bu silinemez yanlış yaptığında ne yapılıyor?

Düzeltme yapabilir.

11- Nasıl?

Sayfayla (sayfaya yeni bir kağıt yapışmış diğerinin üzerine yeni bir sayfa yapıştırılmış).

12- Yazı ile ezberleme isteğe bağlı mıdır?

Hayır mecburi. Bu okula yeni geldiğinde bundan satın almak zorunda. 20 ringit tutarı var.

13- Hoca bu ezberi öğrencinin yazdığı dersten dinlerken talebenin dersten kalması için kaç yanlışı olması gerekiyor?

Üç yanlışta öğrenci dersten kalır.

14- Neden yazıyorlar? Daha kalıcı ezber yapmak için mi? Yoksa Kur'ân'ı ezberlediğinde onu yazabilsinler diye mi?

Her ikisi de.

- Sudan'da öğrencilerin ellerinde elvahlar görmüştük yazmaları için
- Çok eskiden babalarımız yani bunu kullanıyorlardı.

Bizim okulumuz uluslar arası faaliyetlere katılmaktadırlar. Bu yıl 5. sınıf öğrencilerimiz Mısır ve Libya'ya tahfiz yarışması için ve dünya ülkeleri arasında 5. oldular. Geçen yıl Endonezya'da birincilik almıştık.

15- Öğrencilerin ezber yapmalarında sorun çıkarsa cezai uygulama mümkün mü?

Evet, bizde ceza normaldir.

16- Ne gibi cezalar?

Vurabiliriz☺ ayrıca öğrenciden ezberini yapmadan sınıfa girmemesini isteyebiliriz, uzun süre ayakta durmasını isteyebiliriz. Bu konuda çok sıkı olduğumuz için taviz yoktur.

17- Bir günde kaç saat Kur'ân dersi var?

4 saat.

18- Bir günde kaç sayfa ezberliyorlar?

Bir sayfa.

19- Tekrar ne kadar?

Bir saat tekrar zamanı.

20- Tekrarın netleşmesi için bir örnek verebilir misiniz? Mesela öğrenci Nisa Suresi'ni ezberliyor olsun. Bakarayı nasıl tekrar eder.

Günde bir saatte iki cüz tekrar edebilirler. Yarım cüz de olabilir.

21- Her sömestri sonunda test var mı?

Evet.

22- Bütün cüzlerden mi?

Evet. İlk sene altı cüz ezberleniyor öğrenci sınavda hepsinden sorumludur. İkinci yıl 14 cüzden sorumludur. Üçüncü yıl 22 cüzden…

23- Öğrenciler hıfzı tamamlayınca şehade veriyor musunuz?

Evet.

24- Şehade sınavı için özel bir komisyon var mı?

Evet.

25- Bu komisyon dışardan mı geliyor?

Yok, kendi kurulumuz var. Bu kurulu bazen Yayasan atar

26- Yayasan sponsor grup mu?

Evet.

27- Kız şubeniz var mı?

Evet.

28- Karma eğitimi olmamasının nedeni nedir?

Karıştıramıyoruz. Düşünüyoruz ki bu çok zor ve tehlikeli. Ezber yapan kız ve erkekler birbirlerinin dikkatini dağıtabilir. Bunun yanında sosyal sebepler de var…

29- Bize bu okulun tarihinden bahsedebilir misiniz?

1992'de kuruldu. Eyalet lideri tarafından kurulmuş.

30- Bu okul ilk günden beri tahfiz okul umu?

Evet, baştan beri. Ve bütün öğrencileri tahfiz öğrencisi.

31- Kaç öğrencisi var?

425.

32- Kaç hoca?

42.

33- Kız bölümünde kaç öğrenci var?

400.

34- Sınıfta mı ezber yapıyorlar mescitte grup halinde mi?

Sınıfta. Ama hoca isterse başka yeri de kullanabilir.

35- Bir hocanın kaç öğrencisi var?

15.

36- Hıfzını planlana zamandan önce bitiren öğrenci var mı?

Evet evet. Birkaç tane. Üçüncü sınıfta bitiren var. En erkeni üç yıl. Ama okulla birlikte.

37- Malezya'da tahfizde en iyi şehir ve okul neresi?

Sanırım burası, Kelantan

38- Neden?

Burada çok hafız yetişiyor. Aynı zamanda çok uleması var. (Kelantan Şeriat kurallarında en sıkı eyalet olarak biliniyor.) Eyalet başkanımız da ulemadan. Ezher'den.

39- Kıraat dersleri var mı?

Evet.

40- Son sınıfta mı öğretiyorsunuz?

2. yıldan başlayıp her sömestri.

41- Kıraat-ı aşere mi?

Evet. Bu yıl öğrencilerimizden yirmi baş tanesi Ezher'e gitti.

42- Hafızlığın avantajlarından bahsedebilir misiniz?

Biz her ailede bir hafız olsun istiyoruz. bu bizim eyalet çapındaki tutkumuz. Bunu başarmaya çalışıyoruz.

43- Ne aşamada başarılı oldunuz?

Deniyoruz. Şimdi yedi hafızlık okulumuz var. Kelantan'da 9 ilçe var ikisi kaldı.

44- Öğrencilerin ezber yaparken karşılaştıkları temel problemler nelerdir?

İlk olarak Arapça olduğu için zorlanıyorlar. İlk yıl geldiklerinde adapta olmak için de zorlanıyorlar. Hep televizyonlara çıkan öğrencimiz var dinlemek ister misiniz?

Evet, lütfen.

45- Öğrencilerinizden Medine'ye giden var mı?

Evet, bir yılda beş kişi.

46- Arabistan'ın vahhabi olmasının öğrencilerinizin üzerindeki etkisi nedir?

Öğrencilerimizin her hangi bir problemi yok. Öğrencilerimizden İngiltere'ye Amerika'ya gidenler de var. Tek alternatifimiz bu ülkeler değil.

48- Okulla birlikte tahfiz zor olmuyor mu?

Hayır, çünkü kendi metodumuz var. Biz inanıyoruz ki bir öğrenci tahfizi yapabiliyorsa akademiyi daha iyi yapar.bu yüzden akademide 2003 yılında en başarılı okul olduk Malezyada.

Malezya'nın her bölgesinden sürekli ziyaretçilerimiz oluyor. Pahang, Terengganu, Johor, saba vs…geçen hafta Saba'dan geldiler. Bizim tahfiz metodumuzu aldılar.

- Ben(İngilizce öğretmeni) bir soru sorabilir miyim?
- Elbette, buyurun.
- Sizin burada ne işiniz var?
- Konuşmanın başında söylediğimiz gibi doktora araştırması için geldik
- Tamam, anladım ancak buraya gelmeden doktora yapılmıyor mu? Sizi buna mecbur mu tutuyorlar?
- Hayır, bu özel merakımızdan. Dünyadaki Müslümanların tahfiz konusunda neler yaptığını merak ediyorum. Ve tahfiz hocalığı yaptığım için problemleri biliyorum. Ülkelerdeki farklı sorunlara nasıl çözümler getirildiğini öğrenmek istiyorum. Belki bizim için de ufuk açıcı olur.
- Geleceğinizi öğrendiğimde kendi kendime "çok cesur olmalılar Türkiye'den buraya sadece bunun için gelinir mi?" diye düşündüm. İmrendim ama acıdım da. Çünkü çok zahmetli bir şey. Aramalarınızda her telefona sarıldığımda "umarım başlarına bir şey gelmemiştir" dedim. Sizin için çok dua ettim.
- -----

Teşekkürler...

EK 74

RÖPORTAJ SORU ve CEVAPLARI ÖRNEĞİ (Singapur)

1- Bu kurumun tam adı nedir?

Medrasah Tahfiz al-Kur'ân Singapur (Daru'l-İmân)

2- Burası okul mu tahfiz merkezi mi?

Burası tam gün okul ve aynı zamanda tahfiz merkezi.

3- Kaç öğrenciniz var?

Yaklaşık 60.

4- Kız ve erkek karışık mı?

Evet.

5- Kızlar ve erkekler aynı sınıfta mı?

Hayır, ayrı sınıftalar.

6- Kaç öğreticiniz var?

Dört tane tam zamanlı hocamız var birkaç tane de yarı zamanlı.

7- Burası özel okul mu?

Evet.

8- Her hangi bir yere bağlı mı?

Hayır. Özel bir kuruluş toplum tarafından destekleniyor. Darulhuffaz gibi şirketler destekliyor. Devletten hiç yardım almıyor. Çünkü Singapur devleti seküler bir devlet.

9- Darulhuffaz başka özel bir kuruluş mu?

Hayır.

10- Nedir peki?

Aslında o bir şirket ancak aynı zamanda bünyesinde oluşturulmuş sınıflarla part time hafızlık hizmeti veriyor. Normal çalışan ve meşgul insanlara hafta sonları hafızlık yapabilmeleri için yardımcı oluyor. Aynı zamanda Kur'ân öğrenen insanlar için de aynı hizmet geçerli. Genelde yetişkinlerin katıldığı bir eğitim sistemidir. Ev hanımları da katılabiliyor. Ancak burası tam okul. 13 ila 18 yaş aralığına eğitim veriyor. Burada eğitimlerini bitirdikten sonra öğrencilerimiz Ezher'e gidebiliyor.

11- Burası yatılı bir okul mu?

Hayır, Singapurda yatılı okul yok. Çünkü burası küçük bir ada. Yatılıya gerek yok İstanbul gibi düşünmeyin. İnsanlar gidip gelebilir.

12- Öğrenciler hangi saatlerde okula geliyorlar.

Okul sabah saat sekizde başlıyor 16:00'ya kadar sürüyor.

13- Ne zaman hıfza çalışıyorlar?

Sabah vakitlerinde zuhura kadar ezber yapıyorlar. Zuhurdan önce kaylule yapıyorlar sonra tekrar okul dersleri var. Bu okulda yüzde altmış tahfiz eğitimi yüzde kırk okul eğitimi.

14- Mezun olunca üniversiteye gidebiliyorlar mı?

Kabul alırlarsa (kazanabilirlerse) gidebilirler.

15- Mesela buradan mezun olanlar Matematik okuyabilir mi?

Hayır, çünkü onlara matematik dersi çok fazla vermiyoruz. Buradan çalışırlarsa Mısır'a gidebilirler ama Matematiğe gidemezler.

16- Mısır öğrencilerinizi sınavsız mı alıyor?

Şu anda süreç halindeyiz alması için uğraşıyoruz.

17- Sadece hafızlığa yoğunlaşmış kurum var mı?

Hayır, sadece hafızlığa full time yoğunlaşmış okul Singapurda yok. Ama mescitlerde part time hafızlık çalışmaları var. Okulla birlikte tahfiz için burası ilk. Mescitlerde tahfiz sınıfları var. Yetişkinler katılıyor. Bunlar sınıfa halinde değil gruplar şeklindedir.

18- Böyle bir mescit tavsiye edebilir misiniz?

Eğer isterseniz yarın gelebilirsiniz. Ben aynı zamanda tahfiz sınıfı yönetiyorum hafta sonları. Darulhuffazda görev yapıyorum. Küçük küçük sınıflarım var orada. Mescitlerde de görev yapıyorum.

19- Oradaki sistemle buradaki aynı mı?

Hayır, burası tam gün onlar yarım zamanlı ve hafta sonları.

20- Tatilleriniz nasıl?

Burada iki zamanda tatil var? Birisi yaz tatili Haziran'da, diğeri kış tatili Aralık ve Kasımda.

21- Hafta sonları tatil mi?

Evet.

22- Bu okul ne zaman kuruldu?

Geçen yıl.

23- O halde hiç mezununuz yok?

Evet.

24- Geçen yıldan bu yana öğrenciler ne kadar ezberlediler?

Bazıları yirmi, bazıları on beş cüz ezberlediler.

25- Bu öğrenciler bunları önceden mi ezberlemişlerdi?

Hayır, burada ezberlediler.

26- En az ezberleyen ne kadar ezberledi?

Yedi cüz.

27- Şu halde en az ezberleyenler bil üç yılda hafız olabilirler.

Bizim planlarımıza göre dört ya da beş yıl diyoruz. Tahfiz üç yılda bitse bile öğrenciler normal okula devam etmek zorundalar.

28- Metot olarak nasıl ezber yapıyorlar?

Öğrenciye bağlı. İyi bir öğrenci ise tek oturuşta bir saatte bir sayfa ezberleyebiliyor. Ortalama bir ayda bir cüz istiyoruz. Daha fazlasını yapanlar da oluyor.

29- İlk cüzden mi başlıyorlar?

Evet.

30- Cüz cüz mü ezberliyorlar sure sure mi?

Cüz cüz.

31- sınıflarda mı ezber yapıyorlar?

Evet.

32- Bir sınıfta kaç öğrenci var?

Bir öğreticiye 10-15 öğrenci düşüyor.

33- Bir sayfayı nasıl ezberliyorlar?

Önce telakki yapıyorlar hoca ile. Sonra hoca yanlışları düzeltiyor. Sonra öğrenciler satır satır okuyorlar belki her satırı yirmi kez okuyorlar bazen otuz defa okuyorlar. Yani ezberleyene kadar. Bir satırı ezberleyince ikinci satıra geçiyorlar. Sonra iki satırı birleştiriyorlar.

34- Tahfiz hocalarını seçerek mi alıyorsunuz?

Evet, öncelikle hafız olmalılar. Tecrübe sahibi olmalılar.

35- Nasıl bir tecrübe?

Hafız hocalığı yapmış olmalı.

36- Zaman sınırlaması var mı? Yani şu kadar yıl hafız hocalığı yapmış olmalı diye.

En az iki.

37- Başka özellikler istiyor musunuz?

Kıraat alanında nitelikli olmalı.

38- Kıraatten kastınız nedir?

Ezherdeki yedi kıraati kadtediyorum.

39- Sizdeki hocalar yedi kıraatı biliyorlar mı?

İki hocamız Ezher'den onlar biliyor. Malezya'dan olan hocalarımız da var.

40- Siz Ezher'de mi eğitim gördünüz?

Elhamdülillah.

41- Kaç öğrenci erkek kaç öğrenci kız?

Yüzde altmışı erkek yüzde kırkı kız.

42- Eski ezberleri nasıl tekrar ediyorsunuz?

Marka var. Kur'ân'dan hizipler yani. Hizibe ulaşana kadar ezber yapıyorlar. Her marka bittiğinde tekrar ediyorlar. Ama aynı zamanda ezber yapmaya devam ediyorlar. Her yarım cüz bittiğinde sınavımız var. Her cüz bittiğinde de test yapıyoruz. Öğrenci tekrarını kendi yapar hoca sınavla kontrol eder.

43- Ezber yapmanın yıllara dağılımı nedir?

İlk yıl yedi cüz, ikinci yıl sekiz, üçüncü yıl yedi cüz ezberliyorlar.

44- Sınavlarda eski ezberler de soruluyor mu?

Evet.

45- Tahfizleri bitince şehade verecek misiniz?

Evet.

46- Okul mu verecek?

Evet.

47- Şehade öncesinde öğrenci sınav mı yapılıyor? Yoksa Kur'ân'ı baştan sona okuyorlar mı?

Hayır, baştan sona okumuyorlar. Standart testimiz var. Malezya ve Singapur'da. Toplam on sorumuz var. İlk üç soru ilk on cüzden, ikinci üç soru ikinci on

cüzden, üçüncü üç soru son on cüzden sorulurken son soru da her hangi bir yerden soruluyor. (ben bunu bir yerden hatırlıyorum ama☺) Bu manada tahfiz Singapur'da yeni o yüzden bu uygulamalar tam oturmadı. Yani tahfiz on yaşında yeni denilebilir.

48- Singapur'da İslam dini konusunda yetkili olan kurumun adı nedir?

Meclis İslamî Singapur. (MUIS)

49- Bu devlete mi bağlıdır?

Evet.

50- Görevleri nelerdir?

Din eğitimini içeren dersleri düzenlemek. Tefsir, hadis, kelam gibi. Zekat ve fetva konusunda insanları bilinçlendirir. Hac, kurban gibi konularla ilgilenir. Mescitler MUIS'e bağlıdır. Medreseler var onlar da ona bağlıdır. Gıdalara helal sertifikası vermek için araştırma yapmak üzere oluşturduğu komisyon vardır.

51- Derslere ne zaman ve nasıl başlıyorsunuz?

Sabah namazla başlıyoruz. Biliyorsunuz mescit namazı var. Sınıfla namazla başlıyoruz ve sonra dua ediyoruz. Sonra da ezber yapıyoruz.

Teşekkürler...

EK 75

Deoband Hindistan 8 yıllık Arapça eğitimi dersleri örneği

8 YILLIK ARAPÇA SINIFLARI DERSLERİ

İLK YIL

KONU	KİTAPLAR
Peygamberin Yaşam Öyküsü (syrat)	Syrat-e-Khatimul Anbiya (yazan: Mufti Md. Shafi)
Fiil çekimi - Dil bilgisi (Sarf)	Arapça Alfabe ; Mizanus-Sarf ve Munsha'ib (tamamı); Panj Ganj (tamamı
Söz Dizimi (Nahv	Nahv-e-Mir'in ezberlenmesi (tamamı); Sharh-e Mi'ata A'mil (tamamı)
Arap Edebiyatı	Miftahul Arabistan Bölüm 1,2, & Alqira'atul Waziha (1)
Mantık	Taisseer al-Mantiq
Grafoloji **(Khush-navisi)**	Doğru yazım ve Dikte
Şive: (Tajvid)	Para-e-Amm'ın ilk çeyreğinde şive çalışmaları.

İKİNCİ YIL

Konu	Kitaplar
Fiil çekimi - Dil bilgisi (Sarf)	Ilmus Segha & Fusool-e-Akbari
Söz Dizimi (Nahv	Hidaytun Nahv (tamamı) & Kafiya (bölüm: Fail & Harf)
Arap Edebiyatı	Alqira'atul Waziha (2) & Nafhatul Adab
Hukuk Bilimi (Fıkıh)	Noorul Izah & Qudoori (To Haj bölümü)
Mantık	A'san Mantiq & Mirqat
Grafoloji (Khush-navisi)	Doğru yazım ve Dikte
Şive (Tajvid)	Jamalul Qra'an & Para-e-Amm şive çalışmaları

ÜÇÜNCÜ YIL

Konu	Kitaplar
Kuran Tefsiri	Tarjumatul Kuran (Kaf Suresinden Sonuna Kadar)
Hukuk Bilimi (Fıkıh)	Qudoori (Kitabul Boyoo'dan sonuna kadar)
Söz Dizimi (Nahv)	Sharah Shuzuruz Zahab (tamamı)
Arap Edebiyatı	Nafhatul Arab & Alqira'tul Waziha (3)
Hadis	Mishkatul A'thar
Mantık	Shrah Tahzeeb (tamamı)
İslami Ahlak	Talimul Muta'allim
Şive (Tajvid)	5 Para'nın şive'de çalışmaları.
Harici Eğitim	Tareekh Millat (Khilafat-e-Rashida)

DÖRDÜNCÜ YIL

Konu	Kitaplar
Kuran Tefsiri	Tarjumatul Quran (Yusuf suresinden Kaf'a kadar)
Hukuk Bilimi (Fıkıh)	Sharah Wiqayah (Bölüm 1 ticari & bölüm 2 Itaque'e kadar)
Hukuk Bilimi Prensipleri	Tasheelul Usool Arabi & Usoolus Shasi
Söz Bilim	Darusul Balaghah (tamamı)
Hadis	Alfiyatul Hadisi
Mantık	Qutbi (tamamı)
Tarih	Khilafat-e-Bani Umayya, Abbasiya, Türkiye (Yazan: zamullah Shahabi)
Şive (Tajvid)	5 Para'nın Şive çalışmaları.
Modern Bilimler	Medeniyet bilimleri, Arap yarımadası ve diğer İslami ülkeler coğrafyası,

BEŞİNCİ YIL

Konu	Kitaplar
Kuran Tefsiri	Tarjumatul Kuran (Başlangıçtan Hud Suresine kadar)
Hukuk Bilimi (Fıkıh)	Hidaya Bölüm 1 (tamamı)
Hukuk Bilimi Prensipleri	Noorul Anwar'dan Sünnet & Matan Alminar'a kadar (Sünnet kitabından sonuna kadar)
Söz Bilim	Mukhtasarul Ma'ani 1. konu & Talkhisul Miftah (2. & 3. Konu)
İnançlar (Aqa'id)	Aqidatut Tahavi
Mantık	Sullamul Uloom (Shartiyat konusuna kadar)
Arap Edebiyatı	Muqamat (15 Muqama'ya kadar)
Şive: (Tajvid)	5 Para'nın Şive çalışmaları.
Harici Eğitim	Hindistan Krallarının Tariihi (İS 1947' ye kadar)

ALTINCI YIL

Konu	Kitaplar
Tefsir	Tafsir Jalalayn (tamamı)
Hukuk Bilimi: (Fıkıh)	Hidaya Bölüm 2 (Itaque Konusu ile tamamı)
Tefsir & Hukuk Bilimi Prensipleri	Alfauzul Kabeer & Husamy (tamamı)
Arap Edebiyatı	Deevan-e-Mutanabbi (belirlenmiş bölüm) & Deewan-e-Himasa (Babul Adab)
Felsefe	Mabadiul Falsafa & Mabazi (tamamı)
Şive : (Tajvid)	5 Para'nın Şive çalışmaları.
Sirat Çalışmaları	Asahhus Siyer

YEDİNCİ YIL

Konu	Kitaplar
Hadis	Mishkat, Sharah Nukhba & Muqadma Shaikh Abdul-Haque
Hukuk Bilimi (Fıkıh	Hidaya Bölüm 3/4
Aqa'ed	Shrah Aqa'ed
Fra'iz	Sirajy
Şive (Tajvid)	5 Para'nın Şive çalışmaları.
Harici Eğitim	Al-Mazahibul Islamia Urdu (Shaikh Abu Zahra)

SEKİZİNCİ YIL (Daura-e-Hadis)

Konu	Kitaplar
Hadis	Bukhari Sharif (tamamı)
Hadis	Muslim Sharif (Tamamı)
Hadis	Tirmizi Sharif (Tamamı)
Hadis	Abu Da'ud Sharif (Tamamı)
Hadis	Nasa'i Sharif (Tamamı)
Hadis	Ibn-e-Maja Sharif (Tamamı)
Hadis	Tahavi Sharif (Tamamı)
Hadis	Shama'il Tirmizi Sharif (Tamamı)
Hadis	Mu'atta Imam Malik (Tamamı)
Hadis	Mu'atta Imam Mohammad (Tamamı)
Harici	Tajvid

Not: Arapça sınıfların 8 yıllık derslerinin başarıyla tamamlanmasından sonra öğrenci mezun olmak için yeterli dereceyi elde etmiş olur. (Sanad-e-Faraghat) Darul Uloom.

İHTİSAS SINIFLARI

TEFSİRDE USTALIK

Konu	Kitaplar
Tefsir	Tafsir Ibn-e-Kathir (Saffat suresinden Najam Suresine kadar)
Tefsir	Tafsir Ibn-e-Kathir (Para 17 'den son Kuran'a kadar)
Tefsir	Baizavi (A'al-e-Imran suresinden Araf suresine kadar)
Tefsir	Baizavi (Bakara Suresi)
Usool-e-Tefsir	Manahilul Irfan (bazı bölümler)
Usool-e-Tefsir	Sabiluri Rishad

İLAHİYATDA USTALIK

Konu	Kitaplar
Hikmat-e-Shariyah	Hujjazrullah-il-Baligha
Ilm-e-Kalam	Musamira
Usool-e-Hadis	Muqadma ibne Salah
Fıkıh	Al-Ashbah Wannazair
Usool-e-Fıkıh	Musallemus Saboot
Usool-e-Fikıh	Sabilur Rishad

FIKIHDA USTALIK

Konu	Kitaplar
Faraiz	Siraji (çalıştırma ile)
Ifta	Uqood Rasm-il-Mufti
Qawaid	Al-Ashbah Wannazair
Qawaid	Qawaid-ul-Fıkıh
Fıkıh	Durr-e-Mukhtar (Nikah, Talaq, Waqf vb.)
Ifta	Tamreen-e-Fatwa

EDEBİYATTA USTALIK

Konu	Kitaplar
Düz Yazı	Asalibul Insha
Düz Yazı	An-Nathrul Jadid
Şiir Sanatı	Deevan-e-Hemasa, Sab'a Mu'allaqa
Tarih	Tareekh-ul-Adab-il-Arabi
Balaghat	Albalaghatul Waziha
Insha	Insha-e-Arabi
Harici Eğitim	Hiyati, Al-iyam, Abarat, Abqriyat

EDEBİYATTA USTALIK (DEVAMI)

Konu	Kitaplar
Yeni Düz Yazı	Rijal minat Tareekh (P.1 den 40'a kadar) Min Nafahat-il-Hiram (P.1den 50'e kadar) Hayati (P. 1 den 60'a kadar)
Eski Düz Yazı	Wafayatul Aayan (bazı bölümler) Kitabul Bukhla (bölüm 1) Kalila w Dimna
Insha	Al-Insha-ul-Arabi
Tabirat	Arap gazeteleri ve dergilerinden 200 klip. `
Maqala	100 sayfalık Arapça Makale.

FIKIHDA USTALIK (DEVAMI)

Konu	Kitaplar
Usool	Muqadma Durre Mukhtar, Rasmul Mufti
Fetva Yazımı	Rasmul ışığında Fetva yazımı.
Seçilmiş bölümlerin özeti	Raddul Muhtar, Al-Bahrur Ra'ique, Fathul Qadeer, Al-ashbah wan Naza'ir den seçilmiş bölümler ve (3. konu) & Shami'den diğer bölümler.
Fetva üzerine kitapların tanıtımı.	Fetva kitaplarının tanıtımı ve onlar üzerinde uzmanlık.
Tamreen-e-Fetva	Fetva yazımının öğrenimi.

EK 76[658]

[658] Madrasah_pupils_in_Mauritania.jpg.

KAYNAKÇA

Abdullah, Abdul Hafız b. Hajı, Madya, Ajmain b. Safar, Mohd, İsmail b. Mustari, Azhar b. Muhammed, İdris b. İsmail, *Keberkesanan Kaedah Hafazan di Pusat Tahfiz,* Universiti Teknoloji Malaysia, 2003.

Abdul, Hafiz b. Abdullah, Norhanan binti Abdul Rahman, Kaedah Hafazan al-Quran Sıstem Turkı: Kajıan dı Tahfız al-Quran Darul Tuba, Fakulti Pendidikan Universiti Teknoloji Malaysia, yy., ts.

Abdülbâkî, Muhammed Fu'âd, *el-Mu'cemü'l-Müfehfes li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm,* Dâru'l-Hadîs, Kâhire, 1417/ 1996.

Abdülkerim, Ahmed Hüseyin, *Hıfzu'l-Kur'âni'l-Kerim,* Mektebetü Harun er-Reşid li't-Tevzi', 2.bs., Dımaşk, 1430/ 2009.

----------, *Te'allemü'l-Kur'âni'l-Kerîm,* 2.bs., Mektebetü Hâruni'r-Reşid li't-Tevzî', Dımaşk, 1430/ 2009.

Abdülkerim, Halid, *Mefâtih Tüdebbiri'l-Kur'ân,* 2.bs., Mektebetü'l-Mülk, Riyâd, 1428/ 2007.

Ağırbaş, Hatice, *Kur'ân Ezberleme Metotları,* Karahan Matbaası, İstanbul, 2007.

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybanî el-Mervezî (241/ 855), *Müsned,* I-X, Alemü'l-Kütüb, Beyrut, 1419/ 1998.

Ahli Lembaga Daru'l-Qur'an, *Jurnal Darul Qur'an,* Jabatan Kemajuan Islam Malaysia, Melaka, 2009.

Akbaş, Necati, *Hz. Peygamber Dönemi Kur'ân'ın Yazım Tarihi,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005.

Akın, Ahmet, "Osmanlı'da Din Görevlisinin Konumu Üzerine Değerlendirme (Bursa Örneği)", *KSÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 8 (2006), ss. 65- 104.

Alemdar, Yusuf, "Ortantalistlerin Kurra'ya Yaklaşımları", *C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi,* XII/ 2, 2008, 311- 346.

----------, "Teknik ve Estetik Açıdan Kur'ân Öğretme ve Okumaya Dair Bazı Gözlem ve Görüşler", *C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi,* XII/1, 2008, ss. 213- 252.

Albayrak, Halis, *Tefsir Usulü,* Şule Yayınları, İstanbul, 1998.

Altıkulaç, Tayyar, "Ma'rifetü Kurrâi'l-Kibâr", *DİA,* Ankara, 2003.

----------, *Ebû Şame el-Makdisî ve el-Mürşidü'l-Veciz,* Dâru Sadır, Beyrût, 1390/ 1975.

Âlûsî, Ebû's-Senâ Şihabüddîn Mahmûd b. Abdillah b. Mahmûd el-Hüseynî (1270/ 1854), *Ruhu'l-Me'ânî fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî,* I-XVI, Tah. Alî Abdülbarî Atiye, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût,, 1422/ 2001.

Alfi, Muhammad Yaseen, *An Applied Linguistics Approach to Improving the Memorization of the Holy Quran: Suggestions for Designing Practice Activities for Learning and Teaching,* King Saud University, Riyad, Saudi Arabia, h. 24/7/1423.

Arabacı, Caner, *Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri,* Konya Odası Kültür ve Eğitim Yayınları, Konya, 1998.

Arabacı, Fazlı, "Avrupa (Almanya, İngiltere, Hollanda, Fransa, Belçika)'da Din Öğretimi", *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı (İzmir 4- 6 Aralık 1998 Tebliğler),* Yayına Hazırlayanlar, Fahri Unan, Yücel Hacaloğlu, Ankara, 1999.

Arslan, Ahmet Turan, "Malezya'da Din Eğitimi ve Arapça Öğretimi", *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi,* Sayı 13- 15, İstanbul, 1997.

Âsım Efendî, Ebû'l-Kemâl Ahmed (1235/ 1819), *el-Ûkyânûsu'l-basîd fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhîd,* I-III, Âsitâne, İstanbul, ts.

Aşık, Nevzat, "Sahabenin Kur'ân'ı Öğrenme ve Öğretme Gayretleri", *Diyanet Aylık Dergi,* Sayı 240, Aralık, 2010, ss. 12- 17.

Atay, Hüseyin, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi,* Dergah Yayınları, İstanbul, 1983.

Aycan, İrfan- Söylemez, Mahfuz- Altınay, Ramazan- Erkoçoğlu, Fatih- Parlak, Nizamettin, *Emeviler Dönemi Bilim Kültür ve Sanat*

Hayatı, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 2003.

Aydın, Ali Rıza, *Kur'ân Kursu Öğreticilerinin Mesleki Problemleri,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 1991.

Aydın, Zeynel Abidin, *Hz. Osman ve Sonrası Dönemde Kur'ân'ın Metinleşme Tarihi,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2008.

Aydın, Zeynel, *Kur'ân'ın Yazılması ve Cem'i Sorunu,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2002.

Ayhan, Halis, "Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimine Genel Bakış", *AÜİF Dergisi,* Özel Sayı, Ankara Y. 1999.

Aynî, Ebû Muhammed Bedreddin Mahmûd b. Ahmed b.Musa el-Hanefi (855/ 1451), *Umdetü'l-Kari Şerhi Sahihi'l-Buhârî,* I-XVIII, Şerike Mektebe ve Matbaa Mustafa el-Babi el-Halebi ve Evladuhu, Kahire, 1392/ 1972.

Bağdâdî, Ebû Bekir Ahmed b. Sâbit el-Hatîb, *Takyîdü'l-İlm,* 2.bs., Dâru İhyâi's-Sünneti'n-Nebeviyye, y.y., 1974.

Baktır, Mustafa, "Suffe", *DİA,* İstanbul, 2009.

Baltacı, Cahit, "Mektep", *DİA,* Ankara, 2004.

--------, *"Türk Eğitim Sisteminde Kur'ân Kurslarının Yeri",* Kur'an Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000.

Başkurt, İrfan, *Din Eğitimi Açısından Kur'ân Öğretimi ve Yaz Kur'ân Kursları,* DEM, İstanbul, 2007.

Bayraktar, M. Faruk, *"Beklentilerin Doğrultusunda Öğrencilerin Yönlendirilmesi",* Kur'ân Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2000.

----------, "Yaygın Eğitimde Din Öğretimi", *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı (İzmir 4- 6 Aralık 1998 Tebliğler),* Yayına Hazırlayanlar, Fahri Unan, Yücel Hacaloğlu, Ankara, 1999.

Beydâvî, Nâsirüddîn Ebû Sa'id (Ebû Muhammed) Abdullah b. Ömer b. Muhammed (685/ 1286), *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl,* I-II, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1424/ 2003.

Bigiyef, Mûsâ Cârullah, *Tarihu'l-Kur'ân ve'l-Mesâhif,* Tas. Arthur Jeffery, Matbaatu'l-İslâmiyye, Petersburg, 1323.

Birışık, Abdülhamid, "Kur'ân", *DİA,* Ankara, 2002.

--------, "Kıraat", *DİA,* Ankara, 2002.

Bolay, Süleyman Hayri- Türköne, Mümtaz, *Din Eğitimi Raporu,* TDV Yayınları, Ankara, 1995.

Bozkurt, Nebi, "Dârülkurra", *DİA,* İstanbul, 1993.

----------, "Medrese", *DİA,* Ankara, 2003.

----------, "Mektep" *DİA,* Ankara, 2004.

----------, "Cami", *DİA,* İstanbul, 1993.

Boyacıoğlu, Ramazan, *"Beyanü'l-Hak'ta Ulema, Siyaset ve Medrese", eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/214.*

Buhârî, Ebû Abdillah Muhammed. b. İsmail b. İbrahim el-Cufî (256/ 870), *el-Cami'u's-Sahih,* I-IX, Tah. Kasım eş-Şemmâ'î er-Rifâ'î, Dâru'l-Erkam, Beyrut, ts.

Bulut, Mehmet, "Kuruluşunun 74. Yıl Dönümü Münasebeti İle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kronolojisi", *Diyanet İlmi Dergi,* 1998/ 34.

Bursevî, İsmâîl Hakkı (1137/ 1725), *Ruhu'l-Beyân,* I-X, Cümle Yayınları, İstanbul, ts.

Buyrukçu, Ramazan, "Eğitimde Tedricilik ve Hz. Peygamber'in Uygulamaları", *I. Kutlu Doğum Sempozyumu (20- 21 Nisan 1998, Tebliğler)*, Isparta, ts.

Cebeci, Suat, "Hafızlık Eğitimi ve Sorunları", *Değerler Eğitim Dergisi,* IV/ 11, İstanbul, 2006.

Ceylan, Hasan Hüseyin, *Cumhuriyet Dönemi Din Devlet İlişkileri,* 2. bs., Risale Yayınları, İstanbul, 1990.

Ceylan, Merve, *Nüzul Sürecinde Kur'ân-ı Kerim'in Okunması, Ezberlenmesi ve Yazılması Gerçeği,* Yayınlanmamış Lisans Tezi, Ankara, 2009.

Çağrıcı, Mustafa, "Kur'ân Kursu", *DİA,* Ankara, 2002.

Çakmak, Mesut, *Kur'ân'ın Ezberlenmesi İle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

Çaylı, Fatih Ahmet, *Kur'ân Kursu Öğreticilerine Göre Hafızlık Öğretimi ve Problemleri,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2005.

Çelebi, Ahmed, *İslâm'da Eğitim- Öğretim Tarihi,* Ter. Ali Yardım, Damla Yayınevi, İstanbul, ts.

Çelebi, Evliya (1093/ 1682), *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* (Topkapı Sarayı Bağdat 304 Yazmasının Transkripsiyonu- Dizini), Hazırlayanlar, Zekeriya Kurşun, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, I- X, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, ts.

Çetin, Abdurrahman, *Kıraatların Tefsire Etkisi,* Marifet Yayınları, İstanbul, 2001.

Çimen, Abdullah Emin, *Hafızlık Tarihi ve Türkiye'de Hafızlık Kurumunun İşlevselliği,* Sayfa Dijital Baskı, İstanbul, 2010.

Çöllüoğlu, Mahmut Sami, *Kur'ân-ı Kerim'in Cem'i ve Çoğaltılmasında Müsteşriklerin Görüşleri ve Bu Görüşlerin Eleştirileri,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001.

Dağ, Ökkeş, *Hz. Peygamber Zamanında Kur'ân'ın Ezberlenmesi ve Hafız Sahabiler,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl (255/ 869), *es-Sünen,* I-II, Dâru İhyâi's-Sünneti'n-Nebeviyye, yy., ts.

Demiral, Rahmi, *Suudi Arabistan'daki Yüksek Okullarda Din Öğretimi,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1990.

Demirci, Mustafa, *Kur'ân Tarihi,* MÜİFV Yayınları, İstanbul, 1997.

Dodurgalı, Abdurrahman, "Diğer İslam Ülkelerinde Din Eğitimi", *Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı (İzmir 4- 6 Aralık 1998 Tebliğler),* Yayına Hazırlayanlar, Fahri Unan, Yücel Hacaloğlu, Ankara, 1999.

Doğan, Recai, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Tevhid-i Tedrisat Çerçevesinde Din Eğitim- Öğretimi ve Yapılan Tartışmalar", *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı (İzmir 4- 6 Aralık 1998 Tebliğler),* Yayına Hazırlayanlar, Fahri Unan, Yücel Hacaloğlu, Ankara, 1999.

Doğrul, Ömer Rıza (1371/ 1952), *Kur'ân Nedir ?,* 2.bs., Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1967.

Draz, M. Abdullah, *En Mühim Mesaj Kur'ân,* Ter. Suat Yıldırım, Akçağ Yayınları, Ankara, 1985.

Duman, M. Zeki, *Nüzulünden Günümüze Kur'ân ve Müslümanlar,* 3.bs., Fecr Yayınları, Ankara, 2006.

Ebû Abdillah, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (273/ 887), *es-Sünen,* I-II, İsâ el-Bâbî el-Halebî, Mısır, 1972.

Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (275/ 889), *es-Sünen,* I-IV, Dâru İhyâi's-Sünneti'n-Nebeviyye, yy., ts.

Ekşioğlu, İlyas, *Asr-ı Saadette Kur'ân Öğretimi,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, ts.

Elbânî, Muhammed Nâsıruddîn, *es-Silsiletü's-Sahîha,* Mektebetü'l-Me'arif, Riyad, ts.

el-Bazi Tevfîk, Ebû Abdirrahman, *Eshelü Nizam li Hıfzı'l-Kur'ân,* 3.bs., el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Kâhire, 1423/ 2002.

----------, *Keyfe Tahfezü'l-Kur'ân fî Ekalle min 'Amin*, y.y. Kâhire, 1423/ 2002.

el-Cabiri, İbtisam bintü Avaz, "Ümmetin Kur'ân-ı Kerîm Ezberleme ve Ezberletmedeki Gayreti", *Mecelletü Cami'ati'l-Ezher Külliyyeti Usuli'd-Dîn ve'd-Da'va,* Mekke, 2/ 2365/ 2009- 2010,

el-Cürcânî, Ebû'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf el-Hanefî (816/ 1413), *et-Ta'rifât,* Tah. Muhammed Abdurrahman, Dâru'n-Nefâis, Beyrût, 1424/ 2003.

el-Endelusî, Muhammed b. Yûsuf Ebû Hayan (745/ 1344), *Tefsîru'l-Bahru'l-Muhîd,* I-IX, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1422/ 2001.

el-Ensârî, Zekeriya b. Muhammed, Şerhu'l-Cezerî, 3.bs., Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1427/ 2006.

el-Ğavsânî, Yahya b. Abdürrezzak, *Keyfe Tehfezü'l-Kur'âni'l-Kerim,* Dâru'l-Ğavsânî li'd-Dirâsâti'l-Kur'âniyye, 6.bs., Dımaşk, 1430/ 2009.

el-Heysemî, Ebû'l-Hasan Nureddin Ali b. Ebî Bekr b. Süleyman (807/ 1405), *Mecma'uz-Zevaid ve Menbaü'l-Fevaid*, I-X, 2.bs., Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, Beyrut, 1967.

Elik, Hasan, *Kur'ân'ın Korunmuşluğu Üzerine,* İFAV, İstanbul, 1998.

el-Karş, Ebû Abdirrahmân Cemâl b. İbrahîm, *Terâik Tedrîs ve Hıfzı'l-Kur'âni'l-Kerîm,* Dâru'l-'Alemiyye, İskenderiye, 2008.

el-Kazâ Mustafa, Ahmed, *el-Amel fi'l-Merkezi'l-Kur'ân,* Cem'iyyetü'l-Muhâfaza, Amman, 1426/ 2005.

el-Kâzî, Abdulfettah Abdulganî, *el-Budûru'z-Zâhiretü fi'l-Kıraati'l-'Aşeri'l-Mutevâtire,* I-II, 3.bs., Dâru's-Selâm, Kâhire, 1430/ 2009.

--------, *Tarihu'l-Kıraati'l-'Aşere…,* Dâru's-Sahâbe, yy., ts.

----------, *Tarihu'l-Mushafi'l-Şerif,* Mektebetü'l-Cündî, Kâhire, ts.

el-Kettânî, Muhammed Abdülhay b. Abdülkebir b. Muhammed (1382/ 1962), *et-Terâtibü'l-İdariyye,* Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, ts.

el-Kevserî, Muhammed Zâhid b. el-Hasan b. ali Zâhid (1371/ 1952), *Makalatü'l-Kevserî,* Matbaatü'l-Envâr, Kâhire, 1372.

Elmalılı, Mehmed Hamdi Yazır (1294/ 1942), *Hak Dini Kur'ân Dili,* I-IX, Çelik-Şura Yayınları, İstanbul, ts.

el-Ma'sarâvî, Ahmed Îsâ, *el-Kıraat,* 3.bs., Dâru's-Selâm, Kâhire, 1429/ 2008.

el-Mâturîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd es-Semerkandî (333/ 944), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm: Te'vîlatü Ehli's-Sünneh,* I-V, Tah. Fâtimetü Yûsuf el Haymî, Müessesetü'-Risâle, Beyrût, 1425/ 2004.

el-Mecîdî, Abdusselâm Makbul, *et-Ta'lîmü'l-Kur'ânî,* Cem'iyyetü'l-Muhâfaza, Amman, 1426/ 2005.

en-Neşevî, Ahmed b. Ahmed b. Umer, *el-Beyânu'l-Vefâ,* Müessesetü Kurtubi, y.y., 1426/ 2005.

el-Rantâvî, Muhammed Hüseyin, *Hıfzü'l-Kur'ân,* 2.bs., Cem'iyyetü'l-Muhâfaza, Ürdün, 1428/ 2007.

Er, Hamit, *Osmanlı Devletinde Çağdaşlaşma ve Eğitim,* Rağbet Yayınları, İstanbul, 1999.

Erdem, Mustafa, "Türk Cumhuriyetlerinde Din Eğitimi (Dünü-Bugünü)", *Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı (İzmir 4- 6 Aralık 1998 Tebliğler),* Yayına Hazırlayanlar, Fahri Unan, Yücel Hacaloğlu, Ankara, 1999.

Ergin, Osman, *Türkiye Maarif Tarihi,* I-II, İstanbul Mektepleri ve İlim, Terbiye ve San'at Müesseseleri Dolayısiyle, İstanbul, 1977.

Erkut, Abdülkadir, *Hz. Ebubekir Dönemi'nde Kur'ân'ın Cem'iyle İlgili Rivayetlerin Tahlili,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2003.

Eroğlu, Muhammed, "Dahhâk b. Müzâhim", *DİA,* İstanbul, 1993.

es-Senîdî, Süleyman b. 'Umer, *Tüdebbirü'l-Kur'ân*, Mecelletü'l-Beyân, Riyâd, 1423/ 2002.

eş-Şatibî, Kasım b. Halef b. Ahmed, *Metnu Şatibî,* Tah. Muhammed Temîm, 3.bs., Mektebetü Dâru'l-Hüdâ, 1417/ 1997.

ez-Zehebî, Ebû Abdillah Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman (748/ 1347), *Kitabü Tezkireti'l-Huffaz,* I-III, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1428/ 2007.

----------, *Ma'rifetü'l-Kurrâi'l-Kibâr ale't-Tabakât ve'l-Asâr,* I- IV, Tah. Tayyar Altıkulaç, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), İstanbul, 1416/ 1995.

----------, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ,* I- XXIII, Tah. Şuayb el-Arnaut, Hüseyin Erat, Müessesetü'r-Risâle, Beyrût, 1405/ 1985.

ez-Zehrânî, Alî b. İbrâhîm, *el-Halakâtü'l-Kur'âniyye,* 2.bs., Mektebetü'd-Dâr, Medine, 1420/ 1999.

Fazlur Rahman, *İslam ve Çağdaşlık,* Çev. Alpaslan Açıkgenç, M. Hayri Kırbaşoğlu, 4. bs., Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1999.

----------, *İslâm,* Çev., Mehmet Dağ, Mehmet Aydın, 6.bs., Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2000.

Gazzâlî, Ebû Hamîd Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tusî (505/ 1111), *İhyâ-i Ulûmi'd-Dîn,* I-IV, Dâru'l-Mağrife, Beyrût, 1402/ 1982.

Göksoy, İsmail Hakkı, "Endonezya" *DİA,* İstanbul, 1995.

---------, "Malezya", *DİA,* Ankara, 2003.

---------, "Muhammediyye", *DİA,* İstanbul, 2006.

---------, "Nehdatü'l-Ulema" *DİA,* İstanbul, 2006.

Görgün, Hilal, "Mısır", *DİA,* Ankara, 2004.

Gül, Ahmet, *Osmanlı Medreselerinde Eğitim- Öğretim ve Bunlar Arasında Darülhadislerin Yeri,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.

Günaydın, Mehmet, *Karadeniz Güneşi Reisü'l-Kurra Mehmet Rüştü Aşıkkutlu'nun Hayatı ve Din Eğitimine Katkıları,* y.y., Kahramanmaraş, 2004.

Gürgür, Nuri, "Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı (İzmir 4- 6 Aralık 1998 Tebliğler),* Yayına Hazırlayanlar, Fahri Unan, Yücel Hacaloğlu, Ankara, 1999.

Hamam, Celâl Fuâd, *el-Menâr fî İlmi't-Tecvît,* 4.bs., Dirâsât Kur'âniyye, Merkez Fecr li't-Tabâ'a, Mısr, 1422/ 2002.

Hamidullah, Muhammed, *İslama Giriş,* Çev. Cemal Aydın, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1996.

----------, *İslam Peygamberi,* I-II, Çev. Salih Tuğ, İrfan Yayımcılık, İstanbul, 1993.

----------, *Kur'ân-ı Kerim Tarihi,* Ter. Salih Tuğ, İFAV Yayınları, İstanbul, 2000.

Heysemî, Ebû'l-Hasan Nureddin Ali b. Ebî Bekr b. Süleyman (807 /1405), *Mecmaü'z-Zevaid ve Menbaü'l-Fevaid,* I-VI, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, Beyrut, 1967.

Humam, Hajı As'ad, *İqra'Cara Cepat Belajar Membaca al-Qur'an,* 1-6, Darul Kitab, Kuala Lumpur, 2005.

Hüseyin Hüsameddin, Abdî-zâde Yaşar, (1358/ 1939), *Amasya Tarihi,* I-IV, Sadeleştirenler, Ali Yılmaz, Mehmet Akkuş, Amasya Belediyesi, Ankara, 1986.

İbn Arabî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdillah b. Muhammed Meafiri, (543/ 1148), *Ahkâmu'l-Kur'ân,* I-IV, Tah. Ali Muhammed Bicavi, İsâ el-Babi el-Halebi, Kahire, 1974.

İbn Battuta, Ebû Abdillah Şemseddîn Muhammed b. Abdillah (770/ 1368), *Rihle (Seyahatname),* Çev. A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004.

İbn Ebî Dâvûd, Ebû Bekr Abdullah b. Süleyman b. Eş'as (316/ 929), *Kitâbu'l-Mesâhif,* Neş. Arthur Jeffery, Matbaatü'r-Rahmaniyye, Kahire, 1936/ 1355.

İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şehabeddin Ahmed el-Askalani (852/ 1449), *Fethü'l-Bâri bi-Şerhi Sahihi'l-Buhârî,* I-XIII, Tah. Muhammed Fuad Abdülbaki, Muhyiddin Hatîb, 2.b., Dâru'r-Reyyan li't-Türâs, Kâhire, 1407/ 1987.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdülmelik (213/ 828), *Sîretü'n-Nebeviyye,* I-IV, Tah. Mustafa Saka, 2.bs., Mustafa el-Babi el-Halebi, Kahire, 1955.

İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İmâmüddîn İsmail b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımeşkî eş-Şafiî (774/ 1373), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azim,* I-XVI, Çev. Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner, Çağrı Yayınları, İstanbul, ts.

İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfiî (711/ 1311), *Lisânü'l-Arap,* I-XV, Tah. Muhammed Abdülvehhâb, Muhammed es-Sâdık el-'Ubeyd, 3bs., Dâru İhyati't-Türâsi'l-'Arabî, Beyrût, ts.

İbn Sa‘d, Ebû Abdillah Muhammed b. Sa'd b. Meni' Zühri (230/ 845), *Tabakatü'l-Kübrâ,* I- X, Tah. Ali Muhammed Ömer, Mektebetü'l-Hanci, Kahire, 1421/ 2001.

İbn Tolun, Ebû'l-Fazl Şemseddin Muhammed b. Ali b. Ahmed Salihi (953/ 1546), *Nakdü't-Talib li-Zegali'l-Menasıb,* Tah. Muhammed Ahmed Dehman, Dâru'l-Fikri'l-Muasır, Beyrût, 1992.

İbnü'l-Cezerî, Şemsüddîn Ebî'l-Hayr Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî ed-Dimeşkî eş-Şafiî (833/ 1429), *en-Neşr fi'l-Kıraati'l-'Aşr,* Tah. Ali Muhammed Dabba', Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, ts.

----------, *Müncidü'l-Makri'in ve Mürşidi't-Talibîn,* Neş. Ali b. Muhammed Umran, Dâru'l-Alemi'l- Fevâid, Mekke, h. 1419.

----------, *Ğayetü'n-Nihâye fî Tabakâti'l-Kurrâ,* I-II, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1427/ 2006.

İçel, Necdet, *Usul ve Metotları ile Kur'ân Ezberleme ve Hafızada Tutma Yolları,* bigi@necdeticel.com.tr., 2011.

İslamî Komisyon, *el-Medârisi'l-Kur'âniyye,* y.y. Riyad, h. 1417.

İsmail, Şa'ban Muhammed, *el-Kıraat,* 4.bs., Dâru's-Selâm, Kâhire, 1429/ 2008.

İşpirli, Mehmet, "Medrese", *DİA,* Ankara, 2003.

-------, "Müderris", *DİA,* İstanbul, 2006.

İvadallah, Turan, 14 Mart 1993 Pazar, Zaman Gazetesi.

----------, 23 Mart 1993 Salı, Zaman Gazetesi.

----------, 10 Mart 1993 Çarşamba, Zaman Gazetesi.

----------, 06 Mart 1993 Cumartesi, Zaman Gazetesi.

----------, 08 Mart 1993 Pazartesi, Zaman Gazetesi.

----------, 04 Mart 1993 Perşembe, Zaman Gazetesi.

Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (JAKİM), *Darul Qur'an Programme,* Qualıty System, Kuala Lumpur, 2008.

Jaschke, Gotthard, *Yeni Türkiye'de Kur'ân-ı Kerim Kursları,* Çev. Arsan Nimet, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1973.

Kandemir, M. Yaşar, "Hafız", *DİA,* İstanbul, 1997.

Kara, Mustafa, *Kutuz Hoca'nın Hatıraları,* Dergah Yayınları, İstanbul, 2000.

Kara, Necati, *Kur'ân Sünnet Bütünlüğü,* 2bs., İhtar Yayınları, İstanbul, 1999.

Kara, Seyfullah, *Anadolu Selçuklularında Din ve Din Kurumları,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 2002.

Karaçam, İsmail, *Kıraat İlminin Kur'ân Tefsirindeki Yeri ve Mütevatir Kıratların Yorum Farklılıklarına Etkisi,* İFAV Yayınları, İstanbul, 1996.

----------, *Kur'ân-ı Kerim'im Faziletleri ve Okunma Kaideleri,* İFAV, İstanbul, 2008.

Karaman, Fikret, Karagöz, İsmail, Paçacı, İbrahim, Canbulat, Mehmet, Gelişgen, Ahmet, Ural, İbrahim, *Dini Kavramlar Sözlüğü,* Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006.

Kazıcı, Ziya, *Ana Hatlarıyla İslam Eğitim Tarihi,* MİFAV, İstanbul, 1995.

--------, *İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi,* Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2001.

-------, Os*manlıda Eğitim- Öğretim,* Bilge Yayınları, İstanbul, 2004.

Kerzûn, Enes Ahmed, *Vesâyâ Fî't-Tilâvet ve'l-Hıfz ve'l-Muraca'a,* 3.bs., Müessesetü't-Tabâ'a, y.y., h. 1417.

Keskioğlu, Osman, *Nüzûlünden Günümüze Kur'ân-ı Kerim Bilgileri,* 3bs., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.

Kettanî, Muhammed Abdülhay b. Abdülkebir b. Muhammed (1382/ 1962), *Nizamü'l-Hükümeti'n-Nebeviyye (et-Terâtibü'l-İdâriyye),* I-IV, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, ts.

Kılınç, Emin, Klasik Osmanlı Eğitim Kurumlarından Konya Darülhuffazları (XVII. Yüzyıl), *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 7(1): 18-43, 2008.

Koç, Mehmet Akif, "Kur'an Kıraatinde Türklere Özgü Mahalli Okuyuş Sorunu", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 51: 2 (2010), ss. 79- 91.

Keyfe Tahfezü'l-Kur'âni'l-Kerim fi Şehr, **www.to7af.com.**

Komisyon, *Menhacü'l-Merâkizi'l-Kur'âniyye I, 2,* Cem'iyyetü'l-Muhâfaza, Amman, 2004.

Köksal, Mustafa Asım, *İslam Tarihi,* I-XII, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1978.

--------, *İslam Tarihi,* I-V, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1989.

Köşklü, Zerrin, "Vakfiyelere Göre 17. ve 18. Yüzyıllarda Bir Eğitim Kurumu Olarak Osmanlı Darülkurraları", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* Sayı 14, Erzurum, 2000, ss. 271- 278.

Kurtubî, Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh (671/ 1273), *el-Cami' li Ahkâmi'l-Kur'ân,* I-XX, Tah. Sâlim Mustafâ el-Bedrî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1424/ 2004.

Kuşeyrî, Ebû'l-Kâsım Zeynülislâm Abdülkerîm b. Hevâzin b. Abdilmelik (465/ 1072), *Letâifü'l-İşârât,* I-III, Tah. Abdüllatif Hasen Abdurrahman, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1420/ 2000.

Kutlu, İbrahim, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Konya Medreseleri,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1992.

Kutluoğlu, Mehmet Yahya, *Topal Hoca (Hacı Lekur) Mehmet Hanefi Kutluoğlu,* Dernekpazarı Köyleri Kültür ve Dayanışma Vakfı, İstanbul, 2004.

Kütükoğlu, Mübahat S., *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000.

Landau, Jacob M., "Küttab", *DİA,* Ankara, 2003.

Lembaga Tahfızh- Tilawah al-Qur'an Instıtut PTIQ, *Pedoman Tahfizh al-Qur'an Instıtut PTIQ,* yy., Jakarta, 2008.

Maşalı, Mehmet Emin, "Mushaf", *DİA,* İstanbul, 2006.

Mekkî b. Ebî Talib, Ebû Muhammed b. Hammus b. Muhammed (437), *el-Keşf 'an Vücuhi'l-Kırâ'âti's-Seb'a',* Tah. Ahmed Hasan Ferhat, Dâru Ammar, Amman, 1984.

----------**,** *el-İbane an Meâni'l-Kırâa,* Tah. Muhyiddin Abdurrahman Ramazan, Dâru'l-Me'mun li't-Türas, Dımaşk, 1979.

Menhac, Nâdî, *li't-Tıfli'l-Kur'ânî Ehbâb el-Kur'ân 1,2,3,4,* Cem'iyyetü'l-Muhâfaza, Amman, 1429/ 2008.

Muhammed, Hâvevt Semir, *San'atü Temyîz ve'l-İbda',Cem'iyyetü'l-Muhâfaza,* Ürdün, 1429/ 2008.

Muhammed, Usame, *Bernamec Mutâbi'e Hıfzı'l-Kur'âni'l-Kerim,* y.y., ts.

Muhammed Arif, Ebû'l-Fedâi Azet, *Keyfe Nahfezü'l-Kur'ân*, 5.bs., Dâru's-Selâm, Kâhire, 1431/ 2010.

Muhammed Riyâd, Abdülmu'tî, *el-Halakatü'l-Kur'âniyye,* Dâru Nûri'l-Mektübât, Cidde, 1421/ 2000.

Muhanned, Alî eş-Şubûl, *Hıfzı'l-Kur'âni li Tâlibi'l-Cami'a,* 2.bs., y.y., Amman, 1429/ 2009.

Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî (261/ 875), *Sahih-u Müslim,* I-V, Tah. Muhammed Fuad Abdulbâkî, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1413/ 1992.

Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb (303/ 915), *Sünen,* I-IV, Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Kahire, 1964.

Nesefî, Ebû'l-Berekât Hafizüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd (710/ 1310), *Medârikü't-Tenzîl ve Hakâiki't-Te'vîl, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye,* Beyrût, 1421/ 2001.

Ocak, Ahmet, "Selçuklular", *DİA,* İstanbul, 2009.

Okutan, Ahmet, *Kutsal Kitabımız Kur'ân-ı Kerim,* Emel Matbaacılık, Ankara, ts.

Öcal, Mustafa, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", *UÜİF Dergisi,* 1998/ 7/ 7.

------, "Dünden Bugüne Din Görevlileri ve Mesleki Yeterlilikleri", *Yaygın Din Eğitiminin Sorunları Sempozyumu (28- 29 Mayıs 2002),* Araştırma Bilimsel Eserler Serisi 3, İlahiyat Bilimleri Vakfı Yayınları, Kayseri, 2003.

Önkal, Ahmet, "Cami", *DİA,* İstanbul, 1993.

-------, "Bi'rimaûne", *DİA*, İstanbul, 1992.

Öz, Mustafa, "Kurra", *DİA,* Ankara, 2002.

Özcan, Azmi, "Dârululum", *DİA,* İstanbul, 1993.

Özcan, Tahsin, "Osmanlılar", *DİA,* İstanbul, 2007.

Özsoy, Ömer, *Kur'ân'ın Metinleşme Tarihi,* İlahiyat Yayınları, Ankara, 2002.

Öztürk, Cemil, "Osmanlılar", *DİA,* İstanbul, 2007.

Öztürk, Hayrettin, *Hz. Peygamber ve Raşit Halifeler Döneminde Kur'ân'ın Yazılması ve Toplanması,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun, 1998.

Öztürk, Şükrü, "Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Yaygın Din Eğitimi ve Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri", *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı (İzmir 4- 6 Aralık 1998 Tebliğler),* Yayına Hazırlayanlar, Fahri Unan, Yücel Hacaloğlu, Ankara, 1999.

Pondok Tahfidh Yanbu'ul Qur'an Kudus, *Thoriqoh Baca Tulis Dan Menghafal al-Kur'ân Yanbu'a,* 1-7, 6. bs., Tidak Untuk Dijual, 2009.

Râgıb el-İsfahânî, Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal (502/ 1108), *el-Müfredat fî Garibi'l-Kur'ân,* Kahraman Yayınları, İstanbul, 1986.

Râzî, Ebû Abdillah Fahruddin Mahmud b. Ömer b. Hüseyn et-Taberistanî (606/ 1210), *Mefatihu'l-Gayb,* I-XXIII, Çev. Suat Yıldırım, Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç, Sadık Doğru, Akçağ Yayınları, Ankara, ts.

Sâbûnî, Muhammed Alî, *Safvetü't-Tefâsîr,* I-III, Dâru'Fikr, Beyrût, 1421/ 2001.

Salihoğlu, Ziya, *İdeal Hafızın El Kitabı 2,* 2.bs., Yasin Yayınevi, İstanbul, 2010.

----------, *Başarılı Hafız Olma ve Yetiştirme Metotları 1,* 4.bs., Yasin Yayınevi, İstanbul, 2010.

San'ani, Ebû İbrâhim İzzeddin Muhammed b. İsmail Emir (1182/ 1768), *Tavzihü'l-Efkar li-Meani Tenkihi'l-Enzar,* I-III, Tah. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, el-Mektebetü's-Selefiyye, Medine, ts.

Sitembölükbaşı, Şaban, *Türkiye'de İslam'ın Yeniden İnkişafı,* İSAM Yayınları, Ankara, 1995.

Söylemez, M. Mahfuz, *"İslam'ın Erken Dönemlerinde Eğitim- Öğretim Faaliyetleri",* Dini Araştırmalar, 2002.

Sucu, Ayşe, "Kur'ân Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretimi", *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı (İzmir 4- 6 Aralık 1998 Tebliğler),* Yayına Hazırlayanlar, Fahri Unan, Yücel Hacaloğlu, Ankara, 1999.

Suratmaputra, Ahmad Munif, *Pedoman Akademik Program si Institut Ilmu al-Qur'an,* Pustaka Firdaus, Jakarta, 208- 2013.

Suyûtî, Ebû'l-Fazl Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr (849/ 1445), *el-İtkân fî Ulumi'l-Kur'ân,* I-II, Tah. Mustafa Dib el-Buga, Dâru İbn Kesîr, Beyrût, 1427/ 2006.

--------, *ed-Dürrü'l-Mensur fi't-Tefsiri'l-Me'sur,* I-VIII, Dâru'l-Fikr, Beyrût, 1983.

Şehhâte, Abdullah Mahmud, *Tarihûl-Kur'ân ve't-Tefsîr,* el-Hey'etü'l-Mısrıyyetü'l-Amme, y.y., 1972.

Şelebî, Abdülfattâh İsmâîl, *Rasmu'l-Mushaf,* Mektebetu Nahdati Mısr, Mısır, 1960.

Tabâtabâî, Seyyid Muhammed Hüseyin (1401/ 1981), *el-Mizan fî Tefsîri'l-Kur'ân,* I-XXII, Müessesetü'l-A'lemî, Beyrût, 1417/ 1997.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (310/ 926), *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Ku'rân,* I-XXX, Dâru'l-Fikr, Beyrût, 1420/ 1999.

Tahhan, Abdülmüheymin, *el-İmam Ebû Amr ed-Dânî ve Kitabihi Câmiü'l-Beyân fi'l-Kıraati's-Seb'a,* Mektebetü'l-Menâre, Mekke, 1408/ 1988.

Tanman, M. Baha, "Darülkurra", *DİA,* İstanbul, 1993.

Tekineş, Ayhan, *Cibril'in (a.s.) Son Dersi: Arza-i Ahira (Kur'ân'ın Mucizevi Korunması),* Yeni Ümit Kitaplığı -3, İzmir, 2004.

Temel, Nihat, *Kur'ân Kıraatında Vakf ve İbtida,* İFAV Yayınları, İstanbul, 2001.

Thalgi (Selci), Mohammed, *Ürdün'de Din Eğitimi,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007.

Tilâvet Komisyonu, *el-Münîr,* 16.bs., Cem'iyyetü'l-Muhâfaza, Amman, 1430/ 2009.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (279/ 892), *el-Camiu's-Sahih,* I-V, el-Mektebetü'l-İslamiyye, yy., ts.

Tunç, Yasemin, *Kur'ân Hafızlığı ve Müslüman'ın Dini Hayatındaki Önemi,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

Turan, Ömer, "Balkan Ülkelerinde Din Eğitimi", *Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmi Toplantısı (İzmir 4- 6 Aralık 1998 Tebliğler),* Yayına Hazırlayanlar, Fahri Unan, Yücel Hacaloğlu, Ankara, 1999.

Türk Ansiklopedisi, "Hafız", *Milli Eğitim Basımevi,* Ankara, 1970.

Uner, Enes, *Hafızlık Risalesi,* Yasin Yayınevi, İstanbul, 2009.

Unit Hafazan IQKL, *Mufredat Hafazan Tingkatan/ Tahun,* I-II, Kuala Lumpur ts.

Usul, Dilber İlimli, *Selçuklular Döneminde Kayseri'de İlmi Ve Kültürel Faaliyetler,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2007.

Ünsal, Bilal, Cebeci, Suat, "Hafızlık Eğitimi ve Sorunları", *Değerler Eğitim Dergisi*, IV/ 11, İstanbul, 2006.

Ünsal, Bilal, *Günümüz Kur'ân Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri (İstanbul Örneği),* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, yy., 2006.

Watt, Montgomery W., *Kur'ân'a Giriş,* Çev. Süleyman Kalkan, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2000.

Yıldırım, Selahattin, *Kur'ân Eğitimi Açısından Şehzade Selim'in Tire'deki Vakfiyesi,* Dûrulhadis Yayınları, İstanbul, 2004.

----------, *Vakıfnâme-i Şehzâde-i Civânbaht Hazret-i Sultân Selim (III. Selim Vakfiyesi)*, Ekrem Matbaası, İstanbul, 2004.

Yıldırım, Suat, *Kur'ân'da Ulûhiyyet,* Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1987.

Yıldız, Hakkı Dursun, "Abbasiler", *DİA,* İstanbul, 1988.

Yıldız, İlhan, "Hz. Peygamber'in Mekke Dönemi Yaygın Eğitim Çalışmaları", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 1998.

Yiğit, İsmail, "Emeviler", *DİA,* İstanbul, 1995.

------, "Memlükler", *DİA,* Ankara, 2004.

Yousuf, Adnan Mohammad, Ahmed Abdel, *Study the evolution of the Holy Quran Memorization and Management in Malaysia and Jordan,* Studies Faculty of Quran and Sunnah Islamic Science University of Malaysia, yy., ts.

Yüksel, Ali Osman, *İbn Cezerî ve Tayyibetü'n-Neşr,* İFAV Yayınları, İstanbul, 1996.

Yüksel, Müfid, *Mısır Kırâati ve Hafızlık Geleneği,* www.tarihsuuru.com, 20 Ocak 2011 Perşembe Saat 16: 19.

Yürük, Yaşar, *Kur'ân Kursu Öğrencilerinin Psiko-Sosyal Problemleri,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 1992.

Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer el-Havarizmî (538/ 1143), *el-Keşşâf 'an Hakâiki Ğivâmizi't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Ekâvîl fî Vucûhi't-Te'vîl,* I-IV, Tah. Muhammed Abdüsselâm, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1424/ 2003.

Zerkeşî, Ebû Abdillah Bedreddin Muhammed b. Bahadır b. Abdillah (794/ 1392), *el-Burhân fî Ulumi'l-Kur'ân,* Tah. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrâhim, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kâhire, 1376/ 1957.

Zeydan, Corci b. Habib (1332/ 1914), *İslam Medeniyeti Tarihi,* Mütercim, Zeki Meğamiz, Naşir, Mümin Çevik, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1976.

Zurkanî, Muhammed Abdul Azim (1368/ 1948), *Menahilü'l-İrfan fi Ulumi'l-Kur'ân,* I-II, Daru'l-Mağrife, Beyrut, 1999.

Zühtü, İsmail, *"Konya'nın Eski (Mahalle Mektebleri) Hayatından: Bundan On- Onbeş Sene Evvelki Mekteblerde Usul-i Terbiye ve Tedris",* y.y., Konya, 31 Kanunu Sani 1334.